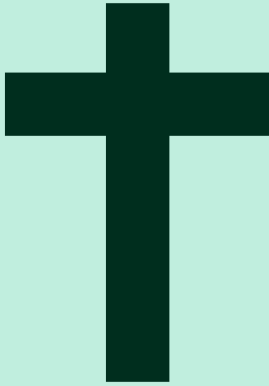

Nek Bible

Matthew, Mark, Luk, and John in the Nek Language of Papua
New Guinea

Nek Bible
Matthew, Mark, Luk, and John in the Nek Language of
Papua New Guinea
Sampela hap Nupela Testamen long tokples Nek long
Niugini

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Nek

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-08-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020

852e1e2e-4985-5348-9fba-a621d59eb829

Contents

Matayo	1
Maleko	82
Luka	132
Yoane	217

Giñgít manda kindem Matayoli youkuk Ama Wapmañ Yesu indañguk

Yesu en ama wapmañ Devit endok sambat

¹ Anutulí Yesu en Mesia * nĩmbĩ taleñguk endok soliilok kot sambat wĩn ñĩndĩñ: Yesu endĩ ama wapmañ Devit endok sambat, tĩmbi Devit endĩ Ablaamdok sambat. ² Ablaam wĩn Aisak endok beu, Aisak wĩn Jekop endok beu, tĩmbi Jekop wĩn Juda gĩta dal kwayañii endok besi. ³ Juda wĩn Peles gĩta Sela endok beset. (Menjettok koi Tama.) Tĩmbi Peles wĩn Heslon endok beu, Heslon wĩn Ram endok beu. ⁴ Tĩmbi Ram wĩn Aminadap endok beu, Aminadap wĩn Nason endok beu, Nason wĩn Salmon endok beu. ⁵ Tĩmbi Salmon wĩn Boas endok beu. (Meñlok koi wĩn Rahap.) Tĩmbi Boas wĩn Obet endok beu. (Meñlok koi Rut.) Tĩmbi Obet wĩn Jesilok beu, ⁶ Jesi wĩn ama wapmañ Devit endok beu.

Tĩmbi Devit wĩn Solomon endok beu. (Solomon meñ wĩn dama Ulielok tamĩn pakuk.) ⁷ Tĩmbi Solomon wĩn Reoboam endok beu, Reoboam wĩn Abia endok beu, Abia wĩn Asa endok beu. ⁸ Tĩmbi Asa wĩn Jeosafat endok beu, Jeosafat wĩn Jeolam endok beu, Jeolam wĩn Usia endok beu. ⁹ Tĩmbi Usia wĩn Jotam endok beu, Jotam wĩn Ahas endok beu, Ahas wĩn Hesechia endok beu. ¹⁰ Tĩmbi Hesechia wĩn Manase endok beu, Manase wĩn Amon endok beu, Amon wĩn Josaia endok beu. ¹¹ Tĩmbi Josaia wĩn Jeoiakin gĩta dal kwayañii endok besi. Nain wolonda Babilon nasilĩ Islael amatam kaikan giñgĩnembi, endok kwelan kuñgulok yanañgĩp ñañgĩlĩñ.

¹² Yesulok solii Babilon ña pakĩlĩñ, walinin bĩkap Yesu en indañguk endok kot sambat wĩn ñĩndĩñ: Jeoiakin wĩn Sealtiel endok beu, Sealtiel wĩn Selubabel endok beu. ¹³ Tĩmbi Selubabel wĩn Abiut endok beu, Abiut wĩn Eliakim endok beu, Eliakim wĩn Asol endok beu. ¹⁴ Tĩmbi Asol wĩn Sadok endok beu, Sadok wĩn Akim endok beu, Akim wĩn Eliut endok beu. ¹⁵ Tĩmbi Eliut wĩn Eleasa endok beu, Eleasa wĩn Matan endok beu, Matan wĩn Jekop endok beu, ¹⁶ Jekop wĩn Josep endok beu. Tĩmbi Joseptĩ tamĩn Malia tĩmbĩmbi, Malialĩ wakan Yesu apmĩñguk, koi Mesia kĩtiañ.

¹⁷ Wĩndĩñda ama sambat Ablaamdok plon kusei kĩmĩpi bĩkap Devittok plon talelak wĩn 14, tĩmbi sambat

* **1:1:** Anutulĩ ama wapmañ no amatamĩii epmehtok nĩ-mulehtok e-kwambĩñ da tĩm bĩñguk. Ama wolok koi Juda amatamdok manda plon wĩn Mesia, tĩmbi Grik manda plon Klisto kĩtiañ.

wĩndiñgangot Devittok plon kusei kĩmĩpi bĩkap Babilon ñaĩgĩlĩñ endok plon talelak wĩn 14, tĩmbĩ walinin ama sambat nombo inda-ta-bĩumbi, Mesia indaĩguk endok kunakunatsĩ wĩn bo 14got.

Yesu indaindanlok kasat

¹⁸ Yesu Mesia indaĩguk wolok kasat wĩn ñĩndiñ. Endok meñ Malia Josepta gĩngĩt wĩlĩmĩñgĩlĩñ. Endĩ gama yakan nĩm kuñĩlĩmbi, Dĩndĩm Woñdĩ kundit tĩmbĩmbi, Malialĩ gwaĩgwa mĩnjĩp tĩnguk. Wĩndiñ indaĩmĩnguk wĩn inda-dakleumbi, ¹⁹ gĩngĩtĩn Josep endĩ biup nandiĩnguk. Gan endĩ ep tĩndĩn kĩndem kuĩngukta siĩgi mayek nĩm mĩup nandiĩpi, gitakan biup nandiĩnguk. ²⁰ Wĩndiñ tĩmbepi nanandĩ kena tĩ-kuñĩlĩmbi, Wopum Anutulĩ aĩelo no nĩ-mulĩmbi, lat plon indaĩmĩmbi nĩnguk, “Josep, ama wapmañ Devit endok komblin, dĩk ñĩndiñ nandĩ: Malia gwaĩgwa mĩnjĩp tĩlak wĩn Dĩndĩm Woñ endoññan nanin, wala tĩmbi dĩk en tamga tĩmbep nĩm mĩsĩwĩñ. ²¹ Gwaĩgwa apmekak en wakan amatamĩi yomjĩlok toptop plon nanin epmekak, wala tĩmbi koi Yesu kĩtĩukañ.” Aĩelolĩ wĩndiñ nĩnguk.

²²⁻²³ Wopumdĩ plofet ama no damaĩgan kuĩnguk endok man plon ñĩndiñ indauktok eĩguk,

“Nandañ. Wembe sim ama gĩta gama nĩm douĩguk nolĩ gwaĩgwa mĩnjĩp tĩmbi, gwaĩgwa apmĩumbi, endok koi Emanuel kĩtĩnekalĩñ.” ✨

(Kot wolok kusei wĩn ñĩndiñ, ‘Anutulĩ nĩn gĩta kulak’). Manda walĩ bien indauktok nepek wĩndiñ Malialoñ indaĩmĩnguk.

²⁴ Tĩmbi Joseptĩ dounan nanin mĩlapi, Wopumdok aĩelolĩ molo manda nĩnguk wolok tuop klembi tĩnguk. Endĩ tamĩn Malia naĩgĩlĩmbi, ilnan ñaĩgĩmĩk. ²⁵ Tĩmbi endĩ wapat tamdok kuĩngu gama nĩm kuĩgĩmĩknan Malialĩ gwaĩgwa apmĩumbi, Joseptĩ gwaĩgwa wolok koi Yesu kĩtĩnguk.

2

Soliña nandĩ-tale amalĩ Juda amatamdok ama wapmañ komblin kanepi bĩngĩlĩñ

¹ Elottĩ Juda amatamdok ama wapmañ paliñĩlĩmbi, Yesu gwaĩgwalĩ Betleem it kwelan, Judia distrik wandiñ indaĩguk. Tĩmbi soliña nandĩ-tale amalĩ maim lambĩlak kandañ nanin bĩmbi, Jelusalem it kwelan tombi ² e-nandiĩmbi eĩgĩlĩñ, “Gwaĩgwa Juda amatamdok ama wapmañ kuuktok indak endĩ kwet delok patak? Nĩndĩ endok soliña maim lambĩlaknan indaumbi kaĩbi, ‘Mĩlelem tĩmĩna’ embi kle bamĩñ.”

✨ 1:22-23: Aisaia 7:14

³ Tĩmbi ama wapmañ Elot endi manda w+n nandi+mbi, nandum m+latañguk, tĩmbi amatam Jelusalem kuñg+liñ g+ti+k endi bo w+ndi+ñgangot t+ñg+liñ. ⁴ Tĩmbi Elotti tapma ama biesi ba endi+kñe manda nandi-tale ama k+ti-semum b+umbi e-nandi tĩmbi enguk, “Mesia endi it kwet delok s+n+k indauktok een?” ⁵ Eumbi tambane n+ñg+liñ, “Betleem it kwelan, Judia distrik kandañ. Neta, plofet ama noli Anutulok manda no ñ+ndiñ youp biñguk patak, ⁶ ‘Betleem it kwet Judia kwelan, d+kok kandañ telak dama no indambi, Islael amatamnai yanañg+pi yambi-d+ikñeukak, wala tĩmbi d+k Juda it kwet damandama tañ d+w+n endok p+mbiñ n+m. N+m s+n+k.’” ✱

⁷ Tĩmbi Elotti manda w+n nandi+mbi, solina nandi-tale ama telak gitak en-tiañeum b+umbi, solina wali dawanda s+n+k indañguk wolok en-nandi-k+liñ eumbi ni-dakleñg+liñ. Ni-dakleum nandi+mbi, ⁸ Betleem ñanel+ñdok en-mupi eñguk, “S+ndi ñambi, e-lonji ti-k+liñ embi, gwañgwa w+n tĩmbi indanekaliñ. Tĩmbi indaumbi, nombo undane b+m nanb+m nandi+mbi, nak bo w+ndi+ñgangot ñambi, m+lelem t+ñmetat.”

⁹ W+ndiñ eumbi, endi Jelusalem bimbi, Betleem ñañg+liñ. Telak plon ñañ+pi, solina maim lamb+laknan kandañ kañg+liñ wali b+indambo inda-sembi, telak dama ti-semum ñambi, Betleem tomg+liñ. Tomb+mbi, solina+ gwañgwa pakuk it wolok plon ña kwambiñ dam pakuk. ¹⁰ Pal+m kañbi, walenji k+ndem daumbi, s+is+li wopum s+n+k tĩmbi, ¹¹ it wolok g+nañnan loñg+liñ. Lombi, gwañgwal+ meñat pal+mbi kañg+liñ. Kañbi m+lelem ti-ñ+mbi, nepek kusei kusei tuan loloñ mep b+ñg+liñ w+n jimbi, t+mit p+sapi, s+imba k+ndemda m+ñg+liñ. W+n gol wak+it tuk m+liñ k+ndem siñgin plon sapesaplelok, ba nepek m+liñ k+ndem sinjilok wandin m+ñg+liñ. ¹² Tĩmbi Anutuli doulat plon Elottok kandañ n+m undane ñanel+ñdok molo manda enb+mbi, endi telak tambon nolok isi kuseinan ñanepi ñañg+liñ.

Anutuli Yesu gwañgwa t+ke-kamaiñguk

¹³ Solina nandi-tale amal+ ña-taleumbi, Wopumdok añelo noli doulat plon Joseptoñ indañm+mbi n+ñguk, “Ama wapmañ Elot endi mik amañii gwañgwa ñ+n lonji+mbi wali k+mnel+ñdok en-mulepi tilak. Wala tĩmbi d+k m+lapi, gwañgwa meñat yanañg+li+mbi, Isip kwelan pi ñambi, wandiñ kunekaliñ, nak undane b+mb+lok ganbetat wolok tuop.” ¹⁴ Eumbi, Josepti m+lapi, gwañgwa meñat yanañg+li+mbi, tim Isip kwelan ñanepi ñañg+li+ñ. ¹⁵ Ñambi, wandiñ pat-ta-kuumbi, Elotti semb+ñguk.

Wopumdi plofet ama nolok man plon ñindiñ indauktok eñguk,

“Ñiñana Isip kwelan kuumbi kitiñmambi biñguk.” ✱

Wìn manda walì bien indauktok wakan endi Isip kwelan ña kuñgìlìñ.

¹⁶ Elotti solina nandi-tale amalì julunìt tiñmìngìlìñ wìn ka-nandi-tombi, gimbit kolan timbi, mik ama en-mulimbi, Betleem it kwelan ba kwet diwìn ñasiñgan pakañ wandiñ ñañgìlìñ. Nambi, gwañgwa gwìlat tìpet nìm makleñgìlìñ wìn gitiik yandipmum kìm-taleñgìlìñ. Neta, solina nandi-tale amalì Elotta ñindiñ niñgìlìñda timbi, “Ñindi solina wìn ka-ta-binambi, gwìlat tìpet tilak.” ¹⁷ Nepek wìndiñ indaumbi, plofet Jelemaialì manda ñindiñ eñguk wolok bien inda-dakleñguk,

¹⁸ “Rama it kwelan kwawa indaumbi, mano kwìlìm wopum tañ.

Wìn Resellok komblini endi gwañgwanjii gitiik kìm tale-sinìk tañgìlìñda kut-blambla eumbi,

bineliñdok en-busumbusuk ti nìm ka biañ.” *

¹⁹ Ama wapmañ Elotti sembìngukta, Wopumdok aňelo nolì Joseptoñ Isip kwelan lat plon indañmìmbi niñguk, ²⁰ “Gwañgwa wìlì kìmbektok eñgìlìñ endi ip gitiikkan kìm-taleñgìlìñ, wala timbi dik mìlapi, gwañgwa meñat yanañgìlìmbi, Israel kwelan undane ñawit.” ²¹ Eumbi mìlapi yanañgìpi, Israel kwelan undane biñguk. Bi tombi, ²² ‘Elottok niñañ Akelao endi beulok kìnjan Judia distriktok ama wapmañ indambi yambi-dikñelak’ gitiñgìt wìn nandimbi, kwet wandiñ ña kuupi mìsìñguk. Gan lat plon molo manda nandimbi, Galili distrik wandiñ ñambi, ²³ it kwet no koi Nasalet wandiñ ña pat-kuñguk. Plofet amalì Mesiala “Nasalet ama nìnekalìñ” eñgìlìñda timbi Josepti wandiñ ña papi kuñìlìmbi, manda walì bien indañguk.

3

Yoane tuk ii-sem kena tiñguk wìn endi Yesulok telak ti-dìndimeñmìñguk

¹ Yesulì gama Nasalet it kwelan kuñìlìmbi, Yoane amatam tuk i-semliñguk endi Judia distrik wandiñ kwet sìlanin kambañnan wandinnan ña kuñìpi, amatam gitiñgìt manda ñindiñ

✱ 2:15: Hosea 11:1 * 2:18: Jeremaia 31:15 Damañgan Resel wìn Jekohtok tamìn kuñguk, Josep giti Benjamin endok meñjet. Juda amatamdi enda nandum endi endok menjì wandin tilak.

enguk, ² “Nain nım ombataumbi, Kunum Molomdi am-
atam gıtık indañgan yambi-dıkñeukak, wala tımbi sındi ti-
pañgıpañgılembi, gınañji tambanewıt!” ³ Wın Yoanelañgan
plofet Aisaiali manda ñındıñ embi youkuk patak,
“Kwet kambaññan sılaninnan ama nolı ñındıñ kıtılak,
‘Wopumdok telak tı-ñımbi,

tı-dındıme kena tıñmınekalıñ.’” ✧

⁴ Yoanelı plofet ama no nomık dasidasin kamel domdı tındın
wın dasimbi, boñgıunan bıť gwılapıtı tembi pa kulıñguk.
Tımbi endok nanañ wın gotak gıta bupit tuk koñgom kli
gınañ nanin epbi pa nalıñguk. ⁵ Tımbi Jelusalem it kwet ba
Judia distrik ba Jodan tuk tombo tombonan nanin amatam
asupgandı endoñ bımbi, ⁶ yomjı e-jamilaumbi, Jodan tuknan
gınan tambatambatok tuk i-semliñguk.

⁷ Tımbi endı Falisi ba Sadusi ama asup tuk inepi bıum
yambımbi, ñındıñ enguk, “Sındı ama manjı manbenjı malet
upmat nomık. Anutulı kolanjılok tuan ombı-samepi tılak.
Sındı nokoñ bımbi, ñındıñ nandañ ba, ‘Tuk inetamıñda, en-
dok gımbıt wılabane-kotnetamıñ?’ Nanandınjı walı bien
nım tılak! ⁸ Sındı gınañjı tambaneñgıliñda, wolok tuom
ep tındınjı kındem wolok bien daut nımumbi kana! ⁹ Nım
kañbi, gınañjılı manda julıñ ñındıñ enelıñ, ‘Nındı Ablaam-
dok sambatta tımbi kolandok kınjan nım tıkenekamıñ.’
Nak sanba nandıwıt: Anutulı gumañ eumbi, sındok kınjan
kawat ñalı Ablaamdok sambat indanelıñ! ¹⁰ Kapinoñgo ip-
kan komba kuseinan kımıkımılın patak, wala tımbi kombalı
bien kındem nım pa laliyañ wın gıtık jınımbi, komba gınañ
silok.

¹¹ Amatam dıwıslı gınañjı tambaneñgıliñ wın sambı-
nandınelıñdok nak tukgot i-samlet. Gan ama no sıñgına
kandañ indaukak endı Dındım Woñ gıt komba dındın i-
samekak. Endı loloñ sınık, nak kambak ñandin ñalı kesi
gwılap kiundılimettok tuop nım. ¹² Endı amatam kındem
ba kolan ep danbepi tılak, wın amalı plaua nanañ mınjıp
gıt gwılap ep danbı, bien wısi-kopi, gwılap ba kılıkılık sıu
dılak, wındıñgangot ama walı kındesi epbi, kolası komba
kımıkım nımnat gınañ ep sıu dınekalıñ.”

Yoanelı Anutulok Nıñañ Yesu tuk iñmıñguk

¹³ Nain wolonda Yesulı Galili distrik bımbi, Jodan tuk-
nan ña tombi, Yoanelı tuk iñmektok nıñguk. ¹⁴ Gan
Yoanelı Yesulok kusei ka-nandı-tombi, “Wındıñ nım” embi,
kımısip ñımbi nıñguk, “Dık mek nak tuk i-nameñ ñak.
Nıtekta tımbi nokoñ bılañ?” ¹⁵ Gan Yesulı tambane nıñguk,
“Man ñındıñgıt nandı-nambi, nak elet wındıñ tı! Wındıñ

tĩñipi, Anutuli dĩndim kuñgula elak win tuopkan kimitklendetamik.” Wĩndiñ eumbi nandiñimbi, gĩnan tambatambattok tuk iñmiñguk.

¹⁶ Iñmi-taleumbi, wolongan tuk pawan lambi ipi kañguk win: kunum tombimbi, Anutulok Woñdi mambaip wandin endok plon pumbi kañguk. ¹⁷ Kañilimbi, kunum gĩnañ nanin manda no ñĩndiñ kitu pumbi eñguk, “Ñĩne nokok niñana sinik. Nak gĩnañnalĩ en kasilembi, nandi-koñgom tiñmilet.”

4

Satandi Yesu ti-kuyuk tiñmiñguk

¹ Yesuli tuk i-taleumbi, Satandi ti-kuyuk tiñmektok Dĩndim Woñdi en nañgĩlimbi, kwet kambañnan silaninnan ñañguk.

² Ñambi, tim sandap 40 nanañ gĩtik kimisip ti-talembi, nanañ gawat kuñguk. ³ Timbi ti-kuyuk amalĩ endoñ bimbi niñguk, “Tĩkap dik Anutulok Niñañ sinik kulañda, kusaka timbi dakleuktok kawat ñĩ pakañ enbimbi, kinjan nanañ indawit.” ⁴ Eumbi, mandan wĩlambane-kopi tambane niñguk, “Anutulok mandan ñĩndiñ youyoulin patak, ‘Nanañlĩngot kuñgu nim mlak. Nim. No en Anutulok man mandan kimitklembi tañgonelakta endi wakan kuñgunat tlak.’” *

⁵ Wĩnaña Satandi Yesu nañgipi, Anutulok it kwet, Jerusalem, wandiñ ñambi, tapma it pendim malap plon lo kimitipi ⁶ niñguk, “Ale. Dik Anutulok Niñañ sinikta, dikopi ma pi! Nekta, manda ñĩndiñ youyoulin patak, ‘Anutuli añeloñii gambi-dikñenelĩndok enbimbi, dikok piũnda kisili gepmumbi, kawat nolĩ kesika no nim youlekak.’” * ⁷ Eumbi, Yesuli tambane niñguk, “Nim. Manda nombo ñĩndiñ youyoulin patak, ‘Dik Molomga Anutu endok gembĩn indadakleuktok ti-kuyuk nim tiñmekañ.’”

⁸ Wĩndiñda Satandi nombo nañgipi, kwet jañgin ombap sinik no wolok plon lo kimitipi, kwet gĩtik wolok gembĩn ba paman daulimĩñguk. ⁹ Daulimbi niñguk, “Tĩkap dik naka mĩlelem ti-nambi, nan-wowoñ timbetañda, nepenepek kalañ ñĩn gĩtik sinik dikok bi-gametet.” ¹⁰ Eumbi niñguk, “Satan, dik nambimbi ñau! Manda ñĩndiñ youyoulin patak, ‘Dik Molomga Anutu en noñganda mĩlelem tiñimbi, kuñguña endok gĩngit wĩlĩmekañ.’” * ¹¹ Yesuli wĩndiñ eumbi, Satandi kak bim ñaumbi, añelolĩ bim timbi platañgĩlĩ.

Yesuli amatam Anutulok kapmalnan kuñgula eni-daut ti-semguk

Yesulí Kunum Molomdok kenan kusei kimikuk

¹² Yoane tíkembi, it kwambíñ gínañ kímílm patak' gíngít walí Yesulok pawañ gínañ púmbi, nain wolondañgan endí Judia distrik bimbi, Galili distrik undane ñañguk. ¹³ Gan endí il kusei Nasalet wandíñ ním kuñguk, endí Kapaneam it kwelan pit mlát tímbehtok wandíñ ñambi kuñguk. It kwet wín Galili tuk guañ baliliñ patak. Kwet wín sambat títettoñ, wín Sebulon gít Naptali, endok kweset. ¹⁴ Plofet amalí nepek indauktok eñguk wín inda-dakleuktok Yesulí Kapaneam ñañguk. Neta, plofet Aisaialí ñíndíñ youkuk, ¹⁵ “Sebulon gíta Naptali endok kweset, wín Galili kwet, wandíñ amatam asuptí kuañ, Judalok sambat endíñgot ním. Kwet wín telak Galili tuk guañnan ñalak wandíñ patak, Jodan tuk tambon kandañ.

Amatam wandíñ kuañ enda ñíndíñ elet:

¹⁶ amatam yomjlok kílm gínañ kuañ enda Anutulí enlok kolsalen wopum kolí sale-semguk, tímbi kímki mlök gíngít kuañ endok kañdañ bo saleñguk.” ✧

¹⁷ Yesulí wandíñ ña tombi, kusei kímípi, gíngít manda ñíndíñ eu pínguk, “Nain ním ombataumbi, Kunum Molomdí amatam gítik indañgan yambí-díkñeukak, wala tímbi síndí tí-pañgípañgílembi, gínañjí tambanewít!”

¹⁸ Tímbi nain nola Yesulí Galili tuk guañ baliliñnan ñañípi, pis tiatia ama títet, dakwaya yambíñguk, wín Simon koi no Petlo, tím kwayañ Andlu. Endí guañnan pis tiatia líkset kop palímbi, ¹⁹ Yesulí yambím enguk, “Sítí bímbi, nak nep klekuumbi, nak ama tiatia kena san-daut tí-sametát.” ²⁰ Eumbi, wolongan líkset bimbi, Yesu kle ña en gíta kuñgímik.

²¹ Tímbi Yesulí yousí ñañípi, ama dakwayañgot títet nombo ep tímbi indañguk, wín Sebedilok níñañíit Yakobo gít kwayañ Yoane. Endí beset Sebedi gít kíkeñ plon papi, pis tiatia líksí gíline-pakílní. Tímbi Yesulí kíti-semumbi, ²² wolongan beset gít kíkeñ kak bimbi, Yesu kle ña en gíta kuñgímik.

²³ Tímbi Yesulí Galili distrik tuop kle-gímput kuñguk. Kuñípi, amatam it kiyaunjí gínañ ení-daut tí-sembi, Anutulí amatam nítek yambí-díkñelak wolok gíngít manda kíndem eu púmbi, amatam jímbat kusei kusei inda-semguk ep tímbi kíndem dañgílní. ²⁴ Endí wíndíñ tímíbimbi, koi gíngítí Silia provins tuop píndí dañguk. Tímbi amatamdí jímbatíat gítik endoñ yanañgípi bíngílní, wín ama jímbat ba píngíp gawat kusei kusei inda-semguk, ba ama yal kolanjít, ba ama kím katap tañgílní, ba ama kesít kuñgulok tuop ním gítikkan endoñ yanañgíp bímbi, ep

tĩmbi kĩndem dañgĩliĩ. ²⁵ Tĩmbi amatam kĩmĩn wopum Galili nanin, ba Dekapolis, Jelusalem, Judia, ba Jordan tuk tambon kandañ nasi endi endoñ pa bĩmbi kle kuañgĩliĩ.

5

Kunum Molomdi amatam nitein yambi-dikñelak?

¹ Tĩmbi Yesuli ama kĩmĩn wopum kle kuñgĩliĩ yambiĩmbi, kwet kĩmĩnnan lombi pipakuk. Pipalĩmbi, gwañgwañiilĩ endoñ bĩm kĩmĩn tĩmbĩmbi, ² kusei kĩmĩpi, ñĩndiĩ eni-daut ti-sembi enguk,

³ “Amatam Anutulok dainan nisila nandum pĩmbiĩnen tĩlak endi wakan Kunum Molomdi yambi-dikñelak,
wala tĩmbi endi amatam dĩwĩn yapma kle-pakañ.

⁴ Tĩ-blamblae tĩmbi mano tĩ-kuañ endi wakan Anutuli en-busumbusuk ti-semekak,
wala tĩmbi endi amatam dĩwĩn yapma kle-pakañ.

⁵ Kayombĩnembĩ kuañ endi wakan Anutuli kwet gĩtik endok gĩngit wisem-taleñguk wĩn kasĩlenekaliĩ,
wala tĩmbi endi amatam dĩwĩn yapma kle-pakañ.

⁶ Anutulok dainan dĩndĩm kuneliĩndok nandi-koñgom wopum tañ endi wakan Anutuli ep tĩmbi plap taumbi, wolok tuop tĩnekalĩĩ,
wala tĩmbi endi amatam dĩwĩn yapma kle-pakañ.

⁷ Nosiila gĩnañ busuk ti-semañ endi wakan Anutuli wĩndiĩngot gĩnañ busuk ti-semekak,
wala tĩmbi endi amatam dĩwĩn yapma kle-pakañ.

⁸ Gĩnañji Anutulañgot biĩmañ endi wakan kunum gĩnañ ñambi, Anutu kanekaliĩ,
wala tĩmbi endi amatam dĩwĩn yapma kle-pakañ.

⁹ Mik gimbĩt nain plon kulan busuk tĩmbi indañ endi wakan Anutuli ‘wembe gwañgwanai’ enbekak,
wala tĩmbi endi amatam dĩwĩn yapma kle-pakañ.

¹⁰ Amatam Anutulok man tañgoneañda tĩmbi, mĩlap kusei kuseilĩ inda-semalak endi wakan Kunum Molomdi yambi-dikñelak,
wala tĩmbi endi amatam dĩwĩn yapma kle-pakañ.

¹¹ Kwapme kwapme amatamdi sĩndi gĩngitnai kuañda tĩmbi kosi tĩmbi kolaumbi, mĩlap kusei kusei sambi, julũt manda kolan kusei kusei sĩndok plon embi, siñgiñji siañ, nain wolonda sĩndi amatam dĩwĩn yapma kle-pakañ.

¹² Neta, tuanji wopum kunum gĩnañ pat-samlak, wala tĩmbi walenji kĩndem daumbi, sĩlisĩli tĩnekalĩĩ. Amatamdi plofet ama damañgan kuñgĩliĩ endi bo wĩndiĩngangot mĩlap kusei kusei ti-semmañgĩliĩ.”

Kunum Molomdok kapmainan nitek kulok?

¹³ Yesulí yousímbe, gwañgwañiila ñíndíñ enguk, “Palañdí* kena tìlak wolok tuop síndí amatam gítiktok boñgípsinan wíndíñgangot tañ. Gan palañdok koñgom pí-taleumbi, nek ñala bíndambo koñgom dawík? Wíndíñ tìndìlok tuop ním. Palañ wandin walí kena nímnat, wín slak kwet plon yalímulím ñaumbi, ama kesísilí yali-pañgípmañ.

¹⁴ It kwet no jañgínnan indañgan palímbe, nepek nolí ním masipmek. Wíndíñgangot síndí kwelalok amatam endok kolsalen. ¹⁵ Ama nolí kolsalen píndopi, kambottí tapliwík ba? Ním a. Endí wín indañgan kímlímbe, it gínañnan pí mlát tañ gítík enda kolí sale-semalak. ¹⁶ Wíndíñgangot síndok kolsalenlí amatam kolí sale-semsemlok. Kusei ñíndíñda wíndíñ tìlok: endí síndok kundítsí kíndem kandañda tímbe, Bepsí kunum gínañ patak en ní-kíndem danekalíñ.”

¹⁷ Yesulí yousímbe enguk, “Síndí naka ñíndíñ ním nandí-nambi enekalíñ, ‘Anutulí endíkñe manda Moselok kíinan kímit-nímguk, tímbe plofet amalí manda níni-daut tí-níngilíñ. Yesulí manda wakan wialektok indañguk.’ Síndí wíndíñ ním enekalíñ. Nak manda wín wialettok ním indañgut, tambo nak wolok kusei tímbe inda-dakleuptok indañgut. ¹⁸ Nak biañgan síník sanba: kunum kwet patekamík tuop endíkñe manda youp bímbin pakañ walí gítík papat kwambíñ patnekalíñ. Wín Anutulí nepek indauptok elak wín gítík gama ním indañlímbe, endíkñe manda lakat síník nolí bo no ním paitnekalíñ. Ním síník. ¹⁹ Wíndíñda tìkap síndí endíkñe manda lakat síník wandin no lapípi, amatamdí wíndíñgangot tìnelíñdok ení-daut sem tí-semañ, Kunum Molomdí sínda nandum gíñgítñiilok boñgípsinan pímbíñen sílanin síník tìlak. Gan tìkap síndí endíkñe manda gítík tañgonembi, amatamdí wíndíñgangot tìnelíñdok ení-daut sem tí-semañ, Kunum Molomdí sínda nandum gíñgítñiilok boñgípsinan loloñ tìlak.”

²⁰ Yesulí yousímbe enguk, “Díndím kuñgula nak ñíndíñ sanlet: endíkñe manda nandí-tale ama gít Falisi ama endí endíkñe manda youyulín patak wín gítík kímit-kle-kilíñ eañ. Tìkap síndí ama wín ním yapma klembi, Anutu nitek kunelíñdok nandílak wíndíñ ním kunekalíñda, síndí Kunum Molomdok gíñgítñií ním indanekalíñ.

²¹ Síndí ama damasíla manda ñíndíñ eníenín wín nandí-taleañ, ‘Dík ama no ním wílí kímbekak. * No en ama no wílí kímbekakta, endí manda plon kímittok.’ ²² Gan natna ñíndíñ sanlet: no en nolla gímbít tìlakta, en manda plon kímittok. Ba no en nol manda winjít nímbe ní-suambatak,

* 5:13: Palañ wín moník manda plon sol.

✧ 5:21: Kisim Bek 20:13

en wakan ka-dikñelok m̄n wopum ḡnañ k̄imittok. Ba no en nol ñ̄ndiñ n̄lak, ‘D̄ik ama kamen s̄in̄k’, endi j̄imbiñdok komba ḡnañ ni-muttok. ²³ Wala t̄imbi d̄ik tapma t̄imbepi sisuetnan ña ipi, nokali nandi-kola ti-gamek w̄n nandi-s̄iwitañda, ²⁴ kak, nepenepeka sisuet kuseinan k̄im̄pi, d̄ind̄im̄gan ña noka t̄imbi indaumbi, en ḡta manda e-sale t̄imbi, not busuk t̄indekam̄k. W̄ndiñ ti-tale-bimek, k̄indem ñambi tapma t̄imbekañ. ²⁵ Ba t̄ikap ama noli manda plon gap̄lep t̄ilakta, s̄iti telak plon yakan ñandem̄k, wolondañgan plapkan s̄in̄k tambon ti-d̄ind̄im̄elok manda en ḡta eum d̄ind̄im̄ eukak. N̄m kañbi, ama wali kañ-dan amalok kiinan gap̄l̄imbi, kañ-danli bo tem dumanlok kiinan gap̄l̄imbi, endi gepmbi, it kwambiñ ḡnañ gap̄lek. ²⁶ Nak biañgan s̄in̄k ganba: d̄ik it kwambiñ ḡnañ papi, m̄nem ombi-m̄lok een w̄n ombi-taleumek gambiumbi piukañ.

²⁷ Manda ñ̄ndiñ damañgan een w̄n s̄indi nandi-taleañ, ‘D̄ik ama nolok tam̄n ḡta telak joñgo n̄m kuukañ.’ ✧ ²⁸ Gan natna ñ̄ndiñ sanlet: ama noli tam no ka-galkta t̄ilakta, en wakan ikan enlok ḡnan nanand̄in ḡnañ tam w̄n en ḡta telak joñgo kulak. ²⁹ W̄ndiñda t̄ikap dauka tombonli gep tiañeumbi, yomdok s̄isoñ plon pi piw̄iñ ñala dauka w̄n ḡtnei kopi, dauka tombongot kuukañ. N̄m kañbi, gw̄lapka ḡtik j̄imbiñ gep kol̄im piuañ a. ³⁰ Ba t̄ikap k̄ika tombonli gep tiañeumbi, yomdok s̄isoñ plon pi piw̄iñ ñala kak dombi kopi, k̄ika tombongot kuukañ. N̄m kañbi, gw̄lapka ḡtik j̄imbiñ ñauñ a.

³¹ T̄imbi damañgan ñ̄ndiñ pa eñḡliñ, ‘No endi tam̄n kle-kolep t̄ilakta, wolok tuop kundit yout daklembi m̄ukak.’ ✧ ³² Gan natna ñ̄ndiñ sanlet: tam telak joñgo n̄m kuñguk en slakan n̄m kle-kokottok. Neta, ama no en tam̄n wandin kle kol̄imbi, wapai kombilin t̄ikew̄kta, ama wali tam̄n wak̄it endok wapai kombilin yom plon yap̄l̄imbi, telak joñgo kundem̄k.

³³ S̄indi ama damas̄ila ñ̄ndiñgangot enien̄in w̄n nandi-taleañ, ‘D̄ik manda e-kwambiñ dañguñ w̄n n̄m maklembi tamb̄ilekañ. D̄ik Wopumdok dainan nepek nek t̄ind̄ilok e-top tiñguñ wolok tuop t̄imbekañ.’ ✧ ³⁴⁻³⁵ Gan natna ñ̄ndiñ sanlet: e-kwambiñda manda no n̄m enekaliñ, w̄n kunum ba kwet ba Jerusalem wolok plon n̄m enekaliñ. Ñ̄ndiñda: kunum ḡnañ Anutuli pipapi, amatam yambi-d̄ikñelak, t̄imbi kwetti w̄n kesilok gemañ t̄imb̄imbi, kesi wolok plon k̄im̄tak. T̄imbi Jerusalem w̄n Ama Wapmañ wopum endok il kwel. ³⁶ T̄imbi d̄ik kumbañga sak bip ba satnin t̄imbi indauktok tuop n̄m, wala t̄imbi kumbañgala

bo nım e-kwambiñ daukañ. ³⁷ Ama noli nepek nola san-kaumbi, dındımgan tambanemi, ‘Oñ’ ba ‘Nım’ nınekalıñ. Tıkap sındı mandanjı tımbı kwambiñ danelıñdok nandañ wın Kolan Molomdok kandañ nanin bılak.”

³⁸ Yesulı yousımbi enguk, “Sındı manda ñındıñ damañgan een wın nandı-taleañ, ‘No en ama nolok dai tımbı kolaukta, endok dai bo tımbı kolalok. Ba no en ama nolok man kwandai wıli gıloñmekta, endok man kwandai bo wıli gıloñmılok.’” ³⁹ Gan natna ñındıñ sanlet: ama no kolan tısamumbi, tambon nım ombıñmınekalıñ. Nım sınik. Tambon sındı ñındıñ tınekalıñ: tıkap ama noli bunga tombon wılekta, tambon wındıñgot wılektok tambaneñmekañ. ⁴⁰ Ba tıkap ama noli kiupıñga kasıleuktok manda plon gapılepi nandılakta, sauloñga wındıñgot bıñmekañ. ⁴¹ Ba tıkap ama noli kaikan gan-gıñgınebi, nepenepeli wın kwet kımın noñgan † wolok tuop bemi ñañmeñdok elakta, dık kwet kımın tıpet wolok tuop bemi ñañmekañ. ⁴² Ba tıkap ama noli nepek nola gan-nandı tılakta mıukañ, ba nepeka no nain dumangot tıke-kuup ganlakta nandıñmekañ.

⁴³ Sındı damañgan ñındıñ een wın nandı-taleañ, ‘Dık nokala gınañ kındem tıñmekañ, tımbi kanjıkkala nandı-kola tıñmekañ.’” ⁴⁴ Gan natna ñındıñ sanlet: kanjıksiıla gınañ kındem tı-semnekalıñ, ba ama mılap kusei kusei tı-samañ enda Anutulı gwılam tı-semektok nımolo tı-semnekalıñ. ⁴⁵ Wındıñ tıñıpi, sındı kunum Bepsılok wembe gwañgwa kuañ wın inda-dakleukak. Neta, endı ama gıtıkkın, wın ama kındem mandan kımıt-kleañ wakıt ama kolan mandan wıkañ enda gıtık maim kolı sale-sembi, gwı nı-mut-semılak. ⁴⁶ Tıkap sındı ama gınañ kındem tı-samañ endañgot gınañ kındem tı-semnelıñda, nektok kuseıla Anutulı tambon ombı-samek? Wın takis epep ama kolan ‡ endı bo telak wangot kleañ wın! ⁴⁷ Ba tıkap sındı nosıılañgot not tı-semañda, kundıtsı walı amatam dıwın endok kundıtsı nıtek maklewık? Amatam Anutu nım nandıñmañ endı bo wındıñ nım tañ ba?”

⁴⁸ Yesulı wındıñ embi yousımbi, dındım kuñgula manda eñguk wolok bien wın ñındıñ enguk, “Kunum Bepsılok gınan nanandın ba ep tındın wın gıtık kındem ba dındım sınikgot. Wındıñda tımbi sındok gınañ nanandıñjı ba ep tındıñjı bo gıtık kındem ba dındım sınikgot palekak.”

✧ 5:38: Kisim Bek 21:24, Wok Pris 24:20, Lo 19:21 † 5:41: Grik manda kesık yalı ñañañ 1,000ndok tuop elak, wın Roma amalok mail noñgan ba 1.5 kilomita netepep. ✧ 5:43: Wok Pris 19:18 ‡ 5:46: Juda amalı takis epep amala nandum endı takis epıñpi, amatam julunıt tı-sembi, Judalok kanjıksı, wın Roma ama, not tı-semañ, wala tımbi endı Anutulok dainan ñanelıñdok tuop nım.

6

Ginañ tiptok kena nitek t'lok

¹ Yesuli yous+mbi, gwañgwañiila enguk, “S+ndi g+inañji tiptok kena t+ñ+pi ka-k+liñ embi, amatamdok daus+nan ep t+nd+nji sambi-daklenel+ñdok n+im t+nekal+ñ. N+im kañbi, Besi kunum g+inañ patak endi tuanji tambon n+im ombi-samek.

² Ama manji manbenji malet nom+ik endi it kiyau g+inañ ba ipaka boñg+pnan giñg+li wopungan t+ñ+pi, m+inem nepenepek ama p+mb+ñes+la emañ, w+in amatamdi kosi giñg+it t+ke-loneli+ñdok w+indi+ñ tañ. Nak biañgan sanba: endi tuanji ikan kas+ile-taleañ. Wala t+mbi nain nola ba nola dik plap kena t+ñ+pi, w+indi+ñ n+im t+imbekañ. ³⁻⁴ Dik ama p+mb+ñes+ ep k+m+li+ñ+pi, plap kenañga t+lañ wal+ daus+nan semb+in palektok dik k+ka d+nd+md+ nek t+lak w+in k+ka kepmala n+im n+imbekañ. T+mbi Bepkal+ nepek daus+nan semb+in indalak w+in kalakta endi tuan ombi-gamekak.

⁵ Ama manji manbenji malet nom+ik endi it kiyau g+inañ ba telak balambalak ba pañga indanan ipi, n+molo t+nepi nandañ, w+in amatamdi yambi-daklenel+ñdok w+indi+ñ tañ. Nak biañgan sanba: endi tuanji ikan kas+ile-taleañ. Wala t+mbi nain nola ba nola dik n+molo t+ñ+pi, w+indi+ñ n+im t+imbekañ. ⁶ Dik n+molo t+mbepi, d+tnañgan doundou ika g+inañ lombi, yamañga sipbi, Bepka kwet semb+in patak enda n+molo t+ñmekañ. T+mbi Bepkal+ nepek daus+nan semb+in indalak w+in kalakta endi tuan ombi-gamekak.

⁷ Amatam anutu juluañgan n+molo t+semañ endi manda s+lanin asup pinapi, ‘N+molo ombapn+la nandi-n+metak’ w+indi+ñ nandi+ñ+pi pa tañ. Gan s+ndi n+molo t+nepi, ⁸ endok n+molonji+lok telal n+im klenekal+ñ. S+ndi Beps+la nepek nola gamañ n+im n+nan+ñ+il+mbi, nekta lonjañ w+in endi ikan nandi-talelak. ⁹ W+indi+ñda n+molo n+ndi+ñ t+nekal+ñ, ‘Kunum Bepni, dikok koka w+in giñgiñgan t+gamlok.

¹⁰ Dik amatam git+ik n+p t+mbi giñg+tgai indambi, kunum g+inañ kuañdi mañga tañgoneañ
w+indi+ñgangot n+ndi kwelan ñolok tañgoneneñ.

¹¹ Dik nanañ sandap ñolok tuop n+m+ñ.

¹² N+ndi amatamdi yom t+ni+mañ w+in bi-semam+ñ,
w+indi+ñgangot dik yomni bi-n+m+ñ.

¹³ Dik t+kuyuk plon n+im n+mbiw+ñ,
tambo kolandok kiinan nanin n+pm+ñ.’

¹⁴ Nandañ. S+ndi amatam ep t+nd+nji kolan w+in bi-semneli+ñda, Bepsi kunum g+inañ patak endi bo s+ndok yomji bi-samekak. ¹⁵ Gan, t+kap s+ndi amatam ep t+nd+nji kolan

nim bi-semneliñda, Bepsi endi bo ep tindiñji kolan nim bi-samekak.”

¹⁶ Timbi Yesulí yousimbi enguk, “Ama man manbenji malet nomik endi nanañ gitik kimsip tñipi, dei blamblae ba ti-kolakola embi, nanañ kimsip tañ win amatam dausinan inda-daklenelñdok. Nak biañgan sanlet: endi tuanji ikan kasile-taleañ. Wala timbi nain nola ba nola sindi nanañ gitik kimsip tindlok telak kimit-kleñipi, windiñ nim tinekaliñ. ¹⁷ Dik nanañ gitik kimsip tñipi, tuk imbi, kumbaña sak youlekañ. ¹⁸ Windiñ timbeñda, dik nanañ kimsip tlañ win Bepka kwet sembin patak en noñganlañgot inda-daklewñ, amatamda nim. Timbi Bepkalí nepek dausinan sembin indalak win kalakta endi tuan ombi-gamekak.”

¹⁹ Timbi Yesulí yousimbi enguk, “Kwelan ñolok kwinakam ba bapapti nepenepek timbi kolalak, timbi kumbu amali it wiapi, kumbu tañ. Wala timbi sindi gwilaptok kenañgot timbi, nepenepesi tuan wopum kwelan ñolok pat-samektok nim ti-jumit tinekaliñ. ²⁰ Tambon sindi tuanji kindem win kunum ginañ pat-samektok ti-jumit tinekaliñ. Win kunum ginañ kwinakam ba bapapti nepek no nim timbi kolalak, timbi kumbu amali bo it wiapi, kumbu nim tañ, wala timbi tuanji nim pailekak. ²¹ Kusei ñindiñda timbi windiñ tindlok sanlet: nepek nekta sinik nandum loloñ tilak walañgot ginañ nanandinjili pat-samlak.

²² Daut endi tipala nomik, endi piñgipnlok kolsalen. Tikap daukali kindem patakta, kolsalenli piñgipka ginañ gitik kolí salelak. ²³ Gan, tikap dauka kolanla, piñgipka ginañ gitik kilime-patak. Windiñda timbi, tikap nepek gep kolí salelok walí kilim indañgukta, biañgan kilim mulum ginañ kulañ.”

Anutu en noñganla kena tñimlok

²⁴ Timbi Yesulí yousimbi, gwañgwañiila enguk, “Kena gwañgwa silanin endi molom tipettok kena ti-semektok tuop nim. Windiñ timbekta, molomñin nola not ti-ñimbi tikekwambñ dambi, molomñin nola nandi-kunjit tambí, siñgi wilimek. Windiñgangot sindi nepek tipelat, win Anutu git minem kwilikwili, endok kena tinelñdok tuop nim.

²⁵ Wala timbi ñindiñ sanba nandiwit: sindi kuñgunjila ba gwilapsila nandimbi, nanañ tuk ba dasindasinji tuop pat-samlak wala nandi-bendi nim tinekaliñ. Biañgan sinik: nepek nek ñali bien sinik? Win kuñgunjili nanañ maklelak, timbi gwilapsili dasindasinji maklelak. ²⁶ Sindi monik yambí nandiwit: endi nanañ tipimbi met-na wisi-kot windiñ nim tañ, gan sindok Bepsi kunum ginañ patak

endi ep towilak. Timbi nitek? Sindi monik endok pimbiñ ba? Nim a! Sindi endok loloñ sinik, wala timbi endi windiñgangot sep towilak. ²⁷ Ba sindoññan nanin amanin ñali sinik kuñgunla nandi-bendi wopum tiñpi, kuñgun lakat nombo guma yousum ombatawik?

²⁸ Timbi dasindasinjila nekta nandi-bendi wopum tañ? Sindi pepekañgolalok paman klinan indambi pakañ win ka nandiwit: endi dasindasinjilok kena nim tañ, ²⁹ gan pamanji win kindem bien sinik. Nak wala ñindiñ sanlet: ama wapmañ Solomon endi dasindasin pamanat dasiñguk, gan endok pama win kli wolok paman nim makleñguk.

³⁰ Kli nepek pamanji mangan indambi, desa yañetambi bindip pilak win bo Anutu en dasindasinji emlakta, nitek timbi endi dasindasinji nim timbi inda-samek? Nanandikiliktinji lakat nim pat-samlak ba? ³¹ Windiñda sindi nandi-bendi timbi, ñindiñ nim enekaliñ, 'Nindi nanañ tuk nek ep na tinekamañ?' ba 'Nindi dasindasin nek dasi kunekamañ?'

³² Ama nindi Anutu biañgan en nim nandiñmañ endok ginañji ba nanandinjili nepenepek gitik wandindokgot pat-semalak. Timbi kunum Bepsili ñindiñ nandi-sam-talelak: sindi nepek gitik win nim pat-samekta guma nim kuneliñ, wala timbi nepek wala nandi-bendi wopum nim tinekaliñ.

³³ Sindi ginañ nanandinjili dama nepek ñala kimilim pat-samekak: sindi Anutulok giñgitiñ indam kumbi, dindim kuñgu kunekaliñ. Windiñ tinekaliñda, nepek diwin gitik wandin wali bo inda-samekak. ³⁴ Wala timbi sindi desa nek indauk wolok man nandi-bendi wopum nim tinekaliñ, win desalok giñgit. Sandap nolok mlap win sandap wolok tuop. Nim kañbi, yousimbi e-ta-ñaumbi mlatauk."

7

Sindi amatamdi nek ti-sammelñdok nandañ, windiñgangot enda ti-semnekalñ

¹ Yesuli manda yousimbi ñindiñ enguk, "Sindi amatamdok ep tindinji kañ-danbi, endi kolasi windiñ nim eninekaliñ. Nim kañbi, Anutuli sinda windiñgangot ti-samek. ² Nekta, telak nitek plon sindi amatam yambi-dan ti-semañ, windiñgangot Anutuli bo sambidand ti-samekak. Timbi kusei nitektok tuop sindi amatam yambi-dan ti-semañ, kusei wolok tuopkan Anutuli bo sambidand ti-samekak.

³ Dik nitek timbi nokalok dainan kilikilik minam win kalañ, gan ditnalok dauka ginañ komba bem pakamlak win nim ka-daklelañ? ⁴ Ditnalok dauka ginañ komba bem windiñ patakta, nitek nokala ñindiñ tuop nimbeñ, 'Notna, nak dauka ginañ kilikilik patak win klewa lambi-gamek.'

⁵ Dik ama juluñgandok. Dama ditnalok dauka ginañ komba bem patak win kle-kopmek, siñgi kindem dei-kiliñ embi, nokalok dai ginañ kilikilik minam patak win kle-kolekañ.

⁶ Sindì nepek no Anutulok giñgit wilmimin win tikembi, kamotta nim emnekalin. Nim kañbi, kamottì undanembi, sinla sep sainelin. Ba sindì sinlok kokomjì tuan lolon win bitta nim emnekalin. Nim kañbi, bit kesisilì yali mina dam kotnelin.*

⁷ Yesulì yousimbi, nimolo tindila ñindin enguk, “Sindì nepek nola tipikañ wala ni-nandì tinekalin, timbimbi nandì-samekak. Sindì nepek nola lonjimbi tipikañ wala lolonjì tinekalin, timbimbi nepek wolok bien kanekalin. Sindì yaman wawit tinekalin, timbimbi Anutulì pisat-sambi sep plptaukak. ⁸ Win kusei ñindinda: ni-nandian tuop nandì-semalak. Lonjiañ tuop bien kañ. Yama wikañ tuop yama pisat-semekak. ⁹ Sindoñnan nanin nindì ninañ nanañla eumbi kawat miwik? Nimbek nolì tuop nim. ¹⁰ Ba pìsla eumbi, malet no nim nanalok kindem miwik ba? Win bo tuop nim. ¹¹ Sindì ama yomat, gan nepenepek kindem gwañgwa bisatsila emnelindok nandì-kiliñ eañ. Windinda timbi, sindì ñindin sinik nandìwit: Bepsi kunum ginañ patak endì mek sapma klembi, nepenepek kindem ama nindì enda ni-nandañ enda guma emekak.

¹² Sindì amatamdi nek ti-sannelin dok nandì-koñgom tañ, windiñgangot enda ti-semnekalin. Manda walì wakan endikne manda Moselì kimit-nimguk ba manda plofet amalì ninidaut ti-nimgilin wolok kusei timbi inda-daklelak.

¹³ Sindì yama gik wandin lonekalin. Jimbin ñañoalok yama win wopum, timbi telak jimbin kandañ ñalak win basakñanen, ba kesitti ñañoalok pañgìtnin, wala timbi amatam asupgandì telak win kleañ. ¹⁴ Gan kuñgu kwambin ñañoalok yama win gik sinik, timbi kuñgu wandin ñañoalok telak win bo tip timbi gliñgliñnat. Wala timbi ama noñgan noñgandìngot telak yama win kañbi, ginañ loañ.”

Ep tindinjìlok bien walì kusasì timbi daklelak

¹⁵ Yesulì yousimbi enguk, “Plofet ama julunjuluñ enda yambi-kiliñ embi kunekalin. Endì sipsip busukñanen wandin nomik sindoñ bañ, gan ginañ nanandinjì win kamot moyen sañan wandin: endì sep timbi kolanelindok nandian. ¹⁶ Sindì endok ep tindinjì ba kenanjìlok bien kañbi, kusasì ka-dindim enekalin. Kuañgimdi mandañ bien nanalok lalilak ba? Ba ginjattì gip bien nanalok

* **7:6:** Yesulì e-yout manda windin eñguk win endì Anutulok giñgit manda kindem wala nandum tal tìlak ama wandisì wala nim enendok eñguk.

lalilak ba? Nîm a. ¹⁷ Komba tîpitîpin kîndem endî bien kîndemgot lalilak, komba kolan endî bien kolan lalilak. ¹⁸ Komba kîndem endî bien kolan lalilali wîn nîm patak, ba komba kolan endî bien kîndem lalilali wîn bo nîm patak. ¹⁹ Tîmbi komba no bien kîndem nîm laliumbi jînbîm gîloumbi, komba gînañ silok. ²⁰ Wîndîñgangot sîndî plofet ama julunjuluñ endok ep tîndînjî kañbi, kîndem kusasî kadaklenekalîñ.

²¹ Amatam ‘Wopumna, Wopumna’ pa naniñañ endî gîtikandî Kunum Molomdok gîñgît nîm indambi kunekalîñ. Wîn Bepna kunum gînañ patak endok man mandan tañgoneañ endîñgot kunum gînañ lonekalîñ.

²² Kunum Molomdî amatam yambî-danbekak wolonda asuptî ñîndîñ nanînekalîñ, ‘Wopum, wîn dîkok kokala nîndî plofet manda eñgîmîñ, yal kolan ep kle-semgîmîñ, tîmbi kundit gembînat engano asup tîñgîmîñ yañ!’

²³ Wîndîñ eumbi, ñîndîñ e-daklembi enbetat, ‘Sîndî Anutulok endîkîne manda makleñgîlîñ. Nak nîm nandîsamlet. Sîndî nambimbi ñawît!’ ”

²⁴ Yesulî yousîmbi enguk, “No en manda gîtik ñîñ san-talelet wîñ tîke-kulakta, endî ama nanandînat ñandin: endî il kîndilîpi, ita mambî ilîmbi, kawat ta kusei gînañ melî pîumbi, gembînatkan youlî gîlîm da-taleñguk. Wîndîñ tîmbi, il kîndit-talem palîmbi, ²⁵ nain nola gwi gwam wopum sînik it plon suañguk, tîm sasalelî bo it pendî-tîlalîmbi, dîñdam pakuk. Nekta, kawat ta kusei gînañ melî pîumbi youlî gîlîm dañgukta nîm gîloñguk. ²⁶ Gan no en manda gîtik ñîñ san-talelet wîñ nandîmbi nandî-kîmkîmmnelakta, endî ama kamen ñandin: endî il kîndilîpi, ita kenanjat sîlanin plon mambî ikuk. It kîndit-talem palîmbi, ²⁷ gwi gwam wopum sînik it plon suambi, kînanjat kîndilîmbi, sasalelî bo it pendîp yout mînjulîmbi gîlom pîmbi, lîlîme-taleñguk.”

²⁸⁻²⁹ Yesulî amatam kîmîñ wopum nanandî emguk, wîñ endî endîkîne nandî-tale amanjîlî enî-daut tî-semmañgîlîñ wolok tuop nîm tîñguk. Nîm, endî enlok man ba gembîñ plon enî-daut tî-sem tî-kuñguk, wala tîmbi manda eu taleumbi amatamdî nandî-gîtîñgîtîk tîmbi, dambenji pîumbi pakîlîñ.

Ama Wapmañlî gembîñ Juda amatamda daut semguk

8

Yesulî amatam asup ep tîmbi kîndem dañguk

¹ Yesulí kwet jañginnan nanin pi ñaumbi, amatam kímín wopumdi en kle ñañgíliñ. ² Tímbe ama no wanda kwambiñnat endi Yesuloñ bímbe, mílelem tí-ñímbe nínguk, “Wopum, tíkap dík nep kímílep nandílañda, guma jímbatna tímbe taleumbi, kíndem dawa.” * ³ Eumbi, kii kot-suapi, ama wín tíke-kambi nínguk, “Nak nandí-gamlet. Dík kíndem da” eumbi, wolongan wanda kwambiñ walí pailímbe kíndem dañguk. ⁴ Tímbe Yesulí ñíndíñ nínguk, “Nandílañ. Nepek inda-gamlak wolok kasat ama nola ním tí-semekañ. Ním. Dík ñambi, gwílapka tapma amala daulímíumbi, jímbatka talelak wín gambí-dakleukak. Tímbe dík amatamdi wandaña biañgan ip talek wín gambí-nandínelíñdok Moselí endíkñe manda kímít-nínguk wolok tuop tapma tímbeañ.”

⁵ Tímbe Yesulí Kapaneam it kwelan ñañguk. Ña tombímbe, Romalok mik ama 100 endok telak damanjí endi Yesuloñ bímbe ní-gíngí-nembi ⁶ eñguk, “Wopum, kena gwañgwana jímbat wopum indañmumbi, kii kesi dalandaumbi, píngíp gawat wopum nandímbe, ilan patak.” ⁷ Eumbi nínguk, “Ale, nak ña tímbe kíndem dautak.” ⁸ Gan mik amalok telak damanjíli tambanembi nínguk, “Wopum, nak ama pímbíñenen, nítek dík nokoñ ilan bíwíñ? Dík mandañgot eumbi, kena gwañgwana kíndem dawín. ⁹ Kusei ñíndíñda wíndíñ elet: lolonalok kapmalnan wín natna kulet, tímbe nokok kapmalnan mik ama díwín nolí kuañ. Tímbe nak nola ‘Dík ñau!’ nímbambi ñalak, ba nola ‘Dík bo!’ nímbambi bílak, tímbe kena gwañgwana ‘Kena ñín tí!’ nímbambi, kena wín tílak.”

¹⁰ Yesulí manda wín nandímbe nandí sílíkñembi, amatam en kle ñañgíliñ enda ñíndíñ enguk, “Yakñesi! Síndí ama ñín kawít! Biañgan sanlet: endi Juda ama ním, gan endi nanandí-kílíkti wopumnat! Nak Israel síndok boñgípsínan nanandí-kílíkti wandin ním kañgut. ¹¹ Nak ñíndíñ sanba: Kunum Molomdi kusei kímípi, amatamñii indañgan yambí-díkñembi, nanañ sina wopum tí-semekak, wolonda amatam asup kwet tuopnan nanin endi bímbe, Ablaam, Aisak gít Jekop en gíta nanañ nanekalíñ. ¹² Gan Anutulí Juda amatam dama gíngítríi ep kasíleñguk wín asup ep kleumbi, kílim gínañ pímbi, wandíñ mano kwílim tímbe, manjí sí-gílim danekalíñ.” ¹³ Tímbe Yesulí mik amalok telak dama nímbi eñguk, “Dík ñau. Nanandí-kílíkti tílañ wolok tuop inda-gametak.” Eumbi, wolongan síník telak damalok kena gwañgwa jímbalí taleumbi kíndem dañguk.

* **8:2:** Juda amalok nanandí-kílíktínjí ñíndíñ pakuk: jímbat ba ep tíndín díwín walí ama ep tímbe kolaumbi, Anutulok dainan ba amalok ñasiñgan ñanelíñdok tuop ním.

14 Tĩmbi Yesulĩ Petloloñ ilan ña loñguk. Lombi kañguk wĩn: Petlolok yapman tam piñgiu komba dũmbi, ipat plon dou-pakuk. 15 Tĩmbi Yesulĩ kii plon tĩke-kaumbi, jĩmbalĩ taleumbi, tam walĩ mĩlapi, nanañ tuk tĩmbi plaptañguk.

16 Maim piumbi, ama yal kolanjiat asup yanañgi pi, Yesuloñ biñgiliñ. Biumbi, man mandalĩngot yal ep kle-kopi, amatam jĩmbatsiat giatik ep tĩmbi kindem dañgiliñ. 17 Wĩndiñ tĩngukta, endi plofet Aisaialĩ kundit indauktok eñguk wolok tuop tĩnguk, wĩn ñĩndiñ, “Endi jĩmbat ba piñgiu gawatnii ni pma tĩkemi bemi nĩmguk.” ☆

Yesulĩ en kle-kuñgulok manda enguk

18 Amatam asupti Yesu kle-gimbup palim yambi, gwañgwañiilĩ tuk guañ tambon kandañ ñañalok endi dikiñeñguk. 19 Tĩmbi endi kñe manda nandi-tale ama noli Yesuloñ biumbi niñguk, “Endaut. Dembek dembek ñaukañ tuop nak gep kle-kuutat.” 20 Eumbi tambane niñguk, “Kamot moyen klinalok endi kwet tombañjiat, tĩmbi monik endi bo isiat, gan Amalok Niñañ en il no nim palmĩlak.” 21 Tĩmbi gwañgwañiiloñ nanin ama noli Yesu ñĩndiñ niñguk, “Wopum, nandi-namumbi, dama ña bepna kindit tapli-bimek bim gep kle-kuutat.” 22 Gan Yesulĩ niñguk, “Nim a. Ama giñañji tip kĩmkĩmĩn endi kindem nosi tĩke kĩmĩpi kinditneliñ. Dikta bim, nep kle.”

Yesulĩ sasale wopumda manda ni mbĩmbi biñguk

23 Tĩmbi Yesulĩ kikiñ plon loumbi, gwañgwañiilĩ en kle ñambi loñgiliñ. 24 Tĩmbi tuk guañ plon ñañilĩmbi, sasale wopum plapkan sĩnik pendipi, tuk munjulĩmbi, kikiñ kot tapliupi tĩnguk. Gan Yesu enla dou kamalam pakuk. 25 Tĩmbi gwañgwalĩ Yesu tĩmbi silikiñeumbi niñgiliñ, “Wopum, ni pmi plata! Kuñguni taleupi tilak.” 26 Eumbi enguk, “Nekta gembĩnji piumbi mĩsiañ? Nanandi-kiliktĩnji lakat nim pat-samlak ba?” Wĩndiñ embi mĩlapi, sasale giat tuk enombiumbi, sasale biumbi, tukti busukĩanen douñguk. 27 Tĩmbi ama Yesu gita pakiliñ endi ka silikiñeumbi eñgiliñ, “Ama ñĩn nĩtein sĩnik, ñala sasale giat tukti mandan tañgoneamĩk?”

Yesulĩ ama ti pet endok yal kolan kle-semguk

28 Galili tuk guañ tambon kandañ, Gadala nasilok kwelan, ama ti pet yal kolanjiat endi sumnan pa kuñgi mĩk. Endi ama sañasit sĩnikta tĩmbi ama noli endi kuñgi mĩknan kandañ ñañambit tĩndilok tuop nim. Yesulĩ wolok ña tombi, ama ti pet endi sumnan nanin pi mbi, en tĩmbi indambi

²⁹ kiti+mbi niñgimik, “Anutulok Niñañ, dik nekta nindoñ bilañ? Kwelan kuñgulok nainnii gama n+m dumalañ+l+mbi, kena gim nimepi bilañ ba?”

³⁰ Bit kimin wopum no kambak mayañgan kuñipi, kwet minañ-pakiliñ. ³¹ Timbi yal kolan endi Yesuli nandi-semektok ni-giñginembi eñgiliñ, “Tikap dik nip kleup tilańda nandi-nimumbi, bit kimin da pakañ endok ginañji ginañ ña pina.” ³² Eumbi enguk, “Ale, pim ñawit!” Timbi wolongan yal kolan endi ama tipet yambik bimbi, bit asup endok ginañji ginañ ña piñgiliñ. Piumbi, bit gitik endi gembinat woñepi, kwet yaliup jilopi, jimbini piumbi, tuk guań ginañ tuk nañbi kim-taleñgiliñ. ³³ Timbi bit ka-dikne ama endi pim ñambi, it kwet wopumnan ña tombi, bittok kasat ba ama tipet yal kolanjat kuñgimik endok kasat gitik amatamda ti-semgiliñ. ³⁴ Windińda timbi amatam it kwet wopumnan kuñgiliñ gitik endi Yesu bi kañbi, kwesi bim nauktok ni-nandumbi nandi-semguk.

9

Yesuli ama no kii kesi dalandan endok yomin bimbi, timbi kindem dañguk

¹ Timbi Yesuli kikeñ plon lombi, tuk guań toambo kandań undane ñambi, enlok il kwelnan tomguk. ² Timbi ama diwindi ama no kii kesi dalandan tañgonembi, endoñ biñgiliñ. Biu yambimbi, nanandi-kiliktinjilok kusei kalandi-tombi, ama tańgo plon pakuk enda ñindiñ niñguk, “Notna, waleńga busukneun: nak yomga gitik bi-gamlet.” ³ Windiñ eumbi, endikne manda nandi-tale ama diwindi wala nandum piumbi, nisinñgan ñindiñ eñgiliñ, “Ama ñali yom biñmektok elak endi Anutula en wandin eñipi nilakatalak yañ!”

⁴ Yesuli ginañ nanandinji ka-daklembi enguk, “Nekta ginañji ginañ nanandi kolan wandin ti-namañ? ⁵ Anutuli gembin n+m namumda, nak ama ñala ‘Yomga bi-gamlet’ ba ‘Dik mlapi, kesitti ñau!’ windiñ nimbambi, bien kindem indauk ba? N+m a! ⁶ Windińda Amalok Niñañ kwelan ñolok yom bimbilok gembin palmilak win nak ñindiñ daut sametet.” Yesuli windiñ embi, ama kii kesi dalandanla niñguk, “Dik mlapi, ipaka tikembi, ikanan ñau!” ⁷ Eumbi, wolongan mlapi ipi, ipal tikembi, ilnan ñańguk. ⁸ Timbi amatam kundit win kañgiliñ endi misimbi, Anutuli gemb wandin amala emguk wala ni-kindem dañgiliñ.

Yesuli yom ama gita yakan nanañ nañguk

⁹ Tĩmbi Yesulĩ walinin pi ñañĩpi, ama no koi Matayo takis epep ilan kena ti-palĩmbi kañbi nĩnguk, “Dĩk bĩmbi nep klekuukañ.” Nĩmbĩmbi, wolongan mĩlapi kle ñañguk.

¹⁰ Tĩmbi Yesu gĩt gwañgwañii endĩ it gĩnañ lo pipapi, nanañ nañgĩlĩñ. Nañĩlĩmbi, takis epep ama ba ‘yom ama’ * asup dĩwĩndĩ bi yousĩmbi, en gĩta nanañ yakan na-pakĩlĩñ. Na-palĩñĩlĩmbi, ¹¹ Falisi ama dĩwĩndĩ wĩn kañbi, nandum pi-sĩnik taumbi, Yesulok gwañgwañii en-nandĩmbi eñgĩlĩñ, “Sandautsĩ endĩ neta takis epep ba yom ama en gĩta nanañ nalak?” ¹² Yesulĩ manda wĩn nandĩmbi enguk, “Kĩndesĩ endĩ gwasap amalohĩ nĩm ñañ. Wĩn jĩmbatsĩat endĩngot gwasap amalohĩ ñañ. ¹³ Sĩndĩ ñambi, Anutulok mandan ñĩndĩñ youyoulĩn patak wĩn pinapi, bien ka-daklenekalĩñ, ‘Nak ama gĩnañ busuk ti-semnelĩñdok nandĩlet, tapma ti-namañ wala nĩm.’ * Wĩndĩñda nak yom ama en-tiañeuttok indañgut, ama nĩsĩla nandum dĩndĩm sĩnik tĩlak enda nĩm.”

Yesulok endaut manda komblin wakĩt ep tĩndĩn damanin wĩn nĩm kiuttok

¹⁴ Nain wolonda Yoane tuk ii-sem kena tĩnguk endok gwañgwañiilĩ Yesuloñ bĩmbi nĩ-nandĩmbi eñgĩlĩñ, “Falisi ama gĩta nĩndĩ nanañ kĩmĩsip pa tamĩñ, gan nĩtehta dĩkok gwañgwañgailĩ wĩndĩñ nĩm pa tañ?” ¹⁵ Eumbi, Yesulĩ gwañgwañiilĩ kusei nekta ep tĩndĩn damanin nĩm kĩmĩ-kleñgĩlĩñ wĩn eu dakleuktok eyout manda dĩwĩn eñguk. Eñĩpi, enla ba gwañgwañiilok plon ñĩndĩñ embi enguk, “Ama nolĩ tamĩn tĩlakta tĩmbi, sina mĩn na-sĩlĩsĩlĩlok nain indaumbi, noliilĩ kĩndem blandok telak kleñĩpi, nanañ kĩmĩsip tĩnelĩñ ba? Wolok tuop nĩm. Gan ama wĩn noliilok boñgĩpsĩnan nanin yapma tĩke-ñaumek, noliilĩ blandok telak klenepi, nanañ kĩmĩsip pa tĩnekalĩñ.”

¹⁶ Yesulĩ wĩndĩñ embi yousĩmbi enguk, “Ama nolĩ dasindasin damanin dĩkĩndĩkĩnen mambupmeupi sandum kusip komblin nĩm tĩkelak. Wĩndĩñ tĩmbekta, dasindasin wĩlĩlĩmbi, sandum kusip komblin walĩ ña titambi, dasindasin damanin tiañeum blañganeumbi, gĩnañ wopumgan sĩnik indauk. ¹⁷ Tĩmbi wain tul komblin bo meme gwĩlap kawai gĩnañ nĩm wĩlĩ gĩlolok. Wĩndĩñ tĩmbekta, wain tullĩ bendĩ wopum dambi, meme gwĩlap kawai tĩmbĩ tawa kolaumbi, wain kwelan lamĩt pi-talewĩk. Wala tĩmbi wain tul komblin wĩn gwĩlap komblin gĩnañ pa wĩlĩ gĩlolok, tĩmbi nĩset tĩpelat kĩndemgot patemĩk.”

* **9:10:** Falisi amalĩ amatam dĩwĩndĩ endĩkĩne manda nĩm kĩmĩt-kle-kĩliñ eañgĩlĩñ enda nandum yom ama tĩngĩlĩñ. * **9:13:** Hosea 6:6

Yesulí tam jimbalat no gembínli tĩmbi kindem daumbi, wembe sembisembín no tĩmbi mlakuk

¹⁸ Yesulí wĩndĩñ eñĩlĩmbi, ka-dĩkñe ama nolĩ endoñ bĩmbi, kuañ kuseinan mĩlelem tĩñĩpi nĩnguk, “Wembana kombĩkan sĩnik sembilak. Gan wandingan dĩk bĩmbi, kĩka endok plon kĩmlĩmbi, kuñgun nombo indaĩmun.” ¹⁹ Eumbi, Yesulí mlapi, gwañgwañii gĩta ka-dĩkñe ama klem ilnan ñanepi ñaĩgĩlĩñ.

²⁰⁻²¹ Tĩmbi tam no tam jĩmbat † indaĩmĩ palĩmbi, gwĩlat 12 taleñguk endĩ enla ñĩndĩñ e-nandĩnguk, “Nak Yesulok dasindasingot tĩke-kautatta, kindem dautat.” Wĩndĩñ eñĩpi, endok siñgi kandañ ñambi, dasindasin kusipgot tĩke-kañguk. ²² Tĩke-kaumbi, undanem tam kañbi nĩnguk, “Wembe, waleñga kindem dawĩn. Nanandĩ-kĩlĩktĩñgalĩ gep tĩmbi kindem dalañ.” Tĩmbi nain wolondañgan tam walĩ kindem dañguk.

²³ Tĩmbi Yesulí ka-dĩkñe ama endok ilnan ña tombi yambĩnguk wĩn: amatam asup kĩmĩn tĩ-palĩmbi, dĩwĩsilĩ blandok kap pakũuaktĩ pendĩlĩmbi, dĩwĩsilĩ mano tĩmbi, losala wopungan tĩngĩlĩñ. Tĩ-palĩm yambĩmbi ²⁴ enguk, “Sĩndĩ mlapi ña-talewĩt. Wembe tip endĩ nĩm sembĩk. Endĩ slak dou-patak.” Eumbi ka-kwalepgĩlĩñ. ²⁵ Gan amatam ep kleum pawan pĩ-taleumbi, Yesulí wembe pakuknan lombi, kii plon tĩkeum mlakuk. ²⁶ Tĩmbi kundit wolok gĩñgĩttĩ kwet wolok tuop sapakñeñguk.

Yesulí ama tĩpet dauset sipmĩsipmĩn gĩt ama no man sipmĩsipmĩn ep tĩmbi kindem dañgĩlĩñ

²⁷ Yesulí waliningan pĩ ñaĩñĩlĩmbi, ama tĩpet dauset sipmĩn endĩ siñgi kandañ klembi kĩtĩñmĩm eñgĩmĩk, “Devittok Komblin, dĩk nĩta blan tĩ-nĩmĩñ.” ²⁸ Yesulí it gĩnañ lo palĩmbi, ama tĩpet walĩ endoñ bĩñgĩmĩk. Bĩmbi en-nandĩmbi eñguk, “Nak gumañ sep tĩmba kindem dandemĩk wĩn sítĩ nandĩ-kĩlĩktĩ tĩ-namamĩk ba?” Eumbi nĩñgĩmĩk, “Oñ, Wopum, wĩndĩñgan.” ²⁹ Eumbi, kiilĩ dauset tĩke-kambi enguk, “Nĩtek nandĩ-kĩlĩktĩ tĩ-namamĩk wolok tuop inda-samun.” ³⁰ Eumbi, dautset tombĩmbi, kĩmĩsip manda kwambĩñ ñĩndĩñ enbi eñguk, “Sítĩ nepek ñĩn inda-samlak wĩn ama dĩwĩn nola nĩm enĩndekamĩk.” ³¹ Wĩndĩñ eñguk, gan endĩ ñambi, Yesulok gĩñgĩt wĩn kwet wolok tuop e-sapakñeñgĩmĩk.

³² Ama tĩpet walĩ walinin pĩ ñaĩñĩlĩmbi, amatamdĩ ama no yal kolanĩ man tĩmbi sipmĩnguk wĩn Yesuloñ nañgĩp bĩngĩlĩñ. Nañgĩp bĩmbi, ³³ yal kolan kleñmĩmbi, man

† 9:20-21: Juda amatamdĩ nandum jĩmbat walĩ tam ep tĩmbi kolaumbi, Anutulok dainan ba amalok ñasĩñgan ñanelĩñdok tuop nĩm.

sisipm+n endi kusei kim+pi, manda eñguk. Timbi amatamd+ w+n ka silikñembi eñg+liñ, “Dama Islael kwelan nepek ñandin no nim indañguk.” ³⁴ Gan Falisi amal+ ñ+ndiñ pa niañg+liñ, “Yal kolandok telak damanj+li gemb+ m+umbi, yal kolan pa ep kle-semalak.”

Ama Wapmañli kena gwañgwañii molo manda enguk

Yesuli kena gwañgwa 12 en-tiañembi, kena t+neliñdok molo manda enbi en-mukuk

³⁵ Timbi Yesuli it kwet wopum ba tip g+it+k kle-g+imbulepi ñañguk. Ñañ+pi, amatam it kiyaunj+ g+nañ eni+daut ti-sembi, Anutuli amatam yambi-d+ikñelak wolok plon g+ñg+it manda kindem eu p+umbi, amatam j+mbat kusei kusei inda-semguk ep timb+ kindem dañg+liñ. ³⁶ Timbi endi ama kim+n wopum yambiñguk w+n endi sipsip ka-d+ikñenj+ n+mnat ba ti-plaplaenj+ n+mnat nom+ik kuumbi yambum m+lataumbi blan ti-semguk. Blan ti-sembi, ³⁷ gwañgwañiila ñ+ndiñ enguk, “Nanañ bien mepmettok asupgan pakañ, gan kena ama w+n lakatgot. ³⁸ Wala timbi s+ndi Anutu kena molom n+molo t+ñmumbi, kena ama ep timb+ indaumbi, kenan g+nañ en-mul+m ñambi, bien ep kim+n kotnekal+ñ.”

10

¹ Timbi endi gwañgwañii 12 k+ti+semum b+umbi, yal kolan ep kle-semneliñdok ba j+mbat kusei kusei ep timb+ kindem daneliñdok gemb+ emguk. ² Ama enmumul+n 12 endok kosi ñ+ndiñ: dama Simon koi no Petlo, timbi kwayañ Andlu, g+it Sebedilok n+ñañiit Yakobo g+ita kwayañ Yoane, ³ Filip g+it Batlomio, timbi Tomas g+it Matayo takis epep ama, timbi Yakobo Alifaialok n+ñañ g+it Tadaio. ⁴ Timbi Simon Selot * g+it Judas Iskaliot en Yesu bola t+ñm+ñguk.

⁵⁻⁶ Timbi Yesuli gwañgwa 12 wala wakan en-mupi, molo manda embi enguk, “Islael amatam endi sipsip pait-pakañ wandin, wala timbi s+ndi endoñgot ña yambi+nekal+ñ. S+ndi Samalia amatam endok isi kwes+nan n+m lonekal+ñ, ba amatam Judalok sambat n+m endoñ n+m ñanekal+ñ, Juda amatamdoñgot ñanekal+ñ. ⁷ Ñañ+pi, g+ñg+it manda ñ+ndiñ eni+nekal+ñ, ‘Kunum Molomdi amatamñii yambi-d+ikñelak w+n inda-dakleup t+lak.’ ⁸ Timbi j+mbats+at ep timb+ kindem danekal+ñ, ba kimk+m+n ep timb+ m+latanekal+ñ. Wanda kwambiñj+at ep timb+ g+it+semnekal+ñ, ba yal kolanj+at

* **10:4:** Selot ama endi Roma nasili+ Juda amatam yambi-d+ikñeñg+liñ w+n endok kwelan ep kleu ñaneliñdok nand+mbi, mik ti-semg+liñ.

ep kle-kot-semnekalíñ. Gembí samsamín wín tuan nímnat, wala tímbi síndí kena tuan nímnat kenane-semnekalíñ.

⁹⁻¹⁰ Ama kena tilak enda tuan mílok, wala tímbi síndí ñanepi, mím nem gímín ba satnin ním mep ñanekalíñ. Síndí líksi ním tañginekalíñ. Tímbi kiupi típet wakít kesísí gwílap ba toña youtilok ním mep ñanekalíñ. ¹¹ Síndí it kwet wopum ba tip nolok ba nolok lonekalíñ, wolonda ama kíndem nolí not tí-samektok e-lonjímbe en-nandí tinekalíñ. En-nandí tímbeímbe, nísí inda-dakleumbi, en gíta ñambi, wandíñ patnekalíñ tuop endok ilnangot dou mílat tinekalíñ. ¹² Endok ilnan loñípi, amatam ñíndíñ enínekalíñ, ‘Busuk síndok kandañ palekak.’ ¹³ Tíkap it wolok gíñañ pakañ endí not tí-samnekalíñda, busuk walí endok kandañ palekak. Nímnda, Anutu ní-nandumbi, busuk wín yapma tíkeukak. ¹⁴ Tíkap it ba it kwet nolok ama nolí not no ním tí-samnelíñda ba mandanjí no ním nandínelíñda, yambinekalíñ. Yambinep tíñípi, dausínan kesísí plon kwílíñ sapak wít sapleum píumbi, ‘Anutulí síñgi wít-ním lak’ wíndíñ sambí-nandí-daklenekalíñ. ¹⁵ Nak biañgan sanba nandíwít: Anutulí amatam yambí-danbekak wolonda it kwet sínda síñgi wít-samnekalíñ endok kolanjí wolok tuan walí amatam kolan papait nindí damañgan Sodom gít Gomola it kwelan kuñgílíñ endok kolanjílok tuan makleukak.” †

Yesulok gwañgwañii endí amatam yambí-kíliñ embi kulok

¹⁶ Yesulí yousímbe enguk, “Nandañ. Nak amatamdoñ sanmulam ñambi, kanjíknaílok boñgípsínan kunekalíñ. Endí kamot moyen sañan wandin, tímbe síndí sípsip gembínjí nímnat wandin. Endí sep tímbe kolanelíñdok nandañ, wala tímbe síndí nandí-kíliñ tímbe kuñípi, yom ním tinekalíñ. †

¹⁷ Síndí ama yambí-kíliñ embi kunekalíñ. Endí manda plon sep kímitnelíñdok ama biesílok kísinan sapílímbi, it kíyaunjí gíñañ sep waipnekalíñ. ¹⁸ Endí naka tímbe ama wapmañ ba ka-díkñe ama endoñ mandala sanañgílímbi, telak inda-samumbi, gíñgít manda kíndem en ba díwín Juda ama ním enda bo enínekalíñ. ¹⁹ Mandala sep ñañlímbi, ‘Nek enetamíñ, ba manda telal nítek plon enetamíñ’ wala nandí bendí wopum ním tinekalíñ. Neta, manda plon límbi, wolongan Anutulí manda eelok daut samumbi enekalíñ. ²⁰ Manda enekalíñ wín sínlók ním. Wín Bepsí enlok Díndím Woñ endí sep tímbe pañgítaumbi enekalíñ.

† **10:15:** Sodom gít Gomola nasílok tímípmíle wandin wala Anutulí ep síu díñguk. (Stat 18:17–19:29) † **10:16:** Grik manda plon Matayolí manda wín ñíndíñ youkuk, “Síndí malet nandí-daklenat ba mambaip yom nímnat wandin kunekalíñ.”

²¹ Ama diw'in nak n'im nep kleañ endi dasii ba kwayañjii nandi-kilikti namañ w'in kanjiknailok kisi'nan yapipi, yandi'pmi kimmeliñdok. Ba besii diw'indi gwañgwañji b'sat windiñgangot ti-semnekalin. Timbi wembe gwañgwalì menjì bepsila windiñgot kanjik ti-sembi, amalì yandi'pmi kimmeliñdok enekalin. ²² Timbi nokok giñg'itnai kuañda timbi amatam gitikti nandi-kunjita wopungan ti-sam ti-kunekalin. Gan no en m'lap wandin indañmekak tuop nep kwambiñ dambi n'im nambiukak, endi wakan Anutulì kuñgu taletalen n'imnatnan tìke-kimilekak. ²³ Timbi it kwet nolok nasili m'lap kusei kusei samnekalinñda, it kwet nolok pimbi ñanekalin. Nak biañgan sanba: sindi Isael it kwet patak tuop kenanjì gama n'im timbi taleñ'ilimbi, Amalok Niñañ en bi tombekak."

Yesulok gwañgwañjii endi Anutu en noñganla mis-i-ñimlok

²⁴ Yesulì yousimbi enguk, "M'laptok kandañ nak ñindiñ sanlet: gwañgwalì n'ndaulin n'im makle-patak, timbi kena gwañgwa silanin endi molomñ'n n'im makle-patak. ²⁵ Wala timbi amalì n'ndaut ba molom m'lap nitèk ti-semnekalin, windiñgangot gwañgwan ba kena gwañgwanla ti-semnekalinñda, wala endi manda n'imnat. Endi naka Belsebul nang'ilin, w'in Satan. Sambatsiilok kumbamla windiñ niñg'ilinñda, nitèk timbi sambatnai n'im san-kolakolae sinik ti-sammelin?"

²⁶ Gan amala n'im misinekalin. Nepek semb'in patak w'in sindi amatam enbi tawaumbi, ba manda semb'in gitik w'in eu inda-dakleukak. ²⁷ Manda tim sinlañgan sansanin w'in maim plon amatam gitik eni-dakle-semnekalin, ba manda janjat sanlet w'in indañgan e-koli piukak. ²⁸ Sindi amatamda n'im misinekalin. Endi gw'lapsiñgot wipi, g'inañji tip w'iwittok gembì n'im pat-semhlak. Gan Anutu endi gw'lap git g'inañ tip n'set tipelatkan ep munjulim jimbini p'ndemiktok gembì palimlak endañgot misinekalin.

²⁹ Monik tipnam tipet minem kwandai gim'in noñganlingot tuatuan, gan noñgan piulekta, sindok Bepsilì w'in nandi-talelak. Endi monik kambak wandin yambi-dikñelakta, ³⁰ sindi bo sambì-dikñelak, timbi kumbanji saktok kunakunat w'in bo nandi-talelak. ³¹ Sindi Anutulok dainan loloñ sinik, monik tiptip asupgan yapma kleañ, wala timbi amatamda n'im misinekalin.

³² Sindi amalok dausin'an 'Nak Yesulok giñg'it kulet' windiñ e-dakleañ, nak bo windiñgangot kunum Bepnalok dainan sinda ni-dakleutat. ³³ Gan sindi naka amalok dausin'an 'Nak n'im nandiñmilet' eañ, nak bo windiñgangot kunum Bepnalok dainan sinda 'Nak n'im nandi-semlet' eutat."

Yesulok sambaliili m'lap bemb'mbi, no en epmi plap taukak enda tuan palmekak

³⁴ Yesuli yous'mbi, gwañgwañiila ñ'indiñ enguk, "S'indi ñ'indiñ n'im nandi-namnekal'ñ, 'Endi kwelandok mik g'it'k t'mbi taleupi indañguk'. Nak mik t'мба taleuktok n'im indañgut. N'im. Nak kakit nom'k ³⁵ amatam ep tamb'leptok indañgut. W'indiñda ama nol' beula kanj'k t'ñmumbi, wiuli meñla kanj'k t'ñmum, tam'inli namb'in tamla kanj'k t'ñmekak, ³⁶ w'in ama nolok sambalii endi endok kanj'kñii t'nekal'ñ. ☆

³⁷ Nandañ. Ama no en g'inañli nak nep kas'ilelak, gan g'inañli meñ ba beu ep kas'ile-s'in'k talakta, nandiñmam tuop n'im ti-namlak. T'mbi ama no g'inañli nak nep kas'ilelak, gan g'inañli wemben ba gwañgwan kas'ile-s'in'k talakta, nandiñmam tuop n'im ti-namlak. ³⁸ T'mbi ama no kloñbali n'im bemb' nep kle-kulakta, enda bo nandiñmam tuop n'im ti-namlak. ³⁹ Ama no kuñgun enlok biñm'lak, endok kuñgun pailimekak. Gan ama no naka t'mbi kuñgun bi-namlakta, endi kuñgun taletalen n'imnat indañmekak."

⁴⁰ Yesuli yous'mbi enguk, "No en s'inda not ti-samlak, endi naka not ti-namlak, t'mbi no en naka not ti-namlak, endi Anutu nan-mukuk enda not t'ñm'lak. ⁴¹ No en plofet ama no endok kenanla t'mbi not t'ñm'lak, enda Anutuli plofeta tuan k'ndem m'lak w'indiñgangot m'ukak. T'mbi no en ama d'indim no endok d'indim kuñgula t'mbi not t'ñm'lak, enda Anutuli ama d'indimla tuan k'ndem m'lak w'indiñgangot m'ukak. ⁴² S'indi g'iñg'itnai kosi n'imnat ñ'n endoññan nanin no ka-nandiwit. Nak biañgan ñ'indiñ sanlet: no en ama wolok kusei ka-daklembi, plap t'ñm'lak ba tukgot g'ipi m'lak endok tuan w'in biañgan Anutuli k'im'ilim palmekak."

11

¹ Yesuli gwañgwañii 12 w'indiñ eni-d'ikñe-sem-talembi, walinin p'i ñambi, Juda amatam eni-daut ti-sembe, g'ing'it manda k'ndem enbektok it kwet pak'il'ñnan ñañguk.

Yesu en Juda amalok ama wapmañ ba n'im wala g'inañ t'ipet t'iñg'il'ñ

Yoane tuk ii-sem endi Yesulok telak dama t'iñm'iñguk

² T'mbi Yoane tuk ii-sem kena t'iñguk en it kwamb'iñ g'inañ k'im'ilim pakuk. Papi, Yesu Mesiali kundit kusei kusei t'iñguk wolok g'iñg'it nandiñgukta, gwañgwañii d'w'in enmulim Yesuloñ ñambi, ³ ñ'indiñ n'ikañbi eñg'il'ñ, "Anutuli ama n'i-mulim bi-nimektok een w'in d'ik wakan ba? Ba nola mand'i-ta-kunekam'ñ?" ⁴ Eumbi, Yesuli tambanem enguk,

“Sindi undane ñambi, kunditna dausi+li kañ ba pawanj+li nandañ wolok kasat Yoanela ñ+ndi+ñ ti+ñ+nekal+ñ: ⁵ dausi+ sipsipm+ñ endi+ deiañ, kesit n+ñ kuañ endi+ kesit kuañ, wanda kwambi+ñ+jat endi+ wandanji+ gi+litak. Pawanji+ kamalañguk endi+ manda nandañ, ki+mg+li+ñ endi+ nombo ep timba m+lap kaik pakañ, ba pi+mbi+ñen enda gi+ñgi+ manda ki+ndem enba nandañ. ⁶ Timbi no en kusatna ka-nandumbi, nanandi+ki+likt+ñ n+ñ pip+lak, endi+ amatam di+w+ñ yapma kle-patak.”

⁷ Timbi Yoanelok gwañgwañi+li Yesu kañbim ña+ñ+li+mbi, Yesul+ amatam ki+m+ñ ti-pak+li+ñda Yoanela ñ+ndi+ñ enguk, “Sindi kwet kambaññan si+laninnan ña+ñgi+li+ñ, w+ñ nek kanepi ña+ñgi+li+ñ? W+ñ klinandok kundit no sasaleli+ pend+li+mbi ña-bit timbi+ñ kanepi ña+ñgi+li+ñ ba? ⁸ Ti+kap n+ñda, s+ñdi nek kanepi ña+ñgi+li+ñ? Ama no dasidasin ki+ndem pamanat kanepi ña+ñgi+li+ñ ba? Nandañ: ama wandisi+ endi+ ama wapmañdok si+nan pipat m+lat ti-kuañ. ⁹ W+ñdi+ñda nek kanepi ña+ñgi+li+ñ? Plofet ama no ba? Biañgan. Gan plofet ama kañgi+li+ñ wali+ plofet si+lanin no n+ñ. Nak ñ+ndi+ñ sanlet: Yoane endi+ engano. ¹⁰ Endi+ Anutulok gi+ñgi+ ee ama, w+ñ enda wakan manda ñ+ndi+ñ youp bimbin patak, ‘Nandi+lañ, nak gi+ñgi+ ee amana no ni-mulambi, telak dama ti-gambi, telak ti-di+ndi+me kena ti-gamekak.’ ✧ W+ñ Yoanela manda w+ñdi+ñ youp bimbin patak. ¹¹ Nak biañgan sanba: Yoaneli+ amatam gi+ti+ki+ dama kuñgi+li+ñ ba man ñ+ndi+ñgi+ kuañ endok loloñ si+ni+k yañ, gan ama pi+mbi+ñesi+ gi+ti+ki+ Kunum Molomdok gi+ñgi+ti+ni+ kuañ endi+ bo Yoane makleañ.

¹² Yoaneli+ tuk ii-sem kena kusei ki+m+pi ti+ñguk walinin bi+kap man ñ+ndi+ñgi+ nepek ñandin indalak: ama kolan ba sañan endi+ Kunum Molomdi+ amatamñii ni+tek yambi-di+ki+ñelak wolok endaut manda w+ñ mik ti-ñ+mbi, timbi+ kolaneli+ñdok gi+ñgi+ne kena tañ. ¹³ Yoaneli+ kenan gama n+ñ kusei ki+m+li+ñ+li+mbi, Mose gi+ta plofet ama gi+ti+ki+ endi+ Kunum Molomdi+ amatamñii telak ni+tek yambi-di+ki+ñeukak wolok plon manda youki+li+ñ. ¹⁴ Ti+kap s+ñdi manda ñ+ñ ti+ke-dasineli+ñdok tuopta w+ñ ñ+ndi+ñ: plofet amal+ Elia Mesialok telak dama indauptok eñgi+li+ñ w+ñ Yoane wakan. ¹⁵ No en pawañnat endi+ mandana nandi+mbi nandi+ki+li+ñ eukak.”

Amatamdi Yesulok kenanla nandum tlal ti+ñgukta enombi+ñguk

¹⁶ Yesul+ yousi+mbi enguk, “Nak amatam man ñ+ndi+ñgi+ kuañ si+nda ni+tek ewi+? Sindi+ wembe gwañgwa wandin ipakanan pipapi, nosiila ñ+ndi+ñ ki+ti+semañ, ¹⁷ ‘Pakñuak

penditnambi, sindi kap nim tilin. Ba nindi kap blan tinambi, mano nim tilin.’¹⁸ Kusei nindinda timbi sinda wembe gwañgwa sanlet: Yoaneli indambi, nanañ gitik kimisipbi, wain tuk no nim pa nalak, timbi sindi ‘Yal kolanli pinmlak’ pa nian. ¹⁹ Timbi Amalok Ninañ endi indambi, nanañ git wain tuk pa nalak, timbi sindi nindin pa nian, ‘Wi kawit! Endi nanañ git wain tuk nana molom, takis epep ba yom ama not ti-semllak!’ Gan amatam Anutulok nanandi kleñpi kundit kindem tañ endi nanandi win dindim sinik timbi dakleañ.” Yesuli windin enguk.

²⁰ Endi dama it kwet diwinnan kundit engano gembinat sinik asupgan tinguk, gangan winasili ginañji nim tambaneñgilañ, wala timbi endi kusei kimpipi, it kwet win enombimbi enguk, ²¹ “Kolasin git Betsaida nasi sindi kilanmet! Anutuli mek salamilekak! Nak kundit engano gembinat asup sindok kandañ tingut, gan sindi ginañji nim tambaneñgilañ. Kundit win Tilo ba Sidon it kwelan indaumda, endi ginanj tambaneañ win inda-daklenepi blandok dasindasin dasimbi, kwilañ plon pipatnelin.*

²² Windinda sanba nandiwit: Anutuli amatam sambidanbekak wolonda sindok kolanjlok tambon wali Tilo git Sidon nasilok tambon win makleukak.

²³ Timbi Kapaneam nasi, sindi ‘Anutuli kunum ginañ nip loukak’ windin nim nandinekalin! Nim sinik, sindi jimbini sep kol pimblotgot. Nekta, nak kundit engano gembinat asup sindok kandañ tingut, gan sindi ginañji nim tambaneñgilañ. Kundit win Sodom kwelan indaumda, winasili ginañji tambaneumbi, Anutuli it kwet win nim timbi kolaumbi, nindingit guma palek. ²⁴ Windinda sanba nandiwit: Anutuli amatam sambidanbekak sindok kolanjlok tambon wali Sodom nasilok tambon win makleukak.”

Amatamdi Yesu enloñ binelindok enguk

²⁵ Nain wolonda Yesuli nindin enguk, “Bep, kunum kwet molom, nak nindinda gan-kindem dalet: dik nanandinga diwin ama nanandinjat ba nandi-daklenjat endi kimssembingun, gan nanandi sembin win amatam nanandinji nmnat endi timbi dakle-semgun. ²⁶ Bep, biañgan sinik, dik windin indauptok nandingun.” ²⁷ Eñpi yousimbi, amatamda enguk, “Bepnal gembin nanandin gitik win naka nam-talenguk, timbi en noñganlingot Ninañ nandi-namlak. Timbi Bep win nindi nandinmañ? Win Ninañ en ba ama nin endi epmbi, Bep daut semllak endingot Bep nandinmañ.

* **11:21:** Kolasin git Betsaida nasi endi Juda amatam, Tilo git Sidon nasi endi Judalok sambat nim.

²⁸ Kena gım tımbi mılap bemañ sındi gıtık nokoñnan bı-talewıt. Bıumbi, nak pat-nandı samambi, sımbası busukñewın. ²⁹ Nak kulan busuk molom, natnala nım ewa lolak, wala tımbi sındi nambium sanañgı lambi, manda san-daut tı-samlet wın tañgonenekalıñ. Wındıñ tı-kuñıpi, gınañjılı busukñaneukak. Tañgotañgo nak tañgonenelıñdok samlet wın tıkembi tañgonenekalıñ. ³⁰ Wın mılap nım, wın pañgıtninga n.”

12

Yesulok mandalı endıkñe manda damañgan youkılıñ wın maklelak

¹ Sabat pat-nandı nain nola Yesulı plaua nanañ kena boñgıpnan ñañılımbi, gwañgwañı en kle-ñañgılıñ endı nanañjıla tımbi, kusei kımıpi, plaua mınjıp mep nañgılıñ. ² Tımbi Falisi ama dıwındı wın kañbi, Yesu nımbi eñgılıñ, “Wı ka. Gwañgwañgailı Sabat pat-nandı naindok endıkñe manda maklembi, kena tañ.” ³ Eumbi enguk, “Devıt gıt nolii en gıta pakılıñ endı nanañ gawat inda-semgukta Devıtı nıtek tıñguk? Sındı kasat wın pinapı nandañ, gan nandı-kamalañ bek? ⁴ Endı Anutulok sel it gınañ lombi, plaua nanañ simbi, Anutula tapma tıñmımın wın mep pıumbi, sambalı gıta nañgılıñ. Plaua wın tapma ama endıñgot nanalok, gan Devıt gıt nolii endı kımısip manda maklembi nañgılıñ.

⁵ Tımbi endıkñe manda Moselı youkuk walı ñındıñ nındı-daut nımlak wın sındı wındıñgangot pinat nandımbi kamalañ bek: Sabat pat-nandı nainnan tapma amalı tapma it gınañ kena tıñıpi, Sabattok endıkñe manda makleañ, gan walı Anutulok dainan yom nım indalak. ⁶ Tapma ittok kandañ nak ñındıñ sanlet: nepek ñı patak wolok loloñılı tapma it maklelak. ⁷ Tımbi Anutulok mandalı ñındıñ elak, ‘Nak ama gınañ busuk tı-semnelıñdok nandılet, tapma tı-namañ wala nım.’ Sındı manda wolok kusei nandı-kılıñeumda, ama yom nım tañ en yom plon nım yapıtnelıñ. ⁸ Nekta, Amalok Nıñañ Anutulı nı-mukuk endı Sabat pat-nandı nain wolok molom.”

⁹ Yesulı walingan yousım ñambi, it kiyaunjınan loñguk. ¹⁰ Tımbi ama no kii tombon dalandan endı wolok bımpakuk. Wındıñda ama dıwısılı Yesu manda plon kımıtnepi nı-nandımbi eñgılıñ, “Dık nıtek nandılañ? Ama nolı Sabatta ep tımbi kındem da wın kındem tımbek ba nım?” ¹¹ Eumbi enguk, “Sındoñnan nanin no endok sipsip noñgangot palmek walı Sabat nainnan ban gınañ pıumbi, endı nıtek tımbek? Endı sipsip wın tıke tiañeumbi lambıuk bek. ¹² Gan amalı loloñ sınık, sipsip maklelak yañ! Wala

tĩmbi Sabat nainnan kundit kĩndem ti-semeñ wĩn kĩndem.”
 13 Eñĩpi, ama wala ñĩndĩñ nĩnguk, “Kĩka kot-suat” eumbi,
 amalĩ wĩndĩñ tĩmbĩmbi, kiillĩ bĩnda kĩndem dambi, tombon
 wandin tĩnguk. 14 Gan Falisi amalĩ mĩlapi pĩ ñambi, kĩmĩn
 tĩmbi, telak nĩtek plon Yesu wĩli kĩmnelĩndok manda e-lonjĩ
 tĩngĩliñ. 15 Yesulĩ wĩn nandĩ-daklembi, walinin pĩm ñaĩnguk.

Yesu en nindok kena ama?

Tĩmbi amatam asuptĩ Yesu kle ñaumbi, jĩmbatsĩat gĩtik ep
 tĩmbĩ kĩndem daumbi, 16 kena tĩnguk wolok gĩngĩt joĩgo nĩm
 eu satauktok e-kĩmĩsip ti-semguk. 17 Endĩ wĩndĩñ tĩmbĩmbi,
 Anutulĩ plofet Aisialok man plon Mesialok manda ñĩndĩñ
 eĩnguk wolok bien inda-dakleĩnguk,

18 “Ñĩn nokok kena gwaĩngwa nak en natnalok kasĩleĩngut.

En wakan nak gĩnaĩnalĩ kasĩlembi, nandĩ-koĩngom ti-ñĩmbi,
 endoññan Woĩna kĩmĩlĩmetat.

Tĩmbi nak telak nĩtek plon amatam ep tĩmba
 dĩndĩmenekalĩñ wĩn endĩ kwelalok amatamda en-
 dakle-semekak.

19 Endĩ gimbĩt ba manda kwambĩñlok nĩm,

tĩmbi endĩ paĩga indanan manda nĩm eu pĩukak.

20 Endĩ klinandok kundĩt gembĩn nĩmnat gĩloup tĩlak
 wandin no nĩm ombekak,

ba tipalalok kolsalen duat pĩtpĩt tĩlak wandin no nĩm
 pendĩlĩm kĩmbekak.

Endĩ kenane-palĩmbi, amatam dĩndĩm indanelĩndok telak
 walĩ inda-dakleukak wolok tuop.

21 Tĩmbi kwet tuop ama walĩ bĩmbi epmektok en mandĩ-
 patnekalĩñ.” ☆

22 Nain wolonda ama no Yesuloñ naĩngĩp bĩngĩliñ, wĩn yal
 kolanĩ pĩñmĩngukta tĩmbi man ba dai tĩpelatkan sigĩmĩk.
 Tĩmbi Yesulĩ tĩmbi kĩndem daumbi, nepenepek kaĩbi manĩ
 manda eelok salaktaĩmĩnguk. 23 Tĩmbi amatam gĩtikĩtĩ
 kundit wĩn ka silĩkĩnembĩ, nĩsĩngan e-nandĩ tĩmbi pa eĩngĩliñ,
 “Ama Wapmañ Devittok Komblin bĩmbĩlok e-ta-bañ wĩn
 ñakan bek?” 24 Gan Falisi amalĩ manda wĩn nandĩngĩliñda
 tĩmbi Yesula ñĩndĩñ eĩngĩliñ, “Wĩn yal kolandok telak
 damanjĩ Belsebul endok gembĩnlaĩngot yal kolan ep kle-
 semlak.” 25 Yesulĩ nanandĩnjĩ ka-nandĩngukta ñĩndĩñ enguk,
 “Ama wapmañ nolok gĩngĩtĩiilĩ tambĩpi nĩsĩngan miañ endĩ
 kola sĩnĩk tañ. Ba it kwet ba sambat nolĩ wĩndĩngangot
 tañ endĩ nĩm dĩndam patnelĩñ. 26 Wĩndĩngangot Satandok
 gĩngĩt nolĩ enlok nol no kle kolĩmda, Satandĩ enla mik
 tĩñmumbi, endok ka-dĩkĩnenĩ plakan talewĩk.

27 Sindi 'Ama wali Belsebullok gembinla yal kolan ep kle-kot pa tɪlak' wɪndiñ naka naniañ. Manda wɪn bien tɪmbekta, nindi sindok gwañgwanjii gembɪ emumbi, yal kolan ep kle-kot pa tañ? Belsebul ba? Nɪmda, manda nokok gembinalok kuseila eañ wolok bien nɪm inda-daklelak yañ.

28 Wɪn Anutu enlok Woñdi nep plataumbi, yal kolan ep kle kotet, Belsebuli nɪm. Wɪndiñda ñɪndiñ inda-daklelak: Anutuli ikan sindok boñgɪpsinan amatam yambi-dikñelak.

29 Ba ama noli ama gembinat nolok it gɪnañnan slak lombi, gɪñgɪtñii joñgoñgan epmektok tuop ba? Nɪm ya! Dama endi ama gembinat wɪn tɪkembali, toali ap imbi bium palmek, nepek nek it gɪnañ pakañ wɪn gumañ ep talewik.

30 Ama no nak not nɪm ti-namlakta, endi kanjik ti-namlak. Tɪmbi ama no nak nɪm nep platambi, Anutuloñ amatam nɪm ep kɪmɪn tɪlakta, endi ep kleum papuseneañ. 31 Wɪndiñda ñɪndiñ sanlet: amatam yom tañ ba Anutu ni-kolayañ, endok yomji gɪtik Anutuli gumañ bi-semekak, gan ama no Dɪndɪm Woñ ni-kolalakta, endok yomɪn Anutuli nɪm biñmekak.

32 Tɪmbi ama no Amalok Niñañ enda manda kolan elakta, endok yomɪn Anutuli gumañ biñmekak, gan ama no Dɪndɪm Woñ gembɪn namlak, enda manda kolan elakta, endok yomɪn Anutuli man ñɪndiñgɪt ba nain taletalenan bo nɪm biñmekak. Wɪndiñda kusatnala gɪnañ tɪpet nombo nɪm tɪnekalıñ. 33 Komba no kɪndemda, endi bien kɪndemgot pa lalilak, tɪmbi komba no kolanda, endi bien kolangot pa lalilak. Wɪn komba wali kolan ba kɪndem wɪn bienli mek daut samlak.

34 Sindi manji manbenji malet upmat nomik. Ama kolanda, nitek tɪmbi manda kɪndem eneliñ? Nepek kusei kusei ama nolok gɪnañnan tokñelakta, wakan eu lambɪlak.

35 Ama kɪndem nepek kɪnde kɪndem gɪnan gɪnañ pa wisi-kotak, endi nepek kɪndemgot pa tɪlak, tɪmbi ama kolan nepek kola kolan gɪnan gɪnañ pa wisi-kotak, endi nepek kolangot pa tɪlak. 36 Nak ñɪndiñ sanba: Anutuli amatam sambɪ-danbekak nain wolonda endi manda kolan gɪtik eñgɪliñ wolok kusei e-dakleneliñdok sanbekak. 37 Neta, Anutuli mandañga kañ-danbi, wolok tuop dik ama dɪndɪm ba ama kolan ganbi indaukak.”

Yesu en enlok kusai tɪmbi dakleuptok kundit engano no tɪmbim kaneliñdok niñgɪliñ

38 Tɪmbi endikñe manda nandi-tale ama gɪta Falisi ama endoñnan nanin dɪwɪndi Yesu niñgɪliñ, “Endaut, dik nandi-nɪmbi, kundit engano sɪnɪk no tɪmbɪmbi kanetamıñ.” 39 Gan endi ñɪndiñ tambane enguk, “Amatam man ñɪndiñgɪt kuañ sɪndi kolan tɪmbi, Anutu bi-sɪnɪk tañ. Sindi kundit no

kanepi pa nandañ, gan plofet Yonalok kundiliñgot daut samum kanekaliñ. ⁴⁰ Yonalı tim sandap tıpet gıt no tuk gaut wopumdok mınjıp gınañ pakuk. ✧ Wındiñgangot Amalok Nıñañ endı bo maim tıpet gıt no kwet gınañ palekak kanekaliñ.

⁴¹ Nandañ: Anutulı amatam manda plon yapılekak nain wolonda Niniwe nasi Yonalok molo manda nandiñgılıñ endı amatam man ñındiñgıt kuañ sın gıta yakan mılapı, sındok kusası tımbı dakleukak. Neta, endıla Yonalok mandala gınañjı tambaneñgılıñ, gan sındıla ama nin Yona maklelak endok manda nandımbı, gınañjı nım tambaneñgılıñ.

⁴² Wındiñgangot Anutulı amatam manda plon yapılekak nain wolonda kwet koi Siba wolok tam wapma endı bo amatam man ñındiñgıt kuañ sın gıta yakan mılapı, sındok kusası tımbı dakleukak: endıla ama wapmañ Solomondok nanandı kındem nandıuktok kwet mayañgan nanin sınık walı endoñ bıñguk, gan sındıla ama Solomon maklelak endok mandan nandi-kımneñgılıñ.”

⁴³ Yesulı yousımbı enguk, “Yal kolan nolı ama no kamısım poñawıkta, endı kwet kasatnan ña bıt tımbı, pipapat komblin lonjıwık. Lonjım nım kañbi, ⁴⁴ enla ñındıñ ewık, ‘Nak bındambo undane it dama pakutnan ñawa’. Embı ña kawık wın: it wın jamımbı tı-kılıñem bıumbı, itgot palek. ⁴⁵ Kañbi pı ñambi, yal kolan kıt tambon tambon tıpet endok gembınjılı en makleañ ep tımbı indambi yanañgılım, it wolok gınañ lombı pi pat mılat tınelıñ. Wındıñda tımbı damañgan ama wala mılap lakat indañmıñguk, gan man mılap wopum sınık indañmek. Enda indañmıñguk, wındiñgangot amatam man ñındiñgıt kolan tı-kuañ sındoñ inda-samekak.”

Yesulok sambalı wın nin?

⁴⁶ Yesulı amatam manda en-palıñılımbı, meñ gıt kwayañıı endı bı tombı, pawan ipı, en gıta manda e-nandı tınelıñdok eñgılıñ. ⁴⁷ Tımbı ama nolı Yesu nımbı eñguk, “Nandılañ. Meñga kwayañgai pawan bı ipı, dıkıta manda e-nandı tınepı nandañ.” ⁴⁸ Gan Yesulı ama wala ñındıñ tambane nıñguk, “Mena kwayanai wın nin?” ⁴⁹ Eñıpi, gwañgwañııla kıt yout tı-sembe nıñguk, “Ñı ka: mena kwayanai ñı pakañ. ⁵⁰ Neta, no en Bepna kunum gınañ patak endok man tañgonelakta, endı wakan nokok mena, kwayanai, ba wıtınai bıañgan t añ.”

**Ama Wapmañlı amatamñıı nıtek
yambi-dıkñelak wala Yesulı e-yout
manda enguk**

13

Gĩngĩt manda k'indem w'in nanañ m'njip ama noli kena g'inañ kokuk wandin

¹ Sandap wolonda Yesuli it bimbi, tuk guañnan ñambi, amatam eni-daut ti-semepi tuk baliliñnan ña pipakuk. ² Tĩmbi amatam asupti endoñ bi k'im'in tiñg'iliñda tĩmbi, endi k'ikeñ nolok plon lombi pipakuk. Pipalĩmbi, amatam k'im'in wopum endi tuk pawan ilĩmbi, ³ e-yout mandali nepek asuptok plon eni-daut ti-semguk.

Ti-semñipi ñ'indiñ enguk, "Nandañ. Ama noli nanañ m'njip kokotta kenañ g'inañ ña nguk. ⁴ Ñambi, m'njip kot-ti-kot-ti-ñañ'ĩmbi, m'njip diw'in telak plon pi'umbi, mon'kti bi'm na-taleñg'iliñ. ⁵ Tĩmbi m'njip diw'indi kawatti salaiumbi kwet lakatgot pakuknan pi'ng'iliñ. M'njip kwet plongot pak'iliñda tĩmbi mindin plakan tawa lambi'ng'iliñ. ⁶ Gan kakaili sua embi, kwet ni'm tike gemb'laumbi, maimdi lambi ep di'umbi, yañetambi k'im-taleñg'iliñ. ⁷ M'njip diw'indi kwet koselek m'njip pakuknan pi'ng'iliñ endi yakayakan tawa lambumbi, koselekti bendi'mbi ep tapliumbi k'im-taleñg'iliñ. ⁸ M'njip diw'indi kwet galk g'inañ pi'ng'iliñ wali lambim wopum dambi, bien lali'ng'iliñ. Kusei diw'indi bien 100 100 lali'ng'iliñ, diw'indi bien 60 60 lali'ng'iliñ, tĩmbi diw'indi bien 30 30 w'indiñ lali-ta-ña'ng'iliñ. ⁹ No en pawañnat endi mandana nandi'mbi nandi-k'iliñ eukak."

¹⁰ Papalembi, Yesulok gwañgwañiili endoñ bi'mbi ni-nandi'mbi e'ng'iliñ, "Amatam manda enlañ w'in kusei nitekta tĩmbi e-yout manda g'ita pa enlañ?" ¹¹ Eumbi tambane enguk, "Kunum Molomdi amatam telak nitek yambi-dikñelak w'in damañgan pat-sembin pakuk. Nepek w'in endi sinda sanbi dakle-talelak, gan amatam diw'inda ni'm. ¹² Neta, no en nepek palmilak w'in tike-kuumbi, enda nombo yousim'umbi, asupgan palmekak. Gan no en nepek palmilak wala nandum tlal tilakta endok nepek lakat palmilak w'in apma tikeñm'umbi, slak palekak. ¹³ Ama wandisi wali dautsili kañ, gan ni'm ka-d'indim eañ, ba pawanji k'imikañ, gan ni'm nandañ ba ni'm nandi-dakleañ, wala tĩmbi nak manda e-yout manda git pa enlet.

¹⁴ Plofet Aisaiali nek indauktok e'nguk w'in man ñ'indi'ng'it amatam wandisiloñ inda-semalak. Endi Anutulok mandan ñ'indiñ e'nguk, 'Amatam ñali manda nandi'nekal'ĩñ, gan ni'm nandi-daklenekal'ĩñ, ba dautsili kanekal'ĩñ, gan nek kañ w'in ni'm ka-nandi-tomnekal'ĩñ. ¹⁵ Nekta, endok g'inañ nanand'injili kwambiñ da'ngukta, pawanjili manda

nandinepi kunjit tañ, ba dautsili nım kanelindok masipmañ. Wındıñ nım tımbımda, endı dautsili kañbi, pawanjılı nandımbi, gınañjılı nandı-tombi, gınañjı tambaneumbi, nak ep tımba kındem danelindok nokoñnan bıneliñ. * Anutuli amatamdok plon manda wındıñ eñguk. ¹⁶ Gan sındıla dautsili kındem kañ, tımbi pawanjılı guma nandañ, wala tımbi amatam dıwın yapma kle-pakañ. ¹⁷ Nak biañgan sınık sanba: plofet ama gıta ama dındım damañgan kuñgılıñ endı nepek sındı kañ wın kanepi nandı-koñgom tıñgılıñ, gan nım kañgılıñ, ba manda sındı nandañ wın nandinepi nandı-koñgom tıñgılıñ, gan nım nandıñgılıñ.”

¹⁸ Tımbi Yesuli yousımbi, gwañgwañiila enbi eñguk, “Sındı pawanjı kımıpi, mınjıp kokottok e-yout manda sanıt wolok kusei san-daklewambi nandıwıt. ¹⁹ Nanañ mınjıp telak plon pıñguk manda wolok kusei wın ñındıñ: amalı Anutuli amatamñii nıtek yambi-dıkñelak wolok gıñgıt manda nandımbi nım tıke-kulak, tımbi kolan molomdı bımbi, manda gınañnan kokolın wın apma tıkeñmılak. ²⁰ Mınjıp kawat plon pıñguk manda wolok kusei wın ñındıñ: amalı gıñgıt manda sılısılınat nandımbi, plakan gınan gınañ dasılak, ²¹ gan manda gınan gınañ pılak walı nım pa kwambiñ dalak. Nım, walı nain dumangot papi pailımlak. Wın kuñgunlok plon mılap indañmılak, ba Anutulok manda tıkekuañ endok plon mılap kusei kusei inda-semum yambılak, nain wolongan nanandı-kılıktın pi pılak. ²² Ba mınjıp kwet koselek mınjıp pakuknan pıñguk manda wolok kusei wın ñındıñ: amalı gıñgıt manda wın nandılak, gan kwe-lalok mılap ba mınem kwılıkwılı wolok nandı-koñgomlı gınañ tımbı pailımbi, manda nandılak wolok bien nım indañmılak. ²³ Mınjıp kwet galk gınañ pıñgılıñ manda wolok kusei wın ñındıñ: amalı gıñgıt manda wın nandımbi nandı-kılıñ embi, kımıt kle kuañ. Endok bien wın 100 ba 60 ba 30 wolok tuop indalak.”

Kunum Molomdok ka-dıkñe kena kanjık nat, gan wandıgan embi sapañelak

²⁴ Tımbi Yesuli yousımbi, e-yout manda no amatamda ñındıñ enguk, “Kunum Molomdı gıñgıtñii yambi-dıkñelak wın ñındıñ: ama nolı kenan gınañ nanañ kındemlok mınjıp kokuk, ²⁵ gan tim boñgıpnan ama gıtıktı doupalıñımbi kanjıkñılı kena wolok ñambi, kli kolandok mınjıp kopi pi ñañguk. ²⁶ Pakapi, mindin tawa lambımbi, bien indaup tımbımbi, kli kolandı bo inda-dakleñgılıñ. ²⁷ Inda-dakleumbi, ama wolok kena gwañgwañiılı wın kañbi, molomloñ ñambi niñgılıñ, ‘Wopum, dık kenañga gınañ

m+injip kindemgot kokuñ. Gan nitek timbi, kli kolanli indalak?' ²⁸ W+indiñ ni-nandumbi enguk, 'W+in kanjikna noli kol+mbi lamb+lak.' Eumbi ni-nandi+mbi eñg+liñ, 'W+indiñda n+indi ña kli w+in tamat kotnetamiñ ba?' ²⁹ Eumbi enguk, 'W+indiñ nim. Kak biu palen. Nim kañbi, kli tamat kokamiñ embi, nanañ wak+it tamatneliñ a. ³⁰ Biumbi, nanañ g+ita kli ni+set ti+pelatkan lamb+ndekam+k. Timbi nanañ mepmettok nain indaumek, nak kena ama enbambi, dama kli moyen tamap imbi, komba g+inañ sium d+ukak. Timbi nanañ bien w+in w+isikot itna g+inañ ep w+isi-kolim palekak.' "

³¹ Yesuli e-yout manda no ñ+indiñ enguk, "Kunum Molomdok kaundi+kñe kena w+in mastat m+injip * ama noli kenan g+inañ kokuk wandin. ³² Mastat m+injip w+in yaya m+injip tip m+inam sin+k yañ, gan tawa lamb+lak wolonda yaya wali d+w+in yapma klembi, komba nom+k wopum dalak, wala timbi yaya wolok gayam plon mon+kti b+imbi, isi tañ."

³³ Yesuli yous+imbi, e-yout manda no ñ+indiñ enguk, "Kunum Molomdok kaundi+kñe kena w+in ñ+indiñ: tam noli k+m+li bendi lakatgot tikembi, plaua kw+ilan wopumgan wak+it tambanembi, papalem kaumbi, plaua wali g+itik bendi+mbi lamb+lak."

³⁴ Yesuli amatam k+m+in wopumda manda g+it+ñg+itik enguk w+in endi telal no g+it nim eñguk, endi e-yout mandaliñgot enguk. ³⁵ Endi w+indiñ timbi+mbi, plofet ama noli manda ñ+indiñ eñguk wolok bien inda-dakleñguk, "Nak e-yout mandaliñgot manda enbi, nanandi semb+in kwet kusei k+m+k+m+il+nan nanin pat-ta-bañ w+in enba dakleutat." *

³⁶ Timbi Yesuli amatam k+m+in wopum yamb+k bimbi, gwañgwañii g+it ilan ñañguk. Ña paliñ+l+imbi, gwañgwañiil+ endoñ b+imbi nikañbi eñg+liñ, "D+k e-yout manda eñañ w+in -kli moyen kena g+inañ lamb+lak - wolok kusei nitek? W+in ni+n+imbi nand+na." ³⁷ Eumbi enguk, "Ama m+injip kokuk w+in Amalok Niñañ en wakan. ³⁸ Kena w+in kwet ñ+in man pakamiñ wolok walan, timbi nanañ m+injip w+in Kunum Molomdok g+it+ñg+itñii. Timbi kli kolan w+in kolan molomdok g+it+ñg+itñii, ³⁹ timbi kanjik kli kolan m+injip ep kokuk w+in kolan molom Satan en. M+injip bien mepmet w+in kwet nain taletalenan wolonda indaukak, timbi kena t+indi ama w+in Anutulok añeloñii. ⁴⁰ Kli kolan tamap w+ip siañ w+indiñgangot nain taletalenan kolan molomdok g+it+ñg+itñii enda inda-semekak. ⁴¹ Nain wolonda Amalok Niñañ endi añeloñii en-mul+imbi, kwet tuop g+it+ñg+itñii endoñnan nanin ama kolan tañ en ba d+w+in no ep tiañeumbi yom tañ endi wak+it ep k+m+in timbi,

* **13:31:** Mastat m+injip w+in wambiñ m+injip wandin. ☆ **13:35:** Kap 78:2

42 jimb+ñdok komba kwambiñ g+nañ ep kol+ p+nekal+ñ. Wand+ñ end+ mano kw+il+m t+mbi, manj+ s+g+il+m danekal+ñ.
 43 Gan amatam Beps+llok man tañgoneñg+il+ñ end+ kunum g+nañ lombi, maim duatak w+nd+ñ duapi, indañgan endok kapmainan kuumbi yamb+di+kñeukak. No en pawañnat end+ mandana nand+mbi nand+ki+liñ eukak.”

Kunum Molomdok kaund+ikñe kenala Yesul+ e-yout manda di+w+in no enguk

44 Yesul+ yous+mbi, e-yout manda enguk, “Kunum Molomdok kaund+ikñe kena wolok walan w+in nepek tuan wopumgan s+in+ik kena g+nañ k+im+sebum pakuk wandin. Ama nol+ nepek w+in t+mb+ indambi, taplim bium pakuk. T+mbi s+il+s+il+ wopum indañm+ñgukta end+ nepenepel+ g+it+ik ña tuatualok k+im+il+m tua-taleumbi, m+nem walinin t+kembi, nepek tuan wopum w+in endok indañmektok kwet w+in ña tua kleñguk.

45 T+mbi Kunum Molomdok kaund+ikñe kena wolok walan no kawat tuan wopum wandin: ama nol+ kawat tuan wopumgot w+in tuaup yolonj+ñguk. Yolonj+mbi, 46 kawat k+indem s+in+ik no kañbi, ña nepenepel+ g+it+ik tuatualok k+im+il+m tua-taleumbi, m+nem walinin t+kembi, kawat w+in ña tuañguk.

47 T+mbi Kunum Molomdok kaund+ikñe kena wolok walan no w+in ñ+nd+ñ: pis tiatia lik wopum tuk g+nañ kol+ p+umbi, pis kusei kusei epg+il+ñ. 48 Lik tokñeumbi tiañe pawan lamb+ pipapi, pis kañ-dan t+ñg+il+ñ, w+in pis nanalok k+indem kambot g+nañ ep k+im+pi, pis kolan w+in ep kok+il+ñ. 49 Kwet nain taletalenan w+nd+ñ wakan indaukak: Anutul+ añeloñii en-mul+m b+mbi, ama Anutulok man tañgoneañ endok boñg+ps+inan nanin ama kolan epbi, 50 jimb+ñdok komba kwambiñ g+nañ ep kol+ p+nekal+ñ. Wand+ñ mano kw+il+m t+mbi, manj+ s+g+il+m danekal+ñ.”

51 Yesul+ e-yout manda eu taleumbi, gwañgwañii en-nand+mbi eñguk, “S+nd+ e-yout manda g+it+ik sanlet wolok kusei nand+ dakleañ ba?” Enb+mbi, end+ “Oñ, nandam+ñ” n+ñg+il+ñ. 52 Eumbi enguk, “W+nd+ñda end+ikñe manda nand+tale amal+ Kunum Molomdok g+ñg+it indambi kuañ end+ ama nepek k+indem wis+ikot is+inan k+im+il+m patakñan nanin epmañ wandin: end+ Anutul+ nanand+ damañgan eñguk ba man elak w+in nand+ daklembi, wolok tuop amatam en+ daut ti-semañ.”

Yesul+ en Ama Wapmañ engano w+in Juda amala daut semguk

Yesulok il kuseinan nasil+ siñgi wil+im+g+il+ñ

53 Yesul+ e-yout manda w+in eu taleumbi, walinin p+ñambi, 54 il kuseinan ña tomguk. Tombi, it kiyaunj+ g+nañ lombi, amatam en+ daut ti-semguk. T+mbi amatam mandan

nandiñgilañ endi nandi-gitiñgiti k embi, nisiñgan ñindiñ eñgilañ, “Ama ñali nanandi wandin ba kundit engano sɪnik tɪndɪlok gembɪ wɪn denanin tɪkeñguk?” ⁵⁵ Nɪndɪ endok kusei nandamɪñ yañ! Endɪla it kɪndikɪndit ama endok nɪñañgot. Meñlok koi wɪn Malia, kwayañii wɪn Jekop, Josep, Simon gɪt Judas, ⁵⁶ tɪmbi endok wiwii wɪn nɪn gɪta yakan kuamɪñ. Wɪndɪñda nanandɪn gɪt gembɪn wandin wɪn nɪndɪ daulmɪñguk?” ⁵⁷ Wɪndɪñ eñɪpi, endok mandan ba ep tɪndɪn wala nandum tlal tɪñguk. Tɪmbi Yesulɪ enguk, “Amatam diwɪndɪ plofet ama giñgiñgan tɪñmañ, gan enloñ nasii ba noliilɪ wɪndɪñ nɪm tɪñmañ.” ⁵⁸ Wɪndɪñ embi, nɪm nandi-kɪlɪktɪ tɪñmɪñgilañda tɪmbi kundit engano asup wandɪñ kandañ nɪ m tɪñguk .

14

Elottɪ Yesula nandum en Yoane kɪmnan nanin mɪlakuk wɪndɪñ tɪñguk

¹ Nain wolonda Galili distriktok ama wapmañ Elot endɪ Yesu koi giñgɪt nandiɪmbi, ² kena amañii ñindiñ enguk, “Endɪ Yoane tuk ii-sem en wakan. Kɪmnan nanin mɪlakukta tɪmbi kundit engano tɪmbektok gembɪn wopumgan palmɪlak.” ³⁻⁴ Kusei ñindiñda Elottɪ wɪndɪñ nandiñmɪñguk: damañgan endɪ enlok kwayañ Filip endok tamɪn Elodia apma tɪkeñguk. Apma tɪkeumbi, Yoanelɪ ñindiñ pa nɪlɪñguk, “Dɪk Elodia tamga tɪkeñguñ wɪn nɪndok endɪkɪne manda maklelañ.” * Wɪndɪñda Elottɪ eumbi, Yoane tɪke imbi, it kwambɪñ gɪnañ kɪmɪkɪlɪñ. ⁵ Elottɪ Yoane wɪlɪ kɪmbektok nandiñguk, gan amatamda mɪsɪñgukta wɪndɪñ nɪm tɪñguk. Neta, Juda amalɪ Yoanela nandum plofet no tɪñgukta tɪmbi.

⁶ Gan wɪnaña ñindiñ indañguk: Elottok indainda nain indaumbi, yokñiilok nanañ sinat tɪ-semumbi, Elodialok wembanlɪ bɪ endok dausɪnan kap tɪñguk. Kap tiumbi, Elottɪ wembe wolok kapta nandi-koñgom tɪñgukta tɪmbi, ⁷ manda ñindiñ e-kwambɪñ dambi nɪñguk, “Biañgan sɪnik. Dɪk nepek nola ba nola nan-kautañ wolok tuop gametet.” ⁸ Wɪndɪñ eumbi, meñloñ ñaumbi, nanandi ñindiñ mɪumbi, Elottoñ undane ñambi nɪñguk, “Dɪk eumbi, Yoane tuk ii-sem endok bim dombɪmbi, kumbam jawañ plon kɪmɪpi bɪ namɪt.” ⁹ Ama wapmañdɪ manda wɪn nandiɪmbi nandum mɪlatañguk. Gan manda yokñiilok dausɪnan e-kwambɪñ dañgukta tɪmbi endɪ nandiñmɪmbi, wembelɪ eñguk wolok tuopkan tɪnelɪñdok eñguk. ¹⁰ Tɪmbi it kwambɪñ gɪnañ

* **14:3-4:** Endɪkɪne mandalɪ amalɪ enlok dal ba kwayañlok tamɪn tɪkeuktok kɪmɪsɪp tɪñmɪlak. Dal ba kwayañ endɪ yamɪn pap sembɪñguk wolondañgot kɪndem wɪndɪñ tɪmbek. (Wok Pris 18:16, 20:21, Lo 25:5-6)

ñambi, Yoanelok bim dombimbi, ¹¹ kumbam jawañ plon kımıpi bıwembe mımbı, meñloñ tıke ñaņguk. ¹² Tımbı Yoanelok gwaņgwañııl bıw dalandan bem ña kındıkiñ. Wındıñ tı-talembı, sıņgi ña Yesu kasat tıñmumbı nandıņguk.

Yesulı ama 5,000 gıta tam gwaņgwanjıı nanañ ep towiņguk

¹³ Yoane wıli kımıņguk wolok gıñgıt Yesulı nandıņgukta endı gwaņgwañıı gıt walinin pı ñanelıñdok kıkeñ nolok plon lombı, kwet ama mımnatnan nısiņgan kunepı ñaņgıliñ. Ñaumbı, amatamdı gıñgıt wın nandımbı, isi kwesi bımbı, kesıttı en klem, tuk balılıñ ñaņgıliñ. Ñakap, Yesulı ñaupı nandıņguknan ña tomgıliñ. ¹⁴ Tımbı Yesulı kıkeñ plon nanin pıñıpi, amatam kımın wopum yambıņguk. Yambımbı, blan tı-semբı, jımbatsıat ep tımbı kındem daņguk.

¹⁵ Kwet timlala tımbımbı, gwaņgwañııli Yesuloñ bımbı nıñgıliñ, “Kwet kılım elak. Tımbı ñın kwet ama mımnatnan pakamıñ, wındıñda dık amatam en-mulımbı, it kwelan ñambi, nanañjı tua nambıt.” ¹⁶ Eumbı enguk, “Nekta ñanelıñdok eañ? Sın nanañ ep towiwıt.” ¹⁷ Eumbı, jıp jıp tımbı nıñgıliñ, “Nındok plaua nanañ kıt tombon gıt pis tıpet walıñgot pat-nımlak.” ¹⁸ Eumbı enguk, “Wın nokoñnan mep bıwıt.” ¹⁹ Wındıñ emբı, amatam enbımbı, kli yalı gımbañ dambı pipakıliñ. Tımbı Yesulı plaua nanañ kıt tombon gıt pis tıpet wın epբı, kunum plon deium loumbı, Anutu weñmımbı, plaua wın ombımbı, gwaņgwañııla emguk. Emumbı, endı ep papusenembı, amatam em-taleumbı, ²⁰ gıtıktı nambı na-tokñe tıñgıliñ. Tımbımbı, dıp pakuk wın gwaņgwañııl epբı, sandıñ lık 12 wolok gınañnan dasium tokñeņguk.

²¹ Nanañ naņgıliñ wın ama 5,000 nıtepek, gan tam gıt wembe gwaņgwa nım ep kunakıliñ.

Yesulı tuk guaņ plon yalıyalı ñaņguk

²² Ama kımın gıtıktı nanañ nambı taleumbı, Yesulı gwaņgwañıı en-gıñgınembı, nısiņgan kıkeñ plon lombı, tuk guaņ tambon kandañ damandama ñanelıñdok en-mukuk. En-mulım ñañlımbı, amatam kımın gıtık isınan en-mulepı pakuk. ²³ Papi, amatam en-mulım ña-taleumbı, Yesu en engan nımolo tımbepı jaņgınnan lo pakuk. Kwet kılım eumbı, jaņgınnan engan palımbı, ²⁴ gwaņgwañıılok kıkeñdı ña tuk guaņ boņgıpnan tomguk. Tombımbı, sasalelı ñaņgıliñ kandañnan bıņgukta, tuktı kıkeñ munjupı, tıke lombı pımbı tıņguk.

²⁵ Kwet gama nım salañlımbı, Yesulı guaņ plon yalı ta-ñakap gwaņgwañıı ep tımbı dumalaņguk. ²⁶ Tımbı gwaņgwañıılı tuk plon yalıyalı bıumbı kañbı, “Asılı bılak!”

embi, gemb+inj+ p+umbi, mis+mbi kwawa tiñgil+ñ. ²⁷ T+mbi wolongan Yesul+ eni-daklembi eñguk, “N+im mis+wit, natna bilet, walenj+ busukñew+in.”

²⁸ T+mbi Petlol+ n+ñguk, “Wopum, biañgan d+tna b+lañda, nanb+mbi, tuk plon yalim d+koñan b+wa.” ²⁹ Eumbi n+ñguk, “Natna ya, bo!” N+imb+mbi, k+keñ plon nanin p+ tuk plon yalimbi, Yesuloñ ñañguk. ³⁰ Ñañ+pi, sasale wopum w+kukta tuk m+lakuk w+in kañbi, m+sim+si ñakap tuk g+inañ p+up t+mbi, k+mbi eñguk, “Wopum, nepm+ñ.” ³¹ Eumbi, wolongan Yesul+ kii kot-suap t+kebmi n+ñguk, “Nanandi+k+l+kt+ñga lakat pakamlak. Neka g+inañ t+pet t+lañ?” ³² W+nd+ñ eñ+pi, Petlo nañgil+mbi, k+keñ plon loñ+l+mbi, sasale+ k+l+p eñguk. ³³ T+mbi gwañgwa k+keñ plon pak+l+ñ end+ Yesuloñ m+ilem t+mbi n+ñgil+ñ, “Biañgan d+k Anutulok N+ñañ.”

³⁴ Tuk guañ d+kñe-talembi, Genesalet it kwet kandañ lo suañgil+ñ. ³⁵ Suaumbi, w+nas+l+ Yesu ka-daklembi, manda k+m+l+mbi, kwet wolok tuopkan ñañguk. Ñaumbi, amatamd+ ama j+mbats+at g+t+k yanañg+p endoñ biñgil+ñ. B+mbi, ³⁶ Yesu dasindasin kusipgot t+ke-kanel+ñdok ni-nandi+ t+ñgil+ñ. Ni-nandumbi nandi-semumbi, t+ke-kañgil+ñ tuop k+nde m dañgil+?

15

Anutulok dainan nek ñali+ ama t+mbi kolalak w+in Yesul+ eni-daut ti-semguk

¹ T+mbi Falisi ama g+t end+kñe manda nandi-tale ama d+w+nd+ Jerusalem bimbi, Yesuloñ biñgil+ñ. B+mbi, ñ+nd+ñ ni-nandiñgil+ñ, ² “N+tek t+mbi, gwañgwañgail+ bep pañniilok telak ñ+n makleañ? End+ nanañ nanepi, telak n+ni-daut ti-n+mg+l+ñ wolok tuop k+si n+im w+l+pi pa nañ.” ³ Eumbi tam-bane enguk, “N+tek t+mbi, s+nd+ s+nlok ep t+nd+ñ klenel+ñdok Anutulok end+kñe manda makleañ?” ⁴ Neta, Anutu en end+kñe manda t+pet ñ+nd+ñ k+m+it-n+mguk, ‘D+k meñga beka giñgiñgan ti-semekañ’, t+mbi ‘Ama no meñ ba beu enkolalakta en w+l+ k+mlok.’ ⁵ Gan s+nd+ end+kñe manda t+pet w+in maklembi, amatam ñ+nd+ñ eni-daut pa ti-semañ: t+kap ama no meñ ba beu epm+u plaptauktok nepek no palm+lak, gan ‘Nak nepek w+in ikan Anutulok g+ñg+t w+l+m+ñgut’ w+nd+ñ enlakta, ⁶ end+ k+ndem beu n+im nandi-ñ+mbi, n+im t+mb+ plaptalak. W+nd+ñ t+ñ+pi, end+ beu giñgiñgan n+im t+ñ+mbi, end+kñe manda maklelak. W+nd+ñda s+nd+ s+nlok ep t+nd+ñ klenel+ñdok Anutulok end+kñe manda t+mb+ lakatalak.

✧ 15:4: Kisim Bek 20:12, 21:17, Lo 5:16

⁷ Yakñes! Sɨndok manjɨ manbenjɨ malet nomɨk! Anutulɨ plofet Aisaialok man plon ñɨndiñ embi, sɨndok kolanjɨlok walan e-kɨliñ eñguk,

⁸ ‘Amatam ñalɨ manjɨliñgot kotna gɨñgɨt e-tɨke-loañ, gan gɨnañ nanandɨnjɨli mayañgan sɨnik pat-semلاك.

⁹ Endɨ amalok nanandɨ wɨn nokok endɨkñe manda wandin enɨ-daut tɨ-semañ, wala tɨmbi endɨ nan-wowoñ tañ wɨn sɨlaningot.’ ✱

¹⁰ Tɨmbi Yesulɨ amatam kɨmɨn gɨtik kɨti-semum bɨumbi enguk, “Sɨndɨ pawanjɨ kɨmɨpi nandɨ-kɨliñ ewit. ¹¹ Nepek nek ñalɨ ama tɨmbɨmbi, Anutulok dainan dɨndɨm palektok tuop nɨm? Wɨn nepek nanambi, mɨnjɨpnɨ gɨnañ pɨlak walɨ nɨm. Wɨn nepek kolan gɨnañnɨ gɨnañ papi, manɨ plon lambɨ pɨlak walɨ mek ama tɨmbɨ kolalak.”

¹² Papalembi, Yesu gwañgwañiilɨ endoñ bɨmbi nɨñgɨliñ, “Ba dɨk Falisi amalɨ mandañga wɨn nandɨmbi, nandɨ-kola tɨ-gamliñ wɨn nandɨlañ ba?” ¹³ Eumbi tambane enguk, “Falisi ama endɨ kli kolan kena gɨnañ nɨsɨ lambañ wandin. Tɨmbi Bepna kunum gɨnañ patak endɨ kenan gɨnañ nepek nɨm tɨpiñguk wɨn kakasiat gɨtik ep tamat-taleukak. ¹⁴ Sɨndɨ yambium patneliñ. Ama dautsɨ sipsipmɨn endɨ nosii telak daut semnepi pa tañ. Tɨmbi dai sipsipmɨn nolɨ dai sipsipmɨn no telak daulɨmekta, nɨset tɨpelatkan dɨmat gɨnañ pɨndemɨk.”

¹⁵ Tɨmbi Petlolɨ Yesu nɨñguk, “Dɨk e-yout manda manɨlok plon eñañ wolok kusei kɨndem nɨnbɨ dakleutak.” ¹⁶ Eumbi enguk, “Gwañgwanai sɨndɨ bo nɨtek tɨmbi nandɨ-daklenelɨñdok gamañgot tɨpɨkañ? ¹⁷ Sɨndɨ ñɨn nɨm nandɨ-dakleañ ba? Nepek manɨ gɨnañ pɨlak walɨ tem meñ gɨnañ pɨmbi, temdok telak plon ñambi, tem koñ gɨnañ pɨlak. ¹⁸ Gan nepek manɨ gɨnañnan nanin lambɨmbi pɨlak walɨ gɨnañnɨ gɨnañ nanin lambɨlak. Tɨmbi walɨ mek biañgan ama Anutulok dainan tɨmbɨ kolalak. ¹⁹ Nak nepek ñandinda elet: wɨn ama gɨnañjɨ gɨnañ nanandɨ kolan kusei kusei indaumbi tañ wɨn ñɨndiñ: ama wɨli kɨm tañ, ba nolok wapai ba tamɨn kumbu tañ, ba telak joñgo kuañ, ba nepek kumbu tañ, ba ama nolok siñgin joñgoñgan siañ, ba kosɨ eu kolayañ. ²⁰ Kundit wandin walɨ mek tɨmbɨmbi, amalɨ Anutulok dainan dɨndɨm patneliñdok tuop nɨm. Gan endɨ Falisi amalok ep tɨndɨnjɨ nɨm kɨmɨt klembi, kɨsɨ nɨm wɨliɨpi ep na-tañ walɨ nɨm ep tɨmbɨ kolalak.”

Yesulɨ kwet dɨwɨndok amatam gembɨn daut semguk

Yesulɨ Kenan tam no endok wemban yal kolannat tɨmbɨ kɨndem dañguk

21 Tĩmbi Yesulĩ gwañgwañii gĩt walinin pi ñambi, Tilo gĩt Sidon it kwet tĩpet pakamĩkñan ñaũguk. 22 Ña tombĩmbi, Kenan tam no kwet wandĩñ kuũguk endĩ endoñ bĩmbi, kitiñĩmi-gĩñgĩnembi nĩũguk, “Wopum, Devittok Komblin, dĩk blan tĩmbi, mandana nandĩ-namĩñ. Yal kolandĩ wembanalok gĩnan gĩnañ piũmbi, kola-sĩnik talak.” 23 Eumbi, Yesulĩ nandĩ-kĩmnembi ñaũguk. Tĩmbi gwañgwañiilĩ Yesuloñ bĩmbi nĩ-gĩñgĩnembi eũgĩlĩñ, “Tam wali kiti kitiñĩpi nĩp klelak, wala tĩmbi dĩk kak nĩ-mulĩm ñaun.” 24 Nĩmbĩmbi enguk, “Nak Islael amatam sipsip pait-pakañ wandin endañgot nan-mulĩm bi indañgut.”

25 Yesulĩ wĩndĩñ eũguk, gan tam wali endoñ bĩmbi, kesĩnan mĩlelem tĩmbi nĩũguk, “Wopum, nep kĩmĩt.” 26 Wĩndĩñ eumbi nĩũguk, “Wembe gwañgwalok nanañjĩ yapma tĩkembali, kamotta emem wĩn tuop nĩm.” 27 Eumbi nĩũguk, “Wopum, wĩn kĩndem elañ, gan molomjĩlĩ nanañ nambĩmbi dĩp pĩlak wĩn kamottĩ wakan pa nañ wĩn.” 28 Wĩndĩñ eumbi nĩmbi eũguk, “Tam, nanandĩ-kĩlĩkĩtĩña wĩn wopum. Nandĩlañ, wolok tuop inda-gamĩn.” Eumbi, wolongan wemban kĩndem daũguk.

Yesulĩ amatam jĩmbatsĩat asup ep tĩmbĩ kĩndem daũgĩlĩñ

29 Tĩmbi Yesulĩ walinin piĩm ñam Galili distrik tombi, tuk guañ balilĩñ ñam kwet kĩmĩn no wolok lombi pi pakuk. 30 Tĩmbi amatam asupgandĩ endoñ biñĩpi, amatam jĩmbatsĩat yanaũgĩp biñgĩlĩñ, wĩn ama kesĩk nĩm kuañ wakĩt ama kisĩ ba kesĩsĩ dalandan, ba dausĩ sipsipmĩn ba manjĩ sipsipmĩn, ba jĩmbat dĩwĩn nolĩ epmĩ epmĩn wakĩt asup yanaũgĩp bĩmbi, Yesulok kuañ kuseinan ep bi kĩmĩn kolĩmbi, ep tĩmbi kĩndem daũguk. 31 Ep tĩmbi kĩndem daumbi, amatamdĩ yambĩñgĩlĩñ wĩn: ama manjĩ sipmĩn kuũgĩlĩñ endĩ manda eũgĩlĩñ, ama kisĩ ba kesĩsĩ dalandan endĩ kĩndem daũgĩlĩñ, ama kesĩttĩ nĩm kuũgĩlĩñ endĩ kesĩttĩ kuũgĩlĩñ, tĩmbi ama dausĩ sipsipmĩn endĩ deiñgĩlĩñ. Wĩn yambĩmbi yambĩ silĩkĩnembi, Islael amatamdĩ Anutu nĩwowoñ tĩñmañ en nĩ-kĩndem daũgĩlĩñ.

Yesulĩ ama 4,000 gĩta tam gwañgwanjii nanañ ep towiũguk

32 Yesulĩ gwañgwañii kiti-semum biũmbi enguk, “Amatam ñalĩ sandap tĩpet gĩt no nakĩta palĩmbi, nanañjĩ talelak, wala tĩmbi nak blan ti-sembi, slak en-mulam ñanelĩñdok nĩm nandĩlet. Nĩm kañbi, telak plon dautsĩ kolĩmbi, katap tĩnelĩñ.” 33 Eumbi, gwañgwañiilĩ nĩũgĩlĩñ, “Ñolok it kwet no nĩm pakañ, wala tĩmbi nĩndĩ nanañ denanin ep bĩmbi, amatam kĩmĩn wopum ñĩn ep towinambi, tuop ti-semek?” 34 Eumbi, Yesulĩ en-nandĩmbi eũguk, “Sĩnlok plaua nanañ

nitek pat-samlak?” Timbi endi eñgılıñ, “Plaua kit diwin tipetgot, timbi pis titip lakat sinik pat-nımlak.”

³⁵ Wındiñ eumbi, Yesuli amatam enbım nandımbi, kwelan pipakılıñ. ³⁶ Timbi endi plaua nanañ kit tombon tipet wakıt pis win epmbi, Anutu weñmımbi ombımbi, gwañgwañiila emumbi, amatam em-ta-ñañgılıñ. ³⁷ Timbi endi gıtık nanañ win nañbi na tokñeñgılıñ. Na tokñeumbi, dip pakuk win gwañgwañiilı ep dasiumbi, sandıñ lik wopum kit tombon tipet tokñeñguk. ³⁸ Win ama 4,000 nıtepek endi nanañ nañgılıñ, gan tam ba wembe gwañgwa endok kunakunatsı nım epgılıñ. ³⁹ Yesuli wındiñ ti-talembi, amatam en-mulım ñaumbi, en kikeñ plon lombi, gwañgwañiı gıt Magadan ka ndañ ñangu k.

Yesu enlok kusei inda-dakleñguk

16

Yesulok kusei gama nım ka-nandı-tomgılıñ

¹ Timbi Falisi gıt Sadusi ama diwin Yesuloñ biñgılıñ endi sısoñ tiñmıneliñdok ñındiñ nıñgılıñ, “Kunum Molomdok gembın pakamlakta win nında daut nımeñdok dik kundit engano sinik no timbımbi kana.” ² Eumbi tambane enguk, “Maimdı pi sembep timbımbi, kunum gım daumbi, sındı ñındiñ pa eañ, ‘Desa nain kındem indaukak.’ ³ Kwet salaumbi, mulukualı kunum masıpmılak wala sındı ñındiñ pa eañ, ‘Gwi sasale inda-nımetak.’ Wındiñda sındı kunum kañbi, maim iletak ba gwi wıletak win kındem ka-dakleañ. Gan sındı man ñındiñgıt nepek nek indalak win kañbi, wolok kusei nım ka-nandı-dakleañ. ⁴ Nitek timbi ama man ñındiñgıt kuañ sındı kolan timbi, Anutu bi-sinik tañpi, kundit engano kanep kiti-nandañ? Gan kundit no nım daut samum kanekalıñ. Nım. Ñın noñgangot kanekalıñ: win plofet Yona indañmıñguk wındiñgangot inda-namekak.” Yesuli wındiñ embi yambimbi pım ñañguk.

⁵ Tuk guañ tambon kandañ timbi dumalaneliñdok ñañpi, gwañgwañiilı kamalambi, plaua nanañ no nım ep ñañgılıñ. ⁶ Timbi Yesuli enguk, “Sındı Falisi gıta Sadusi endok plaua kımılı bendıla ka-kılıñ enekalıñ.” * ⁷ Wındiñ eumbi, nısiñgan e-nandı timbi eñgılıñ, “Plaua nanañ nım tıke-bımıñ wala elak bek.” ⁸ Yesuli win yambi-nandımbi enguk, “Nekta sıngan ‘Plaua nım pat-nımlak’ wındiñ e-nandı-tañ? Biañgan nanandı-kılıktıñjı win lakat sinik pat-samlak.

* **16:6:** Juda amatam endok nanandıñjı gınañ ‘kımılı bendı’ win nepek no walı diwin timbi tambane wolok walan. Yesuli ñolok kımılı bendıla eñguk endi Falisi gıt Sadusi amalı amatam endaut manda juluñgan enbımbi nanandıñjı kamalañguk wolok plon e-yout tiñguk.

⁹ Kusatna gama nım nandi-dakleaň bek? Nak plaua nanaň kit diwıngot wın tambıpi, ama 5,000 ep towiwambi, sindi dip palımbi, sandıñ lik 12 dasium tokñeňguk wın sindi nım nandi-tomaň ba? ¹⁰ Ba plaua kit tambon tıpet walı ama 4,000 ep towiwambi, dip palımbi, sandıñ lik wopum nıtek dasiňgılıñ? ¹¹ Nıtekta tımbi, sindi mandana nım nandi-dakleaň? Nak plaua nanañla nım et, wın nak Falisi gıt Sadusi endok plaua kımılı bendıla ka-kılıñ enelıñdok sanıt.” ¹² Wındıñ eumbi, kombıkmek ñındıñ nandi-dakleňgılıñ: endi nanandi Falisi gıt Sadusılı amatam emañ wala ka-kılıñ enelıñdok enguk, plaua kımılı bendı wala nım.

Yesu en nin sınık wın Petlolı e-dakleňguk

¹³ Tımbi Yesulı gwaňgwañii gıt it kwet no koi Sisalia Filipai wandıñ kandañ ñaňguk. Ña tombi, gwaňgwañiila en-nandi tımbi eňguk, “Amatamdı Amalok Nıñañ enda nin sınık pa eaň?” ¹⁴ Eumbi nıňgılıñ, “Diwındı Yoane tuk ii-sem eumbi, diwındı plofet Elia nombo indauptok een ip wakan bek eumbi, diwındı plofet Jelemaia ba plofet no damaňgan kuňguk en wındıñ pa ganiañ.” ¹⁵ Wındıñ eumbi enı-nandımbi eňguk, “Tımbi sınıla naka nin sınık pa nanaň?” ¹⁶ Enı-nandumbi, Simon Petlolı nıňguk, “Dık Mesia, Anutu kuňgu molom endok Nıñañ.” ¹⁷ Eumbi, Yesulı nıňguk, “Simon Yoanelok nıñañ, dık amatam diwın yapma kle-patañ. Nanandi wın amalok nanin nım. Bepna kunum gınañ patak endı ganbım dakleňguk.

¹⁸ Wındıñda nak ñındıñ ganlet: koka kombilin Petlo kitılet, wın Kawat. Tımbi nak kawat wolok plon kıkeseımınnai yapılam gembılambi bendı wopum danekalıñ. Bendı wopum daumbi, kındok gembınlı bo kıkeseımınnai ep tımbı pıuktok tuop nım. ¹⁹ Tımbi Kunum Molomdok amatamñii yambi-dıkñewıñdok nak gembı gamlet. † Dık nepek nola kwelan e-wiat tı-semumbi, Kunum Molomdok dainan wındıñgot wiawiat indaukak, tımbi dık nepek nola e-wiat nım tı-semumbi, Kunum Molomdok dainan wındıñgot gama pat-semekak.” ²⁰ Wındıñ eñıpi, kımısip kwambiñ tı-sembi, enla en Mesia, Anutulı ama wapmañ nı-mulektok e-kwambiñ daňguk wın joňgo nım eelok enguk.

Yesu en mılap bembı kimbekak wala gwaňgwañiila enguk

²¹ Nain wolonda Yesulı kusei kımıpi, nepek indañmekak wala gwaňgwañiila ñındıñ en-sıwıkuk: endı Anutulok man

† 16:19: Grik manda plon Matayolı ñındıñ youkuk, “Nak Kunum Molomdok yama kii gametat.” Manda wolok walan wın ñındıñ: Petlo gıt kıkeseımın endı Anutulok man tıkembı, kwelan ñolok amatamdok yomji e-wiat tı-semañ ba kımılım pat-semektok eaň.

tañgoneuptok Jelusalem it kwelan loumbi, Juda ama biesi gita tapma ama biesi ba endikñe manda nandi-tale ama endi mlap kusei kusei tñm+nekaliñ. Tñmumbi, Roma amal+ wilim kimbimbi, sandap tpet git no timbimbi, Anutuli timbi mlalekak. ²² Wñdñ eumbi, Petlo engan Yesu nañgipi, ña ni-ñombimbi ni-kimisip tñipi, Anutuli kamaiuktok embi niñguk, “Wopum, mlap wandin sinik bo nim inda-gamekak.” ²³ Eumbi tambanem, Petlola ññdñ niñguk, “Satan, dik wi! Dik Anutulok nanandi nim klelañ. Nim. Dik amalok nanandi klembi, telak masip ti-namlañ.”

²⁴ Wñdñ embi, gwañgwañii gitikta enbi eñguk, “Ama no en nak nep kle kuup nandilakta, endi enlok nanandinla nandum tlal timbimbi, endi kloñbatli tike bembu, nep kle kuuktok sanlet. ²⁵ Neta, no en kuñgun enlok kasileupi nandilakta, endok kuñgun pailmekak, gan no en naka timbi kuñgun bi-namlakta, endi kuñgun taletalen nmnat indañmekak. ²⁶ Tikap ama noli kwelalok nepenepek gitik kasilewik, gan siñgi en jimbini piwik, nain wolonda nepek wali nitek tike-kimilek? Timbi kuñgun taletalen nmnat win bindambo nitek kasilewik? Win tuop nim. ²⁷ Kusei ññdñda wñdñ elet: Amalok Niññañ endi Beulok gembin walalannat añeloñii yanañgipi undane biupi tilak. Undane bimiek, amatam gitikti ep tindinji nek tññgiliñ wolok tuopkan tuanj emekak. ²⁸ Nak biañgan sinik sanba: ama ni pakañ sindok boñgipsinan nanin diwñdñ gamañgot kwelan kuñl+mbi, Amalok Niññañdi amatam yambi-dikñeuktok bi indaumbi kanekaliñ.”

17

Yesulok kusei win plofet ama git Anutu endi e-kwambiñ dañgiliñ

¹ Maim kit tambon noñgan taleumbi, Yesuli gwañgwañii tpet git no, win Petlo, Yakobo gita kwayañ Yoane, yanañgili+mbi, kwet jañgin ombap no wolok lombi, nisñgan pakiliñ. ² Pakapi, gwañgwañiil+ kañl+mbi, Yesulok piñgu+walan engano tikileñguk, win timan dai maim daut wandin, timbi dasindasin win kolsalen walalan sinik saleñguk. ³ Timbi platik sinik plofet ama tpet damañgan kuñgimik, win Mose git Elia, endi gwañgwañiiloñ indambi, Yesu git manda e-nandi tññgiliñ. ⁴ Wñdñ timbimbi, Petloli Yesula niñguk, “Wopum. Nñdñ ni pakamiñ win kindem sinik. Wala timbi dik ññdñ nandiwñda, nak it jala tpet git no kindiletet, win no dikok, no Moselok, no Elialok.”

⁵ Petloli manda wñdñ eñl+mbi, mulukua walalan sinik wali platik sinik ep timl+mbi, mulukua gñañ nanin

manda no ñindiñ kitiu piumbi enguk, “Ñine nokok niñana sinik. Nak ginañnalí en kasilembi, enda wale kindem tiñmilet, wala timbi sindi endok mandan nandimbi kimiklenekaliñ.” ⁶ Timbi gwañgwañiili manda win nandimbi, gembinjí piumbi, gapok piumbi, timanjí daut kwelan piñgíliñ. ⁷ Gan Yesulí endoñ ñambi, ep kañbi enguk, “Mílalet! Sindi nim misinelíñ.” ⁸ Windiñ enbimbi, endi deimbi kañgíliñ win: Yesu en noñgan ilimbi kañgíliñ.

⁹ Walinin kwet jañgin plon nanin piñipi, Yesulí gwañgwañiili e-kimisip ti-sembi enguk, “Nepek ñin kaliñ wolok kasat ama nimbek nola nim eninekalíñ. Gamamek, Amalok Niñañ endi kimmnan nanin mlalekak, wolondamek kindem eninekalíñ.”

¹⁰ Timbi gwañgwañiili n-nandimbi eñgíliñ, “Windiñda kusei nehta endikñe manda nandi-tale amalí ñindiñ pa eañ, ‘Plofet Elialí Mesialok telak dama timbi biukak?’” ¹¹ Eumbi enguk, “Biañgan Elialí dama undane bimbi, amatam ti-pañgípañgíle ti-semekak. ¹² Gan natna ñindiñ sanlet: plofet no Elia wandin endi ikan biñguk, gan amalí endok kusei gama nim ka-nandi-dakleñgíliñ. Endi nisilok nanandinjí klembi, kundit kolan kusei kusei tiñmíñgíliñ. Timbi Amalok Niñañla kolan windiñgangot tiñmínekalíñ.” ¹³ Windiñ eumbi, gwañgwañiili Yesulí Yoane tuk ii-sem ti-kuñguk endok plon e-yout timbi enguk win nandi-tomgíliñ.

Yesulí nanandi-kiliktila nepek bien sinik enguk

¹⁴ Yesu git gwañgwañiili tipet git no endi amatam asupti kimin ti-pakíliñnan pi tombimbi, ama nolí Yesuloñ bimbi, kesiinan mílelem ti-ñimbi niñguk, ¹⁵ “Wopum, dik niñanala blan tiñmíñ. Gwañgwa ñalí kwapmeñgan ginañ kamalalak nain win tikeumbi, kim katap timbi, komba ginañ ba tuk ginañ pa piumbi, piñgiu kola sinik talak. ¹⁶ Nak gwañgwañgaili timbi kindem danelíñdok nañgípi biñat, gan endi ti-tlap bium patak.” ¹⁷ Windiñ eumbi, Yesulí tambane enguk, “Amatam man ñindiñgít kuañ sindi nanandí-kiliktinjé nim pat-samumbi, kamakama tañ. Nak sin gita papata kunjít tilet! Nain nittek sinik sin gita gamañgot kuwambi, nandi-kilikti namnekalíñ?” Windiñ embi, “Gwañgwa win nokoñ nañgíp biwit!” enguk. ¹⁸ Nañgíp bimbi, Yesulí yal kolan gwañgwalok ginannan pakuk win ni-ñombimbi poñañguk. Poñaumbi, wolongan gwañgwa wali kindem dañguk.

¹⁹ Nisiñgan paliñipi, gwañgwañiili Yesuloñ bimbi n-nandimbi eñgíliñ, “Kusei nitakta timbi nindi yal kolan win kle-kotneñdok tipikamíñ?” ²⁰⁻²¹ Eumbi enguk, “Nanandí-kiliktinjé lakat sinik walí tuop nim. Nak biañgan sinik

sanba: nanandi-kiliktiñji wambiñ m+ñjip tip m+nam wandin pat-samekta, kundit gitik t+ñep nandañ w+ñ kindem eumbi indauk, w+ñ kwet jañg+ñ ñala bo kindem n+ñeliñ, ‘Dik m+lapi da wolok ñau!’ n+mb+mbi, wolok tuop t+mbek.” *

Yesuli enlok kuseila gwañgwañiila en-kaikta ti-semguk

²² Yesulok gwañgwañii gitik endi Galili distrik k+m+ñ t+pal+mbi, ñ+nd+ñ enguk, “Nain n+m ombataumbi, Amalok N+ñañ kanjikñiilok k+s+nan k+m+l+mbi, ²³ w+l+ k+mb+mbi, sandap t+pet git no ñaumbi, Anutuli k+m+nan nanin t+mb+ m+lalekak.” W+nd+ñ eu nand+mbi, g+nañj+ m+lata s+ñik tañguk.

²⁴ T+mbi Yesu g+ta gwañgwañii endi Kapaneam it kwelan ña tomgil+ñ. Tomb+mbi, ama m+ñem tapma it t+di+nd+m eelok epmañg+ñ endi Petloloñ b+mbi n+ñand+mbi eñg+ñ, “Endauts+ endi tapma ittok takis m+ñem pa k+m+ñtak ba n+m?” ²⁵ Eumbi n+ñguk, “Ba! K+m+ñtak ñak.” W+nd+ñ embi, it g+nañ loñguk.

Lombi, manda gama n+m eñ+l+mbi, Yesuli n+ñand+mbi eñguk, “Simon, dik n+tek nand+ñ? Kwelalok ama wapmañdi kena kusei kuseilok m+ñem pa mekañ w+ñ denanin? W+ñ n+ñañjiiloloñ nanin mekañ ba ama d+w+ñs+ñloñ?” ²⁶ Eumbi, Petloli eñguk, “Ama d+w+ñs+ñloñ.” Eumbi n+ñguk, “W+nd+ñda n+ñañjiil+ slak papi, takis m+ñem n+m pa k+m+ñkañ. ²⁷ Gan n+m kañbi, g+nañj+ t+nda kolaumbi, gimbit t+n+m+ñeliñ. W+nd+ñda dik ñambi, tuk gwañnan pis tiatia toa no kol+m p+w+ñ. T+mbi pis dama tiañeutañ endok man tamb+pi, m+ñem kwandai no man g+nañ paletak kautañ w+ñ t+ke b+mbi, enda emekañ. M+ñem wal+ n+ñettok takislok tuop t+mbetak.”

Yesuli Ama Wapmañlok kapmalnan kuñgula gwañgwañii eni-daut ti-semguk

18

Kunum Molomdok giñg+ñtñii pakañ endok boñg+ps+nan nindi loloñ s+ñik yañ?

¹ Nain wolonda gwañgwal+ Yesuloloñ b+mbi n+ñand+mbi eñg+ñ, “Kunum Molomdok giñg+ñt boñg+ps+nan nindi loloñ s+ñik yañ?” ² Eumbi, Yesuli gwañgwa tip no k+ñt+ñmum b+mbi, boñg+ps+nan k+m+pi ³ enguk, “Nak biañgan s+ñik sanba: t+kap s+ñdi g+nañ nanand+ñj+ n+m tambanembi, gwañgwa b+ñsat nom+k n+m indanel+ñda, s+ñdi Kunum

* **17:20-21:** Nandi-tale ama d+w+ñdi manda kusip no gamañgot patak eañ. W+ñ ñ+nd+ñ, “Ama nanañ gitik k+m+ñsip t+ñ+pi, n+molo tañ endiñgot yal kolan ñandisi gumañ ep kle-semnel+ñdok, telak no n+m patak.”

Molomdok giñg+tñii nım indanekaliñ. ⁴ No en kayombinemi, gwañgwa tip ñandin indalakta, en wakan Kunum Molomdok giñg+tñiilok boñg+psinan loloñ sınık patak yañ.

⁵ No en naka nandimbi, gwañgwa ñandin nola not tıñmilakta endı wakan naka not tı-namlak. ⁶ Gan no en gwañgwa koi nımnat ñandin ñalı nandı-kılıktı tı-namlak wandin no nı-tiañeumbi, yom plon pipılakta ama walı blangandok. Neta, Anutulı mılap wopungan mıukakta tımbi. Endı kundit wandin gama nım tıñılımbi, kawat wopum no bim plon topmbi, tıke kolım tuk kimbıñ gınañ pıumda walı mılap lakat indañmek. ⁷ Kwelalok amatam endı blasıñgandok. Neta, nain tuop nepek kusei kuseilı yom plon ep tiañenepi inda-semañ. Gan nepek wandin wın nındı tımbi inda-semalak en Anutulı mek tı-lamılekak.

⁸ Wındıñda dık kika ba kesıka tombonlı yomdok sısoñ plon gapılım pipılañda, kak dombı kolım ñaumbi, kika ba kesıka tombogot kumbi, kuñgu taletalen nımnatnan loukañ. Nım kañbi, kika ba kesıka tıpelatkan kukapi, komba nım pa kımılaknan wandıñ gep kolım pıuñ a. ⁹ Ba dık dauka tombonlı yomdok sısoñ plon gapılım pipılañda, dauka wın gıtnei kolı ñaumbi, dauka tombogot kumbi, kuñgu taletalen nımnatnan loukañ. Nım kañbi, dauka tıpelatkan kukapi, jımbıñdok komba galk gınañ gep kolım pıuñ a.

¹⁰⁻¹¹ Sındı kuñgunjı ka-kılıñ enekaliñ. Nım kañbi, gwañgwa kosı nımnat wandin endoññan nanin nola nandım tımbımbi, en tımbi kolaneliñ. Neta, nak ñındıñ sanba: añelo gwañgwa wandin yambı-dıkñeañ endı kunum gınañ kumbi, enda tımbi kwapmeñgan Bepna kunum gınañ patak endoññan kındem ña indañ. *

¹² Sındı nıtek nandañ? Tıkap ama nolok sipsip 100 palmek, tımbi noñgan no pailım kak biwık ba? Nım a. Endı 99 yambium kwet jañgınnan palımbi, ña noñgan no pait-patak wın lonjıwık. ¹³ Nak biañgan sanba: endı sipsip 99 enda sılısılı tılak, gan noñgan pailım tımbi indalak enda sılısılı wopum sınık tılak. ¹⁴ Wındıñgangot Bepsı kunum gınañ patak endı gwañgwa koi nımnat wandin endoñ nanin no nım pailektok nandılak.”

Sambatnı gıt manda tı-dındım eelok telak

¹⁵ Yesulı yousımbi enguk, “Nokok sambatnai sındoñ nanin nolı yom tı-gamumbi, dık ñam sıtekan papi, kusei daulmekañ. Tımbi endı mandañga nandım tıke-kılıñ elakta,

* **18:10-11:** Nandı-tale ama dıwındı manda kusip no gamañgot patak eañ. Wın ñındıñ, “Neta, Amalok Nıñañ endı amatam yomjıla tımbi pait-pakañ epmektok indañguk.”

endi b̄indambo not ti-gambi, dikok sambat indaukak. ¹⁶ Ba endi mandañga wilekta, ama noñgan ba t̄ipet yanañḡil̄imbi endoñ ñanekaliñ. T̄imbi nokaili manda ḡit̄ik ama wolok plon kit̄ yout t̄ilañ w̄in e-gemb̄il̄anekaliñ, endik̄ne mandali molo manda elak wolok tuop. ✱ ¹⁷ Ba endi mandanj̄i w̄it̄ kak kolekta, ama w̄in k̄ikes̄im̄ndok k̄is̄inan k̄im̄lekañ. K̄ikes̄m̄ndok manda w̄ind̄iñgangot w̄it̄ kak kolekta, enda nand̄iñm̄iumbi, endi takis epep ama ba ama Anutu n̄im nand̄i-k̄il̄ikt̄i t̄iñmañ endok tuop t̄imbekak.

¹⁸ Nak biañgan sanba: s̄indi nepek nola kwelan e-wiat ti-semumbi, Kunum Molomdok dainan w̄ind̄iñgot wiawiat indaukak, t̄imbi s̄indi nepek nola e-wiat n̄im ti-semumbi, Kunum Molomdok dainan w̄ind̄iñgot gama pat-semekak. ¹⁹⁻²⁰ T̄imbi nak yous̄imbi ñ̄ind̄iñ sanba: ama t̄ipet ba t̄ipet ḡit̄ no endi nokok kotna plon k̄im̄in tañda, nak en ḡita patet, wala t̄imbi s̄indoñ nanin ama t̄ipet endi kwelan ñolok ḡinañjet kiul̄im noñgan t̄imb̄im, nepek nola ba nola n̄imolo t̄imb̄imbi, Bepna kunum ḡinañ patak endi nand̄i-semekak.”

Notniilok yomj̄i nain tuop bi-semlok

²¹ T̄imbi Petloli Yesuloñ b̄imbi n̄ikañbi eñguk, “Wopum. Notna noli yom pa ti-namumbi, nain n̄itek yom̄in biñmetat? Nain 7got biñmet wali tuop ba?” ²² Eumbi n̄iñguk, “Nain 7got n̄im a. Dik 70 im 7 biñm̄i-ta-ñaukañ, w̄in yom bimbi t̄iñ̄ipi n̄im kunakunattok elet.

²³ Kusei ñ̄ind̄iñda t̄imbi w̄ind̄iñ elet: ama wapmañ noli nepek t̄iñguk w̄ind̄iñgangot Kunum Molomdi ḡiñḡit̄i yambi-d̄ik̄nelak. Ama wapmañ wali kena amañiili nepek slak epḡil̄iñ wolok k̄injan omb̄iñ̄m̄inel̄iñdok en-tiañeñguk.

²⁴ En-tiañembi, kena kusei k̄im̄il̄imbi, ama no nañḡip biñḡil̄iñ endoñan k̄injan omb̄iñ̄mektok palm̄iñguk w̄in m̄inem 45 milion. † ²⁵ Endi m̄inem w̄in omb̄iñ̄mektok tuop n̄im, wala t̄imbi ama wapmañdi m̄inem d̄iw̄in epmektok nand̄iñ̄ipi, kena gwañgwañii ñ̄ind̄iñ t̄inel̄iñdok enguk: endi ama en wak̄it tam gwañgwañii ba nepenepek ḡit̄ik palm̄ilak w̄in epbi, tualok k̄im̄itnel̄iñdok enguk. ²⁶ W̄ind̄iñ eumbi, kena ama wali ama wapmañdok kes̄inan m̄ilelem t̄imbi, ñ̄ind̄iñ ni-blambla eñguk, ‘Ama wapmañna, blan ti-nambi, naingot namumbi, nak k̄injan tuopkan omb̄i-gam-taleutat.’

²⁷ T̄imbi ama wapmañdi ama wala blan ti-ñ̄imbi, k̄injan wopum palm̄iñguk w̄in ḡit̄ik biñm̄imbi, kak slak bium ñañguk.

✱ **18:16:** Lo 19:15 † **18:24:** Yesuli m̄inem kunakunat eñguk w̄in wopum s̄inik. M̄inem wali ama 10,000 endi gw̄ilat 15 ḡit̄ik kena t̄iñḡil̄iñ endok tuanji.

28 It ginañ nanin pi ñañipi, kena gwañgwa nol no timbi indañguk, endoñan kinjan ombiñmektok palmiñguk win minem 100. † En wakan timbi indambi, bim plon tike kandipi niñguk, 'Dik minem slak tikeñguñ win ñiñdiñgitañgan ombi-namiñ!' 29 Timbi noli kesinan milelem ti-ñambi, ñiñdiñ ni-blambla eñguk, 'Dik nandi-nambi, nain namumbi, nak kinjan ombi-gametat.' 30 Eumbi nandi-kimnemi, it kwambiñ ginañ nañgip ña kimipi ñiñdiñ niñguk, 'Kinjan ombi-tale-namumek gep pisattok'.

31 Timbi noliili kundit win ka-nandi-mbi, ginañji biañgan mlataumbi ña ama wapmañ kasat tñmi-taleñgiliñ. 32 Tñmi-taleum nandi-mbi, kena ama win bindambo nitiañemi ñiñdiñ niñguk, 'Ama kolan papait, dik nan-blambla eumbi, nak blan ti-gambi, kinjanna wopum win kak bigamit. 33 Nitek timbi, nak bi-gamit, gan dik wiñdiñgangot nokala blan nim timbi biñmiñañ?' 34 Wiñdiñ embi, ginañ komba dumberi, mik amaloñ nañgip ñambi enguk, 'Sindi nain tuop kena gim mumberi, endi kinjanna wopum win ombi-nam-taleumek, wolonda sindi kañbiumberi piukak.' 35 Yesuli e-yout manda wiñdiñ en-talembi eñguk, "Sindi noñgan noñganli ginañji gitikti nosiilok yomji nim bi-sem-taleneliñda, Bepna kunum ginañ patak endi wiñdiñgangot noñgan noñgan sindok yomji nim bi-sameka k."

19

1 Yesuli manda wiñdiñ e-talembi, Galili distrik bimbi, Juda amatamdok kwelan Jordan tuk dat kandañ patak wandiñ ñañguk. 2 Timbi amatam asupgandi en kle ñaumbi, jimbatsat ep timbi kindem dañgiliñ.

Wapatam Anutuli ep kiukuk win amalì nim tambiktok

3 Timbi Falisi ama diwiñdi Yesuloñ bimbi, ti-kuyuk tñminepi ni-nandi-mbi eñgiliñ, "Dik nitek nandi-lañ? Damañgan Moseli endikñe manda kimit-nimguk wolok tuop ama noli enlok nanandiñla nepek kusei wala ba wala tamñ kle-kolek ba nim?" 4 Eumbi tambane enguk, "Manda youyoulin ñin patak win sindi pinat nandi-mbi kamalañ bek. Nain kusei kimikimilinan Anutuli ama ep timbi indañguk wolonda endi ama git tamñ ep timbi indañgimik. ✧ 5 Timbi ñiñdiñ eñguk, 'Kusei wiñdiñda amalì meñ beu yambimbi, taminnat gali-kwambiñ daumbi, piñgipset noñgan indayamik.' ✧ 6 Wiñdiñda nak ñiñdiñ sanlet: endi piñgip noñgan indambi, nombo tipet nim tamik. Wala timbi wapatam Anutuli ep kiukuk win amalì nim tambiktok."

† 18:28: Yesuli minem kunakunat eñguk win lakat sinik, sandap 100 wolok kenalok tuangot. ✧ 19:4: Stat 1:27, 5:2 ✧ 19:5: Stat 2:24

⁷ Tĩmbi Falisi amali ñĩndiñ nĩngĩliñ, “Tĩkap wĩndiñda, nĩtek tĩmbi Moseli endĩkĩe manda ñĩndiñ kĩmĩkuk: ama no tamĩn kle-kolektok nandĩlakta, endĩ manda no wolok tuop youp mĩmbi kleum ñaukək?” ✨ ⁸ Eumbi enguk, “Sĩn bamba bep pañjiilok gĩnañ kwambĩndanjĩla tĩmbi Moseli nandĩsambi, tam kĩndem ep kleneliñdok eñguk. Gan nain kusai kĩmĩkĩmĩlinan wĩn wĩndiñ nĩm pakuk. ⁹ Wĩndiñda tĩmbi nak ñĩndiñ sanba: ama no tamĩn telak joñgo nĩm kuñguk wĩn kleum ñaumbi, komblin tĩlak endĩ telak joñgo kulak.”

¹⁰ Tĩmbi gwañgwañiilĩ tam kle-kokottok plon Yesu ñĩndiñ nĩmbi eñgĩliñ, “Tĩkap wĩndiñda, amali tam nĩm tĩmbi slak palekta wĩn kĩndem.” ¹¹ Eumbi enguk, “Ama Anutuli ep tĩmbi pañgĩtalak endĩngot manda wĩn guma tĩkeañ, ama gĩtĩkkandĩ nĩm. ¹² Nandañ. Kusei ñĩndiñda ama dĩwĩsĩli tam nĩm epmañ: wĩn dĩwĩn nolok pĩngĩpsĩ kolan indaĩngĩliñda tĩmbi slak pakañ. Tĩmbi dĩwĩn nolok pĩngĩpsĩ komblin inda-satalok gembĩn wĩn ama nĩsĩ dombu kokĩliñ, wala tĩmbi tam nĩm tĩkem slak kuañ. Tĩmbi ama dĩwĩn nolĩ Kunum Molomdok kenan tĩneliñdok tam nĩm tĩmbi slak pakañ. No en manda ñĩn nandĩ-daklelakta endĩ tĩkeukak.”

Kunum Molomdok gĩngĩt wĩn nĩn?

¹³ Tĩmbi amatamdĩ gwañgwa bĩsat Yesuli kii endok plon kĩmĩpi nĩmolo tĩ-semektok endoñ yanaĩngĩp bĩngĩliñ. Bĩmbi, gwañgwañiilĩ enombĩngĩliñ, ¹⁴ gan Yesuli ñĩndiñ enguk, “Kunum Molomdi ama ñandisi enlok gĩngĩtĩi yambĩdĩkĩelak, wala tĩmbi gwañgwa bĩsat yambĩmbi nokoñ bĩwĩt, telak masip nĩm tĩ-semneliñ.” ¹⁵ Wĩndiñ embi, kii gwañgwa bĩsattok plon kĩmĩpi, gwĩlam tĩ-sem-talembi, walinin pĩm ñaĩnguk.

¹⁶ Tĩmbi ama nolĩ Yesuloñ bĩmbi nĩnguk, “Endaut, nak kuñgu taletalen nĩmnat kasĩleuttok ep tĩndĩn kĩndem nek tĩmbettok nandĩlañ?” ¹⁷ Eumbi nĩnguk, “Kusei nekta dĩk nokoñ bĩmbi, nepek nek ñali kĩndem sĩnik wala nankalañ? Anutu en noĩngangot endĩ kĩndem, wala tĩmbi dĩk en gĩta nain taletalen nĩmnat kuuñdok nandĩlañda, endĩkĩe mandan taĩgonembi kleukañ.” ¹⁸ Eumbi, ama walĩ Yesu ñĩndiñ nĩ-nandĩnguk, “Dĩk endĩkĩe manda dek ñala sĩnik elañ?” Eumbi nĩnguk, “Endĩkĩe manda ñala elet: dĩk ama nĩm wĩli kĩmbekak, telak joñgo nĩm kuukañ, kumbu nĩm tĩmbekañ, ama no manda plon patak endok siĩngin joñgo nĩm siukañ, ¹⁹ meĩga beka giĩngĩngan tĩ-semekañ, tĩmbi dĩtnala nandĩlañ wĩndĩngangot nokaila nandukañ.” ✨ ²⁰ Eumbi, ama sim endĩ nĩnguk, “Endĩkĩe manda gĩtik wĩn

nak ikan tañgonembi kle-talelet. Gan nepek nek wala sɪnɪk gamañ tɪpɪkalet?” ²¹ Eumbi nɪñguk, “Tɪkap dɪk Anutulok nanandɪn gɪtɪk kle-taleup nandɪlañda, dɪk ña nepenepeka gɪtɪk tuatualok kɪmɪlɪm tua-taleumbi, mɪnem wɪn epmbi, ama pɪmbiñesɪla em-taleumbi, tuañga kunum gɪnañ inda-gamekak. Wɪndiñ tɪ-talembi, bɪ nep kle kuukañ.” ²² Ama simdɪ manda wɪn nandɪmbi, nepenepek asup palmɪñgukta tɪmbi gɪnañ kolaumbi gwɪlɪlambi bim ñañguk.

²³ Tɪmbi Yesulɪ gwañgwañiila enguk, “Nak biañgan sɪnɪk sanba: ama mɪnem kwɪlɪkwɪlɪnat noli Kunum Molom-dok gɪñgɪt indauktok nandɪlakta endɪ gliñgliñnat. ²⁴ Nak bɪndambo ñɪndiñ sanba: kamel noli lɪk bemdok gɪnañ gik wolok ña tombep nandɪwɪkta endɪ kena kwambiñ tɪmbek. Tɪmbi ama kwɪlɪkwɪlɪnat no Anutulok gɪñgɪt indaup nandɪlakta endɪ wɪndiñgangot kena kwambiñ tɪmbekak, gan endok kenan wɪn kamellok kenan mak-lalak.” ²⁵ Gwañgwañiili manda wɪn nandɪmbi, kolan sɪnɪk sɪlɪkñembi eñgɪlɪñ, “Tɪkap wɪndiñda, nindɪ Anutulok gɪñgɪt tuop indauk?” ²⁶ Wɪndiñ eumbi, Yesulɪ dɪndɪmgan yambiɪmbi enguk, “Amalɪ wɪndiñ tɪndɪlok tuop nɪm, gan Anutulɪ nepek gɪtɪk wɪn tuop tɪ-taleuk.”

²⁷ Tɪmbi Petlolɪ tambanembi nɪñguk, “Kalañ. Nɪndɪ nepenepekni gɪtɪk bi-talembi bɪmbi, dɪk gep kle kuamiñ, wala tɪmbi nɪndɪ tuan nek tɪkenekamiñ?” ²⁸ Eumbi enguk, “Nak biañgan sɪnɪk sanba: Anutulɪ nepek gɪtɪk tɪmbi kaitaumek, Amalok Nɪñañ endɪ ama wapmañdok pipapipat plon pipapi, kusei kɪmɪpi, amatam gɪtɪk yambi-dɪkñeukak. Wolonda ama 12 nep kle kuañ sɪndɪ bo ama wapmañdok pipapipat plon pipapi, Islael ama sambat 12 yambi-dɪkñenekalɪñ. ²⁹ Tɪmbi no en naka tɪmbi il ba dal kwayañii ba wiwii ba meñ beu ba gwañgwa bɪsalɪ ba nanañ kenan ba nepek wɪn gɪtɪk bi-taleñgukta, Anutulɪ wolok tambon nain asupgan yousɪñmi-ta-ñambi, kuñgu taletalen nɪmnat wakɪt mɪukak.”

Kunum Molomdɪ gɪñgɪtñii sɪloñ tɪ-semalak

³⁰ Yesulɪ yousɪmbi enguk, “Nain taletalenan ñɪndiñ indaukak: ama asup nin endɪ man ñɪndiñgɪt ama dɪwɪsɪlok dausɪnan damandama tañ endɪ siñgi sɪnɪk itnekalɪñ, tɪmbi siñgi sɪnɪk bañ endɪ d amandama itnekal ññ.

20

¹ Nekta, Kunum Molom wɪn endɪ wain kena molom noli kena gwañgwañii en-tiañembi yambi-dɪkñeñguk wandin. Kwet salaumbi, kena molom walɪ kɪmɪn kwelan ñambi, kena gwañgwa dɪwɪn epmepi, ² kena nain noñgan wolok

tuan en-indaumbi nandum tuop tĩmbĩmbi, kena gĩnañ en-mulĩm ñaňgĩliñ. ³ Tĩmbi kwet ip sala-sĩnik taumbi, ama wali nombu ñambi, ama dĩwĩn kenala nĩm ñaňaň kĩmĩn kwelan slak palĩmbi yambĩmbi, ⁴ ñĩndĩñ enguk, ‘Sĩndĩ bo ña wain kenana tĩmbĩmbi, kena tĩnetañ wolok tuan sametet.’ Wĩndĩñ eumbi, wain kena tĩndĩla ñaňgĩliñ. ⁵ Tĩmbi maim boňgĩp palĩmbi, kena molomdi bĩndambo ña ama dĩwĩn kena tĩmĩnelĩndok en-mukuk. Tĩmbi maimdi gama nĩm pĩ-sembiñĩliĩmbi endi wĩndĩñgangot tĩnguk. ⁶ Tĩmbi kwet kĩlimekĩlimelok tĩmbĩmbi, bĩndambo ñambi, ama dĩwĩn kena nĩm tĩndĩn slak pakĩliñ ep tĩmbi indaumbi enguk, ‘Sĩndĩ nekta sandap ombap kena nĩm tĩmbi slak palĩmbi, timlala tĩlak?’ ⁷ Eumbi nĩňgĩliñ, ‘Nimbek noli kena no nĩm nĩmĩk.’ Eumbi en-mupi enguk, ‘Ale, sĩndĩ bo ñambi, wain kenana gĩnañ kena tĩmbit.’

⁸ Kwet kĩlim eumbi, wain kena molomdi kena ka-dĩkĩe amala nĩmbi eňguk, ‘Dĩk kena gwaňgwa kiti-semum bĩumbi, tuanjĩ emiñ. Emepi, sĩngi bĩliñ endoňan kusei kĩmĩpi em ta-ña, dama bĩliñ enda sĩngi emu talewĩn.’ ⁹ Tĩmbi kena ka-dĩkĩeli ama kwet bipmem tĩmbĩmbi, kena kusei kĩmĩkĩliñ enbĩm bĩumbi, kena nain noňgandok tuan em-taleňguk. ¹⁰ Emumbi, dama bĩňgĩliñ endi ‘Tuan tĩke lo nĩmetak bek’ em nandĩňgĩliñ, gan ka-dĩkĩeli ama noňgan noňgan enda bo kena nain noňgandok tuan emguk. ¹¹ Tuanjĩ tĩkeňpi, kusei kĩmĩpi, kena molomda em balep tĩ-ñĩmbi ¹² eňgĩliñ, ‘Sĩngi bĩliñ endi kena nain dumangot tĩliñ, gan nĩndĩ sandap ombap maim kwambĩñ gĩnañ kena pĩňgĩp gawalat tĩ-patnambi kĩlim elak. Nekta sĩnik sĩngi bĩliñ en gĩta tuan walan noňgangot nĩmlañ?’ ¹³ Wĩndĩñ eumbi, kena molomdi endoňñan nanin nola ñĩndĩñ nĩňguk, ‘Notna, nak kolan nĩm tĩ-gamlet. Dĩk kena nain noňgandok tuanla gan-nandĩwambi, nandum tuop tĩk wĩn. ¹⁴ Wala tĩmbi mĩnemga tĩkembi ñau. Nak mĩnem gamit, wĩndĩňgan sĩngi bĩliñ emepi nandĩt. ¹⁵ Nak natnalok mĩnem wĩndĩñ ba wĩndĩñ tĩmbep nandĩmbi, kĩndem tĩmbet. Nak gĩnañ sĩloñ tĩ-semlet, wala dĩk nĩsĩlok taňgan yambĩ-gimbĩt tĩlañ ba?’ ”

¹⁶ Yesulĩ e-yout manda wĩndĩñ embi enguk, “Wĩndĩñda ama man ñĩndĩňgĩ sĩngi sĩnik bañ endi damandaman itnekalĩ, tĩmbi damandaman bañ endi sĩngi sĩnik itnekalĩ.”

Ama Wapmañ Yesulĩ indañgan il kwelnan Jelusalem loňguk

Ama Wapmañ Yesu endi kena nek tĩmbektok indañguk?

¹⁷ Tĩmbi Yesulĩ Jelusalem lo ñaupi, gwaňgwañii 12 kiti-semum bĩumbi, nĩsĩňgan telak telak ñaňĩpi enguk,

18 “Nandañ! Nĩndĩ lokap, Jelusalem tomnambi, Amalok Nĩñañ tĩkembĩ, tapma ama biesĩ ba endĩkĩne manda nandĩ-tale ama endok kisi plon kĩmĩlim loukak. Tĩmbĩ endĩ manda plon kĩmĩpi, wĩli kĩmbektok manda embĩ, ¹⁹ Roma amalok kisi plon kĩmĩlimbĩ, endĩ Amalok Nĩñañ endok plon nĩsasale manda embĩ waipmbĩ, tĩkem kloĩbat plon wĩlim kĩmbekak. Tĩmbĩ maim tĩpet gĩt no tĩmbĩmbĩ, Anutulĩ en kĩmnan nanin tĩmbĩ mĩlalekak.”

²⁰ Tĩmbĩ Yesulĩ kĩmbektok en-taleumbĩ, Sebedilok tamĩn endĩ nĩñañĩit tĩpet, wĩn Yakobo gĩt Yoane, en gĩta Yesuloñ bĩmbĩ, mĩlelem tĩ-ñĩmbĩ, nepek no nandĩñmektok nĩnguk.

²¹ Tĩmbĩ Yesulĩ nĩ-nandĩmbĩ eĩnguk, “Dĩk nekta nandĩlañ?” Eumbĩ nĩnguk, “Dĩk ama wapmañ indambĩ, amatam yambĩ-dĩkĩneukañ nain wolonda nandĩ-nambĩ, nĩñanait tĩpet ñalĩ bo ama wapmañ indambĩ, kĩka dĩndĩm ba kepmanan pipatemĩktok nandĩlet.”

²² Eumbĩ, Yesulĩ nĩñañĩit ñĩndĩñ enguk, “Sĩtĩ nĩtekte eamĩk wĩn nĩm nandĩ-dakleamĩk. Nak mĩlap bemetat * wĩn sĩtĩ tuop bemdekamĩk ba?” Eumbĩ nĩngĩmĩk, “Nĩtĩ tuop.” ²³ Wĩndĩñ eumbĩ enguk, “Sĩtĩ biañgan nokok mĩlap bemdekamĩk, gan nĩndĩ kĩtna dĩndĩm ba kepma kandañ pilekak wĩn natna ewa taleuktok tuop nĩm. Pipapat wĩn Betnalĩ ama dek endĩ engan epmep nandĩlak enda tĩ-wĩli dĩkĩne tĩ-semguk.”

²⁴ Tĩmbĩ gwañgwañĩi 10 endĩ manda wĩn nandĩngĩlĩñda, dakwaya tĩpetta gĩnañjĩ komba dĩnguk.

²⁵ Gan Yesulĩ gwañgwañĩi gĩtik kĩtĩ-semum bĩumbĩ enguk, “Sĩndĩ kwe-lalok yambĩ-dĩkĩne ama endok ep tĩndĩnjĩ nandĩ-taleañ: amatamdok kuñgun ba kĩm wĩn ama wapmañjĩlok kĩinan patak, tĩmbĩ ama loloñdĩ pĩmbĩñesĩla endĩkĩne mandanjĩ kwambĩñ enbĩ, tañgonem klenelĩñdok gĩngĩneañ.

²⁶ Gan sĩndok boñgĩpsĩnan wĩndĩñ nĩm tĩlok. Nĩm sĩnĩk. Sĩndoññan nanin no en wopum kuuktok nandĩlakta, endĩ noliilok tĩplaplaenjĩ kuukak. ²⁷ Tĩmbĩ no en sĩndok telak damanjĩ kuuktok nandĩlakta, endĩ kena gwañgwañjĩ sĩlanin kumbĩ, ²⁸ Amalok Nĩñañ tĩnguk wolok tuop tĩmbekak. Endĩ amatam asup ep tĩmbĩ platambĩ, endok kĩnjan kĩmbektok ama sĩnĩk indañguk, endĩ en tĩmbĩ platanelĩñdok nĩm.”

Ama tĩpet dauset sisipmĩn endĩ Yesu en ama wapmañ wĩn nandĩ-dakleñgĩmĩk

²⁹ Yesulĩ gwañgwañĩi gĩt Jeliko it kwet bim ñañĩlĩmbĩ, amatam kĩmĩn wopumdi en kle ñañgĩlĩñ. ³⁰ Tĩmbĩ ama tĩpet dauset sisipmĩn endĩ telak pawan pi pakĩmĩk. Endĩ

* **20:22:** Yesulĩ mĩlap bembemla eĩnguk wĩn endĩ Grik manda plon ñĩndĩñ eĩnguk, “Nak tuk wĩtna tĩke lombi nambetat wĩn sĩtĩ tuop tĩke lombi nandekamĩk ba?”

Yesulí yapma kleup tím̄bim nandimbi, wolongan kitimbi niñgimik, “Devittok Komblin, dik nita blan ti-nimñ.”
³¹ Endi wíndiñ kitumbi, amatam asupti enombimbi, enkimisip tiñgilñ, gan endi wopungan kitimbi niñgimik, “Wopum, dik Devittok Komblin, nita blan ti-nimñ.”
³² Eumbi, Yesulí wiñga ipi kit-sembi enguk, “Siti nitek ti-samettok nandamik?”
³³ Eumbi niñgimik, “Wopum, niti dik dautnet tím̄bi tom-nimeñdok nandamik.”
³⁴ Timbi Yesulí blan ti-sembi, dauset kiilí tike-kaumbi, wolongan dauset tombimbi, nepenepek kañbi, Yesu kle ñañgim ik.

21

Yesulí ama wapmañ nomik Jelusalem loñguk

¹ Yesu gít gwañgwañii endi Jelusalem it kwet tím̄bi dumalaumbi, Oliv kwet jañginnan lombi, Betfage it kwelan tomgilñ. Tomñilimbi, Yesulí gwañgwañiit tipet en-mupi
² enguk, “Siti it kwet da patak wolok ñandekamik! Ñam tombi, wolongan doñki niñaññat toali ep top yambiyambin kandetamik. Kañbi pisap yanañgipi biwit!
³ Tikap nimbek noli sambimbi san-kaumbi, ñindiñ nidekamik, ‘Molomdi doñki kena emektok nandilak. Timbi platik sinik yambi-umbi yanañgilimbi bindetamik.’”

⁴ Yesulí doñkila eñguk win endi plofet ama noli damañgan kumbi manda eñguk walí bien inda-dakleuktok tiñguk. Manda win ñindiñ,

⁵ “Saiondok * amatam ñindiñ enbim nandiwit: Ama wapmañji endi sindi sepmektok bi-samlak. Endi kayombinemi, doñki plon pipatak, win doñki sim wolok plon pipapi bilak.” ✧

⁶ Timbi gwañgwa tipet endi ñambi, Yesulí kena manda enguk wolok tuop tím̄bi,
⁷ doñki me niñañ yanañgipi, Yesuloñ biñgimik. Bimbi, sauloñjet kiundepi, doñki plon kím̄limbi, Yesulí wolok plon lo pipapi ñañguk.
⁸ Timbi amatam kím̄in wopum endoññan nanin asupgandi endok giñgit tikeloneliñdok sauloñji telak plon samba eñilimbi, diwindi komba sak kiyat dombimbi mep bim, wíndiñgot telak plon ipane-ta-ñañgilñ.
⁹ Timbi amatam Yesu siñgi dama tím̄bi kleñgilñ endi enda Mesia nimbi, ñindiñ yousiyousiñgan kitimbi eñgilñ,

“Ama wapmañ Devit endok Komblin bilak, koi tike-lowit! Molomdi ama ñin ama wapmañni kuuktok ni-mukuk en wakan gwilam tiñmen!

* **21:5:** Jelusalem it kwet koi no win Saion. Plofetti ‘Saiondok amatamla’ eñguk endi Jelusalem nasi ba Israeal amatam gitik endok plon ep yout tiñguk. ✧ **21:5:** Aisaia 62:11, Sekeraia 9:9

Anutu kunum ginañ patak endok koi tike-lona!" ☆

¹⁰ Yesulí Jelusalem it kwelan ama wapmañ nomik lo tombimbi, winasi gitiktí win ka silikñembi, "Win nin?" e-nandiñgíliñ. E-nandumbi, ¹¹ amatam kimin wopumdi tambane e-ta-ñañgíliñ, "Ñin plofet Yesu en Nasalet it kwet, Galili distrik nanin."

Yesulí tapma ilan gembín daut semguk

¹² Tímbi Yesulí tapma it sañ jimba ginañ lombi, kimlí tua tímbi, minem kena típakíliñ lo yambimbi, nandum tuop nim tínguk. Windínda endí ama tapma tíndílok nepenepek kimílm tuañgíliñ gitik ep klembi, ama minem tambo miñ kena tíngíliñ endok kimíkmítsi wakít monik tuatualok kimíklíliñ endok pipapatsi wíli tombolimbi, ¹³ ñíndíliñ enguk, "Anutulok manda no ñíndíliñ youyoulin patak, 'Nokok itna win nan-wowoiñ tíndílok it een'. ☆ Gan kimlí tua ama síndí it ñin tímíbm kumbu amalok pat-sembi it nomik tilak."

¹⁴ Yesulí tapma it sañ jimba ginañnan paliñlímbi, ama kesit nim kuñgíliñ gití ama dausi sipmísipmín endí endoiñ bímbi, ep tímíbm kíndem dañguk. ¹⁵ Tímbi wembe gwañgwa wandíliñ pakíliñ endí ñíndíliñ kítiñgíliñ, "Ama wapmañ Devittok Komblin endok koi tike-lowít!" Tapma ama biesi gití endíkñe nandi-tale ama endí manda win nandimbi, Yesu kundit kíndem engano asup tínguk win kañbi, ginañjí komba dímbi, ¹⁶ ñíndíliñ ní-nandiñgíliñ, "Endí Mesia ganañ win dík nandílañ ba?" Eumbi tambane enguk, "Ba win nandílet ñak. Gan síndíla Ama Wapmañ Devittí Wopumla ñíndíliñ nínguk win pinapi nandi-kamalañ bek, 'Dík wembe gwañgwa tip ba wopum ep tímíbm pañgítaumbi, gan-tikeloumbi kíndem dalak.'" ☆ ¹⁷ Windíliñ embi, ama biesi yambimbi, Jelusalem nanin Betani it kwelan ñambi, wandíliñ douñguk.

Yesulí komba fik no ní-suambalímbi yañetañguk

¹⁸ Kwet salaumbi, Yesulí Jelusalem undane ñañípi, nanañ gawat tínguk. ¹⁹ Tímbi deium ñaumbi, komba fik no telak pawan palímbi kañguk. Kañbi, ñasiñgan kuseinan ña bienla deium loumbi, lonjí ka-tílapí, sakgot kañguk. Kañbi, komba fik ní-suambapí eñguk, "Dík bienga nombo nim laliukañ, nim sínik." Eumbi, wolongan komba fik walí yañetambí kímíñguk.

²⁰ Gwañgwañíli wín ka silikñembi eñgíliñ, "Nítek tímíbm, komba fik ñalí platik sínik kímíbm yañetalak?" ²¹ Eumbi, Yesulí tambanembi enguk, "Nak biañgan sínik sanba:

tikap sɪndɪ ɡɪnaɳ tɪpet nɪm tɪmbi, Anutu biaɳɡan nandi-kɪlɪktɪ tɪɳmi-kunelɪɳda, nak kundit komba fik ɳala tɪ wɪndɪɳɡangot sɪndɪ bo tɪnelɪɳ. Tɪmbi wakangot nɪm ya. Tɪkap sɪndɪ kwet jaɳɡɪn ɳala ‘Mɪlapi, tuk kimbɪɳ ɡɪnaɳ pɪ!’ nɪmbɪmbi, gumaɳ wolok tuop indawɪk. ²² Sɪndɪ Anutula nepek no ba no tɪmbektok nɪmolo tɪ-ɳɪmbi, nandi-samektok nandi-kɪlɪktɪ taɳda, wɪndɪɳ inda-samekak.”

Yesulɪ nindok manla kena pa tɪɳɡuk wala nɪ-nandiɳɡɪlɪɳ

²³ Yesulɪ tapma it saɳ jimba ɡɪnaɳ lombi, amatam enɪ-daut tɪ-semɡuk. Enɪ-daut tɪ-sem-palɪɳɪlɪmbi, tapma ama biesɪ ɡɪta Islael amalok ama biesɪ endɪ endoɳ bɪmbi, nɪ-kaɳbi eɳɡɪlɪɳ, “Nɪndɪ ɡanbɪmbi, kundit ɳandɪn pa tɪlaɳ? Ba nindok mandanla ba ɡembɪnla wɪndɪɳ pa tɪlaɳ?” ²⁴ Eumbi tambane enguk, “Nak bo nepek nola san-nandutet. Dɪndɪm tambane nanɪnetaɳda, nak bo nindok mandala kundit wandɪn sɪnɪk pa tɪlet wɪn sanbetet. ²⁵ Nɪndɪ Yoane nɪmbɪmbi, amatam tuk i-semɡuk? Wɪn Kunum Molomdɪ ba ama nolɪ?” Wɪndɪɳ eumbi, kusei kɪmɪpi, nɪsɪɳɡan dombɪ taɳan tɪmbi eɳɡɪlɪɳ, “Nɪndɪ ‘Kunum Molomdɪ’ wɪndɪɳ eneɳda, endɪ ɳɪndɪɳ nɪnɪ-nandutak, ‘Wɪndɪɳda sɪndɪ nekta Yoanelok mandan nɪm nandi-dasiɳɡɪlɪɳ?’ ²⁶ Gan nɪndɪ ‘Ama nolɪ Yoane nɪmbɪm kena tɪɳɡuk’ wɪndɪɳ eneɳda, amatam kɪmɪn wopum Yoanela plofet nandiɳmaɳ endɪ nɪtek tɪ-nɪmnelɪɳ walaɳgot mɪsɪnetamɪɳ.” ²⁷ Wɪndɪɳda endɪ Yesu ɳɪndɪɳ tambane nɪɳɡɪlɪɳ, “Nɪndɪ Yoane nɪmbɪmbi, tuk i-semɡuk wɪn nɪndɪ nɪm nandamɪɳ.” Eumbi enguk, “Ale, wɪndɪɳda nak bo nɪndɪ nanbɪmbi, kundit pa tɪlet wɪn nɪm sanbetet.”

Yesulɪ Juda ama biesɪlok ɡɪnaɳ kwambɪɳjɪ e-dakleɳɡuk

²⁸ Yesulɪ yousɪmbi, Juda ama biesɪla enbi eɳɡuk, “Sɪndɪ kasat ɳala nɪtek nandaɳ? Ama nolok nɪɳaɳɪt tɪpet kuɳɡɪmɪk. Tɪmbi tualoɳ ɳa ɳɪndɪɳ nɪɳɡuk, ‘Tua, dɪk man ɳambi, wain kena tɪ!’ ²⁹ Eumbi, jip jup tɪɳɡuk, gan siɳɡimek endɪ ɡɪnaɳ tambaneumbi, ɳa kena tɪɳɡuk. ³⁰ Tɪmbi besettɪ monaloɳ ɳa wɪndɪɳɡangot nɪmbɪmbi, beula nɪɳɡuk, ‘Ale, ɳautet.’ Endɪ wɪndɪɳ eɳɡuk, gan nɪm ɳaɳɡuk. ³¹ Sɪndɪ nɪtek nandaɳ, ɡwaɳɡwa nɪndɪ beulok man taɳɡoneɳɡuk?” Eumbi, endɪ eɳɡɪlɪɳ, “Tuali.”

Tɪmbi Yesulɪ enguk, “Nak biaɳɡan sanba: takis epep ama ba tam telak joɳɡolok endɪ sɪndok kwesɪ kɪɳjannan Anutu enlok ɡɪɳɡɪt indaumbi yambɪ-dɪkɳelak. ³² Kusei ɳɪndɪɳda tɪmbi wɪndɪɳ indalak: Yoanelɪ bɪmbi, dɪndɪm kuɳɡulok telak daut samumbi, sɪndɪla mandan nandum tlal tɪɳɡuk, gan takis epep ama ɡɪt tam telak joɳɡolok endɪla mandan wɪn nandɪmbi tɪke-kɪlɪɳ eɳɡɪlɪɳ. Sɪndɪ nepek wɪn kaɳɡɪlɪɳ, gan

ginañji nım tambanembi, Yoanelok mandan nandımbi nım tıke-kılıñ eñgılıñ.”

Yesulı tapma ama biesı gıt Falisi ama endı wain kena ka-dıkñe ama kolası wandin eñguk

³³ Yesulı yousımbi, tapma ama biesı ba Falisi amala enbi eñguk, “Nak e-yout manda no sanbambi nandıwıt. Kena molom nolı wain kap kwet nolok tıpiñguk. Tıpi-talembi, sañ im gımbunembi, wain tul wısi-dottok kwet no kındipi, kena ka-dıkñelok it ombap kloñ no kawattı kındilım ikuk. Wındıñ tı-talembi, kenan wın ka-dıkñelok kısı plon kımıpi, kwet mayañgan nolok ñañguk. ³⁴ Ña kuñılımbi, bien mepmettok nain indaumbi, kena gwañgwañii dıwındı wain bien enlok mepmettok ka-dıkñeloñ en-mulım bımbi, wain kena gınañ tomgılıñ. ³⁵ Tımbi ka-dıkñe endı gwañgwa en-mumulın wın epmbi, no wıpi, no wılı kımbımbi, no kawattı wıkilıñ. ³⁶ Wındıñ tımbımbi, kena molomdı gwañgwa dıwın nombo en-mukuk. Kunakunatsı wın gwañgwa dama en-mukuk yapma klembi, asup en-mulımbi bı tombımbi, kundit wındıñgangot tı-semgılıñ.

³⁷ Siñgi sınık endı enlok nıñañ sınık nı-mupi, ñındıñ nandıñguk, ‘Nıñanalı ña tombımbi kañbi, giñgiñgan tıñmınekalıñ.’ ³⁸ Tımbi ka-dıkñelı nıñañ wın kañbi, nısiñgan ñındıñ eñgılıñ, ‘Gamanda endı wakan kena ñolok molom tımbekak, wala tımbi nındı en wıpi, kenan ñın nınlok gıñgıt kasılana.’ ³⁹ Wındıñ embi tıkeñıpi, kena gınañ nanın munjut munjut ñakap, kena pawan wılı kımıguk.” ⁴⁰ Yesulı wındıñ embi en-nandımbi eñguk, “Wain kena molomdı undane bımek, ka-dıkñe wın nıtek tı-semekak?” ⁴¹ Eumbi nıñgılıñ, “Nepek kolan sınık tıñgılıñda tımbi endı bo kolan sınık yandıpmum kım-talenekalıñ. Tımbi endı kena ka-dıkñe kombılın kındem ep kasılembi, kenan endok kısınan kımılımbi, wain bien mepmettok nain indaumbi, nain tuop endı bien dıwın enlok melım tı-kunekalıñ.”

⁴² Tımbi Yesulı enla manda embi enguk, “Anutulok manda youyoulın patak ñın sındı pinat nandımbi kamalañ bek, ‘Molom en ñındıñ tımbı indañguk: it kındikındit amalı ita kawattı tındın nola kena nımnat embi siñgi wılımgılıñ,

gan kawat walı ta dıwın gıtık yapma klelak.

Nındı wın kanambi, kundit gıtikñın tılak.’ ☆

⁴³ Manda wolok tuop it kındikındit amalı kawat wın siñgi wılımgılıñ, wındıñgan sındı nak siñgi wıt-namgılıñ, wala tımbi nak ñındıñ sanba nandıwıt: Sındı Anutulok gıñgıtñii ku-ta-bañ, gan endı pipapıpat wın sapma tıkembi, amatam

no nindi endok manda tañgonembi bien tĩmbi indañ enda emekak. ⁴⁴ Ama noli kawat wolok plon pi wilekta en wili mĩnanda taleuk. Ba kawat wali ama nolok plon piwikta, kawat wali ama win wili gakñe-taleuk.” † ⁴⁵ Tapma ama biesi git Falisi ama endi Yesuli e-yout manda eñguk win nandĩmbi, “Nĩndañgan elak” wĩndiñ nandĩmbi, ⁴⁶ tikenepi nandĩngĩliñ. Gan amatam kĩmĩn wopum endi Yesula plofet no wĩndiñ nandĩñmĩngĩliñ, wala tĩmbi Falisi amalĩ amatamdi mik ti-semneliñ wala mĩsimbi, nĩm tikeñgĩliñ.

22

Kunum Molomdi en-tiañelak win Yesuli nĩm nandĩ-kĩmkĩmneliñdok eñguk

¹ Yesuli yousimbi, nombo ama biesila e-yout mandali manda eniñipi, ñĩndiñ eñguk, ² “Kunum Molomdi giñgĩtĩii yambi-dĩkñelak win ñĩndiñ: ama wapmañ nolok nĩñañli tamĩn tĩkeup tĩmbĩmbi, wapmalĩ kena gwañgwañiili nanañ sina wopum tĩñmĩneliñdok embi, ³ manda kĩmĩpi, yokti nanañ win naneliñdok en-tiañeñguk. Tĩmbi nanañ nanalok nain indaumbi, yokĩiili bĩneliñdok kena gwañgwañi en-mulĩmbi ñañgĩliñ. Gan yokĩiili bĩmbĩla kunjit tambi, nĩm embi giñgĩnem pakĩliñ.

⁴ Tĩmbi ama wapmañdi bĩndambo kena gwañgwa diwin bo en-mupi, yokĩii ep tiañeñguk enda ñĩndiñ enĩneliñdok enguk, ‘Nandañ. Nak nanañna ip ti-wili diñet. Nokok bulmakau wapai sim ba nĩñañ diwin no gwok galkĩat yandip si-talembe, nepek gitik ti-jumit ti-sam-talemĩ. Sindi bĩmbi, nĩñanalĩ tam tĩmbetak en gita na silĩsilĩ tĩna!’ ⁵ En-mulĩmbi, kena gwañgwañiili ña manda eñguk wĩndiñ engĩliñ, gan yokĩiili mandanjĩ nandĩ-kĩmĩnembi ñañgĩliñ. Diwĩndi nanañ kenanjĩnan ñañgĩliñ, diwĩndi mĩnem kenanjĩla ñañgĩliñ. ⁶ Tĩmbi diwĩndi ama wapmañdok kena gwañgwa win epbi kolan ti-sembe yandip kĩmgĩliñ. ⁷ Wĩndiñ tĩmbĩmbi, ama wapmañdi gĩnañ komba diumbi, mik amañi en-mulĩmbi ña ama kena gwañgwa yandipgĩliñ win yandip talembe, isi kwesi wakit sium diñguk.

⁸ Tĩmbĩmbi ama wapmañdi kena gwañgwañi diwĩnda ñĩndiñ enguk, ‘Yoknailok nanañ sina ti-sem-talet, gan ama nak en-tiañeñgut endi kĩndesi nĩm. ⁹ Wĩndiñda sindi telak mannan ñambi, amatam yambĩnetañ tuop en-tiañeum bĩmbi, wapatamdok sina dum nanañ nambit.’ ¹⁰ Eumbi,

† **21:44:** Nandĩ-tale ama diwĩndi ñĩndiñ eañ: Matayo en sambat win nĩm youkuk.

kena gwañgwañiilí enguk tuop telak man tuop ñambi, am-
atam kandesí ba kolasi yambiñgíliñ gítik ep kímín tím-
bi yanañgíliambi, nanañ nanala bímbi, it gíñañ tokñeñgíliñ.

¹¹ Amatam it gíñañnan lo pi palíñliambi, ama wapmañd-
i yambep loñguk. Lombi yambiñpi kañguk wín: ama nolí
dasindasin nain wolok dándim sínik yokñiila emgíliñ wín
ním dasimbi, bí pipalím kañbi ¹² ní-nandíñguk, ‘Notna,
nítek tím-
bi dík dasindasin gamít wín ní-m dasimbi bíñ?’
Eumbi, ama walí manda nímnat palímbi, ¹³ ama wapmañd-
i kena gwañgwañii enbi eñguk, ‘Síndi kii kesi toalí topbi,
pawan kolí pímbi, kílim gíñañ palen.’ Yesulí e-yout manda
wandin embi yousímbi eñguk, “Kílim gíñañ amalí mano
kwílim tím-
bi, manjí sí-gílim danekalíñ. ¹⁴ Nandañ. Kunum
Molomdí amatam asup en-tiañelak, gan noñgan noñgan
mandan nandímbi bañ endíñgot ep kasílelak.”

*Falisi amalí Yesu sísoñ tíñmínepi nandímbi, takis mím-
em kímíkímíttok plon ní-nandíñgíliñ*

¹⁵ Tím-
bi Falisi amalí Yesu manda plon kímítnelíñdok
nandímbi, ña kímín tím-
bi, mandalí sísoñ tíñmínepi e-
sambat tíñgíliñ. Tí-talembi, ¹⁶ ní-sílok gwañgwanjii díwín
gít ama wapmañ Elot endok sambalii díwín * en-mulímbi
ñambi níñgíliñ, “Endaut, níndi díkok kusaka nandamíñ,
dík juluí manda ní-m embi, biañgangot pa elañ, Anutulí
níndi nítek kuneñdok nandílak wín lolon ba pímbin gítik
mísímísi nímnat tuopkan níni-daut ní-m tí-nímlaíñ. ¹⁷ Wala
tím-
bi gan-nandímbi nínbekañ: Romalok ama wapmañ
Sisa enda takis mím-
em mamíñ wala nandum dándim elak
ba nítek?”

¹⁸ Wíndíñ eumbi, Yesulí kolan tíñmínepi nandíñgíliñ
wín ka-nandímbi enguk, “Síndi ama manjí manbenjí malet
nomík, mandalí sísoñ tí-namnepi bañ ba? ¹⁹ Takis mím-
em pa kímíkamíñ mím-
em wín no daut namít” eumbi, mím-
em kwandai satnin no ña tíke bí daulmíñgíliñ. ²⁰ Tím-
bi Yesulí
en-nandímbi eñguk, “Mím-
em plon ama walan gít kot kundit
wín nindoñ?” ²¹ Eumbi níñgíliñ, “Wín Sisaloñ”. Wíndíñ
eumbi enguk, “Ale, Sisalok gíñgít wín Sisala tambane
mínekalíñ, tím-
bi Anutulok gíñgít wín Anutula tambane
mínekalíñ.” ²² Wíndíñ eumbi, nandí píasat tím-
bi bímbi pí
ñañgíliñ.

*Sadusi amalí Yesu sísoñ tíñmínepi nandímbi, kímnan nanin
mílamilattok plon ní-nandíñgíliñ*

* **22:16:** Falisi amalí takis mím-
em Roma ama wapmañda mím-
em wala nandum
pímbi, Elottok sambaliilí wala nandum kíndem dañguk.

23 Sandap wolondañgan Sadusi ama diw'in endi Yesuloñ biñg'il'iñ. (Ama wali 'Ama sembañ endi n'im m'lam'lattok' w'indiñ pa eañ.) Endi Yesuloñ b'mbi, ñ'ndiñ ni-nandi'mbi 24 eñg'il'iñ, "Endaut. Endi'kñe manda Moseli k'im'it-n'imguk wali ñ'ndiñ elak: ama noli yam'in pap sembilakta, endok sambat n'im taleneliñdok kwayañli endok tam'in kanjali t'kembali, dallok k'injan gwañgwa bisat ep t'imb'i indanekaliñ. ☆ 25 W'indiñda, dakwaya kit tambon t'ipet endi ñolok kuñg'il'iñ. T'imb'i tual'i tam no t'kembali kukap, komblin n'imnat yam'in papi sembiñguk. Sembumbi, monali tam wakangot t'ikeñguk. 26 T'kembali, endi bo w'indiñgangot yam'in papi sembiñguk. T'imb'i gwik endi bo w'indiñgangot t'ñguk. T'imb'i m'ña gwik konjok endok plon taleñguk. 27 Endi g'it'ikkandi sembi-taleumbi, siñgi s'nik tam wali bo sembiñguk. 28 Ale, dik eumbi nandi'na: dakwaya endi g'it'ikti tam w'in t'ikeñg'il'iñ, wala t'imb'i ama sembiñg'il'iñ endi m'lam'lat nainnan m'lal'imb'i, ama kit tombon t'ipet endoñ nanin ama nindi s'nik tam w'in t'ikeukak?"

29 Eumbi tambane enguk, "S'ndi Anutulok mandan youy-oul'in patak wolok kusei ba endok gemb'in n'im nandi-dakleañ, wala t'imb'i m'lam'latta nandumbi kamalalak. 30 Amatamd'i k'imnan nanin m'latmek endi kunumdok añelo nom'ik wapatam n'im pa t'inekaliñ. 31 T'imb'i ama sembi'mbi m'latnekaliñ wolok kandañ Anutuli manda ñ'ndiñ sanguk w'in s'ndi pinat nandi'mbi kamalañ bek, 32 'Natna Anutu wakan Ablaam wak'it Aisak ba Jekop endi nan-wowoñ ti-namañ.' ☆ Endi bep pañnii kwelan nombo n'im kuañ endok plon w'indiñ eñguk. T'imb'i ama kaik kuañ endiñgot Anutu ni-wowoñ tañ, ama sembi'semb'in endi n'im." 33 Amatamd'i Yesuli nanandi emguk w'in nandi'mbi, nandi-g'it'iñg'it'ik e t'iñg'il'iñ.

Falisi amal'i Anutulok mandan plon Yesu s'isoñ t'iñm'inepi t'i-t'ilak'il'iñ

34 Yesuli Sadusi amalok manji masipm'iñgukta, Falisi amal'i w'in nandi'mbi, bi k'im'in t'imb'i, Yesuloñ biñg'il'iñ. 35 Endoññan nanin no endi endi'kñe manda nandi-tale ama. Endi Yesu s'isoñ t'iñmep ni-nandi'mbi eñguk, 36 "Endaut. Endi'kñe manda nek ñali s'nik dama t'imb'i, loloñ s'nik t'ilak yañ?"

37 Eumbi niñguk, "S'ndi g'inañji wak'it g'inañji tip ba nanand'nji g'it'ik Wopum Anutunji endok biñm'inekaliñ.' ☆ 38 Endi'kñe manda wali dama s'nik t'imb'i, loloñ s'nik yañ. 39 T'imb'i endi'kñe wandiangot no w'in ñ'ndiñ, 'Dik d'itnala nandi'lañ, w'indiñgangot nokala nandiñmekañ.' ☆ 40 Moseli

☆ 22:24: Lo 25:5, Stat 38:8 ☆ 22:32: Kisim Bek 3:6,15,16 ☆ 22:37: Lo 6:5

☆ 22:39: Wok Pris 19:18

endikñe manda gítik kímít-nímguk ba plofet amalí nanandí níngilíñ wolok bien endikñe típet walí níni-dakleamík.”

⁴¹ Falisi amalí kímín tí-palíñlímbi, Yesulí ñíndíñ enandímbi ⁴² eñguk, “Mesia Anutulí amatamñii epeplok nímbi taleñguk wín síndí enda nítek nandañ? En níndok komblin?” Eumbi níñgílíñ, “Endí ama wapmañ Devít endok komblin.” ⁴³ Eumbi enguk, “Wíndíñda kusei nítektok Díndím Woñdí Devítok gínan nanandín tímbi daklembi, enlok komblin wín ‘Wopumna’ kítímbi, ñíndíñ eñguk, ⁴⁴ ‘Wopum Anutulí Wopumnala ñíndíñ níñguk, Dík kítina díndím kandañ pipalímbi, nak kanjikkai díkok kapmainan yapímbi patnekalíñ wolok tuop.’ ☆ ⁴⁵ Manda wolok tuop Devítí Mesiala ‘Wopumna’ kítíñguk, wala tímbi Mesialí nítek Devítok komblingot tímbek?” ⁴⁶ Eumbi, ama biesí gítíktí manda tambon no tambane nínelíñdok tuop nímbi. Tímbi nain wolondañgan kusei kímípi, mandalí sísoñ tíñmínepi ekaeka díwín tínep mísímbi kak bíñgílíñ.

23

Yesulí Falisi gíta endikñe manda nandí-tale amalok ep tíndínjí julúñgan wín e-dakleñguk

¹ Tímbi Yesulí gwañgwañii gíta ama kímín wopum típakílíñ enda ñíndíñ enguk, ² “Falisi gít endikñe manda nandí-tale ama endí Moselok kínjan ípi, endikñe manda san-daut tí-samañ. ³ Wala tímbi manda sanañ wín gítik tíke-kunekalíñ, gan ep tíndínjí nítek tañ wín nímbi kímít-klembi tínekalíñ. Nekta, endí endikñe manda san-daut tí-samañ, gan nísi manda wín nímbi tíke-kuañda tímbi. ⁴ Endikñe manda sínda san-daut tí-samañ wín nepek mílap wín síndíñgot tañgonenelíñdok samañ wandín. Gan nísi sep tímbi pañgítanelíñdok kít kímít no tínepi nímbi nandañ.

⁵ Nepek tañ gítik wín endí amalí yambímbi e-kíndem da tí-semnelíñdokgot pa tañ. Síndí Falisi gít endikñe nandí-tale ama endok kama besañ ba dama immísí wín kañ ba? * Wín wopum sínik! Tímbi kuñgunjí Anutu bíñmañ wín inda-dakleuptok endí dasindasinjí kusíp bleblemat ombaplí tíndín wín pa dasiañ. ⁶ Tímbi sina wopum indalaknan ba it kiyau gínañ endí pipapat damandama pakañ wolokgot pipatnepi nandañ, ⁷ tímbi amatam kímín kwelan yambañ endí we sembi gíñgíñgan tí-semnelíñdok ba kósí eu loumbi, ‘endaut’ pa enínelíñdok nandañ.

☆ **22:44:** Kap 110:1 * **23:5:** Juda amalí kama besañ ba dama immísí bítt gwílaptí tímbi, Anutulok manda díwín (Kísím Bek 13:1-10, 13:11-16, Lo 6:4-9, 11:13-21) pepa plon youpi, wolok gínañ dasímí, nímbi móló tíndílok nainnan dasiañgílíñ.

⁸ Nandiwit: ama noñgan endiñgot sindok sandautsi sinik, timbi sindi gitik dakwayañgot, wala timbi amatamdi sindok kosi eu loneliñdok 'ninindaut' windiñ nim saninekaliñ. ⁹ Windiñgangot sindi kwelan ñolok ama nola 'Bepni' nim kitinekaliñ. Bepsi noñgangot endi kunum ginañ patak. ¹⁰ Timbi bo amatamdi sinda 'telak damani' nim saninekaliñ. Nim. Sindok telak damanji win noñgan endiñgot, win Mesia Anutuli en sepmehtok ni-mukuk en wakan. ¹¹ Sindok ama lolonjili sindok kena gwañgwanji kuukak. ¹² No en enlok koi tike lolakta, Anutuli endok koi tike piukak. Timbi no en kayombnembi kulakta, Anutuli endok koi tike loukak."

¹³⁻¹⁴ Yesuli yousimbi enguk, "Endikñe manda nandi-tale gita Falisi ama sindi kilañmet! Ama manji manbenji malet nomik sindi amatam kunumdok yama sip semañ, win sin Kunum Molomdok giñgit nim indañ, gan amatamdi endok giñgit indanep nandañ win telak masip ti-semañ, wala timbi Anutu en mek sambekak. †

¹⁵ Endikñe nandi-tale gita Falisi ama sindi kilañmet! Ama manji manbenji malet nomik sindi gwañgwañji noñgangot timbi indaneliñdok kwet tuop ba tuk kimbini dikñembi ku-taleañ. Sindi kolandok giñgit tañ, timbi ama noli gwañgwañji indambi, nanandinjji git ep tindinjji kimitkle-talelak sindi en timbim kolandok giñgit tñipi, sapma klembi, kola sinik talak.

¹⁶ Ama dautsi sisipm+n nosiila telak daut semañ sindi kilañmet! Sindi ñindiñ eni-daut ti-sembi tañ: tikap ama noli ñindiñ eup nandilak, 'Nak Anutulok dainan windiñ ba windiñ timbettok e-kwambini da tilet', gan endi Anutulok koi kitup misimbi, tapma ittok plon e-gembilalakta, endi manda win kindem lapilektok tuop. Gan tikap endi nepenepek gollitindin tapma ilan pakañ wolok plon manda e-kwambini dalakta, endi manda win lapilektok tuop nim. Sindi windiñ pa eni-daut ti-semañ. ¹⁷ Sindi ama dausi sisipm+n gita kamasi! Anutulok dainan nek ñali loloñ sinik? Win nepek gollitindin wali loloñ sinik, ba tapma it wali loloñ sinik? Nepek gollitindin wali tapma ilnan nim palimda, wali loloñ nim timbek yañ. ¹⁸ Timbi bo ñindiñ eni-daut ti-semañ, 'Amali sisuet plon manda e-kwambini dalak, endi manda win kindem lapilektok tuop. Gan tikap endi tapma no sisuettok plon kimilim patak wolok plon manda

† 23:13-14: Nandi-tale ama diwindi manda kusip no gamañgot patak eañ. Win ñindiñ, "Endikñe manda nandi-tale gita Falisi ama sindi kilañmet! Ama manji manbenji malet nomik sindi nimolo ombap amali sambinandi tineliñdok tañ, gan tam kanjak julufit ti-sembi, isi yapma tikeañ, wala timbi kolanjilok tuan ombi-tikenekaliñ win ama diwindok tuan makleukak."

e-kwambiñ dalakta, endi manda win lapilektok tuop nim'.¹⁹ Sindi dautsi sipmin. Anutulok dainan nek ñali loloñ sinik? Win tapma wali loloñ sinik, ba sisuet wali loloñ sinik? Tapma win sisuettok plon nim kimilim palimda, wali loloñ nim timbek yañ. ²⁰ Wala timbi no en sisuettok plon manda e-kwambiñ dalakta, endi sisuet wakit nepek gitik wolok plon kimilim pakañ nepek wolok plon mandan e-kwambiñ dalak. ²¹ Timbi no en tapma ittok plon manda e-kwambiñ dalakta, endi tapma it wakit Anutu en wolok kulak endok plon manda e-kwambiñ dalak. ²² Timbi no en kunumdok plon manda e-kwambiñ dalakta, endi kwet wolok Anutuli pipapi, kunum kwet yambi-dikñelak wakit Anutu enlok plon manda e-kwambiñ dalak.

²³ Endikñe nandi-tale ama gita Falisi ama sindi kilañmet! Anutu en mek sambekak. Ama manji manbenji malet nomik sindi nepek gitik kasileañ win danbim, kit tambon tambon timbimbi, tambon noñgan Anutulok pa mañ, win nepek tipnam gwasap wandin tuan wopum nimnat win bo sindi nim kamalañ. Windiñgan sindi endikñe manda wandin kambak kimit-kleañ, gan endikñe manda Anutu enlok dainan loloñ sinik win pa lapikañ. Endikñe manda loloñ sinik wali nosii kundit dindim ba mamasa ti-semneliñdok, timbi Anutu tike-kwambiñ daneliñdok pa sanañ. Windiñda sindi gembì kopi, endikñe manda loloñ win kimit-klenekaliñ. Tiñipi, endikñe manda diwin gitik win bo nim nandi-kimnenekaliñ. ²⁴ Sindi ama dautsi sisipmin wandin wali nosiila telak laut sembi, ñindiñ tañ: sindi endikñe manda tip minam win ka-kiliñ em kleañ, gan endikñe manda bien wopum sinik win nim pa ka-nandi-dakleañ. Windiñda sindi ama noli kwinakam tip minam sinik tuk wita ginañ nanin tike kotak, gan kamel wopum wolok patak win nim kañbi, tuk tike lombi, wakitañgan kimo elak en wandin!

²⁵ Endikñe nandi-tale ama git Falisi ama sindi kilañmet! Ama manji manbenji malet nomik sindi jawañ ba kambot pawañgot wilit-kiliñ tindin wandin, gan nepek kolan kusei kusei ginañji ginañ tokñe-patak, win sindi ep tindinji kindem wolok walan pa tañ, gan ama piñpiñen sindi ginañji ginañ sinilañgot pa nandañ. ²⁶ Falisi dautsi sisipmin sindi dama ginañji kambot ginañ nomik win wilitimek, wolondamek pawan kindem daukak.

²⁷ Endikñe nandi-tale ama gita Falisi ama sindi kilañmet! Ama manji manbenji malet nomik sindi ama sum no kawatti masipbi, pama satnin wali sapleñgilañ wandin. Pawan ka kindem danat, gan wolok ginañ ama kwandat git nepek dañgalan wali tokñe-patak. ²⁸ Windiñgangot sindi

amalok dausinan ep tindinji dindim walan tañ, gan ep tindinji juluhn ba timipmlelel ginañji ginañ tokñe-patak.

²⁹ Endikñe nandi-tale ama gita Falisi ama sindi kilañmet! Ama manji manbenji malet nomik sindi plofet ama damanin ba ama Anutulok dainan dindim kuñgilañ endok sum win ti-kindem dam ti-jamilambi, sumnan pama kindem kindem kimipi, ³⁰ juluhgan ñindin pa eañ, 'Bep pañnilok nainnan kunemda, nini ep timbi platambi, plofet ama nim yandip kimneñ.' ³¹ Manda windin pa eañ win ñindin inda-daklelak: bep pañjili plofet yandipgilañ, timbi endok komblijii sindi enisi nomik kuañ. ³² Wala timbi kindem a, bep pañjili plofet yandip kim kena kusei kimikilañ win yousimbi, sindi ña timbi taleukak!

³³ Sindi malet upmat wandin! Anutuli manda plon sep kimitimbi, jimbindok gingit tinekalin win sindi nitek maklenekalin? Wali tuop nim. ³⁴ Windinda ñindin sanba: nak plofet ama wakit ama nanandinjat ba ama Anutulok telak san-daut tañ sindon en-mulambi bañ. Gan sindi diwin yandip kimb, diwin kloñbat plon yandip kimekalin. Diwin it kiyaunji ginañ ep waipbi, diwin it kwet ñanekalin tuop ep klem gimgim embi, yandip kimekalin. Sindi kolan windin pa ti-semnekalin, ³⁵ wala timbi damasili ama dindim gitik yandipmiu kimgilañ wolok tuan win sindi ombitikenekalin. Ama yom nimnat damandama wili kimguk win Abel. Timbi siñgi endi ama dindim asup yandip-tañambi, siñgi sinik endi Sekalaia Belekialok ninañ tapma it wakit sisuet wolok boñgipsetnan wili kimguk. ³⁶ Nak biañgan sinik sanba: yandipmiu kimgilañ wolok tuan win amatam man ñindingita kuañ sindi ombitikenekalin."

³⁷ Yesuli yousimbi eñguk, "Jelusalem Jelusalem amatam sindi plofet ama yandip kimañ, timbi ama Anutuli sindon en-mulim bañ win kawatti yandip kim pa ti-semañ. Puput meñli ninañii ep kamailak, windingangot nak nain asupgan sep kamaiuttok nandin gut, gan sindi nim nandi-tale-namgilañ. ³⁸ Nandañ: Anutuli tapma isi biumbi, itgot pat-samekak. ³⁹ Nak ñindin sanlet: sindi ñindin naninekalin, 'Molomdi ama ñin ama wapmani kuuktok ni-mukuk en wakan gwilam tinmen!' ☆ windin naninekalin, wolondam ek nombo nambinekalin, damala nim."

Kwet nain taletalenan Ama Wapmañ Yesuli undane tombekak

24

Kwettok nain taleupi tilak win nitek ka-nandilok?

¹ Yesuli tapma it bimbi, pi ñañilimbi, gwañgwañiili endoñ bimbi, it gitik tapma it sañ jimba ginañ pakilñ win kautok niñgilañ. ² Eumbi enguk, “Ale. Nindi it kindem ñin gitik kana. Nak biañgan sinik sanba: nain indaumbi, it gitik kawat wopumdi tindin ñin ep wialimbi, kawat papuseneumbi, kawat noli nolok plon no nim gali-palekak.”

³ Timbi Yesuli Oliv kwet jañgin wolok lom pipalimbi, gwañgwañiili enisingan endoñ bimbi ni-nandimbi eñgilañ, “Nain nekta sinik windiñ indaukak win ninimbim nandina. Timbi nek kundit no indaumeke win ñindiñ ka-nandinekamñ: dikok undane tomtom nainga indaumbi, kwetok nain taleup tilak?” ⁴ Eumbi, Yesuli tambanembi enguk, “Sindi ka-kilañ embi kunekalañ. Nim kañbi, ama noli sinda julunñit ti-samek. ⁵ Neta, ama asupti nokok kotna plon bi indambi, ‘Natna Mesia Anutuli nan-mulektok ekwambañ dañguk win nak ñakan’ windiñ embi, amatam asup julunñit ti-semnekalñ. ⁶ Nain wolonda sindi mik ñasñgan tañ wolok giñgilañ wakit mik mayañgan tañ wolok giñgit nandinekalñ, gan nim misinekalñ. Nepek win gitik indaindalolet, gan kwet taletalelok nain win gamamek indaukak. ⁷ Ama sambat noli sambat no git mik minekalñ, ba ama wapmañ noli ama wapmañ no git mik minekalñ, ba kwet nolok ba nolok nanañ map wopum indaukak, ba kwet manjamnjat timbekak. ⁸ Gan nepek win gitik indaukak win tamdi gwañgwa tikenepepi dama siñgin gawat lakalakat nandañ wandin. Siñgin gawat wopumgan win siñgimek indaukak.”

⁹ Nain wolonda sindi gwañgwanai kuañda timbi amatam gitikti nandi-kunjit wopumgan ti-sambi sepmbi, kanjiksiilok kisinan sapilimbi, diwin kena gim samnekalñ, diwin sandip kimnekalñ. Windiñ ti-sam ti-kuumbi, ¹⁰ sindoñnan nasi asupti nanandi-kiliktinji biu piumbi, tambon tambon bola ti-sembi, nandi-kunjit wopumgan ti-sem-kunekalañ. ¹¹ Timbi plofet julunjuluñ asupti indambi, amatam asup julunñit ti-semnekalñ. ¹² Timbi amatamdi timipmile wopumgan sinik tinekalñda timbi asupgandi nosiila ginañji tombo mi tañ win nombo nim tinekalñ. ¹³ Gan no en wandingan embi giñginembi, diñindam palekak, en wakan Anutuli nain taletalen indaumbi enlok tike-kimilekak. ¹⁴ Timbi amatam gitik Anutuli yambidikneukak win nandi-dakleneliñdok endi giñgit manda kindem ñin kwet tuop eu sapakñelok nandilak. Sapakñe-taleumek, nain taletalen win indaukak.”

Milap wopum sinik indaukak

15 Yesuli yous+mbi enguk, “Nepek kolan papait tapma it t+mbi kolaukak wolok plon plofet Danielli manda no youp biñguk patak. ✧ (No en manda youtet ñ+n pinalekak endi wolok kusei nandi-kiliñ ewin.) W+ndiñda sindi nepek kolan win Anutulok ilnan kwel kinjannan ilim kanekaliñ, 16 Judia distrik pakañ endi kwet jañg+nnan pi ñaneliñdok elet. 17 Timbi kwet plon pakañ endi nepenepesii metnepi isi g+nañnan n+m loneliñ, 18 ba kena g+nañ pakañ endi saulonji tikenepi isinan n+m undane ñaneliñ. 19 Timbi nain wolonda tam m+nj+psiat ba gwañgwa num pa emañ endi blas+ñgandok. 20-21 Nain wolonda amatamdi m+lap wopum sin+k bemnekal+iñ, wala timbi sindi nain wolokta n+molo pa t+nekal+iñ. N+m kañbi, m+lap win gwi sasale ba Sabat patnand+i nainnan inda-samumbi, pi ñañalok telak k+m+sisip t+samek, ñala. M+lap wandin win kwet kusei k+m+k+m+liñnan nanin b+kap man ñ+nd+iñg+ta no n+m indaindan, g+tikñin sin+k indaukak. Timbi wolok siñgi kandañ bo m+lap wandin nombo n+m indaukak. 22 T+kap Anutuli nain win ikan n+m t+mbi dumalaumda, amatam g+tikti taleneliñ. Gan endi amatam ep danbi enlok g+iñg+it kas+leñguk enda t+mbi nain win t+mbi dumalaukak.

23-24 Nain wolonda Mesia juluñgan ba plofet juluñgan endi indambi, nis+lok kusasi t+mbi dakle-semneliñdok amatam dausin+nan kundit gemb+nat engano sin+k t+mbi, juluñt t+semnekal+iñ. T+kap ama wandisi endi tuopta, endi amatam Anutuli ep danbi enlok g+iñg+it kas+leñguk enda bo juluñt t+semneliñdok nand+i nekal+iñ. W+ndiñda t+kap ama noli ñ+nd+iñ sanbekta, ‘Yakñesi! Mesiali ñ+i patak!’, ba ‘W+i kaw+it! Endi da patak’ w+nd+iñ sanb+mbi, manda wala nandum tlal t+mbekak. 25 Nandañ. Nak nepek wandin indaukak win itañgan san-talelet, 26 wala timbi t+kap endi ‘Yakñesi! Mesiali kwet kambaññan s+laninnan b+i patak’ w+nd+iñ san+nekal+iñda, wand+iñ n+m ñanekaliñ. Ba ‘Endi it ñolok g+nañ patak’ w+nd+iñ sanb+mbi, mandanji nandum tlal t+mbekak. 27 Kusei ñ+nd+iñda w+nd+iñ sanlet: Amalok Niñañ endok tomtom win p+sap+sat wandin, wala timbi kwet k+m+li taleñguknan amatam g+tik+kand+i win kanekaliñ.” 28 Yesuli w+nd+iñ embi, e-yout manda no ñ+nd+iñ eñguk, “Nepek w+li k+mguk patakñan klekakakti k+m+in t+mb+mbi, delok patak win inda-daklelak.”

Amalok Niñañ endi indañgan tombekak

29 Yesuli yous+mbi eñguk, “M+lap wopum nain wolonda indaukak wali taleumek, maimdi bipm+umbi, yak+pti n+m saleukak, t+mbi domboñg+pti kwesi bimbi bululup em

pinekalíñ. Tímbi nepek kwambiñ dîwîñ bamup sílaninnan pakañ ep mîñjalîmbi jîlop talenekalíñ. ³⁰ Wolongan nepek dîwîñ no kunum plon indambi, Amalok Nîñañlî tombepi tîlak wîñ tímbi dakleukak. Indaumek, kwelalok amatam gîtikandi wîñ kañbi, mîsîm mano tímbi kanekalíñ wîñ: Amalok Nîñañ en Anutulok gembîñ ba kolsalen wopumnat mulukua plon pîmbi tombekak. ✱ ³¹ Tímbi mumumlî wopumgan pendîlîm kîtîmbi, endî añeloñii en-mulîm ñambi, kunum kwet kîmîlî taleñguknan amatam enlok gîñgît ep danbi kasîleñguk wîñ ep kiut-talenekalíñ.

³² Sîndî komba konelok plon nanandî ñîñ epnekalíñ: endî sak kawai pí-taleumbi pakap, kîi gayamdî tukñat tímbi, sak kaik indaum kañbi, wolonda maim nain indaupi tîlak wîndîñ nandañ. ³³ Wîndîñgangot sîndîla nepenepek gîtik sanît walî indaum kañmek, Amalok Nîñañlî yamanan papi tombepi tîlak wîndîñ ka-nandînekalíñ. ³⁴ Nak biañgan sînik sanba: ama sambat ñîndîñgîta kuañ endî gama nîm sembi-taleñlîmbi, nepek gîtik walî indaukak. ³⁵ Kunum kwet paitekamîk, gan mandanalî nîm paipi, papat kwambiñ palekak.”

Amalok Nîñañ endok tomtomñîla tí-pañgîpañgîle kena tí-kuñgunlok

³⁶ Tímbi Yesulî yousîmbi, gwañgwañîila enbi eñguk, “Nepek wîñ dawanda sînik indaukak wîñ ama nolî nîm nandîlak. Kunumdok añelo gîta Anutu enlok Nîñañ endî bo wîñ nîm nandañ, wîñ Bep en noñgandîñgot nain wîñ nandîlak.

³⁷ Amalok Nîñañ endok tomtom nainnan nepek nek indaukak wîñ nepek Noalok nainnan indañguk wandin. ³⁸ Tuk gwam gama nîm indañlîmbi, amatamdî nanañ tuk sina tímbi, wapa tam pa tíñgîlîñ. Wîndîñ tí-kuñlîmbi ñakap, Noa en kîkeñ wopum kîndikuknan loñguk. ³⁹ Loumbi, gwam wopum suambi, amatam gîtik ep walaiñguk nain wolondañgangot endî nek inda-semguk wîñ ka-nandî-tomgîlîñ. Wîndîñgangot Amalok Nîñañ endok tomtom naindî amatam nîm mandî-palîmbi kaikan inda-semekak.

⁴⁰ Nain wolonda ama típet endî kena gînañ yakan palîñlîmbi, no bimbi, no matîkeukak. ⁴¹ Tímbi tam típet endî yakan nanañ mîndî-palîñlîmbi, no bimbi, no matîkeukak. ⁴² Sîndî Wopumjîlî nain nekta sînik bî tombekak wîñ nîm nandañ, wala tímbi ka-kîlîñ embi kunekalíñ. ⁴³ Sîndî manda ñîñ nîm nandî-kamalanekalíñ: it molomdî kumbu amalî tim nain nekta sînik bîup eñguk

✱ **24:30:** Sekeraia 12:10,14

win nandi+wimda, endi kaik papi, kumbu ama mandipalimbi, endi bim il wili blañganeumbi, ginañ louktok tuop nim. ⁴⁴ Nim kañbi, sindi nain no 'Endi nim b'utak bek' windiñ nandiñilimbi, wolondamek en bi tombek, wala timbi sindi nain tuop endok tomtomñila ti-pañgipañgile ti-ta-kunekaliñ."

⁴⁵ Yesuli yousimbi enguk, "Sindi kena gwañgwa nanandi kindem ba matañgotañgonat wandin kunekaliñ. Molomdi kena gwañgwa wandin nola kena gwañgwa diwin yambidikñeuktok kimipi, nanañ dandan nainnan sinik nanañ dan-semektok imbi, molom en kwet nolok ñawik. ⁴⁶ Ña kukap, ilnan undane bimek kawik win: kena gwañgwa wali molomdi niñguk wolok tuop timbimbi kaumbi, kindem dañmek. ⁴⁷ Nak biañgan sinik sanba: molomdi kena gwañgwa win enlok nepenepeli gitik ka-dikñeuktok imbi taleukak. ⁴⁸ Gan tikap kena gwañgwa wali ama kolanda, endi ginañli 'Molomna plakan nim undane bukak' windiñ nandiimbi, ⁴⁹ kusei kimipi, kena gwañgwa nolii yandipmek, timbi ama tuk sañan nanalok en gita nanañ tuk nam-bek. ⁵⁰ Endi molom nain nekta sinik undane bukak win nim nandi-lakta, endi nim mandipalimbi, kaikan bi tombekak. Tombi, ⁵¹ kena gwañgwa win ti-lamipi, ama Anutulok manda julunjuluñ tañgoneañ en gita kimilimbi, mano kwilim timbi, man si-gilim daukak."

25

¹ Yesuli yousimbi enguk, "Amalok Niñañ tombekak wolonda Anutuli amatam yambidikñeukak wolok walan no ñindiñ: ama no tam tindilok nain tombimbi, tam sim kit tombon tombon endi tipalanji tikembi, tam nosi wapai timbepi tiñguk endok ilan ñañgiliñ. Ñam papi, wapaili bim enlok ilnan yanañgilektok mandinñgiliñ. ²⁻⁴ Tam sim kit tombon endi kamasila timbi, tipalanjinñgot tikembi, tul wiliñgilo ginañ no nim wipi tikeñgiliñ. Timbi tam sim kit tombon endi nanandinjat, wala timbi tipalanji tikembi, tul wakit wiliñgilo ginañ wipi tikeñgiliñ. ⁵ Timbi endi ama win mandika-tilapi, gwassem douñgiliñ.

⁶ Dou-palilimbi, tim bomup timbimbi, kitikiti no ñindiñ indañguk, 'Ama bimbi-lok een en ip tam'in nañgip, ilnan ñauktok bilak, ipa mlap pim bimbi timbi indawit!' ⁷ Timbi tam sim endi nandi silikñem mlapi, tipalanji tikembi ti-dindim tiñgiliñ. ⁸ Timbi kamasili nanandinjat enda ñindiñ engiliñ, 'Nindok tipalanji kimplak, wala timbi sindi tul kambak wit-nim.' ⁹ Eumbi, nanandinjat endi ñindiñ engiliñ, 'Win nitek tineñ? Nindok tipala tul win tipala tipettok tuop nim, wala timbi sindi tuatua ilan ñam sinlok

tuawit.’ ¹⁰ Tĩmbi endi tul tuanep ñañilĩmbi, ama wali tam giñgit wĩlimiñgĩliñ enda bi tombi, tamĩn wakĩt tam sim ti-jumit ti-pakiliñ wĩn enlok ilnan yanañgĩliĩmbi ñañgĩliñ. Ña amalĩ tam tĩmbepi nanañ si-jumit tiñguknan it wolok loun, yama sipmu kwambiñ daumbi, nanañ tuk na-pakiliñ. ¹¹ Paliñilĩmbi, tam kamasĩ kit tombon endi bo biĩmbi kitĩmbi, ñĩndiñ eñgĩliñ, ‘Ama wopum, ama wopum, yama piĩsat-nimĩñ.’ ¹² Kitĩmbi enguk, ‘Nak biañgan sanba: nak siĩndi nim nandi-samlet.’”

¹³ Yesulĩ e-yout manda wĩndiñ embi yousiĩmbi enguk, “Siĩndi Amalok Niñañ endi dawanda siĩnik bi tombekak wĩn nim nandiĩnda tĩmbi ka-kiliñ embi mandĩ-kunekaliñ.”

Amalok Niñañli gamañ nim tomñilĩmbi, kenangot ti-kulok

¹⁴ Yesulĩ yousiĩmbi, Amalok Niñañli tombekak nain wolok plon e-yout manda no ñĩndiñ enbi eñguk, “Ama noli kwet nolok ñaupi, kena gwañgwañii en-tiañeum biĩmbi, nepene-peliĩ tambipi, ka-dĩkñeñmĩneliñĩndok emguk. ¹⁵ Tiñipi, ama nola mĩnem kwandai 5,000 mĩñguk, nola 2,000 mĩñguk, tĩmbi nola 1,000 mĩñguk, wĩn kena tañ gembĩnjĩ yambi-nandiĩlak wolok tuop ka-dĩkñeñmĩneliñĩndok emguk. Em-talembi, en yambimbi ñañguk. ¹⁶ Ñañilĩmbi, ama mĩnem 5,000 epguk endi wolongan kusei kimipi, mĩnem kena mĩmbi yousiĩmĩmbi, mĩnem 5,000 nombo indañmĩñguk. ¹⁷ Nollĩ no mĩnem 2,000 epguk endi bo mĩnem kena mĩmbi, mĩnem 2,000 nombo indañmĩñguk. ¹⁸ Gan ama mĩnem 1,000 epguk endi wĩne molomlok mĩnem wĩn ep ñambi, kwet gĩnañ kĩndit taplium pakuk.

¹⁹ Tĩmbi molomdi nain ombap kukap undanem biñguk. Biĩmbi, kena gwañgwañii mĩnem emguk wala ep kimĩn tiñguk. ²⁰ Tĩmbi ama mĩnem 5,000 mĩmĩn endi biĩmbi, mĩnem 10,000 daulmĩmbi eñguk, ‘Molom, diĩk mĩnem 5,000 namguñ. Tĩmbi nak wĩn epbi, kena mĩwambi nombo yousumbi, 5,000 nombo indañguk.’ ²¹ Eumbi, molomñili ñĩndiñ niñguk, ‘Diĩk kena gwañgwa kĩndem matañgotañgoñganat. Diĩk nepek lakattok ka-dĩkñe kĩndem kuñguĩnda tĩmbi, nak nepek asup gamambi ka-dĩkñeukañ. Wala tĩmbi diĩk biĩmbi, siĩsiĩli tĩna!’ ²² Wĩndiñ eumbi, kena gwañgwa mĩnem 2,000 mĩmĩn endi bo bi tombi, mĩnem daulmĩmbi niñguk, ‘Molom, diĩk mĩnem 2,000 namguñ, tĩmbi nak mĩnem wĩn kena mĩwambi yousumbi, mĩnem 2,000 nombo indañguk.’ ²³ Eumbi, molomñili ñĩndiñ niñguk, ‘Diĩk kena gwañgwa kĩndem matañgotañgoñganat. Diĩk nepek lakattok ka-dĩkñe kĩndem kuñguĩnda tĩmbi nak nepek asup gamambi ka-dĩkñeukañ. Wala tĩmbi diĩk biĩmbi, siĩsiĩli tĩna!’

²⁴ Tĩmbi ama mĩnem 1,000 mĩmĩn endĩ bo bi tombi eñguk, ‘Molom, nak kusaka ñĩndĩñ ip nandĩlet: dĩk ama kunduwat. Dĩk nanañga nĩm tĩpi nalañ, amalĩ tĩmbĩ indaumbi gamnelĩñdok pa elañ. Tĩñĩpi, amalĩ kwet nolok nanañ tĩpium indalak wĩn yapma tĩkelañ. ²⁵ Wala tĩmbi nak dĩkok mĩnemga nĩm kañbi pailek wala mĩsĩmbi, kwet kĩndipi, tapli sembam pakuk ñĩn tĩke gam bĩlet.’ ²⁶ Wĩndĩñ eumbi, molomñĩlĩ manda ñĩndĩñ tambane nĩñguk, ‘Dĩk kena gwañgwa kolan ba kunjitan! Dĩk kusatna ñandin bek wĩn nandĩlañ: nak nanañna nĩm tĩpi nalet, amalĩ tĩmbĩ indaumbi namnelĩñdok pa elet. Tĩñĩpi, kwet nolok amalĩ nanañ tĩpium indalak wĩn yapma tĩkelet. ²⁷ Wĩndĩñda nĩtek tĩmbi mĩnemna wĩn mĩnem it gĩnañ nĩm kĩmĩkuñ? Wandĩñ kĩmĩlĩmda, nak bĩmbi, mĩnemna wĩn mĩnem it gĩnañ nanin epmep ewambi, lakat yousĩ-namnelĩñ.’

Molomlĩ wĩndĩñ embi, ²⁸⁻²⁹ kena gwañgwa dĩwĩsĩla ñĩndĩñ enguk, ‘Ama gĩtik nepek dĩwĩn pat-semalak wĩn tĩke-kuañ, enda nombo yousĩm emambi, asupgan pat-semekak. Gan ama no nepek palmĩlak wala nandum tlal tĩmbĩmbi nĩm tĩke-kulakta, nepek lakat palmĩlak wĩn apma tĩkeñmambi slak palekak. Wala tĩmbi sĩndĩ mĩnem 1,000 ñĩn apma tĩkembali, ama mĩnem 10,000 ep patak enda mĩwĩt. ³⁰ Tĩmbi kena gwañgwa kena nĩmnat ñĩn tĩke kolĩm pawan kĩlĩm gĩnañ pĩwĩn. Wandĩñ amalĩ mano kwĩlĩm tĩmbi, manjĩ sĩgĩlĩm danekalĩñ.’ ”

Amalok Nĩñañ endĩ nain taletalenan amatam gĩtik ep danbekak

³¹ Yesulĩ yousĩmbi enguk, “Amalok Nĩñañlĩ añeloñii gĩtik en gĩta bĩ tombi, ama wapmañ gembĩn walalannat indadakleumek, endĩ amatam gĩtik ep danbektok ama wapmañ pipapat plon pipalekak. ³² Tĩmbi añelolĩ amatam kwelan damañgan kuñgĩlĩñ ba man ñĩndĩñgĩt kuañ gĩtik wĩn endok dainan kĩmĩn tĩmbĩmbi yambĩ-danbi, sambat tĩpet ep samba eukak. Meme sipsip yambĩ-dĩkñe amalĩ tañ wĩndĩñ ep danbi, ³³ amatam dĩndĩm kĩt dĩndĩmnan yambĩmbi, dĩwĩn kĩt kepmanan yambĩmbi patnekalĩñ.

³⁴ Tĩmbi amatam kĩt dĩndĩmnan patnekalĩñ enda ñĩndĩñ enbekak, ‘Bepnalok gwĩlam sĩndok plon patak sĩndĩ bĩmbi, kuñgu kĩndem kasĩlewĩt! Kuñgu wĩn Anutulĩ kunum kwet kusei kĩmĩkuknan tĩ-jumĩt tĩ-sam-taleñguk. ³⁵ Kusei ñĩndĩñda sĩndĩ kuñgu wĩn kasĩlenekalĩñ: nak nanañnala map palambi, sĩndĩ nanañ namgĩlĩñ. Ba tuknala kĩmbambi, tuk namgĩlĩñ. Nak nosĩ nĩm, gan sĩndĩ not tĩ-nambi, isĩnan nanañgĩp ñañgĩlĩñ. ³⁶ Sandumna nĩmnat tĩmbambi,

sindi sandum namgiliñ. Jibat inda-namumbi nambidikneñgiliñ. It kwambiñ ginañ palambi bi nambiñgiliñ.’³⁷ Amatam dindim endi manda win nandimbi, tambon ñindiñ nnekalñ, ‘Wopum, dawanda nanañgala palambi gambimbi, nanañ gamgimñ? Ba dawanda tukkala kimbimbi, tuk gamgimñ?’³⁸ Dawanda dik notni nim, gan not ti-gambi, itninan ganañip ñañgimñ? Ba sandumga nimnat gambimbi, sandum gamgimñ?’³⁹ Dawanda jibat tiñguñ ba it kwambiñ ginañ pakuñ, timbi ña gambiñgimñ?’⁴⁰ Eumbi, Ama Wapmañli ñindiñ tambane enbekak, ‘Nak biañgan sinik sanba: sindi nepek no nokok notnai kosi giñgil nimnat endoññan nanin nola tiñmiñgiliñ win wakan naka ti-namgiliñ tilak.’

⁴¹ Windiñ eñpi, amatam kii kepmanan ñindiñ enbekak, ‘Anutulok yala sindok plon patak sindi wi-nambi, komba galk ginañ ña-talewit. Komba taletalen nimnat win Anutuli Satan git endok añeloñiilok ti-jumit-semguk.’⁴² Kusei ñindiñda sindi komba galk ginañ ñanekalñ: nak nanañ map palambi, sindi nanañ nim namgiliñ. Tuknala kimbimbi, tuk nim namgiliñ. ⁴³ Nak nosi nim, timbi sindi not nim ti-nambi, isinan nim nanañip ñañgiliñ. Sandum nimnat palambi, sindi sandum no nim namgiliñ. Jibat ti-palambi ba it kwambiñ ginañ palambi, sindi nim bi nambiñgiliñ.’⁴⁴ Timbi endi bo tambane ñindiñ nnekalñ, ‘Wopum, dawanda nindi gambinambi, dik nanañgala ba tukkala pakuñ, ba dik notni nim, ba sandumga nimnat pakuñ, ba jibat ti-pakuñ, ba it kwambiñ ginañ pakuñ, timbi nindi plap nim ti-gamgimñ?’⁴⁵ Timbi endi bo ñindiñ tambane enbekak, ‘Nak biañgan sinik sanba: sindi ama kosi nimnat ñin endoññan nanin ama no plap nim tiñmiñgiliñ win wakan nak ti-namgiliñ tilak.’”

⁴⁶ Yesuli windiñ embi yousimbi enguk, “Ama windiñ tiñgiliñ endila pi ñambi, kuñgu kolan taletalen nimnat tikeumbi, piñgip gawat papat kwambiñ inda-semekak. Gan amatam dindim endila kuñgu kindem taletalen nimnat kas ilembi, Ama Wapmañ en nakan kunekaliñ.”

Ama Wapmañ Yesu wili kimbimbi, kimnan nanin mlakuk

26

Yesu kimbimlok ti-pañgipañgile tiñmiñgiliñ

¹ Yesuli manda win gitik eu taleumbi, gwañgwañiila ñindiñ enguk, ² “Sandap tipet timbimbi, kamaikamai gwilat

* indaukak wɪn sɪndɪ nandɪ-taleañ. Nain wolonda Amalok Nɪñañ kanjɪkñiilok kɪsɪnan kɪmɪlɪmbi, kloñbat plon wɪlɪ kɪmbekak.”³ Yesulɪ wɪndɪñ eñlɪmbi, tapma ama biesɪ gɪt Juda ama biesɪ endɪ tapma amalok telak damanjɪ koi Kaiapas endok ilan kɪmɪn tɪmbi,⁴ Yesu telak gitak tɪkembali wɪlɪ kɪmbektok e-sambat tɪñgɪlɪñ.⁵ Tɪñpi, ñɪndɪñ pa eñgɪlɪñ, “Nɪndɪ gwɪlat gɪnañ wɪndɪñ nɪm tɪna. Nɪm kañbi, amatamdɪ nɪmbɪ-nandɪmbi, gimbit tɪm mik tɪ-nɪmnelɪñ.”

⁶ Yesulɪ Betani it kwelan ñambi, Saimon dama wanda kwambɪñ indañmɪñguk endok ilan ña pakuk.⁷ Endɪ nanañ na-palɪñlɪmbi, tam nolɪ tuk mɪlɪñ kɪndem tuan wopum sɪnɪk wɪn tɪkem endoñ ña indambi, kumbam plon yalɪmukuk.⁸ Gwañgwañiilɪ wɪn kañbi, gɪnañjɪ komba dɪumbi eñgɪlɪñ, “Tuk tuan wopum wandin nekta tɪmbɪ kolalak?”⁹ Nɪndɪ tuk wɪn kɪndem tualok kɪmɪtnamda, mɪnem walinin tɪkembali, ama pɪmbɪñesɪla emneñ.”¹⁰ Yesulɪ mandanjɪ nandɪ-daklembi enguk, “Tam ñala mɪlap nekta mañ? Endɪ nepek kɪndem sɪnɪk tɪ-namlak ee.”¹¹ Ama pɪmbɪñesɪlɪ nain tuop sɪn gɪtañgan kunekalɪñ, gan natna sɪn gɪta nain tuop nɪm kuutat.¹² Tam ñalɪ tuk mɪlɪñnat i-namlak wɪn nak kɪmbambi nep kɪnditnekalɪñ wolok itañgan pɪñgɪpna tɪ-pañgɪpañgɪle tɪ-namlak.¹³ Nak biañgan sanba: amalɪ dembek dembek ñambi, Anutulok kaundɪkñelok plon gɪñgɪt manda kɪndem ñɪn kwet tuop enekalɪñ, wandɪñ endɪ tam ñalɪ nepek tɪ-namguk wolok kasat wakɪt tɪ-semumbi, tam ñɪn nandɪ-sɪwɪtnekalɪñ.”

¹⁴ Tɪmbi gwañgwa 12 endoññan nanin no koi Judas Iskaliot endɪ tapma ama biesɪloñ ñambi,¹⁵ enɪ-nandɪmbi eñguk, “Tɪkap nak Yesu sɪndok kɪsɪnan kɪmɪletta, sɪndɪ nek namnelɪñ?” Eumbi, wolongan mɪnem kwandai satnin 30 mɪñgɪlɪñ. †¹⁶ Mɪumbi, kusei kɪmɪpi, Yesu bola tɪñmektok nain kɪndem dawan indauktok wala kɪmɪt-nandɪ tɪñguk.

Yesulɪ kɪmbepɪ, gwañgwañii tɪ-pañgɪpañgɪle tɪ-semguk

¹⁷ Plaua nanañ kɪmɪlɪ bendɪ nɪmnat nanalok gwɪlat kusei kɪmɪlɪmbi, gwañgwañiilɪ Yesuloñ bɪmbi nɪñgɪlɪñ, “Dɪk gwɪlattok nanañ delok tɪ-jumɪt tɪ-gamnambi nam-bep nandɪlañ?”¹⁸ Eumbi, Yesulɪ ama nolok koi embi enguk, “Jelusalem lombi, endoñ ñam ñɪndɪñ nɪnekalɪñ, ‘Nɪnɪndauttɪ dɪka ñɪndɪñ elak, nokok nainnalɪ indalak, wala

* **26:2:** Kamaikamai gwɪlat wolok kusei wɪn ñɪndɪñ: damañgan Islael amatam endɪ Isip kwelan kena gwañgwa sɪlanin kuñgɪlɪñ. Kuumbi, amatamñii Isip ama wapmañdok kiinan nanin yapma epmektok Anutulɪ añelo no nɪ-mulɪmbi, Islael amatam sipsip nɪñañdok wekai yamanjɪnan sapleñgɪlɪñ yapma klembi, Isip amatamdok gwañgwa telak damanjɪ yandɪp kɪm-taleñgɪlɪñ. (Kisim Bek 12).

† **26:15:** Mɪnem kwandai satnin 30 wɪn kena nain 120 wolok tuan.

tĩmbi nak gwañgwanai gĩta dikoñ ilan bĩmbi, gwĩlattok nanañ nanetamĩñ.’”¹⁹ Tĩmbi gwañgwalĩ Yesulĩ eñguk wolok tuop tĩmbi, gwĩlattok nanañ tuk ti-jumĩkĩlĩñ.

²⁰ Kwet kilĩm eumbi, Yesu gĩt gwañgwañii 12 endĩ nanañ nanepi pi pakĩlĩñ. ²¹ Nanañ na-palĩmbi Yesulĩ enguk, “Nak biañgan sĩnĩk sanba: sĩndoñ nanin nolĩ kanjĩknailok kĩsĩnan napĩletak.” ²² Wĩndĩñ eu nandĩmbi, gĩnañjĩ kola sĩnĩk taumbi, kusei kĩmĩpi, noñgan noñganlĩ Yesu nĩ-nandĩmbi eñgĩlĩñ, “Wopum, nakta nĩm bek?” ²³ Eumbi tambane enguk, “Ama no nakĩta yakayakan nanañ tĩkendepi, kĩtnet jawañ gĩnañ kot-suakamĩk endĩ napĩletak. ²⁴ Amalok Nĩñañdĩ Anutulok mandalĩ telak nĩtek kĩmbektok elak wĩndĩñgan kĩmbekak. Gan ama nin en bola tĩñmetak endĩ blangandok. Anutu en mek kaukak. Meñdĩ nĩm apmĩumda, wĩn kĩndem dañmek.” ²⁵ Eumbi, bola tĩndĩ ama Judaslĩ Yesu nĩ-nandĩmbi eñguk, “Nĩnĩndaut, nakta nĩm bek?” Eumbi nĩñguk, “Dĩtna elañ wĩndĩñgan.”

²⁶ Nanañ na-palĩñĩmbi, Yesulĩ plaua nanañ no tĩkembĩ, Anutula weñmĩmbi ombĩm gwañgwañiila plaua wĩn embi enguk, “Sĩndĩ tĩke nambĩt. Nĩn nokoñ piñgĩpna.” Nambĩmbi, ²⁷ wain wĩtna no tĩkembĩ, Anutu weñmĩmbi, wain wĩn embi enguk, “Sĩndĩ gĩtĩkkandĩ ñĩn nambĩt. ²⁸ Wain tuk ñĩn nokoñ wekatna. Amatam asup endok yomjĩ bi-sem-bi-semlok nak wĩn lamĩt-semlet. Toptop ñĩn Anutulĩ amatamĩii gĩt tĩlak wĩn wekatnalĩ tĩmbĩ kwambĩñ dalak. ²⁹ Nak ñĩndĩñ sanba: nak wain tuk kwelan ñolok nombo nĩm nambetat. Nĩm sĩnĩk. Pakapmek Bepnalok kunum nĩlĩnĩlĩn gĩnañ nak wain tuk wĩn komblin sĩn gĩta yakayakan nanekamĩñ.” ³⁰ Tĩmbi Yesu gĩt gwañgwañii endĩ kap no tĩñgĩlĩñ. Tiu taleumbi, walinin pi ñambi, Oliv kwet jañgĩnnan lonepi ñañgĩlĩñ.

³¹ Ñaĩnĩmbi, Yesulĩ gwañgwañii enguk, “Anutulok manda no ñĩndĩñ youyoulĩn patak, ‘Nak sipsip ka-dĩkñe ama wĩlambĩ, kĩkesĩmĩn gĩnañ kuañ endĩ papusenenekalĩñ.’”
 ✧ Nepek inda-nametakta tĩmbi manda wolok tuop sĩndĩ gĩtĩk tim ñolondañgan nanandĩ-kĩlĩktĩnjĩ pi piutak. ³² Gan Anutulĩ nak kĩmnan nanin nepmĩum mĩlatmek, nak dama Galili kwelan ñawambĩ, sĩndĩ siñgi bĩ nambĩnekalĩñ.”
³³ Eumbi, Petlolĩ tambane nĩñguk, “Nepek inda-gametakta tĩmbi dĩwĩndĩ nanandĩ-kĩlĩktĩnjĩ pi piumbi gambinetañ bek, gan nakta nĩm sĩnĩk.” ³⁴ Eumbi nĩñguk, “Nak biañgan ganlet: man tim ñolok gĩnañnangan puputtĩ gama nĩm kĩtĩñĩlĩmbi, dĩk nain tĩpet gĩt no ‘En nĩm nandĩñmĩlet’ wĩndĩñ eutañ.”

35 Tĩmbi Petloli nĩnguk, “Tĩkap endĩ dikĩta nĩtnittok nani-nandĩnelĩnda, ‘Nak nĩm nandĩñmilet’ wĩndĩñ nĩm eutet. Nĩm sĩnik.” Tĩmbi gwañgwa dĩwĩn gĩtik endĩ bo wĩndĩñgan e-taleñgĩlĩñ.

Yesuli en kimbepi nĩmolo tĩmbi ti-pañgĩpañgĩle tĩnguk

36 Tĩmbi Yesuli gwañgwañii gĩt kwet no koi Getsemane wandĩñ ñańguk. Ña tombi, ñĩndĩñ enguk, “Sĩndĩ ñolok pi palĩt, tĩmbi nak dakdan ñambi, nĩmolo tĩmbetet.” 37 Wĩndĩñ embi, Petlo gĩta Sebedilok nĩñañiit tĩpet yanañgĩpi ñańguk. Ñańĩpi, walen kolaumbi, gĩnan mĩlataum 38 enguk, “Walena kola sĩnik taumbi, kimbepi nandĩlet. Sĩndĩ nakĩta ñĩñgan kaik palĩt.” 39 Eñĩpi, lakat ñańa embi, gapok piĩmbi, nĩmolo ñĩndĩñ tĩnguk, “Ambep, tĩkap dikĩ tuopta, nandĩ-nambi, mĩlap ñĩn napma tĩke. Gan dikĩ dĩtnalok nanandĩñgañgot kĩmĩt-kle, nokoñ nĩm.”

40 Nĩmolo ti-talembi, gwañgwañii tĩpet gĩt no endoñ undane ñambi, yambum endĩ dou-palĩmbi, Petlo ñĩndĩñ nĩnandĩñguk, “Nĩtekte tĩmbi, sĩndĩ nain duman ñĩn nakĩta kaik patnelĩñdok tuop nĩm? 41 Sĩndĩ kaik papi, nĩmolo ti-palĩt. Nĩm kañbi, ti-kuyuk inda-samumbi pi piĩnelĩñ. Biańganak. Gĩnañjĩlĩ kundit kĩndem tĩndĩlok nandĩlak, gan piĩngĩpsĩlĩ mĩlatalak.” 42 Wĩndĩñ embi, nombo ñam nĩmolo ñĩndĩñ tĩnguk, “Bepna. Mĩlap ñĩn napma kleuktok telal no nĩm pataкта, nak mĩlap wĩn bemettok nandĩlañ, wĩndĩñgan inda-namen.” Nĩmolo ti-talembi, 43 nombo undane gwañgwañiiloñ ña yambĩñguk wĩn: dausĩ mĩlataumbi dou-pakĩlĩñ. Wĩndĩñ yambĩmbi, 44 bĩndambo yambim ñambi, nĩmolo dama tĩnguk wakangot nombo tĩmbĩmbi, nain tĩpet gĩt no tĩnguk. 45 Tĩmbi nombo undane ñam yambum dou-palĩmbi, ñĩndĩñ enguk, “Sĩndĩ gamañgot doumbi, pat-nandĩ ti-pakañ ba? Yakñesi. Amalok Nĩñañ bola tĩñmumbi, yom amalok kĩsĩnan piũktok nain inda-talelak. 46 Mĩlalĩmbi ñana. Da kawĩt: ama bola ti-namnamlok ip ñasiñgan bilak.”

Yesu tĩkeñgĩlĩñ

47 Yesuli wĩndĩñ eñĩlĩmbi, gwañgwañii 12 endoññan nanin ama no koi Judas endĩ bĩnguk. Tĩmbi tapma ama biesĩ ba Juda ama biesĩ endĩ ama kĩmĩn wopum no en-mulĩmbi, endĩ kakit ba dimbanjĩ epmbi, Judas gĩta bĩngĩlĩñ. 48 Endĩ gama nĩm bĩñĩlĩmbi, bola tĩndĩ ama wali kundit no daut semepi ñĩndĩñ enguk, “Ama nak nandĩ-koñgom ti-ñĩmbi weñmetet † wĩn ama sĩndĩ lonjĩañ en wakan. En tĩkenekalĩñ!”

† 26:48: Wĩn Juda amatamdi nosĩ we semĩpi sĩmumu ti-semañ.

49 Judaslí bí tombi, wolongan Yesuloñ bímbi, “Níníndaut, we gamlet!” nímbi, nandí-koñgom tí-ñím weñmíñguk. 50 Tímíbímibi Yesulí níñguk, “Notna, nek tímbeñdok nandílañ wín platik tí.” § Eumbi, amalí Yesuloñ bím kisi kot-suapi tikembi, tíke-kwambíñ dañgíliñ. 51 Wolongan ama Yesu gít pakíliñ endoññan nanin nolí kakil ombap tiañembi, tapma amalok telak damanjí endok kena gwañgwa sílanin nolok pawan wílalím díkñe píñguk. 52 Wíndíñ tímíbímibi, Yesulí níñguk, “No en kakittí mik tílakta, en bo kakittí wíli kímbekak, wala tímibi kakitka il gíñañ kímíli ñawín. 53 Nak guma Bepna kítiñmambi, wolongan añelo kunakunatsí nímnat endí nep tímíbí platanelíñdok en-mulek wín dík ní m nandílañ ba? 54 Gan wíndíñ indaukta, nepek gítík Anutulok mandalí natnala inda-namektok elak walí bien ní m indawík.” 55 Tímibi Yesulí yousímibi, ama kímín en tíkenepi bíñgíliñ enda ñíndíñ enguk, “Nítek tímibi síndí kakit ba dímba mepi nepnepi bañ? Nak ama píñpiñen no ba? Sandap tuop nak tapma it sañ jimba gíñañ pípapi, amatam ení-daut tí-sem tímíbímibi, síndí ní m nepgíliñ. 56 Gan plofet amalí manda youkíliñ wolok bien indauktok nepek gítík ñín inda-talelak.” Tímibi gwañgwañii gítíktí Yesu bímbi, pí ña-tíliñgíliñ.

Yesu manda plon kímíkíliñ

57 Tímibi ama Yesu tíkeñgíliñ endí en nañgípi, tapma ama telak damanjí Kaiapas endok ílnan ñañgíliñ. (It wolok gíñañ endíkñe manda nandí-tale ama gít Juda ama biesí endí kímín tí-pakíliñ.) 58 Ñañíli mibi, Petlolí síngi kandañ gíñgíñgan ep kle ñambi, tapma ama telak damanjí endok it sañ jimba gíñañ loñgíliñ wolok ñambi loñguk. Lombi, Yesu nek indañmetak wín kaup nandímibi, mik ama gíta pí pakuk.

59 Tapma ama biesí gít Juda ama biesí díwín endí gítíktí Yesu wíli kímnelíñdok nandíñgíliñda tímibi, ama nindí Yesulok síngin joñgo simbi, kusei juluñañgan eu indauktok yolonjíñgíliñ. 60 Tímibi ama asup endí bímbi, manda juluñañgan embi youkíliñ, gan endí wíli kímíkímlok yom bien no ní m eu indañgíliñ. Síngimek ama típet no endí bímbi 61 eñgímík, “Ama ñalí manda no ñíndíñ eñguk, ‘Nak guma Anutulok it wiapi, sandap típet gít no wolok gíñañnan bíndambo tímiba kaitam mílalekak.’” 62 Wíndíñ eumbi, tapma amalok telak damanjí endí mílap ípi, Yesu ní-nandímibi eñguk, “Nítek? Mandalí gep youkamík wín biañgan ba juluñañgan? Ba dík manda no tambane ewíñdok

§ 26:50: Nandí-tale ama díwíndí Grik manda ñolok walan wín ñíndíñ nandañ, “Notna, nekta ñolok bílañ?”

tuop nım ba?” Endi wındıñ eumbi, ⁶³ Yesulı yom nımnat, gan wandingan embi, manda tambon no nım nıñguk. Tımbi telak damanjılı nıñguk, “Anutu kuñgu molom endok dainan manda biañgan eumbi nandına: Mesia wın Anutulı nımulımbi, bı-nımehtok een wın dık wakan ba? Dık Anutulok Nıñañ sınık ba?” ⁶⁴ Eumbi nıñguk, “Elañ wakan. Gan nak nındıñ sanba: gamanda sindı kanekalıñ wın: Amalok Nıñañ endı Anutu Gembı Molom endok kii dındımnan pipapı, kunum gınañ nanin mulukua plon pıukak.” ☆

Yesulı en Anutulok tuop sınık wındıñ eñgukta tımbi, ⁶⁵ tapma amalok telak damanjı endı gınañ komba dıumbi, kiupın blañganembi eñguk, “Endı Anutu nı-tıke-pım yalılak yañ! Ama sılanin ñalı Anutu nı-suambatak wın sindı ip ka nandañ, wala tımbi ama nolı ama wolok kusei eu indauktok nombo nım tıpkamıñ. ⁶⁶ Sındı enda nıtek tıñmılok nandañ?” Eumbi tambane nıñgılıñ, “Yomınla tımbi kımkımdok nandamıñ.” ⁶⁷ Wındıñ eumbi, ama dıwındı timan dai plon manjı iwıt suambapı, kıt ombımbi wıkılıñ, tımbi dıwındı kıt pındımdı wıpi ⁶⁸ nıñgılıñ, “Dık Mesia sınıkta, plofet manda embi, wın nındı gwıtak wın nınbı nandına!”

Petlolı Yesula ‘Nak en nım nandıñmılet’ eñguk

⁶⁹ Yesu manda plon kımılıñlımbi, Petlolı sañ jimba gınañ it pawan pipakuk. Pipalımbi, kena wembe nolı endoñ bımbi nıñguk, “Dık bo Yesu Galili nanin endok sambat.” ⁷⁰ Gan Petlolı ama gıtık endok dausınan e-sembımbi nıñguk, “Nak dık manda elañ wın nım nandılet.” ⁷¹ Wındıñ embi mılapı, sañ jımbalok yamanan ñaumbi, kena wembe nolı kañbi, wı pakılıñ enda nındıñ enguk, “Ama nın Yesu Nasalet nanin endok nol no.” ⁷² Eumbi, Petlolı nombo e-kımısembımbi eñguk, “Anutulok dainan biañgan elet. Nak ama wın en nım nandıñmılet.”

⁷³ Nain nım ombataumbi, wolok ikılıñdı Petloloñ bımbi nıñgılıñ, “Biañgan sınık, dık endok sambat. Mañga malaptı e-daklelak.” ⁷⁴ Eumbi, Petlolı manda kwambıñgan embi, nındıñ enguk, “Biañgan sınık, nak en nım nandıñmılet. Juluñgan eletta, Anutulı kındem nep tımbı kolawın.” Endı wındıñ eu taleumbi, wolongan puputtı kıtıñguk. Kıtıumbi, ⁷⁵ Yesulı Petlo manda nın nıñguk wın nandı-sıwıkkuk, “Puputtı gama nım kıtıñlımbi, dık nain tıpet gıt no ‘Nak en nım nandıñmılet’ eutañ.” Wın nandı-sıwıpi, pawan pı ñambi, sımba gawat wopum tımbi kukuk.

27

Yesu Pilatoloñ nañgıp ñaumbi, Judaslı toa topmbi kımğuk

¹ Kwet salaumbi, tapma ama biesi giti gita Juda amalok ama biesi endi Yesu wili kimbektok e-sambat tim, ² Yesu toali top nañgip nambi, Pilato win Roma amali Judia distrik ka-dikneuktok nimbaleñgini endok kiinan kimikiliñ.

³ Judas Yesu bola tinmanguk endi ama biesili Yesu manda plon kimpipi, wili kimbektok eu taleñgini win yambinguk. Yambimbi, nepek tinguk wala nandum mlataumbi, minem kwandai satnin 30 tapma ama biesi gita ama biesi diwin endi mangiliñ win epbi, bindambo tambane emepi nañguk. Nam tombi ⁴ enguk, “Nak yom timbi, ama yomin nimnat sindok kisanan kimilatta timbi en ip wili kinnepi tañ.” Windini eumbi ningiliñ, “Win ndok nepek nim. Win ditnalok nepek yañ.” ⁵ Windini eumbi, Judasli minem kwandai satnin win tapma it sañ jimba ginañ kol piumbi, en walinin pim nambi, toa topmbi kimguk.

⁶ Timbi tapma ama biesili Judasli minem koli pinguk win gamapi eñgini, “Minem nin ama wili kimbetak endok wekailok tuan. Tapma ittok minem git yousinetaminda, endikne manda maklenetamini.” ⁷ Wala timbi endi manda e-topmbi, minem wali ama no kwet kambot pa tilinguk endok kwet no tuambi, ama mayañgan nasi nindi Jelusalem pap sembinekaliñ endok amasum palektok eu taleñguk. ⁸ Endi kwet win Yesu kinkimlok tuanli tuañgini timbi, amatandi kwet wolok koi Kwet Wekaiat windini kitingiliñ, win nindingit gamañgot pa kitañ. ⁹⁻¹⁰ Tapma ama biesili windini tingiliñ, win plofet Jelemaiali indauktok eñguk wolok tuop indañguk. Endi Mesialok plon nindini embi youp biñguk patak,

“Israel amali minem kwandai satnin 30 waliñgot ama win tuanep e-topmumbi, minem waliñgan epbi, kwet kambot tindi amalok kwet no tuañgini, win Wopum Anutul molo manda nanguk wolok tuopkan tingiliñ.” ✧

Pilatoli Yesu manda plon kimpipi, kloñbat plon wili kimbektok eñguk

¹¹ Timbi Yesuli ka-dikne ama Pilato endok damanan ilimbi, ka-dikneli n-nandimbi eñguk, “Juda ama endok Ama Wapmañ dik nakan ba?” Windini eumbi ninguk, “Ip elañ windiñgan.” ¹² Gan tapma ama biesi git Juda ama biesi diwindi manda kusei kusei ni-youkiliñ, wolonda Yesuli manda tambon no nim tambanem enguk. ¹³ Timbi Pilatoli n-nandimbi eñguk, “Manda gitik gep youpi eañ win dik nim nandilañ ba?” ¹⁴ Gan endi man gali kwambiñ dambi,

nepek nola manda tambon no nım tambane nıñguk. Wındıñ tıñgukta, Pilatolı sılıkñembi, nandı-gıtiñgıtikñe tıñguk.

¹⁵ Kamaikamai gwılat nain tuop ka-dıkñelı ñındıñ pa tıñguk: endı amatam kımın wopum nandı-sembi, ama nolok koi kıtıaıñgılıñ en wakan it kwambıñ gınañ nanin pısat-semliñguk. ¹⁶ Nain wolonda ama kolan no koi gıñgılat it kwambıñ gınañ kımılım pakuk, koi Balabas. ¹⁷ Wındıñda amatam asuptı kımın tı-taleumbi, Pilatolı enı-nandımbi eñguk, “Sındı ama nında nak pısat-samettok eañ, Balabas ba Yesu Mesia nının enda eañ?” ¹⁸ Kusei ñındıñda endı wındıñ eñguk: amatamdı Yesu ka-galkta tıñgılıñda tımbi, ama biesılı en ka-gımbıt tıñıpi tıkembi, ka-dıkñelok kiinan kımılımbi, kusası yambı-daklembi, wındıñ eñguk.

¹⁹ Tımbi endok kusei no ñındıñ: endı ama yambı-dan kena pa tılıñguk wolok pipalıñılımbi, tamınlı manda ñındıñ kımılım endoñ loumbi eñguk, “Dık ama ñın kolan no nım tıñguk wın biu palen. Nak tim en ip lat kolan plon kañbi, nandıwam mılatok.” Pilatolok tamınlı wındıñ eñguk, ²⁰ gan tapma ama biesı ba Juda ama biesı dıwın endı amatamda engılıñ, “Sındı Pilatola ñındıñ nınekalıñ, ‘Dık Balabas kak bimbi, Yesu wıwıttok eukañ!’” Wındıñ embi, enı-gıñgıneumbi, wolok tuop nıñgılıñ. ²¹ Tımbi ka-dıkñelı amatam nombo en-nandımbi eñguk, “Ama tıpet endoñnan nanin nin pısalımettok eañ?” Eumbi, “Balabas” nıñgılıñ. ²² Eumbi enguk, “Tımbi Yesu Mesia nının enda nıtek tıñmetet?” Eumbi, gıtıkkandı kıtımbi nıñgılıñ, “Kloñbat plon lowın!” ²³ Tımbi Pilatolı enguk, “Nıtekta? Endı kolan nek tıñguk?” Eumbi, wopungan kıtımbi, nain asupgan ñındıñ eñgılıñ, “Kloñbat plon lowın! Kloñbat plon lowın!”

²⁴ Wındıñ tımbımbi, Pilatolı ka-nandıñguk wın: en Yesu nepek no tıñmılok tuop nım. Tombon amatamdı gımbıt tımbi, mik tınepi tıñgılıñ. Wındıñda Yesulok kımıkım wın Pilatolok yomın nım indauktok endı ñındıñ tıñguk: endı Juda amalok ep tındıñ no klembi, tukta eumbi, tuk tıke bı mımbi, dausınan kii wılıpi enguk, “Ama endok kımıkımlok mılap walı nokok plon nım loukak, wın sınlök nepek.” ²⁵ Eumbi, amatam gıtık endı manjı noñgan kıtı kolı ñaumbi nıñgılıñ, “Kım wın nındı ba kombılnıñ nındok plon loukak!” ²⁶ Tımbi Pilatolı amatamdok manda kımıt-klembi, Balabas pısat-sembi, Yesu waıpnelıñdok eñguk. Eumbi, wındıñ tımbı taleumbi, mik amalı kloñbat plon wıtnelıñdok kısınan kımıkuk.

Mik amalı Yesu nı-lakalakae tı-ñımbi, kloñbat plon wıkilıñ

²⁷ Tımbi ka-dıkñelok mik amalı Yesu nañgıp pımbi, ka-dıkñelok ilan ñam nısi kuñgılıñnan wandıñ lombi, nosii gıtık

en gita kımın kokılıñ. ²⁸ Tiñipi, Yesu enlok dasindasin kiundipi, mik amalok sauloñ gımın no dasi-mımbi, * ²⁹ toa pısıkñat bondınembi, kumbam plon dasi-mımbi, toña no kii dındım kandañ kımılımıñgılıñ. Wındıñ tiñipi, ña mılelem tımbi, ni-lakalakae ti-ñımbi eñgılıñ, “We, Juda amalok ama wapma!” ³⁰ Eñipi, iwıt endok plon suambapi, toña lom tıkembi, walıñgan kumbam plon nombo nombo wıkilıñ. ³¹ Nepek kusei kusei wındıñ tiñı-talembi, mik amalok sauloñ kiundipi, enloñ dasindasin nombo dasi-mım pıumbi, kloñbat plon wıtnepi nañgıp pı ñañgılıñ.

³² Pı ñañipi, telak plon ama no Sailini nanin koi Simon ña tımbi indañgılıñ. Tımbi indambi, en ni-gıñgıneum Yesulok kloñbat bembımbi ñañgılıñ. Ñambi, ³³ kwet no koi Golgata wandıñ ña tomgılıñ. (Kot walan ñındıñ, ‘Kumba Kwandat Kwet’.) ³⁴ Ña tombi, wain tuk gita gwasap kimbıñ wakıt ep kiukiulın wın tıke mıum na-nandımbi, kunjitam bıñguk. ³⁵ Tımbi kloñbat plon wılı taleumbi, dasindasin tıkenepi satu sañala kopi, dasindasin danbi epgılıñ. ³⁶ Wındıñ tımbi, pipapi ka-dıkñe-pakılıñ. ³⁷ Tımbi kumbam mindin plon kusei neta wıkilıñ wolok manda ñındıñ youp kımıkilıñ, “Ñın Yesu, Juda amalok Ama Wapmañjı.” ³⁸ Tımbi ama piñpiñen tıpet en gita yakan yandıpbi, no tombon no tombon ep mambı ikımık.

³⁹ Tımbi ama wandıñ ñañambıt tiñgılıñ endı Yesula kumbanjı dıñguneñipi ni-suambapi ⁴⁰ niñgılıñ, “Nıtehta? Dık tapma it wiapi, nain tıpet gıt no wolok gınañngan tımbi kaitauktok eñguñ wın. Nıtek tımbi dıtınalok pıñgıpka nım tıke-kımıtañ? Dık Anutulok Nıñañ sınıkta, kloñbat plon nanin pı!”

⁴¹ Tımbi tapma ama biesı wakıt endıkñe nandı-tale ama ba Juda ama biesı dıwın endı bo wındıñgot ni-kolakola embi eñgılıñ, ⁴² “Ama dıwısi ikan ep kımıkuk, gan enlok pıñgıu tıke-kımılektok tuop nım. En Islael ama nındok ama wapmañ sınıkta, kloñbat plon nanin pıwın! Pıwımek, endı Mesia bımbındok een ip wakan wın nandı-kılıkti tıñmınetamıñ. ⁴³ Endı Anutulok plon panjañganembi, endok Nıñañ sınık wındıñ elak. Tıkap wındıñda, papa kana: Anutulı tıke-kımılektok nandılak ba nım.” ⁴⁴ Ama piñdasi tıpet Yesu gıt yandıpgılıñ endı bo wındıñgot nımbı kolañgımık.

Yesu kımıñguk

* **27:28:** Ama wapmañ endı bo sauloñ gımın dasiañgılıñ, wala tımbi mik amalı Yesu en ama wapmañ sınık wolok walan juluñgan tınelıñdok mik amalok sauloñ gımın dasi-mıñgılıñ.

⁴⁵ Kwet nain boñgip tĩmbĩmbi, kwet tuop kilim indañguk. Inda-palĩmbi ñakap, 3 kilok tĩnguk. ⁴⁶ Wolongan Yesulĩ wopungan kitĩmbi eñguk, “Eli, Eli, lama sabaktani.” Wĩn ñĩndĩñ, “Anutuna, Anutuna, nekta nambilañ?” ✧ ⁴⁷ Tĩmbi wandĩñ pakĩliñ endoññan nanin dĩwĩndĩ manda wĩn nandĩmbi eñgĩliñ, “Endĩ plofet Elia kitĩñmilak.” ⁴⁸ Wolongan mik ama nolĩ woñep ñambi, nepek busukñanen walĩ tuk kindem tiañewik no tĩke bĩmbi, wain tuk kimbĩñ gĩnañ wĩsĩmbi, komba bem kusip plon topbi, Yesulĩ nanalok mĩnguk. ⁴⁹ Gan dĩwĩsilĩ eñgĩliñ, “Biukĩn, Elialĩ tĩke-kĩmĩlepi bĩutak bek, wĩn kañmek.” ⁵⁰ Tĩmbi Yesulĩ nombo wopungan kitĩmbi, engan kĩmit nandum, woñ poñaumbi kĩmĩnguk.

⁵¹ Wolongan nepek ñĩndĩñ indañguk: tapma ilan sandum masipmasip wopum tĩngĩliñ wĩn boñgĩpgan tawam blañganembi, gwat nanin pĩ lap taleñguk, tĩmbi kwet mĩnjat mĩnjat tĩmbĩmbi, kawat jĩngĩn dĩwĩn tawa pĩngĩliñ. ⁵² Tĩmbi sumlok yama pĩsalĩmbi, Anutulok gĩngĩt damañgan kĩm-taleñgĩliñ asuptĩ mĩlapi, ⁵³ sumjĩ biñgĩliñ. Bimbi, Yesulĩ kĩmnan nanin mĩlalĩmbi, wolonda endĩ Anutulok it kwet dĩndĩm engano, wĩn Jelusalem, wandĩñ lombi, amatam asuptoñ inda-semgĩliñ.

⁵⁴ Mik amalok telak dama gĩt amañii Yesu ka-dĩkñepakĩliñ endĩ mĩnjamĩnjat ba nepek kusei kusei indañguk wĩn kañgĩliñ endĩ kolan mĩsĩmbi eñgĩliñ, “Biañganak. Ñĩne Anutulok Nĩñañ sĩnĩk.”

⁵⁵ Yesulĩ Galili distrik nanin Jelusalem biñguknan tam asuptĩ en gĩta yakan bĩmbi, tĩmbi plata pa ti-ta-kuñgĩliñ. Yesu wĩli kĩnguk sandap wolondañgan endĩ bo Golgata bĩ pakĩliñ, gan endĩ mayañgan ipi, dei posnembi kañgĩliñ. ⁵⁶ Wĩn endoñ nanin no koi Malia Makdala nanin. Tĩmbi Malia no, Jekop gĩt Josep endok menjet. Tĩm no wĩn Sebedilok nĩñañiit endok menjet.

Yesu kĩndikĩliñ

⁵⁷ Ama mĩnemmat no Alimatia nanin endĩ bo Yesulok gwañgwa no, koi Josep. Maim pĩup tĩmbĩmbi, ⁵⁸ endĩ Pilatoloñ ñambi, Yesulok dalandanda eñguk. Eumbi, Pilatolĩ nandĩñmĩmbi, tĩke mĩnelĩñdok enguk. Eumbi, wolok tuop mĩumbi tĩkeñguk. ⁵⁹ Tĩkembĩ, sandum satnin bambum nĩmnat walĩ tĩmĩpi, ⁶⁰ tĩke ñambi, enlok sum gĩnañnan kĩmĩkuk. Sum wĩn kombli sĩnĩk, kawat gĩnañ wĩn Josep enlok kulup bimbĩ. Joseptĩ Yesulok dalandan wolok kĩmĩpi, kawat wopum no munjulĩm bĩ yama masipmĩnguk. Wĩndĩñ tĩ-talembi, walinin pĩ ñañguk. ⁶¹ Joseptĩ dalandan sumnan

kimilñlimbi, Malia Makdala nanin en gita Malia no endi sum dat kandañ pipapi ka-tuakimik.

⁶² Kwet salaum Sabat patnandi nain timbimbi, tapma ama biesi git Falisi ama endi yakan Pilatoloñ ñam ⁶³ nimbibi, Yesulok plon ñindin eñgulin, “Ama wopum, nindi ama julunjuluñdok wali gama kaik kuñipi, manda no eñguk win nandinana siwatak. Endi ñindin eñguk, ‘Nain tipet git no ñaume, kimnan nanin milaletat.’ ⁶⁴ Wala timbi dik eumbi, sum win ka-dikne-kilin e-palimbi, nain tipet git no win taleukak. Nim kañbi, gwañgwañiili ña dalandan kumbu tim tike ñambi, amatamda juluñgan ñindin enineliñ a, ‘Yesu en ip kimnan nanin milakuk.’ Wandin eneliñda, juluñt manda kombilin wali Yesuli juluñt manda eñguk win maklewik.” ⁶⁵ Eumbi, Pilatoli nandi-sembi enguk, “Kindem a. Sindi mik ama diwin epmbi, sumnan yanañip ñaum, sum masip kwambin danelindok nittek tinep nandañ wolok tuop tinekalin.” ⁶⁶ Wandin eumbi, sumnan ñam, sum masip kwambin danelindok kawatti sum dai masipmñguk wolok plon nisilok kimsip no kimpipi, ka-dikne nelindok mik ama wandin yambium pakilin.

28

Yesuli kimnan nanin milakuk

¹ Sabat patnandi nain taleumbi, kena nain kusei kimikimilinan kwet salawa salawa timbimbi, Malia Makdala nanin git Malia noli endi Yesulok sum kandepi ñañgimik. ² Timbi platik sinik kwet minjamnajat wopum sinik minjalimbi, wolonda Wopumdok añelo noli kunum ginañ nanin pmbi, kawat sum masipmñguk win manjaneum ñaumbi, kawat wolok plon pipakuk. ³ Endok walan win pisapisat walalan wandin, timbi dasindasin win satnin sinik. ⁴ Timbi ama sum ka-dikne-pakilin endi en kañbi, kolan misinñgulinnda timbi kisi kesisi blañblañ timbimbi, amali kimañ wandin kwelan pi pakilin.

⁵ Timbi añeloli tam tipetta enguk, “Nim misindemik. Nak nandi let siti Yesu kloñbat plon wikilin en kandepi bamik. ⁶ Gan endi ni nim patak. Endi damañgan manda sanguk wolok tuop Anutul timbi milalak. Kwel kinjangot ni bi kawit. ⁷ Timbi siti plapkan ñambi, gwañgwañiila ñindin enbit, ‘Endi kimnan nanin ikan milalak, man ñindin git dama Galili kwelan ñaumbi, sindi wandin ña kanekalin.’ Manda ip wakan sanlet.” ⁸ Wandin eumbi, endi misinñgimik, gan silisili wopundi ginañjet ginañ tokneumbi, platikan sum bimbi, ginñgit manda gwañgwañiila endepi woñep ñañgimik. ⁹ Ñañlimbi, platik sinik Yesuli ep timbi indam

we semumbi, endi endoñ kesinan ña milelem timbi, tikekañipi ni-wowoñe tñgimik. ¹⁰ Timbi Yesuli enguk, “Nim misindemik, ña notnai Galili ñanelñdok enbimbi, wandiñ ñam nambinekaliñ.”

¹¹ Tam tìpet endi gwañgwañiiloñ ñañlìmbi, mik ama sum ka-dikñeñgìlìñ endoññan nanin diwìndi it kwelan undane ñambi, nepek gítik sumnan indañguk wolok kasat win tapma ama biesila ti-semgìlìñ. ¹² Timbi tapma ama biesilì Juda ama biesi diwin en gita kimin timbi, ñindìñ tìnelìñdok e-topbi, wolok tuop tñgìlìñ: endi minem asupgan mik amala embi ¹³ engìlìñ, “Sindì amatamda ñindìñ eninekaliñ, ‘Nindì dou-patnambi, gwañgwañiilì tim bimbì, dalandan kumbu tikembi ñalìñ.’ Wìndìñ enekalìñ. ¹⁴ Tikap manda win Pilatolok pawan ginañ pìukta, nindì mek ñam kambì, nepek ñin ti-dìndim enambi, mìlap no nim inda-samekak.” * ¹⁵ Eumbi, mik amalì minem wopum win ep ñambi, ama biesilì manda eñgìlìñ wolok tuop tñgìlìñ. Timbi manda walì Juda amatamdok boñgìpsinan eu sapakñe-tike-bìñguk.

Yesuli gwañgwañiiloñ inda-sembi, kena tìnelìñdok enguk

¹⁶ Timbi Yesulok gwañgwañiilì 11 endi Galili distrik ñambi, damañgan endi molo manda no enguk kwet jañgin wolok loñgìlìñ. ¹⁷ Loumbi, Yesulì wandìñgan inda-semum kañbi milelem tñmìñgìlìñ. Gan diwisilì “Yesu en kamiñ ba?” embi, ginañ tìpet tñgìlìñ. ¹⁸ Timbi Yesulì gwañgwañiiloñ ñasìñgan ñambi enguk, “Bep Anutulì kunum kwet yambi-dikñeuttok gembì gítik win naka nam-taleñguk. ¹⁹ Wala timbi sindì kwet tuop ñambi, amatam gítik nokok gwañgwanai ep tìmbì indanekalìñ, win Bep, Nìñañ gít Dìndim Woñ endok kosì plon yatnañ tuk i-sembi, ²⁰ endikñe manda san-daut ti-sam-kuñgut win gítik eni-daut ti-semumbi tañgone-talenekalìñ. Nandañ: nak nain tuop sin gita ku-ta-ñawambi, kwettok nain taleukak wolok tuop.”

* **28:14:** Mik ama kena tñìpi douañgìlìñ win yandìpmi kìmyañgìlìñ.

Gĩngĩt manda kĩndem Malekolĩ youkuk Mesialĩ indaĩguk

*Yoanelĩ Mesialok * telak tĩ-dĩndĩm e kena tĩĩguk*

¹ Yesu endĩ Mesia, Yambattok nĩĩañ. Gĩngĩt manda kĩndem endok plon nĩndĩñ kusei kĩmitak.

² Manda no Yambattĩ Mesiala nĩĩguk wĩn plofet Aisaiailĩ nĩndĩñ youp biĩguk patak,

“Nandĩlañ! Nak tĩplaplatna no kĩmĩlam nĩambi, dĩkok telak dama tĩmbi, telak tĩ-dĩndĩm e-gamekak.

³ Ama no kwet ama nĩmnatnan nĩndĩñ kĩtĩ-kolĩ ñalak, ‘Wopumdok telak tĩ-dĩndĩm tĩ-ñĩmĩt!

Telak kelim tĩ-dĩndĩm tĩ-ñĩmnekalĩñ!’ ”

⁴ Tĩmbi manda wolok tuop ama no miti tuk i-sem-i-sem tĩĩguk, koi Yoane, endĩ kwet ama nĩmnatnan ña-indaĩguk. Indambi, nĩndĩñ eu pĩumbi enĩ-ta-kuĩguk, “Sĩndĩ gĩnanjĩ tambanembi, kuĩngu kolan bi-talembe, miti tuk inekalĩñ. Wolondamek Yambattĩ yomjĩ bi-samekak.” ⁵ Tĩmbi amatam Judia kwelan ba Jelusalem it kwelan pakĩlĩñ endĩ gĩtĩkkandĩ isĩ kwesĩ bimbi, Yoaneloñ ña indambi, yomjĩ e-jamilaumbi, Joldan tuk gĩnañ miti tuk i-sem-ta-kuĩguk.

⁶ Yoanelok dasindasin wĩn plofet amalok dasindasinjĩ wandiñ, wĩn kamel domdĩ tĩndĩn, tĩmbi endĩ boĩngũnan bĩt gwĩlaptĩ tem kulĩĩguk. Nanañ tuk wĩn gotak gĩt bupit mĩnjĩp tuk koĩgom kli gĩnañ nanin na-kulĩĩguk. ⁷ Tĩmbi endĩ nĩndĩñ eu pĩumbi, amatam enĩ-ta-kuĩguk, “Ama no nokok siĩgina kandañ indaup tĩlak endĩ nak nomĩk nĩm, endĩ ama loloñ sĩnik. Ama pĩmbĩñen, nak kambak nĩandin ñalĩ nepek no tuop nĩm tĩ-ñĩmet. ⁸ Nak tuk sĩlaningot i-sam-ta-kulet, gan endĩ Dĩndĩm Yallĩ i-samekak.”

Yesu en Mesia inda-dakleĩguk

⁹ Yoanelĩ kena kusei kĩmĩlĩñĩlĩmbi, Yesulĩ Nasalet it kwet Galili provins gĩnañ pakuk. Pakapĩ, il kusei bimbi, Joldan tuknan ña-tombĩmbi, Yoanelĩ tuk i-ñĩmĩĩguk. ¹⁰ Tuk i-ñĩm-taleumbi, Yesulĩ tuk pawañ loĩpi dei loumbi kaĩguk wĩn: kunum pĩsalĩmbi, Dĩndĩm Yallĩ monĩk koi mambaip wandiñ walĩ endok plon pĩĩguk. ¹¹ Pĩñĩlĩmbi, kunum gĩnañ nanin

* 1:: Damaĩgan Yambattĩ Israel amatam nĩndĩñ enĩ-kwambĩñ daĩguk: endĩ ama no amatamĩĩ ep mektok nĩ-mulekak. Juda amalĩ ama wolok koi Mesia kĩtĩmbi, endok indainda nain mandĩ-ta-kuĩgĩlĩñ.

manda no ñindiñ kitu piñguk, “Dik niñana noñgan sinik. Nak gambi-galk tamba, nandi-koñgom ti-gamlet.”

¹² Tĩmbi wolondañgan Dĩndim Yallĩ Yesu kwet silaninnan ni-mulĩmbi ñañguk. ¹³ Kwet wandĩñ ama ni-mnat, gaut moyendiñgot kuñgiliñ. Yesulĩ wandĩñ ñambi, tim sandap 40 pakuk. Palĩñĩlĩmbi, Satañdĩ endoñ bĩmbi, tue-kañbi ti-ñĩm-ta-ku wĩt ni-m kañbi bim ñañguk. Tĩmbi añelolĩ bĩmbi, Yesu tĩmbi platañgiliñ.

¹⁴ Yoane it kwambĩñ gĩnañ kĩmĩkĩlĩñ wolok siñgi kandañ Yesulĩ Galili kwelan undane-ñambi, Yambattok gĩngĩt manda kĩndem eu pi-umbi, ¹⁵ ñindiñ eni-ta-ñañguk, “Yambattĩ nain wopum amatamñii yambi-dĩkñeuktok kĩmĩkuk. Nain wĩn ip indalak, wala tĩmbi sĩndĩ gĩnanjĩ tambanembi, kuñgu kolan bimbi, gĩngĩt manda kĩndem ñĩn nandi-kwambĩñ danekaliñ!”

Yesulĩ gembĩn Juda amatam daut semguk

Yesulĩ gwañgwañii tĩpet tĩpet kitĩ-semguk

¹⁶ Tĩmbi Yesulĩ Galili tuk guañ baliliñ ñañĩpi, Simon gĩt kwayañ Andlu yambiñguk: endĩ tuk guañ gĩnañ ipi, pis lĩk molom molom kop tiañe tĩngĩmĩk. Pis epep kena wĩn endok mĩnemjet kena wakan. ¹⁷ Yesulĩ yambi-umbi kitĩ-sembi eñguk, “Sĩtĩ bĩwit!” embi enguk, “Sĩtĩ pis epep kena ti-ta-bamĩk. Kena wĩn bimbi bĩm, nak nep kle-kuumek, nak sep tĩmba pañgĩtaumbi, Yambattok amatam epep kena ti-kundekamĩk.” ¹⁸ Enbĩmbi, platik sinik pis ba pislĩk bimbi, wolongan kusei kĩmĩpi, Yesu kle-ñañgĩmĩk.

¹⁹ Tĩmbi Yesulĩ kambak jĩlop ñañĩpi, dakwaya tĩpet, Sebedilok niñañiit Yakobo gĩt Yoane, yambiñguk: endĩ nosiit gĩta kĩkeñ plon papi, pis lĩk wopumjĩ ti-dĩndim e kena tĩngĩmĩk. ²⁰ Yesulĩ yambi-umbi, wolongan en kle-kundemĩktok kitĩ-semumbi, beset Sebedi gĩt kena gwañgwañii kĩkeñ plon yambimbi, Yesu kle-ñañgĩmĩk.

Yesulĩ yal kolan no kle-kokuk

²¹ Tĩmbi Yesulĩ gwañgwañii gĩt Kapaneam it kwelan ña-kuñguk. Tĩmbi Sabat patnandĩ nain indaumbi, it kiyau gĩnañ lombi, kusei kĩmĩpi, amatamda eni-daut ti-sembi, nanandĩ emguk. ²² Endĩ endĩkñe manda nandi-tale amalĩ eni-daut ti-semmañgiliñ wĩndĩñ ni-m tĩnguk. Endĩ ama kosĩ gĩngĩlat nomĩk manda gembĩnat sinik eñguk, wala tĩmbi amatam mandan nandiñgiliñ endĩ nandi-sĩlkñe-tĩngĩlĩñ.

²³ Tĩmbi ama no yal kolannat it kiyau gĩnan pakuk ²⁴ endĩ Yesula kitĩ-ñĩmbi eñguk, “Yesu Nasalet nanin, dik nekta nĩndok kandañ bĩñ? Dik ni-ĩpi tĩmbi kolaneñdok

biñ ba? Nak dik nandi-gamlet: dik ama dindim Yam-battoñ nanin.”²⁵ Windiñ eumbi, Yesulí yal kolan niñombimbi niñguk, “Mañga galimbi, ama ñin kañbimbi poñau!”²⁶ Nimbimbi, yal kolandi ama minjamnajat tiñipi, kwawa wopungan timbi, amalok ginañ nanin kamisim poñañguk.²⁷ Windiñ timbimbi, amatam gitikti ka-silikñembi misinipi, nisinigan ñindiñ e-nandi-tiñgilañ, “Nepek nek ñandin indalak? Nandinandi ñin gitikñin ba gembinat bien! Endi yal kolan wakít manda kwambim enbimbi, mandan nandimbi tañgoneañ.”²⁸ Timbi Yesulok koi giñgit platik sinik Galili kwet tuop eu satañguk.

Yesulí amatam asup ep timbi kindem daumbi, Galili kwelan giñgit manda enguk

²⁹ Timbi Yesu git gwañgwañii endi it kiyau bimbi, pawañ pi-ñañgilañ. Pi-ñaumbi, wolongan Simon git Andlu endi Yesu, Yakobo git Yoane yanañgilañ ñambi, isetnan loñgilañ.³⁰ Lo-tombimbi Yesu niñgilañ, “Simon yapman tam jibat piñgiu kunduwat sinik wali tikeumbi dou-patak.” Windiñ nimbimbi,³¹ endoñ ñañguk. Ñambi, kii plon tikem timbim mialalimbi, jibalí wolongan taleumbi, nana tuk emguk.

³² Timbi maim daut pi-sembumbi, patnandi nain taleumbi, amatam jimbasiat git ama yal kolanjiat gitik Yesuloñ yousiyosinigan yanañgipi biñgilañ.³³ Timbi Kapaneam nasi gitikkandi it yamanan kimin tiñgilañ.³⁴ Timbi Yesulí amatam jibat kusei kuseilí ep miñguk asupgan ep timbi kindem daumbi, yal kolan wakít kle-kot-semguk. Windiñ timbimbi, yal endi en nin win nandidakle-ñimumbi, manda nim enelñdok e-kimisip ti-semguk.

³⁵ Timbi Yesulí kilim mulum ginañ mlapi, kwet ama nimnatnan pi-ñambi, wandiñ nimolo tiñguk.³⁶ Nimolo ti-palimbi, Simon gita noliilí mlapi, Yesu lonjimbi, lonjita-ñakap³⁷ timbi indaumbi niñgilañ, “Kapaneam amatam gitikti gambine eñipi gep lonjaañ!”³⁸ Nimbimbi enguk, “Nandi let. Gan nak giñgit manda kindem ewa piuptok sinik indañgut, wala timbi it kwet diwin ñasinigan pakañ wandiñ ñana.”³⁹ Windiñ embi, Galili kwet tuop kuñipi, it kiyausi ginañ giñgit manda eniení kena tiñipi, yal kolan wakít ep kle-kot-ti-sem-ta-kuñguk.

Yesulí ama wanda kwambiñnat no timbi kindem dañguk

⁴⁰ Timbi ama no wanda kwambiñnat endi Yesuloñ bimbi kakukule-eñipi, milelem ti-ñimbi, kumbam diñgunembi niñguk, “Tikap dik nep timbi kindem dawittok nandi lañda, dik tuop.”⁴¹ Eumbi, Yesulí enda blan wopum ti-ñimbi, kii kosuap tikeñipi niñguk, “Nak nandi-gamlet, dik nombo

k'ndem da!" ⁴² N'imb'mbi, platik s'nik wandan kwambiñ pail'mbi, k'ndem dañguk.

⁴³⁻⁴⁴ T'imbi Yesuli ni-kim'sip kwambiñ ti-ñ'imbi niñguk, "Nandiñ. D'ik nimbek nola nepek inda-gam'k wolok kasat joñgo n'm enbekañ. N'im s'nik. D'ik ñambi, piñg'pka tapma ama daulim'umbi, k'ndem dañ w'in gambi-nandukak. T'imbi Moseli end'kñe manda eñguk wolok tuop d'ik tapma t'imb'mbi, amatam g'it'kti j'mbatka talelak w'in gambi-nand'nekal'ñ." Yesuli manda w'indiñ embi, d'ind'imgan n'mul'mbi ⁴⁵ ñañguk. Gan end' kusei kim'ipi, kundit nek endok plon inda-ñ'im'ñguk wolok kasat amatamda ti-sem-ta-kuñ'pi eu satañguk. W'indiñda t'imbi Yesuli it kwelan indañgan ñañala nandum m'itataumbi, kwet ama n'imnatnan ña-pakuk. Ña-pal'ñ'il'mbi, amatam kwet tuop endoñ bi-teleñg'il'ñ.

2

Yesuli yom bimbilok gemb' palmilak

¹ Sandap d'w'in taleumbi, Yesuli b'indambo Kapaneam it kwelan ña-tomguk. T'imbi amatam d'w'indi "End' b'ik, ilan patak" eu sataumbi, ² amatam asupgandi endoñ biñg'il'ñ. B'imbi, it g'inañ lo-pil' tokñeumbi, yamanan wak'it pipap masip m'umbi, g'iñg'it manda enguk. ³ G'iñg'it eñ'il'mbi, ama d'w'in noli endoñ biñg'il'ñ, endoñnan nanin ama t'pet g'it t'pet end' nos' no kii kesi dalandan tañgo plon b'embi biñg'il'ñ. ⁴ B'imbi, Yesulok kuañ kuseinan kim'tnel'ñdok ama kim'in g'inañ ñam w'it n'm kañbi, it pend'im bat plon loñg'il'ñ. Lombi, Yesulok kumbamnan kandañ pend'im g'inañ t'imbi tomb'mbi, ama kii kesi dalandandok tañgo plon toali topbi, it pend'im plon nanin kim'il'im piñguk. ⁵ W'indiñ t'imb'mbi, Yesuli nanandi kil'ikt'nj'lok kusei k'nan-di-tombi, ama kii kesi dalandanla n'mbi eñguk, "Notna, yomga bi-gamlet."

⁶ T'imbi end'kñe manda nandi-tale ama d'w'in w'iñgan pipak'il'ñ end' g'nanj' g'inañ ñ'ndiñ kim't-nandiñg'il'ñ, ⁷ "Nekta ama silanin ñali 'Yomga bi-gamlet' embi, Yambat ni-t'ike-pi-yalilak? Yom bimbilok gemb' w'in Yambattoñgot pal'mlak." ⁸ W'indiñ kim't-nandiñ'il'mbi, Yesuli w'ipkan g'inañli yambi-nandi-daklembi enguk, "G'nanj'li neta w'indiñ nandi-kunakunaeñ? ⁹ T'ikap nak ama ñala 'M'ilapi, ipatka t'k'embi ñau!' n'imb'mbi, k'ndem daw'ikta, nak 'Yom bi-gamlet' nit wal' w'indiñgot k'ndem indañmek. ¹⁰ W'indiñda kwelan ñolok yom bimbilok gemb' w'in Ama Sis'niktoñ palmilak w'in daut samettok ¹¹ nak ama kii kesi dalandan ñala ñ'ndiñ n'let, 'M'ilapi, ipatka t'k'embi,

ikanan ñau!” ¹² Yesulí wíndíñ ním̄bím̄bi, ama walí m̄lapi, wolongan ipal tíkembi, amatam dausínangan poñañguk. Tím̄bi amatam gítíktí ka-gítíp gítíp tím̄bi, Yambat ní-kíndem dambi eñgíliñ, “Nepek ñandin damañgan no ním̄ kañgím̄ñ.”

Yesulok nanandínli amalok nanandínji maklelak

¹³ Tím̄bi Yesulí bándambo tuk guañ baliliñnan pí-ñañguk. Ñaumbi, amatam kím̄n wopumgandí endoñ bím̄bi enidaut tí-semguk. ¹⁴ Tím̄bi walinin yousím̄ ñañípi, Alifaialok níñañ Livailí takis epep ilan pipalím̄bi kañbi níñguk, “Bím̄ nep kle-ku!” Ním̄bím̄bi, kenan bimbi m̄lapi, kusei kím̄pi kle-ñañguk.

¹⁵ Tím̄bi Livailí Yesu ní-tiañeum ilnan loumbi, nana towiñguk. Tím̄bi takis epep ama gíta ama endíkñe manda ním̄ kím̄t-kle-kíliñ eañ (ama wandisí asupgandí Yesu kleñgíliñ) endí bo Yesu gít gwañgwañii en gíta lombi, nana yakan nañgíliñ. ¹⁶ Tím̄bi Falisi ama endok boñgípsinan nanin endíkñe manda nandí-tale ama díwín endí Yesu en gíta pipapí, nana nambím̄bi kañbi, nandu m̄lataumbi, gwañgwañiila enbi eñgíliñ, “En neta takis epep ama ba ama endíkñe manda ním̄ kím̄t-kle-kíliñ eañ en gíta papí, nana nalak?” ¹⁷ Eumbi, Yesulí manda wín nandím̄bi, ñíndíñ enbi eñguk, “Kíndemsí endí gwasap amalóñ sílakan ním̄ ñañ. Wín jím̄basíat endíñgot gwasap amalóñ ñañ. Wíndíñgangot nak ama díndím̄ enda ním̄ bíñgut. Ním̄ a. Nak ama yomsíat ení-tiañeupi bíñgut.”

Yesulok nanandínli sosílok nanandínji maklelak

¹⁸ Tím̄bi nain nola Yoane tuk í-sem-í-sem kena tíñguk endok gwañgwañii gít Falisi ama endí sosílok telak kleñípi, nana gítík kím̄síp tíñgíliñ. Tíñíliñ, ama díwín endí Yesulóñ bím̄bi ní-kañbi eñgíliñ, “Yoanelok gwañgwañii ba Falisi ama endok gwañgwanjii endí nana kím̄síp tím̄bím̄bi, neta díkok gwañgwañgailí wíndíñ ním̄ tañ?” ¹⁹ Ní-nandumbi, Yesulí enlok ba gwañgwañiilok plon ñíndíñ embi enguk, “Tíkáp ama nolí tam tím̄bektok nana sina wopum tím̄bím̄bi, nolii kítí-semum bíñgíliñ endí kíndem nana kím̄síp tínelíñ ba? Ním̄ a. Ama walí nolii gíta palíñíliñ, nana kím̄síp kíndem ním̄ tínelíñ. ²⁰ Gan nain wín indaumbi, ama ení-tiañeñguk en noliiilok boñgípsinan nanin yapma tíkeñáumbi, wolondamek noliiilí nana kím̄síp tínekalíñ.”

²¹ Yesulí wíndíñ embi, sosíloñ telak gít enloñ telak wolok eyout manda típet embi, ñíndíñ enguk, “Nimbek nolí dasin-dasi damanin díkñendíkñen plon sandum kusip komblin ním̄ kím̄t takapbí youlek. Wíndíñ tím̄bekta, kaik walí

damanin tiañeumbi blañganeumbi, ginañ wopumgan sinik indauk. ²² Tĩmbi bo wain tul komblin wain gwılap kawai ginañ nım wıli gılowık. Wındıñ tımbekta, tullı bendıwopum dambi, gwılap tımbı tawaumbi, tul gıta gwılap kolandemık. Wala tımbi wain tul komblin wın gwılap komblin ginañ wıli gılolok.”

Yesulok nanandınlı Moselok endıkñe manda maklelak

²³ Tımbi Sabat patnandı nain nola Yesulı plaua kena boñgıp dikñe-ñaupi ñaumbi, gwañgwañiili en kle-ñañgılıñ. Ñañıpi, kusei kımıpi, plaua mınjıp met-nañgılıñ. ²⁴ Tımbi Falisi amalı yambımbi, Yesu nımbi eñgılıñ, “Wı ka! Neta endı kımısip manda maklembi, patnandı nainda kena tañ?” ²⁵⁻²⁶ Eumbi tambane-enguk, “Nain wolonda Abiatalı tapma amalok telak damanjı palıñılımbi, Devit gıt amañii nananjıla gawat tı-palımbi, Devittı nıtek tıñguk? Sındı kasat wın nım pinat-nandıñgılıñ bek? Devit endı Yambattok it ginañ lombi, plaua Yambatta mımın mepi nañguk. Plaua wın tapma amalıñgot nanalok, gan Devittı kımısip manda maklembi, plaua nañbi, noliila bo mep emumbi nañgılıñ.”

²⁷ Yesulı wındıñ embi enı-daklembi eñguk, “Yambattı ama Sabatta tımbi nım tımbı indañguk. Nım sinik. Endı Sabat patnandı nain wın amatam ep tımbı pañgıtanelıñdok kımıkuk. ²⁸ Wala tımbi nak, Ama Sısınıktı, amatamdı Sabat patnandı nainda nek nek kındem tındılok ewa talelak.”

3

¹ Tımbi Sabat patnandı nain nola Yesulı bındambo it kiyau ginañ loubi, ama kii dalandan nolı wolok pipakuk. ² Palımbi, Yesulok kanjıkñii endı Yesu manda plon kımıtnelıñdok nandıñgılıñ, wala tımbi endı Yesu Sabattok sambat kleñıpi, ama wın kañbiutak, ba kımısip makleñıpi, ama wın tımbı kındem dautak wala ka-tuakılıñ. ³ Wındıñ ka-tualıñılımbi, Yesulı ama kii dalandan nı-tiañembi nıñguk, “Mılapı indangan it!” Wındıñ embi, ⁴ Falisi amala enı-kañbi eñguk, “Sabattok endıkñe manda walı nıtek elak? Patnandı nainda kındem ba kolan tılok, ama ep tımbı kındem dalok ba ep tımbı kımlok?” Yesulı wındıñ enı-kaumbi, manda tambon nım tambane-nımbi, sılak nambım ñaumbi pakılıñ.

⁵ Tımbi Yesulok ginañ dı-kokop eneumbi tambaneyambımbi, ginañ kwambındanjıla walen kolaumbi, ama wala ñındıñ nıñguk, “Kıka kosuat!” Eumbi, kii kosuapi, kındem dañguk. ⁶ Tımbi Falisi ama endı it kiyau bimbi, pawañ poñambi, wolongan ama wapmañ Elottok sambatıı gıt kımın tıñgılıñ. Kımın tımbi, kusei kımıpi, nıtek tımbi wıtneñ eñıpi, manda e-lonjı-tıñgılıñ.

Amatam kımın gıtıktı Yesu kleñgılıñ

⁷ Yesu gıt gwañgwañii endı pı-ñambi, Galili tuk guañ baliliñ ñañgılıñ. Ñañañımbi, ama kımın wopungan endı Yesu kleñgılıñ. Endı Galili kwelan naningot nım a. Amatam Judia kwelan ⁸ ba Jerusalem it kwelan, ba Idumaia kwelan ba Joldan tuk tambon kanda, ba Tilo gıt Saidon it kwet kandañ pakañ, amatam asupgan endı Yesu kundit neknek ti-kuñguk wolok giñgıt nandıñgılıñda tımbi endoñ biñgılıñ. ⁹⁻¹⁰ Endı amatam asup ep tımbi kindem dañgukta, wala tımbi ama jimbasiat ba wandanjıat endı tıke-kaneliñdok kle-gımbupi, tambo kle-kot-tiñgılıñ. Wındıñ tiñgılıñda tımbi, Yesulı kıkeñ plon loup nandımbi, gwañgwañiila enguk, “Nım kañbi, amatamdı nep kamaineliñ, wala tımbi kıkeñ tipnam no bımbi namandı palen.” ¹¹ Tımbi ama yal kolanjıat Yesu kañgılıñ endı kesinan mılelem tımbi diñgunembi, ñındıñ kitiñgılıñ, “Dık Yambattok Nıñañ sınık.” ¹² Wındıñ kitiñımbi, Yesulı enlok kusei nım e-dakleneliñdok en-kımsip kwambiñ ti-semguk.

Yesulı telak netek plon Yambatti giñgıtñii yambi-dikñelak wala enı-daut ti-semguk

Yesulı enı-mumulın 12 ep danguk

¹³ Tımbi Yesulı kwet kımın nolok lombi, ama epmep nandıñguk wakan enı-tiañeum biñgılıñ. ¹⁴ Bıumbi, endoñnan nanin ama 12got epbi, kosi ‘enı-mumulın’ kitiñgılıñ enguk, “Sındı nakıta kuneliñdok sep danlet. Danbi sanımulambi, giñgıt mandana e-ta-kunekalıñ. ¹⁵ Tımbi yal kolan ep kle-kot-ti-semneliñdok gembı pat-samekak.” ¹⁶ Ama 12 Yesulı ep danguk endok kosi ñındıñ: Simon (koi no Petlo kitiñguk). ¹⁷ Tımbi Sebedilok nıñañıit Yakobo gıt Yoane (endok koset komblin Boanelges ep kitiñguk, nınılok manda plon ‘Endı dılimat wandıñ’). ¹⁸ Tımbi Andlu, Filip, Batlomio, Mataiyo, Tomas, Yakobo Alifaielok nıñañ, tımbi Tadaio, ba Simon Selot. ¹⁹ Tımbi Judas Iskaliot, ama endı Yesu bola ti-ñımguk.

Yesulok sambat bien sınık wı nin?

²⁰ Tımbi Yesulı gwañgwañii gıt ilan ñañguk. Ñaumbi, bındambo amatam asuptı endoñ bi kımın tiñgılıñ. Nain tuop wındıñ tiñgılıñda tımbi, Yesu gıt gwañgwañii endok nana tuk ep na nain no nım inda-semguk. ²¹ Tımbi Yesulok wekal sambat endı giñgıt wın nandımbi, “Gıñañ kamalalak” embi, isi kusei bimbi, tıkeneliñdok ñañgılıñ.

22 Ñañilimbi, endikñe manda nandi-tale ama diwin Jerusalem it kwelan pakiliñ endi Yesu pakuknan bimbiniñ eu satañguk, “Belsebul endi Yesulok ginañnan patak”, ba “Yal kolandok yambi-dikñenjili gembimbumbi, yal kolan ep kle-kotak.” 23 Eumbi, Yesuli kiti-semum bumbi enguk, “Kusei nekta Satañdi enlok yalñii ep kle-kolek? 24 Tikap it kwet noli tambipi, nisifigan mimbi, tambo wit-tineliñda, it kwet wali nim kwambiñ dambi palek. 25 Ba sambat noli tambipi, nisifigan mimbi, tambo wit-tineliñda, sambat wali nim kwambiñ dambi patneliñ. 26 Windifigangot Satañdi ikan yalñiila kanjik timbi, ep tambilimda, endi kwambiñ dambi ilektok tuop nim. Endi tale-sin tawik. 27 Timbi Satañ endi ama no gembinat nomik. Ama noli endok it ginañ gembinat lombi, gñgitiñii joñgoñgan ep mektok tuop nim. Dama endi ama gembinat win tikembi, toali ap imbi bium palimek, gñgitiñii palimlak win kindem ep talewik.”

28 Yesuli windiñ embi yousimbi enguk, “Nak biañgan sanlet: amatamdi diwisila ba Yambatta kolan tiñimbi yom tañda, yom win gitikkan Yambatti kindem bi-semekak. 29 Gan no endi Dindim Yal ni-kolalakta, endok yomin biñimbiniñmlok tuop nim patak, yomin wali papat kwambiñ palimekak.” 30 Endikñe manda nandi-tale amal Yesulok ginañnan yal kolan patak embi, Dindim Yallok kenan windiñ e-kolakola e-ta-kuañgiliñda timbi manda windiñ enguk.

31 Timbi Yesu meñ kwayañii endi tombi, it pawan ipi, Yesu git e-nandi-tineliñdok manda kimilim loñguk. 32 Lumbi, amatam Yesu kle-gimbupi pipakiliñ wali Yesu nimbi eñgiliñ, “Meñga nokai pawan bi ipi, gambinep nandimbi eañ.” 33 Eumbi tambane-enguk, “Mena notnai wi nin?” 34 Windiñ embi, amatam kle-gimbup pipakiliñ yambiñpi enguk, “Kawit! Nokok mena, notnai ni pakañ. 35 No endi Yambattok man tañgonelakta, wali wakan nokok mena notnai sinik.”

4

Yambattok mandali telak nitel plon pindi dam ñalak

1 Timbi Yesuli tuk guañ baliliñ ña-papi, bindambo kusei kimipi, amatam eni-daut ti-semguk. Nain wolonda amatam endoñ bi kimin tñngiliñ win wopumgan sinik, wala timbi Yesuli kikeñ nolok plon lo pipalimbi, kambak munjulim ñaña eñguk. Timbi amatam kimin gitikti tuk bambalnan pipakiliñ.

² Tĩmbi Yesulĩ nepek asuptok plon eyout manda embi, eni-daut tĩ-semguk. Tĩñĩpi enguk, ³ “Nandi+wit! Ama noli nana mĩnjĩp kokota kena gĩnañ ñaĩnguk. ⁴ Ñambi, mĩnjĩp kot-tĩ-kot-tĩ-ñañĩlimbi, diwĩn telak plon piĩmbi, monĩktĩ biĩmbi, yout-na-taleĩgĩliĩ. ⁵ Tĩmbi mĩnjĩp diwĩndĩ kwet lakatgot kawattĩ salaiĩnguknan piĩngĩliĩ. Wolok kwet lakat pakukta, mĩnjĩptĩ platikan tawa-lambiĩngĩliĩ, ⁶ gan endĩ kakai plongot pakukta, maimdi lambi ep diĩmbi yaĩnetambi kĩm-taleĩngĩliĩ. ⁷ Tĩmbi mĩnjĩp diwĩndĩ koselek mĩnjĩp boĩngĩpsĩnan piĩngĩliĩ endĩ yakayakan tawa-lambumbi, koselekti gembĩnjĩat lambi ep tapli-taleumbi, bien nĩm laliĩngĩliĩ. ⁸ Tĩm mĩnjĩp diwĩndĩ kwet galk plon piĩngĩliĩ endĩ tawa-lambiĩmbi, bien kĩndem sĩnik laliĩngĩliĩ. Kwandai diwĩndoĩn bien lakat, diwĩndoĩn kambak asup, diwĩndoĩn asup sĩnik wĩndĩñ laliĩngĩliĩ.”

⁹ Yesulĩ eyout manda wĩndĩñ embi yousĩmbi enguk, “No en pawañnat endĩ mandana nandiĩmbi tĩke-kĩliĩ eukak.”

¹⁰ Tĩmbi amatam kĩmĩn gĩtik endĩ ña-taleumbi, Yesu, gwaĩngwaĩnii 12 gĩta nosii diwĩn nĩsĩngan pakĩliĩ. Papi, eyout manda gĩtik eĩnguk wolok kusasĩla nĩ-kaumbi ¹¹ ñĩndĩñ enguk, “Telak nĩtek plon Yambattĩ amatamĩnii yambi-dĩkĩnelak wĩn damaĩngan pat-sembiĩn pakuk, gan nak man sĩnda wakan sanba dakleumbi, kĩsĩ plon kĩmit-talelet. Gan amatamdi nokok gĩngĩt nĩm inda-taleañ endi wakan nak nandiĩnandi gĩtik wĩn eyout mandaliĩngot eni-daut tĩ-semlet. ¹² Wĩndĩñ tĩmbi, endĩ deimbi kañ, gan nĩm ka-dakleañ, ba pawanjĩ kĩmĩpi nandañ, gan nĩm nandi-dakleañ. Endĩ ka-nandi-dakleneliĩnda, gĩnanjĩ tambaneumbi, Yambattĩ yomjĩ kĩndem bi-semek.”

¹³ Tĩmbi Yesulĩ yousĩmbi eni-kañbi eĩnguk, “Eyout manda sanĩt wolok kusei nĩm nandi-dakleañ ba? Wĩndĩnda eyout manda gĩtik nĩtek nandi-taleneliĩ? ¹⁴ Nandañ! Ama nana mĩnjĩp kotak endĩ Yambattok manda e-koli pĩlak. ¹⁵ Mĩnjĩp telak plon pĩlak wolok walan ñĩndĩñ: manda wĩn nandumbi, gĩnanjĩ gĩnañ piĩmbi, Satañdi platikan biĩ manda yapma tĩke-semgak. ¹⁶ Ba mĩnjĩp kwet kawatgot plon pĩlak: endĩ manda wĩn nandiĩmbi nandi-koĩngom tĩmbi nandi-dasiañ. ¹⁷ Gan manda wĩn gĩnanjĩ gĩnañ kakai nĩm tĩlakta, nain dumangangot tĩke-kuañ. Gĩngĩt mandala tĩmbi mĩlap ba kanjĩk endok plon indaumbi, endĩ platikan sĩnik pipĩmbi biañ. ¹⁸ Ba mĩnjĩp koselek mĩnjĩp boĩngĩpsĩnan pĩlak: ama diwĩn manda wĩn nandi-taleañ, ¹⁹ gan kwelalok mĩlap, ba mĩnem kwĩlikwĩli wolok nandi-koĩngom juluĩngan, ba nepek kusei kusei diwĩsĩ wolok galkti gĩnanjĩ tokĩneumbi, manda nandiĩmbi, platik kamalaumbi, bien nĩm indalak. ²⁰ Ba

m+injip kwet galk plon pilak wolok walan w+n ñ+ndiñ: ama endi wakan manda nandi+m kasilembi t+ke-kuañda, bien ep tind+nji plon inda-ta-ñalak: diw+ndi lakat, diw+ndi kambak asup, diw+ndi asup sin+k laliañ.”

Yambattok mandali telak nitek plon bien indalak

²¹ Timbi Yesuli Yambattok mandala ñ+ndiñ enbi eñguk, “Ama noli sipala it g+nañ t+ke-lombi, kambotti tapliw+ik ba pipat doundou kapmainan k+m+lek ba? Nim a! Endi it g+nañ t+ke-lombi, indangan k+m+l+mbi koli salew+ik. ²² Wolok tuopgan manda g+tik pat-sembin patak w+n eu inda-daklelok. Timbi nepek g+tik wit-tapliñg+liñ patak w+n timbi inda-daklelok. ²³ No en pawañnat endi mandana ñ+n nandi+mbi t+ke-k+liñ eukak.”

²⁴ Yesuli w+ndiñ embi enguk, “Pawanj+li manda nitek nandañ w+n nandi+mbi t+ke-k+liñ enekaliñ. Manda nitek nandi+mbi tañgoneañda, Yambatti wolok tuopgan nanandi sambi, nombo yous+mbi sam+sin+k taukak. ²⁵ Neta, no endi nanandi Yambatti m+ñguk w+n t+ke-kulakta, endok nanandi+n w+n timbim wopum daukak. Gan no endi nanandi w+n nandi-k+mnembi nim t+ke-kulakta, nanandi+n pal+mlak w+n apma t+ke-ñ+m+umbi, silak palekak.”

Yambatti telak nitek plon giñg+tiñii yambi-d+kñeumbi inda-sata-tañ

²⁶ Timbi Yesuli yous+mbi enguk, “Yambatti enlok giñg+tiñii telak nitek plon yambi-d+kñeumbi inda-sata-tañ, nak wolok plon eyout manda no ñ+ndiñ sanba nandi+wit: ama noli kena g+nañ nana m+injip kot-ti-kot-ti-t+lak. ²⁷ Kot-talembi, ilan ñambi, tim sandap dou-m+lat-ta-kuumbi, m+injip wali bendi-wopum dambi, m+ndiñ lamb+lak. Gan telak nitek plon lamb+lak w+n en nim nandi+lak. ²⁸ Kwet en kena timb+mbi, bien indalak. Dama m+ndiñ lamb+indaumbi, sap k+m+l+mbi, siñgi kandañ bien indalak. ²⁹ Bien gil+ta-taleumbi, epep nain indaumbi, ama wali bien ep mlak.”

³⁰ Yesuli yous+mbi enguk, “Yambatti telak nitek plon enlok giñg+tiñii t+pet sin+k w+ngan yambi-d+kñeumbi inda-sata-tañ? Kusei wolok plon n+ndi eyout manda nek enambi dakleutak? ³¹ Yambattok k+kes+pm+n wolok bend+mbend+n w+n wamb+ñ m+injip nom+ik. M+injip w+n tipnam sin+k, m+injip diw+n kena g+nañ kokañ w+n wolok tuop nim. ³² Kwet plon kotnambi, lambi bendi-wopum dambi, yaya diw+n g+tik w+n yapma klelak. Kii gayam wopungan timb+mbi, mon+kti k+ndem wolok plon is+ timbi, p+tiñ patneliñ.”

³³ Yesuli manda en+ta-kumbi, eyout manda wandiñ asupgan eñguk; w+n amatam nandi+nandi+nji+lok tuop enbi, ³⁴ kwapmeñgan eyout mandaliñgot en+liñguk. Gan eyout

manda wolok bien gwañgwañii n+siñgan pal+mek e-dakle-ti-semliñguk.

Yesul+ gemb+in gwañgwañiila daut semguk

Yesul+ sasale g+it tuk enb+imbi, k+ilp eñg+imik

35-36 Sandap wolonda kwet k+il+m eumbi, Yesul+ k+ikeñ plon pipapi, gwañgwañiila enbi eñguk, “N+ind+ tuk guañ d+ikñembi, dat kandañ ñana.” Eumbi, gwañgwañiil+ ama k+m+in g+it+k yambimbi, k+ikeñ plon lombi, Yesu joñgo nañg+ipi, tuk tambon kandañ ñañg+il+ñ. T+imbi ama d+w+ind+ k+ikeñj+ t+kembi, ep klembi ñañg+il+ñ. ³⁷ Ñañ+il+imbi, sasale wopumgand+ kusei k+m+ipi, tuk pend+il+m m+ilapi, k+ikeñj+ g+inañ p+umbi tokñeup t+ñguk. ³⁸ Gan Yesul+ joñgo w+ñgan k+ikeñ tem+k siñgi kandañ kumba gamba k+m+ipi dou-pakuk. T+imbi gwañgwañiil+ t+imbi s+il+kñembi n+ñg+il+ñ, “N+n+ndaut. Tuk guañ g+inañ p+inepi tamiñ. W+in n+m nandi-n+m+lañ ba?” ³⁹ N+imb+imbi m+ilapi, sasale n+ñomb+imbi, tuk guañda n+ñguk, “Gitak! Busukñane!” Eumbi, sasalel+ k+ilp eumbi, tukt+ busukñembi pakuk.

⁴⁰ T+imbi Yesul+ gwañgwañiila enguk, “Neta gemb+inj+ p+lak? N+itekta t+imbi, nak+ita kuañ, gan gama n+m nandi-k+il+k t+inamañ?” ⁴¹ Eumbi, dambe taletalet t+imbi, n+siñgan e-nandi-t+imbi eñg+il+ñ, “En ama n+itnein, ñala sasale g+it tuk guañd+ man tañgoneam+k?”

5

Yesul+ eumbi, yal kolan asup end+ b+it g+inanj+ g+inañ p+ñg+il+ñ

¹ T+imbi Yesu g+ita gwañgwañii end+ tuk guañ d+ikñembi, tambon kandañ, Gelasa amatamdok kwelan, ña-tomg+il+ñ.

² Tombi, Yesul+ k+ikeñ bimbi, kwamb+ñ loumbi, ama no yal kolannat amasumnan pakuk end+ yamb+imbi Yesuloñ b+ñguk. ³⁻⁴ Ama w+in toa kwamb+ñ ba aind+ kii kesi nain nain im-mañg+il+ñ, gan ama nol+ endok gemb+in t+ke-p+uhtok tuop n+m. End+ toa pat-t+imb+ d+ikñeumbi, ain w+ip m+nd+pal+imbi pa glol+ñguk. T+imbi end+ sañan daumbi, kii kesi toa ba aind+ nombo imnel+ñdok tuop n+m kaañg+il+ñda kak biumbi, sumnan dou-m+ilat-pat-t+il+ñguk. ⁵ Tim sandap tuop end+ sumnan ba kwet jañg+n plon papi, kwawa wopum t+imbi, kawatt+ siñgin gw+lap w+ipi domb+imbi pa kul+ñguk.

⁶⁻⁸ Ama end+ wakan mayañgan ipi, Yesu kañbi, endoñ woñep b+umbi n+ñguk, “Yal kolan, d+k ama g+inañ nanin poñau!” N+imbi n+g+ñg+neumbi, b+imbi, kesinan m+ilem t+ñ+imbi, kwamb+ñgan k+it+imbi n+ñguk, “Yesu, Yambat Loloñ

Sinik endok Niñañ, dik nek ti-namepi bilañ? Nak Yambattok koi plon ganlet: dik kena gim nim namekañ.”⁹ Nimbimbi, Yesuli “Koka nin?” ni-nandumbi tambane-niñguk, “Kotna Kimin Gitik. Nindi asupgandi kuamiñ, ñala.”¹⁰ Endi windiñ embi giñginembi niñguk, “Nindi kwet ñin bineñdok nim nini-mulekañ.”¹¹ Timbi kamañgan bit asup kimin wopumgandi kloñnan kumbi, kwet mina-pakiliñ.¹² Windiñda yal kolan endi Yesuli nandisemumbi, bit ginanji ginañ pineliñdok ni-nandiñgiliñ.¹³ Ni-nandumbi nandi-semum ama ginañ nanin lambi poñambi, bit ginanji ginañ piñgiliñ. Pumbi, bitti kloñnan woñep pmbi, kwet bambalnan jlopi, tuk guañ ginañ piñgiliñ. Bit lakat nim, 2000 netepep gitik endi pmbi, tuk nam kim-taleñgiliñ.

¹⁴ Timbi bit kauli-dikñe ama endi pimbi woñep ñambi, ama it kwelan ba kenanji ginañ pakiliñ tuop kasat ti-semgiliñ. Ti-semumbi, endi nepek nek indañguk win kaneliñdok biñgiliñ.¹⁵ Bimbi, Yesuloñ tombi, ama kañbi ka-nandiñgiliñ win: ama yal kolan kimin gitiknat kuñguk endi ginañ nanandin tombimbi, dasindasi kimpipi, busukñanengan pipakuk. Amatamdi daut gitikñin wi kañbi msiñgiliñ.¹⁶ Nepek ka-nandi-tiñgiliñ endi ama yal kolanat kuñguktok plon ba bittok kandañ nepek indañguk wolok kasat ti-semgiliñ.¹⁷ Kasat win nandi-talembe, winasili wolongan Yesuli kwesi win bim ñawiktok ni-nandi-timbimbi nandi-semguk.

¹⁸ Timbi Yesuli kikeñ plon loñilimbi, ama yal kolan klekolimguk endi kle-ñawiktok ni-nandi-tiñguk.¹⁹ Gan Yesuli nim embi niñguk, “Dik ika kwekanan ñambi, nokai gita kuñipi, Wopumdi telak nitek plon blan ti-gambi nandigambi, nepek wopum ti-kindem da-gam-talek wolok kasat ti-semekañ.”²⁰ Eumbi, ama walit it kwet 10 wolok kandañ ñambi, kusei kimpipi, Yesuli nepek ti-ñimguk wolok kasat ti-sem-kuumbi, amatam gitiktandi nandimbi nandi-gitip gitip tiñgiliñ.

Yesuli wembe sembisembin git tam jimbalat ep timbi kindem dañgimik

²¹ Timbi Yesu git gwañgwañii endi kikeñ plon lombi, bindambo tuk guañ dikñembi, tambon kandañ ña-tomguk. Tombi, tuk baliliñnan paliñilimbi, amatam asupgandi endoñ bimbi, kimin tiñgiliñ.²² Tiñilimbi, it kiyau kauli-dikñe ama no koi Jailus endi bimbi Yesu kañbi, kesinan milelem timbi²³ diñgunembi ni-kukulembi eñguk, “Wembana tipminam endi sembupi tilak. Ñala dik kindem bimbi, kikalit endok

plon k+m+l+mbi, k+ndem dambi palen.” ²⁴ N+mbi+ nand+mbi, en g+ta ñaṅguk.

Ñañ+l+mbi, amatam k+m+n wopum end+ kle-g+mbupi, tambo kle-kot-t+ñ+pi ñañg+l+ñ. ²⁵ Endok boṅg+ps+nan tam no ñañguk, end+ tamdok j+mbat t+ta-kuumbi, gw+lat 12 t+ñguk. ²⁶ T+mbi gwasap ama asupt+ gwasap kusei kusei m+umbi wal+ m+lap yous+ m+umbi, siṅgi gawat wopum s+n+ik nand+mbi kuṅguk. T+mbi kena t+ñg+l+ñ wolok tuan m+nem kw+l+kw+l+ pal+mguk g+ik w+n em-taleṅguk, gan j+mbal+ n+m paṅg+taṅguk. ²⁷⁻²⁸ Tam end+ wakan Yesulok g+ñg+it nand+l+ṅgukta t+mbi ñ+nd+ñ k+m+it-nand+ t+ñguk, “Nak dasin-dasingot t+ke-kautetta, gumañ k+ndem daudet.” W+nd+ñ nand+mbi, amatam k+m+n g+ik ñañg+l+ñ boṅg+ps+nan Yesulok siṅgi kandañ ñambi, dasindasin t+ke-kaṅguk. ²⁹ T+ke-kaumbi, wolongan wekail+ kala daumbi, p+ñg+u paṅg+ta-taleumbi nand+ñguk.

³⁰ T+mbi Yesulok gemb+n nol+ tiañeum nand+mbi, wolongan tambanembi en+nand+mbi eṅguk, “Nind+ dasin-dasina t+ke-kalak?” ³¹ Eñ+l+mbi, gwañgwañiil+ n+ñg+l+ñ, “Kalañ: amatam k+m+n g+it+kti gep kle-g+mbupi tambo kle-kot-tañ. Neta ‘Nind+ neplak?’ elañ?” ³² Gan Yesul+ ‘Nind+ s+n+ik nep m+ik?’ w+n ka-daklew+ktok yambi-tañañguk. ³³ W+nd+ñ t+mb+mbi, tam end+ p+ñg+u plon kundit indañguk wala nand+m+s+mbi, blañblañ t+ñ+pi Yesuloñ biṅguk. B+mbi, kuañ domb+nnan m+ilelem t+ñ+mbi, enlok kusei eu tawaumbi n+ñguk. ³⁴ N+mb+mbi, Yesul+ n+ñguk, “Wembe, nanand+ kwamb+ndaṅgala k+ndem dalañ. M+lapka taleumbi, waleña k+ndem daumbi, ña k+ndemgot kuukañ.”

³⁵ Yesul+ tam manda w+nd+ñ n+pal+ñ+l+mbi, it kiyau kaul+d+ikñelok ilnan nanin ama d+w+n manda t+ke-b+mbi, nos+ kañbi n+ñg+l+ñ, “Wembaña ip semb+lak. Ñala endaut amal+ silakan nektok ikanan kes+it gawat ñautak?” ³⁶ Gan Yesul+ manda w+n nand+k+m+nembi, kaul+d+ikñela n+ñguk, “N+m m+s+w+ñ, silak nand+k+l+ik t+nam+ta-ñaukañ!” ³⁷ W+nd+ñ embi, amatam g+ta gwañgwañii d+w+n en n+m klenel+ñdok en+k+m+isip t+sembi, Petlo, Yakobo g+ta kwayañ Yoane end+ñgot yanaṅg+pi ñañguk. ³⁸ Ñambi, kaul+d+ikñelok ilan tombi, amatam k+m+n g+ñg+l+ ba mano kul+m t+mbi kut-pal+mbi yambiñguk. ³⁹ Yambi-nand+mbi, it g+nañ lombi enguk, “S+nd+ nekta g+ñg+l+ wopum t+mbi kut-pakañ? Wembe ñ+n n+m semb+ik, end+ silak dou patak.” ⁴⁰ W+nd+ñ eu nand+mbi, kolan ka-kwalepg+l+ñ.

Gan Yesul+ amatam g+it+ik ep kleum pawan p+umbi, wembe meñ beu g+ta gwañgwañii t+pet g+it no w+n yanaṅg+pi, wembe

pakuknan loñguk. ⁴¹ Lombi, wembe kii t+kembi, n+silok manda plon “Talita kumi” n+ñguk, w+n ñ+ndiñ, ‘Wembe tip, m+lat ganlet.’ ⁴² Eumbi, wolongan wembe wali m+lapi, ñañambit t+ñguk. (Wembe wolok gw+lal+ 12.) T+mbi amatam wolok pak+liñ endi nepek w+n ka-s+il+kñembi, nanand+nj+ n+m nandi-dakleñg+liñ. ⁴³ T+mbi Yesuli kasat ama d+w+inda n+m ennel+ñdok k+m+sip kwamb+ñ t+sembi, wembe w+n nana m+umbi nambektok enguk.

6

Nasalet nasili Yesulok gemb+inla nandum tlal t+ñguk

¹ T+mbi Yesuli kwet walinin ñambi, gwañgwañii g+ta il ku-seinan ñam pakuk. ² Pakap, Sabat patnand+ nain indaumbi, it kiyau g+nañ lombi, kusei k+m+pi, amatam en+daut t+semumbi nandi+ñg+liñ. T+mbi asupt+ nandi+g+tip g+tip t+mbi eñg+liñ, “Ama s+lanin ñal+ manda g+tik ñ+n denanin indañ+m+ñguk? Nanandi wopuwopum ñ+n indañ+m+ñguk w+n netepein s+n+k? Ba kundit t+nd+n walan w+n engano s+n+k! ³ Endi it t+nd+ ama s+lanin w+n! Malialok n+ñañ, ba Yakobo, Jose, Juda g+ta Simon, endok dasi. T+mbi wiwii endi n+n g+ta kuañ.” W+nd+ñ embi nandi-ñ+mum pi-s+n+k tañguk. ⁴ T+mbi Yesuli enguk, “It kwet d+w+in endi plofet ama nola nandum loloñ t+lak, gan ilnan nas+ ba nolii ba wekal kusipñii endi ka-m+isi-ti-ñ+mañ.”

⁵ W+nd+ñ t+ñg+liñda t+mbi, kundit engano t+mbepi nandum m+lataumbi, s+lak ama j+mbasat t+pet s+n+k kiili ep kaumbi, k+ndem dañg+liñ. ⁶ T+ñ+pi nandi+ñguk, “Nekta s+n+k t+mbi, kenanala nandum tlal t+lak?” W+nd+ñ nandi+ñ+pi, en+daut t+semektok it kwet kle-g+mbut-ñañguk.

Yesuli endok kusei gwañgwañiila daut semguk

Yesuli gwañgwañii 12 kenala en+mupi, endi+kñe t+semguk

⁷ T+mbi Yesuli gwañgwañii 12 en+tiañeum b+umbi, kena t+nel+ñdok ama t+pet t+pet en+mupi, yal kolan ep kle-semnel+ñdok gemb+ emguk. ⁸ T+mbi enguk, “S+nd+ ñanepi, nepek no n+m t+ke-ñanekaliñ, toñanj+ñgot. Nana ba l+k w+n n+m t+ke-ñanekaliñ, ba m+nem kwandai g+m+n no dasindasinj+ g+nañ n+m dasinekaliñ. ⁹ Kes+s+lok gw+lap w+inda t+kenekaliñ, dasindasi t+pet w+ n+m, noñgangot dasinekaliñ.” ¹⁰ W+nd+ñ embi enguk, “It kwet nolok tomb+mbi, ama noli sani-tiañeumbi, endok il g+nañ lon-dekam+k, it kwet wolok patekam+k tuop endok ilnangot dou-m+lat-ti-patekam+k. ¹¹ T+kap it kwet nolok tomb+mbi, w+nas+li not n+m t+sembi, mandanj+ n+m nandi+nekal+ñda,

yambimbi ñanekaliñ. Ñanepi, kesisi plon kwiliñ sapak witsapleum piukak. Windiñ timbimbi, kundit kolan tiñgiliñ win ka-nandi-tomnekalñ.”

¹² Yesuli windiñ eumbi, gwañgwañiili ñambi, amatam ginanji tambaneniñdok giñgit manda engiliñ. ¹³ Tiñpi, yal kolan asup ep kle-kot-semgiliñ, ba jimbawat asup gwasap tull saple-sembi, ep timbi kindem dañgiliñ.

Elotti Yesulok gembin nandi-tomguk

¹⁴ Timbi Yesulok koi giñgit pindi dañgukta timbi, ama wapmañ Elot endi bo win nandiñguk. Ama diwisi Yesula ñindiñ eañgiliñ, “Yoane, tuk i-sem-i-sem ama en wakan bindambo kimnan nanin milakuk, wala timbi endi kena gembinat timbi kulak.” ¹⁵ Ba diwindi Yesula “En Elia” eañgiliñ, ba diwindi “Endi plofet ama no, plofet ama damanin wandiñ nomik” eañgiliñ. ¹⁶ Windiñ eumbi, Elotti win nandimbi pa eñguk, “Yoane, ama win damañgan natna ewa bim dombum kimguk, en wakan milapi kulak.”

¹⁷⁻¹⁸ Elot endi kusei ñindiñda windiñ eñguk: endi bo enlok kwayañ Filip endok tamn koi Elodia apma tikeumbi, Yoaneli giñgit win nandimbi niñguk, “Dik kwayañgalok tam matike-patañ win kimsip manda maklelañ.” Endi windiñ niliñgukta, Elotti bo tamn nandi-ñimbi, kena gwañgwañi eni-mulimbi ñambi, Yoane tikembi, it kwambiñ ginañ im kimilimbi pakuk.

¹⁹ Timbi Elodiali Yoanela gimbit ginan ginañ tike-papi, wilektok nandiñguk. Gan endi tuop nim, ²⁰ neta Elotti Yoane tike-kamaiñguk. Endi Yoanela nandum ama dindim sinik, Yambattok kena tindilok ama no timbimbi, enda ka-misimisi e-ti-ñimguk. Timbi endi Yoane ni-tiañembi, mandan nandiliñguk. Nandiñpi, “Nitek timbet?” embi, ginañ tipet timbi nandi-bendi-tiñguk. Gan endi Yoanelok mandan nandi-koñgom tilñguk.

²¹ Timbi Yoane wili kimbektok telak no Elodiala ñindiñ inda-ñimñguk. Elotti indaingan nain indaumbi, amañi loloñ ba ama sañanjilok telak dama ba Galili kwettok ama biesi ep kimn ti-talembi, nana sina wopum ti-semguk. Timbi endi kimn timbi nana na-palimbi, ²² Elodia enlok wemban endi amaloñ ña tombi, dausnan kap tiñguk. Kap tiumbi, Elot git yokñi endi kañbi nandi-kindem dañgiliñ. Timbi Elotti wembe sim niñguk, “Dik nepek wala ba wala eumbi gametet.” ²³ Embi e-kwambiñ dambi niñguk, “Nepek wala ba wala eumbi, kindem gametet. Nak kwet ñin kadiknelet wala bo eumbi, kindem tambipi, tambon gametet.”

²⁴ Windiñ eumbi, wembeli meñloñ ñambi ni-nandimbi niñguk, “Nak nektok sinik eutet?” Eumbi, meñli niñguk,

“Yoane miti tuk i-sem-i-sem tĩnguk endok kumbamla e!”
 25 Eumbi, wolongan plastik sɪnɪk ñambi, Elottoñ tombi nĩnguk, “Dɪk ñĩndĩngĩtañgan Yoanelok kumbam jawañ plon kɪmɪpi namĩñ!” 26 Eumbi, Elottĩ nandum kola-sɪnɪk tañguk. Gan endĩ yokñiilok dausɪnan manda e-kwambĩñ da-ñĩmĩngukta tĩmbi, mandan wɪn pi-pɪwɪktok tuop nɪm nandĩnguk. 27 Nɪm nandĩ-ñĩmlok, gan joñgo nandĩ-ñĩmbi, wolongan enlok kamaikamai ama no Yoanelok kumbam tɪke-bɪuptok nɪ-mukuk. Nɪ-mulɪmbi, it kwambĩñ gɪnañ ñambi, Yoanelok bim dombɪmbi, 28 kumbam jawañ gɪnañ kɪmɪpi tɪke-bɪ wembe mɪumbi, meñnlɪ kauptok tɪke-ñam mĩnguk.

29 Tĩmbi Yoane gwañgwañiilɪ gĩngɪt wɪn nandĩmbi, it kwambĩñnan ñambi, Yoanelok dalandan tɪke-ñambi kɪndikɪlɪñ.

Yesulɪ Juda ama 5000 nana ep towiñguk

30 Tĩmbi Yesulɪ gwañgwañii 12 wɪn kenala enɪ-mukuk endĩ undane-bɪmbi, enloñ kɪmɪn tĩmbi, kena tĩngɪlɪñ ba gĩngɪt manda enɪ-daut tɪ-semgɪlɪñ wolok kasat gɪtɪk tɪ-ñĩmgɪlɪñ. 31 Tĩmbi amatam asup sɪnɪk walɪ yousɪyousɪ ñañambɪt tɪ-palɪmbi, Yesu gɪta gwañgwañii endĩ nana tuk nanelĩndok nandĩngɪlɪñ, gan nain no nɪm inda-semguk, wala tĩmbi Yesulɪ enguk, “Bɪumbi, nɪnĩngan kwet ama nɪmnatnan ñana! Nain duman wandĩñ ña-kunambi, siñginjɪ busukñanewɪn.” 32 Wɪndĩñ eumbi, endĩ kɪkeñ plon lombi, nɪsɪngan tuk guañ dɪkñembi, kwet ama nɪmnat tĩmbɪ dumalanelĩndok ñañgɪlɪñ. 33 Ñañɪlɪmbi, amatam asuptɪ yambɪmbi yambɪ-nandɪ-tomgɪlɪñ. Tĩmbi amatam it kwet tuop nanin bɪngɪlɪñ endĩ bo kesɪtɪ woñep ñambi, Yesulɪ ñanepi nandĩnguknan dama ña-tomgɪlɪñ.

34 Tĩmbi Yesulɪ wolok ña-tombi, kɪkeñ plon nanin pɪñɪpi, amatam kɪmɪn wopum yambɪmbi, gɪnañlɪ ñĩndĩñ nandĩnguk, “Sɪsip yambɪ-dɪkñenjɪ nɪmnat nomɪk tañ”. Wɪndĩñ yambɪ-nandɪmbi, blan tɪ-sembi, kusei kɪmɪpi, nepek asup enɪ-daut tɪ-semguk. 35 Enɪ-daut tɪ-semumbi, maim daut ip pɪ-sembepe tĩngukta tĩmbi, gwañgwañiilɪ endoñ bɪmbi nĩngɪlɪñ, “Ñɪn kwet ama nɪmnatnan patnambi, maim daut ip pɪupi tɪlak. 36 Wala dɪk amatam enɪ-mulɪmbi, it kwet ba it jala ñasɪngan pakañnan wolok ñambi, nananjɪ tua nambɪt.” 37 Eumbi tambane-enguk, “Sɪngan nana ep towiut!” Eumbi nandɪ-piasat tĩmbi nĩngɪlɪñ, “Dɪk nek elañ? Nɪndɪ ñambi, mɪnem nek ñalɪ nana tuam bɪmbi emneñ? Mɪnem 200

wolok tuop n+im!” * ³⁸ Eumbi enguk, “Si+nllok nana n+itek pat-samlak ña kaw+it!” Eumbi ña kañbi undane-b+mbi n+ñg+il+ñ, “Plaua k+it tambongot t+im tuk gaut t+ipetgot pat-n+imlak.”

³⁹⁻⁴⁰ Eumbi, Yesul+ amatam kli k+indem plon samba sambat pipatnel+ñdok enb+mbi, d+windi 100, d+windi 50 w+ind+ñ pipak+il+ñ. Pipal+mbi, ⁴¹ Yesul+ plaua k+it tambon g+ita tuk gaut t+ipet w+in epmbi, kunum plon dei loumbi, Yambat we ñ+mguk. We ñ+im-talembi, plaua omb+mbi, gwañgwañii em-ta-ñaumbi, end+ bo t+ike-papusenembi, amatam emg+il+ñ. T+imbi Yesul+ tuk gaut t+ipet w+in w+ind+ñgot ep danb+mbi, amatam g+it+ikkan emumbi, ⁴² g+it+ikkand+ nañbi na-tokñeñg+il+ñ. ⁴³ W+ind+ñ t+imb+mbi, plaua ba gaut w+in na-tlatlap t+im biñg+il+ñ w+in ep dasiumbi, sand+ñ l+ik 12 tokñeñguk. ⁴⁴ Amatam nana nañg+il+ñ endoñnan nanin amalok kunakunas+ w+in 5000.

Yesul+ tuk guañ plon ñañguk

⁴⁵ T+imbi wolongan Yesul+ gwañgwañii en+g+ing+nembi, k+ikeñ plon lombi, tuk guañ d+ikñembi, Betsaida it kwelan damandama ñanel+ñdok en+ mukuk. En+ mul+im ñañ+il+mbi, Yesu en amatam is+inan en+mulepi pakuk. ⁴⁶ Papi en+mut-talembi, n+molo t+imbektok kwet jañg+nannan loñguk.

⁴⁷ T+imbi kwet k+il+im eumbi, gwañgwañiilok k+ikeñd+ tuk guañ boñg+pnan ñañ+il+mbi, Yesu en engan kwamb+ñnan papi, ⁴⁸ yamb+ñguk w+in: sasalel+ ñañg+il+ñ kandañ b+ñgukta, k+ikeñ plon papi tuk k+indit-tlal+mbi yamb+ñguk. Kwet gama n+im salañ+il+mbi, Yesul+ tuk guañ plon kes+it+ ñambi ep t+imbi dumalambi, yapma kle-ñaupi nandi+ñguk.

⁴⁹⁻⁵⁰ T+imbi gwañgwañiil+ Yesu tuk guañ plon b+umbi kañbi, “Walen tip no kam+ñ” w+ind+ñ k+im+it-nandi+ñg+il+ñ. End+ g+it+ikkand+ en kañbi m+is+mbi, gemb+nj+ p+umbi, kwawa t+ñg+il+ñ. Gan Yesul+ manda embi enguk, “Ñ+in natna ya, s+imbas+ busukñaneumbi n+im m+is+inel+ñ.” ⁵¹ W+ind+ñ embi, k+ikeñ plon loumbi, sasalel+ k+ilp eumbi, ka-s+il+ikñembi nanand+nj+ n+im nandi-dakleñg+il+ñ. ⁵² G+inañ kwamb+ñ kuñg+il+ñda t+imbi end+ Yesul+ plaual+ kundit engano t+ñguk wolok kusei n+im nandi-tomg+il+ñ.

Yesul+ amatam nandi-k+il+ik t+ñ+im+ñg+il+ñ ep t+imbi k+indem dañguk

⁵³ Tuk guañ d+ikñe-talembi, Genesalet kwelan tombi, k+ikeñ t+ike-kwamb+nda-kol+ p+ñguk. ⁵⁴ T+imbi k+ikeñ plon nanin p+umbi, wolongan amatam Yesu ka-dakleñg+il+ñ end+ ⁵⁵ it kwet tuop woñep ñambi, kusei k+im+ipi, j+imbasat tañgo plon ep k+im+ipi, Yesul+ wand+ñ ba wand+ñ ñañguk tuop nandi+mbi,

* 6:37: M+inem denali 200 w+in kena nain 200 wolok tuan.

endoñ ep biñgılıñ. ⁵⁶ Endi it kwet tip ba wopum ba it jala nolok ba nolok ñaumbi, amatamdi jimbabat endoñ ep bimbibi, ini plon yapikılıñ. Yapipi ni-nandi-timbibi, dasindasin kusipgot tike-kaneliñdok nandimbibi ni-nandiñgılıñ. Timbibi nandi-semum tike-kañgılıñ tuop kindem dañgılıñ.

7

Yesuli nepek nek ñali Yambattok dainan ama timbibi kolalak wala eni-dakleñguk

¹ Timbibi Falisi ama git endikñe manda nandi-tale ama diwin Jerusalem nanin biñgılıñ endi bi Yesuloñ kimin tiñgılıñ. Kimin timbibi ² kañgılıñ win: Yesulok gwañgwañi diwin endi soslok telak nandi-kimnemi, kisi nim wipi, nana silak ep nambimbibi yambiñgılıñ. Yambimbibi nandum tuop nim ti-semguk. ³ Neta, Falisi ama git Juda ama dindim kunepi nandañ endi gitik soslok ep tindinjii ep kwambiñ dambi kuneliñdok eni-daut ti-semañ. Ep tindi no win endi kisi nim wikañda, nana nim nañ. ⁴ Tikap endi kimili tuannanan ñambi bañ, nain wolonda tuk nim iyañda, endi nana nim nañ. Endi Yambattok dainan kindem patneliñdok jawañ kambot gita nepenepek diwin no pat-wikañ, ba soslok ep tindi wandiñgot diwin asupgan kimit-klembi tañ.

⁵ Windinda Falisi ama gita endikñe manda nandi-tale ama endi Yesu ñindiñ ni-kañgılıñ, “Nitekta timbibi, gwañgwañgaili soslok ep tindi nim kimit-klembi, kisi nim wipi nana nañ?” ⁶ Nikaumbi enguk, “Ama man manbenji tipelat! Eu inda manda no plofet Aisaiali youkuk win sindok juluñtslok kusei inda-dakle-kiliñ elak. Yambattok manda win ñindiñ youyoulin patak,

‘Amatam ñali manjiliñgot kotna tike-loañ,
gan ginañ nanandinjili mayañgan sinik patak.

⁷ Endi mandana nandi-kimnemi,
ama silanindok nandinandi eni-daut ti-semañ.
Windinda endi kap nimolo timbibi nani-kindem da-tañ win silanin.’

⁸ Manda wolo tuop sindi Yambattok endikñe manda bimbi, amalok ep tindinjii tike-kwambiñ dambi kleañ.”

⁹ Timbibi Yesuli yousimbi enguk, “Sindi soslok ep tindinjii kimit-kleneliñdok nandimbibi, Yambattok endikñe mandan wilambane-kokotok kundit ti-kindem dañ. ¹⁰ Neta, Moseli manda ñindiñ embi youp biñguk patak, ‘Dik meña becala nandum loloñ timbekak’, ba ‘No en meñ beula manda en-suambat-tilakta, wili kimbekak.’ Moseli windiñ eñguk, ¹¹ gan sindok kandañ win ñindiñ sinik: ama no meñ ba beula ñindiñ nilak, ‘Nepek nek pat-namlak win Yambat muptok e-kwambiñ dañgut, wala timbibi gep kimilettok

tuop nım.’ Endi wındiñ nımbımbi, ¹² sindi kimısip tiñımbi ñındıñ nıañ, ‘Dık meñga ba beka bındambo nım tıke-kımılekañ.’ ¹³ Wındiñgangot sindi sosılok ep tındınjıla yanañgıp pıñıpi, Yambattok endıkñe manda tımbı lakatalak. Tımbi sindi kundit kolan wandısi asupgan pat-tañ.”

¹⁴ Tımbi Yesulı bındambo amatam kiti-sembi enguk, “Sıdı gıtıkan mandana ñın nandımbi nandı-kılıñ ewıt. ¹⁵⁻¹⁶ Nepek gıtık nambımbi mınjıpsı gınañ pılak walı sep tımbı kolaup tok tuop nım. Gan nepek gınanjı gınañ papi lambı-lamıtak walı mek sep tımbı kolayañ.”

¹⁷ Tımbi Yesulı amatam kımın gıtık yambımbi, gwañgwañii gıta it gınañ lo-pakuk. Palımbi, gwañgwañiilı eyout manda eñguk wala nıkañgılıñ. ¹⁸ Nıkaumbi enguk, “Sıdı wındiñgot nanandınjı nımnat bek? Nana walan kusei kusei nambımbi, mınjıpsı gınañ pılak walı sep tımbı kolaup tok tuop nım. Wın nım nandañ ba? ¹⁹ Nepek wandiñ walı amalok gınanjı gınañ sınık nım pılak. Nım sınık. Walı tem meñ gınañ pımbi, temdok telak plon dındımgan ñambi, tem koñ gınañ pılak.” (Yesulı wındıñ embi, nana gıtık Yambattok dainan kındem gıtıkgot embi enı-dakle-tısemguk.)

²⁰ Tımbi Yesulı yousımbi enguk, “Nepek amalok gınanjı gınañ papi lambı-lamıtak walı bıañgan ep tımbım kolayañ. ²¹ Nekta, wın amalok gınanjı gınañ nanın sınık nanandı kolan walı lambı-lamımbi ñındıñ tañ: endı telak joñgo kuañ, ba kumbu tañ, ba ama yandıp kım-tañ, ba tam ba wapat noloñ kumbu tañ, ²² ba ka-galkta tañ. Wındiñ tımbi, tımpmıle kusei kusei tañ. Tımbi endı not julıñıt tañ, ba sıñgi mısi ba mayek nımnat sasaleañ, ba not ka-gımbıt tañ, ba manda wınjıt eañ, ba nıslı nandum loloñ tılak. Wındiñ tıñıpi, nandı-kamalambi kuañ. ²³ Nepek kolan gıtık walı amalok gınanjı gınañ papi lambımbi lamıtak walı bıañgan Yambattok dainan ep tımbı kolayañ.”

Yesulı enlok kusei ama dıwında daut semguk

Yesulı Fonisia tam no endok wembanlok gınañ yal kolan nıkleñguk

²⁴ Tımbi Yesulı mılapı, gwañgwañii gıt Juda amatamdok kwet bımbi, Tail it kwet kandañ ñañguk. Ñambi, sılak pat-nandı-tımbepı it nolok gınañ lombı, amalı en wandiñ patak wın nım nandı-ñımnalıñdok nandıñguk, gan endı pat-sembektok tuop nım. ²⁵ Nım sınık. Wembe no yal kolan-nat endok meñlı ‘Yesu wandiñ patak’ nandımbi, wolongan

endoñ bĩmbi, kesinan mĩlelem tĩmbi, ²⁶ diñgunembi, wembanlok gĩnañ yal kolan kle-ñĩmektok ni-gĩñgĩneñguk. Tam wĩn endĩ Juda tam nĩm. Endĩ Fonisia nanin, Silia kwelan indañguk, ²⁷ wala tĩmbi Yesulĩ ñĩndĩñ nĩnguk, “Gwañgwa bĩsat endĩ nana dama na-tokñenekalĩñ. Nĩm kañbi, endok nana wĩn yapma tĩkembali, kamotta ep kot-semneñ.” ²⁸ Eumbi, tamdĩ tambane-nĩnguk, “Wopum, biañgan elañ. Gan gwañgwa bĩsat endĩ nana nambĩmbi dĩp kwelan pĩlak wĩn kamottĩ naañ.” ²⁹ Eumbi, Yesulĩ nanandĩ kĩlĩktĩnlok kusei ka-nandĩ-tombi nĩnguk, “Dĩk wĩndĩñ elañ, wala tĩmbi kĩndem a, ñau! Yal kolan endĩ wembañga ip kambimbi ñalak.” ³⁰ Eumbi, ilnan ñambi kañguk wĩn: biañgan yal kolan walĩ wemban kak ñaumbi, ipal plon pat-nandĩ-tĩnguk.

Yesulĩ ama kaman no tĩmbĩ kĩndem dañguk

³¹ Tĩmbi Yesulĩ gwañgwañii gĩt Tail it kwet kandañ pi-ñambi, Saidon it kwet dĩkñembi, Dekapolis kandañ ñambi, Galili tuk guañnan tomguk. ³² Tombĩmbi, ama no nañgĩp bĩmbi, Yesulĩ kii endok plon kĩmĩlektok ni-nandĩngĩlĩñ. Ama wolok pawañ sipsipmĩn, tĩmbi man manben mĩlap, manda dĩndĩm ewĩktok tuop nĩm.

³³ Tĩmbi Yesulĩ amatam kĩmĩn gĩtik wĩn yambimbi, ama wĩn tĩke-nañgĩpi ña nĩsetkan pakĩmĩk. Palĩñĩpi, Yesulĩ kii niññañ tĩpettĩ endok pawañ gĩnañ sua embi iwĩt suambi, man manben tĩke-kañguk. ³⁴ Tĩke-kañĩpi, kunum plon dei loumbi yayakñembi, enlok mandan plon “Efata” eñguk, wĩn “Dĩk tom!” ³⁵ Eumbi, ama wolok pawañ tombĩmbi, man manben salaktaumbi, kusei kĩmĩpi, manda dĩndĩm nandĩmbi eñguk.

³⁶ Tĩmbi Yesulĩ amatamda kasat wĩn nĩm eu satawĩktok enbi, kĩmĩsip kwambĩm tĩ-semguk. Nain asup kĩmĩsip wandĩngot tĩ-semliñguk, gan nĩm, endĩ gĩñgĩnembi pa eu satañguk. ³⁷ Tĩmbi kasat wĩn nandĩngĩlĩñ endĩ biañgan nandĩ-sĩlĩkñembi eñgĩlĩñ, “Kundit gĩtik tĩ-kulak wĩn kĩndem gĩtikgot. Endĩ ep tĩmbĩmbi, pawanjĩ kaman endĩ bo nandĩ-tomañ, tĩmbi manjĩ galĩnguk endĩ manda eañ.”

8

Yesulĩ amatam 4000 nana ep towĩnguk

¹ Tĩmbi nain wolonda bĩndambo amatam kĩmĩn wopum nolĩ Yesu gĩta papi, nananjĩ taleumbi sĩlak pakĩlĩñ. Palĩmbi, Yesulĩ gwañgwañii ep kĩmĩn tĩmbi enguk, ² “Amatam nain tĩpet gĩt no nakĩta papi, nananjĩ taleumbi, blan tĩ-semlet. ³ Tĩkap nak sĩlak isĩnan enĩ-mulam ñanetañda, telak boñgĩpnan dausĩ diman tĩmbĩmbi kĩm-katap tĩnelĩñ. Dĩwĩn nolĩ kwet mayañgan nanin bĩmbĩn.” ⁴ Eumbi tambane-nĩngĩlĩñ, “Kwet ñolok it kwet nĩmnat. Nĩndĩ nana tuop

denanin tikembi ep towinetamiñ?” ⁵ Eumbi eni-kañguk, “Sindlok nana nittek pat-samlak?” Eumbi niñgiliñ, “Plaua kit tambon tipetgot pat-nimlak.”

⁶ Timbi Yesuli amatam enbimbi, kwelan pi-pakiliñ. Pipalimbi, endi plaua kit tambon tipet ep papi, Yambat we nimbi ep tambipi, gwañgwañiila emguk. Emi-tañambi, danipapusenembi emnelindok enbimbi, wolok tuop timbi emgiliñ. ⁷ Tinipi, Yesuli tuk gaut tiptip tipet sinik pat-semguk wi epbi, Yambat we nimbi, win bo danipapusenembi emnelindok enbimbi emi-tañangiliñ.

⁸ Timbi amatamdi nana win nañbi na-tokñeñgiliñ. Timbi nana na-tlatlap timbimbi dip pakuk win ep dasiumbi, sandiñ lik wopum kit tambon tipet tokñeñguk. ⁹ Amatam nana nañgiliñ win 4000 netepek. Timbi Yesuli eni-mulim ñaumbi, ¹⁰ wolongan endi gwañgwañii git kikeñ plon lombi, Dalmanuta kwet kandañ ñañgiliñ.

Yesuli gwañgwañii en Mesia timbi dakleñguk

Yesulok kusei gama nim nandi-tomgiliñ

¹¹ Timbi Falisi ama endi Yesu tue-kambi tinimnepsi endoñ bimbi, en gita e-taña-tambit timbi giniginembi, Yambatti endok kusei timbi daklewiktok nandimbi, kundit no timbim kanelindok niñgiliñ. ¹² Nimbimbi, Yesuli ginañ kwambindanjila nandum mlataumbi enguk, “Neta amatam ñal kundili kanepi eañ? Nak biañgan sanlet: kundit wandiñ no nim daut samum kanekaliñ. Nim sinik.” ¹³ Yesuli windiñ embi, Falisi ama yambimbi, gwañgwañii gita bindambo kikeñ plon lombi, tuk guañ tambon kandañ ñanepi ñañgiliñ.

¹⁴ Nañipi, gwañgwañiili kamalambi, nana no nim ep biñgiliñ, gan plaua noñgangot kikeñ plon pat-semguk. ¹⁵ Timbi Yesuli nandinandi moyendi gwañgwañiilok ginanji ginañ bendi-wopum dawik wala misimbi, molo manda eyout plon kimipi enguk, “Sindi Falisi ama ba ama wapmañ Elot endok plaua kimili bendila ka-kiliñ enekaliñ!” ¹⁶ Eumbi, gwañgwañiili nisigan “Nana nim pat-nimlakta wala elak bek” embi e-nandi-tiñgiliñ.

¹⁷ Timbimbi Yesuli win nandimbi eni-kañbi eñguk, “Sindi nana nim win neta e-nandi-tañ? Sindi kusatna gama nim nandimbi nandi-tomañ bek? Windiñ ginanji kwambiñ dañguk bek? ¹⁸ Sindi dausat, gan nim kañ, ba pawanjat, gan manda nim nandañ, ba sindi nandi-kamalayañ bek? ¹⁹ Nak plaua kit tambongot win tambipi, ama 5000 ep towiwambi, nambim dip pakuk win sindi sandiñ lik nittek dasium tokñeñguk?” Yesuli windiñ eni-kaumbi, “Lik 12 tina

tokñeñguk” niñgılıñ. ²⁰ “Ba nak plaua kit tambon tıpetgot wali amatam 4000 ep towiwambi, nambım dıp pakuk wın sındı sandıñ lik wopum nıtek dasium tokñeñguk?” Eumbi, “Lik kit tambon tıpet tına tokñeñguk” niñgılıñ. Nımbımbi, ²¹ ñındıñ enguk, “Sındı kusatna gamañgot nım nambı-nandı-dakleañ bek?”

Yesulı ama no dai kolan tımbı kındem dañguk

²² Tımbi Yesulı gwañgwañii gıta Betsaida it kwelan ña-tomguk. Tombımbi, ama dai kolan no endoñ nañgıp bımbi, tıke-kauptok nı-nandıñgılıñ. ²³ Tımbi Yesulı ama en kii plon tıkembı nañgılımbi, it kwet pawañ pıñgımık. Tımbi Yesulı ama wolok dai plon iwıt suambi, kiılı endok plon kımıpi nı-kañguk, “Dık nepek no kalañ ba nım?” ²⁴ Nımbımbi deimbi eñguk, “E. Nak ama dıwın yambılet. Gan nak yambıwambi, kombalı ñañ nomık tılak.” ²⁵ Eumbi, nombo kii dai plon kımılımbi, dai gembınat deimbi, kındem dañguk. Kınde daumbi, nepenepek gıtık wın ka-dakleñguk. ²⁶ Tımbi Yesulı ama wın it kwelan nombo louptok nı-kımısıpbı, dındımgan ilnan ñauktok nı-mukuk.

Yesulı enlok kusei tımbı dakleñguk

²⁷ Tımbi Yesulı gwañgwañii gıta pı-ñambi, it kwet tiptip Sisalia Filipai it kwet wopum kle-gımbupi pakılıñ wandıñ ñañguk. Telak plon ñaıpi, gwañgwañii enı-kañbi eñguk, “Amatamdı naka nin sınık pa nanañ?” ²⁸ Eumbi niñgılıñ, “Dıwındı dıka Yoane amatam miti tuk i-sem-ta-kuñguk en ganañ. Tımbi dıwındı dıka Elia ganañ, wın plofet ama damanin endı bındambo indaup een ip wakan bek. Ba dıka plofet damanin no pa ganañ.” ²⁹ Eumbi, Yesulı enı-nandımbi eñguk, “Gan sınla naka nin sınık nanañ?” Eumbi, Petlolı manda ñındıñ tambane-nıñguk, “Dıtna Mesia wakan.” ³⁰ Eumbi, Yesulı kımısıp tı-sembi, gama enlok kusei ama nola nım ennelıñdok enguk.

³¹ Tımbi wolongan Yesulı kusei kımıpi, Yambattok nanandı kwambıñ Mesia enlok plon ñındıñ enı-daut tı-sembi enguk, “Amalok Nıñan endı mılap ba sıñgi gawat kusei kusei inda-ñımektok. Ama bıesi, tapma ama bıesi gıt endıkñe manda nandı-tale ama endı kusalı kaumbi, tuop nım tımbımbi, sıñgi wılımıumbi wılı kımbekak. Tımbi sandap tıpet gıt no tımbımbi, bındambo kımnan nanın mılalekak.”

³² Yesulı wındıñ eıpi enı-dakle-ta-ñañguk. Eu dakleumbi, Petlolı engan tiañem ñambi, kusei kımıpi, manda wolok nı-ñombıñguk. ³³ Gan Yesulı tambanembi, gwañgwañiilok dausınan Petlo nı-ñombımbi eñguk, “Satañ, dık nambi ñau! Dık amalok nanandıñgot klelañ, Yambattoñ nım.”

Yesulí en kle-kuñgulok manda enguk

³⁴ Tĩmbi Yesulí amatam kĩmĩn wopum wakĩt gwañgwañii kiti-semum bĩmbi enguk, “Ama no endĩ nak nep kle-kuupi nandĩlakta endĩ enlok nanandĩn ba galk siñgi wĩpi, kloñbalĩ tĩke-lo-bembi, nep kle-kuuktok elet. ³⁵ Neta, no endĩ natnala ba giñgĩt manda kĩndemnalok kuñgun binamlak, endĩ wakan kunumdok kuñguñ taletalen nĩmnat inda-ñĩmekak. Gan no endĩ kwelalok kuñguñ enlok tĩke-kĩmĩlep nandĩlakta, endĩ kunumdok kuñguñ kola-ñĩmekak. ³⁶ Kola-ñĩmĩmbi, kwelalok nepenepek kusei kusei giťik ep kasileñguk walĩ nĩtek tĩmbi tĩmbi londaukak? ³⁷ Endĩ kuñgun kolañguk wĩn nek ñalĩ tuambi, bĩndambo kasileukak? Wĩn tuop nĩm.

³⁸ Man ñĩndĩñgĩta Yambat siñgi wĩlĩmĩmbi, yomsiat kuañ, ba dĩwĩndĩ naka ba mandanala maetambi kuañ. Nain taletalen Ama Sĩsĩnĩktĩ dĩndĩm añelo yanañgĩpi, Beulok gembĩ ba kolsalennat indangan indaukak wolonda endĩ bo en maeta-ñĩmgĩlĩñ wĩn maeta-semekak.”

9

¹ Yesulí wĩndĩñ embi enguk, “Nak biañgan sĩnĩk sanlet: Yambattĩ nain kĩmĩkuk wĩn indaumbi kusei kĩmĩpi, amatam giťik ini plon gembĩnat yambĩ-dĩkñeukak. Tĩmbi biañgan ñĩ pakañ sĩndoñnan nanin dĩwĩn endĩ gama kaik kuñlĩmbi indaumek kanekalĩñ.”

Yambat, Mose giťa Elia endĩ Yesulok kusei tĩmbi kwambĩñ dañguk

² Kena nain kit tambon noñgan taleumbi, Yesulí gwañgwañii tĩpet giť no, wĩn Petlo, Yakobo giť Yoane yanañgĩlĩmbi, kwet jañgĩn ombap nolok lombi, wandĩñ nĩsiñgan pakĩlĩñ. Palĩmbi, gwañgwañiilok dausĩnan Yesulok siñgin walan tikĩleumbi, ³ dasindasin salembi, walalan bien sĩnĩk indañguk. Kwelan ñolok ama nolĩ sandum satnin wandĩñ tĩmbektok tuop nĩm.

⁴ Tĩmbi gwañgwañiilĩ plofet ama damanin tĩpet, Elia giť Mose, endĩ indambi, Yesu giťa manda e-nandĩ-tĩmbĩmbi yambĩñgĩlĩñ. ⁵⁻⁶ Yambĩmbi, kolan mĩsĩmbi, Petlolok nanandĩn kamalaumbi, “Manda nĩtek ewĩt?” embi, Yesula ñĩndĩñ nĩñguk, “Nĩnĩndaut! Ñĩ pakamĩñ wĩn kĩndem sĩnĩk. Wala tĩmbi it jala tĩpet giť no mana! Dĩkok no, Moselok no, Elialok no.”

⁷ Tĩmbi mulukua nolĩ pĩmbi ep tĩmĩlĩmbi, Yambattĩ mulukua giťanañ nanin kitiu pĩmbi enguk, “Ñĩne nokoñ nĩñana noñgan sĩnĩk. Nak en ka-galkta tĩ-ñĩmlet. Sĩndĩ endok manda tĩke-kwambĩñ dambi kunekalĩñ!” ⁸ Eumbi,

gwañgwañiili wolongan deimbi kañgilañ w+n: Mose g+it Elia endi ikan pailmbi, Yesu en noñgan palmbi kañgilañ.

⁹ T+mbi endi kwet jañg+n plon nanin piñpi, Yesuli nepek w+ kañgilañ wolok manda kasat ama nola joñgo n+m eneliñdok e-k+m+sip ti-semguk, kasat w+n Amalok Niñan endi k+mnan nanin m+lalekak wolondamek k+ndem eneliñdok enguk. ¹⁰ Eumbi, endi Yesulok manda w+n nandi-kwambiñ dambi, n+s+iñgan “K+mnan nanin m+latm+lat w+n n+tek?” embi e-nandi-tiñgilañ.

¹¹ T+mbi endi Yesu ni-kañbi eñgilañ, “Kusei nektok endikñe manda nandi-tale amal+ Elia Mesialok telak dama biuptok pa eañ?” ¹² Eumbi, Yesuli Yoane miti tuk i-senta-kuñguk endok plon ñ+ndiñ e-youpi enguk, “Elia endi biañgan Mesialok telak dama b+mbi, amatam g+nanj+ t+mbi kaitaneliñdok b+ukak. Gan n+tehta t+mbi, Ama S+s+n+hta bo ñ+ndiñ youyoulin patak: endi siñgin gawat kusei kusei bemb+mbi, amal+ ni-t+ke-p+ s+n+ik tanekaliñ? ¹³ Gan nak Eliala ñ+ndiñ sanba: endi bo ikan b+umbi, amal+ nis+lok nanandi klembi, manda endok plon youyoulin patak wolok tuopgan nepek kusei kusei kolan ti-ñ+mgilañ.”

Yesuli ama gwañgwa no yal kolannat t+mbi k+ndem dañguk

¹⁴ T+mbi Yesu g+it gwañgwañi tiptet g+it no endi kwet jañg+n bimbi pi-ñambi, gwañgwañi diw+n pak+liñnan tomgilañ. Tombi yambumbi, amatam k+m+n wopumdi ep g+imbupi pak+liñ, t+mbi endikñe manda nandi-tale ama diwindi gwañgwañi g+ta e-tañan tiñgilañ. ¹⁵ T+mbi ama k+m+n g+tik endi Yesu b+umbi kañpi, ka-s+likñembi, endoñ woñep ñambi, we ñ+mgilañ.

¹⁶ T+mbi Yesuli eni-nandi+mbi eñguk, “S+ndi neta e-tañan tañ?” ¹⁷⁻¹⁸ Eumbi, amatamdok boñg+ps+n nanin ama noli Yesula ñ+ndiñ tambane-niñguk, “Endaut. Nak niñana yal kolan nat di+k t+mbi k+ndem daw+ktok nañgipi bit, gan di+k n+m palañda gwañgwañgail+ yal kolan w+n kleklelok enit, gan endi ti n+m kañbi biliñ. Yal kolan wal+ endok man manben t+mbi gal+umbi, manda n+m pa elak. Nainñ+n indañ+mlak tuop yalli niñana t+mbi kolakolalok ti+ke-koli+mbi pa pilak. T+mbi man payak lambumbi, man si-g+im dambi, piñg+u diñdiñ pat-t+lak.”

¹⁹ Yesuli manda w+n nandum m+lataumbi enguk, “Nak g+nañ kwamb+ndanj+la kunjit tilet. Nain nitek s+n+ik nak nombo s+n g+ta palambi, nandi-k+likt+ ti-namnekal+ñ? Gwañgwa w+n nokoñ tikem b+w+it.” ²⁰ Eumbi nañg+p b+umbi, yal kolan wal+ Yesu kañbi, wolongan gemb+ kopi, kwelan koli p+umbi, tik+le-binjat t+mb+mbi, man payak lamb+ñguk.

21 Tĩmbi Yesulĩ beu ni-kambi eñguk, “Nain nĩtek sinik kundit ñĩndĩñ ti-ta-bilak?” Eumbi niñguk, “Damañgan gwañgwa tip palĩmbi inda-ñĩmĩnguk. 22 Nain asup yal kolan wali niñana komba galk gĩnañ ba tuk gĩnañ tkekolĩmbi pa piumbi, wĩli kimbektok tuop pat-tĩlak. Gan, tĩkap dik tuopta, nĩnda blan nandi-nĩmbi, ni p kĩmĩlekañ.” 23 Wĩndĩñ eumbi Yesulĩ niñguk, “Netekta ‘tĩkap dik tuopta’ nanĩlañ? Dik nandi: no en nandi-kĩlĩktĩnat kulakta Yambattĩ nek inda-ñĩmektok nandi-lak wolok tuopgan ti-ñĩmlak.” 24 Eumbi, wolongan gwañgwa beulĩ kitĩmbi niñguk, “Nak nandi-kĩlĩk ti-gamlet. Gan nandi-kĩlĩktĩna lakalakaen, wala tĩmbi nep tĩmbi pañgĩtawa.”

25 Tĩmbi Yesulĩ amatam asuptĩ endok kandañ woñep biñgĩliñ wĩn yambĩmbi, yal kolanĩ gwañgwa wolok man ba pawañ masip mĩnguk wakan ni-ñombĩmbi niñguk, “Natna gani-sipbi ganlet: poñambi, bĩndambo ni m undane-bĩmbi piukañ.” 26 Eumbi, yal kolandi kwawa embi, gwañgwa tĩmbi wopungan gembĩ kolĩmbi, yal kolan en bim poñañguk. Poñaumbi, kwelan pi wipi, dalandan nomik palĩmbi, amatam kañgĩliñ endoñnan nanin asuptĩ “Kĩmlak” eñgĩliñ. 27 Gan Yesulĩ gwañgwa kii plon tĩke-mĩlalĩmbi mĩlapi ikuk.

28 Tĩmbi Yesulĩ it gĩnañ lombi, gwañgwañii gĩt ni-sĩngan papi ni-kañbi eñgĩliñ, “Kusei neta nĩndĩ yal kolan wĩn klenep ti pi kamĩñ?” 29 Eumbi enguk, “Yal kolan ñandisĩ endĩ ni-mololĩngot gumañ ep klelok, nepek nolĩ ni m.”

Yesulĩ kimbektok manda enbĩmbi, nain tĩpet tĩnguk

30-31 Tĩmbi Yesu gĩt gwañgwañii endĩ wĩnanin ñambi, Galili kwet dikĩnembĩ ñañgĩliñ. Ñaĩpi, Yesulĩ gwañgwañii enidaut ti-semep nandiñgukta tĩmbi amalĩ en wandĩñ patak wĩn ni m nandi-ñĩmnelĩndok nandiñgukta. Ñaĩpi, ñĩndĩñ eni-ta-ñañguk, “Amalok Niñan en kanjĩkĩii endok kĩsĩ plon kĩmĩlĩmbi wĩli kĩmbekak. Tĩmbi kena nain tĩpet gĩt no tĩmbĩmbi, kĩmnan nanin mĩlalekak.” 32 Gan gwañgwañii endĩ manda eñguk wolok kusei ni m nandi-daklembi, ni-kanelĩndok mĩsĩmbi biñgĩliñ.

Yesulĩ kuñgulok manda gwañgwañiila eni-daut ti-semguk

Kiupi kuñgulok manda

33 Tĩmbi ñakap, Kapaneam it kwelan tombi, it gĩnañ lo-taleumbi, Yesulĩ gwañgwañii eni-nandiĩmbi eñguk, “Telak plon nekta e-tañan tĩliñ?” 34 Eni-nandumbi, endĩ telak plon “Gwañgwa nĩndok boñgĩpnĩnan nĩndĩ sinik ni p maklembi,

dama t̄lak?” embi, e-kle-kot-t̄ñḡi-l̄ñda t̄mbi, manda n̄m embi gitakan pak̄i-l̄ñ.

³⁵ T̄mbi Yesul̄i pipapi, gwañgwañii 12 k̄iti-semum b̄umbi enguk, “T̄kap ama nol̄i telak dama kuupi nand̄lakta, en wakan enla nandum p̄imbiñ t̄mbimbi, nolii ḡit̄k endok siñgi kle-kumbi, t̄iplaplainj̄i kuukak.” ³⁶ W̄ind̄iñ embi, gwañgwa tip no nañḡip b̄imbi, boñḡipsinan k̄im̄ipi, kiil̄i kamai-papi enguk, ³⁷ “No end̄i naka t̄mbi gwañgwa ñandingan no not t̄-ñ̄imekta, end̄i nak not t̄-namek. T̄mbi no end̄i nak not t̄-namekta, nakgot n̄m a, nin nan̄i-mukuk en not t̄-ñ̄imek.”

³⁸ T̄mbi Yoanel̄i Yesula “N̄in̄indaut” embi n̄ñguk, “Nain nola n̄nd̄i ama nol̄i d̄ikok koka embi, yal kolan ep kle-kot-semum kañḡim̄iñ. Gan end̄i n̄ndoñnan nanin n̄m, wala t̄mbi n̄nd̄i k̄im̄isip t̄-ñ̄imkap n̄m kañbi biñḡim̄iñ.” ³⁹ Eumbi enguk, “No en kotna embi, kundit gemb̄inat t̄lak, wandiñ wal̄i n̄itek plon pañḡit̄mbi, platik nan̄i-kolauk? W̄ind̄iñ t̄nd̄lok tuop n̄m, wala t̄mbi n̄m k̄im̄isip t̄-ñ̄imnekal̄iñ. ⁴⁰ Neta, no en n̄ndok kenan̄ila kanj̄ik n̄m t̄-n̄imlakta end̄i n̄ndok notn̄i t̄lak.

⁴¹ T̄mbi no end̄i Mesialok sambat̄ñii kuañda t̄mbi tukgot ḡipi samek, enda nak biañgan sanlet: Yambatt̄i plap kena kambakan wandiñ wolok tuan biañgan ombi-ñ̄imekak. ⁴² T̄mbi no end̄i ḡiñḡit̄na koi n̄m̄nat ñandin no t̄mbi pip̄imbi yom t̄lakta, en blangandok. End̄i kundit kolan wandiñ gama n̄m t̄ñ̄i-l̄imbi, nol̄i kawat wopum no t̄kembali, bim plon temb̄i-ñ̄imbi, tuk kimb̄iñ ḡinañ munjut-kol̄im p̄imbi k̄imb̄imda w̄in k̄indem. N̄m kañbi, kundit kolan wandiñ t̄mbimbi, Yambatt̄i k̄injan m̄lap wopum ombi-ñ̄imekak.

⁴³⁻⁴⁴ T̄kap k̄ikal̄i gep t̄mbi pip̄imbi yom t̄ilañda, k̄ika w̄in dombekañ. W̄ind̄iñ t̄mbi, k̄ika tambongot kukapi, kuñgu taletalen n̄m̄nat ḡinañ ñaukañ. N̄m kañbi, k̄ika t̄pelatkan kukapi, j̄imb̄iñdok komba galk taletalen n̄m̄nat ḡinañ p̄iw̄iñ. ⁴⁵⁻⁴⁶ Ba t̄kap kes̄ikal̄i gep t̄mbi pip̄imbi yom t̄ilañda, kes̄ika w̄in dombekañ. W̄ind̄iñ t̄mbi, kes̄ika tambongot kukapi, kuñgu taletalen n̄m̄nat ḡinañ ñaukañ. N̄m kañbi, kes̄ika t̄pelatkan kukapi, j̄imb̄iñnan gep kol̄i p̄iw̄iñ. ⁴⁷ Ba t̄kap daukal̄i gep t̄mbi pip̄imbi yom t̄ilañda, dauka w̄in ḡit̄nei kolekañ. W̄ind̄iñ t̄mbi, dauka tambongot kukapi, Yambattok kuñgu taletalen n̄m̄nat ḡinañ ñaukañ. N̄m kañbi, dauka ḡit̄k kukapi, j̄imb̄iñnan gep kol̄i p̄iw̄iñ. ⁴⁸ J̄imb̄iñ wandiñ siñgin gawat taletalen n̄m̄nat palekak: wandiñ b̄inem amalok gaumj̄i nañ end̄i n̄m k̄im̄nekal̄iñ, ba kombal̄i papat kwambiñ d̄imbi ei-ta-ñaukak.”

49 Yesulí wíndíñ embi enguk, “Siundílo tíñípi, simu tapma plon kímíkañ walí Yambattok dainan tapma tímbe kindem dalak. Wíndíñgangot Yambattok dainan kindem daneñdok komba dándínlí amatam nándí gítík inda-nímlak. 50 Simu wín nepek kindem síník. Gan, tíkap simulok koñgom gembín pailekta, nombo kindem dawíktok nepek no tuop nímbí tñeñ. Wala tímbe síndí nosílok boñgípsínan simu koñgom gembínnat nomík kumbi, ep kiupi busukñanengan kunekalíñ.”

10

Wapatam tambítambítok manda

1 Tímbe Yesulí gwañgwañii gít kwet wínanin yousím ñambi, Judia kwelan ba Joldan tuk tambon kandañ ñañguk. Ñañílimbi, amatam kímín no kímín no bándambo endoñ bímbi kímín tíañgílíñ. Tímbe kena pat-tílíñguk wíndíñgangot bándambo ení-daut tí-sem-ta-kuñguk.

2 Tímbe Falisi ama díwíndí bímbi, Yesu tue-kañbi tíñímnepe nandíñípi ní-kañbi eñgílíñ, “Endíkñe mandalí ama nolí kindem tamín kle-kolektok elak ba nítek?” 3 Eumbi manda tambane-enguk, “Moselí sosiila endíkñe manda nítek kímít-semguk?” 4 Eumbi níñgílíñ, “Moselí ñíndíñ nandí-semguk: ama no endí tamín biup nandímbi, endok kusei pepa plon youp mímbi, kindem ní-kleuk.”

5 Eumbi tambane-enguk, “Gíñañ kwambíndanjíla Moselí endíkñe manda wín youpi kímít-samguk. 6 Gan nain kusei kímíkímílinan wín wíndíñ nímbí pakuk. Moselí ñíndíñ youkuk, ‘Yambattí ama ep tímbe índañguk wolonda endí ama gít tam índañgílíñ. 7 Kusei wala tímbe amalí meñ beu yambímbe, tamínloñ galí-kwambíñ daumbi, 8 píñgíp noñgan índayamík.’ Wíndíñ youyoulín patakta tímbe, ama gít tam endí nombo típet nímbí tñdemík. Endí wapatam tímbe, píñgíp noñgan patemík. 9 Wala tímbe wapatam Yambattí ep kíukuk wín amalí nímbí tambílek.”

10 Tímbe Yesulí gwañgwañii gít bándambo ilan ña-palíñípi, wapatam tambo ka-mísí-tañ wolok ní-nandumbi 11 tambane-enguk, “No endí tamín ka-mísímbe, tam komblin tílakta, ama walí wakan tamín kolan tí-ñímbe, Yambattok dainan telak jóngo kulak wakan. 12 Ba tam nolí wapalí ka-mísímbe, ama komblin tílakta, endí bo wíndíñgangot telak jóngo kulak wakan.”

Níndí Yambattok kuñgu kwambíñ kasíleukak?

13 Tímbe amatamdí wembe gwañgwa típtip Yesulí ep kawíktok yanañgíp bíñgílíñ. Bíñílimbi, gwañgwañíilí kímísip tí-sembe enombíñgílíñ. 14 Wíndíñ tímbeímbe,

Yesulí yambim ginañ komba diumbi enguk, “Sindi wembe gwañgwa yambiumbi nokoñnan biwit! Yambatti ama ñandisi wakan enlok giñgit yambi-dikñelak, wala timbi nombo nim kimisip ti-semnekalñ! ¹⁵ Nak biañgan sanlet: no endi wembe gwañgwalok tuop Yambattok kapmainan nim kulakta, endi wakan Yambattok giñgit nim.” ¹⁶ Windiñ embi, wembe gwañgwa noñgan noñgan ep ya-apbi, kiil kumbanji plon kimpipi, ep gwilam ti-semguk.

¹⁷ Timbi Yesulí gwañgwañii git telak kusei kimpip ñanep tiñi+mbi, ama noli endoñ woñep bimbimbi mialele-ti-ñim ninandimbi eñguk, “Endaut kindem. Nak nitek timbi, kuñgu taletalen nimnat kasileutat?” ¹⁸ Eumbi tambane-ñiñguk, “Kusei nekta naka kindem nanilañ? Ama noli kindem nim, Yambat en noñgandi kindem. ¹⁹ Dik endikñe manda Yambatti kimit-nimñguk wolok kusei ip nandilañ: ‘Dik ama wili kim nim timbekañ. Telak joñgo nim kuukañ. Kumbu nim timbekañ. Ama joñgo siñgin nim siukañ. Ama nolok nepek joñgo nim timbi pailim tike-ñimekañ. Dik nain tuop meñga bekala nandi-semum loloñ tñdekam+k.’” ²⁰ Yesulí wñdiñ eumbi ñiñguk, “Endaut. Nak gwañgwa sim papi kusei kimpip, endikñe manda win gitik ikan tañgonembi kimit-kle-ta-bilet.”

²¹ Yesulí dñdñmgan kambimbi, wale kindemda nandi-ñimbi ñiñguk, “Dik nepek noñgan walañgot tipikalañ. Wala timbi dik ñam nepenepeka gitik tualok kimit-taleumbi, minem gamnekalñ win epmbi, ama pimbiniñesila emumek, tuan wopum kunum ginañ pat-gamekak. Windiñ timmek bimbimbi, nak nep kle-kuukañ.” ²² Ama wali mandan win nandum mlataumbi, timan dai kolañguk. Endi il ba kenañ asup palamguk wi nim biuptok nandim ginañ mlataumbi, kak bim ñañguk.

²³ Timbi Yesulí gwañgwañii tikile-yambimbi enguk, “Ama kwilikwilinjiat Yambattok giñgit indanep nandañda endi kena kwambiñ tñekaliñ.” ²⁴ Windiñ eumbi nandim nandi-silikñeñgñiñ. Timbi Yesulí yousim “Nññanai” embi, nombo ñindiñ enguk, “No endi Yambattok giñgit indaup nandilakta endi kena kwambiñ timbekak.” ²⁵ Kamel noli lik bem ginañ tip wolok ña tombeipi nandiwimda, endi kena kwambiñ timbek. Timbi ama kwilikwililin wopum no endi Yambattok giñgit indaup nandilakta, endi wñdiñgot kena kwambiñ tilak, gan endok kenañli kamellok kenañ maklembi mlata-ñimekak.” ²⁶ Eumbi, gwañgwañiilit kolan silikñembi, nisñgan e-nandi-timbi eñgñiñ, “Mlapan wandiñda, nindi kuñgu taletalen nimnat win tuop kasilewik?” ²⁷ Timbi Yesulí dñdñmgan yambimbi

enguk, “Ama endi nisilok gembinjila tuop nim, gan Yambatti kindem ep mek. En wakan nepenepek gitik tuop ti-taleuk.”

²⁸ Wolongan Petloli niñguk, “Yakñe! Nindok kandañ nittek? Nindi nepenepekni gitik bi-talem bimb, dik gep kle-kuamiñ win.” ²⁹ Eumbi enguk, “Nak biañgan sanba: no endi natnala ba giñgit manda kindemla timbi il ba dalii ba kwayañii ba dalañii ba wiwii ba meñ beu ba gwañgwa bisatñii ba nana kenañ gitik bi-taleñguk, ³⁰ endi wakan il git dalii git kwayañii git dalañii git wiwii git meñii git gwañgwa bisatñii git nana kenañ inda-ñimbi, yousim nombo wopungan inda-ñimekak. Tiñipi, man kwelan ñolok naka timbi kena gim mumbi, kunumdok kuñgu kusei kimilekak wolonda kuñgu taletalen nimnat inda-ñimekak. ³¹ Nain wolonda ama man ñindiñgit amatamdok dausnan damandama tañ endoñnan nanin asupti siñgi patnekalñ. Timbi siñgi sinik endok kandañ asupti dama patnekalñ.”

Yesuli kimb milalekak wolok bindambo enbimbi, gama nim nandi-dakleñgitiñ

³² Timbi endi Jerusalem it kwelan loneliñdok telak klem ñañgitiñ. Yesu endi telak dama ti-semumbi, gwañgwañiil endok kundit wi kañ nandi-bendi-timbimbi, amatam ep kle-ñañgitiñdi misimis plon ñañgitiñ. Ñakap, Yesuli gwañgwañii 12 nisñgan bindambo ep kimin timbi, enlok plon nepek inda-ñimekak wolok manda eni-dakle-semguk. Eni-dakle-semñipi, ³³ ñindiñ enguk, “Sindi nandañ. Nindi Jerusalem it kwelan loamiñ. Lo-tomnambi, Amalok Niñan win tapma ama biesi ba endikñe manda nandi-tale ama endok kisi plon kimilimbi, wili kimbektok manda eu talembi, Roma amalok kisi plon kimitnekalñ. ³⁴ Kimilimbi ti-lakalaka e-ti-ñimbi, manji iwitti suambap bit gwilap pisikñatti waipbi wili kimbekak. Timbi maim tipet git no timbimbi, kimnan nanin milalekak.”

³⁵ Timbi Sebedilok niñañiit tipet, Yakobo git Yoane, endi Yesuloñ bimb niñgimik, “Ninindaut. Niti nepek nola ba nola endetamik win dik nandimbi ti-nimeñdok nandamik.” ³⁶ Eumbi enguk, “Nak sita nek ti-samettok nandamik?” Eni-kaumbi, ³⁷ ama wapmañ patep nandiñgimikta ñindiñ niñgimik, “Dik inda-daklembi, amatam indangan yambidikñeukañ, nain wolonda nandi-nimumbi, nitoñ nanin noli kika dindimnan, noli kika kepmanan pipatekamik.” ³⁸ Gan Yesuli enguk, “Siti manda eamik wolok kusei nim nandi-daklembi naniamik.”

Endi windiñ embi, yousim mlap bemep tilak wolok ñindiñ enguk, “Nak tuk kimbñ nambetat win siti gila

nandekamik ba? Ba tuk iutat win siti gila indekamik ba?” Yesuli windin eni-kaumbi, ³⁹ “Niti tuop” eñgimik. Eumbi enguk, “Biañgan. Natna tuk nambetat win siti bo nandekamik, ba tuk iutat win siti bo indekamik. ⁴⁰ Gan nindi kitna sinik kandañ ba kitna kepma kandañ pipalekak win nak ewa taleuktok tuop nim. Pipapipat win Yambat en ikan ti-kilin embi eu tale-semguk.”

⁴¹ Timbi gwañgwañii kit tambon tambon endi manda win nandimbi, Yoane git Yakobo enda gnanji komba dñguk.

⁴² Timbi Yesuli eni-tiañeum bumbi enguk, “Sindi nandañ, kwet tuop yambi-dikñe ama ba ama loloñ endi gñg+jii kindem nim pat-yambi-dikñeañ. Endi ama kunduwat, amatam endok kapmainan kuañda nandi-semum nisilok kena gwañgwa silanin sinik timbimbi, kena gim pat-emañ.

⁴³ Gan sindok boñgipsinan windin nim inda-samektok sanlet. No endi sindok boñgipsinan ama wopum indaup nandilakta, endi tiplaplapsi kuukak, ⁴⁴ ba telak damanji kuup nandilakta, amatam gitik endok kena gwañgwa silanin kuukak. ⁴⁵ Ama Sisinik endi bo windin gangot kulak. Endi amatam tiplaplae ti-ñimneliñdok nim, endi tambon tiplaplae ti-sembi, amatam asup endok kinjan kimb, yomsilok tuan ombi-tale-semektok indañguk.”

Yesulok kusei inda-dakleñguk

Ama dai kolan endi Yesulok kusei nandi-dakleumbi timbi kindem dañguk

⁴⁶ Timbi Yesuli gwañgwañii ba amatam kimin wopum gita Jeliko it kwelan bi tombi dikñem ñañguk. Winanin ñañilimbi, ama no dai kolan amatamda minem ba nanañla kitinat ti-kuñguk koi Batimaio, Timaiolok niñañ, endi telak pawañ pipakuk. ⁴⁷ Pipalñilim nimbi eñgilñ, “Yesu Nasalet nanin endi bilak.” Nimbim nandim kusei kimipi, Yesu Mesialok koi no plon kitinimbi eñguk, “Yesu, Devittok Niñañ, dik blan tinamñ!”

Geminat kitipalimbi, ⁴⁸ amatam asupti niñombimbi niñgilñ, “Gitakan pat!” Gan endi kwambiñgan kitimbi eñguk, “Devittok Niñañ-o, blan tinamñ!” ⁴⁹ Windin eumbi, Yesuli bi ipi enguk, “Kitinimim biwin.” Eumbi, ama dai kolan kitinimbi niñgilñ, “Nim miswñ. Endi kitigamlak. Mlapi ñau!” ⁵⁰ Eumbi, sauloñ kol palimbi, dikop mlapi, Yesuloñ ñañguk. ⁵¹ Ñaumbi, Yesuli ni-nandim eñguk, “Nak nek ti-gamittok bilañ?” Eumbi niñguk, “Nandaut loloñ. Nak nombo deiup nandilet.” ⁵² Eumbi niñguk, “Kindem a, ñau! Nanandi-kiliktiñgalì gep timbim kindem dalañ.” Eumbi, wolongan ama wolo dai kindem daum deimbi, Yesu klem telak ñañguk tuop ñañguk .

11

Yesu Mesialí ama wapmañ nomík Jelusalem loñguk

¹ Tĩmbi Yesu gĩta gwañgwañii endĩ lo-ñakap, Jelusalem it kwet tĩmbi dumalaumbi, kwet jañgĩn koi Oliv wolok loñgĩlĩñ. Loñĩpi, it kwet tĩpet, Betfage gĩt Betani, wandĩñ lo-tombi, Yesulĩ gwañgwañiit tĩpet enĩ-mupi ² enguk, “Sĩtĩ it kwet da patak wolok ñandekamík! Ñam lombi, wolongan doñki nĩñañ toalĩ top bimbĩn kandetamík. Doñki endok plon ama nolĩ no nĩm pipapi ñañguk. Kañbi pĩsap nañgĩpi bĩwit! ³ Tĩkap nimbek nolĩ sambĩmbi, ‘Sĩtĩ neta wĩndĩñ tamík?’ eumbi, ñĩndĩñ nĩndekamík, ‘Molomdĩ kena mĩmbi, platik kĩmilĩ undanem bĩutak.’”

⁴ Yesulĩ wĩndĩñ eumbi ñam, doñki nĩñañ telak yamanan top bimbĩn kañbi pĩsakĩmík. ⁵ Pĩsat-palĩñĩlĩmbi, ama dĩwĩn wolok ikĩlĩñ endĩ enĩ-kañbi eñgĩlĩñ, “Sĩtĩ nek tĩndepi, toa pĩsakamík?” ⁶ Enĩ-kaumbi, Yesulĩ manda eñguk wĩndĩñgan tambane-engĩmík. Eumbi yambium, ⁷ doñki nĩñañ Yesuloñ nañgĩpi ñañgĩmík. Ña-tombi, saulonjĩ kiundĩp doñkilok plon kĩmilĩmbi, Yesulĩ wolok plon lo-pipapi ñañguk. ⁸ Tĩmbi amatam asuptĩ Yesu koi gĩñgĩt tĩke-loneliñdok saulonjĩ telak plon samba eñgĩlĩñ, dĩwĩndĩ kli sap kena gĩnañ nanin dombi mep bĩmbi, wĩndĩñgot telak plon ipaneñgĩlĩñ.

⁹ Tĩmbi amatam Yesu telak plon siñgi dama tĩm kle-ñañgĩlĩñ endĩ ñĩndĩñ kĩtĩmbi nĩ-tĩke-loñgĩlĩñ, “Yambattok koi tĩke-lowĩt!

Ama ñĩn Molomdok koi plon nĩ-mulĩmbi bĩ indalak en nĩ-kĩndekĩndem ewĩt!

¹⁰ Sotnĩ Devit endĩ gĩñgĩtĩnii kĩndem yambĩ-dĩkñeñguk, wĩndĩñgangot ama ñalĩ tĩ-nĩmekak,

wala tĩmbi en nĩ-kĩndekĩndem ewĩt!

Yambat kunum gĩnañ patak endok koi tĩke-lona!”

¹¹ Yesulĩ Jelusalem it kwelan lo-tombi, tapma it sañ simba gĩnañ loñguk. Lombi, nepek gĩtĩñgĩtĩk ka-nandĩ-tĩ-talembi, kwet kĩlĩm eumbi pĩm gwañgwañii 12 gĩt Betani it kwelan lombi douñgĩlĩñ.

Yesulĩ tapma it tĩ-dĩndĩm tĩñguk

¹² Kwet salaumbi, Jelusalem ñanelĩñdok Betani it kwet bimbĩ, telak plon ñañĩpi, Yesulĩ nanañ gawat tĩñguk.

¹³ Tĩmbi deium ñaumbi, komba koi fik no sakñat kañbi, “Bien patak bek?” embi ñam lonjĩñguk. Gan bien indainda nain nĩm indañgukta, sakgot pakuk. ¹⁴ Wandin kañbi, komba wala nĩñguk, “Dĩkok nana bien wĩn ama nolĩ nombo nĩm nambekak.” Eumbi, yala manda wĩn gwañgwañiilĩ nandĩñgĩlĩñ.

¹⁵ Ñakap, Jerusalem it kwelan lo-tomgılıñ. Tombi, Yesulı tapma it sañ simba gınañ lombi, nepenepeksi tapma tındılok tuañgılıñ yambiñguk. Yambiñbi nandum pi-sinik taumbi, kusei kimip ep kleñguk. Ep klembi, ama mınem tambo mi kena tiñgılıñ endok kimikimıtsi ba ama mambaip pat-tuañgılıñ endok gembanjı ep wılı tombokuk. ¹⁶ Tiñipi, tapma it sañ simba gınañ nepek no tıke-ña-bit nım tınelıñdok kimısip ti-semguk. ¹⁷ Tiñbi amatam enı-daut ti-sembi eñguk, “Kwet ñolok plon Yambattok manda ñındıñ youyoulin patak, ‘Itna ñın kwet tuop amalok nımolo it tımbekak.’ Gan sındı it ñın tımbımbi, kumbu ama sañan endok kawat tombañ wandıñ tılak.”

¹⁸ Amatam kimın wopumdı Yesu manda enı-daut ti-semguk wın nandımbi nandı-silıkñe-tiñgılıñ. Tapma ama biesı gıt endıkñe manda nandı-tale ama endı wındıñ nandımbi, Yesu nepek nek tiñguk ba eñguk wolok giñgıt nandımbi, amatamdı Yesuloñ kandañ ña gali-talenelıñ wala mısımbi, wılı kimnelıñdok telak e-lonji-tiñgılıñ.

¹⁹ Tiñbi Yesu gıt gwañgwañii endı kwet kılım eumbi tuop Jerusalem it kwet bimbi ñaañgılıñ.

Yambattı nepenepek gıtıkkın tuop tı-taleuk

²⁰ Kwet salaumbi, Jerusalem undane-ñañipi, fik komba wın pakuknan bıdambo ña-tombi kañgılıñ: komba walı kakainan kusei kimipi yañeta-lo-taleñguk. ²¹ Tiñbi Petlolı wı kañbi, Yesulı komba ni-ñombıñguk wın nandı-sıwıpi niñguk, “Nıñındaut, ñı ka! Komba ni-suambakuñ wın yañeta-talelak.” ²² Eumbi tambane-enguk, “Sındı Yambattı nepenepek gıtıkkın tuop tı-taleuk wın nandı-kwambiñ dambi kunekalıñ. ²³ Nak biañgan sanlet: tıkap ama nolı kwet jañgin ñala ‘Mılapı, tuk kimbıñ gınañ pi!’ embi, wındıñ indauptok nandı-kwambiñ dambi, gınañ tıpet nım tılakta, wolok tuopgan inda-ñımekak.

²⁴ Wındıñda ñındıñ sanba nandıwıt: sındı nımolo tiñipi, nepek wala ba wala Yambat ni-nandumbi nandı-samekak wındıñ nandı-kwambiñ dambi kuañda, bien wolok tuopgan inda-samekak. ²⁵⁻²⁶ Besı kunum gınañ patak endı sındok ep tındıñjı kolan wın bi-samektok sındı nain tuop nımolo tiñipi, dama nosı nola nandı-kola tı-ñımañ wın bi-ñımnekalıñ.” *

Yesulı ama biesı gıta manda e-kle-kot-tiñguk

* **11:25-26:** Nandı-tale ama dıwındı manda kusip no patgot tılak eañ. Manda wın ñındıñ, “Gan, tıkap sındı nım bi-ñımnekalıñda, Besı kunum gınañ patak endı bo ep tındıñjı kolan nım bi-samekak.”

Yesulí nindok manla kena pat-tiñguk wala e-nandiñgilíñ

²⁷ Tímbi Yesulí bándambo gwañgwañii gít Jelusalem it kwelan ña-tombi, tapma it sañ simba gíñañ lom wandíñ ñañambít tíñguk. Tíñlímbi, tapma ama biesí ba endíkñe manda nandí-tale ama gít ama biesí díwín endí endoñ bím ²⁸ ní-kañbi eñgilíñ, “Dík kundit ñandin tílañ wín gembí ba nanandí denanin tíkembí pat-tílañ? Ba nindok manla pat-tílañ?” ²⁹ Eumbi enguk, “Nak wíndíñgangot manda noñgan sínik saní-nandutet. Wí nanbímek, nak nindok manla kundit tílet wín tambon saní-dakleutet. ³⁰ Yoane tuk í-sem-í-sem endí kena tíñguk wín kunumdok ep tíndín ba amalok ep tíndín? Wín nanímbímbe nandíwa.”

³¹ Wíndíñ eumbi, nísíñgan e-tañan tímbi eñgilíñ, “Níndí ‘kunumdok ep tíndín’ wíndíñ enambi eutak, ‘Tímbi neta endok mandan ním nandí-kílikti tí-ñímgíliñ?’ ³² Gan nombo ‘amalok ep tíndín’ wíndíñ enambi, amatamdí nítek tí-nímnetañ?” Wíndíñ embi mísíñgilíñ. Nekta, amatam gítíktí Yoanela nandum plofet biañgan tíñgukta tímbi. ³³ Wíndíñda endí Yesu ñíndíñ tambane-níñgilíñ, “Yoanelí kena tíñguk wín kunumdok ep tíndín ba amalok ep tíndín wín níndí ním nandamíñ.” Eumbi enguk, “Ale, wíndíñda nak bo nindok mandala kundit pat-tílet wín ním sanbetet.

12

Yesulí ama biesí Yambattok kena ka-díkñeñgilíñ endok ep tíndínjí kolan eu dakleñguk

¹ Tímbi Yesulí kusei kímípi, eyout mandalí manda enguk. Eñípi, ñíndíñ enguk, “Ama nolí kwet nolok wain kap típímbi, dímbi kwambíñ tíñguk. Tímbi wain tul wísi-dottok kwet no kíndípi, kawattí it ombap kloñ no kena ka-díkñelok kíndílím ikuk. Tímbi endí wain bien díwín gama indaum epeplok nandíñípi, ama díwín enbí taleumbi, kena gítík kísi plon kímíkuk. Kímípi, ama en il kusei bímbi, kwet mayañgan sínik ñañguk.

² Ña-kuñlímbi, wain bien indaumbi, mepmeptok nain indañguk. Indaumbi, kena molomdí kena gwañgwa no wain bien díwín ep bí-ñímektok ní-mulím ñambi, kena ka-díkñe amalóñ ñañguk. ³ Ña-tombímbe, ka-díkñe ama endí bien ním mímbe, endí gwañgwa wín tíkem wípi, molomloñ sílak ní-mulímbe ñañguk. ⁴ Undane-ñaumbi, molomdí kena gwañgwa no bándambo ní-mulímbe ñañguk. Ñaumbi, kumbam wílí tawaumbi, kundit mayetan tí-ñímíumbi, molomloñ undane-ñañguk. Ñaumbi, ⁵ molomdí kena gwañgwa no bándambo ní-mulímbe, ka-díkñe endok kandañ ña-tombímbe wílí kímiguk. Gan molomdí wandíñgan

embi, kena gwañgwa asup bñdambo eni-mulim ñañgılıñ. Ñaumbi, endok plon wñdĩñgangot ka-dĩkñelĩ kanjik ti-sembi, dıwın sılak yandıpbı, dıwın yandıpbı kımğılıñ.

⁶ Tımbi molom enlok ama noñgan ku-ñĩmĩnguk, wın enlok niñañ noñgan sınık en wakan gınañlı nandı-koñgom ti-ñĩmliñguk. Gan enda ñĩndĩñ kımıt-nandı-ñĩmbi eñguk, ‘Ka-dĩkñe amalı natnalok niñana sınık en kañbi, nandum loloñ tımbım wain bien mımbi, nım wılı kolaukak.’ Wındĩñ nandımbi, siñgi sınık niñañ engan ka-dĩkñe amaloloñ ni-mulımbi ñañguk. ⁷ Gan ka-dĩkñe kolası endı niñañ wın kañbi, nisıñgan ñĩndĩñ e-nandınandı tımbi eñgılıñ, ‘Yakñesii, endı wakan kukapi, kena ñın kasıleukak, wala tımbi wıtnam kımbımbi, kena ñın nındok gıñgıt tımbekak.’ ⁸ Wındĩñ eñıpi tıke-wılı kımbımbi, kena pawañ joñgo kolım piñguk.”

⁹ Yesulı eyout manda wındĩñ ti-sem-talembi eni-nandım eñguk, “Sındı nıtek nandañ? Kena molom endı gıñgıt wın nandımbi, nıtek tımbekak? Endı bı-tombi, ka-dĩkñe kolan yandıpbı kımbi, ka-dĩkñe komblin bñdambo ep indambi, wain kenañ endok kısı plon kımılekak.” ¹⁰ Yesulı wındĩñ embi, yousım enla manda ñĩndĩñ embi eni-nandıñguk, “Yambattok manda youyoulin patak ñın sındı gama nım pinat-nandıñgılıñ bek?

‘It ta no it tındı amalı kenan nımnat embi siñgi wılmğılıñ walı ta dıwın yapma klembi, it tıke-kwambıñ dalak.

¹¹ Wın Wopumdı tımbı indaum kanambi, kundit gıtikñin tılak.’”

¹² Yesulı wındĩñ eumbi, ama biesılı “Eyout manda wın nınla elak” nandı-daklembi, tıkenelıñdok nandıñgılıñ, gan amatam kımın wopum endı mik ti-semnelıñ wala mısımbi, kak, kañbımbi ñañgılıñ.

Yesu takısla tue-kambiñgılıñ

¹³ Tımbi Juda ama biesılı Falisi ama dıwın gıta Elottok nolii dıwın Yesu mandalı sısoñ ti-ñĩmnelıñdok eni-mukılıñ.

¹⁴ Eni-mulımbi, Yesuloñ bım nımbi eñgılıñ, “Endaut. Nındı dıkok kusaka nandamıñ: dık manda juluñıt nım pa elañ. Dık loloñ ba pımbıñ gıtıkkın sınık Yambattok telak dındım nını-daut ti-nımbi, amalı nıtek nandı-gammelıñ wala nım mısılañ. Ñala eumbi nandına: nındı Sisa, Roma kwettok ama wapmañ mayañgan sınık patak, enda takis mınem mınambi walı tuop tılak ba nım? ¹⁵ Wın mılok ba nım mılok?” Wındĩñ eumbi, Yesulı juluñıtsılok kusei nandı-daklembi enguk, “Sındı neta mandalı sısoñ ti-namañ? Sındı mınem kwandai satnin no tımbı indaumbi, daut namumbi kawa.” ¹⁶ Eumbi, mınem tıke-bım mım kañbi

eni-nandimbi eñguk, “Ama walan ba kot kundit w+n nin-doñ?” Eumbi, endi “Sisaloñ” n+ñg+liñ. W+ndiñ n+mb+mbi 17 enguk, “Sisalok g+ñg+it w+n Sisa enla tambon m+nekal+ñ, ba Yambattok g+ñg+it w+n Yambat enla tambon m+nekal+ñ.” W+ndiñ eñ+pi, ama bies+lok s+soñ makleumbi, ka-piasat ti-ñ+mg+liñ.

Kimnan nanin m+lam+latok plon Yesu ni-nandiñg+liñ

18 T+mbi Sadusi ama di+w+ndi Yesuloñ b+ñg+liñ. Endi kimnan nanin m+lam+lat w+n n+m patak eñ+pi eni-daut ti-sem-ta-kuañ. Endi Yesuloñ b+mbi ni-nandiñ eñg+liñ, 19 “Endaut. Moseli Juda amatam n+nda manda ñ+ndiñ yout-n+mguk, ‘Ama noli tam tikembi, yam+n pap sembekta, kwayañ+ dallok kanjali+ tikembi, dallok gwañgwa bisat ep t+mbi indanekaliñ.’”

20 Sadusi amal+ w+ndiñ embi yous+m n+ñg+liñ, “Damañgan dakwaya kit tambon t+pet kuñg+liñ. Endoñnan nanin tua endi dama tam t+mbi, kombliñ n+mnat, yam+n papi sembiñguk. 21 Sembumbi, monali+ dallok kanjali+ tikembi, w+ndiñgangot yam+n papi sembiñguk. Sembumbi, gwik endok plon w+ndiñgangot inda-ñ+m+ñguk. 22 Dakwaya kit tambon t+pet endi tam wakangot tikembi, yam+n g+it+ik papi sembi-taleñg+liñ. T+mbi siñgi s+ñ+ik kanjaksi+ wali w+ndiñgangot sembiñguk. 23 Ama kit tambon t+pet g+it+ikkandi+ tam wakangot t+keñg+liñda. Tikap, m+lam+lat nain indaukak, nain wolonda tam w+n nindok s+ñ+ik t+mbekak?”

24 Sadusi amal+ w+ndiñ eumbi, Yesuli+ enguk, “S+ndi Yambattok manda wolok kusei ba Yambattok gemb+n n+m nandi-k+liñ eañ bek, wala t+mbi kimnan nanin m+lam+lata nandumbi kelam dalak? 25 Amatamdi+ kimnan nanin m+lapi, wapatam n+m indanekaliñ. Endi kunumdok añelo nom+ik silak kunekaliñ.

26 T+mbi Yambatti+ amatam kimnan nanin ep m+m m+latnekal+ñ ba n+m, wolok s+ndi Moseli kasat ñ+n youkuk w+n n+m pinat-nandañ ba? Mose endi komba tip no wolok plon komba manben indaum kañbi ñañguk. Ñaumbi, Yambatti+ ama ikan sembiñg+liñ endok plon ñ+ndiñ n+ñguk, ‘Nak Ablaamdok Yambat, Isakalok Yambat, Yakobolok Yambat, nak endok Yambats+ patet.’ Yambatti+ w+ndiñ eñ+pi, 27 ñ+ndiñ eu dakleñguk: endi sembi+sembi+ndok Yambat n+m a, endi kaik kuañ endok Yambat. Nekta, ama sembi-taleñg+liñ endi bo Yambattok dainan kaik kuañda t+mbi. W+ndiñda s+ndi m+lam+lat n+m patak eañda, biañgan nandum kamalalak.”

Ama noli endi+kñe manda dek wali dama s+ñ+ik t+lak wala Yesu ni-kañguk

28 Tĩmbi Yesu gĩt Sadusi ama endĩ manda e-kle-kot-ti-pali-ĩĩĩmbi, endĩkĩe manda nandĩ-tale ama no wolok bĩm yambi-ĩnguk. Yambi-ĩmbi, Yesulĩ manda tambon kĩndemgot tambane-enbĩm nandĩ-ĩngukta nĩ-kaĩbi eĩnguk, “Yambattĩ endĩkĩe manda gĩtik kĩmĩt-nĩmĩnguk, tĩmbi nek ñali dama tĩ-sembi, dĩwĩn gĩtik yapma kle-talelak?” 29 Eumbi tambane-ĩnguk, “Endĩkĩe manda ñali dama sĩnik tĩlak, ‘Israe amata sĩndĩ manda ñĩn nandĩmbi tĩke-kĩliĩ enekaliĩ: Molom en noĩngan. Endĩ nĩndok Yambatnĩ, dĩwĩn no nĩm pakaĩ. 30 Wala tĩmbi dĩk gĩnaĩnga gĩt waleĩnga tip gĩt nanandĩnga gĩt gembĩnga gĩtik Yambat Molomga endokgot bi-ĩĩmekaĩ.’ 31 Tĩmbi endĩkĩe manda wandĩngan no ñĩndĩn patak, ‘Dĩk dĩtnala tĩ-gamlaĩ, wĩndĩngangot nokala tĩ-ĩĩmekaĩ.’ Endĩkĩe manda tĩpet walĩ endĩkĩe manda dĩwĩn gĩtik yapma klembi pakamĩk.”

32 Yesulĩ wĩndĩn eumbi, endĩkĩe manda nandĩ-tale amali “Waak!” embi nĩnguk, “Endaut, dĩk manda biaĩngan sĩnik elañ. Yambat en noĩngangot, dĩwĩn no nĩm pakaĩ. 33 Tĩnĩpi, nĩndĩ endok gaut tapma sina dĩumbi, nepek dĩwĩn wĩndĩngot tapma tĩ-ĩĩmneĩ wĩn kĩndem. Gan tĩkap nĩndĩ gĩnaĩnĩ gĩt nanandĩnĩ gĩt gembĩnĩ gĩtik endokgot bi-ĩĩmneĩ, ba nĩnla tĩ-nĩmamĩnĩ tuop wĩndĩngangot notniila tĩ-semneĩ, wĩn tapma kusei kusei yapma klembi, endok dainan kĩndem bien sĩnik.” 34 Ama endĩ manda tambon wĩndĩn eumbi, Yesulĩ endok nanandĩn kĩndem kaĩbi nĩnguk, “Dĩk Yambattok gĩngĩt kĩndem indawĩn.” Wĩndĩn nĩmbĩmbi, Juda ama biesĩlĩ en mandalĩ sĩsoĩ tĩ-ĩĩmnepi mĩsĩmbi, nepek nola bĩndambo nĩm nĩ-kaĩngĩliĩ.

Yesulĩ endĩkĩe manda nandĩ-tale ama endok mandanjĩ ba kunditsĩ kolan eu dakleĩnguk

35 Tĩmbi Yesulĩ tapma it saĩ simba gĩnaĩnĩ papi, amata enĩ-daut tĩ-sem-tĩnĩpi enĩ-kaĩbi eĩnguk, “Nĩtektatĩmbi, endĩkĩe manda nandĩ-tale ama endĩ Mesia en Devitok komblingot eaĩ? 36 Dĩndĩm Yallĩ Devittok gĩnaĩnĩ tĩmbĩ tĩkĩleumbi, Devit en Mesiala ñĩndĩn eĩnguk, ‘Yambat Wopumĩ nokok Wopumnala ñĩndĩn nĩnguk: Dĩk bĩmbi, kĩtna sĩnik kandaĩ pipapi, nakĩta amata yambi-dĩkĩe-kundekamĩk. Kuĩnĩpi, kanjĩtgai ep pĩ-yaliwambi, dĩkok kapmainan patnekalĩnĩ.’ 37 Wĩndĩnda Devit en Mesiala ‘Wopumna’ kĩtĩnguk, wala tĩmbi Mesia endĩ Devittok komblin sĩlaningot ba? Nĩm a. Endĩ Devittok Wopum.” Tĩmbi ama kĩmĩn wopum Yesulok manda nandĩmbi nandĩ-koĩngom tĩngĩliĩ.

38 Tĩmbi Yesulĩ enĩ-daut tĩ-sem-tĩnĩpi enguk, “Sĩndĩ endĩkĩe manda nandĩ-tale ama endok nandĩnandĩnjĩ ba ep

tindinj ka-kiliñ enekaliñ! Diwın endi amatamdi yambum loloñ tımbektok nandañ, wala tımbi endi ama loloñ endok dasindasinji pat-dasimbi, 'tına nımbıt' tañ. Tımbi endi amatamdi kımın kwelan we semıpi, kosi tıke-lonelıñda nandañ. ³⁹ Tıñpi, it kiyau gınañ ba nana sina wopum gınañ endi ama loloñjlok pipapat plon patnepi nandañ. ⁴⁰ Endi tam kanjak julıñıt tı-sembi, isi nepenepeksi yapma tıkeañ, tımbi amatamdok dausınan tı-kelakelamji kot-taplinelıñdok nımolo ombap tañ. Endi ep tindinjı dındım walan tañ, wala tımbi Yambattı tuan mılap sınık ombı-semekak."

Yesulı tam kanjak nolok kundit kındem eu dakleñguk

⁴¹ Tımbi Yesulı tapma it gınañ papi, mınem Yambattok kımıkiliñ wolok tambon kandañ pipakuk. Pipapi kañlımbi amatamdi bı, mınem tapıkot kawat dıñgwında gınañ dasiu pıñguk. Amatam kwılıkwılınji wopum asuptı bımbi, mınem wopungan kımılımbi pıñguk. ⁴² Tıñlımbi, tam kanjak pımbıñen nolı bımbi, mınem kwandai gımın tıpet kımılımbi pıñguk.

⁴³⁻⁴⁴ Tımbi Yesulı wın kañbi, gwañgwañii kiti-semum bımbi enguk, "Nak biañgan sanba: amatam diwın endi mınem wopungan kolımbi, wopum gama nisılok patsemlak. Gan tam kanjak pımbıñen ñalı mınem nana tualok palımik wın gıtık kolı taleumbi, ñam nımnat, sılanin sınık patak, wala tımbi mınem kımılak wın diwın gıtıkkandi kımılalıñ wın yapma kle-talelak.

Yesulı nain taletalenan nepek nek indaukak wolok enı-dakleñguk

13

Mılaplok kusei kımıkımılın

¹ Tımbi Yesulı gwañgwañii gıt tapma it sañ simba gınañ nanin pı-ñañpi, gwañgwañ nolı tapma it kıt youpi nıñguk, "Nınındaut, ñı kawıñ! It gıtık ñın engano kındem bien. Tımbi kawat wopum wopumdıñgan tindın." ² Eumbi nıñguk, "It wopum ñı yambılañ wala ganba: Juda amatamdok kanjıksiilı bımbi, it gıtık ñın wiapi, kawat no nım bımbi, kawat nollok plon palekak. Nım sınık."

³ Yesulı wındıñ embi, Jerusalem it kwet bımbi, Oliv kwet jañgınnan loñguk. Lombi, tapma it tambon kandañ wolok pipalımbi, Petlo, Yakobo, Yoane gıta Andlu endıñgot endoñ bımbi nı-kambi eñgılıñ, ⁴ "Dık nınbımbi nandına: nepek nek tapma ittok plon elañ wın dawanda indaukak? Ba kundit nek ñalı dama indaumbi ka-nandınekamıñ: mılap kusei gıtık ip inda-nımepe tılak?"

5 Tĩmbi Yesulĩ nepek indaukak wolok eni-dakleñĩpi eñguk, “Sĩndĩ ka-kiliñ embi kunekaliñ. Nĩm kañbi, ama nolĩ tue-sambiumbi, juluñ mandan wĩn nandi-ñĩmnelĩñ. 6 Ama asuptĩ nokok kotna plon bi-indambi, ‘Natna Mesia wakan’ embi, amatam asup tue-yambiumbi, juluñ mandanjĩ nandi-kwambiñ danekaliñ. 7-8 Tĩmbi ama sambat dĩwindĩ mĩlapi, sambat dĩwindĩ mik ti-semnekalĩñ, tĩmbi ama wapmañ dĩwindok sambattĩ mĩlapi, wapma dĩwindok sambatta mik ti-semnekalĩñ, wala tĩmbi sĩndĩ miktok gĩngĩli nandi-nekalĩñ, ba mik mayañgan indaumbi wolok gĩngĩt nandi-nekalĩñ. Wĩndĩñ nandiñĩpi, nĩm sili-kĩembi mĩsĩnekalĩñ. Nepek wĩn gĩtik biañgan indaukak, gan kwet nain taletalen wali gama nĩm. Tĩmbi mĩnjamĩnjat kwet nolok ba nolok tĩmbekak, ba nana map inda-semekak.” Yesulĩ wĩndĩñ embi, e-yout manda enbi eñguk, “Nepek wĩ gĩtik indaukak wĩn tamdĩ gwañgwa tĩkeup dama siñgin gawat lakalakat inda-ñĩmlak wandĩñ indaukak. Gan siñgi kandañ mĩlap wopum sĩnik indaukak.

9 Nain wolonda sĩnĩla nĩtek kuañ wĩn ka-kiliñ embi kunekaliñ. Kanjĩksiilĩ sepbĩ, mandala ama biesĩlok kĩsĩ plon sambiumbi, it kiyau gĩnañ sandĩpnekalĩñ. Tĩmbi sĩndĩ nokok gĩngĩtnai kuañda tĩmbi yambi-dĩkĩe ama ba ama wapmañ endok dausĩnan ipi, kusatna e-dakle-semnekalĩñ. 10 Tĩmbi gĩngĩt manda kĩndem wĩn biañgan amatam gĩtikta dama eu pĩum ennekalĩñ. Eni-taleumek, kwet nain taleukak.

11 Tĩmbi kwapme kwapme sepbĩ, mandala sanañgĩp ñañĩlĩmbi, ‘Manda nĩtek enetamĩñ?’ wĩndĩñ embi nandi-bendi-wopum itangan nĩm tĩnekalĩñ. Nĩm a! Nain wolonda sĩnĩñgan manda wĩn nĩm enekaliñ. Wĩn Dĩndĩm Yallĩ gĩnanjĩ tokĩeumbi, Yambattĩ manda samekak wĩn wakan enekaliñ. 12 Wolonda naka tĩmbi dallĩ kwayañ ba kwayañdĩ dal kanjĩktok kĩsĩ plon kĩmĩlĩmbi, yandĩp kĩmnekalĩñ. Ba beptĩ wembe gwañgwañii kanjĩktok kĩsĩ plon kĩmĩlĩmbi, yandĩp kĩmnekalĩñ. Tĩmbi wembe gwañgwalĩ meñjĩ besĩla kanjĩk ti-sembi, wĩndĩñgangot tĩmbĩmbi yandĩpmĩ-kĩmnekalĩñ. 13 Kotnala tĩmbi ama gĩtikti nandi-kola wopumgan ti-samĩ-kunekaliñ. Gan amatam mĩlap wĩn ba wĩn gĩngĩnembi bembĩ, kuañ tuop nep kwambiñ da-kuañda en wakan Yambattĩ ep mekak.”

Mĩlap wopum sĩnik indaukak

14 Tĩmbi Yesulĩ yousĩmbi enguk, “Nepek kolan papait no tapma it gĩnañ, kĩmĩsip tĩndĩnnan, wandĩñ loukak. Loumbi, Yambattĩ wĩn kañbi, nandum pi-sĩnik taumbi, enlok il siñgi

wilimekak. (No endi manda ñin pinapi, wolok kusei nandikiliñ eukak.) Sindi nepek kolan wi kañbi, nain wolonda amatam Judia kwelan pakañ endi pimbi, kwet jañginnan lonekalin. ¹⁵ Timbi no endi it pawan papi, nepek nola it ginañ nombo nim loukak, ¹⁶ ba no endi kena ginañ papi, sauloñin tikeupi undane ilan nim ñaukak. ¹⁷ O wem! Nain wolonda tam gwañgwa manjipsat, ba gwañgwa num emañ endi blasiñgandok. ¹⁸ Timbi sindi mɔlap win gwi sasali nainnan nim indauktok nimolo ti-kunekalin. ¹⁹ Neta, nain wolonda mɔlap wopum sinik indaukak. Yambatti kwet timbi indañguknan bikap man ñindiñgit mɔlap wandiñ no nim indañguk, timbi bindambo nim indaukak. ²⁰ Tikap Wopumdi nain win nim timbi dumalawimda, amatam gitikkan taleneliñ. Gan endi amatam ep danbi enlok giñgit kasileñguk enda wakan nandi-sembi, nain win ikan timbi dumalañguk.

²¹ Nain wolonda ama noli ñindiñ bek sanbekta, ‘Yakñesii! Mesiali ñi patak’, ba ñindiñ sanbek, ‘Wi kawit! Endi da patak!’, sindi manda wala nandum tlal timbekak. ²² Neta, Mesia juluñgan ba plofet ama juluñgan indambi, nisilok kusasi timbi dakle-semnekalinñdok amatam kundit engano sinik ep daut semum ka-silikñenekalin. Tikap endi tuopta, ama wali amatam Yambatti enlok giñgit ep danguk win ep timbi kamalanekalin. ²³ Gan sinila ka-kiliñ e-kunekalin. Nak nepek gitik indaukak wolok itangan sani-talelet.”

Mesialok tomtom nain win dawanda sinik indaukak win nimbek noli nim nandilak

²⁴ Timbi Yesuli yousimbi enguk, “Gan mɔlap wopum win taleumek ‘wolonda maim dautti bip mumbi, yakipti bo nim saleumbi, ²⁵ kunum ginañ dimboñgipiti pi-pinekalin. Timbi nepek nek kwambiñ kunum ginañ pakañ ep minjalimbi kwesi binekalin.’

²⁶ Timbi nain wolonda amatam gitikti kanekalin win: Amalok Niñan endi mulukua ginañ gembin wopum ba kolsalen walalannat pimbi inda-dakleukak. ²⁷ Wolonda endi amatam dembek dembek kuañ enlok giñgit ep kasileñguk endi wakan enloñ ep kimin kolektok añelo enimulim ñambi, kunum kwet kimili taleñguknan nanin ep kiut-nekalin.

²⁸ Winindiñ ñala sindi komba konelok plon nanandi ñin epnekalin: kii gayam tukñat timbi, sak kaik indaumek, maim nain indaup tlak winindiñ nandañ. ²⁹ Winindiñgangot mɔlap gitik sanit win indaum kañbi, sin ñindiñ nandinnekalin: Ama Sisinik endi inda-dakleuptok nain ip dumala-ta-bilak.

³⁰ Nak biañgan sanba nandiwit: amatam man ñindiñgít kuañ endoñnan nanin diwindi gama nim kimmñlĩmbi, nepek win gítik indaukak. ³¹ Kunum kwet taleukak, gan nokok mandana gítikti nim paipi, papat kwambiñ palekak.

³² Nepek gítik win nain wolonda sinik indaukak win ama nimbek nolĩ nim nandilak. Añelo kunum ginañ pakañ ba Yambattok Niñañ en bo win nim nandañ. Nim. Bep Yambat en noñgandiñgot nandilak. ³³ Sindi nain win dawanda sinik indaukak win nim nandañ, wala tĩmbi ka-kiliñ embi mandim kunekaliñ! ³⁴ Nain indaukak win ñindiñ: ama nolĩ il bimbi, kwet mayañgan ñaup tĩlak. Endi kena gwañgwañii kena molom molom danĩ-sembi, telak yama mandimandi endi ka-mandi-kiliñ ewiktok endikñe manda ni-talembi ñalak. ³⁵ Windiñda it molomdi nain dawanda sinik bukak win sindi nim nandañ. Endi kwet kilim eumbi, ba tim boñgip, ba puput noñgan kitĩmbi, ba kwet salaup tĩmbĩmbi, ba salasalanen tombekak win sindi nim nandiñda tĩmbi ka-mandi-kiliñ e-kunekaliñ! ³⁶ Nim kañbi, dou-palĩmbi, molomdi platik sinik bi tĩmbi, sep tĩmbi indawik.

³⁷ Endikñe manda ñin sanlet win gĩngĩtnai gítikkan sindok: ka-mandi-kiliñ embi kunekaliñ.”

Yesu wili kimbibindambo milakuk

14

Yesu kimmkĩmlok tĩpañgĩpañgile tĩñĩmgĩliñ

¹ Tĩmbi gwĩlat wopum tĩpettĩ ep tĩmbĩ dumalañguk, win kamaikamai nain gĩta plaua wĩlĩmbendi nĩmnat wolok gwĩlat. (Wolonda Israel amatamdi Yambattĩ Isip kwelan nanin ep kimmĩkuk wolok pat-nandi-pakañ.) Gwĩlat walĩ sandap tĩpet wolok siñgi kandañ ep tĩmbĩ dumalañlĩmbi, tapma ama biesĩ ba endikñe manda nandi-tale ama endi Yesu telak gitak plon tĩkembali wili kimbektok telak yolonjĩmbi, ² ñindiñ eñgĩliñ, “Gwĩlat ginañ wĩndiñ tĩnambi, nim kĩndem daukak. Nim kañbi, amatam kimmĩn wopum endi mĩlapi, gimbit tĩm, kesĩ tapma tĩmbi, mik tĩneliñ.”

³ Tĩmbi Yesulĩ Betani it kwelan ñambi, ama no damañgan wanda kwambiñ inda-ñĩmĩñguk koi Simon endok ilnan nana na-pakuk. Palĩñlĩmbi, tam no endi pama tul mĩndiñ kĩndem tuan wopum sinik win tĩke-bĩmbi, kawat kanim bim ombĩ-gĩlombi, pama tul win Yesulok kumbam plon yalĩmukuk. Yalĩmulĩmbi, ⁴ ama diwisi wolok pakiliñ endi tamda gĩnanjĩ komba diumbi nisĩñgan eñgĩliñ, “Neta sinik pama tul kĩndem ñin silak tĩmbi kola-talelak? ⁵ Tuktok tuan win wopum sinik, mĩnem 300 netepek. * Endi

* 14:5: Mĩnem denali 300 win kena nain 300 wolok tuan.

tuk wɪn tualok kɪmɪlɪmda, mɪnem walinin tɪkɛmbi, ama pɪmbɪñɛnda emɪwɪk.”

Wɪndɪñ embi, tam nɪ-ñombɪñgɪlɪñ, ⁶ gan Yesulɪ enguk, “Biu palen! Sɪndɪ neta mɪlap mañ? Endɪ tɪ-kɪndekɪndem tɪ-namlak. ⁷ Ama pɪmbɪñɛsɪ endɪ nain tuop sɪn gɪta kuañ, wala tɪmbi nain nola ba nola ep mɪ-paɳgɪtanep nandañda kɪndem tɪnelɪñ. Gan natna nain tuop sɪn gɪta nɪm paletat, ⁸ wala tɪmbi tam ñalɪ man ñɪndɪñgɪt nepek nek tuop tɪ-namek wolok tuop tɪk. Endɪ pama tul i-namɪk, wɪn nak kɪmbambi nep kɪnditnekalɪñ wolok itangan pɪñgɪpna tɪ-paɳgɪpaɳgɪle tɪ-namɪk. ⁹ Nak biaɳgan sanlet: dembek dembek ñanekalɪñ tuop gɪñgɪt manda kɪndem ñɪn eu sataumbi, tam ñalɪ nepek nek tɪ-namɪk wolok kasat wakɪt kwet tuop tɪ-sembi, tam endok kasat eu kaik taukak.”

¹⁰ Nain wolonda Judas Iskaliot, Yesuloñ gwaɳgwaɳii 12 endoñnan nanin no, endɪ Yesu bola tɪ-ñɪmektok tapma ama biesɪloñ ñaɳguk. ¹¹ Ñambi, wolok tuop enbɪmbi nandɪm gɪnaɳjɪ kɪndem daumbi, mɪnem mɪnepi nɪ-kwambɪñ daɳgɪlɪñ. Tɪmbi Judalɪ kusei kɪmɪpi, “Yesu bola tɪ-ñɪmektok nain kɪndem delok indauk?” embi mandɪñguk.

Yesulɪ kɪmbepi, gwaɳgwaɳii tɪ-paɳgɪpaɳgɪle tɪ-semguk

¹² Plaua wɪlɪmbɛndɪ nɪmnat sinjilok gwɪlat wolok kusei kɪmɪkɪmɪlɪnan Israeɪ amatamdɪ sɪpsɪp nɪñañ wɪpi, tapma tɪmbi, Yambattɪ Isip kwelan nanin ep kɪmɪkuk wolok kɪmɪt-nandɪm pakaɳgɪlɪñ.

Gwɪlat wɪn indaumbi, gwaɳgwaɳiili Yesu nɪ-kaɳbi eɳgɪlɪñ, “Nɪndɪ delok ñambi, gwɪlat ñolok nana tɪ-jumɪt tɪ-gamneñdok nandɪlañ?” ¹³ Eumbi, Yesulɪ gwaɳgwaɳiit tɪpet enɪ-mupi enguk, “Sɪtɪ Jelusalem it kwet gɪnañ lombi, ama nolɪ tuk kambot bɛmbi bɪ sep tɪmbɪ indautak en kle ñandekamɪk. En kle ñaumbi, ¹⁴ it nolok ña loutak wolok molomla ñɪndɪñ nɪndekamɪk, Nɪnɪndauttɪ ñɪndɪñ elak: nak gwaɳgwanai gɪta it gɪnañ delok gwɪlattok nana nambetet?”

¹⁵ Eumbi, it gɪnañ wopum no tɪ-kɪlɪñ e-bimbin wɪn gwat patak daut sametak. Wolok tɪ-jumɪt tɪ-nɪmdekamɪk.”

¹⁶ Eumbi, gwaɳgwaɳiit tɪpet endɪ nandɪmbi, wɪnanin ñam Jelusalem it kwelan loɳgɪmɪk. Lo tombi, Yesulɪ eɳguk wolok tuop inda-semumbi, gwɪlattok nana tɪ-jumɪt tɪñgɪmɪk.

¹⁷ Tɪmbi kwet kɪlɪm eumbi, Yesulɪ gwaɳgwaɳii 12 gɪta bɪmbi, it gɪnañnan loɳgɪlɪñ. ¹⁸ Lom nana na-palɪñlɪmbi, Yesulɪ enguk, “Biaɳgan sanlet: sɪndoñnan nanin no nakɪta nana yakan nalak endɪ nak bola tɪ-nametak.” ¹⁹ Wɪndɪñ eumbi, gɪnaɳjɪ mɪlataumbi, noɳgan noɳgandɪ ñɪndɪñ nɪñgɪlɪñ, “Nakta nɪm bek?” ²⁰ Nɪmbɪmbi enguk, “Wɪn gwaɳgwa 12 sɪndoñnan nanin no. Endɪ plaua dɪp tɪkɛmbi,

nakita tuk witna noñgan ginañ youpi nalak, en wakan.
²¹ Biañgan s+n+k. Manda youyoulin patak wolok tuop Ama S+s+n+k win bola ti-ñ+m+umbi w+l+ k+imbekak. Gan ama nin bola ti-ñ+metak en blangandok. Meñdi n+m ap m+umda, win kindem.”

²² Timbi nana na-paliñ+i+mbi, Yesuli plaua no tikem gwilam timbi, ombim gwañgwañiila embi enguk, “Tike nambit; ñ+n nokok gaumna.” ²³ W+indiñ embi, wain witna no tikembi, gwilam ti-talem emumbi, g+it+kkandi witna noñgan wolok ginañ nañg+i+l+ñ. ²⁴ Namb+mbi enguk, “Ñ+n nokok wekatna. Nak amatam asup endok kinjan k+mbi, wekatna yal+mutet. Wal+ wakan toptop Yambatt+ amatamñii g+it t+lak win timbi kwambiñ dalak. ²⁵ Nak biañgan s+n+k sanlet: nak wain tuk kwelan nombo n+m nambetat. Yambatt+ g+iñg+i+tñii indangan yambi-d+kñeukak wolondamek nak en g+ta papi, wain tuk kombilin engano w+ mek nambetat.”

²⁶ Timbi Yambat ni-w+it-ta-lo kap no tiu taleumbi, Oliv kwet jañg+n timbi dumalanepi pi-ñañg+i+l+ñ. ²⁷ Ñañ+pi, Yesuli gwañgwañiila enbi eñguk, “Yambattok manda no ñ+indiñ youyoulin patak, ‘Nak ka-d+kñe ama w+la k+mb+mbi, sipsipt+ papusenenekaliñ.’ Wala timbi s+nd+ g+it+kkand+ siñgi witnambi pi ñanetañ. ²⁸ Gan Yambatt+ k+mnan nanin nep m+um m+l+atmek, telak dama ti-sambi, Galili kwelan ñam wolok sambetat.” ²⁹ Eumbi, Petlol+ niñguk, “Ama di+w+in g+it+kt+ gambimbi pi-ñanetañ bek, gan nakta n+m s+n+k.” ³⁰ Eumbi niñguk, “Nak biañgan ganba: man tim ñolondañgan puputt+ nain t+pet n+m k+it+umbi, d+k nain t+pet g+it no naka ‘En n+m nandi-ñ+mlet’ eutañ.” ³¹ Eumbi, Petlol+ g+iñg+i+nembi niñguk, “K+indem d+k+ita nep nulimbi k+imbetet, gan nak d+ka ‘N+m nandi-ñ+mlet’ n+m eutet. N+m s+n+k.” Eumbi, gwañgwañii g+it+kkandi w+indiñgangot ni-taleñg+i+l+ñ.

Yesu en kimbepi ti-pañg+pañg+ile tiñguk

³² Timbi Yesu g+it gwañgwañii end+ ñambi, kwet no koi Getsemene wolok ña-tomg+i+l+ñ. Tombi, Yesuli gwañgwa di+w+inda enbi eñguk, “S+nd+ ñolok pipal+mbi, nak ñam n+molo timbi b+utet.” ³³ W+indiñ embi, Petlo, Yakobo g+it Yoane yanañg+ipi ñañguk. Ñañ+pi, enlok plon nepek indañ+metak wala nandum m+lata-s+n+k taumbi, gemb+iñ p+umbi ³⁴ enguk, “G+inaña nandi+wa kola-s+n+k talak, k+imbettok tuop nandi+let. S+nd+ ñolok papi, ka-k+i+l+ñ embi pal+it!”

³⁵ Yesuli w+indiñ embi, lakat ñaña em kwelan pi-p+mbi, telak no palekta, m+l+ap bembemdok nain wal+ en maklew+k wala Yambat n+molo ti-ñ+m+iñguk. ³⁶ End+ enlok manda plon beula “Abba” k+it+i-ñ+i+mbi niñguk, “O Bep! D+k nepenepek

gítik tuop tí-talewíñ, wala tímbi dík mílap ñín napma tíke-namíñ. Gan dík nokok nanandí ním kímít-kleukañ. Ním síník. Dík nítek nandílañ, wolok tuopgan indawín.”

37 Tímbi Yesulí gwañgwañii típet gít no endoñ undane-bím, yambum dou-palím, Petlo ní-ñombím nínguk, “Simon, dík doulañ ba? Dík nain dumangan kaik paleñdok tuop ním ba?” Wíndíñ embi enguk, ³⁸ “Biañgan síník: gínanjíli nepek kíndem tímbepe nandílak, gan píngípsíli gembín nímnat, wala tímbi ka-kíliñ embi, nímolo tímbit. Ním kañbi, tue-kambi plon pí-pínelíñ.”

39 Yesulí wíndíñ embi, nombo yambim ñambi, nímolo dama tínguk wíndíñgangot nombo tínguk. ⁴⁰ Nímolo tímbi taleumbi, nombo gwañgwañiiloñ undane-bím yambínguk wín: dausí mílataumbi dou-pakíliñ. Dounan nanin mílapi, manda nítek níneliñ wala nandum mílatañguk. ⁴¹ Tímbi Yesulí nombo ña nímolo tí-talembi, gwañgwañiiloñ undane-bím, nain típet gít no tímbit embi enguk, “Síní gamañgot doumbi sílak pat-nandí-taí ba? Ip tuop. Nandañ: Ama Sí-síník yom amalok kísi plon kímíkímíttok nain ip indalak. ⁴² Ñala mílalím, ñana. Wí kawít: bola tí-namlok ama ip ní tímbi dumalalak.”

Yesu tíkeñgíliñ

⁴³ Wíndíñ e-palíñlímbi, wolongan Yesulok gwañgwañii 12 endoñnan nanin no, Judas Iskaliot, endí ama kímín wopum telak dama tí-semumbi bíngíliñ, wín tapma ama biesí ba endíkñe manda nandí-tale ama ba ama biesí dí-wín endí ení-mulím, kakít ba kwandí mep bíngíliñ. ⁴⁴ Bola tíndí ama endí damañgan sambat níndíñ kímípi enguk, “Simumu tí-ñímambí, ama ip wakan embi, ña tíke-kwambíñ dam tíke-ñanekalíñ.” ⁴⁵ Wíndíñ eñgukta kena gíñañ tombi, díndíngan Yesuloñ bímbi, “Níníndaut, we!” embi, wopumgan simumu tí-ñímínguk. ⁴⁶ Wíndíñ tí-ñímíum kañbi, gembínat ñam tíke-kwambíñ dañgíliñ.

⁴⁷ Tímbi ama Yesu gíta pakíliñ endoñnan nanin nolí kakil tiañe lambím, tapma amalok telak damanjílok kena gwañgwa sílanin wílepi, pawangot wílalím pínguk. ⁴⁸ Tímbi Yesulí enbí eñguk, “Síní naka nandum kumbu ama sañan tímbit, kakít ba kwandí mep bí-tombi, nep maí ba? ⁴⁹ Sandap tuop nak tapma it sañ simba gíñañ lombi, síndok boñgípsínan papi, amatam ení-daut tí-sem-ta-bíñlímbi, ním nepgíliñ. Gan manda youyoulín patak wolok tuop man inda-namíwín.” ⁵⁰ Wíndíñ eumbi, gwañgwañii gítíktí en bímbi pí ñañgíliñ.

⁵¹ Tĩmbi ama gwañgwa no sandum satningot tembi Yesu kle-ñañguk en wakıt tĩkembı, ⁵² sandum tĩke-gilim dañgılıñ. Gan endı sandum pısapi, biatan pi ñañguk.

Yesu manda plon kimikiliñ

⁵³ Tĩmbi endı Yesu tĩkembı, tapma amalok telak damanjılok ilan nañgıpi ñañgılıñ. (Wandıñ tapma ama biesı ba ama biesı dıwın ba endıkñe manda nandı-tale ama gıtık endı bım kımın tĩngılıñ.) ⁵⁴ Yesu tĩke-ñañlımbı, Petlolı kambak mayañgan siñgi kandañ ep klembı ñañguk. Ñakapi, tapma amalok telak damanjı endok sañ simba gınañnangan loñguk. Lombı, tapma amalok telak damanjı endok tıplaplailı gıta pipapi, komba seimbi pakuk.

⁵⁵ Tĩmbi tapma ama biesı en gıta Juda amalok yambı-dıkñenji gıtık endı Yesu wılı kimbektok nandıñıpi, ama Yesulok siñgin sinelñdok yolonji-tlakılıñ. ⁵⁶ Neta, ama asuptı bımbı, joñgo siñgin simbi, julunıt manda eñgılıñ. Gan endı mandanjı walan noñgangot nım eñgılıñ, endı manda kusei kusei eñgılıñ. ⁵⁷ Tĩmbi ama dıwindı bı indambi, joñgo siñgin simbi eñgılıñ, ⁵⁸ “Nındı manda no ñındıñ eumbı nandıñgımıñ, ‘Nak tapma it kıtı tındın ñın wiapi, sandap tıpet gıt no wolok gınañnangan wolok kınjan kıtı nım tındın no mamba ilekak.’ Wındıñ eumbı nandıñgımıñ” eñgılıñ. ⁵⁹ Gan mandanjılok walan wın bo noñgan nım.

⁶⁰ Tĩmbi tapma amalok telak damanjı endı mlapi indangan bı ipı, Yesu nı-nandımbı eñguk, “Dık manda tambon tuop nım ewıñ ba? Ama walı dıkok manda eañ wın nandum nıtek tılak?” ⁶¹ Eumbı, gitak papi, manda tambon no nım nıñguk. Tĩmbi wolongan tapma amalok telak damanjı endı Yesu ñındıñ nı-nandımbı eñguk, “Dıtna Mesia wakan, Yambat nı-kındekındem eamıñ endok Nıñañ ba?” ⁶² Nı-nandumbı Yesulı nıñguk, “Natna en wakan. Gamanda kanekalıñ wın: Ama Sısınık endı Gembı Molomdok kii dındımnan pipalımbı, yakan amatam yambı-dıkñendekamık. Tĩmbi en wakan kunum gınañ nanin mulukua plon undane-bıumbı kanekalıñ.”

⁶³ Eumbı, tapma amalok telak damanjı endı manda wın nandum pı-sınık taumbı, kusalı tımbı daklewıktok dasin-dasin wilapbi enguk, “Neta amala nombo enı-nandımbı, ama ñolok kusalıla yout-lonjınetamıñ? ⁶⁴ Sındı ip nandılıñ, endı enla Yambat eñıpi, Yambat nı-tıke-pı-yalılak. Wala nıtek nandañ?” Eumbı, gıtıkkandı Yesu mandanlok kınjan tıkwıktok nandıñgılıñ tuop wılı kimbektok e-taleñgılıñ. ⁶⁵ Tĩmbi dıwindı kusei kımıpi, manjı iwıt sua-ñımbı, timan dai sandumdı masıpbı, kısılı wıpi nıñgılıñ, “Nındı gwıtak

ninimbim indaumbi nandina!” Timbi tiplaplaeli Yesu tikembi, kisi pindimdi wikiliñ.

Petloli Yesula “Nak en nim nandiñmlet” eñguk

⁶⁶ Timbi Petloli tapma amalok telak damanjlok it pawan sañ simba ginañ palinlimbi, ama wolok kena wembe noli bimb, ⁶⁷ Petloli komba sei-palim kañbi, ka-kiliñ embi niñguk, “Dik bo Yesu Nasalet nanin en gita kulañ gambilet.” ⁶⁸ Eumbi, Petloli niñguk, “Nim a. Dik nek elañ nak nim nandilet.” Windiñ embi, sañ simba telak yamanan pinambi, wolongan puputti kitinñguk. ⁶⁹ Timbi kena wembe endi Petlo kañpi, manda dama eñguk windinngangot nombo embi, ama wolok pakiliñda enbi eñguk, “Ama ñin Yesulok nol no ñakan.” ⁷⁰ Eumbi, Petloli nombo “Nak nim” embi ginngineñguk.

Timbi nain nim ombataumbi, nombo ama wolok ikiliñ endi niñgiliñ, “Dik Galili naninda timbi dik biañgan endok nol no.” ⁷¹ Nimbimbi, Petloli manda kwambinngan nombo nombo embi ñindiñ enguk, “Biañgan sinik. Nak ama koi eañ win nim nandiñmlet. Manda julunit eletta, Yambatti kindem nep timbi kolawa.” ⁷² Eumbi, wolongan puputti kitumbi, nain tipet timbimbi, Petloli Yesuli manda niñguk win nandi-siwikuk. Yesuli ñindiñ niñgukta, “Puputti gama nain tipet nim kitinlimbi, dik dama nain tipet git no naka ‘En nim nandiñmlet’ eutañ.” Petloli manda win nandi-tombi, simbai kolaumbi, kolan sinik kukuk.

15

Yesuli yom amalok kinjan tikeñguk

¹ Kwet salaup timbimbi, wolongan tapma ama biesi git ama biesi diwin ba endikne manda nandi-tale ama, win endi Juda amatamdok yambi-dikñenji gitik endi kimin timbi, Yesu nek tinimnelindok manda e-topgiliñ. E-topbi, Yesu kii top nañgip ñambi, Judia kwettok yambi-dikne ama Pilato endok kii plon kimikiliñ. ² Timbi Pilatoli kañbi ninandim eñguk, “Ba dik Juda amatam endok ama wapmañ ba?” Eumbi tambane-niñguk, “Ditna elañ ip wakan.” ³ Timbi tapma ama biesi endi Yesulok siñgin si-sinik tañgiliñ. ⁴ Windiñ timbimbi, Pilatoli Yesu nombo ninandiñpi eñguk, “Endi dikok manda asup embi, siñgiñga siyañ win nandiñlañ. Dik manda tambon tuop nim ewiñ ba?” ⁵ Eumbi, manda no nim tambane-eumbi, Pilatoli wala nandi-bendi-tinñguk.

⁶ Gwilat tuop kamaikamai nain indaumbi, Pilatoli amatam nandi-sembi, ama nolok koi kitañgiliñ en wakan it kwambiñ ginañ nanin pisapi emliñguk. ⁷ Nain wolonda

ama no koi Balabas it kwambiñ ginañ pakuk. Endi nolii gita Roma ama mik ti-sembi, diwin yandip kimgiliñ, wala timbi ep imbi, it kwambiñ ginañ yambiumbi pakiliñ. ⁸ Timbi amatam kamin gitik endi Pilatoloñ lombi, kundit nek ti-semliñguk windiñgangot nombo ti-semektok ninandinñgiliñ. ⁹⁻¹⁰ Tapma ama biesi endi Yesu koi ginñgitta kagimbiti-ñimbi, kusei wala en Pilatolok kii plon kimitkilinda. Pilatoli win nandimbi, amatam tambane-enguk, “Juda sindok ama wapmañ win pisat-samettok nandañ ba?”

¹¹ Gan tapma ama biesili amatam eni-munjupi eñgiliñ, “Sindi eumbi, endok kinjan Balabas pisat-sametak.” Timbi amatamdi ama biesili eñgiliñ tuopgan eumbi, ¹² Pilatoli nombo eni-nandimbi eñguk, “Windiñ eañda timbi, ama ñin Juda ama sindok ama wapmañ ñiañ en wakan nek ti-ñimmettok nandañ?” ¹³ Eumbi, nombo kitimbi niñgiliñ, “Kloñbat plon wili kimbini!” ¹⁴ Eumbi enguk, “Neta windiñ ti-ñimet? Endi kundit kolan nek sinik tiñguk?” Eumbi, endi kwambiñgan kitimbi eñgiliñ, “Kloñbat plon wili kimbini!” ¹⁵ Eumbi, wolongan Pilatoli nandi-sembi, ginanji busukñanewiktok Balabas pisat-semguk. Pisat-sembi, Yesu waipneliñdok enbimbi, bit gwilap pisikñatti waipgiliñ. Taleumbi, kloñbat plon witneliñdok ama sañaslok kisi plon kimitkuk.

Yesu ti-lakalaka e-ti-ñimbi, kloñbat plon wikiliñ

¹⁶ Timbi ama sañasili Yesu tikembi, nisilok sañ simba ginañ nañgipi ñañgiliñ. Ña-tombi, nosii gitik ep min timbi, ¹⁷ Yesu ti-lakalaka e-ti-ñimneliñdok sauloñ gimin ama wapmañdok sauloñ nomik win dasi-ñimbi, toa pisikñat wali bondinem kumbam plon dasi-mimbi, ama wapmañdok bundi walan tiñguk. ¹⁸ Dasi-ñim-taleumbi, ama noñgan noñgandi bimbi niñgiliñ, “We! Juda amalok ama wapma!” Windiñ embi, ¹⁹ toñali kumbam plon wipi, iwit sua-ñimbi, juluñjuluñ milelem ti-ñimñipi ti-kindem daniñgiliñ. ²⁰ Ti-lakalaka gitik ti-tale-ñimbi, sauloñ gimin win kiundiliñimbi, nombo enlok dasindasin dasi-ñimbi, kloñbat plon witnepi nañgip ñañgiliñ.

²¹ Ñañipi, ama no telak plon timbi indañgiliñ koi Simon Sailini it kwelan nanin, Alesande git Rufus endok beset. Endi Jerusalem it kwelan lambum kañbi, kaikan Yesuloñ kloñbat bemektok ni-ginñeumbi bemum ñañgiliñ. ²² Ñambi, kwet no koi Golgota (ninilok manda plon Kumbam kwandat) wolok Yesu nañgipi ña-tomgiliñ. ²³ Ña-tombi, siñgin gawatok gwasap wain tuk git tambaneñgiliñ win mi-kaumbi, nim nañguk. ²⁴ Timbi kloñbat plon kimitp wipi mambi

ikuk. Wĩndĩñ ti-talembi, dasindasin dannelĩndok satu sañala kolim ep indaumbi wolok tuop danbi epgiliñ.

²⁵ Nain wĩn 9 kilok timbimbi, kloñbat plon wikiliñ. ²⁶ Timbi kusali lok manda ñĩndĩñ palañ plon youpi, kumbam kusipnan wilim pakuk, “Juda ama endok ama wapma.” ²⁷⁻²⁸ Tiñipi, kumbu ama sañan tipet Yesu gĩta kloñbat plon yandipgiliñ, noli Yesulok kii dĩndimnan, noli kii kepmanan ep mambi ikimik. *

²⁹ Timbi amatam wolok ñañambit tiñgiliñ endi manda kusei kusei nĩmbi ni-lakalakae eñipi, kumbanjĩ dĩngunembi niñgiliñ, “Yi! Dik tapma it wiat-kopi, nain tipet gĩt no wolok gĩnañnangan nombo mambi ilepi eñguñ wĩn! Nitek?” ³⁰ Gwilaka tike-kimilepi, kloñbat plon nanin piwĩñ!” ³¹ Timbi tapma ama biesi gĩt endikĩe manda nandi-tale ama endi bo wĩndĩngot Yesulok plon e-sasale manda nisĩngan embi eñgiliñ, “Nitek timbi, endi ama diwĩn ep kimikuk, gan enlok siñgin tuop nim tike-kimitak.” ³² Tikap endi biañgan Mesia, Israe el amatam endok ama wapmañ kulakta, man ñĩndĩngit kloñbat plon nanin piun. Wĩndĩñ timbekta, kusali ka-nandimbi nandi-kilikti ti-ñimnetamĩñ.” Timbi ama tipet en gĩta yandipgiliñ endi bo ni-kolañgimik.

Yesu kimguk

³³ Timbi maim boñgipnan palimbi, kwet tuop kilim indaumbi ñakap 3 kilok tikeñguk. ³⁴ 3 kilok timbimbi, Yesuli enlok manda plon gembinat kitimbi eñguk, “Eloi, Eloi, lama sabaktani?” wĩn ninilok manda plon “Yambatna Yambatna, nekta nambilañ?” ³⁵ Timbi ama diwĩn kamañgan ikiliñ endi manda wĩn nandimbi eñgiliñ, “Yakñesii! Plofet Elia kitinimlak.” ³⁶ Timbi ama noli woñep ñambi, dilĩñ tuk kimbĩñ gĩnañ nanin no tike-bim wain tuk kiitan gĩnañ wisimbi, komba bem plon imbi, Yesuli nambektok sua eumbi loñguk. Loumbi eñguk, “Papa kana, Eliali bimbĩ tike-pitutak ba nim.” ³⁷ Timbi Yesuli wopungan kitimbi kimguk.

³⁸ Nain wolonda tapma ilan it gĩnañ delok Yambatti patak pa eañ wolok sandum wopum no tembimbi, it gĩnañ masip bimbin pakuk. Timbi Yesuli kimbimbi, wolongan sandum wĩn boñgipgan blañganembi, gwat nanin wilap pi lap taleñguk. ³⁹ Timbi ama sañasilok telak damanjĩ endi ama kloñbat plon yandipgiliñ yambi-pakuk. Yambi-papi, Yesuli kim walan engano kimguk wĩn kañbi eñguk, “Biañgan sinik, ama ñin Yambattok niñañ sinik.”

* **15:27-28:** Nandi-tale ama diwĩndi manda kusip no patgot tilak eañ. Manda wĩn ñĩndĩñ, “Wĩndĩñ tiñgiliñda, manda no youyoulin patak wali inda-dakleñguk, wĩn ‘Enda nandum kolan tĩndi ama no tiñguk’ wolok bien indañguk.”

40-41 Tĩmbi tam asup Galili nanin Yesu gĩt yakan Jelusalem bĩngĩlĩĩ endĩ bo wolok pakĩlĩĩ. Dĩwĩndok kosĩ ñĩndĩĩ: Malia Makdala nanin wakĩt Salome, tĩmbi Malia, Yakobolok ou ba endok kwayaĩ Joses endok menjet. Yesulĩ Galili kwelan kulĩnguk nain wolonda tam tĩpet gĩt no walĩ en gĩta kuĩpi, tĩplaplae kena tĩ-ñĩmĩ-kulĩngĩlĩĩ. Tam walĩ gĩtik giĩngĩngan ipi ka-tuakĩlĩĩ.

Yesulok dalandan sumnan kĩmĩkĩlĩĩ

42 Timlala tĩmbĩmbi, Sabat patnandĩ nain dumalaumbi, nepek gĩtik tĩ-jumĩt ba tĩ-dĩndĩm tĩndĩlok nain tĩpmĩn daĩnguk, wala tĩmbi 43 Josep Alimatia nanin endĩ Yesulok dalandan platik sumnan kĩmĩlepi nandĩnguk. Josep endĩ Juda amatamdok yambĩ-dĩkĩe ama endoĩnan nanin no, ep tĩndĩn kĩndem koi gĩngĩlat. Tĩmbi endĩ bo nain Yambattĩ gĩngĩtĩii indangan plon yambĩ-dĩkĩeukak wala mandĩmandĩ kuĩnguk. Endĩ wakan mĩsĩmĩsĩ wĩlambanembi, Pilatolĩ lombi, Yesulok dalandanla nĩ-nandĩnguk. 44 Nĩ-nandumbi, Pilatolĩ “Yesu ip kĩmĩk” manda wĩn nandĩ-sĩlĩkĩembi, ama saĩnasĩlok telak damanjĩ nĩ-tiaĩeum bĩmbi, “Yesu biaĩngan kĩmĩk ba nĩm?” wolok nĩ-nandĩnguk. 45 Nĩ-nandumbi, endĩ nĩ-dakle-ñĩmĩmbi, Pilatolĩ Josep nandĩ-ñĩnguk.

46 Tĩmbi Joseptĩ ñambĩ, sandum satnin ombap no tuambi, Yesulok dalandan kloĩbat plon nanin tĩmbi bĩndĩlĩm pĩmbi tĩke-ñambĩ, sandumdi tĩmĩpi imguk. Im-talembi, kawat gĩnaĩ enlok gĩngĩt kulukĩlĩĩnan wolok ña kĩmĩkuk. Kĩmĩpi, kawat wopum no munjulĩmbi ña sum yama masipguk. 47 Endĩ wĩndĩĩ tĩñĩlĩmbi, Malia Makdala nanin gĩta Malia Joseslok meĩ endĩ “Yesulok dalandan delok kĩmĩletak?” wĩndĩĩ kĩmĩt-nandĩmbi ka-tuakĩmĩk.

16

Yesulĩ kĩmnan nanin mĩlakuk

1 Sabat patnandĩ nain taleumbi, Malia Makdala nanin en gĩta Malia Yakobo meĩ tĩmbi Salome, endĩ salasalanen kandaĩ ñam, Yesulok dalandan sapple-ñĩmnelĩndok gwasap gĩt pama tul tuambi tĩ-jumĩt tĩngĩlĩĩ.

2 Kena nain kusei kĩmĩkĩmĩlĩnan sala mulum tĩmbĩmbi, tam endĩ mĩlapi isi bimbĩ, Yesulok sum telak wĩn kle ñaĩlĩmbi, kwet salaĩnguk. 3 Endĩ telak plon ñaĩpi, nĩsĩngan nandĩ-mĩlatambi eĩngĩlĩĩ, “Nĩndĩ nĩp kĩmĩpi, kawat wopum sum yama masip patak wĩn munjupi, dlĩtom nĩmetak?” 4 Wĩndĩĩ eĩpi ña sumnan tombi, deium ñaumbi kaĩngĩlĩĩ wĩn: kawattĩ sum yama kĩmĩsip pakuk wĩn ikan munjulĩmbi, tambon kandaĩ ña pakuk. Kawat wĩn wopum sĩnĩk.

⁵ Tĩmbi endĩ sum gĩnañ lombi, ama gwañgwa no kit dĩndĩm kandañ pipalĩm kañgĩlĩñ, endok dasindasin ombap satnin sĩnk. Tamdĩ ama wĩn kañbi sĩlkĩñeñgĩlĩñ. ⁶ Tĩmbi endĩ enguk, “Nĩm sĩlkĩñenelĩñ! Sĩndĩ Yesu Nasalet nanin kloñbat plon wĩkĩlĩñ en kanepi bañ, gan endĩ ñĩ nĩm patak. Kwel kĩnjangot ñĩ kawĩt! En ip mĩlalak. ⁷ Kak, ñawĩt! Sĩndĩ gwañgwañii gĩt Petlo endoñ ñambi, ñĩndĩñ enbĩt, ‘Yesulĩ manda dama sanguk wolok tuopgan endĩ telak dama tĩsambi, Galili kwelan ñaumbi, wolok kanekalĩñ.’” ⁸ Eumbi, gembĩnjĩ piĩm blañblañ tĩmbi, sum bim pi ñañgĩlĩñ. Pi ñañĩpi, mĩsĩñgĩlĩnda tĩmbi ama nola nepek nek indañguk wolok kasat nĩm tĩ-semgĩlĩñ.

*Yesulĩ noliiloñ indambi, kunum gĩnañ loñguk **

⁹ Kena nain kusei kĩmĩkĩmĩlĩnan Yesulĩ salasalanan kĩmnan nanin mĩlapi, dama sĩnk Malia Makdala nanin endoñ indañguk. (Lap kandañ endĩ yal kolan kit tambon tĩpet tam endoñ gĩnañ ep kle-kokuk.) Yesulĩ tam endoñ indaum ¹⁰ pi-ñambi, ama Yesu gĩta kuñgĩlĩñ endoñ ñañguk. Ña yambumbi, kut-blanbla e-palĩñĩlĩmbi, nepek nek indañguk wolok tuop kasat tĩ-sembi ¹¹ eñguk, “Yesu kaik palĩmbi kat.” Gan amalĩ manda wĩn nandumbi tlal tĩñguk.

¹² Wolok siñgi kandañ gwañgwañiit tĩpet endĩ Jelusalem it kwelan nanin pi-ñañĩlĩmbi, Yesu siñgin walan tĩkĩleumbi inda-semguk. ¹³ Inda-semum undane-ñambi, nosiila kasat tĩ-semgĩmĩk. Gan endĩ nandumbi, wĩn bo tlalgot tĩñguk.

¹⁴ Tĩmbi gwañgwañii ¹¹ endĩ nana na-palĩñĩlĩmbi, Yesulĩ siñgi endoñ bo inda-semguk. Inda-sembi, amatam en mĩlalĩmbi kañgĩlĩñ endok mandanjĩ nĩm nandĩ-kĩlkĩ tĩmbi, gĩnañ kwambĩ tĩmbi, nandum tlal tĩñguk wala enombĩñguk.

¹⁵ Tĩmbi enguk, “Sĩndĩ kwet tuop ñambi, nokok gĩñgĩt manda kĩndem ñĩn amatam gĩtĩkta eu sapakñaneukak! ¹⁶ No endĩ miti tuk i-talembi, gĩñgĩt manda kĩndem nandĩ-kwambĩñ dalakta, en wakan Yambattĩ tĩke-kĩmĩlekak. Gan no endĩ nandum tlal tĩlakta, enlok kusei tĩmbĩ dakleumbi, tambon ombĩ-tĩkeukak. ¹⁷ Tĩmbi Yambattĩ amatam gĩñgĩt manda kĩndem nandĩ-kwambĩñ dañ wĩn ep tĩmbĩ pañgĩtaumbi, kundit engano ñandĩn tĩnekalĩñ: endĩ yal kolan nokok kotna plon ep kle-kopi, manda kombĩn kwet dĩwĩndoñ wĩn enekalĩñ. ¹⁸ Tĩkap endĩ malet sañan upmat kĩsĩlĩ tĩke-lonelĩñ ba tuk kolan upmat nanelĩñ, nepek walĩ nĩm ep tĩmbĩ kolanekealĩñ. Tĩmbi endĩ wakan ama jĩmbasat endok plon kĩsĩ kĩmĩpi ep tĩmbĩ kĩndem danekalĩñ.”

* **16:8:** Nandĩ-tale ama dĩwĩndĩ ñĩndĩñ eañ: Maleko en manda ñĩn nĩm youkuk.

¹⁹ Wopum Yesulɨ manda win eni-taleumbi, Yambattɨ kunum ginañ tike-loñguk. Tike-loumbi, Yambat enlok kii dindimnan pip palɨmbi, yakan kunum kwet yambidikñeamik.

²⁰ Timbi gwañgwañiili kwet tuop ñambi, giñgit manda kindem eu piñguk. Windiñ timbimbi, Wopumdi mandanjɨ kwambiñ dawıktok ep timbi pañgıtaumbi, kundit engano sinik tiñgiliñ.

LUKA

Ama Sis+n+ik Yesu indañguk

Lukali giñgit manda k+ndem ama loloñ no koi Tiofilus endi pinalektok youkuk

¹ Yambatti nepek git+ik n+ndok boñgi+pn+nan t+mbi indañguk wolok kasat ama asupti nanand+nj+llok tuop kiupi youk+li+ñ, ² w+n kusei k+m+ik+m+il+nan nanin nepek indañguk w+n daus+li kañbi, giñgit manda e-daut kena t+ñg+li+ñ endi kasat w+n ti-n+mg+li+ñ, wolok tuop endi w+nd+ñgangot kiupi youk+li+ñ. ³ T+mbi nak nepek git+ik indañguk w+n nain ombapgan e-lonji kena ti-k+li+ñ eñgutta t+mbi ñ+ndi+ñ t+mbettok nand+let: nak bo nepek indañguk wolok kasat sambat plon k+m+p youpi, lolona Tiofilus d+ka yout-gametat. ⁴ W+ndi+ñ t+mbambi, ñ+ndi+ñ nand+dakleukañ: nepek wolok kasat ti-gamg+li+ñ wal+ biañgan w+nd+ñgan indañg+li+ñ.

Eñalol+ Yoane indauptok Sakalaiala n+ñguk

⁵ Elotti Judia kwettok ama wapmañji kuñ+li+mbi, tapma ama no kuñguk koi Sakalaia. Endi telak dama no koi Abia endok sambat g+ta tapma it g+nañ kena pa t+li+ñguk. Tam+n Elisabet endi bo Alondok* sambat. ⁶ Wapatam t+pet endi Yambattok dainan d+nd+m s+n+ik kumbi, Wopumdok endi+kñe manda ba telak git+ik k+m+it-kleñg+m+ikta yomjet no n+m patsemguk. ⁷ Gan Elisabet endi yam+n pakukta t+mbi endi gwañganjet b+sat n+mnat papi, g+li+ik s+n+ik t+ñg+m+ik.

⁸ Nain nola ñ+ndi+ñ indañguk: Abialok sambat endi tapma ilan kena t+nd+llok nain inda-semumbi, Sakalaiala bo Yambattoñ tapma t+ñmepi lom pakuk. ⁹ Pali+ñ+li+mbi, tapma amal+ “Wopumdi pataknan nindi lombi, pama m+li+ñat siñ+metak?” embi, tapma ama nis+llok ep t+nd+nji klembi, t+mbi+inda sañala kok+li+ñ. Kol+mbi, Sakalaia t+mbi indaumbi, it g+nañnan loñguk. ¹⁰ Pama m+li+ñat sinjilok nain indaumbi, amatam asupti tapma it sañ jimba g+nañ k+m+n t+mbi, n+molo ti-pak+li+ñ. ¹¹ T+mbi Wopumdok eñalo nol+ Sakalaialoñ inda-ñ+m+mbi, pama sinjilok sisuat wolok kit d+nd+m kandañ ikuk. ¹² I+ kañbi ka-s+li+kñembi, kolan m+s+ñguk. ¹³ Gan eñalol+ ñ+ndi+ñ n+ñguk, “Sakalaia, d+ik n+m m+s+w+ñ. Yambatti ikan n+moloñga nand+ñgukta ñ+ndi+ñ ti-gamekak: tamga Elisabet endi n+ñañga no apm+umbi, koi Yoane kit+ukañ. ¹⁴ Enda t+mbi s+mbaka k+ndem daumbi,

* 1:5: Alon w+n tapma ama git+ik endok bep pañji.

silisi i wopumdi ginaŋga tokneukak. Timbi endok indaindañila amatam asupti bo silisi ti-nimnekalin. ¹⁵ Kusei nindañda wandin tnekalin: Wopumdi enda nandum loloñ sinik tilak. Gwaŋgwa wali kuŋgun Wopum bi-nimekakta timbi wain ba tuk kimbini nim nambekak. Timbi endi meñ simbai ginaŋnan palinlimbi, Dindim Woñdi tokne-nimbumbi kuukak. ¹⁶ Endi Isael amatam asup ginañji ep timbi tambanembi, Wopum Yambatsiloñ undane ñanekalin. ¹⁷ Yambattok gembu ba Woñ plofet Elialoñ palmiŋguk wandinŋangot ninaŋgaloñ bo palmimbi, Wopumdok telak dama timbekak. Endi bepsiilok ginañji tambaneumbi, gwaŋwanjii nombo wale kindem ti-semnekalin, timbi ama Yambattok manda wikañ endok ginañji tambaneumbi, ama dindim kuañ endok nanandinj klenekalin. Wandin tinipi, endi Wopum bimbindok ti-paŋgipaŋgile ti-semekak.”

¹⁸ Timbi Sakalaiali eñalola nimbi eŋguk, “Mandaŋgala nittek nandiwambi, biaŋgan timbek? Nak gilik sinik tiŋgut, timbi tamna endi bo gwilat asupgan makeŋguk win!” ¹⁹ Eumbi niŋguk, “Nak eñalo Gabriel, timbi nak Yambattok ñasiŋgan kuñpi, kena pa tilet. Timbi nak dikita manda embi, giŋgit manda kindem nin ganganlok embi, nanimulimbi bit. ²⁰ Ale, dik nandi: giŋgit manda ganit wolok tuop Yambatti nain kimitukunan indaukak. Gan dik mandana nim nanandi-kilik tilañda timbi nak maŋga kimsip gamambi, slak maŋga kwap em palimbi, nepek ganit wali bien indaukak wolok tuop.” Eñaloli wandin eŋguk.

²¹ Sakalaiali nain ombap tapma it ginañ sakñelam pakukta timbi amatam mandipakilin endi nandi-bendi tinimniŋgulin. ²² Timbi endi sañ jimba ginañ piŋguk nain wolonda endi manda enbektok tuop nim. Slak man kwap em papi, kittiŋgot tiŋgukta timbi amatamdi “Endi tapma it ginañ nepek engano sinik no kañak” wandin nandinŋulin.

²³ Tapma ilan kenan tindilok nainnin taleumbi, Sakalaiali ilnan undane ñam ²⁴ pat-ta-ñaumbi, tamnin Elisabet endi gwaŋgwa minjip tiŋguk. Timbi yakip kit tombon endi ilnan gitakan pat-sembumbi, nandin eŋguk, ²⁵ “Wopumdi nain nandinŋit nandi-nambi, amatamdok dausinan maetna timbi tale-namektok nindañ timbi inda-namlak.”

Eñaloli Yesu indauptok Malia niŋguk

²⁶ Elisabetti yakip kit tombon noŋgan gwaŋgwa minjip tipalinlimbi, Yambatti eñalo Gabriel Nasalet it kwelan Galili kandañ patak wandin nimulimbi, ²⁷ tam sim no ama gita gama nim kuŋgun koi Malia endoñ ñaŋguk. Ama wapmañ Devit damaŋgan kuŋguk endok kombilin koi Josep tam sim win endok giŋgit wilimum pakuk. ²⁸ Eñaloli Malialoñ

tombi we ñim+mbi niñguk, “Wopumdi g+nañ s+loñ kindem ti-gambi, dik+ita patak.” ²⁹ W+ndiñ eu nandi+mbi, g+nan m+lal+mbi, nanandin n+im dakleumbi, g+nan g+nañ “Manda wolok kusei w+n nek?” embi, nanandi+ kena tiñguk.

³⁰ Timbi eñaloli n+mbi eñguk, “Malia. Yambatti g+nañ kindem ti-gambi nandi+gamlak, wala timbi n+im mis+w+ñ! ³¹ Nandi+lañ. Dik gwañgwa m+inj+ip timbi, gwañgwa t+keukañ endok koi Yesu kit+ukañ. ³² Endi+ ama wopum pal+mbi, Yambat Loloñ S+nik endok niñañ n+nekal+ñ. Bep pañ Devit endi+ IsraeI amatamdok ama wapmañji kuñguk, w+ndiñgangot Wopum Yambatti en ama wapmañji k+im+l+im papi, ³³ nain taletalen n+mnat Jekoptok sambat, w+n IsraeI amatam, yambi+d+ikñembi, endok ama wapmañji kuukak.”

³⁴ Timbi Maliali eñalo ni+nandi+mbi eñguk, “Nepek w+n n+tek indaukak? Nak ama g+ita gama n+im kuñgut, wala.” ³⁵ Eumbi tambane niñguk, “D+ndi+m Woñdi d+ikoñnan p+umbi, Yambat Loloñ S+nik endok gemb+nl+ gep tapliukak, wala timbi gwañgwa apmekañ endi+ giñgi s+nik, timbi Yambat enlok Niñañ n+nekal+ñ. ³⁶ D+kok sambatka tam no Elisabet en nandi+ñ+m+lañ. Endi+ g+l+k, timbi ‘En yam+n’ w+ndiñ niñg+l+ñ, gan man niñdiñg+it endi+ bo gwañgwa m+inj+ipmat kuumbi, yak+ip kit+ tompon noñgan ñalak. ³⁷ Nekta, Yambatti nepek no tuop n+im timbek no n+im patak.” ³⁸ Eumbi, Maliali tambane niñguk, “Ale. Nak Wopumdok kena wembe s+lanin. Manda elañ, wolok tuop inda-namun.” W+ndiñ eumbi, eñaloli en kañ bimbi ñañguk.

Maliali Elisabettoñ ñañguk

³⁹ Wolonda Maliali ti-w+l+ dikñe timbi, Galili kwet bimbi, Judia kwet p+ñ+lop+latnan platik s+nik ñambi, it kwet nolok tomguk. Tombi, ⁴⁰ Sakalalalok ilnan lombi, endok tam+n Elisabet we ñim+ñguk. ⁴¹ We ñim+umbi nandumbi, wolongan gwañgwa Elisabettok s+mbai g+nañ pakuk wali+ gemb+natgan sasik tiñguk. Timbi D+ndi+m Woñdi endok g+nañnan tokñeumbi, ⁴² wopumgan kit+mbi, niñdiñ eñguk, “Tam niñdok boñg+ipniinan dik wakan gw+l+am gamgam+n, timbi gwañgwa t+keukañ w+n w+ndiñgangot gw+l+am ikan m+im+n.” ⁴³ Elisabeti+ w+ndiñ embi yous+mbi niñguk, “Gan n+tek timbi dik Wopumnalok meñli+ tam p+mb+ñen nak ñandin nokoñ b+lañ? ⁴⁴ Nak Wopumnalok meñ ganlet w+n kusei niñdiñda: nak dik we nameñ w+n nandi+ nain wolondañgan gwañgwa nokok s+mbatna g+nañ patak endi+ s+l+s+l+ timbi, sasik t+k. ⁴⁵ Timbi Wopumdi nek ganguk wolok tuop indaukak w+n nandi+kwamb+ñ dambi t+ke-kulañda, amatam d+w+n yapma kle-patañ.”

Maliali Wopum ni-kindem dañguk

46 Tĩmbi Maliali ñĩndiñ eñguk,
 “Walenalĩ Wopum ni-loloñ elak,
 47 Yambat nep kĩmitak enda gĩnañna tiptĩ nandi-koñgom ti-
 ñĩmlak.
 48-49 Nekta, nak endok kena wemben piĩmbiñen,
 gan endi wandingan embi nandi-namguk,
 wĩn Yambat Gembĩ Molom endi kundit wopuwopum asup
 ti-namguk,
 wala tĩmbi amatam man ñĩndiñgĩt kuañ ba siñgi kunekaliñ
 endi naka ‘amatam diwĩn yapma kle-patak’ wĩndiñ
 nanĩnekalĩñ.
 Endi Yambat diĩndim ba giñgi siĩnk,
 50 amatam giñgiñgan ti-ñĩmañ busuk mamasa ti-sembi,
 ama sambat no ba no siñgi indanekaliñ enda wĩndiñgangot
 ti-sem-ta-ñaukak.
 51 Endi kundit gembĩnat pa tiñipi,
 ama gĩnañji gĩnañ nisila nandum loloñ tiñguk wĩn ep tĩmbi
 papuseneñgĩliñ.
 52 Endi ama wapmañ gembĩnjĩat pipapatsi apma ti-ke-sembi,
 amatam kosi niĩmnat enda kot giñgĩt emguk.
 53 Endi amatam nepenepekta lonjiñgĩliñ enda gĩnañ siłoñ
 ti-semumbi, nombo niĩm lonjiñgĩliñ,
 gan amatam nepek asup pat-semguk wĩn eni-mulĩmbi, slak
 piĩm ñañgĩliñ.
 54-55 Niĩndok bep pañniila eni-kwambiñ dañguk
 wolok tuop endi kena gwañgwañii Israel wakan epmi
 platambi,
 Ablaam gĩta kombliñii nandi-sembi,
 busuk mamasa nain taletalen niĩmnat ti-semektok niĩm
 nandi-kamalañguk.”
 56 Maliali wĩndiñ eu taleumbi, yakip tiĩpet gĩt no ba nek
 Elisabet gĩta papi, undanem ilnan ñañguk.

Elisabeti Yoane apguk

57 Elisabeti gwañgwa tiĩketiĩkelok nain indaumbi, niññañ
 apguk. 58 Endok sambalii gĩt ilnan nasiilĩ Wopumdi
 gĩnañ busuk ti-ñĩmĩñguk giñgĩt wĩn nandiĩmbi, en gĩta
 siłisiłi tĩmbi, 59 sande noñgan taleumbi, gwañgwa piĩngĩu
 diĩp dombĩnepi biñgĩliñ. Biĩmbi, beulok koi Sakalaia wĩn
 kiĩtĩnepi eñgĩliñ, 60 gan meñli “Wĩn niĩm” eñguk. Embi,
 “Koi Yoane kiĩtikiĩlok” eñguk. 61 Eumbi niñgĩliñ, “Sam-
 batsettok boñgĩpsinan ama no koi Yoane no niĩm patak.”
 Wĩndiñ embi, 62 kiĩtĩñgan beu ni-nandiĩmbi eñgĩliñ, “Diĩk
 kot nek miĩmĩlok nandiĩlañ?” Eumbi, 63 kundit youyouttok
 nepenepela enbiĩmbi, tiĩke biĩmĩmbi, “Koi Yoane” youkuk.

Youl+mbi, w+n kañbi nandi-bendi+ t+ñg+liñ. ⁶⁴ T+mbi wolongan Sakalalalok man mamben salaktaumbi, kusei k+m+pi, manda embi, Yambat n+ k+ndem dañguk.

⁶⁵ Nepek w+ndiñ inda-ñ+m+umbi, il kwelnan nasili+ kundit w+n kañbi m+s+ñg+liñ. T+mbi nepek indañguk wolok g+ñg+tti+ sapakñanembi, Judia kwet jañg+nnan tuop ña-taleñguk. ⁶⁶ T+mbi kasat w+n nandiñg+liñ endi+ g+ti+k nandi-kw+nakw+nalembi, Wopumdi+ gwañgwa w+n gemb+nl+ kasopm+lak w+n ka-nandi-tomg+liñda ñ+ndiñ e-nandiñg+liñ, “Gwañgwa wali bendi+ wopum dambi, ama n+tein s+n+k indaukak?”

Sakalalali+ Wopum Yambat n+ k+ndem dañguk

⁶⁷ T+mbi D+ndim Woñdi+ Yoanelok beu Sakalalalok g+nan tokñeumbi, Yambatti+ manda eelok n+ñguk wolok tuop embi, ñ+ndiñ eñguk,

⁶⁸ “N+ndi+ Wopum, Islaellok Yambat, en kusei ñ+ndiñda n+ k+ndek+ndem ti-ñ+m+ina: endi+ amatamñii nandi-n+mbi,

toptop kolan g+nañ nanin n+p tuambi, n+p k+m+kuk.

⁶⁹ Endi+ enlok kena aman Devit endok komblinñii boñg+ps+nan nanin ama gemb+nat no n+p k+m+lektok timbi+ inda-n+mguk,

⁷⁰ w+n damañgan plofet amañiila enb+mbi eñg+liñ wolok tuop.

⁷¹ Endi+ kanj+kni+ ba ama g+ti+k nandi-kola ti-n+mañ endok k+s+nan nanin n+pma ti+keuktok w+ndiñ t+ñguk.

⁷² Endi+ bep pañnii busuk mamasa ti-sembi, en g+ta toptop t+ñguk w+n n+m nandi-kamalaukak.

⁷³ Endi+ enlok koi plon sotni+ Ablaam ñ+ndiñ n+kwamb+ñ dañguk:

⁷⁴ endi+ nandi-n+mbi, kanj+kni+lok k+s+nan nanin n+pma ti+kembi,

n+p timbi pañg+taumbi,

m+s+m+s+ n+m+nat ni-wowoñ t+ñ+pi,

⁷⁵ kuamiñ tuop endok dainan g+ñg+tñiiñgot d+ndim ku-talonekam+ñ.

⁷⁶ T+mbi n+ñana d+kok kandañ nak ñ+ndiñ elet: Yambat Loloñ S+n+k endi+ d+k enlok plofet aman ganbekak.

Nekta, d+k Wopumdok telak dama t+mbi,

telak ti-d+ndim e-ñ+mekañ,

⁷⁷ w+n d+k amatamñii ñ+ndiñ eni-daut ti-semekañ:

‘Wopumdi+ sepmektok nandi+lak, wolok tuop yomji+ bi-samekak.’

⁷⁸ N+ndok Yambatni+ endi+ g+nañ busuk molomda t+mbi w+ndiñ t+lak.

Endi+ ama w+n n+mul+mbi,

maim sonan wandin endi kunum ginañ nanin nindoñ
pimbi,

⁷⁹ ama yomjila timbi kilim ginañ kimdok ginngit kuañ koli
sale-semlak,

endi busuktok telaknan ninañgilimbi kunekamiñ.”

Sakalaiali plofet manda windiñ eñguk.

⁸⁰ Timbi gwañgwa wali bendi wopum daumbi, ginan tipti
windiñgot gembilañguk. Timbi endi kwet ama nimnatnan
ña ku-ta-ñakap, nain win indaumbi, Israel amatamdok
dausanan inda-dakleñguk.

2

Yesu gwañgwa indañguk

¹ Nain wolonda Sisa Augustos Roma kwet gitik kiup
ka-dikñeñguk endi kwet tuop kot sambat timbektok
nandimbi, wolok tuop endikñe manda no kimilim ñañguk.

² (Kwiliniusli Sisalok kapmainan Silia provinslok kandikñe
ama kuñguk nain wolonda kot sambat wali indañguk.
Damañgan wandin no nim tindin.) ³ Windiñda amatam
gitikti kosi kimitnepi bep pañ kasatsilok isi kuseinan
ñañgilimbi.

⁴ Josepti windiñgangot tiñguk. Endi ama wapmañ
damañgan kuñguk koi Devit endok sambatta timbi, Nasalet
it kwet Galili kwelan patak win bimbi, Judia kwelan ñambi,
Devittok il kusei koi Betleem wolok ñaupi ñañguk. ⁵ Ñambi,
Malia ginngit wilimium papi, gwañgwa manjip tiñguk en
nañgilimbi, yakan koset kimittepi ñañgimik. ⁶ Ña tom
palinlimbi, gwañgwa tiketikelok nain indaumbi, ⁷ Maliali
gwañgwa telak dama tikeñguk. Tikembi, sandumditi mimp
imbi, makauttok jawañ ginañ kimikuk. Win it kiyau
tokñeñgukta timbi makauttok ilan lo pakimik.

⁸ Timbi wandiñ kandañ sipsip kandikñe ama diwin endi
Betleem it kwet pawan pa kumbi, sipsip kauli-dikñe kena
tim tipakimbi. Tipalinlimbi, ⁹ Wopumditi eñalo no ni-
mulim endoñ bi indaumbi, Wopumdok kolsalen walalan
bien endok plon youlim kañbi, kolan misinngilimbi. ¹⁰ Gan
eñaloli enguk, “Sindi nim misineliñ! Nak ginngit manda
kindem no sindoñ tike bilet, timbi manda wali amatam
gitik ginañji youlimbi, silisili tinekaliñ. Manda win ñindiñ:
¹¹ ama ñin Yambat en amatamñii sepmektok ni-mutak, win
Mesia Wopumni, endi man tim ñolondañgan Devittok il kwel
Betleem wolok inda-samlak. ¹² Nak manda biañgan elet win
sindi ñindiñ ka-nandinetañ: sindi gwañgwa gimin wakan
timbi indaumbi, sandumditi mimp imbi, makauttok jawañ
ginañ kimilim palim kanetañ.” ¹³ Eñaloli windiñ eumbi,

platik sɪnɪk eñalo kɪmɪn wopumdi kunum gɪnañ nanin pɪ indambi, Yambat ni-kɪndem dambi, ñɪndiñ eñgɪliñ,
 14 “Kunum loloñen gɪnañ Yambattok koi ni-ta-lowit, tɪmbi kwelan amatam gɪnañ kɪndem tɪ-semhlak endok kandañ busuk pat-semekak.”

15 Tɪmbi eñaloli yambimbi, kunum gɪnañ undane ña-taleumbi, sipsip kandɪkñe amalɪ nɪsɪñgan e-nandi tɪmbi eñgɪliñ, “Yakñe! Nepek indalak wɪn Wopum en nɪnɪ-daklelak, wala tɪmbi Betleem ñambi kana!” 16 Wɪndiñ embi, platik sɪnɪk ñambi, Malia gɪt Josep ep tɪmbi indaumbi, gwañgwa wɪn wakan makauktok jawañ gɪnañ palɪm kañgɪliñ. 17 Kañbi, eñaloli gwañgwa wolok plon manda enguk wɪn kasat tɪ-semgɪliñ. 18 Tɪmbi amatam sipsip kandɪkñe amalok kasat wɪn nandiñgɪliñ endɪ gɪtik nanandi kena tɪñgɪliñ. 19 Gan Malia endɪla manda wɪn gɪtikgan gɪnan gɪnañ dasimbi, nandi-kwɪnakwɪnalembi pa kulɪnguk.

20 Tɪmbi sipsip kandɪkñe amalɪ undanem kenanjɪnan pɪ ñañgɪliñ. Ñañpi, nepek gɪtik eñaloli enguk wolok tuop indañgukta tɪmbi endɪ nepek gɪtik nandiɪmbi kañgɪliñ wolok Yambat ni-kɪndekɪndem embi, koi ni-ta-loñgɪliñ.

21 Sande noñgan taleñɪlɪmbi, gwañgwa gɪmɪn piñgɪu dɪp dombɪndombɪlok nain indaumbi, meñ beuli koi Yesu kɪtɪñgɪmɪk. Endɪ gama meñ sɪmbai gɪnañ nɪm palɪñɪlɪmbi, eñaloli koi wakan ikan kɪtɪñguk.

Simeon gɪta Analɪ tapma ilan Yesu gwañgwa Mesia en wakan ka-dakleñgɪmɪk

22 Moseli endɪkñe manda dɪwɪn kɪmɪkuk walɪ ñɪndiñ elak: tam gwañgwa ikan tɪketɪken endɪ nɪtek tɪmbi, bɪndambo Yambattok dainan tɪ-jamilambi, gumañ enloñ ñauk. Endɪkñe manda wɪn kɪmɪt-klendemɪktok nain indaumbi, Malia gɪta Josep endɪ gwañgwa tɪkembali, Wopum enlok bi-ñɪmɪndepi Jelusalem ñañgɪmɪk. 23 Endɪ Wopumdok endɪkñe manda ñɪn tañgonendemɪktok wɪndiñ tɪñgɪmɪk, “Sɪndɪ ama ba ilalok gaut wapai telak dama indañ gɪtik Wopum enlok bi-ñɪmɪnekalɪñ.” 24 Tɪmbi Wopumdok endɪkñe mandalɪ elak wolok tuop endɪ “mambaip sim tɪpet ba monɪk no mambaip wandin tɪpet” tapma tɪndemɪktok nandiɪm ñañgɪmɪk.*

25 Nain wolonda ama no Jelusalem kuñguk koi Simeon. Endɪ ama dɪndɪm, Yambattok endɪkñe manda kɪmɪt-klembi, ama nin Yambatti ni-mulɪmbi Israeɪ amatam enɪ-busuk tɪ-semekak en mandɪmbi kuñguk. Tɪmbi Dɪndɪm Woñdi en gɪta papi, 26 ñɪndiñ ni-dakle-taleñguk: endɪ gama kuñpi, Wopumdi Mesia ni-mulektok e-kwambiñ dañguk

* 2:24: Kisim Bek 22:29, 34:19, Wok Pris 12:6-8

win kaukak. ²⁷ Timbi Dindim Woñdi Simeon tapma it sañ jimba ginañ ni-mulimbi lo pakuk. Palimbi, Yesu meñ beuli endikñe mandali elak wolok tuop ti-ñimindemiktok en wandiñ tike ñaumbi, ²⁸ Simeondi gwañgwa win kañbi tike apmbi, Yambat we ñimimbi niñguk, ²⁹ “Molom, dik manda nanguñ wolok tuop inda-talelak, wala timbi man ñindinñgik kena gwañgwañga nandi-namumbi, busukñenengan semba. ³⁰ Nak ama nindi gamanda amatamgai nipmekak en ip dautnali kalet. ³¹ Dik en ikan nimbi taleumbi ni-mulim amatam gitikti en kanekaliñ. ³² Timbi Isael amatamgai ninda kot ginñgik nimekak, ba amatam diwindok telaka koli sale-semekak.”

³³ Simeondi gwañgwala windiñ eumbi, meñ beuli win nandimbi, nanandi kena tinñgimik. ³⁴ Timbi Simeondi gwilam ti-sembi, Yesu meñ Maliala ñindiñ niñguk, “Nandiñ. Yambatti gwañgwa ñin nimbi taleumbi, Isael amatam asup endi en kimik-kleañ ba nim wolok tuopgan Yambattok dainan pi pinekaliñ ba it-kwambiñ danekaliñ. Gwañgwa wali kimsalena no wandin Yambat en kimikuk, gan amatam asupti siñgi wilimnekaliñ. ³⁵ Enda timbi amatam ginañ nanandinji sembun win timbi dakle-taleukak. Timbi nepek niñañgala inda-ñimekak kusei wala timbi simba gawatti kakit man pisikñat nomik waleña bo youlekak.” Simeondi windiñ eñguk.

³⁶ Timbi plofet tam gilik no kuñguk koi Ana endi bo tapma ilan pakuk. Endi Asellok sambat, Fanuellok wemban. Tam sim pakuk wolonda wapat timbimbi, gwilat kit tombon tipetgot yakan kuñgimik. Kukap, ³⁷ wapai sembumbi, slak tam kanjak pat-ta-bikap, gwilat 84 gitik ombiñguk. Endi tapma ilan pat-kuñipi, tim sandap Yambat ni-wowoñ tiñipi, nanañ kimsipbi, nimolo pa tiliñguk. ³⁸ Nain wolondañgan endi Yesu meñ beu gita Simeon yambimbi, endoñ bimbi, wolongan gwañgwa wala timbi Yambat we ñimiñguk. Timbi amatam gitik Mesia Jerusalem nasi mlap ginañ nanin epemektok indaukak endok mandimandi kuñgiliñ endi Anal gwañgwa wolok indaindanla ginñgik eni-ta-ñañguk.*

³⁹ Yesu meñ beuli Wopumdok endikñe mandali elak wolok tuop ti-talembi, iset kwesetnan Nasalet Galili kwelan undane ñañgiliñ. ⁴⁰ Timbi gwañgwa win nanandin kindemli gnan tokñeumbi, bendi kwambiñ daumbi, Yambatti ginañ kindem ti-ñimiñguk.

Yesu gwañgwal Beulok ilan palektok nandiñguk

* 2:38: Jerusalem win Isael amatam gitik endok plon e-yout tilak.

41 Gwɪlat tuop kamaikamai nain† indaliñgukta, Yesulok meñ beuli Jelusalem pa ñayañgimik. 42 Tɪmbi Yesulok gwɪlat 12† tɪmbɪmbi, tañgimik tuop klembi, Jelusalem londepi Yesu gɪta ñañgimik. 43 Ña pakap, gwɪlat taleumbi, ilan undane ñandepi, Yesu gwañgwa en Jelusalem kandañ sakñelam pakuk wɪn nɪm ka-nandɪmbi kañip ñañgimik. 44 Endi “Tua en amatam asup telak ñañ endok boñgɪpsɪnan ñalak” wɪndiñ nandiñipi, sandap noñgan nandi-bendi nɪmnat telak ñañgimik. Ñambi, kusei kɪmɪpi, sambatsettok ba nosettok boñgɪpsɪnan lonjɪñgimik. 45 Lonji nɪm kañbi, undane Jelusalem ñañipi lonjɪñgimik.

46 Tim sandap tɪpet gɪt no lonji lonji kena ti-ñambi, gwañgwa tapma it sañ jimba gɪnañ tɪmbɪ indaumbi, kañgimik wɪn: endi endaut ama endok boñgɪpsɪnan pipapi, mandanjɪ nandɪmbi, wolok kuseila eni-nandi pa tiñguk. 47 Endi mandanjɪ nandi-daklembi, kindem tambane-semgukta tɪmbi ama endok mandan nandiñgɪliñ endi gɪtikgandi nandi-sɪlikñembi, nanandi kena tiñgɪliñ. 48 Tɪmbi meñ beuli en kañbi ka-sɪlikñembi, meñli niñguk, “Gwañgwa kambak, nekta ñindiñ sɪnik nɪlamitañ? Nandiñañ, beka niti gep lonji kuñipi, nandi-bendi wopum ti-gamamik.” 49 Eumbi enguk, “Nitek tɪmbi nep lonjim kuamik? Nak Bepnalok ilnan ñolok palettok een wɪn sɪti nɪm nandiñgimik ba?” 50 Wɪndiñ eumbi, manda wolok kusei nɪm nandi-dakleñgimik. 51 Tɪmbi walinin meñ beu gɪta pɪmbi, Nasalet it kwelan undane ñambi, endok kapmainjetnan kuñguk. Tɪmbi meñli nepek gɪtik gwañgwalok plon indañguk wɪn gɪnan gɪnañ nandi-dasimbi kɪmit-nandi-kuñguk.

52 Tɪmbi Yesulok piñgɪuli bendi wopum daumbi, nanandin bo wɪndiñgangot tiñgukta Yambat ba amalɪ bo wɪndiñgot nandi-koñgom ti-ñimɪñgɪliñ.

3

Yoanelɪ Wopumdok telak ti-dɪndime kena tiñguk

1 Tɪmbi Sisa Taibelius endi Roma kwet tuop wolok ama wapmañji kuumbi, gwɪlat 15 tɪmbɪ dumalañguk. Wolonda Pontius Pilatolɪ Sisalok kapmai kumbi, Judia distrik ka-dɪkñeumbi, Elottɪ Galili distrik ka-dɪkñeñguk. Tɪmbi Elottok konombal Filiptɪ Itulia gɪt Tlakonitis distrik ka-dɪkñeumbi, Lisaniastɪ Abilene distrik ka-dɪkñeñguk. 2 Tɪmbi Anas en

† 2:41: Gwɪlat wolonda Israeɪ amatamdi Yambattɪ Isip kwelan epmɪñguk wɪn nandi-pakañ. † 2:42: Juda amatamdi ñindiñ nandiñgɪliñ: gwañgwa no gwɪlat 12 ombɪlak en ip amalok jimba plon tomlak.

gita Kaiafas endi tapma amalok telak damanji kuñgimik. Nain wolonda Yoane Sakalalalok ninañ endi kwet ama nimnatnan kuñguk. Kuumbi, Yambatti manda nimbimbi, ³Jodan tuk baliliñ tuop kuñpi, manda eu pumbi, amatamda ñindiñ enguk, “Yambatti yomji bi-samektok sindi ginañ tambatambattok tuk inekaliñ.”

⁴Yoaneli kena tiñguk win plofet Aisaiali manda no youkuk wolok tuop indañguk. Endok mandan pepa kwasa ginañ ñindiñ youyoulin patak,

“Ama noli kwet ama nimnatnan kuñpi, ñindiñ kitilak,
‘Wopumdok telak ti-dindim e-ñimti!

Telak kelam ti-dindim e-ñiminekaliñ!

⁵Kwet wiliñ gitik taplium tokneumbi,

kwet jañgin ba kwet kimin gitik ti-jamilenekaliñ.

Timbi telak kelam ti-dindim embi,

telak loplat yout dindimembi timbi jambilaukak.

⁶Timbi amatam gitikgandi Yambatti telak nitek plon epma
ti-keukak win ka-nandinekaliñ.’”^{*}

Aisaiali manda windiñ youkut wolok tuop Yoaneli tiñguk.

⁷Timbi nain tuop ama kimin wopumgandi Yoaneloñ bimbi, ginañ tambatambattok tuk i-semektok nimbimbi, ñindiñ pa eniñguk, “Malet sañandok komblinñii, sindi nokoñ bimbi, tukgot ineliñdok nandañ ba? Nindi sanbimbi, telak windiñ Yambattok gimbit inda-samekak win makleneliñ? Sindi kolanjilok kinjanli sapma kleuktok nandañda, ⁸ginañji tambanembi, wolok bien kuñgunjan timbi indaumbi, ginañji ginañ ñindiñ nim nandinekaliñ, ‘Bep pañni Ablaam endok kindemla timbi Yambattok gimbit maklenekamiñ.’ Nak sanba nandiwit: Yambatti kindem kawat ñin ep tikileumbi, Ablaamdok komblinñii indaneliñ win! Wala timbi sindi bien kindem nim laliyañda, kilamek! ⁹Kapinoño komba kuseinan ikan kimikimilin patak. Komba bien kindem nim pa laliyañ gitik win jinbim gilo-taleumbi, komba ginañ koli pim diukak.”

¹⁰Timbi amatamdi ni-nandimbi eñgiliñ, “Windiñda nitek tinekamini?” ¹¹Eumbi tambane enguk, “No endi kiupitipet palmilakta, ama no kiupit nimnat enda no milok. Ba nanala windiñgangot tilok.” ¹²Timbi takis epep ama diwin endi windiñgot tuk i-semektok bimbi ni-nandimbi eñgiliñ, “Endaut, nindi nitek tinekamini?” ¹³Eumbi enguk, “Sindi gavmandi takis epneliñdok elak wolok tuopgot epbi, nim maklenekaliñ.” ¹⁴Timbi mik amal windiñgangot ni-nandimbi eñgiliñ, “Timbi nindila nitek tinekamini?” Eumbi enguk, “Sindi ama nolok minem kasileneliñdok ti-piñpiñe nim ti-ñimnekaliñ, ba manda plon siñgin joño

^{*} 3:6: Aisaia 40:3-5

nim sinekaliñ. Tambo sindi kenanjilok tuan samañ wala nandum tuop timbekak.”

¹⁵ Timbi amatam Yoanelok mandan nandiñgılıñ endok ginanji milalimbi, ginañji ginañ ñindiñ eñgılıñ, ‘Mesia en wakan bek’. Windiñ nandi-kwinakwinalembi, nitek indawik wala mandañgılıñ. ¹⁶ Timbi Yoaneli amatam gitikta ñindiñ tambane enguk, “Nakta tukgot i-sam tikulet. Gan ama no indaup tilak endok gembınli nak napma klelak. Endi wakan Dindim Woñ kombanat i-samekak. Timbi nak pımbınen ñandin ñalı endok kesii gwılap kiundilımettok tuop nim. ¹⁷ Ama no plaua mınjıp git gwılap ep danbi, mınjıp wisı-kopi, gwılap ba kilıkilik siu dilak, wındıñgangot ama indaup tilak endi amatam ep danbi, gıñgıtıñii epbi, dıwın komba taletalen nımnat gınañ ep siu dınekalıñ.”

¹⁸ Yoaneli wındıñ embi, molo manda dıwın asup eñıpi, gıñgıt manda kindem amatamda enı-ta-kuñguk. ¹⁹ Timbi ama wapmañ Elotti konombal Filip endok tamın Elodias matıkeñguk ba ti-bomboe kusei kusei dıwın tiñgukta timbi Yoaneli pa ni-ñombıñguk. ²⁰ Gan Elotti ti-bomboen wın nim ka-daklembi, nombo yousımbi, Yoane tikembi, it kwambıñ gınañ kımilim piñguk.

²¹ Yoaneli amatam gitik ginañji tambıneñgılıñ wın tuk i-semııpi, Yesu bo tuk i-ñımıñguk. Tuk i-ñımımbi, nımolo tıñımbi, kunum gınañ dılı tombımbi, ²² Dindim Woñdı inda-daklembi, monik mambaip walan indambi, endok plon pi pipakuk. Timbi kunum gınañ nanin kıtıkıti no ñindiñ kıtıu piñguk, “Dık niñana noñgan sınık. Nak gınañnalı gep kasılembi, dıka walena kindem dalak.”

Yesu Mesialok bep pañıilok kot sambat

²³ Yesuli gwılat 30 nıtepek ombımbi, kenan kusei kımıkuk. Amatam enda nandiñgılıñ en Joseptok niñanı. Timbi Josep endi Elilok komblin, ²⁴ Eli wın Matattok komblin, Matat wın Livailok komblin, Livai wın Melkilok komblin, Melki wın Janailok komblin, Janai wın Joseptok komblin, ²⁵ Josep wın Matatiaslok komblin, Matatias wın Amoslok komblin, Amos wın Nahumluk komblin, Nahum wın Eslilok komblin, Esli wın Nagailok komblin, ²⁶ Nagai wın Maattok komblin, Maat wın Matatiaslok komblin, Matatias wın Semeindok komblin, Semein wın Josektok komblin, Josek wın Jodalok komblin, ²⁷ Joda wın Joanandok komblin, Joanan wın Resalok komblin, Resa wın Selubabellok komblin, Selubabel wın Sealtiellok komblin, Sealtiel wın Nelilok komblin, ²⁸ Neli wın Melkilok komblin, Melki wın Adilok komblin, Adi wın Kosamluk komblin, Kosam wın Elmadamdok komblin, Elmadam wın Erlok komblin, ²⁹ Er wın Josualok komblin,

Josua wɪn Eliesellok komblin, Eliesel wɪn Jolimlok komblin, Jolim wɪn Matattok komblin, Mattat wɪn Livailok komblin, ³⁰ Livai wɪn Simeondok komblin, Simeon wɪn Judalok komblin, Juda wɪn Joseptok komblin, Josep wɪn Jonamlok komblin, Jonam wɪn Eliakimlok komblin, ³¹ Eliakim wɪn Melealok komblin, Melea wɪn Menalok komblin, Mena wɪn Matatalok komblin, Matata wɪn Natandok komblin, Natan wɪn Devittok komblin, ³² Devit wɪn Jesilok komblin, Jesi wɪn Obettok komblin, Obet wɪn Boaslok komblin, Boas wɪn Salmondok komblin, Salmon wɪn Nasondok komblin, ³³ Nason wɪn Aminadap tok komblin, Aminadap wɪn Atmindok komblin, Atmin wɪn Arnilok komblin, Arni wɪn Heslondok komblin, Heslon wɪn Peleslok komblin, Peles wɪn Judalok komblin, ³⁴ Juda wɪn Jekoptok komblin, Jekop wɪn Aisaktok komblin, Aisak wɪn Ablaamdok komblin, Ablaam wɪn Telalok komblin, Tela wɪn Nahollok komblin, ³⁵ Nahol wɪn Seluktok komblin, Seluk wɪn Reulok komblin, Reu wɪn Pelektok komblin, Pelek wɪn Ebellok komblin, Ebel wɪn Selalok komblin, ³⁶ Sela wɪn Kainandok komblin, Kainan wɪn Alpaksattok komblin, Alpaksat wɪn Semdok komblin, Sem wɪn Noalok komblin, Noa wɪn Lamettok komblin, ³⁷ Lamek wɪn Metuselalok komblin, Metusela wɪn Enoktok komblin, Enok wɪn Jalettok komblin, Jalet wɪn Maalalollok komblin, Maalalol wɪn Kainandok komblin, ³⁸ Kainan wɪn Enoslok komblin, Enos wɪn Settok komblin, Set wɪn Adamdok komblin, tɪmbi Adam wɪn Yambattɪ tɪmbɪ indañguk.

4

Satandɪ Yesu tɪ-kuyuk tɪ-ñimɪñguk

¹ Tɪmbi Yesulɪ tuk i-taleumbi, Dɪndɪm Woñdɪ gɪnan gɪnañ tokñe palɪmgukta nañgɪlɪmbi, Jodan tuk bim kwet ama nɪmnatnan ña kuñguk. ² Wandɪñ tim sandap 40 dou mɪlat tɪ-kuñlɪmbi, Satandɪ tɪ-kuyuk pa tɪ-ñimɪñguk. Nain wolonda nanañ no nɪm nam, slak kuñlɪmbi, tim sandap walɪ taleumbi, nanañ gawat tɪñguk. ³ Tɪmbi Satandɪ ñɪndɪñ nɪñguk, “Dɪk Yambattok Nɪñan sɪnɪkta, kusaka tɪmbɪ dakleuktok kawat ñɪn nɪmbɪmbi, nanañ indawɪn!” ⁴ Eumbi tambane nɪñguk, “Wɪndɪñ nɪm. Yambattok manda no ñɪndɪñ youyoulɪn patak, ‘Ama nanañlɪñgot kuñgun mɪuktok tuop nɪm.’”[☆]

⁵ Tɪmbi Satandɪ kwet loloñen nolok nañgɪp lombi, kwet tuop amatam kusei kusei kuañ wɪn gɪtɪkgan walawalan nomɪk nain dumangan daulɪmɪmbi ⁶ nɪñguk, “Kwet gɪtɪk wolok gembɪn ba paman wɪn nokok kɪtnanan kɪmɪlɪm kadɪkñelet, wala tɪmbi ama nola ba nola mɪmɪlok nandɪmbi,

☆ 4:4: Lo 8:3

kindem kiinan kımilet. Nepek gıtik wın dık gam-taletalelok nandılet, ⁷ wın tıkap dık kesıtnanan mılelem tı-nameñda, nepenepek gıtik wın dık kok gıñgıt tı-taleutak.” ⁸ Eumbi tambane nıñguk, “Yambattok manda no ñındıñ youyoulın patak, ‘Dık Wopum Yambatka mılelem tı-ñımımbi, en noñgangot kımıt-klelok.’”[☆]

⁹ Tımbi Satandı Yesu nañgıpi, Jelusalem tapma it pendım kusip plon lo kımıpi nınguk, “Dık Yambattok Nıññañ sınıkta, ñınanin dıkopi ma pı! ¹⁰ Kusei ñındıñda dık nım kolautañ: Yambatta manda no ñındıñ youyoulın patak, ‘Endı eñaloñiilok kısınan gapıpi, gambı-dıkñenelıñdok enbekak.’ ¹¹ No wın ñındıñ, ‘Endı kısılı gep wıt-ta-loumbi, kawattı kesıka nım gaulek.’”[☆] ¹² Eumbi tambane nıñguk, “Yambattok manda ñındıñ elak, ‘Dık Wopum Yambatka endok gembın inda-dakleuktok tı-kuyuk nım tı-ñımekañ.’”[☆]

¹³ Satandı tı-kuyuk kusei kusei gıtik tı-ñımum taleumbi, “Nain nolamek” embi kañ bimbi ñañguk.

Ama Sisınık Yesu endı enlok kuseiñın tımbı dakleñguk

Yesulı enlok kuseiñın Nasalet it kwelan eu dakleñguk

¹⁴ Tımbi Yesulı Galili kwelan undane ñambi, Dındım Woñdok gambı plon kulıñgukta endok gıñgıt walı kwet kle-gımbup pakañ tuop sapakñaneñguk. ¹⁵ Tımbi endı kwet wolok kle-gımbut kuñıpi, it kiyauñjı gınañ gıñgıt manda enı-daut tı-sem pa tımbımbi, amatam gıtkı koi gıñgıt tıkeloñgılıñ.

¹⁶ Tımbi Nasalet it kwet kandañ pap bendıñguknan bo ña tomguk. Tombi, Sabat patnandı nain indaumbi, ep tındın klembi, it kiyau gınañ loñguk. Lombi, manda pinat-semepi mılalımbi, ¹⁷ plofet Aisaialı manda youkuk wın tıkembi, endı mıñgılıñ. Mıumbi pısapi, manda ñındıñ pakuk wın tımbı indaumbi pinat-semguk,

¹⁸ “Wopumdı gıñgıt manda kindem ama pımbıñesıla enbetok nanbı taleñguk,

wala tımbi endok Woñdı gembın namlak.

Endı manda ñındıñ ewa pıuktok nanı-mukuk:

toptop kolan plon pakañ wın pısat-semnekalıñ,

ba dausı sipmısipmın endok dausı tımbı tom-semnekalıñ.

Tımbi endı ñındıñ tımbettok nanı-mukuk:

nak ama ep pı yalıumbi pımbıñen kuañ endok mılapsı tımba taleukak,

¹⁹ ba Wopumdı amatamñıi wale kindem tı-semsemlok nain indalak wın ewa pıukak.”[☆]

20 Manda wíndiñ pinat-talembi, pepa kwasa wín kwasanembi, it kiyau kena amala bînda mîmbi, amatam eni-daut ti-semektok pipakuk. Tîmbi it kiyau gînañ pakîlîñ endî gîtikgandî daut endañgot deiñgîlîñ.

21 Tîmbi Yesulî kusei kîmîpi, manda ñîndîñ enguk, “Gîñgît manda pinalam nandañ walî man ñîndîñgît bien inda-daklelak.” 22 Wîndîñ eumbi, amatam gîtikî nî-kîndem dambi, mandan nandum galkñat sînik tîngukta nanandî kena tîmbi eñgîlîñ, “Nîtek tîmbi Joseptok nîngan walî manda wandin elak?” 23 Eumbi enguk, “Biañganak, sîndî eyout manda ñîndîñ nanînetañ, ‘Tîmbî kîndenda ama, dîk dîtnalok pîñgîpka tîmbî kîndem da-mek’, wín Kapaneam it kwelan kena tîmbîm gîñgîtka nandîñgîmîñ, wîndîñgangot ñolok ika kuseinan tîmbîmbi kana!”

24 Wîndîñ embi yousîmbi enguk, “Nak biañgan sanba: plofet ama no enlok ilnan nasiilî not nîm pa tî-ñîmañ.

25 Sîndî plofet Elia nek tînguk wín nandî-ñîmît: endî kuñîlîmbi, gwîlat tîpet gît no gît yakîp kît tambon noñgan gwî no nîm pîumbi, kwet tuop nanañ map wopum indañguk. Nak biañgan sanlet: nain wolonda Israeî kwelan Juda tam kanjak asupgan kuñgîlîñ, 26 gan Yambattî Elia wín endoñ nîm nî-mupi, endî Sidon kandañ tam kanjak no Salefat it kwelan kuñguk endoñnan nî-mulîm ñambi tîke kîmîkuk.

27 Tîmbi plofet Elisalî kuñîlîmbi, Israeî kwelan Juda amatam asuptî wanda kwambiñ yambo mawatsîat kuñgîlîñ. Gan Elisalî endoñnan nanin no nîm tîmbî kîndem dañguk, endî ama no koi Naman Silia kwelan nanin en noñgangot tîmbî kîndem dañguk.”

28 Tîmbi it kiyau gînañ pakîlîñdî Yesulok manda wín nandîmbi, gînañjî komba dîumbi 29 mîlapi, en it kwet pawan kle munjulîm ñañguk. Isî kwesi wín kwet kîmîn plon pakukta, jîmbîñ malapnan tîke nañgîp ñambi, munjut kolî pîuktok ñañgîlîñ. 30 Gan endî undanembi, kîmîn gîtik boñgîpsî gînañ yapma klembi, walinin pî ñañguk. 31 Ñambi, it kwet no koi Kapaneam Galilî kwelan patak wandîñ pî tîmbi pakuk. Papi, Sabat patnandî nainda gîñgît manda eni-daut sem pa tîlîñguk. 32 Endî ama biesîlî manda gembînat eañ wîndîñ eñgukta tîmbi nandî-gîtîñgîtik tîñgîlîñ.

Yesulî amatam ep tîmbî kîndem daumbi, gîñgît manda eu pîñguk

33 Sabat patnandî nain nola ama no yal kolanlî gînan gînañ pîñguk endî it kiyau gînañ lom pakuk. Endî wopumgan kwawa tîñîpi eñguk, 34 “Ei, Yesu Nasalet nanin, dîk nekta nîndoñ bîlañ? Dîk nîp tîmbî kolaneñdok bîlañ ba? Nak kusaka nandîlet: dîk Yambat enlok kena ama gîñgi

sini k win.” ³⁵ Wini dñ eumbi, yal kolan win ni-ñombiñipi eñguk, “Di k mañga masipbi, amalok ginan nanin lambim po ñau.” Eumbi, yal kolandi ama win munjut kolimbi, ama pakiliñ endok boñgipsinan piñguk, gan yal endi ama win nim timbi kolaumbi, slak lambim po ñañguk. ³⁶ Timbi amatamdi kundit win kañbi ka-silikñembi, nanandi kena timbi, nisñigan e-nandi timbi eñgiliñ, “Kai, ama ñal manda nitnein sini k elak? Ama yambalat nomik endi yal kolan manda gembnat enbumbi lambim po ñañ!” ³⁷ Yesuli kundit wandin timbimbi, endok giñgit wali kwet kle-gimbup pakañ tuop sapakñaneñguk.

³⁸ Yesuli it kiyau ginañ nanin pimi, Simondok ilan loñguk. It wolok Simon yapman tam jibat timbi, piñgiu komba dumi pakuk. Timbi Yesuli en timbi plap tauktok ni-nandumbi, ³⁹ tam pakuknan lombi mumuñembi, jibat ni-ñombi, tam win kañ biñguk. Wini dñ timbimbi, tam piñgiu nandum pañgitaumbi, plapkan mlapi, Yesu git nolii yambi-dikñeñguk.

⁴⁰ Maim pimi, Sabat patnandi nain taleumbi, amal nosii jibat kusei kusei inda-semguk win Yesuloñ yanañgi bimi, kiili ama gitik noñgan noñgan ep kañbi, ep timbi kindem dañgiliñ. ⁴¹ Tini pi, amatam asuptoñ yal kolanji wakit ep kle-semumbi, kwawa wopungan tini pi po ñambi, ñini dñ eñgiliñ, “Di k Yambattok Niñañ sini k.” Yal kolan endi Yesu en Mesia Yambatti ni-mukuk wini dñ nandi-ñimñigiliñ, wala timbi enombimbi, manda eelok e-kimisip ti-semguk.

⁴² Kwet salaup timbimbi, Yesuli it bimbi, pi ña kwet ama nimnatnan ñambi pakuk. Timbi amal lonji kukap timbi indaumbi, tike kimb dambi, en gita papatok niñgiliñ, ⁴³ gan endi ñini dñ enguk, “Yambatti amatam yambi-dikñembi, ama wapmañji kulak wolok giñgit manda kindem ewa piuktok endi nani-mukuk, wala timbi nak it kwet diwinnan bo ñauttok een.” ⁴⁴ Wini dñ embi yambik bimbi, ña Judia kwet tuop kumbi, it kiyauñji ginañ manda eu piñguk.

5

Petlo git nolili Yesulok mandala mikbalak asup tiañeñgiliñ

¹ Nain nola Yesuli Genesalet tuk guañ kinanjatnan ilimbi, amatam kimin wopumdi Yambattok manda nandinipi kle-gimbupi, ñasi ñasiñgan tiñgiliñ. ² Timbi Yesuli kinanjatnan kikeñ tipet palim kañbi, mikbalak epep amal kikeñji bimbi, liksi wlip pakiliñ yambiñguk. ³ Yambim endoñ ñambi, kikeñ nolok plon lombi, kikeñ molom Simon enda kambak

munjulim ñaña euktok niñguk. Eumbi, wɨndiñ tɨmbɨmbi, wolok pipapi, giñgit manda eni-daut kenan yousɨmbi ti-semguk.

⁴ Ti-sem-talembi, Simon ñɨndiñ niñguk, “Dik tuk guañ boñgɨpnan ñambi, mɨkbalak epeplok liksɨ wɨn mep kɨmɨlɨm gɨnañ ma pɨwɨt.” ⁵ Eumbi tambane niñguk, “Endaut, nɨndi tim ombap kena gɨm slakan tɨmiñ, tɨmbi mɨkbalak bien no nɨm epmɨmiñ. Gan dikok mandala joñgo bɨndambo lik mep kɨmɨlam pɨnetañ.” ⁶ Wɨndiñ embi, endi liksɨ mep kɨmɨlɨm pɨumbi, mɨkbalak asup sɨnik melɨmbi, lik blañganepi tɨñgɨliñ. Wɨndiñ tɨmbɨmbi, ⁷ nosii dɨwɨn kɨkeñ nolok plon kuñgɨliñ endi bɨ ep pañgɨtaneliñdok kit wayo kot-semum bɨmbi, ep pañgɨtañgɨliñ. Tɨmbi mɨkbalak kɨkeñ tɨpet wolok gɨnañ ep dasi tokñeumbi, kɨkeñ tɨpet tuk gɨnañ pɨndepi tɨñgɨmɨk.

⁸ Tɨmbi Simon Petloli wɨndiñ indaum kañbi, Yesu kesiinan mɨlelem tɨmbi niñguk, “Wopum, nak ama yomnat, kak nambimbi ñau.” ⁹ Kusei ñɨndiñda endi wɨndiñ tiñguk: en wakɨt ama gɨtik en gɨta kɨkeñ plon pakɨliñ endi mɨkbalak asup epgɨliñda tɨmbi mɨsɨmbi, nanandi kena tɨñgɨliñ. ¹⁰ Tɨmbi Sebedilok niññañiit tɨpet Yakobo gɨt Yoane Simon gɨta mɨkbalak epep kena pa tɨñgɨmɨk endi wɨndiñgangot tɨñgɨmɨk. Tɨmbi Yesuli Simon nɨmbi eñguk, “Nɨm mɨsɨwɨñ. Dik mɨkbalak tiatia tɨlañdi gamanda amatam eni-tiatia kena tɨmbi kuukañ.” Wɨndiñ eumbi, ¹¹ endi kɨkeñ ep tiañeumbi, kɨnanjat kwambɨñnan loumbi, nepenepek gɨtik bi-talembi, Yesulok gwañgwa indambi, en kle kuñgɨliñ.

Yesuli ama jɨmbat yambo mawalat no tɨmbi kindem dañguk

¹² Yesuli Juda amatamdok it kwet no pakuk wandiñ kuñɨlɨmbi, ama no pɨñgɨu gwɨlap gɨtik yambo mawattɨ sipmɨñguk endi bɨm Yesu kañbi, pi pɨm timan dai kwet plon kɨmɨp pɨndɨm papi, ni-kukulembi eñguk, “Wopum, tɨkap dik nep kɨmɨlep nandiñda, guma jɨmbatna tɨmbi taleumbi, kindem dawa.” ¹³ Eumbi, kii kot suapi, ama wɨn tɨke-kañbi niñguk, “Nak nandi-gamlet. Dik kindem da!” Eumbi, wolongan wanda kwambɨñ walɨ pailɨmbi, kindem dañguk. ¹⁴ Tɨmbi Yesuli manda kwambɨñ nɨmbi eñguk, “Nepik inda-gamlak wolok kasat ama nola nɨm ti-semekañ. Nɨm sɨnik. Dik ñambi, gwɨlapka tapma amala daulɨmɨmbi, jɨmbatka talelak wɨn gambɨ-dakleutak. Tɨmbi amatamdɨ wandañga biañgan ip talek wɨn gambɨ-nandiñneliñdok dik tapma tɨmbekañ, wɨn Moseli endikñe manda kɨmɨt-nɨmguk wolok tuop.”

Yesulí wíndiñ eñguk, ¹⁵ gan kena tínguk wolok gíñgítti sapañane sínik taumbi, amatam asupgandi mandan nandínepi ba jimbatsi kle-semektok Yesuloñ bímbi, kímín pa tiañgíliñ. ¹⁶ Gan Yesulí wandingan embi, yambik bimbi, engan kwet ama nímnatnan ñam, nímolo pa tílínjuk.

Yesulí yom bimbilok gembí palmínguk wín daut semguk

¹⁷ Nain nola Yesulí amatam ení-daut tí-semñímbi, Falisi ama gíta endíkñe manda nandí-tale ama endí lo ñasiñgan pipakíliñ. Endí Jelusalem ba it kwet gítik Galili ba Judia kwelan pakañ walinin bímbin. Tímbi Wopumdok gembín jimbatsiat ep tímbi kíndem dalok Yesuloñ palmínguk. ¹⁸ Nain wolonda ama díwíndí nosí no kii kesii dalandan tañgo plon tañgonem bímbi, Yesulí it pakuknan lom dainan kímítnelíñdok tí-tlakíliñ. ¹⁹ Amatamdí it wín tokñeñgíliñda tímbi endí it gínañnan bem lonelíñdok tuop ním, wala tímbi endí it pendím bat wolok lombi, pendím wiap blanganembi, toali tañgo plon top gílím dambi, bium pí amatam boñgípsínan Yesulok kuañnan pínguk. ²⁰ Wíndiñ tímbímbi, Yesulí nanandí kílíktínjílók bien ka-nandímbi, ama wala ñíndiñ nínguk, “Notna, yomga gítik wín bi-gam-taletalen.” Wíndiñ eumbi, ²¹ endíkñe manda nandí-tale gít Falisi ama endí kusei kímípi, nísíñgan ñíndiñ e-nandí tíngíliñ, “Yakii, ama manda wínjít elak wín en nin? Wín Yambat en noñganlíngot yom bimbilok gembín palmílak yañ!” *

²² Tímbi Yesulí gínañ nanandínjé ka-nandímbi ení-nandímbi eñguk, “Kusei nítekta síndí gínañjé gínañ wíndiñ e-nandí tañ?” ²³ Gembí ním pat-namumda, nak ‘Yomga bi-gam-taletalen’ ním bambi, ba ‘Mílapi ñau’ ním bambi, bien kíndem indauk ba? Ním ya! ²⁴ Gan nak Ama Sísiníktí kwelan ñolok yom bimbilok gembín pat-namlak wín síndí nambí-daklenelíñdok nak ñíndiñ tímbetet.” Wíndiñ eñpi, ama kii kesii dalandanla nímbi eñguk, “Nak ganlet: dík mílapi, ipatka tíkembali, ikanan ñau.” Eumbi, ²⁵ wolongan ama walí dausínangan mílapi, ipal tíkembali, ilnan ñañpi, Yambat ní-kíndem dañguk. ²⁶ Tímbi amatam gítíktí wín ka sílíktímbi, nanandínjé ním dakleumbi, nepek mísímísín kañgíliñ wala Yambat ní-ta-loñpi, nísíñgan ñíndiñ eñgíliñ, “Man nepek gítíkñin indaumbi kamíñ.”

Yesulí yom ama ep tiañeupi indañguk

²⁷ Wolok síngi kandañ Yesulí walinin pímbi ñambi, takis epep ama no koi Livai en takis epep ilan palímbi kañbi, ñíndiñ nínguk, “Dík bímbi nep kle ku.” Wíndiñ eumbi,

* 5:21: Juda amalok nanandínjé wín ñíndiñ: no en Yambat esiesí-ñímlak endí tíke pí yalílak.

28 Livaili kenalok nepenepel gitik win bi-talembi mlapi, Yesu klenguk.

29 Timbi endi ilnan nanañ si-jumut wopungan Yesulok timbumbi, wolongan takis epep ama ba ama diwin asupgan en gita nanañ yakan nañgiliti. 30 Timbi Falisi ama git nosi diwin endikne manda nandi-talengiliti endi win kañbi nandum pumbi, e-balep timbi, Yesulok gwañgwañii ñindiñ engiliti, “Sindi nekta takis epep ama ba ‘yom ama’ diwin en gita nanañ yakan nañ?” Eumbi, 31 Yesuli tambanem enguk, “Kindemsi endi gwasap amaloñ nim ñañ, win jimbatsiat endiñgot gwasap amaloñ ñañ. 32 Ama nisila nandum dindim tilak nak en eni-tiañelok kwelan nim indañgut, tambo nak yom ama enbambi, ginañji tambaneniñdok indañgut.”

Yesulok nanandin ba ep tindin win damanin wandin nim

33 Timbi ama diwindi Yesu ñindiñ ñiñgiliti, “Yoanelok gwañgwañii endi nain asup nanañ kimsipbi, nimolo kena pa tañ, timbi Falisi amalok gwañgwanjii endi bo windiñgangot tañ, gan nitakta dikok gwañgwañgaili nanañ kimsip nain no nim kimpipi, kimsip pa tañ?” Eumbi, 34 noliilok plon eyout manda ñindiñ enbi enguk, “Ama no tamñ tilakta timbi nolii gita na-silisili tiñlumbi, sindi kindem noliilok nanañ kimsip ti-semneliñ ba? Nim ya! 35 Gan nain indaumbi, kanjikñiili ama win yapma tikenekaliñ. Tikeumek, noliili blan timbi, nanañ kimsip tinekaliñ.”

36 Windiñ embi yousmbi, nepek komblin ba damanin wala eyout manda ñindiñ bo enguk, “Ama noli dasindasin komblin blañganembi, kusip tikembi, dasindasin damanin mambupmeuk ba? Nim ya! Endi windiñ timbekta, dasindasin komblin win kola-ñimek, timbi dasindasin kusip komblin wakit dasindasin damanin endok tuopset noñgan nim timbek. 37 Timbi wain tul komblin win meme gwilap damanin ginañ nim wili gilolok. Windiñ timbekta, wain tuli bendi wopum dambi, meme gwilap damanin timbi tawa kolaumbi, wain kwelan poña pi-talewik. 38 Wala timbi wain tul komblin win gwilap komblin ginañ pa wili gilolok. 39 Timbi no en wain tuk damanin nañguk endi wala ‘Koñgom sinik’ embi, wain komblin win nambepi kunjit talak.”

6

Yesuli Sabat patnandi nainnan nek tindilok eu talelak

1 Sabat patnandi nain nola Yesuli plaua minjip kenanan dikne ñañlumbi, gwañgwañii en gita ñañgiliti endi plaua bien mep pañgipi, minjip kaik nañgiliti. 2 Timbi Falisi ama

dɨwɨndɨ wɨn kañbi, nandum tuop nɨm tɨmbɨmbi engɨlɨñ, “Nɨtek tɨmbi sɨndɨ Sabattok endɨkñe manda wɨpi, kena nɨm tɨndɨlok elak wɨn tañ?”

³ Tɨmbi Yesulɨ tambane enguk, “Endɨkñe manda wɨwɨttok kandañ sɨndɨ Devit gɨta noliilɨ nanañ gawat palɨñɨlɨmbi, nɨtek tɨñguk wolok kasat wɨn nɨm pinap nandañ ba? ⁴ Endɨ Yambattok ilan lombi, plaua nanañ endok bi-ñɨmɨmɨn wɨn mepi nañguk. Endɨkñe mandalɨ elak wolok tuop nanañ wɨn tapma ama endɨñgot nanalok, gan Devittɨ wɨn joñgo mep nambi, noliila bo emumbi nañgɨlɨñ.”* ⁵ Wɨndɨñ embi yousɨmbi enguk, “Nak Ama Sɨsɨnɨktɨ Sabat patnandɨ naindok molomda tɨmbi wolonda nek guma tɨndɨlok wɨn ewa talelak.”

⁶ Sabat patnandɨ nain no indaumbi, Yesulɨ it kiyau gɨnañ lombi, enɨ-daut tɨ-palɨñɨlɨmbi, ama no kii dɨndɨm dalandañguk endɨ bo wolok bɨm pakuk. ⁷ Tɨmbi Falisi gɨta endɨkñe manda nandɨ-tale ama endɨ Yesu kɨt yout tɨ-ñɨmnelɨñdok kusei lonjɨñgɨlɨñ, wɨndɨñda endɨ Yesulɨ Sabat patnandɨ nainnan ama no tɨmbɨ kindem dauk ba nɨm wolok ka-tuakɨlɨñ. ⁸ Gan Yesulɨ nanandɨnjɨ wɨn ka-nandɨmbi, ama kii dalandan wɨn kɨtɨ-ñɨmɨmbi nɨñguk, “Mɨlap bɨmbi, ñolok it!” Wɨndɨñ eumbi mɨlapi, dausɨnan ikuk. ⁹ Tɨmbi Yesulɨ enbi eñguk, “Nak ñɨndɨñ sanɨ-nandutet: Sabattok endɨkñe mandalɨ nek tɨneñdok nandɨ-nɨmlak - ama tɨmbɨ kindem dalok ba ama tɨmbɨ kolalok, kuñgun tɨke-kɨmɨttok ba tɨmbɨ kɨmlok?” Wɨndɨñ embi, ¹⁰ amatam wolok pakɨlɨñ yambɨta-ñɨ-talembi, ama kii dalandan ñɨndɨñ nɨñguk, “Kɨka kot suat” nɨmbɨmbi, wɨndɨñ tɨmbɨmbi, kiilɨ salaptambi, kindem dañguk.

¹¹ Tɨmbi gimbit wopumɨ ama biesɨlok gɨnañjɨ tokñeumbi, Yesu nɨtek tɨmbɨ kolanelɨñdok wala nɨsɨñgan e-nandɨ tɨñgɨlɨñ.

Ama Sɨsɨnɨk Yesu endɨ ama nin en kle-kuñgɨlɨñ enɨ-daut tɨ-semguk

Yesulɨ gwañgwa 12 ep danguk

¹² Nain wolonda Yesulɨ nɨmolo tɨmbepi kwet jañgɨnnan lombi, tim ombap Yambat nɨmolo tɨ-ñɨmɨñguk. ¹³ Kwet salaumbi, ama asup en kleañgɨlɨñ kɨtɨ-semum bɨumbi, endok boñgɨpsɨnan nanin ama 12got ep danbi, ‘enɨmumulɨn’ kot emguk. ¹⁴ Ama ep danguk endok kosɨ ñɨndɨñ: Simon (koi no Petlo kɨtɨñguk), tɨm kwayañ Andlu, Yakobo, Yoane, Filip, tɨm Batlomio, ¹⁵ Matayo, Tomas, tɨm Yakobo Alifaielok

* **6:4:** Devittɨ endɨkñe manda wɨkuk, gañgan Yambattɨ gimbit nɨm tɨ-ñɨmɨñgukta tɨmbi Yesulɨ Falisi amalɨ enlok gwañgwañiila gimbit nɨm tɨ-semnelɨñdok eñguk.

nĩñañ, tím Simon koi wın ‘Selot ama’ kitiñgılıñ, ¹⁶ tím Judas Yakobo nĩñañ, gıta Judas Iskaliot, ama nin siñgi Yesu bola ti-ñim+ñguk.

Amatam nitein endi diwin yapma kle-pakañ?

¹⁷ Tımbi Yesuli gwañgwañii ep danguk en gıta kwet jañgınnan nanin pımbi, kwet kımbat nolok tombımbi, gwañgwañii asupgan diwindi en gıta wandıñ pakılıñ. Tımbi endiñgot nım, wın amatam kımın wopum Judia kwet tuop nanin ba Jelusalem nanin, ba Tilo Sidon it kwet tıpet tuk kimbıñ baliliñ pakamıknan nanin ¹⁸ endi Yesuli manda eumbi nandıneliñdok ba jımbatsı ep kle-kot ti-semektok bı palımbi nandi-sembi, ama diwin yal kolandi mılap emguk wın bo ep tımbi kındem dañguk. ¹⁹ Tımbi amatam kımın wopum endi Yambatti Yesu gembı mımbi, amatam gıtık ep tımbi kındem daumbi kañgılıñ, wala tımbi endi tıke-ka tıneliñdok bañak lonjiñgılıñ.

²⁰ Tımbi Yesuli gwañgwañiiloñ dei yambımbi, ñındıñ enguk,

“Amatam nisıla nandum pımbıñen tılak
sındi wakan Yambattok giñgıtıñii indambi kuañ,
wala tımbi sındi amatam diwin yapma kle-pakañ.

²¹ Man ñındiñgıt nepenepekta lonji kuañ
sındi wakan Yambatti sep tımbi tokñenekalıñ,
wala tımbi sındi amatam diwin yapma kle-pakañ.

Man ñındiñgıt simba blan plon kuañ
sındi wakan simba sasat plon kunekalıñ,
wala tımbi sındi amatam diwin yapma kle-pakañ.

²² Sındi nak Ama Sisınık nep kle-kuañda tımbi
amatamdı nandi-kola ti-samañ,
ba nisılok boñgıpsınan nanin sep kle-kotneliñdok
sanı-suambapi, kosı tımbi kolalak,
nain wolonda sındi amatam diwin yapma kle-pakañ.

²³ Wındıñ inda-samekaknan walenji kındem daumbi,
silısilı wopum inda-samumbi,
kusei ñındiñda dikondıkot tınekalıñ:
bep pañjii endi plofet ama damañgan kuñgılıñ
enda wındiñgangot pa ti-semumbi,
tuanji wopum kunum gınañ kasıleñgılıñ,
tımbi sındi wındiñgangot kasılenekalıñ.

²⁴ Gan mınem kwılıkwılıñji wopum sındi blasıñgan,
wın sındi ikan nepenepesı kındem gıtık wın kasıle-
taleañ.

²⁵ Man ñındiñgıt nım ti-blamblaem kuañ sındi blasıñgan,
wın sındi lonji ti-kunekalıñ.

Man ñĩndĩngĩt sĩmba sasat kĩndem plon kuañ sĩndĩ
blasĩngan,

wĩn sĩndĩ kukulembi, sĩmba blan plon kunekaliñ.

²⁶ Amatam gĩtĩkti sĩndok kosi tĩke-lonekaliñ

wolonda sĩndĩ blasĩngan!

Neta, bep pañjiilĩ plofet ama juluñgan

endok kosi pa tĩke-loñgĩliñ,

gan Yambatti plofet ama wandin wĩn yalamĩkuk.”

Ep tĩndĩn kĩndem amatam tambon nĩmnat tĩ-sem tĩ-kunekaliñ

²⁷ Yesulĩ yousĩmbi enguk, “Mandana tĩkembali kuañ sĩnda ñĩndĩñ sanlet: sĩndĩ kanjĩksii gĩnañ kĩndem tĩ-sem-ta-kunekaliñ, wĩn nandĩ-kola tĩ-samañ enda tĩ-kĩndekĩndem tĩ-sem-ta-kunekaliñ, ²⁸ yala tĩ-samañ enda gwĩlam tĩ-sem-ta-kunekaliñ, kolan tĩ-samañ enda nĩmolo tĩ-sem-ta-kunekaliñ.

²⁹ Ama nolĩ bunga tambon wĩtakta, tambon bo wĩlektok tambane-ñĩmekañ. Ba nolĩ sauloñga galom tĩke-gamlakta, kiupĩngga bo bi-ñĩmĩmbi tĩkeukak. ³⁰ Dĩk nepek nola gani-nandĩ tañ enda emekañ, ba nolĩ nepenepeka galom mep gamlak ombĩ-gamektok nĩm nĩ-gĩngĩneukañ. ³¹ Ep tĩndĩn gĩtĩk dĩk nandĩ-galk tambĩ, amatamdi dĩka wĩndĩñ tĩ-gamnelĩñdok nandĩ-semłañ, dĩk bo wĩndĩngan tĩ-sem-ta-kuukañ.

³² Tĩkap dĩk amalĩ gĩnañ kĩndem tĩ-gamañ endañgot gĩnañ kĩndem tĩ-semĩnda, nekta Yambattĩ gani-kĩndem dawĩk? Yom ama endĩ bo wĩndĩngangot pa tañ, wĩn endĩ ama nin gĩnañ kĩndem tĩ-semłak enda gĩnañ kĩndem tĩ-ñĩmañ. ³³ Ba tĩkap dĩk amalĩ kĩndem tĩ-gamañ endañgot kĩndem tĩ-semĩnda, nekta Yambattĩ gani-kĩndem dawĩk? Yom ama endĩ bo wĩndĩngangot pa tañ. ³⁴ Ba tĩkap dĩk ama nĩndĩ tambon ombĩ-gamnelĩñdok tuop wĩn nandĩ-kwambĩñ dalañ endañgot emĩnda, nekta Yambattĩ gani-kĩndem dawĩk? Yom ama endĩ bo yom amala nepek emañ, wĩn tambon wolok tuopgan ombĩ-semłelĩñdok wĩndĩñ pa tañ.

³⁵ Nĩm, wĩndĩñ nĩm tĩlok. Tambo sĩndĩ kanjĩksi gĩnañ kĩndem gĩt kundit kĩndem tĩ-sembi, nepek tambon nĩmnat embi, ombĩ-samnelĩñdok nĩm pa mandĩnekalĩñ. Sĩndĩ wĩndĩñ tĩnekalĩnda, tuanji wopum pat-samekak, tĩmbi sĩndĩ Besĩ Yambat Loloñ Sĩnik endok ep tĩndĩn klembi, wembe gwañgwañii kuañ wĩn inda-dakleukak. Neta, endĩ wakan ama kolan pa tañ ba sĩmba kĩndem manda nĩm pa eañ enda kĩndem pa tĩ-semłak. ³⁶ Bepsilĩ amatam gĩnañ busuk tĩ-semłakta, wĩndĩngangot sĩndĩ gĩnañ busuk tĩ-semnekalĩñ.

³⁷ Sindi amatam eni-pi nim ti-kunekaliñ, timbi Yambatti windiñgangot sani-pi nim timbekak. Sindi amatam yom plon nim ep kimit ti-kunekaliñ, timbi Yambatti windiñgangot yom plon nim sep kimilekak. Sindi amatam dok yomji bi-sem ti-kunekaliñ, timbi Yambatti bo yomji bi-samekak. ³⁸ Sindi amatam plap ti-sem ti-kunekaliñ, timbi Yambatti windiñgangot plap ti-samekak. Sindi plap tañ wolok tuop endi plap ti-sambi, nombo yousambi, sam tokñe sinik taumbi, diwin lamip piukak. Nekta, sindi amala nitek ti-semañ, wolok tuopgan Yambatti sinda bo ti-samekak.”

Ama man mambenji tipet endok telak nim klenekaliñ

³⁹ Timbi Yesuli yousambi, eyout manda ñindiñ enguk, “Ama dai sipmisipmin endi nol no dai sipmisipmin gumañ nañgilek ba? Nim ya! Win niset tipelat ban ginañ pindemik bek. ⁴⁰ Gwañgwa no endi nindaulin nim maklelak, gan endi nandinandi kena timbi taleumek, endi nindaulindok tuop indauk bek.

⁴¹ Nitek timbi, dik nokalok dai ginañ kilikilik win kalañ, gan ditnalok dauka ginañ komba bem patak win nim kadaklelañ? ⁴² Dik komba bem dauka ginañ patak win nim kañbi, nitek nokala ñindiñ nimbeñ, ‘Notna, nak dauka ginañ kilikilik patak win klewa lambi-gamñ.’ Ama man mamben tipelat, dama ditnalok dauka ginañ komba bem patak win kle kopmek, siñgi kandañ ka-dindim embi, nokaloñ dai ginañ kilikilik patak win kindem kleu lambi-ñimek.

⁴³ Komba kindem no endi bien kolan nim pa lalilak, windiñgangot komba kolan no endi bien kindem nim pa lalilak. ⁴⁴ Komba wali nitein win bienli mek timbi daklelak. Kuañgmdi bien mandañ sinik indaumbi tikelok ba? Ba gijnjatti bien gip indaumbi tikelok ba? Nim ya! ⁴⁵ Amalok kandañ win windiñgot: nepek endok ginan tokñe patak wali wakan man ginañ lambumbi elak. Wolok tuop nepek kindem ama kindemli ginan ginañ dasi-miñguk wali wakan bien kindem timbi indalak, timbi windiñgangot nepek kolan ama kolandi ginan ginañ dasi-miñguk wali wakan bien kolan timbi indalak.

⁴⁶ Nekta slakan ‘Wopumni’ manjilñgot pa nanañ, gan manda sanlet win nim tañgoneañ? ⁴⁷ Ama no nokoñ bimbibi, mandana tike kulak endi ama nitein win sani-daut ti-sametet. ⁴⁸ Endi ama it kwambiñ tiñguk wandin. Endi it kindilñipi, ban ombap kindilim piumbi, ita mambi ilimbi, kawat ta kusei ginañ meli piumbi, gembinatgan youli gilim da-taleñguk. Timbi tuk gwam wopum indambi, it plon suañguk, gan endi ti-kindem dañgukta timbi manjulim,

sasik nım tıñguk. ⁴⁹ Tımbi ama no mandana nandikımkiımnelak endi ama it joñgonjoñgo kındikuk wandin. Endi it kındilıñıpi, ta plongan kımıpi, joñgonjoñgo kındikuk. Tımbi tuk gwam wopumdı it wolok plon suambi mınjulımbi, plastik sınık gılom pımbi lılime-taleñguk.”

Ama Sısınık Yesu endi gınañ busuk daut semguk

7

Yesulı mik ama telak damanjılok kena gwañgwa jımbalat tımbı kındem dañguk

¹ Yesulı manda gıtık wın amatam enbı taleumbi, Kapaneam it kwelan lo ña pakuk. ² Wandıñ kandañ mik ama telak damanjı no pakuk endok kena gwañgwa jımbat wopum tımbi, kımkiımlok tuop tıñguk. Endi kena gwañgwa wala nandum loloñ sınık tıñgukta tımbi, ³ Yesulok gıñgıt nandımbi, Judalok ama biesı dıwın Yesuloñ enı-mukuk, wın endi Yesu nı-tiañeum bımbi, kena gwañgwa jımbalat tımbı kındem dauptok wındıñ tıñguk. ⁴ Tımbi ama walı Yesuloñ ña tombı, mik ama telak damanjılok kasat tıñımımbi nı-gıñgıneımbi eñgılıñ, “Telak damanjı wın kındem tıkekımıleñdok tuop. ⁵ Nekta, endı Juda nındok sambat nım, ganmek nında gınañ kındem pa tı-nımlak. Tıñıpi, it kiyaunı wın endıñgan nıp tımbı plap taumbi indañguk.” ⁶ Wındıñ eumbi nandı-sembi, en gıta ñañguk.

Ñambi, telak damanjılok il tımbı dumalaumbi, telak damanjılı nolii Yesuloñ enı-mupi, manda ñındıñ kımılımıñguk, “Wopum, slakan kesık gawat nım bıwıñ. Nak kambak ñandin ñolok nekta nokok itnanangan bı nambeñ? ⁷ Nak bo daukanan bımbıla nandıwam mılatalak. Dık slak mandañgot eumbi, kena gwañgwana kındem dawın. ⁸ Natna bo ama lolonailok kapmai kulet, tımbi nokok pımbımñennai dıwın kuañ. Nak mik ama nola ‘Ñau!’ nımbambi ñalak, ba nola ‘Bo!’ nımbambi pa bılak. Tımbi kena gwañgwana ‘Kena ñın tı!’ nımbambi, kena wın pa tılak.”

⁹ Tımbi Yesulı telak damanjılok manda wala nandıgıtıñgıtık embi, undane amatam kımın wopum en kle bıñgılıñ yambımbi, ñındıñ enguk, “Nak ñındıñ sanlet: İslael sındok boñgıpsınan bo nak ama nanandı-kılıktınat ñandin no nım kañgut.” Wındıñ eumbi, ¹⁰ telak damanjılı nolii enı-mukuk endi bındambo undanem ilan ña lombi, kena gwañgwa kındem dambi palımbi kañgılıñ.

Yesulı ama sim no kımnan nanın tımbı mılakuk

¹¹ Nain nım ombataumbi, Yesulı it kwet no koi Nain wandıñ ñaumbi, gwañgwañii gıt amatam kımın wopumdı en gıta yakan ñaņgılıñ. ¹² Ñambi, it kwet sañ yama tımbi dumalaumbi, ama dalandan no taņgonem pıñgılıñ. Wın tam kanjak nolok nıñañ noņgan sınık endı sembıñguk. Tımbi it kwet wınası asuptı dalandan ba meñ ep klembi pıñgılıñ. ¹³ Tımbi Wopumdı tam kanjak wın kañbi, blan tı-ñımımbi nıñguk, “Nım kuleñ.” ¹⁴ Wındıñ eñıpi, ña taņgo tıke-kaumbi, ama taņgoneņgılıñdı kak wıñgan ilımbi, dalandanla nıñguk, “Ama sim, nak ‘Mılat!’ ganlet.” ¹⁵ Wındıñ eumbi, gwañgwa walı bında mılap pipapı, kusei kımıpi manda eñguk. Tımbi Yesulı meñla nıñguk, “Nıñaņa ñın naņgıpi ñau!” Eumbi naņgıpi ñaņguk.

¹⁶ Tımbi amatam wı kaņgılıñ endı gıtık mısimbi, Yambat nı-kındem dambi, nısıñgan ñındıñ eņgılıñ, “Plofet wopum no boņgıpnı gınañ indaņguk kulak” ba “Yambattı amatamñii nıp kımılektok bı inda-nımlak.” ¹⁷ Tımbi nek indaņguk wolok gıñgıt walı sapakñanembi, Judia kwelan ba kwet kle-ğımbup pakañ tuop eu sataumbi ña-taleņguk.

Yesu gıt Yoane endı nin wın nım nandı-dakle-semgılıñ

¹⁸ Yoane tuk ii-sem endok gwañgwañiılı Yesulı kundit kusei kusei tıñguk wolok kasat gıtık enla tı-ñımı-taleņgılıñ. ¹⁹ Tımbi endı gwañgwa tıpet kıtı-semum bıumbi, Yesula ñındıñ nı-nandındemıktok enı-mukuk, “Mesia bıwıktok een wın dık wakan ba? Ba ama nola mandıneñ?” Wındıñ embi enı-mulımbi, ²⁰ Yesuloñ ña tombi nıñgımık, “Yoane tuk ii-sem endı ñındıñ ganı-nandında embi nıni-mulımbi bamık, ‘Mesia bıwıktok een wın dık wakan ba? Ba ama nola mandıneñ?’ ” ²¹ Nain wolonda Yesulı amatam jımbatsıat ba pıñgıp gawatsıat asup wın ep tımbi kındem dambi, yal kolanjı wın ep kle kot-sembi, ama asup dausı sipsıpmın tımbi tom-semguk. ²² Tımbi endı Yoanelok manda tambon ñındıñ tambane enguk, “Sıtı ñambi, nepek dautsettı kamık ba pawanjettı nandamık wolok kasat tı-ñımdekamık: dausı sipsıpmın dausı tombım kañ, tımbi kesıt nım kuañdı kesıt kuañ. Amatam jımbat yambo mawatsıat endok wandanjı wın ep tımbi gıta-semıak, pawanjı kamen pawanjı tombım nandañ. Ama sembısembın bındambo kaitambi mılakañ, tımbi ama pımbıñesıla gıñgıt manda kındem enbum nandañ. ²³ Tımbi no en kusatna nambı-nandımbi, nandı-kolan nım tı-namlakta endı amatam dıwın yapma kle-patak.”

²⁴ Yoane gwañgwa tıpet enı-mukuk endı undane pı ñaumbi, Yesulı kusei kımıpi, ama kımın wopumda Yoanelok plon ñındıñ enguk, “Kwet sılaninnan ñaņgılıñ wın sındı nek kanepi ñaņgılıñ? Wın sındı sasalelı pınjım pendıım

ña-bi tilak win kanepi ñañgılıñ ba? ²⁵ Tıkap nımda, nek kanepi ñañgılıñ? Ama dasindasin pamanat no kanepi ñañgılıñ ba? Nandañ: ama dasindasinji pamanjat ba pipapatsi kindem sinik endi ama wapmañdok isinan pa kuañ. ²⁶ Wındiñda sindi nek sinik kanepi ñañgılıñ? Plofet ama no kanepi ñañgılıñ ba? I wakanak. Tımbi Yoanelok kandañ nak ñındiñ sanlet: endi plofet diwin yapma kle-talelak. ²⁷ Win enda wakan Yambattok mandan ñındiñ youyoulin patak, 'Nak gıngıt ee amana no ni-mulam ñambi, telak dama ti-gambi, telak ti-dındim e-gamekak.'* Wındiñ youyoulin patak, ²⁸ tımbi nak ñındiñ sanlet: ama gitik kwelan dama indañgılıñ endi Yoane ni-m makleañ, ganmek no en Yambattok gıngıttıilok boñgıpsinan pımbiñen sinik kulakta endi Yoane makle patak."

²⁹ Takis epep ama git amatam diwin endi manda win nandi-talembi, Yoanelok kii plon tuk iñgılıñda tımbi Yambattok telak win dındim sinik tımbi dakleñgılıñ. ³⁰ Gan Falisi git endikñe manda nandi-tale ama endi gınañ tambat-ambattok tuk ni-m iñgılıñda tımbi Yambatti nek tıneliñdok nandiñguk wala nandum tlal tıñguk.

³¹ Tımbi Yesuli yousımbi enguk, "Wındiñda tımbi amatam man ñındiñgıt kuañ endi nıtein? Nak endok kusaıla eyout manda nek ewıt? ³² Win endi gwañgwa bisatti sañalala ipakanan pipapi, nosıla kiti-sembi, ñındiñ enıañ, 'Nındi pakñuak pendıtnambi, sindi kap ni-m tilıñ, ba kap mano tıñtnambi, sindi ku-blamblae ni-m tilıñ.' ³³ Kusei ñındiñda nak sindok plon wındiñ sanlet: Yoane tuk ii-sem endi indambi, nanañ kımısip pa tıñguk, tıñpi wain ni-m pa nalıñguk wala sindi nandum tuop ni-m tımbımbi, enda ñındiñ pa eañ, 'Yal kolan endok gınañnan patak.' ³⁴ Tımbi nak Ama Sisınıkti indambi, nanañ ba wain nañpi, kımısip ni-m pa tılet, wala sindi nandum tuop ni-m tımbımbi, ñındiñ pa eañ, 'Ama ñın kawıt! Tımbi namba! Endi nanañ ba wain asup sinik pa nalak, ba takis epep ama ba yom ama not ti-semlak!' ³⁵ Sındi wındiñ pa eañ, gan amatam Yambattok nanandin kımıt-klem kuañ endi nanandi win dındim sinik wakan daut nımañ."

Yom tam nolı Yesulok kesii wılılımbi, yomın bi-ñımıñguk

³⁶ Falisi ama nolı Yesu nanañ en gıta nambektok nıtiañeumbi, endok ilnan lombi, nanañ naneliñdok pi pakuk. ³⁷ Tımbi yom tam no it kwet wolok kuñguk endi Yesula "Falisi amalok ilnan nanañ na patak" gıngıt win nandiñgukta, pıñgıp sapple mıliñ kindem kanım kawat satnındi tındın no tıkembi, it gınañ loñguk. ³⁸ Lombi, Yesulok kesıinan

* 7:27: Malakai 3:1, Kisim Bek 23:20

kandañ ñam papi kulimbi, dai tullí pi Yesulok kesii youlí gautaumbi, kumban saktí tímbe kalandaumbi, kesii nain ombapgan simumuñ embi, piñgip saple milíññattí saple-ñimíñguk. ³⁹ Tímbe Falisi ama Yesu ní-tiañeñguk endí wín kañbi, gínan gínañ ñíndíñ eñguk, “Tam ñín endí yom tam no. Ama walí biañgan plofet ama kuumda, tam tíke-kalak ñolok kusei ka-nandí-taleuk.”

⁴⁰ Tímbe Yesulí Falisi ama endok nanandín wín nandímbe níñguk, “Simon, nak manda no ganba nandí.” Eumbi níñguk, “Endaut, eumbi nandíwa.” ⁴¹ Eumbi níñguk, “Ama nolí mímne tambonlok ama típetta emguk, nolok mímne kwandai 500, tímbe nolok mímne kwandai 50.*

⁴² Endí ombíndemíktok tuop nímda, blan tí-sembe, kak tambon wiat-semguk. Wíndíñda endoñnan nanin nindí nol maklembi, mímne molomda símba kíndem tí-ñímekak?”

⁴³ Eumbi níñguk, “Mímne kwandai 500 wialímíñguk endí bek.” Eumbi, “Wín dímím elañ” nímbi, ⁴⁴ undanem tam kañbi, Simon níñguk, “Tam ñín kalañ ba? Nak díkok ika gínañ lambíwambi, dík ep tíndín nímbi, not nímbi tí-namíñ, wín dík kesítna wílwílttok tuk no nímbi gít-namíñ, gan endí kesítna dai tullí wílpí, kumban saktí sapleum kalandalak. ⁴⁵ Dík kítna ba bumna no nímbi simumuñ tí-namíñ, gan nak it gínañ lambít wolondañgan endí kusei kímbípi, nímbi tíndín wín, kesítna simumuñ tí-namumbi, nain ñín bí tomlak. ⁴⁶ Dík kumbana tuk galk sílanindí nímbi saple-namíñ, gan endí piñgip saple milíñ kíndem bien walí kesítna saple-namík. ⁴⁷ Wíndíñda ñíndíñ ganlet: tam ñalí símbai kíndem da-síník talakta tímbe wíndíñ tí-namlak. Walí ñíndíñ daut nímlak: endok yomín asupgan bímbe. Gan no endok yomín lakatgan bímbe endí lakat wolok tuop símbai kíndem dalak.”

⁴⁸ Tímbe tamda níñguk, “Yomga gítík bí-gam-taletalen.” Wíndíñ eumbi, ⁴⁹ ama gítík en gíta nanañ nam pakíñ endí kusei kímbípi, gínañjé gínañ ñíndíñ nandíñgíñ, “Endí ama nin síník, ñala yom bímbe bo pa tílak?” ⁵⁰ Tímbe Yesulí tam níñguk, “Nanandí-kíktíñgala tímbe Yambattí kolan gínañ nanin gepma tíkek, wala tímbe busukñenengan ñaukañ.”

8

Tam díwíndí bo Yesu klembi kuñgíliñ

¹ Wolok síngi kandañ Yesulí kle-gímbeut ñañípi, it kwet típi ba wopum wíndíñ manda eu pímbi, Yambattí amatamñii yambí-díkñelak wolok gíñgít manda kíndem ení-ta-kuñguk.

* **7:41:** Mímne kwandai noñgan wín kena nain noñgan wolok tuan. Ama walí mímne kíulím palmíñguk wín wopum daupok kena milíñguk. Endok mímne kena wín wakan.

Timbi gwañgwañii 12 endi en gita yakan kuñgilañ. ² Timbi dama Yesuli tam jimbatsiat diw'in ep timbi kindem dañgilañ ba yal kolanji ep kle kot-semguk endi bo en kle-kuñgilañ. Tam no win Malia Makdala nanin (damañgan Yesuli yal kolan kit tambon tipet ep kle kolimñguk). ³ Timbi Yoana (endok wapai Kusa endi ama wapmañ Elottok it kauli-dikñeñguk) gita Susana wakit tam asup diw'in Yesu gita yakan ñañgilañ. Tam wali Yesu git gwañgwañii plap ti-sembi, minemjili ep kasop ti-semmañgilañ.

Ama Sisirik Yesu endi mandan nandim tike-kiliñ eneliñdok eñguk

Giñgit manda kindem win nanañ minjip ama noli kena ginañ kokuk wandin

⁴ Amatam it kwet nolok ba nolok endi Yesuloñ bi kimin wopum tiñilimbi, eyout manda no ñindiñ enguk, ⁵ “Ama noli plaua nanañ minjip kot-tikitiki timbektok kenan ginañ ñañguk. Ña tom kolilimbi, minjip diwindi telak plon piumbi, amali yali-ña-bi timbimbi, monkti bi nateñgilañ. ⁶ Timbi minjip diwin kwet kawakawatnan pimbi, tawam lambimbi, tuk nimnatta timbi yañetambi kim-taleñgilañ. ⁷ Timbi minjip diwindi koselek minjipnan pimbi, wakit yakan tawa lambiñgilañda koselekti ep tapliumbi kimgilañ. ⁸ Minjip diwin kwet kindem plon pimbi, tawa lambimbi, bien asup laliñgilañ, win bien 100 100 windiñ laliñgilañ.” Yesuli windiñ embi yousimbi, ñindiñ kitñguk, “No en pawañnat endi pawañ kimipi, nandi-tike-kiliñ eukak.”

⁹ Timbi Yesu gwañgwañiili eyout manda eñguk wolok kusei nandinepi ni-kaumbi ¹⁰ enguk, “Yambatti nandisambi, amatamñii nitek yambi-dikñelak win sani-siwilimbi nandi-dakleañ. Gan nanandin sembin win nak amatam diwin endila eyout mandaliñgot enba nandiñ. Win endi kañbi nim ka-nandi-tomneliñdok ba nandimbi nim nandi-dakleneliñdok^{*} windiñ pa tilet.

¹¹ Timbi eyout manda et wolok kusei win ñindiñ: plaua minjip win Yambattok manda. ¹² Minjip telak plon piñgilañ win amatamdi Yambattok manda nandi dasiumbi, Satandi bimbi, ginañji ginañ manda patak win yolom tike-semalak. Nim kañbi, endi manda win tike-papi, Yambattok giñgit indaneliñda, Satandi windiñ ti-semalak. ¹³ Minjip kwet kawakawatnan piñgilañ wandin wali manda nandimbi silisilinat kasleañ. Gan endi win plaua minjiptok kakai kwet ginañnan nim pilak wandin, wala timbi endi nain dumangan nanandi-kilikti tañ, gan ti-kuyuk no inda-semumbi,

^{*} 8:10: Aisaia 6:9-10

nanandi-kiliktiinji pipilak. ¹⁴ Mɨnjɨp koselek boŋɨpsɨnan pɨŋɨliŋ wandin walɨ Yambattok manda nandɨm kuŋɨliɨmbi, kwelalok mɨlap ba mɨnem kwɨlikwɨli ba nepenepek sɨsɨsɨli pa emlak walɨ nanandi-kiliktiinji makleumbi, bukaiŋgot pakaŋ. ¹⁵ Tɨmbi mɨnjɨp kwet kɨndem gɨnaŋ pɨŋɨliŋ wandin walɨ ama gɨnaŋ nanandɨnji wɨn kɨndem ba dɨndɨm sɨnɨk, tɨmbi endɨ manda wɨn nandɨ-dasimbi, tɨke-kwambɨŋ dambi gɨŋɨnem kuŋɨpi, bienjat taŋ.”

Sɨndɨ Yambattok manda telak nɨtek plon nandɨ-dakleaŋ wɨn ka-kiliŋ enekaliŋ

¹⁶ Tɨmbi Yesulɨ yousɨmbi enguk, “Ama nolɨ kolsalen pɨndopi, kambottɨ nɨm tapliwɨk ba doundoulok palapalat kapmainan nɨm kɨmɨlek. Tambo endɨ kolsalen indaŋgan kɨmɨliɨmbi, ama it gɨnaŋ loaŋ kolɨ sale-semek. Yambattok mandan wɨndɨŋgangot kusei ŋɨndɨŋda indaŋgan tɨmbɨ daklelok: ¹⁷ endɨ amatam nɨtek yambi-dikŋelak wandɨŋ kandaŋ nepek pat-semɨn pakaŋ gɨtik ep tɨmbɨ indaŋgan indanekaliŋ, tɨmbi nanandɨ semɨn gɨtik wɨn bo eu tawaukak. ¹⁸ Wala tɨmbi sɨndɨ Yambattok mandan telak nɨtek nandɨmbi nandɨ-dakleaŋ wɨn ka-kiliŋ enekaliŋ. No en endok mandan nandɨmbi tɨke kulakta, Yambattɨ yousɨ mɨmbi, nanandɨn tɨmbɨ paŋgɨtaumbi nandɨ-dakleukak. Gan no en mandan wɨn nɨm tɨke kulakta, nanandɨn palmektok nandɨlak wɨn apma tɨke-ŋɨmumbi, slak palekak.”

Yambattok manda kɨmɨt-kleaŋdɨ Yesulok meŋ kwayaŋii sɨnɨk taŋ

¹⁹ Tɨmbi Yesulok meŋ kwayaŋii endɨ Yesu kanepi bɨŋɨliŋ, gan amatam kɨmɨn wopumdɨ masip pakɨliŋda tɨmbi ŋasɨŋgan bɨmbɨlok tuop nɨm. ²⁰ Tɨmbi amalɨ Yesu ŋɨndɨŋ nɨŋɨliŋ, “Meŋga kwayaŋgailɨ gambɨnep nandɨmbi bɨliŋ, pawan ikaŋ.” ²¹ Eumbi tambane enguk, “Amatam Yambattok manda nandɨmbi kɨmɨt-kleaŋ endɨla mek nokok mena kwayanai taŋ.”

Ama Sisɨnɨk Yesu endɨ gembɨn daut semguk

Sasale gɨta tuk guaŋdɨ Yesulok man taŋgoneŋgɨmɨk

²² Nain nola Yesulɨ gwaŋgwaŋii gɨta kɨkeŋ plon lombi enguk, “Tuk guaŋ dikŋembi, tambon kandaŋ ŋana” eumbi, wolok ŋanepi ŋaŋɨliŋ. ²³ Ŋaŋɨpi, douli tɨmbɨ gwaseim douŋguk. Dou palɨmbi, kwet jaŋgɨnnan nanin sasale wopumgan tuk guaŋnan pɨm pendɨliɨmbi, tuk kɨmɨn gɨtik mɨlap tawambi, kɨkeŋ gɨnaŋ pɨm tokŋeumbi, mɨlap wopum gɨnaŋ pakɨliŋ. ²⁴ Tɨmbi gwaŋgwaŋiilɨ dounan nanin tɨmbɨ sɨlikŋembi nɨŋɨliŋ, “Bep bep, nɨndɨ ip kɨmnepi

tamiñ!” Eumbi mɪlapi, sasale wakıt tuk kımın wopungan lopılat sınık wın enombıumbi, sasalelı kıl p eumbi, tuktı busukñenengan pakuk. ²⁵ Tımbi gwañgwañiıla ñındıñ enguk, “Nekta nım nandı-kılıkti tañ?”

Wındıñ eumbi mısımbi, nanandı kena tımbi, nısi waliñgan ñındıñ e-nandı tıñgılıñ, “Ama ñın en nin sınık, ñala sasale gıt tukta bo manda kwambiñ enbumbi, man tañgoneamık?”

Yesulı yal kolan asup ama nolok gınan gınañ nanın ep kleñguk

²⁶ Yesu gıt gwañgwañii endı tuk guañ dıkñembi, Gelasa amatamdok kwet Galili distrik dat kandañ patak wandıñ ña suañgılıñ. ²⁷ Tımbi Yesulı kwet kwambiñnan loumbi, ama walinin no yal kolannat endı endoñ bıñguk. Ama walı nain ombapgan it ba dasindasin ka-mısımbi, biatan ama sumnan dou-mılat tımbi kulıñguk. ²⁸ Endı Yesu kañbi, kesiinan pi pım papi, kwawa tımbımbi, yal kolandı Yesu ka-nandı-tomgukta amalok man plon wopungan ñındıñ kıtımbi nıñguk, “O Yesu, Yambat Loloñ Sınık endok Nıñañ, dık nek tı-namepi bılañ? Dık nandı-nambi, kena gım nım namıñ.” ²⁹ Yesulı yal kolan ama wın bim poñauktok manda kwambiñ nıñgukta yal walı wındıñ eñguk.

Yal kolan ama wolok gınan gınañnan pakılıñ endı nı-gıñgıneumbi, tı-kelakelam pa tılıñguk, wala tımbi amalı nain asup sen kwambiñlı kii kesii topbi, nım pi ñauktok kadıkñeañgılıñ, gan endı sen tımbı dıkñeumbi, yal kolandı nıkleumbi, kwet ama nımnatnan ña kulıñguk. ³⁰ Tımbi Yesulı nı-nandımbi eñguk, “Koka nin?” Eumbi, yal kolan asuptı endok gınan pı-ñımiñgılıñda tımbi “Kotna Kımın Gıtık” nıñguk. ³¹ Tımbi yal kolandı ñındıñ nımbi eñgılıñ, “Dık jımbıñ ñaneñdok nım nını-muleñ” wındıñ embi nı-gıñgıne tıñgılıñ.

³² Kwet klokloñen wandıñ bıt asuptı mina-pakılıñda tımbi yallı Yesu ñındıñ nı-gıñgıneñgılıñ, “Dık nandı-nımbi, bıt endok gınañjınan pıneñ.” Eumbi nandı-semguk. ³³ Nandı-semumbi, ama gınan nanın poñambi, bıttok gınañjınan pımbi, bıt kımın wopumdı kwet kloñnan wolok woñep pı ñambi, tuk guañnan pımbi, tuk nambi kım-taleñgılıñ. ³⁴ Wındıñ tımbımbi, bıt yambındıkñe amalı nek indañguk wın kañbi pi ñambi, wolok kasat amatam it kwelan ba kanda ilan ña tı-semgılıñ.

³⁵ Tımbi amatamdı nepek indañguk wın kanepi Yesuloñ bımbi kañgılıñ wın: ama dama yal kolannat kulıñguk endok nanandı dıkleumbi, dasindasi dasımbi, Yesulok kesiinan pipalım kañbi mısıñgılıñ. ³⁶ Tımbi nepek nek indañguk

win dausili kañgiliñ endi ama yal kolannat kuliñguk nitek kindem dañguk wolok kasat amatam diwinda ti-semgiliñ. ³⁷ Windiñ timbimbi, Gelasa nasi gitikgandi Yesu kundit tiñguk wala kolan misimbi, kwesi biuktok ni-nandiñgiliñ. Ni-nandumbi nandi-sembi, yambim ñauktok kikeñ plon loñguk. ³⁸ Timbi ama yal kolannat kuliñguk endi Yesu gita kuuktok ni-nandi tiñguk, gan Yesuli ilan ni-mupi, ñindiñ niñguk, ³⁹ “Dik ikanan undanem ñambi, Yambatti kundit engano sinik ti-gamik wolok kasat amatamda ti-semekañ.” Eumbi, walinin pimbi, it kwelan undanem ñambi, Yesuli nepek ti-ñimñguk win amatam gitikta kasat ti-semguk.

Yesuli tam jimbalat no timbi kindem daumbi, wembe no kimnan nanin timbi milakuk

⁴⁰ Yesuli bindambo tuk guañ tambon kandañ ña suaumbi, amatam en mandi pakiliñ gitik endi silisili timbi, not ti-ñimñgiliñ. ⁴¹ Timbi it kiyaulok kandikne ama no koi Jailus endi Yesuloñ bimbi, kesiinan pi pindim dou papi, kakukulembi, enlok ilan nañgip ñauktok niñguk, ⁴² win wemban noñgan sinik gwilat 12 en kimbepi tiñgukta timbi windiñ tiñguk. Timbi Yesuli nandi-ñimimbi, en gita ñañilimbi, amatam kle ñañgiliñ endi kle-gimbupi ñasiñgan ñasiñgan tiñgiliñ.

⁴³ Timbi tam no tam jimbat inda-ñimimbi, ama noli en timbi kindem dauktok tuop nimda ti-tlaliimbi, gwilat 12 ombiñguk.* ⁴⁴ Endi Yesu siñgin kandañgan timbi dumalaumbi, dasindasinlok bleblem tike-kaumbi, wolongan wekaili kalandañguk. ⁴⁵ Timbi Yesuli enguk, “Nindi neplak?” eumbi, amatam gitikti “Nim nim” eumbi, Petoli niñguk, “Bep, dik amatam kimin wopumdi gep kle gimgim embi, ñasiñgan ñasiñgan tañ win!” ⁴⁶ Gan Yesuli giñgimbi enguk, “Nimbek ñali kindem dauktok nepmimbi, gembinali kena timbim nandilet win!” ⁴⁷ Windiñ eumbi, tam endi pat-sembektok tuop nim win nandi-daklembi, blañblañem bimbi, Yesu kesiinan pi papi, amatam dausinan kusei nekta tike-kañbi, wolongan kindem dañguk wolok kasat ti-ñimimbi ni-siwikuk. ⁴⁸ Timbi Yesuli niñguk, “Wembana, nanandi-kiliktiñgalì gep timbi kindem dalañ, ñala busukneñgan ñau.”

⁴⁹ Yesuli manda windiñ eñilimbi, ama noli it kiyau kandiknelok ilan nanin manda tikembi, Jailusloñ bimbi niñguk, “Wembaña ip sembi, wala timbi endaut nimimbi, slakan wandiñ kesik gawat nim ñau.” ⁵⁰ Gan

* **8:43:** Nandi-tale ama diwindi manda kusip no gamañgot patak eañ. Win ñindiñ, “Endi minem kwilikwilili gitik wasap amala em-taleñguk.”

Yesulí mandan wín tikembi, Jailus ñíndíñ níñguk, “Ním mísíwíñ, nandí-kílikítíñgot tí-namíñ. Tímbi wembaña kíndem dautak.” ⁵¹ Wíndíñ embi, ña Jailuslok ilnan tombi, it gíñañnan ama díwín ním lonelíñdok e-kímísip tí-sembi, Petlo, Yoane, Yakobo tím wembelok meñ beu endíñgot yanañgílim loñgíliñ.

⁵² Tímbi amatam it gíñañnan pakíliñ endí gítik wembela kut-blambla embi mano tí pakíliñ, gan Yesulí enda ñíndíñ enguk, “Wembe ñín ním sembík, endí slak dou patak, wala tímbi mano ním tímbit.” ⁵³ Wíndíñ eumbi, wolok pakíliñdí wembe wín ikan sembíñguk wín ka-nandíñgíliñda tímbi Yesulok mandala nandum tlal tímbitímbi, tíkíle manda níñgíliñ. ⁵⁴ Gan Yesulí wembe kii plon tikembi kítí-ñímímbi níñguk, “Wembe, dík mílat!” Eumbi, ⁵⁵ wembe wolok gíñañ típtí undane bí píumbi, wolongan mílakuk. Mílalímbi, Yesulí nanañ no míumbi nambektok enguk. ⁵⁶ Tímbi wembe meñ beulí kundit wín kañbi ka-sílikíñemi, nanandíñjet ním dakleñguk. Gan Yesulí ení-kímísip tí-sembi, nepek indañguk wín ama nola ním enínelíñdok enguk.

Ama Sísiník Yesu endí gwañgwañii kena embi, en nin wín dausínan tímbití kwambiñ dañguk

9

Yesulí gwañgwañii 12 kenala ení-mukuk

¹ Tímbi Yesulí gwañgwañii 12 kítí-semum bíumbi, yal kolan gítik ep kleklelok ba jímbat kusei kusei ep tímbití kíndem dalok gembí embi, ² amatam ep tímbití kíndem danelíñdok ba Yambattí yambí-díkíñelak wolok gíñgít eu píuktok ení-mukuk. ³ Ení-mupí enguk, “Telak ñanepi nepek no ním mep ñanekalíñ, wín toñanjí ba líksí ba nanañ ba mánem ba kiupí díwín ním epbí ñanekalíñ. ⁴ It kwet nolok tombímbi, it molom nolí saní-tiañeumbi, endok ilnan lonekalíñ tuop, it wolokgot dou-mílat tímbití, walinin pímbi it kwet nolok ñanekalíñ. ⁵ Ba it kwet nolí not ním tí-samnekalíñda, it kwet wín binekalíñ wolonda síndí Yambattí enda nandum pí-síník talak wín daut semnelíñdok wínasílok dausínan kesísí plon kílikílik wíñgan wíp ma-mañeum píumbi ñanekalíñ.” ⁶ Tímbití gwañgwañiilí Yesu bímbi, it kwet kle-gímbut ñambi, kwet tuop gíñgít manda kíndem eu píumbi, amatam ep tímbití kíndem dañgíliñ.

Elottí Yesu wín nin síník wín ním nandí-dakleñguk

⁷ Tímbití Galilí kwettok kandíkíñe ama Elot endí Yesu gít gwañgwañii nepek engano síník gítik tíñgíliñ wolok kasat

nandĩmbi, kusei ñĩndĩñda endok nanandĩn nĩm dakleñguk: ama dĩwĩndĩ “Yoane tuk ii-sem endĩ kĩmnan nanin mĩlakuk” wĩndĩñ pa eñgĩlĩñ, ⁸ dĩwĩndĩ “Elia bĩndambo indauktok mandĩngĩmĩñ endĩ wakan indañguk” wĩndĩñ pa eñgĩlĩñ, tĩmbi dĩwĩndĩ “Plofet ama damañgan sembĩñguk no kĩmnan nanin mĩlakuk” wĩndĩñ pa eñgĩlĩñ. ⁹ Tĩmbi Elotti eñguk, “Yoane wĩn nak ewambi, bim wĩlĩ dikĩñeñguk. Wĩndĩñda tĩmbi ama ñĩn endok koi gĩngĩtti nokok pawañna gĩnañ piñguk wĩn nin sĩnĩk?” Wĩndĩñ embi, Yesu kauptok telak pa lonjĩnguk.

Yesulĩ ama 5,000 nanañ emguk

¹⁰ Tĩmbi enĩmumulĩn endĩ Yesuloñ undanem bĩmbi, kena nek tĩngĩlĩñ wolok kasat tĩ-ñĩmĩmbi yanañgĩlĩmbi, nĩsĩngot it kwet no koi Betsaida kandañ ñañgĩlĩñ. ¹¹ Tĩmbi amatam kĩmĩn wopumdi gĩngĩt wĩn nandĩngĩlĩñda endĩ Yesu klembi, ñañguknan ñañgĩlĩñ. Ña tombĩmbi, Yesulĩ yambĩmbi not tĩ-sembi, Yambattĩ amatamĩii yambĩdikĩnelak wolok plon manda enbi, amatam ep tĩmbi kĩndem danelĩndok nĩ-nandĩngĩlĩñ wĩn ep tĩmbi kĩndem dañguk.

¹² Tĩmbi timlala tĩmbĩmbi, gwañgwañiilĩ Yesuloñ bĩmbi nĩngĩlĩñ, “Ñĩn kwet sĩlaninnan pakamĩñ, wala dik amatam enĩ-mulĩmbi, it kwet ba kanda it ñasĩngan pakañnan ñambi, nanañ tuk ba doundou it tĩmbĩ indawĩn.” ¹³ Eumbi enguk, “Sĩn ep towiwĩt!” Eumbi nĩngĩlĩñ, “Ñĩndĩ plaua nanañ kĩt tambon gĩt mĩkbalak tĩpetgot pat-nĩmlak. Ba dik nĩndĩ ñambi, amatam gĩtĩk ñolok nanañ tuaneñdok wĩndĩñ nandĩ-nĩnĩlañ ba?” ¹⁴ Amatam asup kĩmĩn tĩ-pakĩlĩñ, gan amalok kwĩnakwĩnatsĩ wĩn 5,000 ba nek. Kusei wala tĩmbi gwañgwañiilĩ wĩndĩñ eñgĩlĩñ. Eumbi, Yesulĩ tambane enguk, “Amatam ep danbĩmbi, kĩmĩn no 50 no 50 wĩndĩñ pipalĩt.” ¹⁵ Wĩndĩñ eumbi, wolok tuop ep danbĩmbi pi pakĩlĩñ. ¹⁶ Tĩmbi Yesulĩ plaua kĩt tombon gĩta mĩkbalak tĩpet wĩn epbi, kunum plon deium loumbi, Yambat we ñĩmĩmbi, nanañ wĩn ombĩmbi, amatam dani-semnelĩndok gwañgwañiila emguk. Emumbi, ¹⁷ gĩtĩkgandĩ nañgĩlĩñ. Na tokĩne-taleumbi, nanañ na tla biñgĩlĩñ wĩn gamap dasiumbi, sandĩñ lĩk 12 tokĩneñgĩlĩñ.

Petlolĩ Yesulok kusei e-dakleñguk

¹⁸ Nain nola Yesulĩ engan nĩmolo kena tĩ-pap bĩmbi, gwañgwañiilĩ en gĩta pakĩlĩñ enda enĩ-nandĩmbi eñguk, “Amatamdi naka nin pa nanañ?” ¹⁹ Eumbi tambane nĩngĩlĩñ, “Asuptĩ dĩka Yoane tuk ii-sem pa ganañ, ba dĩwĩndĩ Elia bĩndambo indañguk wĩndĩñ pa eañ. Tĩmbi dĩwĩndĩ plofet damanin no mĩlapi kulak wĩndĩñ pa eañ.” ²⁰ Wĩndĩñ eumbi,

nisi la eni-nandi mbi eñguk, “Gan sinla naka nin pa nanañ?” Eumbi, Petloli “Dik Mesia Yambatti ganbi taleñguk” wíndiñ niñguk, ²¹ gan Yesuli enla Mesia sinik win ama nola nim eninelñndok kimisip kwambiñ ti-sembi ²² yousimbi enguk, “Nak Ama Sisinik nepek ñndiñ inda-namektok een: Juda nindok ama biesi, tapma ama biesi gita endikñe manda nandi-tale ama endi nambum tuop nim timbimbi, siñgi wit-nambi, piñgip gawat asupgan nambi, nuli kimbambi, sandap tipet git no timbimbi, Yambatti nep timbim mlaletat.”

²³ Timbi Yesuli ama gitikta ñndiñ enguk, “No en nokok giñgit indam kuupi nandilakta, endi enlok nanandin siñgi wilimbi, sandap noñgan noñgan kloñbali tike bemi, nak nep kle kuuktok elet. ²⁴ Nekta, no en wíndiñ nim timbi, kwelalok kuñgun enlok tike kamaiupi nandilakta, kuñgu kwambiñ wali pailmekak. Timbi no en naka timbi kwelalok kuñgun biuktok ti-pañgitam patakta, kuñgu kwambiñ wali palmekak.

²⁵ Tikap amali kwelalok nepenepek kusei kusei gitik ep kasileñipi, kuñgun kolalak ba pailmlak, nepenepek wali en nitik timbi londauk? Win tuop nim. ²⁶ Tikap kwelan ñolok ama noli naka ba mandanala mayektalakta, endi kilamek! Neta, nain taletalenan nak Ama Sisinikti undane bi tombi, nakit Bepna ba kunumdok eñalo nindok nulñnulin wali nep gimbulimbi, wolonda nak ama wala mayektañimimbi, siñgi wilmetat. ²⁷ Gan nak biañgan sanlet: ñi ikañ sindoñnan nanin diwin endi gama kaik kuñpi, Yambatti amatam indañgan yambi-dikñelak win kanekaliñ.”

Yesulok piñgiu walan engano tikileñguk

²⁸ Yesuli wíndiñ eu taleumbi, sande noñgan ñaumbi, Petlo, Yoane git Yakobo yanañgipi, nimolo timbepi kwet jañgin nolok loñguk. ²⁹ Lombi, nimolo tiñilimbi, mam dai walan engano sinik tikileumbi, dasindasinli bo satnin sinik koli saleñguk. ³⁰ Timbi platik sinik ama tipet, Mose git Elia, endi Yesu gita manda embi ikimik. ³¹ Kunum nulñnulinli ep gimbulimbi, Yesuli kwet bimbi ñaukak wolok plon manda eñgimik, win endi Yambattok nanandin kimikleñipi, Jerusalem kimbektok tiñguk. ³² Eñilimbi, Petlo git noliit endi douli ep timbi gwaseimbi dou pakiliñ.

Pakap silikñembi, Yesulok nulñnulin wakit ama tipet en gita ikimik yambiñgiliñ. ³³ Timbi ama tipet endi Yesu bim ñañilimbi, Petloli Yesu niñguk, “Bep, ñi pakamiñ win kindem sinik. Ñala it jala tipet git no kinditna, dikok no, Elialok no, Moselok no.” Petloli manda eñguk wolok kusei nim nandi-dakleñipi, joñgo eñguk. ³⁴ Eñilimbi,

mulukualí indambi ep tímílimbi, gwañgwalí mísíñgíliñ. ³⁵ Tímí mulukua gínañnan kítkítí nolí kítimbi enguk, “Ñín nokok níñana. Nak en kenana tímbehtok kasíleñgut; síndí endok mandan tíke-kíliñ e-kunekalíñ.” ³⁶ Manda eu taleumbi, gwañgwalí Yesu engan ílimbi kañgíliñ. Tímí nepek kañgíliñ wala manjí galíumbi, nain wolonda ama nola kasat ním tí-ñímíñgíliñ.

Yesulí gwañgwa nolok yal kolan no kle kolímíñguk

³⁷ Kwet salaumbi, Yesu gít gwañgwañii típet gít no endí kwet jañgínnan nanin pí-taleumbi, amatam kímín wopum en mandí-pakíliñ endí kanepi bíñgíliñ. ³⁸ Tímí ama no boñgípsínan pakuk endí kí-tí-ñímímbi eñguk, “Endaut, nak dík níñana noñgan síník wín nandí-ñímeñdok ganí-kukulelet. ³⁹ Nain nain yal kolan nolí tíke-kwambíñ dam tí-lamílimbi, platik síník kwawa wopum tímí, gembí kolímí, man payak pa lambílak. Tíñípi, nain noñgan noñgangot kañbíumbi, kíndem pa patak. ⁴⁰ Wíndíñda tímí nak gwañgwañgailí yal kolan wín klenelíñdok ení-kukulelet, gan endí yal kolan wín klenepi tí ním kambí bilíñ.”

⁴¹ Tímí Yesulí tambane eñguk, “Amatam man ñíndíñgít kuañ síndí ama kelakelamesí, tímí nanandí-kílíktíñjí ním pat-samlak. Nak sín gíta kuñgula kunjít tílet. Nain nítek síník gamañgot sín gítañgan kuwambí, nanandí-kílíktí índa-samekak?” Wíndíñ embi, gwañgwa beula nímí eñguk, “Níñañaña nañgíp ñolok bo.” ⁴² Nañgíp bíñílimbi, yal kolanlí tíke kolímí, kwelan pímbi, gembí kokuk. Gan Yesulí yal ní-ñombímbi kle kolím íñaumbi, gwañgwa tímí kíndem daumbi, bíndambo beulok kíinan kímíkuk. ⁴³ Tímí amatam gítík endí Yambattok gembín wopum wandín kañbí ka-gítíñgítík embi, nanandíñjí ním dakleñguk.

Yesulí en ba gwañgwañiilok kusasi ení-kaik tañguk

Amatamdí nepenepek gítík tíñguk wala nanandí kena tíñílimbi, Yesulí gwañgwañiila enbí eñguk, ⁴⁴ “Síndí pawanjí kímípi, manda ñín sanbep tílet wín ním nandí-kamalanekalíñ. Nak Ama Sí-síník kanjíknailok kísinan napítnelíñdok een.” ⁴⁵ Gan gwañgwañiilí Yesu nek eñguk wín ním nandí-dakleñgíliñ. Manda wolok kusei kímísembí-semínda tímí ním nandí-kíliñ embi, Yesu ní-nandínepi mísíñgíliñ.

⁴⁶ Tímí endí kusei kímípi, nísílok boñgípsínan nindí loloñ síník tílak wala e-ka-lamít tíñgíliñ. ⁴⁷ Tímí Yesulí gínañ nanandíñjí ka-nandí-daklembi, gwañgwa mínam no tíke tiañe bímbi, en gíta kímíli ílimbi, ⁴⁸ ñíndíñ eñguk, “No en síndok boñgípsínan pímbíñen síník kulakta walí wakan

loloñ sɪnɪk, wala tɪmbi no en nak nandi-nambi, gwañgwa ñandin nola not tɪ-ñɪmlakta, endɪ naka not tɪ-namlak, tɪmbi no en naka not tɪ-namlakta endɪ Yambatta not tɪ-ñɪmlak, wɪn Yambat nin nak nani-mukuk enda not tɪ-ñɪmlak.”

⁴⁹ Tɪmbi Yoanelɪ nɪñguk, “Bep, ama nolɪ dɪkok koka kɪtɪmbi, yal kolan ep kleumbi kañgɪmɪñ, gan endɪ nɪn gɪta nɪm kuñpi, nɪm gep klelak, wala tɪmbi nɪndɪ nɪ-kɪmɪsip tɪ nɪm kañ biñgɪmɪñ.” ⁵⁰ Wɪndɪñ eumbi, Yesulɪ nɪñguk, “No en kanjɪk nɪm tɪ-samlakta endɪ not tɪ-samlak, wala tɪmbi sɪndɪ slakan nɪ-kɪmɪsip nɪm tɪ-ñɪmnekaliñ.”

Yesu kle-kuñgu wali mɪlapmat

⁵¹ Yesu kunum gɪnañ nañgɪp lololok nain tɪmbɪ dumalañɪlɪmbi, nandi-gembilañpi, Jerusalem ñauktok ñañguk.

⁵² Ñañpi, ama dɪwɪn enɪ-mulɪmbi, telak dama ñañgɪlɪñ. Wɪn Yesu gɪt nolilok tɪ-jumut tɪ-semnelɪñdok ñambi, Samalia it kwet nolok ñam tomgɪlɪñ. ⁵³ Gan Yesulɪ Jerusalem ñaup tɪñgukta tɪmbi wɪnasɪlɪ enda nɪm nɪtiañenelɪñdok nandiñgɪlɪñ. Wɪndɪñ tɪmbɪmbi, ⁵⁴ Yesulok gwañgwañiit Yakobo gɪt Yoane endɪ wɪn nandiɪmbi, nɪnandiɪmbi eñgɪmɪk, “Wopum, nɪtɪ kɪtɪ nɪ-nandiɪndambi, komba kunum gɪnan nanin pɪmbi, ep dɪum talenelɪñdok nandiɪlañ ba?” ⁵⁵ Eumbi tɪkɪle yambɪmbi, gwañgwa tɪpet wɪn enombɪumbi ⁵⁶ yousɪmbi, it kwet nolok ñañgɪlɪñ.

⁵⁷ Telaknan ñañpi, ama nolɪ Yesula ñɪndɪñ nɪñguk, “Dɪk wandɪñ ba wandɪñ ñaupi, ñaukañ tuop gep kle kuutat.” ⁵⁸ Eumbi nɪñguk, “Klinalok toñgaut endɪ tombañjat, ba monɪk kunum plon kuañ endɪ bo isɪat, gan nak Ama Sɪsɪnɪkgan it nɪm pat-namlak.”

⁵⁹ Tɪmbi Yesulɪ ama nola ñɪndɪñ nɪñguk, “Bɪ nak nep kle ku!” Gan ama wali ñɪndɪñ tambane nɪñguk, “Wopum, dɪk nandi-namumbi, dama ñambi, betna kɪndiletat.” ⁶⁰ Eumbi nɪñguk, “Yambiumbi, kɪmɪkɪmɪn* nɪsɪ nosii ep kɪnditnekaliñ. Gan dɪkta ñambi, Yambattɪ amatam ɪndañgan yambɪ-dɪkñeukak wolok gɪñgɪt eu pɪukak.”

⁶¹ Tɪmbi ama nolɪ bo Yesula nɪmbi eñguk, “Wopum, nak gep kle-kuuttok nandiɪlet, gan nandi-namum dama ilan ñambi, sambatnai enba nandumek bɪ gep kleutat.” ⁶² Eumbi nɪñguk, “No en kena kusei kɪmɪpi, glimona pa tɪlak endɪ Yambattok kapmainan kena tɪndɪlok tuop nɪm.”

Ama Sɪsɪnɪk Yesulok gwañgwañiilɪ nɪtek kuñgulok

* **9:60:** Yesulɪ kɪmɪkɪmɪnɪla eñguk endɪ ama Yambattok dainan kuñgunjɪ nɪmnat enda eñguk.

10

Gwañgwañiili kenanjî nitek tîndîlok elak

¹ Siñgi Yesuli bîndambo gwañgwa 70 enbî taleumbi, endî it kwelan ba kwet ñaup eñguk tuop wandîñ gwañgwañiili tîpet tîpet telak dama ñanelîndok enî-mupi, ² ñîndîñ enguk, “Bien mepmeptok wîñ asup, gan kena tîndîlok ama wîñ lakat, wala tîmbi sîndî kena molom nîmolo tî-ñîmîumbi, kena ama dîwîñ ep tîmbî indaumbi, kenan gînañ enî-mulîmbi ñanekaliñ. ³ Ñawit! Ñambi, ñîndîñ nandînekalîñ: sîndî sipsip nîñañ wandin kamot moyen sañan endok boñgîpsînan nak sanî-mulambî ña kunekaliñ. ⁴ Sîndî ñanepi, mînem wakî lîk ba kesîsî gwîlap wîñ nîm mep ñanekaliñ. Tîmbi telak plon ama yambîmbi, manda manda nîm tî-semnekalîñ.

⁵ It nolok ba nolok lonepi, dama it wolok pakañ enda we sembi, ñîndîñ enînekalîñ, ‘Busuk pat-samun.’ ⁶ Tîkap busuk molom nolî it wolok kulakta, busuk mandanjîli enda gwîlam tî-ñîmekak. Tîkap nîmda, busuk mandanjî walî sînoloñ undane bîukak. ⁷ Sîndî it pîmbîñ nîm kunekaliñ. Kena tîndîñ ama enda tuan ombî-mîlok, wala tîmbi it lonekalîñ wolokgot pipat-mîlat tîmbi, nanañ tuk sep towîmbi nanekaliñ walî wakan tuanjî tîlak.

⁸ It kwet nolok ña tombîmbi sep tiañembi, nanañ samumbi nanekaliñ. ⁹ Tîmbi wandîñ ama jîmbatsîat ep tîmbî kîndem dambi, wînasîla ñîndîñ enî-tî-kunekaliñ, ‘Yambattî indañgan sambî-dîkîneuktok nainîñ dumala-talelak.’ ¹⁰ Tîmbi nain nola it kwet nolok ña tomñîlîmbi, sep tiañem not nîm tî-samumbi, wolonda sîndî ipakanan ñambi, ñîndîñ enînekalîñ, ¹¹ ‘Nîtî sîndok plap no nîm tîke ñamîk, wîñ sîndok kîlîkîlîksîlî kesîtnetnan galîlak wîñ bo wîp mamañendambî pîumbi, sînlak pat-samekak. Ganmek sîndî ñîndîñ nandîwît: Yambattî indañgan sambî-dîkîneuktok nainîñ dumala-talelak.’ Sîndî wînasîla wîndîñ enînekalîñ.* ¹² Nak ñîndîñ sanlet: tombon ombî-tîketîkelok nainnan amatam siñgi wît-samsamîñ endok tombonjîlî kolan tîndîñ Sodom it kwelan kuñgîlîñ endok tombonjî maklelak.

¹³ Kolasin gît Betsaida nasi sîndî kilañmet! Yambattî salamîlekak! Nak kundit gembînat asup sîndok kandañ tîñgut walî Tilo ba Sidon it kwelan indaumda, platik sînik wînasîlî gînanjî tambanembi, blandok dasindasin dasimbi, kwîlîñ plon pipatnelîñ.† Gan sîndî gînañjî nîm

* **10:11:** Wîndîñ tînelîñda, wînasîla ñîndîñ daut semnelîñ: no en gwañgwalok mandanjî siñgi wît-semañ endî Yambatta siñgi wîlmañ. † **10:13:** Kolasin gît Betsaida nasi endî Juda amatam, Tilo gît Sidon nasi endî Judalok sambat nîm.

tambaneñgılıñ, ¹⁴ wala tımbi Yambatti amatam yambidanbekak wolonda sındi tombon ombi-tikenekalıñ walı Tilo gıt Sidon nasi tombonjı makleukak. ¹⁵ Tımbi Kapaneam nasi, sındi ‘Yambatti kunum gınañ nıp loukak’ wındıñ nım nandınekalıñ! Nım sınık, sındi jımbıñ sep kolı pınekalıñ.”[†]

¹⁶ Tımbi Yesulı yousımbi, gwañgwañiila enguk, “No en mandanjı nandı-tıke-kılıñ eukak endı nokok mandana nandı-tıke-kılıñ eukak. Tımbi no en siñgi wıt-samekak endı naka siñgi wıt-namekak. Gan no en naka siñgi wıt-namekak endı Yambatta siñgi wılmekak, wın Yambat nındı nak nanı-mukuk enda siñgi wılmekak.”

¹⁷ Tımbi gwañgwa 70 Yesulı kena tındılok enı-mukuk endı sılsılı plon undane bımbi nımbi eñgılıñ, “Wopum, nındi ñambi, dıkok koka plon kena tınambi, yalı kolan endı bo mandanı pa tañgoneañ yañ!” ¹⁸ Eumbi enguk, “Nak Satandı pıumbi ka-tuakut wın pısapısattı kunum gınañ nanin pılak wandin. ¹⁹ Nandañ: sındi malet ba kauñ ep yalinelıñdok ba kanjıknı Satan endok gembın gıtık tıke-pı yalinelıñdok nak ikan gembı sam-taleñgut pat-samlak, wala tımbi nepek nolı sep tımbı kolauktok tuop nım. ²⁰ Gañgan sındi yal kolandı manjı tañgoneañ wala sılsılı nım tınekalıñ. Nım. Sındok kosı kunumdok kot sambat gınañ youyoulın patak wala mek nandı-koñgom tınekalıñ.”

²¹ Nain wolonda Dındım Woñdı Yesulok gınannan sılsılı wopum tımbı tokñe-ñımumbi, ñındıñ eñguk, “Bep, kunum kwet molom, nak ñındıñda ganı-kındem dalet: dık nanandıñga ama nanandınjıat ba nandı-daklenjıat enda kımısembıñguñ, wandıgan embi wın amatam nanandınjı nımnat enda tımbı dakle-semguñ. Biañgan sınık, Bep, dık wındıñ tımbepi nandıñguñ tuop tıñguñ.” ²² Tımbi amatamda ñındıñ enguk, “Bepnalı gembın ba nanandıñ gıtık wın naka nam-taleñguk. En noñganlıñgot nak Nıñañ nıtein wın nandı-namlak. Tımbi nak wakıt ama nin nak ep kasılembi, Bep daut semlet nındıñgot Bep en nıtein wın nandı-ñımamıñ.”

²³ Yesulı gwañgwañiı gıta nısiñgan palıñlımbi, ñındıñ enguk, “Amatam nındı nepek sındı kañ woloł tuop dausılı kañ endı amatam dıwın yapma kle-pakañ. ²⁴ Kusei ñındıñda wındıñ sanlet: plofet ama gıta ama wapmañ damañgan kuñgılıñ asuptı nepek sındı kañ wın kanepi nandı-koñgom tıñgılıñ, gan endı nım kañgılıñ, ba manda sındı nandañ wın nandınepi nandı-koñgom tıñgılıñ, gan endı nım nandıñgılıñ.”

[†] 10:15: Yesulı Kapaneam it kwelan kuñpı dou-mılat tıñguk, gan wınası asuptı nanandı-kılıktı nım tı-ñımıñgılıñ.

Samalia amali ama no not ti-ñimñguk windiñgan ginañ busuk ti-kulok

²⁵ Nain nola endikñe manda nandi-tale ama noli Yesuloñ bi indambi, Yesulok nanandin ka-nanduktok e-ka timbi niñguk, “Endaut, nak nitek timbi, kuñgu taletalen nimmnat win kasilewit?” ²⁶ Eumbi ni-nandimbi eñguk, “Endikñe manda nitek youyoulin patak? Win ninimbim nandina.” ²⁷ Eumbi, nin tambane niñguk, “Dik ginañga ba ginañga tip, gembinañga ba nanandinañga win Wopum Yambatka endok gitik bi-ñim-taleumbi palmekak. Timbi ditnala nandilañ, windiñgangot nokala nandi-ñimekañ.”[☆] ²⁸ Windiñ eumbi, Yesuli niñguk, “Manda win tambane elañ win dindim sinik. Dik windiñgan ti-ta-kulañda, kuñgu kwambiñ pakamekak.”

²⁹ Timbi ama wali ‘Endikñe manda kimik-taleñgut’ windiñ inda-dakleuktok Yesula nindiñ ni-nandimbi eñguk, “Timbi ninda nandiwambi, notna timbekak?” ³⁰ Eumbi, Yesuli tambane eyout manda no nindiñ eñguk, “Ama noli Jerusalem nanin Jeliko it kwelan pim ñaupi, telaknan ñañipi, ama piñdasi endok kisinan loñguk. Loumbi wipi, dasindasin git kwilikwili gitikan lom tike-ñim talembi, ama en kak bim ñaumbi, kimbepi ti pakuk. ³¹ Paliñilimbi, nindiñ indañguk: tapma ama noli telak wolokgan pim ñambi ka-kimnemi, giñgiñgan ñambi, makle ñañguk. ³² Ñaumbi, tapma ittok kena ama noli bo wolok bi tomguk endi windiñgangot ka-kimnemi, giñgiñgan ñambi, makle ñañguk. ³³ Gan ama Samalia nanin no telak wolokgan ñañguk endi ama win pakuknan bi sua kañbi, blan ti-ñimbi, ³⁴ endoñnan ñambi, wandan win tuk galkñat wakit wain tukti wipi timilimñguk. Ti-talembi, enlok doñki plon kimilim loumbi nañip ñambi, patnandi ilan kimipi ka-dikñeñguk. ³⁵ Salaumbi kañip ñaupi, kena nain tpet wolok tuan minem jimbi, patnandi it molom mimi, nindiñ niñguk, ‘Dik ama nin ka-dikñeukañ, timbi minem gamlet wali nain nitepektok tuop. Makleukakta, siñgi undane bimbi, yousimbi gametat.’”

³⁶ Yesuli windiñ embi, endikñe manda nandi-tale ama ni-nandimbi eñguk, “Ama tpet git no endi ama nin piñdasilok kisinan loñguk win kañgilañ. Dik nitek nandilañ, endoñnan nanin ama nin endi ama wolok nol sinik indalak?” ³⁷ Eumbi niñguk, “Ginañ busuk ti-ñimñguk en.” Timbi Yesuli niñguk, “Dik bo ñambi, windiñgangot ti-kuukañ.”

Maliali Wopumdok mandan nandiñguk windiñ tilok

³⁸ Timbi Yesuli gwañgwañii git Jerusalem ñanepi, telaknan ñañipi, it kwet nolok tombimbi, tam no koi Mata endi ilan

ni-tiañeumbi loñguk. ³⁹ Loumbi, Matalok dalañ koi Malia endi Wopumdok kesiinan bi pipapi, mandan nandi-pakuk. ⁴⁰ Gan Mata endila nanañ neknek ti-jumupi, glimona timbi, Yesuloñ indambi ni-ñombimbi niñguk, “Wopum. Dalana nambiumbi, natnañgan nanañ ti-jumut kena tlet. Di k wala nim nandilañ ba? Nimbim bim, nep kimilin.” ⁴¹ Eumbi, Wopumdi tambane niñguk, “Mata Mata. Di k nepek asuptok nandi-bendi wopum timbi, ginaña mlatalak, ⁴² gan di k nepek noñgangotta tipikalañ. Malia endila win ep tindi kindem kasilelak win nim apma tkelok.

11

Bep Yambatta nitek nimolo ti-ñimlok

¹ Timbi nain nola Yesuli kwet nolok nimolo tiñguk. Timbi taleumbi, gwañgwañiilok nanin noli nimbimbi eñguk, “Wopum, Yoaneli gwañgwañiila nimololok sambat daut semguk, windiñgangot di k bo daut nimin.” ² Eumbi enguk, “Sindi nimolo tiñipi, ñindiñ enekalin,

‘Bep, di kok koka win giñgiñgan ti-gamlok.

Di k amatam gitik nip timbi giñgitkai indaneñ.

³ Di k sandap noñgan noñgan wolok nanañ nimin.

⁴ Nindi amatamdi yom ti-nimañ win gitik bi-semamin, wala timbi di k bo yomni bi-nimin.

Di k ti-kuyuk plon nim nimbimwin.’ ”

⁵⁻⁶ Windiñ embi yousimbi enguk, “Tikap di k tim boñgipnan noka nolañ ñambi, kitu silikñeumbi, ñindiñ nimbeñ, ‘Nokok notna noli telak bikap itnanan bumbi, nanañ towiupi yolonjlet, wala timbi di k nanañ tipet git no namin, timbi siñgimek tambon ombi-gamet.’ ⁷ Windiñ eumbi, noka it ginañgan dou patak endi ñindiñ tambane ganbek bek, ‘Di k nekta douñatnan nanin nep silikñelañ? It yama wesak ip kekakñet, timbi wembe gwañgwanail bo ip dou-talelin, wala timbi nitek mlapi gametet?’ ⁸ Nak ñindiñ ganba: endi windiñ ganbi, di k endok nolla timbi nim nandi-gamek bek, gañgan giñgineñgala timbi endi joñgo mlapi, nepek nekta tipikalañ win di k gamekak. ⁹ Windiñda nak sinla ñindiñ sanba nandiwit: Yambatta nimolo ti-ñimipi, nepek nola ni ti-kunekalinnda win kasilenekalin, nepek nola lonji ti-kunekalinnda win kanekalin, timbi yama wesak wit ti-kunekalinnda pisat-samekak. ¹⁰ Nekta, ama Yambattok plapta ni-nandañ endok kandañ win ñindiñ: ni-nandi tañdi kasileañ, lonjlonji tañdi kañ, ba yama wesak wikañ enda pisat-semalak.

11 Ba s̄indoñ nanin bep nindi niñañli m̄kbalakta ni-nandumbi, malet m̄iw̄ik ba? 12 Ba puput m̄inj̄ipta ni-nandumbi, kauñ m̄iw̄ik ba? 13 S̄indi kolan t̄indi ama, gañgan nepenepek kindem wembe gwañgwanjiila pa emañ. W̄indiñda n̄itek t̄imbi kunum Bep̄si endi ama nindi D̄ind̄im Woñ kas̄ileneliñdok ni-nandañ enda n̄im emek? N̄im ya, endi sapma klembi, e-nandañ tuop emekak.”

Yesu gemb̄inlok kusai w̄in ka-daklelok

14 Nain nola Yesul̄i ama nolok ḡinañnan yal kolan pi-ñ̄im̄imbi man sipmiñguk w̄in ni-kle-kol̄imbi po ñañguk. Ñaumbi, ama wal̄i manda eumbi, amatamdi kundit w̄in kañḡiliñ endi ka piasat t̄imbi, nanandi kena t̄iñḡiliñ. 15 Gan diw̄indi ñ̄indiñ eñḡiliñ, “Endi yal kolan pa ep klelak w̄in yal kolandok telak damanj̄i Belsebul endok gemb̄in plon t̄ilak.” 16 T̄imbi diw̄indi t̄i-kuyuk t̄i-ñ̄imbi, Yambattok gemb̄in palm̄ilak w̄in t̄imbi dakle-semektok jimba kundit no t̄imbektok niñḡiliñ.

17 Gan Yesul̄i ḡinañ nanand̄inj̄i w̄in ka-nandi-daklembi enguk, “Ama wapmañ nolok ḡiñḡit̄iil̄i tamb̄ipi, ni-s̄iñgan mineliñda endi biañgan kola-talenekaliñ. T̄imbi sambat noli bo w̄indiñgangot t̄inel̄iñda endi bo tawam papusen-emb̄i kolanekaliñ. 18 W̄indiñgangot t̄ikap Belsebul, w̄in Satan, endok sambaliil̄i tamb̄ipi, ni-s̄iñgan miañda, kenanj̄ili n̄itek kwambiñ dauk? W̄in tuop n̄im. W̄indiñda t̄ikap nak mandanj̄ilok tuop klembi, Belsebullok gemb̄inli yal kolan pa ep klewamda, nak endok kenan t̄imba kolauk.

19 T̄imbi nepek no w̄in ñ̄indiñ: t̄ikap Belsebul̄i gemb̄i namumbi, yal kolan ep kle-semamda, nindi nosii gemb̄i emumbi, endi yal kolan pa ep kle-semañ? Belsebul ba? N̄im bek. W̄indiñda n̄itek t̄imbi nokok plon w̄indiñ eañ? S̄indi naka manda juluñit nanañ w̄in nosiil̄i wakan t̄imbi dakle-samnekaliñ. 20 Gan t̄ikap nak biañgan Yambattok gemb̄inli yal kolan pa ep kleletta, ñ̄indiñ inda-daklelak: s̄indi Yambatti samb̄i-d̄ikñelak endok gemb̄in w̄in ikan boñḡipsiinan ka-nandañ.

21 Ama gemb̄inat noli miktok nepenepek ḡit̄ik t̄iw̄ili d̄ikñembi, ili ka-d̄ikñe-k̄iliñ elakta, ḡiñḡit̄iil̄i ep t̄imbi kolanel̄iñdok tuop n̄im. 22 Endi miktok nepenepel wal̄i t̄ike kamaiuktok nand̄ilak, gan ama no noli wolok gemb̄in maklelak endi ama woloñ b̄imbi, mik t̄i-ñ̄im̄imbi maklelakta, endi miktok nepenepel wak̄it ḡiñḡit̄iil̄i ḡit̄ik apma ep danbi, enlok noliila emlak.*

* 11:22: Yesul̄i eyout manda miktok plon eñguk w̄in enla wak̄it Satandok plon eñguk; Satan en ama gemb̄inat wandin, gan Yesulok gemb̄inli endok gemb̄in maklelak.

²³ Tĩmbi miktok kandañ wĩn ñĩndĩñ: no en not nĩm tĩ-namlakta endĩ kanjik tĩ-namlak, tĩmbi nĩndĩ nakĩta kena nĩm tĩmbi, gĩngĩtnai ep kĩmĩn tĩlakta endĩ ep kleum papuse-neañ.”

²⁴ Yesulĩ wĩndĩñ embi yousĩmbi enguk, “Tĩkap yal kolan nolĩ ama gĩnan gĩnañ nanin lambĩ poñaukta, endĩ yal pa kuañnan ñambi, pipapat lonjĩmbi kuwĩk. Lonjĩ tĩlapbi, ñĩndĩñ ewĩk, ‘Nak bĩndambo undane ñambi, pakutnan lowa.’ ²⁵ Wĩndĩñ embi, ña kawĩk wĩn: it wĩn ikan jamĩmbi tĩ-dĩndĩm em bĩmbin palek. ²⁶ Wĩndĩñ kañbi ñambi, yal kolan en makleañ kĩt tombon tĩpet yanañgĩlim bĩmbi, it wandĩñ lombi, wolok kuneliñ.† Wĩndĩñ tĩmbĩmbi, ama blangan. Nektã, dama yal kolan noñgandĩ ama wĩn tĩmbĩ kolaumbi, siñgi yal kolan asuptĩ tĩmbi kola sĩnik tauk.”

Yambattok mandan nandĩmbi tĩke kuañdĩ amatam dĩwĩn yapma kle pakañ

²⁷ Yesulĩ manda wĩndĩñ eumbi, tam no amatam kĩmĩn tĩ-pakĩliñ endok boñgĩpsĩnan pakuk endĩ kĩtĩmbi, ñĩndĩñ nĩnguk, “Tam gapbi, num gamguk endĩ amatam dĩwĩn yapma klembi patak.” ²⁸ Gan Yesulĩ tamdok mannan tĩkembĩ, ñĩndĩñ eñguk, “Wĩn amatam Yambattok mandan nandĩmbi tañgoneañ endĩ wakan amatam dĩwĩn yapma kle pakañ.”

²⁹ Amatamdĩ yousĩyousĩ pa bĩñĩlĩmbi, kĩmĩn wopungan indaumbi, Yesulĩ kusei kĩmĩpi, ñĩndĩñ enguk, “Amatam man ñĩndĩngĩt kuañ sĩndĩ kolasi. Sĩndĩ kusatna kañbi nambĩ-daklenelĩndok jimba kundit no kanelĩndok embi gĩngĩneañ, gan jimba kundit no nĩm daut samum kanekaliñ. Nĩm sĩnik. Wĩn Yonalok jimba kunditgot kanekaliñ. ³⁰ Nepek nek Yonala inda-ñĩmĩnguk wĩn Ninive nasila ñĩndĩñ daut semguk: wĩn Yambattĩ nĩ-mulĩmbi bĩnguk. Wĩndĩngangot nak Ama Sĩsĩnik nepek nek inda-namekak wĩn amatam man ñĩndĩngĩt kuañ sĩnda ñĩndĩñ daut samekak: wĩn Yambattĩ nani-mulĩmbi indañgut.

³¹ Kwet no koi Siba wolok tam wapmalĩ manda plon lololok nainnan amatam man ñĩndĩngĩt kuañ sĩn gĩta mĩlapi, kusasi tĩmbĩ dakleukak. Endĩ ama wapmañ Solomonda nandumbi, manda nandĩ-daklelok molom tĩmbĩmbi, endok mandan nanduktok kwet mayañgan sĩnik nanin endoñ ñañguk. Gañgan sĩndĩ ama Solomon maklelak endok mandan nandĩ-kĩmkĩmneañ, wala tĩmbi kĩnjan tĩkenekaliñ. ³² Tĩmbi Ninive nasilĩ manda plon lololok nainnan amatam man ñĩndĩngĩt kuañ sĩn gĩta mĩlapi, kusasi tĩmbĩ dakleukak. Endĩ Yonalok mandala gĩnañjĩ

† 11:26: It wĩn ama gĩnanlok walan.

tambaneñg+iñ, gañgan s+ndi ama Yona maklelak endok mandala w+ndiñ n+m tañ, wala t+mbi k+injan t+kenekaliñ.

³³ Ama noli kolsalen p+ndopi, kambotti n+m tapliw+ik ba kwet semb+in nolok n+m k+m+lek. Tambo endi indañgan k+m+pi, ama it g+nañ loañ koli sale-semlok w+ndiñ t+mbek. ³⁴ Daukali p+ñg+pkalok kolsale wandin. Daukali k+ndemda, Yambatti kolsalen gamlak wala ka-dakleumbi, g+nañga g+it+ik koli salelak. Daukali kolanda, g+nañga g+nañ k+l+m mulumgot pakamlak. ³⁵ Wala t+mbi kilañmek! N+m kañbi, kolsalen kas+leup nandiñguñ, gan k+l+m ikan kas+leum pakamlak. ³⁶ W+ndiñda t+kap kolsalendi g+nañga g+it+ik tokñeumbi, k+l+m no n+m pakamlakta, sipalakti koli sale-gamlak w+ndiñgan d+ik bo koli salelañ.”

Ama bies+lok juluñ+ts+lok telak n+m kle-kulok

³⁷ Yesuli manda eu taleumbi, Falisi ama noli nanañ yakan nandem+ktok ni-tiañeumbi, ñam ilnan lombi, nanañ nanalok pipakuk. ³⁸ Gan endi dama kii n+m w+l+ikukta t+mbi† Falisi ama wali nandi-bendi t+mb+mbi, ³⁹ Wopumdi n+ñguk, “Falisi s+ndi jawañ ba tuk w+tna w+in pawangot pa w+l+ikañ wandin, gan s+ndi g+nañji g+nañ kolan ba ti-piñpiñeli tokñem patak. ⁴⁰ S+ndi ama kamas+! Yambatti nepek pawan t+mbi indañguk, w+ndiñgangot endi g+nañ n+m t+mbi indañguk ba? ⁴¹ Pawandok nepek wala nandi-bendi wopum n+m t+nekal+ñ. Tambo s+ndi g+nañji w+in p+mb+ñes+la bi-sembi, ep k+m+itnekal+ñ. W+ndiñ t+neliñda, g+nañji g+it ep t+nd+nji t+pet wali Yambattok dainan jamilan indaukak.

⁴² Falisi s+ndi nanañ kena g+nañ nanin g+it+ik w+in tamb+pi, gwasap ba yaya w+in bo kit tambon tambon tamb+pi, Yambattok tambon pa mañ, gan g+nañji+l+ en n+m kas+leañ, ba ep t+nd+n d+nd+m n+m pa tañ, wala t+mbi s+ndi kilañmek! Yambat en mek sambekak. S+ndi Yambatta tambon m+ñ+pi, enda ba amatamda g+nañji emneliñ ñak! ⁴³ Falisi s+ndi it kiyau g+nañ pitit damañgot pitneliñdok nandañ, t+mbi k+m+l+ tua-nan amatamdi we sambi, giñgiñgan ti-sammel+ñdok nandañ, wala t+mbi kilañmet! ⁴⁴ Amatamdi sum semb+in no n+m ka-nandi-daklembi, wolok plon joñgo yalimbi kolayañ. § S+ndi sum semb+in wandin, gan amatamdi nepenepek kolanli s+ndok g+nañji tokñelak w+in n+m ka-nandi-dakleañ, wala t+mbi kilañmet!”

⁴⁵ T+mbi endi+kñe manda nandi-tale ama noli Yesula n+ñguk, “Endaut, d+ik Falisi amala w+ndiñ enlañda, n+nda bo

† **11:38:** Falisi amali Yambattok dainan jamilan indaneliñdok kisi pa w+l+ikañg+iñ. § **11:44:** Namba 19:11-22 ñ+ndiñ elak: no en ama dalandan en ba nepenepek t+ke-kalakta endi Yambattok dainan jamilan n+m indalak.

giñgiñgan nīm ti-nīmלאñ.”⁴⁶ Eumbi enguk, “Endikñe nanditale ama sīndi amatam nepek mīlap^{**} tañgoneneliñdok pa emum mīlataumbi, ep tīmbi pañgītaneliñdok kit kīmīt no nīm pa ti-semañ, wala tīmbi kilañmet! Yambatti sīndi bo sambekak.

⁴⁷ Sīndi kilañmet! Plofet ama nin bep pañjiilī yandip kīmgīlīñ endok sum gwatnam wīn sīndi tīmbi kaik talak. ⁴⁸ Endi yandip kīmgīlīñ, tīmbi sīndi sum gwatnamjī tīmbi kaik tañ, wala tīmbi bep pañjiilī plofet amala nek ti-semgīlīñ wīn sīndi ka nandum kīndem sīnik tīlakta sīn inda-dakleañ. ⁴⁹ Kusei wīndiñda Yambat nananditale molom endi ñīndiñ eñguk, ‘Nak plofet ba giñgīt ee ama Islael amatamdoñ enī-mulam ñaumbi, endoñnan nanin dīwīn ep tīmbi kolaneliñdok kle-gīmgīm embi, dīwīn yandip kīmnekalīñ.’ ⁵⁰ Wala tīmbi plofet ama gītīk kwet kusei kīmīkīmīlīnan nanin bīkap man ñīndiñgīt yandip kīmgīlīñ endok wekatsīlok tuan kolan wīn amatam man ñīndiñgīt kuañ sīndi ombi-tīkenekalīñ. ⁵¹ Wīn Abellok plon kusei kīmīpi, Sakalaia ama nin sisuat gīt tapma it wolok boñgīpsetnan wīlī kīmguk endok plon talelak endok kīmīkīmīlīlok tuan kolanla nak biañgan ñīndiñ sanlet: amatam man ñīndiñgīt kuañ sīndi wīn ombi-tīkenekalīñ.

⁵² Yambatta nanandīlok telak walī it wandin. No en wolok gīnañ lolakta endi Yambattok kusei ka-nandi-daklembi nandi-ñīmīlak. Endikñe manda nandi-tale ama sīndi it wolok yama ki wīn kīmīt kimbīñ dañ, gan gīnañ nīm loñgīlīñ, tīmbi amatamdi bo lonep nandiñgīlīñ wīn kīmīsip tī-semgīlīñ, wala tīmbi kilañmet!” ⁵³ Yesulī wīndiñ eu taleumbi, walinin pī ñaumbi, Falisi gīt endikñe nandi-tale ama endi kusei kīmīpi, kanjīk kolan sīnik tī-ñīmbi, nī-nandi kusei kusei tīñipi, ⁵⁴ kit yout tīneliñdok enlok mandanlī sīsoñ tī-ñīmīnep nandiīmbi, mandīmandi tī-ñīmīngīlīñ.

12

¹ Nain wolonda amatam asup kwīnakwīnattok tuop nīm endi bo Yesuloñ kīmīn tīmbi kle-gīmbupi, tambo yali tīñgīlīñ. Tīmbi Yesulī kusei kīmīpi, dama gwañgwañiila ñīndiñ enguk, “Sīndi Falisi amalok plaua kīmīlīmībendīnjīla ka-kīlīñ embi kunekalīñ. Wīn endi manjī mambenjī tīpelat, tīmbi ep tīndīnjī julūñīt tañ wala elet. Nīm kañbi, sīndi bo wīndiñgangot tīnelīñ. ² Biañgan sīnik, nepek kīmīsembīn gītīk wīn Yambatti tīmbi indañgan indaumbi, nanandi sembīn gītīk wīn tīmbi dakleukak. ³ Wīndiñda sīndi manda kīlīm gīnañ eñgīlīñ wīn maim plon eu indaukak, tīmbi sīndi

^{**} 11:46: Nepek mīlap wīn endikñe manda mīlap wolok walan.

nepek no it ginañnan manda janjak eñgilañ wın ipakanan wopungan eu piukak.”

Yambat endañgot misinimlok

⁴ Yesuli yousimbi enguk, “Notnai, nak ñindiñ sanba: amal piñgipsiñgot wili kimneliñ, gan siñgi kandañ sep timbi kolaneliñdok gembı no nim pat-semalak enda nim misinekaliñ. ⁵ Tambo ninda misinimlok wın daut same-tet: Yambatti ama wili kimbı, siñgi kandañ jimbıñ koli piuktok gembın palmılak enda misimisı tinimlok. Biañgan sinik sanlet: endañgot mek misinekaliñ. ⁶ Monik tiptip kit tombongot wın minem gimın tipetti tuatuan, gañgan Yambatti noñgan no nim kamala-ñimlak. ⁷ Sındı endok dainan loloñ sinik, monik asup yapma klean, timbi endı kumbanjı saktok kwınakwınatsı wın bo nandı-talelak, wala timbi amala nombo nim misı-semnekaliñ.

⁸ Sanba nandıwit. No en amalok dausınan ‘Nak Yesulok giñgit’ wındiñ e-daklelakta, nak Ama Sısıniktı Yambattok eñaloñiilok dausınan enda wakan ‘Endı nokok giñgit’ wındiñ e-dakleutat. ⁹ Gan no en amalok dausınan naka ‘En nim nandı-ñimlet’ elakta, nak Yambattok eñaloñiilok dausınan enda wakan ‘En nim nandı-ñimlet’ eutat. ¹⁰ Timbi no en Ama Sısınik nani-kolalakta, endok yomın wın kindem bi-ñimlok, gan no en Dındım Woñ ni-lakalakae tılakta, endok yomın wın kimilim palmekak.

¹¹⁻¹² Amalı manda plon sepmbı, it kiyau ginañ ba gavmandok dainan ba lolonjiilok dausınan sapınekaliñ. Nain wolongan sinik Dındım Woñdı manda nek eelok wın daut samekak, wala timbi wolonda sındı nandı-bendı wopum timbi, ñindiñ nim enekaliñ, ‘Nındı manda nek enetamıñ?’ Ba ‘Nek tambane enınetamıñ?’ ”

Minem kwilıkwilıla ka-galkta nim tilok

¹³ Timbi ama kimın wopum boñgıpsınan ama noli Yesu nimbi eñguk, “Endaut, datnalı betnettok kii bimbin wın en noñganlıñgot ep kulak, wala timbi dik nımbımbı, nokok tambon danbi namın.” ¹⁴ Eumbı niñguk, “Notna, ba ama noli nak sambı-danbettok ba nepenepeset dani-samettok nanbı taleñguk ba? Nim ya, wın nokok kena nim.” ¹⁵ Wındiñ embi yousimbi, amatamda enguk, “Nepek tokñetokñen walı kuñgu kindem nim samlak, wala timbi sındı ka-kılıñ embi, kuñgunjı ka-dıkñe-kılıñ enekaliñ. Nim kañbi, kwilıkwilı ba nepek nola ka-galkta tıneliñ.”

¹⁶ Wındiñ embi, eyout manda no ñindiñ embi enguk, “Ama minem kwilıkwilı asupmat endok nanañ kenan bien lali kindem daumbı, ¹⁷ nanandın ginañ ñindiñ nandı-kwınakwınaleñguk, ‘Nıtek tilok? Nanañ bien asup ñalı it

kawai wolok ginañjinan wisi-kolettok tuop nim!' Windiñ nandimbi ¹⁸ enguk, 'Kombikmek nandilet: nak wisi-kot it kawai gitik win wiapi, komblin wopum asupgan kindipi, nanañ ba kwilikwili gitik pat-namlak win wolok wisi-koletat. ¹⁹ Tñipi, natnala ñindiñ eutat: Ip ñak! Nak nepenepek kindem gwilat asuptok kimp kiulambi pat-namlakta timbi kindem pat-nandimbi, na silisili timbetat!' ²⁰ Gan Yambatti tambon ñindiñ niñguk, 'Dik kamen, man tim ñolondañgan kuñguña gapma tikelok. Timbi nepek ti-jumut tiñguñ wali nindok timbekak?' ²¹ Yesuli eyout manda windiñ embi, yousimbi enguk, "No en kwelan ñolok kwilikwili asup palmektok ep kiutak, gan nepek Yambat-tok dainan tuannat no nim palmilakta, endi ama kamen wandin."

Piñgip ka-dikñela nandi-bendi wopum nim tlok

²²⁻²³ Timbi Yesuli yousimbi, gwañgwañiila ñindiñ enguk, "Nepek tokñetokñen wali kuñgu kindem nim samlakta timbi nak kuñgunjilok ba piñgipsilok kandañ ñindiñ sanlet: win kuñgu ba piñgip wali bien tllak, nanañ ba dasindasin wali nim, wala timbi sindi nanañ nek nanekaliñ ba dasindasi nek dasinekaliñ wala nandi-bendi wopum nim tinekaliñ.

²⁴ Sindi monik ooeo yambim nandiwit: endi nanañ tpi-bimbi met nañ windiñ nim pa tañ, timbi endi wisi-kot it bo nim pat-semllak, gañgan Yambatti tuopkan ep towilak. Sindi la endok dainan monik yapma kleañda, nitek timbi nim sep towiuk? ²⁵ Timbi sindoñnan nanin no endi nandi-bendi wopumli kuñgun lakat yousum ombatawik ba? Nim ya! ²⁶ Sindi nepek tip kambak wandin tindilok tuop nim, windiñda kusei nekta nepek diwin wala nandi-bendi wopum pa tañ?

²⁷ Pama klinan indañ win yambim nandiwit! Nak ñindiñ sanba: endi kena meñ nim tañ, ba dasindasinji bo nim pa youkañ, gañgan endok pamanjili ama wapmañ Solomondi dasindasin kindem sinik pa dasilñguk endok paman win maklelak. ²⁸ Kli nepek pamanat kena ginañ man lambi indaumbi, desa dombimbi ep siu dinekaliñ wandin win bo Yambatti dasindasinji kindem emllak, nitekta timbi endi sindok dasindasinji nim timbi inda-samek? Win nim nandañda, sindok nanandi-kiliktinji win lakat sinik pat-samlak!

²⁹⁻³⁰ Amatam Yambat nim nandi-kilikti mañ endok nanandinjili nanañ tuk nepek wandindokgot pat-semllak. Bepsili ikan ñindiñ nandi-talelak: nepek gitik win nim pat-samekta sindi kuneliñdok tuop nim, wala timbi sindi amatam diwindi tañ windiñ nim tinekaliñ, ba nandi-bendi

wopum nım tınekalıñ. ³¹ Tambo sındok nanandıñjılı Ama Wapmañjılok gıñgıt kuñgulokgot pat-samekak, tımbi nepek wandin walı bo kuñgunjılok inda-samekak.”

Ama Sisınık endok tomtomlok tı-pañgıtam kulok

³² Tımbi Yesulı gwañgwañiila enbi eñguk, “Kıkesmın tip, sındok Bepsılı ñındıñ tındıla nandum kındem dañguk: en ama wapmañjı kumbi, sındı en gıta kandıkñe kena tınelıñdok nandımbi, wolok tuop tıñguk, wala tımbi sındı mısımısı nımnat kunekalıñ. ³³ Sındı nepenepesi pat-samlak wın tuatualok kımıpi, mınem walinin tıkembi, pımbıñesıla emnekalıñ. Wındıñ tınekalıñda, tuanjı nım taleukak wın kunum gınañ pat-samekak. Kumbu amalı wın kumbu tınelıñdok tuop nım, ba kwınakamdı wın nım tımbı kolaukakta tımbi walı mınem lıksı nım kolawık wandin. Sındı kwelalok nepenepek wala galk nım nandınekalıñ. Tambo sındı nepek nek Yambattok dainan loloñ sınık wala galk nandınekalıñ. ³⁴ Kusei ñındıñda: nepek gınañjılı kasıleum pataknan kandañ gınañ nanandıñjılı bo wandıñ pat-samekak.

³⁵⁻³⁶ Kena gwañgwalı molomjılı nanañ si-jumut tındınnan nanin undane ilan bımbi, wesak wılbımbi, platik sınık pısalımmnelıñdok mandımandı pa tañ, wındıñgangot sındı kolsalenjı pındolım dıumbi, kena tındılok tı-pañgıtam kunekalıñ. ³⁷ Kena gwañgwalı wındıñ tı-kuñılımbi, molomjılı undane bımbi kalak wın: kena gwañgwañiılı gama kaik papi, mandı pakañ. Kena gwañgwa wandin walı gwañgwa dıwın yapma kle pakañ. Nak biañgan sanba: molomjılı kena tındılok tı-pañgıpañgı tımbi, nanañ nanelıñdok enı-tiañembi, nananjı kle-semekak. ³⁸ Wın tim bomup ba puputti kusei kımıpi kıtılaknan undane bımbi, kena gwañgwalı gama kaik palıñılımbi ep tımbi indaukta, gwañgwa walı wakan dıwın yapma kle pakañ.

³⁹ Tımbi sındı nepek ñın nım nandı-kamalanekalıñ: it molomdı kumbu amalı nain nekta sınık bıwık wın nım nandılak. Nandıwımda! endı kaik kuñıpi, il wiapi, gınañ loup tımbımbi kımısip tı-ñımek. ⁴⁰ Wındıñgangot sındı ‘Ama Sisınıktı man nım tombek bek’ wındıñ nandıñılımbi, wolongan kaikan bı tombekak. Wındıñda tımbi sındı tomtomnalok tı-pañgıtam kunekalıñ.”

⁴¹ Tımbi Petlolı niñguk, “Wopum, eyout manda elañ wın nındokgot ba amatam gıtıktok?” ⁴² Eumbi tambane eñguk, “Manda wın kandıkñe ama matañgotañgolat nanandıñ kındem palmılak wandin wala elet. Wın en wakan molomñiılı kena gwañgwañiılı dıwın yambı-dıkñelok

nĩmbi taleumbi, nanañ mepmettok nain dĩndĩm sĩnik dani-semektok nĩlak. Molomñĩli kena manda wĩndiñ nĩmbi,⁴³ ña kukap undane bĩmbi kalak wĩn: kena gwañgwalĩ nek tĩmbektok nĩñguk wolok tuopkan tĩñgukta endi gwañgwa diwĩn yapma kle patak. ⁴⁴ Nak biañgan kena gwañgwa enda ñĩndiñ sanlet: molomñĩli nepenepel gitik wĩn endi kadikñeuktok nĩmbi taleukak.

⁴⁵ Gan tĩkap kena gwañgwa walĩ gĩnan gĩnañ ñĩndiñ nanduk, ‘Molomnalĩ ña sakñelambi, platik nĩm bĩukak’ wĩndiñ nandĩmbi, kusei kĩmĩpi, kena wembe gwañgwa diwĩn joñgo yandiĩpi, nanañ ba tuk kwambiñ wopum nañbi, kamakama tĩmbekta, nek inda-ñĩmek? ⁴⁶ Kena gwañgwa molomñĩli kena nain nekta ba nain nekta sĩnik bĩukak wĩn nĩm nandĩlakta tĩmbi endi nĩm mandĩ palĩmbi, nain wolondañgan molomñĩli undane bĩukak. Bĩmbi, ep tĩndĩn kolan wĩn kañbi, wolok kĩnjan tĩ-lamĩpi, amatam Molom nĩm kĩmĩt-kleañ en gĩta tuanji kolan ombi-semekak.

⁴⁷ Tĩkap kena gwañgwa walĩ molomñĩlok mandan nandĩñguk, gan nĩm tañgoneñguk ba nĩm tĩ-pañgĩpañgĩle tĩñgukta, en nain ombapgan waipmĩlok. ⁴⁸ Gan tĩkap endi molomñĩlok mandan wĩn nĩm nandĩñgukta makleumbi, nain dumangan waipmĩlok. Wĩndiñgangot tĩkap Yambattĩ ama nola gwĩlam asup mĩmĩnda endi wolok tuopkan tambon ombi-mĩlok nandĩlak, ba endok kiinan kena wopum kĩmĩkĩmĩlĩnda, endi wolok tuopkan kenalok bien indauktok nandĩlak.”

Yesuli amatam ep tambilektok indañguk

⁴⁹ Yesuli yousĩmbi enguk, “Nak komba kwelan kĩmĩlam diuktok indañgutta ñĩndiñ nandĩlet: komba walĩ ikan dualĩmda, wĩn kĩndem sĩnik. ⁵⁰ Gan nak dama tuk walan no* iilok nanbi taletalen. Tuk wĩn gama nĩm iñgutta tĩmbi mĩlap walĩ gĩnañna tĩmbi mĩlatalak. ⁵¹ Sĩndi nak amatam kwelan ep tĩmba busukñenengan kuneliñdok indañgut wĩndiñ nandañ ba? Wĩndiñ nĩm. Nak ñĩndiñ sanba nandĩwĩt: tambo nak amatam ep tambilettok indañgut. Naka tĩmbi ⁵² man ñĩndiñgĩtta kusei kĩmĩpi, kundit ñĩndiñ inda-ta-ñaukak: sambat kĩt meñ noñgan yakan pa kuañ endi tambĩpi, kĩmĩn tĩpet indambi, tĩpettĩ tambon, tĩpet git noli tambon wĩndiñ ipi, nĩsĩñgan tambon tambon kanjik tĩ-kunekaliñ. ⁵³ Wĩndiñ tambĩpi, bep nĩñan endi nĩsetkan tambon tambon ipi, kanjik tĩndekamĩk, tĩmbi me wemba endi bo nĩsetkan tambon tambon ipi, kanjik tĩndekamĩk,

* **12:50:** Tuk wĩn mĩlap ba piñgĩp gawat Yesuli bembektok tĩñguk wala elak.

tĩmbi nambin tam gĩt yapman tam endi nĩsetkan tambon tambon ipi, kanjik tĩndekamik.”

Yambattok manda dĩndimgan nandĩlok

⁵⁴ Yesuli amatam kĩmĩn wopumda yousĩm ñĩndĩñ bo enguk, “Sĩndĩ mulukualĩ tuk kimbĩñ kandañ indam bĩumbi kañbi, wolongan ñĩndĩñ pa eañ, ‘Gwi bĩutak’ wĩndĩñ eumbi, wolok tuop indalak. ⁵⁵ Tĩmbi sĩndĩ sasalelĩ klinan kandañ nanin pendĩp bĩumbi kañbi, ñĩndĩñ pa eañ, ‘Maim kunduwat dĩutak’ wĩndĩñ eumbi, wolok tuopkan indalak. ⁵⁶ Ama manjĩ mambenjĩ tĩpelat! Sĩndĩ kunum gĩt kwettok plon nek indalak wĩn kañbi, maim iletak ba gwi pĩutak wĩn ka-kĩliñ eañ. Gan nĩtehta tĩmbi sĩndĩ man ñĩndĩngĩt nepek nek indalak wĩn kañbi, kenanalok kusei nĩm kalandĩ-dakleañ? ⁵⁷ Ba kusei nekta sĩnlok ep tĩndĩnjĩ plon nek ñalĩ dĩndĩm sĩnik wĩn bo nĩm ka-danbi, wolok tuop tañ?

⁵⁸ Tĩkap ama nolĩ manda plon gapĩlep tĩmbĩmbi, sĩtĩ telaknan yakan ñañĩpi, mandanjĩt e-salendemĩktok nĩka tĩmbekañ. Nĩm kañbi endi gĩngĩnembi, gep tiañembi, manda kandanloñ gapĩlĩmbi, endi bo tem dumandok kiinan gapĩlĩmbi, endi gepmbi, it kwambĩñnan gapĩlek. ⁵⁹ Biañgan ganlet, dĩk it kwambĩñ gĩnañ papi, mĩnem nĩtek ombĩñĩmlok een wĩn gĩtik ombĩ-mĩ-taleuñ wolok tuop.”

13

Gĩnanjĩ nĩm tambanenekalĩñda kolanekalĩñ

¹ Nain wolondañgan amatam wolok bĩ pakĩliñ endoñnan nanin dĩwĩndĩ Yesula kasat ñĩndĩñ tĩ-ñĩmgĩliñ: Galili ama dĩwĩndĩ tapma ilan tapma tĩñĩlĩmbi, Pilatoli eum yandĩpmĩum kĩmbĩmbi, wekatsĩlĩ pĩmbi, tapma gautok wekatsĩlĩ wakĩt kiukuk. Kasat wĩndĩñ tĩ-ñĩmĩumbi ² tambane enguk, “Mĩlap wandĩn inda-semgukta, ama wolok yomjĩlĩ Galili ama dĩwĩsĩlok yom makleñguk, sĩndĩ wĩndĩñ nandañ ba? ³ Nak ñĩndĩñ sanba: nanandĩnjĩ wĩn dĩndĩm nĩm. Gan sĩndok kandañ, tĩkap sĩndĩ gĩnañjĩ nĩm tambanem kunekalĩñda, wĩndĩngangot sĩndĩ gĩtik kolatalenekalĩñ. ⁴ Tĩmbi amatam 18 Siloam kandañ kĩmgĩliñ wĩn endok kandañ nĩtek? It ombap jĩngĩnlĩ gĩlombi, ep kot tapliñguk. Endok kolanjĩlĩ amatam dĩwĩn gĩtik Jelusalem kuañ endok kolanjĩ makleñguk, sĩndĩ wĩndĩñ nandañ ba? ⁵ Nak ñĩndĩñ sanba: nanandĩnjĩ wĩn dĩndĩm nĩm. Gan sĩndok kandañ, tĩkap sĩndĩ gĩnanjĩ nĩm tambanenekalĩñda, wĩndĩngangot sĩndĩ gĩtik kolatalenekalĩñ.”

⁶ Tĩmbi Yesuli eyout manda no ñĩndĩñ enguk, “Ama nolok wain kenan gĩnañ fik komba no tĩpĩum pakuk. Tĩmbi kena

molomdi komba win ka-nandi timbepi binguk, gan endi bien no nim lali palambi kaŋguk. Bien nimmnat kaŋbi, ⁷ kena kandikŋe amala nambi eŋguk, ‘Kalañ: gwilat tpet git no gitik wolok ginañnan nak ñañambi tmbi, komba bienda yolonjilet, gan endi bien no nim lalilak. Neta slakan sinik kwettok galk tiañe-talelak? Kak, dombi kot!’ ⁸ Eumbi ninguk, ‘Molomna. Biumbi, gwilat noŋgangot nombo yousimum palin. Palambi, nak kwet tambipi, kuseinan makautok tem kimpipi kautat. ⁹ Gwilat no wolondamek bien laliukak bek. Tikap nmda, komba win kindem dombi kolekañ.’”

Yambatti amatam nitek yambi-diknelak

Yambattok kandikŋe win nitein?

¹⁰ Sabat patnandi nain nola Yesuli it kiyau nolok ginañnan amatam enidaut tsem pakuk. ¹¹ Tmbi tam no yal kolandi pinimmbi, jibat siŋgin sait ginañ tmbi indañmumbi, en dindim ilektok tuop nim, wala tmbi gwilat 18 wolok tuop plindambi pa kulinguk, endi bo wolok bipakuk. ¹² Palambi, Yesuli tam win kaŋbi kitinimmbi bumbi ninguk, “Tam, jibat gep top-kiliñ eŋguk wali ip taleumbi, siŋgiŋga pañeun.” Windiñ eñpi, ¹³ kii endok plon kimplimbi, wolongan siŋgin sait tidindim embi, kusei kimpipi, Yambat nikindem daŋguk.

¹⁴ Yesuli Sabat patnandi nainnan tam win tmbi kindem daŋgukta tmbi it kiyaulok telak dama endi ginañ komba dmbi, amatam enombmbi, ñindiñ eŋguk, “Sandap kit tambon noŋgan win kena tindlok pat-samlak, wolonda endi sep tmbi kindem daneliñdok binekaliñ, Sabat patnandi nainnan nim.” ¹⁵ Windiñ eumbi, Wopumdi tambane ñindiñ ninguk, “Ama manji mambenji tpelat! Sindi gitik makauk ba doŋkinji win Sabat patnandi nainnan isinan ep pisapi, tuk naneliñdok pa yanaŋgikañ. ¹⁶ Gan tam ñin Ablaamdok komblin endok kandañ win nitek? Satandi gwilat 18 gitik topmumbi ku-ta-bilak, tmbi sindi en Sabat patnandi nainnan nim pismlok nandañ ba?” ¹⁷ Windiñ eumbi, kanjikŋii gitikti mayek tam palambi, amatam gitik endi kundit kindem sinik tilinguk gitik wala silisili tñgiliñ.

¹⁸ Tmbi Yesuli yousimbi enguk, “Yambattok kandikŋe win nitein? Kandikŋe wali nitek bendilak nak wolok plon eyout manda nek eut? ¹⁹ Win mastat minjip ama noli tikembi, kenan ginañ kokuk wandin. Minjip tipnam wali lambi bendi wopum dambi, komba wopum tmbimbi, monkti isi kii gayam plon tñgiliñ.”

²⁰ Windiñ embi, bndambo ñindiñ enguk, “Nak Yambattok kandikŋe win nitein eut? ²¹ Win plaua kimplimbendi tam

noli tükembi, plaua kwilan wopungan wakıt kiupi tam-baneņguk wandin. Papalem kaumbi, kımılımbendi lakatgot wali plaua gıtık wın tımbı bendı lambıņguk.”

Kunumdok yama gik sınık wolok lololok

²² Yesulı Jelusalem ñaupı, it kwet wopum ba tip wandıñ ñañıpi, amatam enı-daut tı-semguk. ²³ Tımbı ama noli nı-kañbi eņguk, “Wopum, wın ama lakat endıņgot Yambattı kolanjılok tuan wıat-semumbı, kunum gınañ lonekalıñ ba nıtek?” Eumbı enguk, ²⁴ “Nak ñındıñ sanlet: amatam asuptı Yambattok kandañ ñanepı wıt nım kanekalıñ, wala tımbı sındı yama gik sınık wolok lonelıñdok gembı kot-nekalıñ. ²⁵ It molom endı mılapı, yama sip taleumek, sındı bı it pawan ipı, wesak wıpi nınekalıñ, ‘Wopum, yama pısat-nımıñ.’ Eumbı, tambon ñındıñ sanbekak, ‘Nak nım nandı-samlet. Sındı denası?’ Sanbı nandımbı, ²⁶ kuseı kımıpi, manda tombon ñındıñ nınekalıñ, ‘Nındı dıkıta yakan nanañ tuk naņgımıñ, tımbı dık nındok ipakanan gıņgıt manda e-daut tıņguñ.’ ²⁷ Gan endı ñındıñ sanbekak, ‘Nak ñındıñ sanlet: sındı denası wın nak nım nandı-samlet. Kolan tındı gıtık sındı nambım ña-talewıt!’

²⁸ Tımbı kımısip tı-samgukta tımbı sındı kunum pawan papi, Ablaam, Aısak, Jekop gıt plofet gıtık endı Yambat gıta kuñlımbı yambınekalıñ, wolondamek sındı wandıñ kukulembı, manjı sı-gılım danekalıñ. ²⁹ Tıñlımbı, Yambattok gıñgıtııılı kwet tambon tambon taletalenan nanın en gıta kunelıñdok bımbı, nanañ sı-jumut tındınnan pipapı nanekalıñ. ³⁰ Nandañ: wolonda ñındıñ indaukak: ama nın enda nandum sıņgi kuañ endoñnan nanın dıwıslı dama tınekalıñ, tımbı damandaman kuañ endoñnan nanın dıwıslı sıņgi tınekalıñ.”

Yesulı Jelusalem it kwetta blan tıñımıņguk

³¹ Nain wolongan Falısı ama dıwındı Yesuloñ bımbı nıñgılıñ, “Elottı gwılı kımbeñdok nandılak, wala tımbı dık ñalının pı ñau.” ³² Eumbı enguk, “Sındı ñambi, kamot moyen wala ñındıñ nımbıt, ‘Nandılañ, nak man gıt desa jımbatsıat ep tımba kındem dambı, yal kolan ep kle-sembi, sıņgi nombo yousı ñambi, kenana tımba taleukak.’ Sındı ña wındıñ nımbı nandıwın. ³³ Biaņganak, plofet ama Jelusalemgot yandıp kımıkımlok, kwet nolok nım, wala tımbı nak man ba desa ba sısa telaknan yousı ñañalok een.

³⁴ O Jelusalem nasi, sındı blasıñgandok. Sındı plofet ama pa yandıp kımañ, tımbı ama sındoñ enı-mumulın bañ wın kawattı yandıpmıum kımañ. Puputtı nıñañııı ep kımın tımbı, papaulı ep kamilak, wındıñgangot nain asupgan natnaloñ sep kımın tımbettok nandıņgut, gan sındı nım

nandi-namgılıñ. ³⁵ Nandañ! Wopumdi sındok kwesi bimbi, nombo nım sep kamaiukak. Tımbi nak ñındıñ sanba: sındı nombo nım nambınekalıñ. Nım sınık. Sındı nokok plon ñındıñ enekalıñ, ‘Wopumdi ama nı-mulım nındoñ bılak en gwılam mılok!’[☆] wolondamek nombo nambınekalıñ.”

14

Plap kenalı Sabbatok endıkñe manda kımıt-klekle wın maklelak

¹ Sabat patnandı nain nola Falisi ama loloñ noli Yesu nanañ nanalok nı-tiañeumbi ña lo palımbi, nanañ beulok noliilı ka-tuakılıñ. ² Tımbi ama no kii kesii bendımbendınat endı Yesulok dainan bı indaumbi ³ kañbi, endıkñe manda nandı-tale ama gıt Falisi ama enı-nandımbi eñguk, “Endıkñe mandalı nek tıneñdok nandı-nımlak - Sabat nainnan ama kındem tımbı kındem dalok ba nım?” ⁴ Wındıñ eumbi, manda no nım tambane nımbımbi, ama wın tıkembi, tımbı kındem dambi nı-mulım ñañguk. ⁵ Tımbi Yesulı enı-nandımbi eñguk, “Sabat patnandı nainnan nıñañjı ba makauksı noli tuk ban gınañ pıukta, sındoñnan nanin nin endı platikan nım tiañeum lambek?” ⁶ Wındıñ eumbi, manda tambon tambane nınelıñdok lonjıñgılıñ.

Kayombıneañ ba plap tañdı tuan tıkenekalıñ

⁷ Tımbi ama enı-tiatiañen endı ama lolondok pitit plon pipatnelıñdok pilımbi, Yesulı wın kañbi, eyout manda no ñındıñ enguk, ⁸ “Ama noli nanañ sina tılaknan gep tiañeumbi, dık dıtnalok nanandıñgala ama lolondok pitit plon nım pipaleñ. Nım kañbi, ama loloñga no nanañ molomdı nı-tiañeñguk endı bıumbi, ⁹ sıtet tıpelat sep tiañeñguk endı gambımbi, ñındıñ ganbek, ‘Endok pitit wın, bı-ñımbımbi, nolok pit.’ Wındıñ ganbımbi, dık sıñgi mayek tımbımbi, ganı-mulım sıñgi sınık ña pipaleñ. ¹⁰ Wındıñda tımbi, tambo gep tiañenekalıñ wolonda dık pitit sıñgi sınık wolok pilekañ. Wındıñ tımbıñda, nanañ molomdı gambımbi ñındıñ ganbek, ‘Notna, dık lo, pitit dama tıke.’ Wındıñ ganbımbi, dık ama dıwın no gıta yakan nanañ nalañ endok dausınan kot gıñgıt tıkeukañ. ¹¹ Nekta, ama gıtık nısilok kosi gıñgıt tıke-loañda endok kosi gıñgıt tıke-pıukak, tımbi no en kayombınem kulakta en tıke-loukak.”

¹² Tımbi Yesulı yousımbi, ama nı-tiañeñguk enda ñındıñ nıñguk, “Dık nanañ sina tip ba wopum tıñıpi, nokai ba dat kwayañgai ba sambakai ba dıkok kwekanan nası mınem kwılikwılinjat wandısı wın nım pa enı-tiañeukañ. Nım kañbi, endı bo tombon gep tiañembi, nepek nek

☆ 13:35: Kap 118:26

tĩnguñ wolok tombon kwelan ñolok ombi-gamum tike-taleuñ. ¹³ Tambo dık nanañ sina tĩñpi, ama pĩmbiñesi wakıt ama kisi ba kesi ba dausi kolan wandisi enitiañeukañ. ¹⁴ Endi tombon ombi-gamneliñdok tuop nım, gan ama dındım endi kımnan nanin mılatnekalıñ wolondamek Yambattı tuañga kındem ombi-gamumbi, amatam dıwın yapma kle palekañ.”

Yambattok ni-tiañela e-tembi manda nım elok

¹⁵ Tĩmbi ama Yesu gıta yakan nanañ nañgılıñ endoñnan nanin noli manda wın nandımbi, ñındiñ nıñguk, “No en Yambattı nanañ sina wopum gıñgıtĩilok tı-semekak wın nambekakta endi amatam dıwın yapma kle patak.” Wındiñ eumbi, ¹⁶ Yesulı nıñguk, “Nain nola ama noli nanañ sina wopum tımbepi, amatam asup sınık enitiañeñguk. ¹⁷ Nanañ nanalok nain indaumbi, kena gwañgwa no nımulımbi, enı-tiatiañen endoñ ñambi enguk, ‘Nepenepek gıtik ip tıwılı dıkñemiñda tımbi sındi bıwıt!’ ¹⁸ Gan endi noñgan noñgandı kusei kımipi, e-tembi manda nımbi eñgılıñ. Ama dama ña kañguk endi ñındiñ nıñguk, ‘Nak kwet sanoñgat no tuañgut wın ña kaultok een, kusei wala tımbi nak nım bımbılok dık nokok blan mandana molomgala nımbekañ.’ ¹⁹ Tĩmbi ama noloñ ñaumbi, endi ñındiñ nıñguk, ‘Nak makauk wapalı kıt tombon tombon kena emetok ep tuañgut wın yanañgıpi tıkatıka tımbepi ñaupı tılet, kusei wala tımbi nak nım bımbılok dık nokok blan mandana molomgala nımbekañ.’ ²⁰ Tĩmbi noli bo ñındiñ nıñguk, ‘Nak tam kombıkan tıñgutta tımbi ñañalok tuop nım.’

²¹ Tĩmbi kena gwañgwalı undane bımbi, enı-tiatiañen endi nek eñgılıñ wolok kasat gıtik wın molomñıla tı-ñımiñguk. Tımbi nanañ beulı gınañ komba dıumbi, kena gwañgwan ñındiñ nıñguk, ‘Dık platik sınık it kwettok telak tip ba wopum wandiñ ñambi, ama pĩmbiñesi wakıt ama kisi ba kesi kolan ba dausi sipsipmın yambımbi yanañgılıım bıwıt.’ Wındiñ eumbi, wolok tuopgan tımbi, undanem bımbi ²² nımbi eñguk, ‘Molomna, mandañga ip biennat tılak, gan it gınañ gama nım tokñek.’ ²³ Wındiñ eumbi nıñguk, ‘Bındambo ñambi, it kwet pawan telak tip ba wopum tuop kuñpi, amatam yambetañ wın enı-gıñgıneumbi, itna gınañ tokñeneliñdok bıwıt.’ ²⁴ Nak ñındiñ sanlet: ama dama enı-tiatiañen endoñnan nanin noli nanañ tı-jumut tı-semıt wın lakat no nım nanekalıñ.”

Yesu julunjuluñ nım kle-kulok

²⁵ Tĩmbi amatam kımın wopum asuptı Yesu ñañguknan kle ñañılımbi undane yambımbi, ñındiñ enguk, ²⁶ “No en nakıta kuupi nandılak, gan naka tımbi meñ beu wakıt

tamɨn ba wembe gwañgwañii ba dal kwayañii ba wiwii ba enlok kuñgun wɨn bo siñgi nɨm wit-semllakta, endi nokok gwañgwana sɨnik kuuktok tuop nɨm. ²⁷ Tɨmbi no en enlok kloñbal nɨm tike bembɨ, nak nep kle kulakta, endi nokok gwañgwana sɨnik kuuktok tuop nɨm.

²⁸ Tɨkap sɨndoñnan nanin nolɨ it wopumgan kɨndilep nandɨwɨkta, endi dama pipapi, ittok tuanla nandɨmbi, mɨnem palmɨlak walɨ it wɨn tɨmbɨ taleuktok tuop ba nɨm wɨn ka-nandɨwɨk. ²⁹ Nɨm kañ, yop tambɨ, it kusei kɨmɨlek, gan endi it tɨmbɨ taleuktok tuop nɨm, tɨmbi ama it wɨn ka-nandañ endi gɨtɨktɨ kusei kɨmɨpi ni-lakalaka embi, ³⁰ ñɨndiñ enelɨñ, ‘Ama ñalɨ it plapkan kusei kɨmɨpi kɨndikuk, gan nɨtekta nɨm tɨmbɨ talelak?’ ³¹ Ba tɨkap ama wapmañ no endi ama wapmañ nol nola mik ti-ñɨmepi ñauk, endi nɨtek tɨmbek? Endi dama pipapi nandɨ-kɨliñ embi, endok ama lakatgot endi dɨwɨndok ama asupgan mik ti-semnelɨñdok tuop ba nɨm. ³² Tɨkap nɨmda, kanjɨkñɨli gama mayañgan palɨñɨlɨmbi, ama wapmañ walɨ kanjɨkñɨloñ manda kɨmɨlɨm ñaumbi nɨmbek, ‘Busuk inda-nɨmektok nɨtek tɨmbet?’

³³ Wɨndiñgangot sɨndi gɨñgɨtsii ba nepenepesi gɨtik pat-samlak wɨn siñgi wɨlmɨnelɨñdok nɨm ti-pañgɨtam pakañda, sɨndi nokok gwañgwanaɨ sɨnik kunelɨñdok tuop nɨm. ³⁴ Palañ wɨn nepek koñgom sɨnik. Gan wolok koñgomlɨ talewɨkta, nɨtek tɨnambi, nombo koñgom dawɨk? Wɨndiñ tɨndɨlok tuop nɨm! ³⁵ Palañ wandin wɨn nana kena gɨnañ ba gwɨlañgwɨlam gɨnañ kena nɨmnat, slak kolɨm ñalok.*

No en pawañnat endi pawañ kɨmɨpi, mandana nandɨ-kɨliñ eukak.”

15

Yom amalɨ gɨnañ tambanelak enda tɨmbi sɨlisɨli wopum indalak

¹ Tɨmbi takis epep ama ba yom ama asupgandɨ Yesulok mandan nandɨnepi pa baañgɨlɨñ. Wɨndiñ tɨmbɨmbi, ² Falisi ama gɨt endɨkñe manda nandɨ-tale ama endi yambɨmbi nandum pɨumbi, Yesula ni-wolwolk embi eñgɨlɨñ, “Ama walɨ yom ama not ti-sembi, en gɨta pipat-mɨlat tɨmbi, nanañ yakan pa nalak.” ³ Wɨndiñ eumbi, Yesulɨ eyout manda no ñɨndiñ enguk, ⁴ “Tɨkap sɨndoñ nanin ama nolɨ sipsip 100 yambi-dɨkñeñɨlɨmbi, noñgan nolɨ pailekta, biwɨk ba? Nɨm ya! Endi 99 dɨwɨn wɨn kwet klɨ pataknan yambium klɨ na-palɨmbi, noñgan pailak wɨn lonjɨ ñakap tɨmbɨ indauk wolok tuop. ⁵ Tɨmbɨ indambi, walen kɨndem daumbi,

* **14:35:** No en Yesu julunjuluñ klelak endi palañ koñgom nɨmnat wandin.

bupum mĩmbi undane ñauk. Ña ⁶ ilnan tombi, nolii ba il kwelnan nasii kiti-semum bĩmbi enbek, ‘Sipsip pailak wĩn ip tĩmba indakta tĩmbi, bĩ nakĩta sĩlĩsĩlĩ tĩmbĩt!’ ⁷ Nak sanba nandĩwit: ama walĩ sipsip pait-palĩmbi tĩmbĩ indaĩguk wala sĩlĩsĩlĩ wopum tĩĩguk, wĩndĩĩngangot yom ama noĩngan no endĩ gĩnañ tambanelak enda tĩmbi kunum gĩnañ sĩlĩsĩlĩ wopum sĩnĩk indaukak. Gan ama 99 endĩ ikan dĩndĩm kuañda tĩmbi gĩnañ tambatambatta nĩm nandañ enda tĩmbi sĩlĩsĩlĩ lakatgot indaukak.”

⁸ Yesulĩ wĩndĩñ embi yousĩmbi enguk, “Tĩkap tam nolok mĩnem kwandai satnin* kiti tambon tambon palmek, tĩmbi noĩngan no pailekta, kak biwĩk ba? Nĩm ya. Endĩ kolsalen pĩndopi, it jamĩmbi, lonjĩ-kĩliñ embi, tĩmbĩ indauk wolok tuop. ⁹ Tĩmbĩ indaumbi, nolii ba il kwelnan nasii kiti-semum bĩmbi enbek, ‘Mĩnemna pailak wĩn ip tĩmba indakta tĩmbi bĩ nakĩta sĩlĩsĩlĩ tĩmbĩt!’ ¹⁰ Nak ñĩndĩñ sanba nandĩwit: tam walĩ mĩnem kwandai pailĩmĩmbi tĩmbĩ indaĩguk wala sĩlĩsĩlĩ tĩĩguk, wĩndĩĩngangot yom ama noĩngan no endĩ gĩnañ tambanelak enda tĩmbi Yambattok eñaloñiilok boĩgĩpsĩnan sĩlĩsĩlĩ indalak.”

¹¹ Tĩmbi Yesulĩ yousĩmbi enguk, “Ama no endok ñĩñañiit tipet pakĩmĩk. ¹² Pakap, monalĩ beula ñĩndĩñ ñĩĩguk, ‘Bep, dĩk mĩnem kwĩlĩkwĩlĩ ba kwet pakamlak wĩn itaĩngan danbi, nokok tambon namĩñ.’ Eumbi, nepek gĩtĩk wĩn danbi emguk. ¹³ Monalĩ nain nĩm ombataumbi, beulĩ nepenepek mĩĩguk wĩn tualok kĩmĩt-talembi, mĩnem gĩtĩk epmbi, kwet mayaĩngan ñambi pat-tĩ-kuĩguk. Kumbi, nandĩkamala-kuĩpi, mĩnem epguk wĩn gĩtĩk kot-taleĩguk. ¹⁴ Kot-taleumbi, kwet pakuknan wandĩñ nanañ map wopum indaĩguk. Indaumbi, gwaĩngwa walĩ nanañla lonjĩ nĩm kañbi, ¹⁵ ama wĩnanin noloñ ña pa galĩmbi, bĩlĩ yambĩdĩkñeuktok kena gĩnañ ñĩ-mulĩm ñaĩguk. ¹⁶ Ña kena tĩkuĩpi, nanañ gawat tĩlĩĩgukta tĩmbi bĩttok nanañ wĩn bo ep nanalok galk nandĩlĩĩguk, gan enlok nanañ nepek no nĩm pa maaĩgĩlĩñ.

¹⁷ Wĩndĩñ tĩ-kukap, gĩnañ nanandĩn tombĩmbi, ñĩndĩñ nandĩĩguk, ‘Ama betnalok mĩnem kena tĩ-ñĩmañ gĩtĩk endok nanañ tuk wĩn mĩlapkan pat-semalak, gan nak endok ñĩñañlĩ ñolok nanañnala kĩmbepi pa tĩlet. ¹⁸ Wĩndĩñda nak kwet ñĩn bimbi, bĩndambo betnaloñ ña tombi, ñĩndĩñ nĩmbetat: Bep, nak Kunum Molom gĩt dĩk sĩta yom tĩ-sangut, ¹⁹ wala tĩmbi nak ñandĩn ñalĩ nombo ñĩñaĩga

* **15:8:** Mĩnem kwandai satnin walĩ kena nain noĩngandok tuan. † **15:15:** Juda amalĩ bĩtta nandum nepek kolan papait tĩmbĩmbi, nĩm nayaĩgĩlĩñ ba tĩkekaĩgĩlĩñ ba ep towiyaĩgĩlĩñ.

sɪnɪk kuuptok tuop nɪm, slak nandɪ-namumbi, mɪnem kena tɪ-gambi kuutat.’²⁰ Wɪndɪñ nandɪmbi mɪlapi, wolongan beuloñ ñauktok ñaɱguk.

Ñakap, kambak mayaɱgan il tɪmbɪ dumalaum bɪumbi, beulɪ kaɱguk. Kaɱbi ka-daklembi, blan tɪ-ñɪmbi, woɱep ñam apbi, sɪmumuñ tɪ-ñɪmɪɱguk.²¹ Tɪmbi nɪññaɱlɪ ñɪndɪñ nɪɱguk, ‘Bep, nak Kunum Molom gɪt dɪk sɪta yom tɪ-samgut, wala tɪmbi nak ñandin ñalɪ nombo dɪkok nɪññaɱga sɪnɪk kuuptok tuop nɪm.’²² Gan beulɪ nandɪ-kɪmnembi, kena gwaɱgwaɱiila ñɪndɪñ enguk, ‘Sɪndɪ platik sɪnɪk ñambi, dasin-dasi engano pamanat wɪn tɪke bɪmbi dasi-ñɪmɪt, tɪmbi besa pamanat kii nɪññaɱ plon dasi-ñɪmɪmbi, kesɪ gwɪlap wakɪt dasi-ñɪmɪt.’²³ Tɪmbi makauk nɪññaɱ kɪttɪ towium bendɪ wopum da-kɪliɱe patak wɪn tɪke bɪm wɪp, sina wopum tɪmbi, sɪlɪsɪlɪ tɪna.²⁴ Neta, nɪñana ñɪn endɪ kɪmguk ba paikuknan nanin nombo bɪ indambi, kaik patak.’ Wɪndɪñ eumbi, kusei kɪmɪpi, sɪlɪsɪlɪ wopum tɪɱgɪlɪñ.

²⁵ Tɪñɪlɪmbi, tuanlɪ kena gɪnañ pakuk walɪ ilan undane bɪm, it tɪmbɪ dumalaumbi, amatamdɪ kap tiumbi nandɪɱguk.²⁶ Nandɪmbi, kena gwaɱgwa no kɪttɪ-ñɪmɪum bɪumbi, nɪ-nandɪ asup tɪmbi, ñɪndɪñ nɪ-kaɱguk, ‘Wɪ nek indalak?’²⁷ Eumbi nɪɱguk, ‘Kwayaɱga mona ip bɪk patak. Tɪmbi pɪɱgɪu gwɪlap no nɪm kolaɱgukta besettɪ eumbi, makauk nɪññaɱ kɪttɪ towium bendɪ wopum daɱguk wɪn wɪpi, nanañ si-na tamɪñ.’ Wɪndɪñ eumbi,²⁸ tualɪ wala nandu pɪumbi, gɪnañ komba dɪumbi, it gɪnañnan nɪm lololok gɪɱgɪneɱguk.

Tɪmbi beulɪ pɪmbi, tualoñ ñambi, nɪ-busumbusuk tɪ-ñɪmbi, it gɪnañ louktok nɪ-nandɪñɪpi nɪ-gɪɱgɪneɱguk.²⁹ Gan tualɪ tambane nɪɱguk, ‘Nandɪlañ. Gwɪlat asupgan ñɪn nak kena gwaɱgwa sɪlanin nomɪk kena tɪ-gam-ta-bɪmbi, mandaɱga no nɪm wɪkut, ganmek dɪk notnai gɪt sɪlɪsɪlɪ tɪneɱdok meme nɪññaɱ kambak no nɪm namguñ.’³⁰ Gan nɪññaɱga mona ñalɪ tam telak joɱgo kuañ en gɪta kumbi, mɪnemga na-taleɱguk en wandin walɪ bɪumbi, dɪk eumbi, makauk nɪññaɱ kɪttɪ towium bendɪ wopum daɱguk wɪn dombɪmbi sɪ-ñɪmañ.’³¹ Eumbi, beulɪ nɪɱguk, ‘Nɪñana, dɪk nepek nola nɪm lonjɪlañ. Nain tuop dɪk noɱganlɪ nakɪta kulañ, tɪmbi nepenepek gɪtɪk pat-namlak wɪn dɪkok gɪɱgɪt.’³² Kwayaɱga ñɪn endɪ kɪmguk ba paikuknan nanin nombo bɪ indambi kaik patak. Nɪtekta waleni nɪm kɪndem daumbi, na sɪlɪsɪlɪ nɪm tɪneñ?’ ”

16

Minem kwɪlɪkwɪlɪ nandɪ-daklenat ka-dɪkɱelok

1 Tĩmbi Yesuli gwañgwañila eyout manda no ñĩndiñ enguk, “Ama kwĩlkwĩli wopummat noli minem kwĩlkwĩli kena aman nolok kiinan ka-dĩkñeuktok kĩmĩt-talembi kuñguk. Kuumbi, nain nola ama dĩwĩndi kandĩkñelok plon kit yout manda ñĩndiñ niñgĩliñ, ‘Endi nepenepeka ep tĩmbi pailektok tĩlak.’ Wĩndiñ eumbi, ² kandĩkñe kiti-ñĩmĩum bĩumbi niñguk, ‘Dĩkok plon manda eum nandit wĩn nĩtek? Dĩk kandĩkñe kena nombo ti-nameñdok tuop nĩm, wala tĩmbi yout sambat tĩmbĩmbi, minem kwĩlkwĩli lok kusei dakleun.’

3 Tĩmbi kandĩkñeli gĩnan gĩnañ ñĩndiñ nandĩñguk, ‘Molomnali kandĩkñe kena napma tĩkelak, wala tĩmbi nak nĩtek tĩmbetat? Neta, nak kwet dĩplindi plilok gembĩ no nĩm pat-namlakta, tĩmbi minem kwĩlkwĩli kitĩnatta maetalet. ⁴ O, kombĩkmeke nandĩlet! Tĩkap nak man wĩndiñ wĩndiñ tĩmbetta, molomnali kenala nep kleukak, wolondamek amalĩ not ti-nambi, isiinan gumañ nanĩ-tiañeneliñ bek.’

⁵ Wĩndiñ embi, molomñilok tombon tĩke-kuñgĩliñ noñgan noñgan kiti-semum bĩumbi, nola ni-kañbi eñguk, ‘Molomnalok tombon dũkok kandañ nĩtek patak?’ ⁶ Eumbi niñguk, ‘Oliv komba tul wĩn wĩli gĩlo tĩndĩn wĩn kwet kambot* 100 wolok tuop.’ Eumbi ñĩndiñ niñguk, ‘Ale, dũk tambon ombeñdok kundit youkuñ ñĩn tĩkembĩ, plastik sĩnik pipapi, tambon 50 ombeñdok yout.’ ⁷ Wĩndiñ embi, no ni-nandĩmbi eñguk, ‘Molomnalok tombon dũkok kandañ nĩtek patak?’ Eumbi niñguk, ‘Plaua minjĩp kĩmĩka tĩndĩn wĩn lĩk 100 wolok tuop.’ Eumbi niñguk, ‘Ale, dũk tambon ombeñdok kundit youkuñ ñĩn tĩkembĩ, tambon 80 ombeñdok yout.’ Kandĩkñeli wĩndiñ eñguk. ⁸ Kwelalok nepektok kandañ ama kwet ñolok gĩngĩt kuañ endi siñginjĩ tĩke-kĩmĩtneliñdok kundit ti-kĩndem dambi, ama Yambattok kolsalen gĩnañ kuañ wĩn yapma kleañ, wala tĩmbi molomli kandĩkñe kelamdi nĩtek tĩñguk wĩn nandĩ-tombi, ñĩndiñ eñguk, ‘Ama wali enlok siñgin tĩke-kĩmĩlektok kundit ti-kĩndem dañguk.’”

⁹ Yesuli eyout manda wĩndiñ embi yousĩmbi enguk, “Nak ñĩndiñ sanba: sĩndi wĩndiñgangot kwelalok minem kwĩlkwĩli pat-samlak wali amatam not ti-sembi, ep kĩmĩtnekalĩñ. Wĩndiñ tĩnekalĩnda, kwelalok nepenepek gĩtik kena mi-taleumek, kuñgu taletalen nĩmnatnan sanĩtiañeum lonekalĩñ. ¹⁰ No en nepek sĩlanin kiinan kĩmĩlĩm patak wĩn ka-dĩkñe-kĩliñ elak wali wakan nepek bien wopum wĩndiñgangot ka-dĩkñe-kĩliñ elak. Ba no en nepek

* 16:6: Kwet kambot wandin no wĩn 37 lita ba nek.

sılanin kiinan k+milim patak win d+ndimngan nim ka-dikñelak wali wakan nepek bien wopum w+ndiñgangot d+ndimngan nim ka-dikñe-kiliñ elak. ¹¹ W+ndiñda t+kap s+ndi kwelalok minem kwilikwili silanin win nim ka-dikñe-kiliñ eñg+liñda, nindi nepek Yambattok dainan biennat win s+ndok k+s+nan ka-dikñenel+ñdok k+milekak? No nim. ¹² Ba t+kap s+ndi ama nolok nepek k+s+nan k+mikuk win nim ka-dikñe-kiliñ eñg+liñda, nindi nepek no s+nllok pat-samektok samekak? Win bo nim.

¹³ Kena gwañgwa silanin endi molomñiit t+pet endok kena ti-semektok tuop nim. W+ndiñ t+mbekta, endi molomñin nola nandum p+mbiñen t+mb+mbi, nandi-kunjit ti-ñ+mek, t+mbi molomñin no win g+nañli kas+lembi, t+ke-kwambiñ dauk. W+ndiñgangot s+ndi Yambat ba minem kwilikwili lok kena ti-pelatkan ti-kuneliñdok tuop nim.”

Yambattok dainan matañgotañgoli minem kwilikwili maklelak

¹⁴ Falisi ama minem kwilikwili lok nandi-koñgom t+añg+liñ endi Yesuli manda wolok plon eu p+umbi nandiñ+pi, tima giak ti-ñ+m+mbi, ni-sasale manda eñg+liñ. ¹⁵ T+mbi Yesuli enguk, “S+ndi amatamdok daus+nan d+ndim walan pa tañ, gan Yambatti g+nañ nanand+nji n+tein win samb+dakle-talembi, kusei ñ+nd+ñda nandum tuop nim ti-samlak: nepek amal+ nandum loloñ s+nik t+lak wali Yambattok dainan kolan papait s+nik pa t+lak.

¹⁶ Yoane tuk ii-sem endi gama nim indañ+li+mbi, Moselok endikñe manda g+ta plofet amal+ manda youk+liñ win eu p+umbi, amatamdi k+m+it-kleñg+liñ. T+mbi Yoaneli indañguk wolok siñgi kandañ Yambatti amatam n+tek yambi-dikñelak wolok g+ñg+it manda k+ndem eu p+umbi, amatamdi endok g+ñg+it indanel+ñdok gemb+ kokañ. ¹⁷ Gan endikñe manda g+it+kti gama papat kwambiñ pakañ. Kunum kwet endi k+ndem paitekam+ik, gan endikñe manda end+la lakat s+nik no nim paitnekal+ñ. Nim s+nik. ¹⁸ W+ndiñda no en tam+in kle-kopi, komblin t+kelak, endi Yambattok dainan telak joñgo kulak, t+mbi no en tam kle-kokol+in no t+kelak, endi w+ndiñgangot telak joñgo kulak.”

Minem kwilikwili kunumdok yama nim p+salekak

¹⁹ T+mbi Yesuli kasat no ñ+ndiñ ti-semguk, “Ama minem kwilikwili wopumnat no kuñguk. Endi dasindasin pamanat tuan wopum pa dasimbi, sandap tuop nanañ sina wopum pa t+liñguk. ²⁰ Endok telak yamanan ama p+mbiñen no k+milim pakuk, koi Lasalos.† Wandali endok

† 16:20: Kot Lasalos wolok walan win “Yambatti t+ke-k+m+itak en”.

piñgiu gwilap gitik tĩmbi kolaumbi, ²¹ nanañla papi, ama kwil+kwil+nattok ili ginañ nanañ na-tlapi, ti na gilam ginañ mep kokañ wĩn nambepi nandil+ñguk. Tĩmbi wĩndiñgot nĩm. Kamottĩ bo bĩmbi, wandan bĩndaañgĩliñ.

²² Tĩmbi wĩnaña ama pĩmbiñien endĩ sembumbi, eñaloli gĩnan tip nañgĩt-lombi, endok pañĩn Ablaam gĩta kĩmĩlĩm pakuk. Tĩmbi ama kwil+kwil+inat endĩ bo sembumbi kĩndit tapliñgĩliñ. Kĩndit taplimbi, ²³ kolandok gĩñgĩt tĩmbi, piñgĩp gawat wopum nandĩ pakuk. Papi, deium loumbi, Ablaamdĩ Lasalos gĩta yakan mayañgan sĩnik palĩmbi yambiñguk. ²⁴ Yambiñbi, kitĩu loumbi nĩñguk, ‘Bep pañ Ablaam! Nak komba galk ñolok ginañ papi, piñgĩp gawat wopum nandĩlet. Dik blan nandĩ-nambi, Lasalos nĩ-mulĩmbi, kii nĩñañ kusiptĩ tuk ginañ youp bĩmbi, mambena plon kĩmĩlĩm busukñenewĩn.’ ²⁵ Gan Ablaamdĩ tambane nĩñguk, ‘Nĩñaña, dik nĩm nandĩ-kamalaukañ: sĩtĩ dama kaik pakĩmĩknan dik pipapat kĩndem kasile-taleñguñ, tĩmbi Lasalosli nepek kolan kusei kusei inda-ñĩm+umbi, blan plon pakuk. Gan man ñĩn endĩ ñolok busuk plon patak, tĩmbi dik piñgĩp gawat wopum nandĩlañ. ²⁶ Tĩmbi wĩngot nĩm. Masimasip no kĩmĩkĩmĩlĩn, wĩn kwet jambĩlan nĩndok ba sĩndok boñgĩpnĩnan patak, tĩmbi nĩndoñnan ba sĩndoñnan nanin nolĩ wĩn dikñemi, tambo ñaneñdok tuop nĩm.’

²⁷ Ablaamdĩ wĩndiñ eumbi, ama walĩ nombo kiti-nandĩmbi nĩñguk, ‘Bep. Wĩndiñda dik kĩndem Lasalos nĩ-mulĩmbi, bepnalok ilan ñambi, ²⁸ kwayanai kit tambon pakañ wĩn molo manda enbĩmbi, endĩ kuñgunjĩ tĩdĩndĩm ewit. Nĩm kañbi, endĩ bo kwet kolan ñolokgan pĩmbi, piñgĩp gawat wopum nandĩnelĩñ a!’ ²⁹ Eumbi nĩñguk, ‘Neta Lasalosli ñauktok elañ? Kwayañgailĩ Mose gĩt plofet amalĩ manda youyoulĩn wĩn gitik pat-semalak. Manda wĩn wakan nandĩmbi kĩmĩt-klenekalĩñ.’ ³⁰ Eumbi, ama walĩ Ablaamda nĩmbi eñguk, ‘Bep. Wĩn tuop nĩm. Gan ama sembĩsembĩn nolĩ endoñ ñaukta, ginañjĩ kĩndem tambanenekalĩñ.’ ³¹ Eumbi nĩñguk, ‘Tĩkap endĩ Mose gĩt plofet ama endok mandanjĩ nandĩ-kĩmneyañda, ama nolĩ kĩmnan nanin mĩlapi, molo manda enbĩm, walĩ bo nĩm dakle-semek.’”

17

Kuñgu nĩtek kuamĩñ wĩn ka-kĩliñ elok

¹ Tĩmbi Yesuli gwañgwañiila ñĩndiñ enguk, “Nepek kusei kuseilĩ mek amatamda inda-sembi, ep tiañeum yom tañ. Gan ama kusei nĩndĩ tĩ-kuyuk plon enĩ-tiañelak endĩ blangan. ² Kawat wopum no ama wolok bim plon tembĩmbi,

tuk kimbîñ gînañ youp munjup kolîm piwîk walî mîlap, gan tîkap endî gîñgîtna koi nîmnat ñandin no tîmbîm yom plon pipîlakta, Yambattî kînjan mîlap wopum ombîmîmbi, mîlata-sînik taukak. ³ Wala tîmbi kuñgunjî ka-kîliñ enekaliñ.

Tîkap noka nolî yom tîlakta, ep tîndîm kolan wîm biuktok manda kwambîñ nîmbekañ, tîmbi yomînla nandum blalaumbi, siñgi wîtakta, yomîm bi-ñîmekañ. ⁴ Tîmbi endî sandap noñgan gînañ nain asup yom tî-gamek, tîmbi nombo nain nîtek yom tî-gamguk tuop ñîndîñ ganbek, ‘Nak yomnala nandîwam blalaumbi, siñgi wîtet’ eumbi, dik yomîm bi-ñîmekañ.”

⁵ Tîmbi ama enî-mumulîm endî Wopumda ñîndîñ nîñgîliñ, “Dîk nanandî-kîliktîmî tîmbi wopum da-nîmîm.” ⁶ Eumbi tambane enguk, “Tîkap nanandî-kîliktîmî lakat mastat mînjîp nomîk pat-samekta, kîndem komba kakai sakînen ñala ñîndîñ nînelîñ, ‘Dîk kakatka tamapi ñam, tuk kimbîñ gînañ piñbi, tîpi kwambîñ da!’ Wîndîñ nîmbîmbi, komba walî wolongan mandanjî tañgonewîk.”

⁷ Tîmbi Yesulî yousîmbi enguk, “Tîkap kena gwañgwa sîlanîm no nanañ kena ba sîpsîp yambî-dîkîne kena tîsamekta, kena gînañ nanîm undane îlan bîmbi, sîndoñnan nanîm nolî ‘Platik sînik bîmbi, nanañga ñîm na!’ wîndîñ nîmbek ba? ⁸ Nîm ya. Tambo endî ñîndîñ nîmbek, ‘Dîk nanañ tî-jumut tî-nambî, dasîndasiñga tî-dîndîm tîmbi, nanañ tuk mep bî kle-namum nambamek, dîtnalok siñgimek kle na.’ ⁹ Tîmbi kena gwañgwalî molomdok mandan tañgoneumbi, molomdî nî-kîndem dawîk ba? Nîm ya. ¹⁰ Wala tîmbi sîndî wîndîñgangot nepek Molomjîli manda sanguk wîm gîtik tañgone-taleañda, ñîndîñ enekaliñ, ‘Nîndî kena gwañgwa ñandin ñalî kenanîñgot tîñgîmîñ, nînda nîmî-kîndem dalok tuop nîm.’”

Yambatta kot gîñgît mîlok

¹¹ Tîmbi Yesulî gwañgwañîi gît Jelusalem ñaupî, kwet tîpet, Samalia gît Galîli, wolok balîliñjetnan klembi ñañguk. ¹² Nîmbi, it kwet nolok loup tîñîliñmbi, ama kît tambon tambon endî ña Yesu tîmbi dumalañgîliñ. Endî jîmbat yambo mawatsîat, amatamdî yambî-mîsîmîsî taañgîliñda tîmbi mayañgan îpi ¹³ kîti-ñîmîmbi nîñgîliñ, “Yesu, ama wopum, dik blan tî-nîmbi nandî-nîmîñ.” ¹⁴ Wîndîñ kîtîmbi yambîmbi, Moselok endîkîne manda klenelîndok embi enguk, “Sîndî gwîlapsî tapma amala daut semnepî ñawî!” Wîndîñ eumbi ñañîliñmbi, wolongan wandanjî gîlîtañguk.

¹⁵ Tĩmbi gwĩlapsi kaum kĩndem daumbi, endoñnan nanin nolĩ nolii yambimbi, Yambat wopungan ni-ta-lo tiñipi, Yesuloñ undane biñguk. ¹⁶ Ama win endi Juda ama nim, endi Samalia nanin. Endi Yesulok kesiinan bi pi pĩmbi, kwet plon pĩndim papi, simba kĩndemda manda niñguk. ¹⁷ Eumbi, Yesuli amatam en gĩta pakĩliñ ñĩndiñ enguk, “Nak ama kit tambon tambon ep timba kĩndem daliñ bek, gañgan ama kit tambon tipet tipet endi delok pakañ?” ¹⁸ Niteкта tĩmbi ama sambat nolok ñali engangot undane bĩmbi, Yambat koi giñgit mĩlak?” ¹⁹ Wĩndiñ embi niñguk, “Nanandi-kĩlĩktĩngali gep tĩmbi kĩndem dalañ. Kĩndem a, mĩlapi ñau!”

Yambatti indañgan nĩmbi-dikñeukak wolok ti-pañgĩpañgilelok

Ama Sisĩnikti indañgan bi inda-dakleukak

²⁰⁻²¹ Yambatti dawanda kusei kĩmipi, amatam indañgan yambi-dikñeukak wala Falisi amalĩ Yesu ni-nandumbi, ñĩndiñ tambane enguk, “Endi ikan boñgĩpsĩnan papi sambi-dikñelak, wala tĩmbi sĩndi nepek wolok kusei kĩmĩkĩmĩt win dausĩli kanelĩndok tuop nim, ba amalĩ nosiila ñĩndiñ nim enĩnekalĩñ, ‘Yakñesi, endi ñolok patak’ ba ‘Da patak’.”

²² Wĩndiñ embi yousĩmbi, gwañgwañiila enguk, “Mĩlap nain indaukak wolonda sĩndi Ama Sisĩnik nak nain dumangangot nambĩnepi nandi-koñgom tĩnekalĩñ, gan nim nambĩnekalĩñ. ²³ Tĩmbi diwĩndi naka ‘En ñandĩñ patak’ ba ‘Wandĩñ patak’ wĩndiñ sanĩnekalĩñ, gan sĩndi nandi-kĩmnembi, nim woñepi ep klenekaliñ. ²⁴ Kusei ñĩndiñda: pĩsapĩsatti bayak eumbi, kunum kwet kusei kĩmĩkĩmĩliñnan nanin ñam taleñguknan sale-talelak, wĩndiñgangot Ama Sisĩnik nokok nainna indaumbi, indañgan tombetat. ²⁵ Gan dama nak pĩñgĩp gawat ba mĩlap kusei kusei bemambi, amatam man ñĩndiñgĩt kuañ endi siñgi wĩt-namnekalĩñ. Wĩndiñ inda-namektok een.

²⁶ Amatamdi Noalok nainnan tuk gwam wopum gama nim indañĩlĩmbi nitekuñgĩliñ, wĩndiñgangot endi nak Ama Sisĩnik gama nim tomñĩlambĩ kunekaliñ. ²⁷ Endi nanañ tuk nambi, wapatam tiñĩlĩmbi, Noali kĩkeñ gĩnañ loñguk wolok tuop. Tĩmbi tuk gwam wopumdi suam ep walaimbi, yandĩp kĩm-taleñguk. ²⁸ Lotilok nainnan wĩndiñgangot indañguk: amatamdi nanañ tuk nayañgĩliñ, ba nepenepek tuatua kena ba nanañ kena ba it kĩndikĩndit kena pa taañgĩliñ, ²⁹ gan Lotilĩ Sodom it kwet biñguk sandap wolonda komba gĩt kawat kombat kunum gĩnañ nanin gwi nomĩk pĩm yandĩpbi, ep diumbi kĩm-taleñgĩliñ.

³⁰ Noa ba Lotilok nainnan mɪlapti amatam kaikan inda-semguk, wɪndiŋgangot nak Ama Sisɪnɪkti tombi inda-dakleutatnan mɪlapti inda-semekak. ³¹ Sandap wolonda isi pawan ba kenanji gɪnañ pakañ enda ñɪndiñ tɪneliñdok nak elet: endi nepenepesi mep ñaneliñdok isi gɪnañ nɪm lonekaliñ ba undane isɪnan nɪm ñanekaliñ. ³² Loti tamɪnloñ mɪlap inda-ñɪmɪnguk wɪn sɪndi nɪm nandi-kamalanekaliñ. ³³ No en kwelalok kuŋgun enlok tɪke kamaiuktok gembɪ kotakta, kunumdok kuŋgun pailimekak. Tɪmbi no en naka tɪmbi kwelalok kuŋgun bilakta, kunumdok kuŋgun wali palmekak. ³⁴ Nak ñɪndiñ sanlet: nain wolonda amatam tɪpetti tim ipat noŋgan plon dou palɪmbi, no matɪkembɪ, no bium palekak. ³⁵⁻³⁶ Tɪmbi tam tɪpet endi yakan nanañ mɪndi palɪñɪɪmbi, no matɪkembɪ, no bium palekak.”*

³⁷ Tɪmbi gwaŋgwañiilɪ nɪ-nandiɪmbi eŋgɪɪñ, “Wopum, wɪn dendɪñ indaukak?” Eumbi, eyout manda no ñɪndiñ enbi eŋguk, “Nepek kɪmɪkɪmɪn pataknan monɪk oeoeli kɪmɪn tɪmbɪmbi, nepek delok patak wɪn inda-daklelak.”

18

Nimolo ti-ta-kuumbi, Ama Sisɪnik en bi tombekak

¹ Tɪmbi gwaŋgwañiilɪ nain tuop nɪmolo tɪmbi gɪŋgɪnembɪ, nɪm nandi-mɪlataneliñdok Yesuli eyout manda no ñɪndiñ enbi ² eŋguk, “It kwet nolok manda kandan ama no kuŋguk. Endi amala nɪm nandi-semliñguk, ba Yambatta bo giŋgiŋgan nɪm ti-ñɪmlɪñguk. ³ Tɪmbi it kwet wolok tam kanjak no kuŋguk endi manda kandanloñ nain nain biɪmbi, ñɪndiñ nɪliñguk, ‘Dɪk nandi-nambi, kanjikna nɪ-giŋgɪneumbi, tambonna endok kandañ patak wɪn ombi-namekak.’ ⁴ Wɪndiñ eumbi, kandanli nandi-kɪmnembɪ kulɪñguk. Kukapi, siŋgimek enla ñɪndiñ eŋguk, ‘Nak ama nɪm nandi-semlet, ba Yambatta bo giŋgiŋgan nɪm ti-ñɪmlet. ⁵ Gan wandangan embi, tam kanjak ñali nain nain mɪlap ñɪn pa namlakta tɪmbi nak joŋgo tɪke-kɪmɪlambɪ, tambon kak tɪkeukak. Nɪm kañbi, nain tuop gɪŋgɪne biɪmbi jɪklotaut.’ ”

⁶ Wopumdɪ eyout manda wɪndiñ ti-sembi, gwaŋgwañiila enguk, “Sɪndi kandan ama kelamdɪ nek eŋguk wɪn nandañ ba? Endi tam gɪŋgɪnen wɪn tɪke-kɪmɪlepi eŋguk. ⁷ Tɪmbi Yambatti amatam enlok ep kasɪleñguk wɪn nek ti-semekak? Endi gɪŋgɪtɪiilɪ tim sandap kɪti-ñɪmañ wɪn nain ombapgan nandi-kɪmnembɪ, nɪm ep kɪmɪlek ba? Nɪm ya. ⁸ Nak ñɪndiñ sanlet: nain nɪm ombataumbi, platik sɪnɪk ep kɪmɪlekak.

* **17:35-36:** Nandi-tale ama diwɪndi manda kusip no gamaŋgot patak eañ. Wɪn ñɪndiñ, “Nain wolonda ama tɪpet endi kena gɪnañ yakan palɪñɪɪmbi, no matɪkembɪ, no bium palekak.”

Gan nak Ama Sisinikti bi tommek, nak wolonda amatam nanandi-kiliktinjat diwin kwelan ep timba indanekalin ba nim?"

Kayombinemi kuañ endi Yambattok dainan dindim indañ

⁹ Timbi Yesuli yousimbi, eyout manda no enguk, win ama endi dindim windin nandi-kwambin dambi, diwinda nandum pimbinnen tlak ama wandisi wala ninidin enguk, ¹⁰ "Nain nola ama tipet, win Falisi ama no, timbi takis epep ama no, endi nimolo tindepi tapma it ginañ loñgimik. ¹¹ Falisi ama endi lom ipi, ginan ginañ enla ninidin nimolo timbi enguk, 'Yambat. Ama diwin gitik endi minem tiatia telak julungan kimit-klean, ba kundit kelam tañ, ba telak joñgo pa kuañ. Gan nak endi wandin nim, ba takis epep ama da patak en wandin bo nim, wala timbi simba kindemda manda ganlet. ¹² Sande noñgan ginañ nak sandap tipet endikne manda klembi, nanañ gitik kimsipbi patet, ba nepenepek gitik epmilet win kit tambon tambon tambipi, noñgan win dikok pa gamlet.' ¹³ Gan takis epep ama endi mayañgan sinik ipi, kunum ginañ deium lolola misimbi, yominlok simba gawat tinipi, kuañ wipi, ninidin niñguk, 'Yambat. Nak ama yomat, dik mamasa ti-namin.'"

¹⁴ Yesuli eyout manda win ti-sem-talembi enguk, "Nak ninidin sanlet: ama nal Yambattok dainan dindim indambi, ilnan nañguk, Falisi ama endila nim. Neta, ama gitik nisilok kosi giñgit tike-loanda Yambatti ep tike-pilak, gan no en kayombinelakta en Yambatti tike-lolak."

Ama nitnein endi Kunum Molomdok giñgit indaukak?

¹⁵ Timbi amatamdi Yesuli ñaknak bo ep kaupatok nandimbi, endoñ yanañgipi biñgulin. Bumbi, gwañgwañiil yambimbi enombimbi en-kimsip ti-semgulin, ¹⁶ gan Yesuli kit-semum bumbi, gwañgwañiila enbi enguk, "Win ama nandisi nala wakan Yambatti enlok giñgitin yambidiknelak, wala timbi gwañgwa bisat yambiumbi nokoñ biwit. Telak masip nim ti-semnelin. ¹⁷ Nak biañgan sanlet: no en Yambattok kapmainan gwañgwa bisat nomik nim kuup nandilakta, endi endok giñgit nim indaukak. Nim sinik."

¹⁸ Timbi Judalok telak dama noli Yesula ninidin niñguk, "Endaut kindem, nak kuñgu taletalen nimnat kasileuttok ep tindin nittek kleut?" ¹⁹ Eumbi niñguk, "Nekta naka kindem nanlan? Yambat en noñganlin got kindem sinik. ²⁰ Dik endikne manda ip nandi-talelan: dik ama nolok tamn gita joñgo nim kundekamik, dik ama wili kim nim timbekañ, ba kumbu nim timbekañ, ba ama nolok siñgin joñgo nim

siukañ, tĩmbi meñga bekala giñgiñgan ti-sem-ta-kuukañ.”[☆]
²¹ Wĩndiñ eumbi niñguk, “Manda elañ wĩn gĩtik nak ikan tip plongan kusei kimipi, tañgonem ti-ta-bilet.”

²² Yesulĩ manda wĩn nandiĩmbi, niñdiñ niñguk, “Kĩndem, gan nepek noñgangot gama timbeñdok patak wĩn niñdiñ: dik nepenepek gĩtik pakamlak wĩn tualok kimilim tua-taleumbi, minem wĩn danbi, ama pĩmbiñesila emekañ. Wĩndiñ timbeñda, tambon tuañga wopum kunum gĩnañ pakamekak. Ale, wĩndiñ tĩmbi taleumbi, bĩm nak nep kle-kuukañ.” ²³ Wĩndiñ eu nandiĩmbi, minem kwilĩkwilĩn asup sĩnik palmiñgukta tĩmbi gĩnan milatañguk.

²⁴ Yesulĩ wĩn kañbi enguk, “Ama minem kwilĩkwilĩnjĩat Yambattok gĩngĩt indanelĩndok nandañ endi gliñgliñnat.

²⁵ Kamel nolĩ lik bemdok gĩnañ minam wolok ña tombepep nandumda endi gliñgliñ tĩmbek. Gan ama kwilĩkwilĩ wopumnat nolĩ Yambattok gĩngĩt indambi, endok kapmainan kuup nandiĩlakta endi gliñgliñ wopum sĩnik tĩmbek.”

²⁶ Wĩndiñ eumbi, manda nandiñgĩliñ endi niñdiñ eñgĩliñ, “Ei, tĩkap wĩndiñda, ama nolĩ kuñgu taletalen niĩmnat kasileuptok tuop no niĩm patak!”^{*} ²⁷ Tĩmbi Yesulĩ enguk, “Nepek no amalĩ tĩmbektok tuop niĩm wĩn Yambattĩ tuop tĩ-talewĩk.”

²⁸ Tĩmbi Petlolĩ niñguk, “Niĩndok kandañ bo niĩtek? Niĩndi nepenepet ba gĩngĩtniĩ gĩtik pat-nĩmañ wĩn yambi-talembi, dik gep kle-kuamiñ wĩn!” ²⁹ Eumbi enguk, “Nak biañgan sĩnik sanba nandiĩwĩt: ama gĩtik Yambattok gĩngĩt indam kuneliĩndok isi ba tamjii ba dasi kwayañjii ba menjĩ bepsi ba gwañgwanjĩ bisat yambi-taleañ endok kandañ wĩn niñdiñ: ³⁰ endi gĩngĩtsii yambiñgĩliñ wolok kĩnjan kwelangan yousi-semum kasilenekaliñ, tĩmbi gĩngĩtsii komblin wali gĩngĩtsii damanin wĩn yapma klelak. Tĩmbi nain gamañda indaukakan endi kuñgu taletalen niĩmnat kasilenekaliñ.”

Yesu en kĩmbi milalekak wala gwañgwañiila eni-kaik tañguk

³¹ Yesulĩ gwañgwañii 12 wali niĩsĩngan patnelĩndok yanañgĩpi, niĩndiñ enguk, “Nandañ: niĩndi Jelusalem ñaneñdok ñamiñ, tĩmbi wolok plofet amalĩ Ama Sisiĩnik nokok plon manda gĩtik youyoulĩn wolok tuopkan indaukak. ³² Juda amalĩ ama sambat nolok kisiĩnan napilĩmbi, endi nani-lakalaka embi, kolan tĩ-nambi, iwĩtti nep suambi, ³³ kolan sĩnik nep waipbi, nulĩm kĩmbetat. Tĩmbi maim tĩpet gĩt no ñaumbi, bĩndambo

[☆] **18:20:** Kisim Bek 20:12-16 ^{*} **18:26:** Juda amalok nanandĩnji no wĩn niñdiñ: tĩkap minem kwilĩkwilĩ asup pat-semłakta, niĩndiñ inda-daklelak: Yambattok gwĩlamdi endok plon patak.

kimnan nanin kaitambi milaletat.”³⁴ Yesuli windiñ eñguk, gan gwañgwañiil nek inda-ñimekak win nim nandi-dakleñgilañ. Manda wolok kusei kim+sembi-semum pakukta timbi endi win nim nandi-kiliñ eñgilañ.

Ama dai sisipm-in noli Yesu en Mesia win nandi-dakleñguk

³⁵ Yesuli Jeliko it kwet timbi dumalaumbi, ama dai sisipm-in no telak pawan pipapi, kitinat ti pakuk. ³⁶ Papi, amatam asup makleum nandimbi, eni-nandimbi eñguk, “Ñin nek tañ?” ³⁷ Eumbi niñgilañ, “Yesu Nasalet nanin endi bilak.” Windiñ eumbi ³⁸ kiti-ñim+mbi eñguk, “Yesu, Devittok Komblin, dik naka ginañ busuk ti-nam+ñ!” Windiñ kiti+mbi, ³⁹ telak dama tiñgilañdi ni-ñombimbi eñgilañ, “Ei, gitak pat!”, gan ama wali wopungan kiti+mbi eñguk, “Devittok Komblin-o, dik naka ginañ busuk ti-nam+ñ!”

⁴⁰ Timbi Yesuli wiñgan bi ipi, ama win nañgipi endoñ bineliñdok eumbi, nañgip ñasiñgan biumbi ni-nandimbi eñguk, ⁴¹ “Nak nek ti-gamettok nandilañ?” Eumbi niñguk, “Wopum, nak bindambo daut deiuptok nandilet.” ⁴² Windiñ eumbi, Yesuli niñguk, “Windiñda bindambo dei! Nanandi-kiliktiñgal gep timbi kindem dalañ.” ⁴³ Windiñ eumbi, wolongan dai tombim deimbi, Yesu klembi, Yambatta kot giñgit m+ñguk. Timbi amatamdi kundit win kañgilañ endi bo Yambat ni-ta-lo tiñgilañ ñ.

19

Ama Sis-in+k endi ama pait-papal ep lonjimbi epmektok indañguk

¹ Timbi Yesuli Jeliko it kwelan tombi, dikne ñaupi ñañguk. ² It kwet wandiñ ama no kuñguk, koi Sakius. Endi takis epep amalok telak damanji no, en m+nem kwilikwili wopum palmiñguk. ³ Endi Yesu kaup tok nandi-koñgom tiñguk, gan endi ama dumanda timbi ama kim-in gitiki masimasip ti-ñim+mbi, kautok tuop nim. ⁴ Windiñda endi yapma klembi, dama woñep ñambi, komba endi lololok tuop nolok plon lombi, “Yesuli telak ñolok b+utak” wandiñ nandimbi, kautok mandipakuk.

⁵ Timbi Yesuli kwet wolok ña tombi, deium loubi, Sakius kañbi niñguk, “Sakius. Platit pi! Nak man ñin dikok ilan ñam palettok elet.” ⁶ Eumbi nandimbi, platit s+in+k pimbi, Yesu silisilinat ilan ni-tiañeumbi loñguk. ⁷ Timbi amatam wi kañgilañ endi gitik kusei kim+pi, e-balep timbi eñgilañ, “Endi yom amalok ilan pap dowepi loñak.” ⁸ Gan Sakiusli m+lap ipi, Wopum ñandiñ niñguk, “Wopum, nak ñandiñ timbep nandilet: nak nepenepetna tambipi, tambon

ama p̄mbiñesila emetat. Ba nak nimbek nolok nepenepesi juluñ t̄mbi epgutta, nak b̄ndambo nain t̄pet t̄pet ombi-semetat.”⁹ Yesul̄i manda w̄n nand̄imbi n̄ñguk, “Ama ñali bo Ablaamdok komblin* kulakta t̄mbi Yambatt̄i sandap ñolonda it ñolok kuañ en kolandok kiinan nanin sepma t̄ikeumbi, k̄ndem pakañ. ¹⁰ Nak Ama S̄s̄n̄ikt̄i amatam paitpapal enda wakan ep lonj̄imbi epmektok indañgut.”

Ama Wapmañli undanem b̄imbi, giñḡit̄ñiilok tuanji ombi-semekak

¹¹ Yesul̄i Jerusalem t̄mbi dumalañgukta t̄mbi amatamd̄i ñ̄ndiñ nand̄iñḡil̄iñ, ‘Yambatt̄i kusei k̄m̄pi, indañgan n̄mbi-d̄ik̄ñeupi t̄lak.’ Kusei w̄ndiñda t̄mbi Yesul̄i yous̄imbi, eyout manda no amatam mandan nand̄i pak̄il̄iñ enda ñ̄ndiñ enbi ¹² eñguk, “Ama loloñ nol̄i kwet kul̄iñguknan wolok ama wapmañ indauktok nand̄iñguk. Kusei wala t̄mbi end̄i ama wapmañji n̄mbi taleuktok kwet mayañgan ñambi, nombo undane b̄uktok eñguk. ¹³ Embi, kena gwañgwañii endoñnan nanin k̄t tambon tambon k̄ti-semum b̄umbi, ama noñgan noñgan m̄nem l̄k noñgan† embi enguk, ‘S̄ndi m̄nem ñ̄n t̄kembali, kena m̄ñ̄l̄imbi, nak ñam undane b̄utat wolok tuop.’ W̄ndiñ embi ñañguk. ¹⁴ T̄mbi endok giñḡit̄ñii nand̄i-kunjita t̄-ñ̄m̄ñḡil̄iñ end̄i ama d̄w̄n ep danbi, en kle ñambi, ñ̄ndiñ enel̄iñdok en̄muk̄il̄iñ, ‘N̄ndi ama ñ̄n end̄i ama wapmañnī k̄uptok n̄m nandam̄ñ̄.’

¹⁵ T̄mbi ama w̄n ama wapmañji n̄mbi taleumbi, ilan undanem b̄ñguk. B̄imbi, kena gwañgwa m̄nem em̄em̄in end̄i m̄nem w̄n n̄tek ka-d̄ik̄ñeum bend̄iñguk w̄n kananduktok end̄i k̄ti-semum b̄inel̄iñdok eñguk. ¹⁶ Eumbi, dama b̄ñgukt̄i ñ̄ndiñ n̄ñguk, ‘Molom, d̄k m̄nem l̄k noñgan namguñ, gan nak kenanewambi, m̄nem l̄k k̄t tambon tambon ikan yous̄imbi indañguk.’ ¹⁷ W̄ndiñ eumbi n̄ñguk, ‘Kena gwañgwa k̄ndem d̄k kundit k̄ndem s̄n̄ik t̄ñguñ. D̄k nepek tip m̄nam w̄n ka-d̄ik̄ñe-k̄l̄iñ eñguñda t̄mbi it kwet k̄t tambon tambon yambi-d̄ik̄ñeũdok ganba talelak.’ ¹⁸ T̄mbi ama nol̄i b̄imbi n̄ñguk, ‘Molom, d̄k m̄nem l̄k noñgan namguñ, gan nak kenanewambi, m̄nem l̄k k̄t tambon ikan yous̄imbi indañguk.’ ¹⁹ W̄ndiñ eumbi n̄ñguk, ‘Ale, d̄k it kwet k̄t tombongot yambi-d̄ik̄ñeukañ.’

²⁰ T̄mbi ama nol̄i bo b̄imbi n̄ñguk, ‘M̄nemga ñ̄n. Nak w̄n sandumd̄i t̄m̄pi biwam pakuk. ²¹ Nekta, d̄k ama

* **19:9:** Sambat ñolok ḡinañ ‘Ablaamdok komblin’ manda wolok walan t̄pet: Sakius end̄i Juda ama, t̄mbi Ablaamd̄i Yambat nand̄i-k̄l̄iñ t̄-ñ̄m̄ñḡil̄iñ w̄ndiñgangot t̄ñguk. † **19:13:** M̄nem l̄k noñgan ḡinañ kena nain 100 wolok tuan dasium pakuk.

kunduwat, dik kena nim tñguñdi ama nolok kena meñdok bien epep pa tilañ, wala timbi nandi-misi-gambi, windiñ tñgut.’²² Windiñ eumbi nñguk, ‘Kena gwañgwa kolan dik, ditnalok mandañga waliñgan manda plon gapiletak. Dik naka nandum nak ama kunduwat, kena nim tñgutti ama nolok kena meñdok bien epep pa tlet windiñ nandinamlañ ba?’²³ Tikap windiñda, kusei nekta dik minemna tikembi, minem ilan nim kimitikuñ? Kimitimda, minem wali kenaneumbi, bien indaumbi bimbipmet ñak.’²⁴ Windiñ embi, ama wolok ikilñ enda ñindiñ enguk, ‘Minem mitñgut win lom tikembi, ama nin minem lik kit tambon tambon palmilak enda mitwit.’²⁵ Eumbi nñgilitñ, ‘Wopum, endi ikan kit tambon tambon palmilak win!’²⁶ Windiñ eumbi enguk, ‘Nak ñindiñ sanba: no en nepek ka-dikñelok mimitin win tike kulakta, enda nombo yousimbi milok, timbi no en win nim tike kulakta, endok nepek palmilak win apma tike-ñimlok.’²⁷ Timbi kanjiknai yambi-dikñeuttok nim nandi-namgilitñ win sindi ñolok yanañgip bimbip, dautnanangan yandipmit.’ ”

Ama Sisirik Yesu endi Jerusalem ginañnan ama wapmañ wandin kena tñguk

Yesuli ama wapmañ nomik Jerusalem loñguk

²⁸ Yesuli windiñ eu taleumbi, Jerusalem it kwet timbi dumalauktok yousimbi ñañguk.²⁹ Ñakap, kwet kimitin koi Oliv wolok lombi, Betfage git Betani it kwet ep timbi dumalaumbi, gwañgwañiit tipet eni-mupi³⁰ enguk, “Siti it kwet da wolok ñawit. Ña tombi, doñki niñañ no toali toptopmin palimbi kandetamik. Doñki niñañ win gitikñin, win ama noli wolok plon no nim pipakilitñ. Win timbi indaumbi pisapi nañgip mitwit.³¹ Tikap ama noli ‘Nekta pisakamik?’ sani-nandumbi, ñindiñ nidekamik, ‘Wopumdi wala elak.’ ”

³² Timbi ama tipet eni-mukuk endi ñambi, enguk wolok tuop timbi indañgimitik.³³ Timbi doñki niñañ pitalitñilipi, molomñiilit engilitñ, “Siti nekta ñin pisakamik?”³⁴ Eumbi, “Wopumdi ñala elak” eñgimitik. Eum nandi-semumbi,³⁵ Yesuloñ nañgip ña tombi, sauloñjet doñki niñañlok plon kimitipi, Yesu timbi plaptaumbi, wolok plon lo pipakuk.³⁶ Pipalim nañgip ñaumbi, koi tike-loneliñdok amatamdi sauloñji telak ñañguknan sambat plon ipane-ta-ñañgilitñ.

³⁷ Timbi Yesuli Jerusalem timbi dumalaumbi, Oliv kwet kimitin klokloñennan pitñilimbi, amatam kimitin wopum en kle kuñgilitñ endi kusei kimitipi kot timbi, e-silitilit tñgilitñ.

Endi kundili gembinat gitik timbim kañgiliñ wala timbi Yambat wopungan ni-kindekindem embi, ³⁸ ñindiñ eñgiliñ, “Wopumdi ama wapmañ ni-mulim nindoñ bilak enda gwilam mlak!”[☆]

Kunum Molom Loloñ sinik busuk nimplak endok koi ni-ta-lona!”

Windiñ kiti-kolombi, ³⁹ Falisi ama nindi amatam kimin wopumdok boñgipsinan ñaṅgiliñ endoñnan nasi diwin endi manda wala nandum pumbi, Yesula niṅgiliñ, “Endaut, gwaṅgwaṅgai enombumbi biwit!” ⁴⁰ Eumbi tambane enguk, “Nak ñindiñ sanba: tikap endi binetañda, kawatti gitik ñali kitinetañ.”

⁴¹ Timbi Yesuli Jelusalem timbi dumalaumbi, it kwet win kañbi, kut-blambla embi, ⁴² ñindiñ eñguk, “Jelusalem nasi, man ñindiñgit telak nek ñali busuk timbi inda-samek win nandineliñ ñak!† Gan wali dausinan sembun palimbi, nim ka-dakleañ. ⁴³ Kusei ñindiñda windiñ sanlet: nain inda-samumbi, kanjiksiili bumbi, kwet tuop masip samneliñdok sañ wandin sep gimbu embi, dim pawan kwet kimili loumbi, dim makleumbi, miknat sindoñ lonekaliñ. ⁴⁴ Lombi, isi kwesi wakit wembe gwaṅgwanjii wolok kuañ sindi sandipbi, sep timbi kola-talenekaliñ. Timbi isi wialimbi, kawat noli nolok plon nim gal kwambañ dambi palekak. Yambatti sep plaptauktok sindoñ biṅguk, gan sindi kilanji win nim ka-nandi-dakleṅgiliñda timbi kanjiksiili windiñ ti-samnekaliñ.”

Yesuli nindi manda nimbumbi kena tiṅguk wala Juda ama biesili ni-kaṅgiliñ

⁴⁵ Timbi Yesuli tapma it sañ jimba ginañ lombi, ama nepenepek tuatualok kimikiliñ yambumbi, ginañ komba diumbi, kusei kimipi, walinin ep kle koliniipi ⁴⁶ enguk, “Tapma it ñolok plon Yambattok manda ñindiñ youyoulin patak, ‘Nokok itnali nimolo ti-namnamlok it palekak’,[☆] gan sindi win timbumbi, kumbu ama piñdasi endok pat-sembi it nomik tilak.”

⁴⁷ Timbi Yesuli sandap tuop tapma ilan ñambi, amatam eni-daut ti-semñilimbi, tapma ama biesi git endikñe manda nandi-tale ama ba Judalok telak damanji endi en wili kimneliñdok telak lonjiṅgiliñ, ⁴⁸ gan amatamdi endok mandan nandineliñdok en gita galṅgiliñda timbi ama biesili en witalneliñdok telak no nim kaṅgiliñ.

[☆] 19:38: Kap 118:26 † 19:42: Yambatti epma tikeuktok Yesu ni-mukuk win nandi-kwambañ daumda, Yambat gita busuk inda-semek. [☆] 19:46: Aisaia 56:7

20

¹ Nain nola Yesulî tapma ilan amatam enî-daut ti-sembi, giñgît manda kîndem enîñîlîmbi, tapma ama biesî wakît endîkñe manda nandî-tale ama ba ama biesî dîwîn endî kanep bîmbi, ² ñîndîñî nî-nandîñgîlîñî, “Dîk tapma ilan ñîlok kundit kusei kusei pa tîlañ wîn nindî wîndîñî tîndîlok gembî gamguk ba ganbî taleñguk wîn nînbîm nandîna.” ³ Eumbi tambane enguk, “Nak bo ekaeka no sanî-nandîwambi nanbî nandîwa: ⁴ nindî Yoane nîmbî taleumbi, tuk ii-sem kena tîñguk? Wîn Kunum Molomdî ba ama nolî?” ⁵ Eumbi, nîsîñgan manda e-kle-kot tîmbi eñgîlîñî, “‘Kunum Molomdî’ wîndîñî nînam, ñîndîñî nînbetak, ‘Wîndîñîda sîndî kusei nekta mandan nîm nandî-kwambîñî dañgîlîñî?’” ⁶ Ba ‘Ama nolî Yoane nîmbî taleñguk’ wîndîñî nînam, amatam nin Yoane wîn plofet ama nandî-kwambîñî dañ endî kawattî nîndîp kîmnetañ.” Wîndîñî embi, ⁷ ñîndîñî tambane nîñgîlîñî, “Wîn nindî nîmbî taleñguk wîn nîm nandamîñî.” Eumbi ⁸ enguk, “Ale, nak bo nindî nanbî taleumbi, kundit ñîn pa tîlet wîn bo nîm sanbetet.”

Yesulî ama biesî endî wain kena kandîkñe ama kolan wandîn eñguk

⁹ Tîmbi Yesulî kusei kîmîpi, amatamda eyout manda no ñîndîñî enguk, “Ama nolî wain kena tîñguk. Wain tîpi-talembi, kenan wîn kandîkñe amalok kîsînan kîmîpi, nain ombapgan kwet mayañgan nolok ña kuuptok ñañguk. ¹⁰ Bien epeplok nain indaumbi, kena gwañgwa sîlanin no bien dîwîn epmektok kandîkñe amaloiñ nî-mulîm ñañguk. Ña tombîmbi, kandîkñe amalî waipbi, slak undane ñauktok nî-mukîlîñî. Nî-mulîm ñaumbi, ¹¹ molomlî nombo kena gwañgwa sîlanin no nî-mulîm ña tombîmbi, en bo waipbi, siñgi mayek tî-lamîpi, slak undane ñauktok nî-mukîlîñî. ¹² Tîmbi molomdî nombo kena gwañgwa sîlanin no nî-mukuk wîn endî wît wekat mîmbi kle kokîlîñî.

¹³ Wînaña wain kena molomdî enla embi eñguk, ‘Nîtek tîlok? Ip nandîlet: nak nîñana noñgangot wale kîndem tî-ñîmlet en nî-mulam ñaume, giñgîñgan tî-ñîmbi, bien nandî-ñîmumbi epmek bek.’ Wîndîñî embi, nîñañ nî-mulîm ñaumbi, ¹⁴ kandîkñeli nîñañ wîn kañbi, nîsîñgan e-nandî tîmbi eñgîlîñî, ‘Ñalîñgan beulok kii gwatnam bimbin kasîleupi bîlak bek. Wîtnam kîmbîmbi, kena ñalî nîndok giñgît tîmbekak.’ Wîndîñî embi, ¹⁵ wain kena pawan munjîmunjît tî pîmbi, wîlî kîmguk.

Sîndî nîtek nandañ, kandîkñeli wîndîñî tîñgîlîñîda tîmbi wain kena molomdî nîtek tî-semekak? ¹⁶ Endî bîmbi, kandîkñe wîn gîtk yandîpmî kîm-taleumbi, kenan wîn

kandikñe ama diwin nolok kisinan kimilekak win!" Timbi amatamdi manda wala nandum pumbi eñgiliñ, "E e, win nim! Windiñ nim tindilok!" ¹⁷ Gan Yesul dai gembinatgan yambimbi enguk, "Tikap windiñda, manda youyoulin ñali nek plon e-yout tilak?

'It kindikindit amal ta kawatti tindin win siñgi wilimgiliñ wali wakan ta bien sinik,

ta diwin gitik yapma klelak.*

¹⁸ Timbi ta wolok kandañ win ñindiñ: no en ta wolok plon pi wilekta, endi lilemeukak, timbi ta wali ama nolok plon pi wilekta, wali gakñeukak." ¹⁹ Timbi endikñe manda nandi-tale ama git tapma ama biesi endi Yesul eyout manda win nisila eñguk win nandi-daklembi, nain wolondañgan tikenep nandiñgiliñ, gan endi amatamda misimbi, kak biñgiliñ.

Takis minem kimikimittok Yesu ni-nandiñgiliñ

²⁰ Endikñe manda nandi-tale ama git tapma ama biesi endi Yesu Roma ama Judia kwet ka-dikñeñguk endok kiinan kimitneliñdok telak lonjiñgiliñ, wala timbi endi Yesul nek tiñguk ba manda nek eñguk wala ka-tuapi, ama pawanjene deimbi, manda tike ku tañ win eni-mulimbi, Yesuloñ ñañgiliñ. Ñambi, mandali sisoñ ti-ñiminelñdok dindim walan julunggan tiñipi, ²¹ nimbimbi eñgiliñ, "Endaut, nindi nandi-gamamiñ, dik manda elañ ba e-daut tilañ win dindim sinik, timbi ama loloñ ba pimbihen gitik manda telal noñgan plon enbi, Yambat nitek kimit-kleneliñdok biañgan eni-daut pa ti-semļa. ²² Windiñda dik ninbi nandina: endikñe mandali takis minem Sisala mimilok nandi-nimlak ba nim?" ²³ Eumbi, ti-kuyuksi ka-daklembi enguk, ²⁴ "Minem kwandai satnin no daut namit!" Eumbi daulimium kañbi eni-kañguk, "Ama walan git koi kundit wolok patak win nindoñ?" Eumbi tambane "Sisaloñ" niñgiliñ. ²⁵ Eumbi enguk, "Windiñda Sisalok giñgit win Sisala tambane mnekalñ, timbi Yambattok giñgit win Yambatta tambane mnekalñ." ²⁶ Windiñ eumbi, amatamdok dausinan mandali sisoñ ti-ñiminelñdok tuop nim endi Yesulok mandala nanandi kena timbi, kwap em pakiliñ.

Kimnan nanin milam-lattok Yesu ni-nandiñgiliñ

²⁷ Sadusi amal "Ama sembisembin endi nim milam-lattok" windiñ pa eañ endoñnan nanin diwindi Yesuloñ bimbi ²⁸ ni-nandiimbi eñgiliñ, "Endaut, Moseli endikñe manda yout-nimguk wali ñindiñ tineñdok elak: tikap ama noli taminnat yamin papi sembekta, endok

* **20:17:** Kap 118:22, wain kena molomdok niñañ wakit it ta wali Yesulok walan.

dal ba kwayañli endok tam kanjak wɪn tɪkɛmbi, endok gwañgwa bɪsat ep tɪmbi inda-ñimɪnekalɪñ. ☆ 29 Ale, nain nola dakwaya kɪt tambon tɪpet kuñgɪliñ. Kuñpi, tualɪ tam tɪkɛmbi, yamɪn papi sembɪñguk. Sembumbi, 30-31 mona gɪt gwɪk endɪ bo tam wakangot tɪkɛmbi sembɪñgɪmɪk. Wɪn dakwaya kɪt tambon tɪpet endɪ gɪtɪk tam wɪn tɪkɛmbi, yamɪn papi sembɪ-taleñgɪliñ. 32 Tɪmbi siñgi tam endɪ bo lakat papalembi sembɪñguk. 33 Ale, ama dakwaya kɪt tambon tɪpet endɪ tam noñgangot wɪn tɪkeñgɪliñda tɪmbi, ama sembɪsembɪn kɪmnan nanin kaitambi mɪlatnekalɪñ nain wolonda tam wɪn endɪ nindok tam sɪnɪk tɪmbekak?”

34 Tɪmbi Yesulɪ enguk, “Amatam kwelan kuañ endɪ wapatam pa tañ, 35 gan Yambattɪ amatam nandum tuop tɪsemumbi, jimba nolok nainnan kuneliñdok kɪmnan nanin ep tɪmbi mɪlatnekalɪñ endɪ wapatam nɪm tɪnekalɪñ, 36 endɪ eñalolɪ kuañ wɪndɪñgangot kunekaliñ. Tɪmbi Yambattɪ kɪmnan nanin ep tɪmbi mɪlakɪliñda tɪmbi endɪ enlok wembe gwañgwañii kumbi, bɪndambo sembɪneliñdok tuop nɪm. 37 Tɪmbi Moselɪ bo ñɪndɪñ nɪnɪ-daklelak: ama sembɪsembɪn endɪ kɪmnan nanin pa mɪlakañ. Neta, komba mambenlɪ komba nolok plon duat-pakuk wolok kasat tɪñpi, Wopumda ñɪndɪñ elak, en ‘Ablaamdok Yambat ba Aisaktok Yambat ba Jekoptok Yambat’.” ☆ 38 Wɪndɪñda tɪmbi endɪ gɪtɪk Yambattok dainan kuñgunjɪat, wala tɪmbi Yambat endɪ ama kaik kuañ endok Yambat, ama sembɪsembɪn endok Yambat nɪm.” †

39 Tɪmbi endɪkñe manda nandɪ-tale ama dɪwɪndɪ ñɪndɪñ tambane nɪñgɪliñ, “Endaut, dɪk manda kɪndem bien elañ.”

40 Tɪmbi bɪndambo nɪ-nandɪneliñdok mɪsɪmbi, kak biñgɪliñ.

Yesulɪ enlok kuseiñla en-nandɪñguk

41 Tɪmbi Yesulɪ ñɪndɪñ en-nandɪñguk, “Nɪtekte tɪmbi Mesia endɪ Devittok Komblin sɪnɪk wɪndɪñ pa eañ? 42 Kusei ñɪndɪñda wɪndɪñ sani-kalet: Yambattɪ Mesiala manda no nɪñguk wɪn Devit en Kap gɪnañ ñɪndɪñ youkuk,

‘Molomdɪ nokok Wopumna ñɪndɪñ nɪñguk,

Dɪk kɪtna dɪndɪm kandañ pipalɪmbi,

43 kanjɪkgai wɪn ep pɪmbi,

kesɪka kapmai yapɪletat wolok tuop.” ‡

44 Devittɪ Mesia ‘Wopumna’ nɪñgukta, Mesia endɪ nɪtek Devittok komblin?”

Kuñgu nɪtein walɪ Yambattok dainan tuop tɪlak

☆ 20:28: Lo 25:5 ☆ 20:37: Kisim Bek 3:6,15,16 † 20:38: Yambat endɪ ama piñgɪpsi sembɪsembɪn, gan gɪnañjɪ tip gama kaik pakañ endok Yambat, tɪmbi endɪ nain taletalenan piñgɪpsi bo tɪmbi kaik taumbi kunekaliñ. ‡ 20:43: Kap 110:1. No en ama wapmañdok kii dɪndɪm kandañ pipatak endɪ koi gɪñgɪlat ba gembɪ wopumnat.

⁴⁵ Amatam gitiik nandi paliñilimbi, Yesuli gwañgwañiila ñindiñ enguk, ⁴⁶ “Sindi endikñe manda nandi-tale ama yambi-nandi-kiliñ embi kunekaliñ. Endi ama loloñ nisilok dasindasin ombap dasimbi ña-bi tinep nandañ, ba amatam ipakanan kimin kokañ endi giñgiñgan ti-semneliñdok nandañ. Timbi nanañ sina wopumnan ba it kiyau ginañ endi pitit kindem damandama pataknangot pitnepi nandañ. ⁴⁷ Timbi endi tam kanjak juluñgan ti-sembi, isi ba nepenepesi yolom ep semañ, timbi dindim walan tineliñdok nimolo ombap pa tañ. Juluñtsila timbi kinjan yousi-semum ombi-tikenekali.”

21

¹ Timbi Yesuli deium loumbi, amatam minem kwilikwiliñjat tapikot minem diñgwinda ginañ kimilim piumbi yambiñguk. ² Timbi tam kanjak pimbiniñen no endi bo bimbini, minem gimin tipet kimilim piumbi kañbi ³ enguk, “Nak biañgan sanlet: tam kanjak pimbiniñen ñali minem kimilak wali amatam diwin gitikti minem kimilaliñ win yapma klelak. ⁴ Neta, diwin gitik endi nepek tokñetokñengan pat-semhlaknan nanin tikembi, lakatgot tapikot kimilaliñ, gan tam pimbiniñen endi nimininnan nanin nepek kuñgun ka-dikñelok tuop palmik win gitik kimilak.”

Nain taletalenan nek indaukak?

Nain taleup tiñilimbi nittek indaukak?

⁵ Timbi ama diwindi tapma it kañbi, wala ñindiñ eñgiliñ: it win kawat kindemli tindin, ba nepenepek tuan loloñ tapma mimin pakuk wala timbi pama walalan indañguk. Timbi Yesuli enguk, ⁶ “Sindi nepek neta daukañga tañ wolok nak ñindiñ sanba: nain indaumbi, kawat gitik ñin mep kolim kwelan piumbi, kawat nol nolok plon no nim gali patnekalin.” ⁷ Windiñ eumbi ni-nandimbi eñgiliñ, “Endaut, nepek win nain nekta sinik indaukak, ba jimba kundit nek ñali indaumbi kañbi, nepek wali indaupi tlak win nandinekamini?”

⁸ Timbi enguk, “Sindi ka-kiliñ embi kunekaliñ! Nim kañbi, juluñ amali juluñ ti-samneliñ. Ama asupti nokok kotna plon bimbini, ñindiñ enekaliñ, ‘Nak Mesia wakan’, ba ‘Nain ip dumalalak’. Sindi ama windiñ pa eañ win nim ep kle-kunekaliñ. ⁹ Timbi kantri nolok ginañ ba kantri diwindok boñgipsinan mik indaumbi, wolok giñgit nandinekalin, wolonda sindi nim misi-kolanekalin. Nepek wandisi wali damandama indauktok een, gan nain taletalen wali wolongan nim indaukak.”

¹⁰ Tĩmbi yousiĩmbi enguk, “Kantri noli kantri nola mik ti-semumbi, ama wapmañjilok sambaliĩlĩ nĩsiñgan minekalĩñ. ¹¹ Tĩmbi nain wolonda kwet kwet kenĩñ wopum ba nanañ map ba jĩmbat kusei kusei indaumbi, kĩm tambat indaukak, ba kunum plon jimba kundit ba nepek ka-misiĩmisiĩn wopum indanekaliñ.

¹² Nepek gĩtik wali gamañ nĩm indañilĩmbi, endi naka tĩmbi sep tĩmbi kolanelĩñdok sep kle-gĩmgĩm embi sepbi, it kiyaunji gĩnañ manda plon sapi, it kwambiñji gĩnañ sep kĩmĩlĩmbi, ama wapmañ ba kandĩkũe ama endoñ sanañgĩlĩm ñambi, mandala dausiĩnan itnekalĩñ. ¹³ Nain wolonda gĩñgĩt manda kĩndem ama wala enĩnelĩñdok kilanjĩ indaukak. ¹⁴⁻¹⁵ Nain wolonda natna nanandi sambi, manji tĩmba londaumbi, kanjĩksii gĩtik endi sĩndok mandanjĩ nandiĩmbi, mandanjĩ wĩtnelĩñdok ba manda wali juluñgan wĩn tĩmbi indauktok telal lonjĩnekalĩñ. Kusei wala tĩmbi sĩndi gĩnañji gĩnañ ñĩndiñ nandi-kwambiñ danekaliñ, ‘Ñĩndi manda nek enambi, nĩp kasopmeukak wala itañgan nandi-kwĩnakwĩnale nĩm tĩnekamĩñ’.

¹⁶ Menji besi ba dasii kwayañjii ba wekat dĩpsi ba nosii endi bo bola ti-samumbi, kanjĩksiiĩlĩ sĩndoñnan nanin dĩwĩn sandĩp kĩmnekalĩñ. ¹⁷ Kwet tuop amatamdi naka tĩmbi nandi-kunjit pa ti-samnekalĩñ, ¹⁸ gañgan Yambattok dainan kumbanjĩ sak noñgan no nĩm pailekak.* ¹⁹ Sĩndi gĩlĩm dambi kunekaliñda, kuñgu kwambiñji kasĩlenekaliñ.

²⁰ Sĩndi kanekaliñ wĩn: mik amalĩ bĩmbi, Jelusalem kle-gĩmbutnekalĩñ. Nain wolonda it kwet wĩn tĩmbi kolauktok nain dumalalak wĩndiñ ka-nandiĩnekalĩñ. ²¹ Kanandiĩmbi, ñĩndiñ tĩnekalĩñ: Judia kwelan pakañ endi kwet jangĩnnan pi ñanekaliñ, tĩmbi Jelusalem pakañ endi bo walinin pi ñanekaliñ, tĩmbi kwet nolok pakañ endi Jelusalem nĩm lonekalĩñ. Kusei ñĩndiñda wĩndiñ tĩnekalĩñ: ²² manda gĩtik it kwet wolok plon youyoulĩn patak wolok bien indauktok Jelusalem nasili nain wolonda kolanjilok kĩnjan tĩkenekaliñ. ²³ Nain wĩn kolan sĩnĩkta tĩmbi tam gwañgwa mĩnjĩpsiĩt ba tam ñakñakta num emañ endi blasĩñgandok. Mĩlap wopum sĩnĩk kwelan indaumbi, Yambattok gimbit wopum bien amatamdoñ inda-semumbi, ²⁴ dĩwĩn kakittĩ yandĩpmĩum kĩmnekalĩñ, dĩwĩn ep topbi yanañgĩlĩmbi, kwet kwet ña-talenekaliñ. Tĩmbi kwet nolok nasili Jelusalem it kwet ma tĩkembali, ep pi-yali-ta-ñambi, Yambattĩ nain kĩmĩt-semguk wĩn taleukak wolok tuop.”

Ama Sisiĩk endok tomtom nain

* **21:18:** Manda wolok kusei wĩn ñĩndiñ: Yambattĩ amalĩ nek ti-samnekalĩñ wĩn nandi-talelak.

25 Tĩmbi Yesulĩ yousĩmbi enguk, “Tĩmbi nepek gĩtikĩn kusei kusei maim, yakĩp ba domboĩngĩp plon indaukak, ba kwelan tuk kimbĩĩndĩ tawambi, gĩĩngĩlĩ wopum kitũukak. Kusei wala tĩmbi kwet kwet kuaĩndĩ gĩnaĩjĩ mĩlataumbi, nanandĩnjĩ nĩm dakleukak. 26 Tĩmbi nepek kwambĩn kunum plon pakaĩ, wĩn maim, yakĩp, domboĩngĩp nek, ep minjalĩmbi jĩlopbi, kwesi binekalĩn, wala tĩmbi nepek kolan nek kwetta inda-ĩnĩmekak wala amatamdi mĩsĩmĩsĩnĩpi mandĩ-ta-kuĩnĩpi, kĩm katap tĩnekalĩn. 27 Wĩnaĩna kanekalĩn wĩn: nak Ama Sĩsĩnĩkti mulukua gĩnaĩn pi tombi, gembĩ ba nulĩnulĩn wopumna tĩmba dakleukak. 28 Nepek mĩlap wandisi wakan kusei kĩmĩp indaumbi, Yambattĩ sapma tĩkeukak wolok nain tĩmbĩ dumalaukak wala tĩmbi sĩndĩ deium loumbi nandĩ-paĩngĩtanekalĩn.”

29 Tĩmbi Yesulĩ eyout manda no ñĩndĩnĩ embi enguk, “Sĩndĩ komba fik† ba komba diwĩn nandĩ-sĩwĩnekalĩn. 30 Endĩ mindĩnjĩ tawa lambĩ dapmĩmbi, maim nain indaup tĩlak wĩn sĩndĩ dausĩlĩ kaĩbi nandĩ-dakleyaĩ. 31 Wĩndĩnĩngangot mĩlap walĩ indaumbi kaĩbi, ñĩndĩnĩ nandĩ-daklenekalĩn, ‘Nain nĩm ombataumbi, Yambattĩ amatamĩnĩ indaĩngan yambĩ-dĩkĩneukak’. 32 Nak biaĩngan sanba: ama sambat man ñĩndĩnĩngĩt kuaĩ endĩ gama nĩm kĩm-taleĩnĩlĩmbi, nepek gĩtik ñalĩ inda-taleukak. 33 Kunum kwet endĩ talendekamĩk, gan nokok mandanalĩ nĩm taleukak. Nĩm sĩnĩk.

34 Sĩnla kuĩngunji ka-dĩkĩne-kĩlĩn enekalĩn. Nĩm kaĩbi, nanandĩnjĩlĩ tuk kimbĩn ba nana sinat ba kwelalok mĩlap wolokgot pat-samumbi, Ama Sĩsĩnĩk nokok tomtomnala nandĩ-kamala-kuumbi, kaikan inda-samek. 35 Sĩsoĩlĩ gaut gembĩnat kaikan tĩkelak, wĩndĩnĩngangot nain wopum walĩ amatam gĩtik kwet tuop kuaĩ kaikan inda-semekak. 36 Wala tĩmbi sĩndĩ nain tuop ka-kĩlĩn embi, gembĩ pat-samektok nĩmolo tĩ-kuĩnĩpi, nepek inda-samekak wĩn gumaĩ mak-lembi, Ama Sĩsĩnĩk nokok dautnanan siĩgi mĩsĩ nĩmnat indambi itnekalĩn.”

37 Yesulĩ sandap tuop tapma ilan lombi, amatam enĩ-daut pa tĩ-semguk, tĩmbi kĩlĩm elĩnĩguk tuop endĩ pi Oliv kwet jaĩngĩn kandaĩ ñambi doulĩnĩguk. 38 Kwet salaumbi, amatam gĩtik endĩ tapma ilan lombi, Yesulok mandan nandĩnelĩnĩndok endoĩ pa biaĩngĩlĩn.

Ama Sĩsĩnĩk Yesu wĩlĩ kĩmbĩmbi, kĩmnan nanin mĩlakuk

† 21:29: Plofet amalĩ komba fik plon manda youkĩlĩn endĩ nain asupgan Juda amatamdok plon e-yout tĩnĩngĩlĩn.

22

Yesu kım̄kım̄lok tı-pañgıpañgıle tı-ñım̄ıñgılıñ

¹ Plaua nanañ kım̄ımbendı nım̄nat nanalok gwılat, koi no kamaikamai nain, wın tımbı dumalañguk. ² Tımbı tapma ama biesı gıt endıkñe manda nandı-tale ama endı amatam yambi-mısım̄ısı tı-semñıpi, Yesu wıli kımbektok telak gitak no lonjıñgılıñ.

³ Yesulok gwañgwañii 12 endoñnan nanin no wın Judas, koi no Iskalıot kıtıañgılıñ. Satandı endok gınan gınañ pımbı nañgılımbı, ⁴ nolii yambımbı, tapma ama biesı ba ama tapma it kamaikamai tıñgılıñ endok telak damanjı endoñnan ñambi, telak nıtek tımbı, Yesu bola tıñım̄ımbı tıkenelıñdok en gıta e-nandı tıñguk. ⁵ Tımbımbımbıbası kındem daumbı, bolalok tuan wın mınem mınepı e-kwambiñ daumbı, ⁶ Judaslı gınañ noñgan tımbı nandı-tale-semı, “Kındem” eñguk. Embı, amatam kım̄ın gıtıktok dausınan yambi-semımbı, bola tıñım̄ımeıtok nain kındem no lonjıñguk.

Yesulı kım̄bepı, gwañgwañii tı-pañgıpañgıle tı-semguk

⁷ Plaua nanañ kım̄ımbendı nım̄nat nanalok gwılat wolok kuseı kım̄ıkım̄ılınan kamaikamai gwılat pa indalak. Nain wolonda endıkñe mandalı sipsıp nıñañ noñgan noñgan tapma amalok dausınan wıli kım̄nelıñdok elak. Sandap wın indaumbı, ⁸ Yesulı Petlo gıt Yoane enı-mupı enguk, “Sıtı ñambi, gwılat ñolok nanañ tı-jumut tı-nım̄ımbı nane-tamıñ.” ⁹ Eumbı nı-nandımbı eñgım̄ık, “Dık delok tı-jumut tındendok nandılañ?” ¹⁰ Eumbı tambane enguk, “Nandamık. Sıtı Jelusalem it kwelan ña tombı, ama no tuk kambot bem ñautak en tımbı indaumbı, en klembı, it delok loutak wolok lombı, ¹¹ it beula ñındıñ nındekamık, ‘Nınındauttı ñındıñ ganı-nandık: it gınañ wın delok patak nakıt gwañgwanaı gwılattok nanañ naneñdok nandılañ?’ Wındıñ eumbı, ¹² endı it gınañ wopum no plon patak tı-kılıñ e-bımbın wın daut sametak. Wolok nanañ tuk tı-jumut tındekamık!” ¹³ Yesulı wındıñ eumbı, gwañgwañııttı ñambi kañgım̄ık wın: nepek gıtık Yesulı enguk wolok tuopgan indañguk. Wındıñ kañbı, gwılattok nanañ tı-jumut tıñgım̄ık.

¹⁴ Tımbı nanañ nanalok nain indaumbı, Yesu en gıta gwañgwañii kena tındılok enı-mumulın endı it gınañ wandıñ lombı, nanañ nanelıñdok pi pakılıñ. ¹⁵ Pi palıñıpi, Yesulı enguk, “Nak gamañ mılap wopum bembetat. Gan dama nak kamaikamai gwılat ñolok nanañ sın gıta nambepı nain ombapgan nandı-koñgom tı-ta-bıñgut. ¹⁶ Kuseı ñındıñda wındıñ sanlet: nak gwılat ñandin ñolok nanañ

kwelan nombo n̄m nambetat. W̄n nain taletalenan Yambatt̄ amatam indañgan yambi-d̄ikñeumbi, nanañ ñolok bien inda-dakleukak, wolondamek nak nombo ḡñḡtnai ḡt yakan nanañ ñandin nambetat.”

17 T̄mbi endi w̄tna no t̄kemi, Yambat we ñ̄m̄mbi, gwañgwañiila enguk, “S̄ndi wain tuk ñ̄n t̄kemi, s̄n tambo m̄ñ t̄mbi nambit! 18 Kusei ñ̄ndiñda w̄ndiñ sanlet: sandap ñ̄n taleumbi, nak wain tuk nombo n̄m nambetat. W̄n Yambatt̄ amatam indañgan yambi-d̄ikñeukak wolondamek nak wain tuk nombo nambetat.” 19 W̄ndiñ embi, plaua no t̄kemi, Yambat we-ñ̄mbi, ombi embi enguk, “Ñ̄ne nokok p̄ñḡpna nak tapma ti-samlet. S̄ndi nandi-s̄wit-namnel̄ñdok plaua t̄ke omb̄mbi, na ti-kunekaliñ.” 20 Namb̄ taleumbi, Yesuli w̄ndiñgangot wain w̄tna no t̄kemi enguk, “Wain tuk ñ̄al̄ toptop komb̄lin Yambatt̄ amatamñii ḡta t̄lak wolok walan. Nak wekatnal̄ tapma t̄mbi yal̄m̄t-samñ̄pi, toptop w̄n t̄mba kwambiñ dalak.”

21 Yesuli w̄ndiñ embi yous̄mbi enguk, “Yakñesi! Ama bola ti-nam-ti-namlok endi nak̄ta papi, yakan nanañ nam̄k. 22 Nak Ama S̄s̄in̄kti telak k̄m̄t-namnam̄n w̄n klembi, k̄m̄ plon loutat. Gan ama bola ti-namlak en blangandok, Yambatt̄ k̄njan ombi-mekak.” 23 W̄ndiñ eumbi, wolongan gwañgwal̄ “N̄ndoñnan nanin nindi kolan wandin t̄mbek?” embi, n̄s̄iñgan manda e-nandi t̄ñḡliñ.

24 T̄ñ̄pi endoñnan nanin nindi s̄n̄k amatamdok daus̄nan loloñ s̄n̄k wala bo n̄s̄iñgan e-domb̄-tañan t̄ñḡliñ. 25 T̄mbi Yesuli enguk, “Kwelan kuañ endok ama wapmanjii ba yambi-d̄ikñen̄jii endi ḡñḡtsii gemb̄natgan joñgo joñgo pa yambi-d̄ikñeañ, gañgan endi amatamd̄i ‘K̄ndem ti-n̄mañ’ w̄ndiñ en̄nel̄ñdok nandañ. 26 Gan s̄ndok kandañ w̄ndiñ n̄m t̄lok. N̄m s̄n̄k. Tambo s̄ndok boñḡps̄nan lolonjil̄ ama p̄mb̄ñen nom̄k kuukak, t̄mbi telak damanjil̄ t̄plaplape nom̄k kuuptok elet. 27 S̄ndi n̄tek nandañ? Amatamdok daus̄nan nindi loloñ s̄n̄k, w̄n ama slak pipapi nanañ nalak endi loloñ, ba ama t̄plaplap t̄ñ̄mlak endi loloñ? W̄n slak pipapi nalak wal̄ mek loloñ s̄n̄k, gañgan natna s̄ndok boñḡps̄nan t̄plaplaps̄ nom̄k kulet.

28 Nak m̄lap plon kuñ̄lambi, s̄ndi wakan nak̄ta gali-kwambiñ dambi ku-ta-bañ. 29 T̄mbi Bepnal̄ amatamñii yambi-d̄ikñeuttok nanb̄ taleñguk, w̄ndiñgangot natna s̄ndi bo w̄ndiñ t̄nel̄ñdok sanba talelak. 30 W̄n nak amatam indañgan yambi-d̄ikñewamek, s̄ndi k̄ndem nak̄ta yakan nanañ nambi, ama wapmañdok pitit plon pipapi, Islaellok sambat 12 yambi-dan̄nel̄ñdok w̄ndiñ t̄let.”

³¹ Tĩmbi Yesuli eñguk, “Simon, Simon, dĩa nandi: plaua mĩnjip kilĩkilĩknat amalĩ bien epmektok ep papusenelak, wĩndĩñgangot Satandi nanandi-kilĩktĩnjĩ pi piuktok ti-kuyuk ti-samep nandiĩmbi, sindok Yambatta nĩ-nandiĩmbi, nandi-ñĩm-taleñguk. ³² Gan nak nanandi-kilĩktĩñgalĩ nĩm pi piuktok nĩmolo ikan ti-gam-talet. Tĩmbi dĩa undane bĩmbi, nombo nakit galĩ-kwambiñ damek, nokai ep gembĩlaukañ.”

³³ Eumbi nĩñguk, “Wopum, nak dĩaĩta it kwambiñ gĩnañ ba kĩmnan lololok ti-pañgĩtam patet.” ³⁴ Eumbi tambane nĩñguk, “Petlo, nak ganba nandi: puputti man tim gama nĩm kitĩñĩĩmbi, dĩa naka ‘Nak en nĩm nandi-ñĩmlet’ embi, nain tiptet gĩt no e-sembi ti-nametañ.”

³⁵ Wĩndĩñ embi yousĩmbi enĩ-nandiĩmbi eñguk, “Nak kena tĩndĩlok sani-mupi, mĩnem wakit lik ba kesĩsĩ gwĩlap nĩm mep ñanelĩñdok sani-mulam ñañgĩliñ, nain wolonda sindĩ nepek nola tiptĩkañgĩliñ ba nĩm?” Eumbi, tambane nĩñgĩliñ, “Nepek no nĩm.” ³⁶ Tĩmbi yousĩmbi enguk, “Gan nain ñĩndĩñgĩtta no en mĩnemñĩn palmĩlakta wĩn tĩkekuukak, tĩmbi lĩl wĩndĩñgot. Tĩmbi no en kakit ombap nĩm palmĩlakta, wolok tambon sauloñĩn tuatualok kĩmĩpi, kĩnjan kakit no tĩkeukak. ³⁷ Kusei ñĩndĩñda tĩmbi wĩndĩñ elet: manda no ñĩndĩñ youyoulĩn patak, ‘Enda nandum kolan tĩndĩ ama tĩlak’, tĩmbi manda wolok tuop indanamektok een. Biañganak: manda nokok plon youyoulĩn patak wolok bien indaupi tĩlak.” ³⁸ Eumbi nĩñgĩliñ, “Wopum, kakit ombap tiptet pat-nĩmlak ñĩ ka.” Eumbi enguk, “Ip tuop.”

Yesulok kĩmkĩmlak naindĩ dumalaumbi, ti-pañgĩpañgĩle tĩñguk

³⁹ Tĩmbi Yesuli walinin pi ñambi, tim tuop tĩliñguk wolok tuop Oliv kwet jañgĩnnan ñaumbi, gwañgwañĩilĩ kle ñañgĩliñ. ⁴⁰ Ña kwet wolok tombi enguk, “Sĩndĩ ti-kuyuk nĩm inda-samektok nĩmolo ti-kunekalĩñ.” ⁴¹ Wĩndĩñ embi yambĩk bĩmbi, kawat kolĩm ñalak wolok tuop ñambi, mĩlelem tĩmbi, nĩmolo ñĩndĩñ tĩñguk, ⁴² “Bep, dĩa nandum kĩndem dalakta, wĩtna* ñĩn napma tĩke. Gan wandingan embi, nokok nanandi nĩm klewĩñ, wĩn dĩtna nĩtek indanamektok nandiĩlañ wolok tuop inda-namĩn.” ⁴³ Tĩmbi kunum gĩnañ nanin eñalo nolĩ endoñ pi indambi, gembĩ mĩñguk. ⁴⁴ Tĩmbi sĩmba gawatti makleumbi dĩñgunembi, nĩmolo gembĩnatgan ti-palĩmbi, kokoptĩ wekat nomĩk kwelan pitop pitop tĩmbi piñguk.†

* **22:42:** Wĩtna wĩn mĩlap ba piñgĩu gawat Yesu inda-ñĩmĩuktok tĩñguk wolok walan. † **22:44:** Nandi-tale ama dĩwĩndĩ Luka en manda ñĩn nĩm youkuk wĩndĩñ eañ.

45 Nîmolo tîkap mîlapi, gwañgwañiiloñ ñambi yambiñguk wî: endî blandî ep tîmbî gwasaeumbi dou pakîlîñ. 46 Dou palîmbi enguk, “Sîndî nekta dou pakañ? Mîlapi, tî-kuyuk nîm inda-samektok nîmolo tîmbît.”

Yesu bola tî-ñîmîumbi tîkeñgîlîñ

47 Yesulî wîndîñ eñîlîmbi, ama kîmîn no endoñ bî inda-semgîlîñ. Endok gwañgwañîi 12 endoñnan nanin no koi Judas endî damandama tî-sembi, sîmumuñ tî-ñîmektok endoñ bîñguk. 48 Gan Yesulî nîñguk, “Judas, dîk sîmumuñdañgan Ama Sîsînik bola tî-nametañ ba?” 49 Tîmbi endok noliî nepek indaup tîñguk wî kañîpi nîñgîlîñ, “Wopum, kakittî yandîpnemîñ ba?” 50 Wîndîñ eñîpi, endoñnan nanin noli tapma amalok telak damanjî endok kena gwañgwan kakittî wîlepi, pawan kii dîndîm kandañ nanin wîlalîm dîkñe pîñguk. 51 Tîmbi Yesulî wî kañbi enguk, “Bîwtî!” Wîndîñ embi, ama wolok pawanlok kînjannan kiîlî tîke-kaumbi, kîndem dañguk.

52 Wîndîñ tîmbi, tapma ama biesî wakît ama tapma it kamaikamai tîañgîlîñ ba ama biesî dîwîn no en tîkenepi bîñgîlîñ enda ñîndîñ enguk, “Sîndî naka nandumbi, nak ama piñpiñen tîmbambi, kakit ba dimba nek mepi, nepnelîñdok bañ ba? 53 Nak nain nain tapma ilan sîn gîtañgan kuñîlambî, no nîm nep kañgîlîñ. Gan man tim ñîn kîlîm mulum molomdî gembînat kuñîlîmbi, nepnelîñdok sîndok nain inda-samlak.”

Petlolî Yesula ‘Nak en nîm nandî-ñîmlet’ eñguk

54 Tîmbi endî Yesu tîkembî ña, tapma amalok telak damanjîlok ilan lonelîñdok nañgîp ñañgîlîñ. Telaknan ñañîlîmbi, Petlolî kambak mayañgan ep klembi ñañguk. 55 Tîmbi ama dîwîsîlî sañ jimba boñgîpnan komba no simbi, pipap sei-palîñîlîmbi, Petlolî wolokgan pîmbi, en gîta pipakuk. 56 Pipalîñîlîmbi, kena wembe noli kombalok kolsalen duakuk gînañ pipalîm kañbi, daut kwambîñ kañbi eñguk, “Ama ñalî bo en gîtañgan pa kulak.” 57 Eumbi, Petlolî e-sembi tîmbi, tamda nîñguk, “Nak en nîm nandî-ñîmlet.” 58 Wîndîñ embi, nain gama nîm ombataumbi, ama noli kañbi nîñguk, “Dîk bo endok nosî no wakan.” Eumbi, Petlolî nîñguk, “Nak nîm.”

59 Lakat papaleumbi, ama noli bo gîñgînembi eñguk, “Biañgan sînik: ama ñalî en gîta pa kulak. Neta, endî bo Galili nanin!” 60 Gan Petlolî ñîndîñ tambane nîñguk, “Dîk nek elañ nak nîm nandîlet.” Eñîlîmbi, wolongan puputtî kîtîñguk. 61 Kîtîumbi, Wopumdî undanembi, Petlo dîndîmngan kaumbi, Wopumdî manda nîñguk wîn nandîtomguk. Manda wîn ñîndîñ, “Man tim puputtî gama

nim kitiñlimbi, dik nain tipet git no naka 'Nak en nim nandi-ñimlet' eutañ." Manda win nandi-siwipi, ⁶² simbai kimbimbi, walinin pi ñambi, mano kwilim tiñguk.

⁶³ Timbi ama Yesu ka-dikñe pakilñ endi kusei kimpipi, ni-suambapi waipbi, ⁶⁴ timan dai bo masipbi niñgiliñ, "Dik plofet manda embi, nindi gutak win ninbi nandina!" ⁶⁵ Windiñ embi, manda winjit kusei kusei nimbi, koi ni-kolañgiliñ.

Yesu manda plon kimikiliñ

⁶⁶ Kwet salaumbi, Juda amatamdok ama biesi en gita tapma ama biesi git endikñe manda nandi-tale ama endi kimin ti-palimbi, Yesu nañgipi dausinan loubi, nikañbi eñgiliñ, ⁶⁷ "Dik Mesia sinik kulañda, ninbim nandina." Eumbi enguk, "Nak windiñ sanbetta, sindi mandana nim nandi-kwambiñ danetañ. ⁶⁸ Ba nepek nola sani-nandutta, tambon nim tambane naninetañ. ⁶⁹ Gan nain nim ombataumbi, nak Ama Sisinikti Yambat Gemb Molom kii dindimnan pipaletat."* ⁷⁰ Eu nandimbi, gitikgandi ñindiñ niñgiliñ, "Windiñda dik Yambattok Niñañ windiñ elañ ba?" Eumbi enguk, "Nak nim, win sin eañ wakan." ⁷¹ Eumbi, nisiñgan e-nandi timbi eñgiliñ, "Nindila ama ñolok kusei enlok man plon nanin eu pumbi nandamiñ, wala timbi win inda-dakleuktok ama nola nombo nim lonjinetamiñ."

23

¹ Timbi kimin ti-pakilñ gitikgandi mlapi, Yesu Pilatoloñ nañgipi, ² kusei kimpipi, kit yout timbi, ñindiñ eñgiliñ, "Nindi ama ñolok kusei ñindiñ ka-nandamiñ: endi amatamni ep timbi kamalalak. Timbi takis minem Roma ama wapmañ Sisala mimilok win endi nini-kimisip pa ti-nimlak, tiñipi bo enla ñindiñ pa elak, 'Natna Mesia, ama wapma.'" ³ Timbi Pilatoli Yesu ni-nandimbi eñguk, "Dik Juda amalok ama wapmañji ba?" Eumbi niñguk, "Ditna elañ i wakan."

⁴ Eumbi, Pilatoli tapma ama biesila ba ama kimin wopum enda enbi eñguk, "Nak ama ñolok endikñe manda wiwit bien no nim kalet." ⁵ Gan endi giñgimbi niñgiliñ, "Endi Judia kwet tuop amatam eni-daut ti-semñipi, Galili kwelan kusei kimpipi bim Jerusalem ñolok amatam ginanji ep timbi mlatak."

⁶ Pilatoli manda win nandiñgukta eni-nandimbi eñguk, "Ama ñin Galili nanin ba?" ⁷ Eumbi, "Oñ" eñgiliñ. Eumbi, Pilatoli nandi-tomguk win: Yesu win kwet Elotti kadikñeñguk walinin. Timbi Elotti bo nain wolonda Jerusalem pakukta timbi Pilatoli Yesu endoñ nañgip ñaneliñdok eñguk.

* 22:69: Kap 110:1

Eumbi nañgip ñam tombimbi, ⁸ Elotti en kañbi, kusei ñindiñda simbai kindem dañguk: Yesulok giñgitti nain asup pawan ginañ pumbi, endok dainan kundit engano timbektok nandilñgukta timbi endi nain ombapgan en kauktok mandañguk. ⁹ Wala timbi endi manda kusei kusei ni-nandañguk, gan Yesul Elottok mandan nandikimkimeñipi, tambon no nim tambanem nañguk. ¹⁰ Tiñipi, tapma ama biesi ba endikne manda nandi-tale ama endi ñasiñgan ipi, siñgin gembinatgan siñgilañ. ¹¹ Timbi Elot git mik amañii endi ni-tike-pi-yalimbi, manda sañala tiñimñgilañ. Windiñ timbi Elotti eumbi, Yesula dasindasi pamanat dasi-ñimimbi, nombo nañgipi, Pilatoloñ undane ñañgilañ. ¹² Pilato git Elot endi dama nisetkan kanjik tiñipi kuñgimik, gan sandap wolondañgan endi not tiñgimik.

¹³ Timbi Pilatoli tapma ama biesi wakit Juda amalok kandiknenji ba amatam kimin gitik kiti-semum bumbi ¹⁴ enguk, “Sindi ama ñin nokoññan nañgip bumbi, endi amatam ep timbi kamalalak windiñ nanilañ, gan nak sindok dausinan endok kusei timba dakle-taleumbi, ñindiñ sanlet: manda gitik endok plon e-yout tañ wolok bien no nim kalet. ¹⁵ Elotti windiñgangot tik. Neta, endi eumbi, ama ñin bindambo nindoñ nañgip bañ. Win ñindiñ: endi kimkimlok kolan no nim tiñguk, ¹⁶⁻¹⁷ wala timbi nak nanandilokgot ti-lamipi, kak biwa ñautak.”*

¹⁸ Gan amatam gitikgandi ka-kwawañganembi eñgilañ, “Barabas pisat-nimbi, ama ñin wili kimbun.” ¹⁹ (Barabas endila nolii gita Jerusalem it kwelan papi, gavman mik ti-sembi, ama no wili kimgukta timbi it kwambiñ ginañ kimilim pakuk.) ²⁰ Timbi Pilatoli Yesu pisalimektok nandimbi, amatamda nombo enguk. ²¹ Gan endi ñindiñ kiti-kitiñipi nañgilañ, “Kloñbat plon wili kimbun!” ²² Timbi Pilatoli mandanji makleumbi, nain tipet git no timbimbi, ñindiñ enguk, “Nekta sinik? Endi kolan nek sinik tiñguk? Nak timba dakleumbi, endi kimbektok bien no nim kalet, wala timbi nak nanandilokgot ti-lamipi, kak biwa ñautak.” ²³ Gan amatamdi giñginembi, Yesu kloñbat plon wili kimkimlok embi, kwambiñgan kitimbi, manda sala wopum timbi, Pilatolok mandan wili piñguk. ²⁴ Wala timbi Pilatoli nandi-sembi, manda eñgilañ wolok bien indauptok eñguk. ²⁵ Endi e-giñginenjila mandanji tañgonembi, Barabas en nin gavman mik ti-sembi, ama wili kimgukta timbi it kwambiñ ginañ kimkilañ en wakan amatamda pisapi emguk. Gan

* **23:16-17:** Nandi-tale ama diwindi manda kusip no patak eañ. Manda win ñindiñ, “Kamaikamai gwilat tuop kandiknenjila ama no it kwambiñ ginañ nanin pisat-semsemlok een.”

Yesu endi la wɪn amatamdok mandanjila Pilatoli en mik amalok kisinan wili kimmeliñdok kimikuk.

Yesu kloñbat plon wikiliñ

²⁶ Endi Yesu walinin nañgip piñipi, ama no koi Simon Sairini nanin telak plon timbi indañgiliñ. Endi kena ginañ nanin bumbi tikembi, Yesulok kloñbat bembektok kii klup plon kimipi, en klem ñaňalok ni-giñgineñgiliñ.

²⁷ Timbi amatam kimin wopum en kleñgiliñ endok boñgipsinan tam diwindi kut-blambla embi, mano ti-ñimñgiliñ. ²⁸ Windiñ timbimbi, Yesuli undanem yambimbi enguk, “Jusalem tam, sindi naka blan nim timbi kutneliñ. Tambo sindi kusei ñindiñda sinla ba wembe gwañwanjiila kulit: ²⁹ mɪlap nain no indaumbi, amatamdi ñindiñ enekaliñ, ‘Tamdi yamin papi, gwañgwa nim apgiliñ ba num nim emgiliñ endi tam diwin yapma kle pakañ.’ ³⁰ Wolongan endi kwet jañginla ñindiñ eninekaliñ, ‘Sindi gilombi, nindok plon piwit!’, ba kwet kiminda ñindiñ eninekaliñ, ‘Sindi nindip tapliwit!’^{*} ³¹ Komba kaikta amalɪ nepek ñandin ti-ñimañda, kimkiminla nitek indañimekak?”[†]

³² Timbi ama tipet, endi kolan tindin ama, endi bo Yesu gita yandipneliñdok yanañgipi ñañgiliñ. ³³ Ñakap, kwet no koi Kumban Kwandat wandiñ ña tombi, Yesu kloñbat plon wipi, kolan tindin tombon tombon yakan en gita yandipbi ep tembñgiliñ. ³⁴ Timbi Yesuli nimolo nombo nombo timbi, ñindiñ eñguk, “Bep, endi nek tañ wolok kusei nim nandi-dakleañda timbi yomji bi-semiñ.” Timbi mik amalɪ Yesulok dasindasin ep danneliñdok nisñgan timbi-inda saňala tiñgiliñ.

³⁵ Kloñbat plon ep tembim biu palimbi, amatamdi ipi, daukañga tiñgiliñ, Juda ama biesili bo e-lakalakae timbi eñgiliñ, “Endi amatam ep kimikuk. Endi biañgan Mesia win Yambatti nimbi taleñguk en sinikta, kindem kusei timbi dakleumbi, enlok siñgin tike-kimilin.” ³⁶ Timbi mik amalɪ windiñgot manda saňala ti-ñimgiliñ, win endi endoñ bimbi, wain tuk kimbini mi-wet tiñipi, ³⁷ niñgiliñ, “Tikap dik Juda amalok ama wapmañjila, kindem siñgiñga tike-kimit!” ³⁸ Timbi Yesulok kusal kumbam mindiñnan komba plon ñindiñ youp wip bium pakuk, “Ñin Juda amalok ama wapmañji.”

^{*} 23:30: Hosea 10:8 [†] 23:31: Yesuli eyout manda win enla eñguk. Manda wɪlok walan win ñindiñ, “Amatamdi nepek ñandin ama yom nimnatta ti-ñimañda, ama yomjat ginañji nim tambaneñgiliñ enda Yambatti nitek ti-semekak?”

39 Tĩmbi kolan tĩndĩn ama tĩpet Yesu gĩta kloĩbat plon ep tembum pakĩmik endoĩnan nanin noli Yesu ni-kolambi eĩguk, “Dĩk Mesia wakan ba? Wĩndĩnda dĩtnalok siĩgiĩga tĩke-kĩmĩliĩpi, nitĩ wakĩt nĩp kĩmit!” 40 Gan noli ni-ĩnombĩmbi nĩnguk, “En wĩli kĩmkĩmlok eu taleliĩ, wĩndĩngangot dĩk tĩ-gamaĩ, wala tĩmbi dĩk Yambattĩ nek tĩ-gamekak wala nĩm mĩsilaĩ ba?” 41 Nitĩ kundit kolan tĩngĩmĩkta tĩmbi tuan dĩndĩmgan ñakan ombi-tĩkeamĩk, gan ama ñali kolan no nĩm tĩnguk.” 42 Wĩndĩnĩ embi, Yesula nĩnguk, “Yesu, dĩk kusei kĩmĩpi, amatamgai yambidĩkĩneĩpi, nak nandĩ-namekaĩ.” 43 Eumbi nĩnguk, “Nak biaĩgan ganlet: dĩk man sandap ñolondaĩgan nakĩta kunum walalan gĩnaĩ paletaĩ.”

Yesu kloĩbat plon kĩmguk

44-45 Tĩmbi kwet boĩgĩp taumbi, maim bipmĩumbi, kwet tuop kĩlĩm e palĩĩliĩmbi, 3 kilok tĩnguk. Nain wolonda tapma ilan sandum masimasip wopum boĩgĩp plon wilapmĩumbi, pan tĩpet indaĩguk. 46 Tĩmbi Yesulĩ wopumgan kĩtĩmbi eĩguk, “Bep, nak gĩnaĩna tip kĩka plon kĩmitet.”* Wĩndĩnĩ eu taleumbi kĩmguk. 47 Tĩmbĩmbi, mik amalok telak damanjĩli nepek indaĩguk wĩn ka-nandĩ-talembi, Yambat ni-ta-lombi eĩguk, “Biaĩgan ama ñĩn ama dĩndĩm no.” 48 Tĩmbi ama kĩmĩn gĩtik nepek wĩn kanelĩndok biĩngĩliĩ endĩ nek indaĩguk wĩn gĩtik ka-nandĩmbi, simba gawat tĩngĩliĩnda tĩmbi kuanjĩ wĩwĩlembi, isiĩnan undane ñaĩngĩliĩ. 49 Gan Yesulok nolii gĩt tam nin Galili nanin en klem biĩngĩliĩ endĩ kambak mayaĩgan ipi, nepek indaĩguk wĩn ka-nandĩ tĩngĩliĩ.

Yesu tapliĩngĩliĩ

50 Ama no kuĩguk koi Josep, ama kĩndem ba dĩndĩm no Arimatia it kwet Judia kwelan nanin. Endĩ ama biesĩ Juda amatam yambidĩkĩneĩngĩliĩ endok sambat, 51 gan nolii Yesulok plon manda nek e-topgĩliĩ ba kundit nek tĩ-ĩmĩngĩliĩ endĩ en gĩta gĩnaĩ noĩgan nĩm tĩnguk. Endĩ Yambattĩ amatam indaĩgan yambidĩkĩneukak wala nandĩ-koĩngomnatgan mandĩ pa tĩliĩnguk. 52 Ama walĩ Pilatoloĩ ñambi, Yesulok dalandanla ni-nandumbi nandĩ-ĩmĩnguk. 53 Nandĩ-ĩmĩumbi ñambi, kloĩbat plon nanin tamat tĩke-pĩmbi, sandum satnini tĩmĩp imbi, tĩke ñambi, sum no kawat gĩnaĩ kulukululĩnan kĩmĩkuk. Sum wĩn ama no gama nĩm kĩmĩkĩliĩ.

54 Wĩn Sabat patnandĩ nain indaup tĩmbĩmbi, tĩwĩliĩndĩkĩne nain dumalaĩgukta endĩ wĩndĩnĩ tĩnguk.

* 23:46: Kap 31:5

55 Tĩmbi tam Yesu gĩta Galili nanin bĩmbĩn endĩ Josep klembi, sum ba Joseptĩ telak nĩtek plon Yesulok dalandan kĩmĩkuk wĩn ka-talembi, 56 ilan undane ñaĩgĩlĩñ. Ñambi, gwasap ba pĩĩgĩp sapple mĩlĩñ kĩndem Yesulok dalandanlok tĩ-jumupi, endĩkĩne manda taĩgonembi, Sabatta pat-nandĩ tĩĩgĩlĩñ.

24

Yesulĩ kĩmnan nanin mĩlakuk

1 Kena nain kusei kĩmĩkĩmĩlĩnan kwet salaup tĩmbĩmbi, tamdĩ gwasap mĩlĩñ kĩndem tĩ-jumut tĩĩgĩlĩñ wĩn epbi, Yesulok sumnan ñaĩgĩlĩñ. 2 Ñam tombi kaĩgĩlĩñ wĩn: kawat sum dai masipmĩmĩn wĩn manjaneum tambon kandañ ña pakuk. 3 Tĩmbi endĩ sum tombañ gĩnañ loĩgĩlĩñ, gan Wopum Yesulok dalandan nĩm palĩm kaĩgĩlĩñ. 4 Nĩm kaĩbi, nek indaĩguk wala nanandĩnjĩ nĩm dakleñĩlĩmbi, platik sĩnĩk ama tĩpet dasindasinjet kolsalennat endĩ endoñ indambi ikĩmĩk. 5 Tĩmbi tamdĩ yambi-sĩlĩkĩnembi, kolan mĩsĩĩnĩpi, mĩlelem tĩ-sembi, dausĩ kwelan deiumbi, tĩpettĩ engĩmĩk, “Sĩndĩ ama kaik patak enda nekta sembĩsembĩn endok boĩgĩpsĩnan bĩ lonjañ? 6 Endĩ ñolok nĩm patak, ikan mĩlalak. Endĩ dama Galili kwelan gama palĩnĩpi, manda ñĩn sanguk wĩn nandĩ-tombĩ, 7 ‘Nak Ama Sĩsĩnĩk nepbi, yom amalok kĩsĩnan napĩlĩmbi, kloĩbat plon nuli kĩmbambi, sandap tĩpet gĩt no ñaumbi, kĩmnan nanin bĩndambo mĩlalettok een.’”

Eñalolĩ wĩndĩñ eumbi, 8 tamdĩ Yesulĩ manda eĩguk wĩn nandĩ-tombi, 9 sumnan nanin undane pĩ ñambi, Yesulok gwaĩgwaĩnii 11 gĩta nosii dĩwĩn yambimbi, nepek gĩtik inda-semguk wolok kasat tĩ-semgĩlĩñ. 10 Wĩn Malia Makdala nanin, Yoana, Yakobolok meñ Malia, wakĩt tam dĩwĩn en gĩta pakĩlĩñ walĩ wakan ama nin Yesulĩ kenalok enĩmumulĩn endoñ ñambi, kasat tĩ-sem pa tĩĩgĩlĩñ, 11 gan enĩmumulĩn endĩ tamdok mandala nandum tlal tĩmbĩmbi, nĩm nandĩ-kwambĩñ daĩgĩlĩñ. 12 Petlolĩ wandingan embi mĩlapi, sumnan woĩnep ñambi mumuĩnem paunĩnem, gĩnañ deium loubi kaĩguk wĩn: sandum Yesulok dalandan tĩmĩp imimĩn walĩĩgot pakuk. Wĩndĩñ kaĩbi, ilan undane ñambi, nepek wĩn indaĩguk wolok nanandĩ kena tĩĩguk.

Yesulok noliit tĩpet Emaus telaknan ñaĩnĩlĩmbi, en inda-semguk

13 Tĩmbi sandap wolondaĩgan Yesulok noliit tĩpet endĩ Jelusalem bimbĩ, Emaus ñandepi ñaĩgĩmĩk. It kwet wĩn 11 kilomita wolok tuop Jelusalem tĩmbĩ dumalaum patak. 14 Tĩm ñaĩnĩpi, nĩsetkan nepek gĩtik indaĩguk wolok manda

e-nandi tiñgimik. ¹⁵ Manda eu ñañambi tĩmbi, e-kle-kot tĩm pa ñañĩmbi, Yesu en wakan siñginjetnan ep tĩmbi dumalaumbi, en gĩta yakan ñañguk. ¹⁶ Gan nepek noli dauset masipmĩmbi, nĩm ka-nandi-tomgĩmĩk.

¹⁷ Tĩmbi endi eni-nandiĩmbi eñguk, “Siti manda nektok e-kle-kot tiñipi ñamĩk?” Eumbi, gitakan sĩnik ipi, dei-blambla embi pakĩmĩk. ¹⁸ Tĩmbi endoñnan nanin no koi Kleopas endi Yesu ni-kañbi eñguk, “Ama yok asupgan Jerusalem bi pakañ. Endoñnan nanin dik noñganli kena nain lap kandañ wandiñ nepek indañguk win nĩm nandiĩlañ ba?” ¹⁹ Eumbi, “Win nek indañguk?” wĩndiñ eni-kañguk. Eni-kaumbi, tambane niñgĩmĩk, “Nepek Yesu Nasalet nanin enda indañĩmĩñguk wala eamĩk. Endi plofet ama no, tĩmbi manda gembĩnat eñguk ba kundit engano tiñguk wali amatamda ñĩndiñ daut semguk: Yambattĩ enda nandum loloñ sĩnik. ²⁰⁻²¹ Nĩndi ñĩndiñ nandi-kwambiñ dambi mandĩñgĩmĩñ: Yambattĩ Yesu en wakan Israel amatam nĩndi kolan gĩnañ nanin nĩpma tĩkeuktok nĩmbi taleñguk, gan nĩndok tapma ama biesi ba nĩmbĩndĩkñenĩli en Roma amalok kisĩnan kĩmĩmbi, wĩli kĩmbektok manda embi, kloĩbat plon wĩlĩm kĩnguk.

Nepek win ikan sisañgan indañĩmĩmbi, biañgan kĩm-sĩnik tañguk. ²² Tĩmbi wakangot nĩm. Nĩndoñnan nanin tam diwin endi nĩp tĩmbi silĩkñenembĩ, nanandĩnĩ nĩm daklelak. Man salasalan sĩnik endi sumnan ñaliñ, ²³ gan Yesulok dalandan nĩm kañbi undane bĩmbi, ñĩndiñ nĩnĩliñ, ‘Nĩndi nepek engano kamiñ, win eñaloli Yesu kaik patak nĩnĩmbĩm yambĩmĩñ.’ Tamdi wĩndiñ eumbi, ²⁴ nĩndoñnan nanin ama diwin endi bo sumnan ñambi kaliñ win, nepek tamdi sumda nĩnĩliñ wolok tuop palak. Gan Yesu en nĩm kaliñ.”

²⁵ Tĩmbi Yesuli enguk, “Sĩndi ama kamasĩ, plofet amalok mandanjĩ gĩtik gĩnañjĩ gĩnañ baiñgan baiñgan pa nandi-dasiañ. ²⁶ Endi Mesialĩ amatam epmektok mĩlap wakan bembĩmbi, Yambattĩ koi gĩñgĩt wopum mĩuktok youkĩliñ.” ²⁷ Yesuli wĩndiñ embi, Moselok plon kusei kĩmĩpi, Mose en wakĩt plofet ama diwĩndi Yesu enlok plon manda youkĩliñ gĩtik win eni-dakleñguk. Eni-dakleñĩmbi ñakap, ²⁸ it kwet ama tĩpettĩ ñandep nandiñgĩmĩk win tĩmbi dumalañguk. Tĩmbi endi kaum Yesuli gamañgot yousĩm ñauktok tĩmbĩmbi, ²⁹ tĩke-kimbĩ dambi niñgĩmĩk, “Kak, nĩkĩta pat! Maim ip piumbi kĩlĩm elak.” Wĩndiñ niñgĩneumbi, en gĩta palep it gĩnañ loñguk.

³⁰ Tĩmbi nanañ nanep tiñĩmbi, Yesuli plaua nanañ no tĩkembĩ, Yambat we-ñĩmĩmbi ombĩmbi emum

tikeñgimik. ³¹ Tikeñipi, dauset tombimbi ka-nandi-tombimbi, dausetnangan paikuk. ³² Timbi endi nisetkan e-nandi timbi eñgimik, “Biañgan sinik. Endi telaknan nikita biñipi, manda embi, Yambattok manda wolok bien nini-dakleñilimbi, walenet biañgan mlalak!” ³³ Windiñ eñipi, wolongan mlapi, Jerusalem undane ñañgimik. Ña tombi, Yesulok gwañgwañii 11 gít amatam diwin en gita kimin ti pakilñ ep timbi indañgilñ. ³⁴ Timbi amatam wali ama tipetta ñindiñ engilñ, “Wopumdi biañgan kimnan nanin mlapi, Simondoñ indañak!” ³⁵ Windiñ eumbi, ama tipet endi telaknan nek indañguk wolok kasat ti-sembi engimik, “Endi plaua nanañ no ombimbi nimumek, nitika-nandi-tommik.”

Yesuli gwañgwañiiloñ inda-semguk

³⁶ Gwañgwañiili gamañgot endañgan manda epalñilimbi, Yesu en wakan boñgipsinan bi indam ipi enguk, “Busuk pat-samun.” ³⁷ Windiñ eumbi, ka piasat timbi, kolan misinipi, “Ama wale kamiñ” embi nandiñgilñ. ³⁸ Timbi endi enguk, “Neta ginañji mlataumbi, ginañ tipet tañ? ³⁹ Kitna kesitna kawit, ñin natna sinik yañ! Gwilatna tikekañbi, ñindiñ nambi-daklewit: nak gaumna gít kwandatna nat, gan wale tip endi gaum ba kwandatsi nim nat.” ⁴⁰ Eu taleumbi, kii kesii daut semumbi kañgilñ. ⁴¹ Kañbi, silisili gít nandi-bendili ginañji tokñeñgukta timbi gama nim nandi-kwambiñ dañgilñ. Timbi endi eni-kañbi eñguk, “Sindok nanañ no patak ba?” ⁴² Eumbi, mikbalak sinjin pan no miumbi ⁴³ tikembi, dausinangan nañguk.

⁴⁴ Timbi gwañgwañiila enbi eñguk, “Nak dama sin gita kuñipi, ñindiñ sangut: Mose wakit plofet ama ba ama diwin gítik endi nokok plon e-yout timbi, manda youkilñ patak manda gítik wolok bien indauptok een.” ⁴⁵ Windiñ embi, Yambattok manda youyoulin patak wolok kusei nandi-kiliñ enelñdok nanandinji timbi pañgitaumbi ⁴⁶ enguk, “Nepek ñindiñ indauktok youyoulin patak: Mesiali piñgip gawat bemi kimb, sandap tipet gít no timbimbi, kimnan nanin mlalak. ⁴⁷ Timbi noliili Jerusalem it kwelan kusei kimipi, endok koi plon amatam gítik kwet tuop kuañ endi ñindiñ eu piukak, ‘Sindi ginañji tambanenekaliñda, Yambatti yomji bi-samekak.’ Windiñ indauktok youyoulin. ⁴⁸ Sindi mek nepek gítik win indañguk ba indaukak wolok gembipi e-daklenekaliñ. ⁴⁹ Nandiwit! Bepnali nek samektok e-kwambiñ dañguk win natna ni-mulambi, sindoñ piukak. Gan sindi Jerusalem ñiñgan papi mandañilimbi, Yambattok

gemb+n kunum g+nañ nanin w+n dasindasin nom+k dasi-
samekak wolok tuop.” *

Yesul+ kunum g+nañ loñguk

⁵⁰ T+mbi Yesul+ gwañgwañii yanañg+pi, Betani it kwet kan-
dañ ñam tombi, kii t+ke-lombi, ep gw+lam t+-semguk. ⁵¹ Ep
gw+lam t+-semñ+pi yamb+k biumbi, Yambatt+ kunum g+nañ
t+ke-loumbi loñguk. ⁵² Loñ+li+mbi, gwañgwañiil+ m+lelem t+-
ñ+mbi, sil+sil+ wopum t+ñ+pi, Jerusalem it kwelan undane
ñañg+li+ñ. ⁵³ Ñambi, sandap tuop tapma it sañ jimba g+nañ
lombi, wolok Yambat n+-k+ndem dambi kuñg+li+ñ.

* **24:49:** Manda ñolok walan w+n ñ+nd+ñ, “Yambattok gemb+n, w+n D+nd+m
Woñ, kunum g+nañ nanin inda-sembi pat-semekak.”

Gĩngit manda kɨndem Yoaneli youkuk Eundakle manda

Yoane gĩngit manda youkuk endi Yesulok gwañgwañii endoñnan nanin no, gan enlok koi tike-louptok nɨm nandɨmbi, kɨmit-semɨmbi, enlok plon ñɨndiñ e-yout tiñguk, “gwañgwa nin Yesuli gɨnañli kasileñguk” (13:23, 19:26, 21:7,20) ba “gwañgwa no” (18:15-16, 20:2-8).

Matayo wakit Maleko ba Lukali gĩngit manda kasatsi wɨn ikan youkɨliñ, wala tɨmbi Yesuli kundit engano tiñguk asup wɨn Yoaneli lapipi, diwɨn no biennat sɨnik wɨngot youpi, ñɨndiñ eñguk, “kundit youyoulɨn patak wali kusei ñɨndiñda youyoulɨn: sɨndi manda ñɨn pinat nandi tɨmbi, Yesu en Mesia, Kunum Yambattok Niñañ, wɨn nandi-kwambiñ danekaliñ, tɨmbi nandi-kwambiñ dañpi, endok gĩngitñii kuañda tɨmbi kuñgu sɨsɨnik wɨn kasilenekaliñ.” (20:31)

Yesuli e-yout manda asup eñguk wɨn Yoaneli wɨndiñgangot lapipi, tipetgot youkuk. Gan endi Yesulok kusal wakit kuñgu sɨsɨnik ba nandi-kɨliktɨlok plon manda asup ñɨndiñ youkuk: Yesuli Kunum Yambattok Man Mandan sɨsɨnik, tɨmbi nepek gitiñgɨtik ep tɨmbi indañguk. Endi Kunum Yambattoñ lololok yama wakan; endi telaktok kusei, manda biañgan sɨsɨniktok kusei, ba kuñgu sɨsɨniktok kusei; endi kuñgulok nanañ tuk biañgan sɨsɨnik ba kolsalen kuñgu emlak en wakan; endi mɨlamɨlat ba kuñgu molom; tɨmbi endi sipsiplok kandikñenji kɨndem ba wain komba sɨsɨnik en wakan. Nin endi Yesu nandi-kɨlikti tɨñmɨlak, endi kuñgu sɨsɨnik kasilembi, papat kwambiñgan kulak, gan nin endi Yesu siñgi wɨlmɨlak, endi kɨmlok gĩngit kulak, tɨmbi kolandok tambon ombi-tikeukak.

Yoaneli kasat youkuk wolok sambat

Yesuli ama sɨnik indambi, kena kusei kɨmɨkuk (1)
Yesulok mandan ba kundil wali endi Kunum Yambattok Niñañ wɨn tɨmbi inda-dakleñguk (2-12)
Yesuli kɨmbepi, gwañgwañii ti-pañgɨpañgɨle ti-semguk (13-17)
Yesuli enlok kusal tɨmbi inda-dakleuktok kɨm mɨlapi, gwañgwañii loñ inda-semguk (18-21)

Yesuli ama sɨnik indambi, kena kusei kɨmɨkuk

Yesu, wɨn Kunum Yambattok Man Mandan en wakan, ama sɨnik indañguk

¹ Kwet nain kusei k̄im̄ik̄im̄il̄inan Man Mandan endi ikan pakuk. Endi Kunum Yambat ḡit yakan kūnḡim̄ik, en bo Yambat. ² En wakan kusei k̄im̄ik̄im̄il̄inan Kunum Yambat ḡita yakan kūnguk, ³ t̄imbi endok mandanla nepek ḡit̄īnḡit̄ik ep t̄imbi inda-talēnguk, w̄in telak nolok plon nepek no n̄im t̄imbi indaindan. ⁴ Man Mandan en wakan kūngu biāngan sis̄in̄ik wolok kusei, t̄imbi kūngu wal̄i amatamdok kolsalen sis̄in̄ik. ⁵ T̄imbi kolsalen wal̄i k̄il̄im ḡināñ kol̄i sale-ta-ñ̄aumbi, k̄il̄imd̄i en makleuktok tuop n̄im.

⁶⁻⁷ Kolsalen wolok gemb̄in il̄imektok Kunum Yambatti ama no koi Yoane * n̄i-mul̄im b̄i indambi, kolsalen wolok kusei en̄i-daklembi, amatam ḡit̄ikgand̄i endok mandan nand̄imbi, kolsalen w̄in nand̄i-k̄il̄ikti t̄īñ̄im̄inel̄īndok w̄ind̄īñ t̄īnguk. ⁸ Kolsalen w̄in Yoane en n̄im, tambo endi kolsalen wolok kusei eu inda-dakleuktok indānguk. ⁹ Kolsalen sis̄in̄ik, nind̄i amatam ḡit̄ik kol̄i sale-sem̄lak, endi kwelan indaupi t̄īnguk.

¹⁰ Man Mandanli kwet ñ̄in t̄imbi indānguk, t̄imbi en wakan kwelan ama indambi, kwelan kūnguk, ganmek kwelalok amatamd̄i en w̄in nin s̄in̄ik w̄in n̄im ka-nand̄i-tomḡil̄īñ. ¹¹ W̄in endi enlok kwelnan w̄ingan p̄i indambi kūnguk, gāngan enlok amatam̄iil̄i sīngi w̄im̄īnḡil̄īñ. ¹² Gan ama en not t̄īñ̄im̄īnḡil̄īñ, w̄in endok koi t̄ike-kwambīñ dānḡil̄īñ, endi ḡit̄ik Man Mandanli ep t̄imbi pānḡitaumbi, Kunum Yambattok gwāngwa b̄isalii indānḡil̄īñ. ¹³ W̄in endi mēñ beptok wekat s̄in̄ik n̄im indānḡil̄īñ, ba amalok kagalks̄ila ba nanand̄inj̄ila n̄im, tambo Kunum Yambat engan ep t̄imbīmbi, enlok gwāngwa b̄isalii indānḡil̄īñ.

¹⁴ Man Mandanli kwelan ama gw̄ilap ba gaummat indambi, n̄indok bōnḡipn̄inan dou m̄ilat t̄īnguk. T̄imbi n̄ind̄i dautn̄il̄i kāñ̄itnambi, endi enlok kusal engano w̄in t̄imbi inda-dakleumbi kānḡim̄īñ, w̄in endi Bep Yambatok Nīñāñ engano s̄in̄ik. Bep en n̄i-mul̄im p̄im indambi, yous̄iyous̄īngan Beulok ḡinan s̄ilōñ ba kusal sis̄in̄ik w̄in t̄imbi inda-daklēnguk.

¹⁵ Endok plon Yoaneli ñ̄ind̄īñ e-daklembi k̄it̄imbi ēnguk, “W̄in ama wala wakan nak ñ̄ind̄īñ sangut, ‘Ama nokok sīngi kandāñ indalak endi nak gama n̄im indāñ̄ilambi ikan pakuk, wala t̄imbi endi nak napma klelak.’” ¹⁶ T̄imbi Man Mandanli ḡināñ s̄ilōñ molom s̄in̄ikta t̄imbi b̄is̄ik kusei kuseil̄i n̄ind̄i ḡit̄iktok nain nain inda-n̄imguk. ¹⁷ W̄in Moseli Kunum Yambattok end̄ik̄ñe mandan Juda n̄indok bep pāñ̄iila emguk, t̄imbi Yesu Klistoli Kunum Yambattok ḡinan s̄ilōñ ba kusal sis̄in̄ik w̄in t̄imbi inda-daklēnguk. ¹⁸ Nimbek

* **1:6-7:** Yoane ḡīnḡit̄i manda k̄indem youkukt̄i ñ̄olok Yoane tuk i-sem-i-sem endok plon elak.

noli Bep Yambat nain nola no nım kañgiliñ. Wın enlok Nıñañ engano sınık en wakan Bep Yambattok kusal tımbi inda-dakleñguk. Neta, endi bo Yambat sınık, tımbi Beu gıta ñasiñgan sınık patak.

*Yoane tuk i-sem-i-semli Yesulok telak ti-dındım eñguk
(Matayo 3:1-12, Maleko 1:2-8, Luka 3:15-17)*

¹⁹ Juda ama biesi Jusalem pakiliñ endi Yoanelok kusal, wın endi Mesia indaındalok een en wakan ba no, wın nandı-dakleneliñdok nandıñgiliñ, wala tımbi endi tapma ama gıt Livai ama † diwın Yoaneloñ enı-mulım ña tombi, “Dık nin sınık?” nı-nandıñgiliñ. Tımbi Yoaneli ñındıñ tambane enguk: ²⁰ endi enlok kusal nım kımıt-semбіmbi, endi e-daklembi enguk, “Natna wın Mesia nım.” ²¹ Wındıñ eumbi, nı-nandımbi eñgiliñ, “Tıkap dık Mesia nımda, dık nin sınık? Ba dık plofet Elia bındambo indauktok een en ba?” Eumbi enguk, “Nak en nım.” Eumbi nıñgiliñ, “Wındıñda dık plofet Mose nomık wın indauktok een en ba?” * Eumbi, “Nak en bo nımgot” enguk. ²² Wındıñ eñgukta, bındambo nı-nandımbi eñgiliñ, “Dık nin sınık? Nındı ama nıni-mukiliñ enda manda tambon enıneñdok dık kusaka nınbım nandına. Dık dıtınala nıtek elañ?” ²³ Eumbi, Yoaneli manda no plofet Aisaiali youyoulin wın kımıt-klembi, ñındıñ enguk, “‘Ama no kwet ama nımnatnan papi, Wopumdok telal ti-dındım ewıt! wındıñ kıtılak’ * wın natna wakan.”

²⁴ Tımbi Falisi amalı ama enı-mulımbi bıñgiliñ walı ²⁵ Yoane ñındıñ nı-nandıñgiliñ, “Tıkap dık Mesia en nım, ba Elia ba plofet wın bo nım, wındıñda dık nekta amatam tuk pa i-semłañ?” ²⁶ Eumbi tambane enguk, “Nak wın tukgot pa i-semlet, gan ama no sındok boñıpsınan kulak - sın endok kusal nım ka-nandı-dakleañ - ²⁷ endi wakan nokok singi kandañ indaupi tılak, tımbi nak pımbıñen ñandin ñalı endok kesı gwılaplok toan pısalımettok tuop nım.”

²⁸ Wın Yoaneli Betani it kwet, Jodan tuk maim lambı-lambın kandañ papi, tuk i-semliñguk kwet wolok wındıñ indañguk.

*Yoaneli Yesula Kunum Yambattok Sipsip Nıñan sınık
wındıñ e-dakleñguk*

²⁹ Kwet salaumbi, Yoaneli Yesu bıum kañbi, noliıla ñındıñ enguk, “Wı kawıt: en Kunum Yambattok Sipsip Nıñañ, nin endi kwelalok amatam gıtık endok yomjılok mılap wın

† 1:19: Ablaamdok lan Jepok endok nıñañıloñnan nanın nolok koi Livai. Endok sambalı tapma ilan tıplapape kena kusei kusei tiañgiliñ endok kosı “Livai ama” kıtıkıtın. (Namba 3:17-37) * 1:21: Malakai 4:5, Lo 18:15 * 1:23: Aisaia 40:3

apma tike-taleukak! † 30 Wın ama walañgan nak ñındiñ eñgut, ‘Ama nindi nokok singi kandañ indalak, endi nak gama nım indañilambi ikan pakuk, wala timbi endi nak napma klelak.’ 31 Dama natna bo en nin sinik wın nım kadakleñgut, gan endok kusal Israeł amatamda timba indadakleuktok nak ñolok bımbi, tuk i-sem-i-sem kena kusei kimıkut.”

32 Timbi Yoaneli yousimbi, Yesulok plon ñındiñ e-dakleñguk, “Dındım Woñdi mambaip wandin kunum gınañ nanin pımbi, endok plon pi palım kañgut. 33 Damañgan nak bo en Mesia wın nım nandıñmıñgut, gan tuk i-sem-i-semlok nani-mukuktı ñındiñ nanguk, ‘Ama nındok plon nokok Woñnali pi palımbi kaukañ en wakandi amatam Dındım Woñli i-semekak.’ 34 Eumbi, natna dautnali wındiñ indaumbi ka-taleletta timbi ñındiñ pa e-daklelet: ñın Kunum Yambattok Nıñañ sinik.”

35 Salaunda Yoaneli kwet pakuknan wolok bındambo ñam ikuk. Timbi gwañgwa en kle-ta-kuñgılıñ endoñnan nanin tipetti en gıta ikimik. İliñilımbi, 36 Yoaneli Yesu yapma kle ñaum kañbi, gwañgwañiitta ñındiñ enguk, “Wın kandemik! Kunum Yambattok Sipsip Nıñañ wakan ñak!” 37 Eumbi, endi manda wın nandımbi, Yesu kle ñañgımik. 38 Timbi Yesuli tambanembi, ama tipet en kle bımbi yambımbi, eni-nandımbi eñguk, “Sıtı nekta bamik?” Eumbi nıñgımik, “Rabai” (wın nındok mandanı plon ‘endaut’), “dik it delok dou mılat pa tılañ?” 39 Eumbi enguk, “Bımbi kandemik!” Yesuli wındiñ eumbi, endi en kle ña it wın kañgımik. 4 kilok timbımbi, en gıta palımbi, tim tıñguk.

40 Ama tipet Yoanelok mandan nandımbi, Yesu kle ñañgımik, endoñnan nanin no wın Simon Petlolok kwayañ koi Andlu. 41 Endi Yesu gıta pakap kañbımbi, dındımgan ñam dal Simon lonji-ta-ña kañbi nıñguk, “Nıtı Mesia ip kamik.” (Mesia wın Glik manda plon Klisto kıtıañ.) 42 Wındiñ embi nañgılımbi, Yesuloñ ña tomgımik. Ña tombımbi, Yesuli Simon daut kwambıñ kañbi nıñguk, “Dık Simon Yoanelok nıñañ. Koka komblin Sifas kıtınekalıñ.” (Kot ‘Sifas’ wın Grik manda plon Petlo.) §

Filip gıt Natanaelli Yesu en Mesia, Kunum Yambattok Nıñañ, wın ka-nandı-tomgımik

† 1:29: Kunum Yambattı yomji bi-semektok Juda amalı sipsip ba gaut dıwın no yandıpbı, tapma tıñmañgılıñ. Gan gauttok wekailı amalok yom wılit-semum taleuktok tuop nım, wala timbi Kunum Yambattı enlok nıñañ Yesu amatam kolanjılok tuan apma tıkeuktok nı-mulım pım indambi, sipsip nıñañ wandin kim-semguk. § 1:42: Kot tipet wolok kusaset wın ‘kawat’.

⁴³ Salaumbi, Yesuli Galili kwelan ñaupi nandimbi ñañguk. Ñañipi, Filip timbi indaumbi ññguk, “Dik bi nak nep kle kuukañ.” ⁴⁴ (Filiptok it kwet win Betsaida, win Andlu git Petlo endok iset kweset.) ⁴⁵ Timbi Filipti ña Natanael timbi indaumbi ññguk, “Ama waliñgan Moseli endikñe manda ginañ ba plofet amal bo indauktok youyoulin, win Mesia en nindi ip kamiñ. En Joseptoñ ññañ koi Yesu Nasalet it kwelan nanin.” ⁴⁶ Eumbi ni-nandimbi eñguk, “Akai! Ba nepek kindem no it kwet koi giñgil nimnat wandinnan indauktok tuop ba?” Eumbi, Filipti ññguk, “Ditna bimek ka!”

⁴⁷ Timbi Yesuli Natanael bum kañbi, endok plon ñindiñ eñguk, “Yakñe! Ama ñin endi Israel ama sisinik. Juluñit endok plon no nim palmilak.” ⁴⁸ Windiñ eumbi ni-nandimbi eñguk, “Nitek timbi dik nokok kusatna wandin nandi-namlañ?” Eumbi ññguk, “Filipti gama nim kitigamñilimbi, dik komba fik kapmainan pipalimbi gambit.” ⁴⁹ Natanaeli manda win nandimbi ññguk, “Endaut. Dik Kunum Yambattok Niñañ sinik, Israel nindok Ama Wapmañni mandipakamiñ win dik wakan!” ⁵⁰ Eumbi, Yesuli tambane ññguk, “Ba nak komba fik kapmainan pipalim gambit windiñ ganitta timbi, dik windiñ nandi-kwambiñ dalañ ba? Dik nepek gitikñin diwin siñgimek indaumbi kaukañ wali man nek indalak win makleukak.” ⁵¹ Timbi yousimbi ññguk, “Win biañgan sinik. Nak ñindiñ sanlet: sindi kanekaliñ, win kunum yama dili tombimbi, Kunum Yambattok eñaloñiil kwelan nanin kunum ginañ lombi, nak Ama Sisinik nokoñnan undane pimbi, windiñ lo ña pi pa tinekaliñ.” **

Yesulok mandan ba kundil wali endi Kunum Yambattok Niñañ win timbi inda-dakleñguk

2

Yesuli tuk timbim wain indañguk

¹ Kena nain tipet taleumbi, Galili kwelan it kwet no koi Kana wandiñ ama noli kikokot timbi, nanañ sina wopum tñguk. Yesu meñli wandiñ pakuk, ² timbi Yesu git gwañgwañii bo eni-tiañeum bimbi, wandiñ pakiliñ. ³ Pakap, wain tuk taleumbi, Yesu meñli Yesula ñindiñ ññguk, “Wain ememlok win ip talek.” ⁴ Eumbi tambane ññguk, “Me,

** **1:51:** Jekopti Kunum Yambattok eñaloñii lat plon lombi pimbi kañbi ka-nandi-dakleñguk, win Yambatti en kasileñguk (Stat 28:12-15), windiñgangot Yesulok gwañgwañiil Yambatti Yesu kasileñguk win ka-nandi-tomnekaliñ.

win nokok nepek nim. Kusatna timba inda-daklelok nain win gama nim indak.”⁵ Eumbi, Yesu meñli it wolok kena gwañgwala ñindin enguk, “Endi nepek no sanbimbi, wolok tuop tinekalin!”

⁶ Timbi it wolok ginañ kawat kambot tuknat kit tombon, tombon noñgan pakuk, noñgan noñgan wolok wopum win 80 ba 120 lita, wolok tuop. Win Kunum Yambattok dainan tijamilan tindilok Juda amatamdi tuk wali kisi kesisi, nepek diwin wakit wilikañgilin. ⁷ Timbi Yesuli kambot win kañbi, kena gwañgwala enguk, “Kambot ñi pakañ win tuk gitalewit!” Eumbi, kambot gitik win gilim man plon tokñe-taleumbi ⁸ enguk, “Ale, tuk lakat no kambot ginañ nanin gipi, nanañ kandikñe amaloñ tike ñawit!” Eñguk wolok tuop tike ñambi, ⁹ nanañ kandikñe amala mumbi, tuk wali ikan wain inda nguk win nakanaka tñguk. Nakanaka timbi, wain tuk win denanin win nim nandin nguk, win kena gwañgwa gikilin endin got nandin gilin, wala timbi kandikñel ama kkokot tñguk win kitin mumbi ¹⁰ nñguk, “Kimin beu gitikti wain tuk kindem win dama danbi, yoksiila emum nam, kamakama timbimbi, wain kolan siñgimek danbi pa emañ. Gan dik wain tuk kindem tike-kimbñ dambi, kombimek tike bilañ.”

¹¹ Yesuli Galili kandañ, Kana it kwelan tuk timbi wain inda nguk wali endok jimba kundil dama sisinik. Kundil win tinipi, enlok kusal engano win timbi inda-dakleumbi, gwañgwañili kañbi nandi-kwambñ dañgilin.

¹² Sina wali taleumbi, Yesu meñ kwayañii ba gwañgwañii endi Kapaneam it kwelan ña tombi, sandap nitepekgot yakan wandin pakilin.

*Yesuli Beulok il giñgigan nim tin gilin da ep kle-kokuk
(Matayo 21:12-13, Maleko 11:15-17, Luka 19:45-46)*

¹³ Juda amatamdok Kamaikamai gwilat wali indaup timbimbi, Yesuli gwañgwañii gita Jelusalem lo ña nguk. ¹⁴ Ña tombi, tapma it sañ jimba ginañ lombi yambin nguk, win ama diwindi tapmalok makauk wakit sipsip ba mambaip tualok ep bi yapikilin, timbi ama diwindi minem walan kusei kusei tombo min kena ti-pakilin. * Yesuli win yambimbi, ¹⁵ toa no binjaneum gilim daumbi, ama wakit makauk ba sipsip gitik win tapma it sañ jimba ginan nanin yandip kleum poña-taleumbi, ama minem tombo min kena ti-pakilin endok minem kwandainji gitik win wil papuseneumbi, endok kimikimitsi ep tambokuk. ¹⁶ Timbi

* **2:14:** Ama minem tombo min kena tin gilin endi amatamdok minem tikembi, wolok kinjan tapma ittok minem emumbi, amatamdi wali tapmalok gaut tuañgilin ba tapikot kimikilin.

endi ama mambaip tualok kımıkılıñ wın enombımbi eñguk, “Ei! Nepenepek gıtık ñın platikan mep ña-talewit, tımbi nokok Bepnalok il ñın tımbım kımılı tua it sılanin inda-ta-bılak, wındıñ nombo nım tınekalıñ!” ¹⁷ Wındıñ eumbi, gwañgwañiılı plofet manda no Kap nolok gınañ youyoulin patak wın nandı-sıwıkilıñ. Manda wolok gınañ Mesialı Kunum Yambatta ñındıñ nıñguk, “Nak dıkok ika tıkekımbıñ dambi, it walı gıñgi sınik palektok gıñgıneletta tımbi kuñguna kolaukak.” ☆

¹⁸ Yesulı tapma ilan wındıñ tıñgukta tımbi Juda ama biesılı nımbi eñgılıñ, “Dık jimba kundit nıtek tımbımbi ka-dakleamıñ, wın Kunum Yambattı tapma it kandıkñe kena wandin tındılok ganbı taleñguk?” ¹⁹ Eumbi tambane enguk, “Sındı Kunum Yambattok il ñın wialımbi, sandap tıpet gıt no wolok gınañnan nak bındambo mamba ilekak.” ²⁰ Eumbi nıñgılıñ, “Akai! Nındıla tapma it ñın gwılat 46 gınañnan kındit-ta-bamıñ, gan dıkta sandap tıpet gıt no wolok gınañnan mambı ilepi elañ ba?” ²¹ Gan Yesulı tapma itta sınik nım eñguk, tambo endı enlok pıñgıula eñguk. ²² Tımbi Kunum Yambattı en kımnan nanin tımbı mılakuk, wolok sıñgi kandañ gwañgwañiılı manda wın eñguk wın nandı-sıwıpi, Mesialok mılamılat plon manda youyoulin patak wakıt manda Yesu en eñguk wın nandı-kwambıñ dañgılıñ.

Yesulı amatam gıtıktok kusası nandı-talelak

²³ Yesulı Kamaikamai gwılatta Jelusalem it kwelan palıñıpi, jimba kundit asup tımbımbi, amatam asuptı wın kañgılıñda tımbi en wın Mesia sınik wın nandı-kwambıñ dañgılıñ. ²⁴ Gan Yesu endıla amatamdok nanandınjı plon nım panjañganeñguk, ²⁵ wın kusei ñındıñda: amatam gıtık endı nıtein wın Yesu en nandı-kılıñ eñguk, tımbi endok gınañ nanandınjı yambı-nandı-dakle-taleñgukta tımbi, nısilok kusası plon nimbek nolı Yesula nanandı mıuktok tuop nım.

3

Kuñgu taletalen nımnat wolok kusei wın Yesu en wakan

¹ It kiyau wopum Juda amatam yambı-dıkñeñgılıñ, endoñnan nanin Falisi ama no koi Nikodemus. ² Endı tim nola Yesuloñ bımbi nıñguk, “Endaut. Nındı gambı-nandı-dakleamıñ, wın Kunum Yambattı dık endaut kuuñdok ganı-mupi, dıkıta patak. Neta, jimba kundit dık pa tılañ, wandin wın ama nolı nısilok gembınjı plon tınelıñdok tuop nım.” ³ Eumbi, Yesulı tambane nıñguk, “Wın biañgan sınik. Tımbi

Kunum Yambattok kandañ nak ñïndiñ ganba: tïkap ama noli indainda komblin bïndambo nïm indaukta, endi endok giñgït indauktok tuop nïm.”⁴ Eumbi, Nikodemusli nï-nandïmbi eñguk, “Akai, ama giïkti indainda komblin wïn telak nïtek plon tuop indauk? Endi meñlok sïmbai giñnañ bïndambo pïumbi, meñli apmektok tuop nïm bek.”⁵ Eumbi, Yesuli tambane nïnguk, “Wïn biañgan sïnik. Nak ñïndiñ ganba nandi: tïkap Kunum Yambatti tuk wakït Woñïnlï ama nïm tïmbi kaiktaumbi, indainda komblin indaukta, endi Kunum Yambattok giñgït indauktok tuop nïm.”⁶ Wïn amalok piñgu gwïlap wïn enlok meñ beuloñnan nanin, tïmbi giñnañ tiptok kuñgu sïsinïk wïn Dïndïm Woñloñnan nanin.

⁷ Nak ‘Sïndi indainda komblin indaneliñdok’ ganït, wala nandi-gïtiñgïtïp nïm tïmbekañ. ⁸ Sasaleli enlok nanandin klembi, pendïp ñalak. Wali denanin bïmbi delok ñalak wïn dik nanduñdok tuop nïm, dik giñgïliñgot pa nandiñlañ. Wïndiñgangot Dïndïm Woñdi telak nïtek plon amala kuñgu sïsinïk wïn mïumbi, komblin indalak, wïn ama noli kautok ba nandi-dakleuktok tuop nïm.”⁹ Nikodemusli nï-nandïmbi eñguk, “Woñdi kuñgu sïsinïk mïlak wali nïtek indauk?”¹⁰ Eumbi tambane nïnguk, “Dïk Israel amatamdok endautsi loloñ, gañgan nepek wïn nïm nandi-daklelañ bek?”¹¹ Biañgan ñak. Nak ñïndiñ ganba: nïndi nepek nandi-kiliñ eamïñ wolok plon manda eamïñ, ba nepek dautnïli kañgïmïñ wolok gembïn ikamïñ, gan sïndi nïndok mandanï nïm pa nandi-dasiañ. ¹² Nak nepek kwelan ñolok indañ wolok plon kasat ti-samgut, gan sïndi nokok mandana nïm nandi-kwambiñ dañda tïmbi, nïtek plon pañgïtambi, nepek kunum giñnañ indañ wïn sanbam nandi-kwambiñ daneliñ?¹³ Ganmek sïndoñnan nanin ama noli kunumdok nepek kalandïlok wandïñ no nïm loñgïliñ. Nïm. Nak Ama Sïsinïk noñganliñgot kunum giñnañ kukap, kwelan ñolok piñgutta tïmbi kunumdok nepek giïk wïn nandi-talelet.

¹⁴⁻¹⁵ Tïmbi nak nandi-kilikti ti-namañdi kuñgu taletalen nïmnat wïn kasileneliñdok Kunum Yambatti Ama Sïsinïk nak nep lololok elak. Wïn Israel amatamdi kwet sïlaninnan kuñliñmbi, amatam maletti eium kïmnep tiñgïliñ wïn ep kïmïlektok Moseli malet walawalan no tïmbi, komba bem mioñ nolok plon tïke-lo mambi ikuk, ✧ walan wïndiñgangot amatamdi kuñgu taletalen nïmnat wïn kasileneliñdok nep mambi loutat.”

¹⁶ Kunum Yambatti kwelalok amatam giïk engano sïnik ep galk tañguk wïn ñïndiñ tïmbi inda-dakleñguk: endi enlok Nïñañ engano sïnik amatamda kïm-semektok nïmulïmbi indañguk. Wïndiñda no en Nïñañ nandi-kilikti

tĩm̄lakta, endi kolandok giñgit nĩm tĩmbekak, tambo endi kuñgu taletalen nĩmnat wĩn kasileukak. ¹⁷ Wĩn Kunum Yambatti Nĩñañ amatamdok kolanjilok kĩnjan eu taleuktok kwelan nĩm ni-mukuk, tambo endi kolanjilok kĩnjannan nanin yapma tĩkeuktok ni-mulĩmbi indañguk. ¹⁸ Nin endi Nĩñañ nandi-kĩlikti tĩm̄mbi kulakta, Kunum Yambatti yomĩnlok kĩnjan tambon ombi-tĩkeuktok nĩm eu talelak. Gan nin endi Nĩñañ nĩm nandi-kĩlikti tĩm̄mbi kulakta, endi Kunum Yambattok Nĩñañ engano sĩnik endok koi nĩm nandi-kĩlikti tĩlakta tĩmbi, Kunum Yambatti ikan yomĩnlok kĩnjan tambon ombi-tĩkeuktok eu taleñguk. ¹⁹ Wĩndiñ tĩñguk wĩn kusei ñĩndiñda: endi kolsalen kwelan ikan ni-mulĩmbi indañguk, gan kuñgunji kolanda tĩmbi amatamdi kolsalen siñgi wĩlĩmbi, kĩlim kasileñgiliñ. ²⁰ Neta, ama gitik ti-mĩpmĩle tañ endi ep tĩndĩnjilok kusei inda-dakleñmek wala mĩsiñĩpi, kolsalenla nandi-kunjit sĩnik tambi makleañ. ²¹ Gan nin endi Kunum Yambattok kusal sĩsĩnik wĩn kĩmĩt-klembi, tĩke-kwambiñ dalakta, endi Kunum Yambat tañgoneĩpi, kundit kĩndem pa tĩlak wali inda-dakleuktok kolsalen giñañ pa bĩlak.

Yesuli Yoane tuk i-sem-i-sem maklelak

²² Kamaikamai gwĩlat taleumbi, Yesuli gwañgwañii yanañgiipi, Jelusalem nanin pĩmbi, Judia kwelan ña tombi, nain diwĩn gwañgwañii gĩta wandiñ kuñipi, amatam tuk i-semliñguk. ²³⁻²⁴ Yoane tuk i-sem-i-sem it kwambiñ giñañ gama nĩm kĩmĩkĩliñda tĩmbi, endi bo kena wĩn ti-ta-kuñguk, wĩn it kwet koi Salim kandañ tuk asup pakukta tĩmbi, endi tuk no koi Aion wolok palĩmbi, amatamdi yousiyousiñgan endoñ bĩmbi, tuk i-semliñguk.

²⁵ Tĩmbi nain nola Yoanelok gwañgwañii diwĩn git Juda ama noli kusei kĩmĩpi, kisi kesisi ba nepek kusei kusei diwĩn wĩn nĩtek wĩlĩpi, Kunum Yambattok dainan jamilan indaindalok plon e-tañan tĩñgiliñ. ²⁶ Wĩndiñ tĩmbi, Yoaneloñ ñambi niñgiliñ, “Endaut, ama wali ba, dikita Jodan tuk tambon kandañ kuumbi, endok kusei pa nĩni-dakleñguñ, wĩn Yesu endi bo nain ñĩndiñgi-tañgan tuk i-sem-i-sem kena tĩmbĩmbi, amatam gitikti endoñ pa ñañ yañ!” ²⁷ Eumbi tambane enguk, “Wĩn kĩndem. Tĩkap Kunum Molomdi ama nĩm tĩke gwĩlam tĩñmekta, kenanlok bien wali indañmektok tuop nĩm. ²⁸ Sĩnĩla nak ñĩndiñ ewambi nandiñgiliñ, ‘Nak Mesia en nĩm, tambo nak endok telak dama tĩñmettok nani-mulĩmbi bi indañgut.’ ²⁹ Mesia nĩtok plon nak e-yout manda nĩtek ewit? Mesia wĩn, endi ama no tam giñgit wĩlĩmĩmĩn wandin. Tĩmbi ama wolok nol endok kandañ ipi, mandan nandĩlak wandin natna Yesulok gembĩn ipi, amatamdi endok mandan nandĩnepi ñañ wĩn nandĩlet, nain

wolonda nandi-silisilili nokok ginaña tokñelak. ³⁰ Neta, Kunum Yambatti endok koi giñgít walí wopum daumbi, nokok kotna giñgít walí pipí euktok nandilak.”

Kunum ginañ nanin pĩmbi indañguk wĩn Yesu en wakan

³¹ Kunum ginañ nanin pĩmbi indalakti ama gitik yapma klelak. Neta, kwelan ama endi kwettok giñgítĩii, tĩmbi kwelalok nepek plon manda eañ, gan kunum ginañ nanin pĩmbi indañguktĩ wandin nĩm, tambo endi kwelan ama gitik yapma klembi, ³² nepek kunum ginañ kañguk ba nandĩnguk wolok plon elak, gañgan mandan wĩn noñgan noñgandĩngot nandi-dasiañ. ³³⁻³⁴ Kunum Yambatti Niñañ ni-mukuk enda Dĩndĩm Woñ tokñetokñen mĩlakta tĩmbi, Woñ walí tĩmbi pañgĩtaumbi, Kunum Yambattok mandangot pa elak, wala tĩmbi nin endi mandan wĩn nandi-dasilak, endi ñĩndĩñ tĩmbi inda-daklelak: endi Kunum Yambatti biañgan molom sĩnik wĩndĩñ nandi-kwambĩñ dalakta. ³⁵ Bepti Niñañ tĩkegalk talak, tĩmbi endi nepek gitĩngĩtik endok kiinan kĩmĩpi, ka-dĩkñeuktok nĩmbi taleñguk. ³⁶ Wĩndĩnda tĩmbi nin endi Kunum Yambattok Niñañ nandi-kĩlĩkti tĩñmĩlak, endi kuñgu taletalen nĩmnat wĩn ikan ñĩndĩngĩtañgan kasĩlembi kulak, gan nin endi Niñañdok mandan nĩm tĩkembali kĩmĩt-klelak, endi kuñgu sisĩnik wĩn nĩm kasĩleukak. Tambo, Kunum Yambatti ikan yomĩnlok kĩnjan tambon ombi-tĩkeuktok eu taleumbi, palmekak.

4

Samalia nasili Yesu en Mesia wĩn nandi-kwambĩñ dañgĩlĩñ

¹⁻² Tĩmbi manda no ñĩndĩñ eu sapañaneñguk, “Am-atamdi Yesulok gwañgwañii indaumbi, tuk i-sem-lak, endok kwĩnakwĩnatsĩli Yoanelok gwañgwañii yapma klelak.” (Gan wĩn Yesulĩ tuk i-sem-i-sem kena nĩm tĩñguk, wĩn endok gwañgwañiilĩngot amatam tuk i-sem pa tĩngĩlĩñ.) Tĩmbi manda walí Falisi amalok pawanjĩ ginañ piñguk wĩn Yesulĩ nandi-tomguk, wolonda ³ endi Judia kwet bimbi, Galili kwelan bĩndambo undane ñaupĩ ñañguk. ⁴ Ñambi nandĩnguk, wĩn “Samalia distrik dama dĩkñeuttok.”

⁵ Tĩmbi Yesulĩ Samalia kwelan ñañpi, it kwet no koi Sikal wĩn tĩmbi dumalaumbi, Juda git Samalia nasilok bep pañjĩ Jekopti kwet no niñañ Joseptok biñmĩnguk wolok tomguk.

* ⁶ Tĩmbi Jekopti tuk ban no kĩndit-bium wolok pakuk, wala tĩmbi Yesulĩ telak ombapgan bĩngukta tĩmbi gwaseimbi, ban baliliñnan pip pakuk.

* 4:5: Manda walí Stat 48:22 git Josua 24:32 wolok plon e-youtak.

Kwet nain bomup tĩmbĩmbi, ⁷ Samalia tam noli tuk gĩlep bĩum kañbi nĩnguk, “Dĩk tuk gĩt nam!” ⁸ (Gwañgwañii endĩla it kwelan nanañ tuatuala ña-taleñgĩliñ.) ⁹ Yesuli wĩndĩñ eumbi, Juda amatamdi Samalia en gĩta not nĩm tañda tĩmbi tam wali nandi-sĩlĩkĩmbi nĩnguk, “Nĩtekte tĩmbi dĩk Juda amalĩ nak Samalia tam ñandin ñala tukta nanlañ?” ¹⁰ Eumbi, Yesuli tambane nĩnguk, “Kunum Yambatti amatam nek sĩloñ tambongan ememlok nandĩlak wĩn dĩk nandi-dakleumda, ba nin sĩnĩk tukta ganlak wĩn ka-nandi-tombĩmda, dĩtna naka tukta nanbĩmbi, nak tuk ama tĩmbĩ kaiktalok wĩn gumañ gamam.”

¹¹ Tĩmbi tamdi nĩnguk, “Ama wopum, tuk ban ñĩn ombap sĩnĩk, tĩmbi tuk gĩñgĩttok bo nĩm pakamlakta tĩmbi, dĩk tuk ama tĩmbĩ kaiktalok elañ wĩn denanin gĩletañ? ¹² Sotni Jekop endĩ wakan tuk ban ñĩn kĩndit-nĩmbi, en wakĩt nĩñañii ba sipsip bulmakauñiilĩ tuk ñakan nayañgĩliñ. Nĩtek tĩmbi dĩk gumañ en makleuñdok nandĩlañ?” ¹³ Wĩndĩñ eumbi, Yesuli tambane nĩnguk, “Amatam gĩtĩkti tuk ñolok gĩpi pa nañ, endok binji bĩndambo kalandauskak. ¹⁴ Gan no en tuk natna mĩwambi nambekak, endok bim nombo nĩm kalandañmekak. Tambo tuk nak mĩmĩlok pat-namlak, wali endok gĩnan gĩnañ tuk dai no wandin indambi, tĩmbĩ kaiktaumbi, papat kwambĩñgan kuukak.”

¹⁵ Tĩmbi tamdi manda wolok kusei nĩm nandi-tombi nĩnguk, “Ama wopum, dĩk tuk wĩn naka namekañ! Nĩm kañbi, nak nombo tukta kĩmbi, tuk gĩlepi, slakan ñandĩñ yousĩyousĩ bĩut.” ¹⁶ Wĩndĩñ eumbi, Yesuli nĩnguk, “Ale, dĩk ña, wapaka kiti nañgĩpi, en gĩta undane bĩukañ.” ¹⁷ Eumbi nĩnguk, “Nak wapatna nĩm nat.” Eumbi, Yesuli nĩnguk, “Dĩk wapaka nĩm nat elañ, wĩn dĩndĩm sĩnĩk. ¹⁸ Gan dĩk wapakai epguñ wĩn kiti tambon gĩtĩk, tĩmbi ama nin en gĩta man ñĩndĩñgĩt kulañ, endĩ dĩkok wapaka nĩm, wala tĩmbi manda elañ wĩn biañgan sĩnĩk.”

¹⁹ Yesuli wĩndĩñ eñgukta tĩmbi tam wali nĩnguk, “Ama wopum, nak gambĩ-nandĩlet, wĩn dĩk plofet ama no. ²⁰ Wĩndĩñda nak gani-nandĩwa: kwet jañgĩn da patak wolok Samalia nĩnlok bep pañniilĩ Kunum Yambat mĩlelem tĩñmañgĩliñ. Nĩtek tĩmbi Juda sĩndĩ amatamdi Jelusalem it kwelangat Kunum Yambat mĩlelem tĩñmĩnelĩñdok pa eañ?” ²¹ Eumbi Yesuli tambane nĩnguk, “Tam, dĩk manda ñĩn dĩka ganlet wĩn nandi-kwambĩñ daukañ: nain dumalaumbi, amatamdi kwet jañgĩn ñolokgot ba Jelusalem it kwet wolokgot Bep Yambat nĩm mĩlelem tĩñmĩnekalĩñ. ²² Samalia sĩndĩla Kunum Yambat mĩlelem tĩñmañ, endok kusal nĩm nandi-kĩliñ eañ, gan Juda ama nĩndĩla nin sĩnĩk mĩlelem tĩñmamĩñ en nandĩñmamĩñ, wĩn kusei ñĩndĩñda: Kunum Yambatti

amatam gítik kolanjilok mlapnan nanin yapma títetikelok kenan wín Juda nándok kandañ kusei kímikuk.

²³ Tímbi ním ombataumbi, nain wín ip inda-talelak, wolonda ní-wowoñ tíndilok ama sísinik endí Beptok kusal sísinik wín nandi-kiliñ eumbi, Woñinlí ep tímbi pañgítaumbi, ní-wowoñ tíñmínekalíñ. Wín ama wandin wala Beptí yambi-galk tambí, ní-wowoñ tíñmínelíñdok ep kasileup nandilak. ²⁴ Kunum Yambat en ama ním, endí Woñ sínikta tímbi en mílelem tíñmílok wolok telak biañgan sísinik noñgangot patak. Wín ñíndíñ: endok kusal sísinik wín nandi-kiliñ eumbi, Woñinlí ep tímbi pañgítaumbi, ní-wowoñ tíñmílok.” ²⁵ Tímbi tamdí níñguk, “Nak nandílet wín Mesia, koi no Klisto kítiañ, endí indauktok een. Tímbi endí indamek, nepek gítik níni-dakle tínim-taleukak.” ²⁶ Tímbi Yesulí níñguk, “Nak nindí manda ganlet wín Mesia en wakan.”

²⁷ Wolongan endok gwañgwañiilí undane bí tombi kañgíliñ, wín Yesulí tam gíta manda e-nandí tíñguk, tímbi ka-sílikñeumbi, nanandí kena tíñgíliñ. Gan endoñnan nanin nolí Yesu ñíndíñ no ním ní-kañgíliñ, “Dík nekta lonjímbe ní-nandílañ?” ba “Kusei nekta tam ñakíta manda e-nandí tílañ?” ²⁸ Tímbi tam walí tuk kambot tíke-bíñguk wín wolok biu palímbe, it kwelan undane ñambi, amatamda ñíndíñ ení-ta-kuñguk, ²⁹ “Síndí nakíta tuk bannan ñambi, ama no nokok ep tíndínalok kusei gítik naní-talelak en bím kawí! En Mesia wakan bek?” ³⁰ Wíndíñ eumbi, amatamdí it kwet bímbi, Yesu kanepi ñañgíliñ.

³¹ Amatamdí gama ním bí tomñlímbi, gwañgwañiilí Yesu ní-gíñgíneumbi eñgíliñ, “Níniñdaut, nanañga na!” ³² Gan Yesulí tambane enguk, “Nokok nanañ pat-namlak wín síndí ním ka-nandí-dakleañ.” ³³ Wíndíñ eumbi, nísiñgan ñíndíñ e-nandí tíñgíliñ, “Ama nolí nanañ ep bím mík ba?” ³⁴ Tímbi Yesulí ení-daklembi eñguk, “Nak nin naní-mukuk endok man tañgoneñpi, kenan tímbettok namguk wín gítik tímba taleukak, walí wakan nokok nanaña tílak.”

³⁵ Tímbi Yesulí yousímbe enguk, “Amatamdí ñíndíñ pa eañ, ‘Yakíp típet típet taleumbi, nanañ mepmeptok nain indaukak.’ Gan nak ñíndíñ sanlet, síndí dausí deium ñaumbi, amatam níndoñ bínep tañ wín yambít: endí kena gíñañ nanañ bien epeptok ikan gílitalak wandin. ³⁶ No en amatam wandin kuñgu taletalen nímnatnan yanañgítak, endí ama bien epep kena tímbi, tuan kíndem kasílelak wandin. Wíndíñda tímbi típitípi tílak gíta bien epep tílaktí yakan bienla sílisíli tamík. ³⁷ Manda no ñíndíñ pa eañ, ‘Ama nolí típitípi tímbímbe, nolí bien epep pa tílak.’ Wín kusei ñíndíñda tímbi manda walí síndok kandañ bien tílak:

³⁸ sɪndi kena noli tiŋgɪliŋ wolok bien epnelɪndok nak sanimulam ñaŋgɪliŋ, wɪn dɪwɪn noli kena meŋ tiŋgɪliŋ, tɪmbi sɪndi endok kenanjɪlok bien kasɪleaŋ.”

³⁹ Samalia tamdi eŋguk, “Endi nokok ep tɪndina gɪtik nanidakle-talelak,” wɪndiŋ eŋgukta tɪmbi endok ilnan nasi asupti Yesu en Mesia sɪnik wɪndiŋ wɪn nandi-kwambiŋ daŋgɪliŋ.
⁴⁰ Wɪndiŋda tɪmbi endi Yesuloŋ bi tomgɪliŋ, endi Yesuli en gɪta kuuftok gɪŋgɪnembi, ni-tiaŋeumbi nandi-sembi, isi kwesinan sandap tɪpet kumbi, ⁴¹ gɪŋgɪt manda enguk. Tɪmbi manda eŋgukta tɪmbi amatam asupgan sɪnikti Yesu en Mesia sɪnik wɪn nandi-kwambiŋ dambi, ⁴² tamda ñɪndiŋ niŋgɪliŋ, “Wɪn dikok mandaŋgalaŋgot tɪmbi nɪndi nombo nim nandi-kwambiŋ damiŋ. Tambo, nɪndi nɪnlok pawanniɪ endok mandan nandiɪmbi, ñɪndiŋ nandi-dakleamɪŋ: biaŋgan sɪnik, ñɪne Mesia nin kwelalok amatam gɪtik kolanjɪlok kɪnjannan nanin yapma tɪkeukak en wakan.”

*Yesuli kena ama nolok niŋaŋ tɪmbi kɪndem daŋguk
 (Matayo 8:5-13, Luka 7:1-10)*

⁴³ Yesuli Samalia kwelan sandap tɪpet pakap, Galili kwelan ñaupi ñaŋguk. ⁴⁴ Endi damaŋgan ñɪndiŋ eŋguk, “Plofet ama nolok ilnan nasili giŋgiŋgan nim pa tiŋmaŋ.” ⁴⁵ Wɪndiŋda endi Galili kwelan undane ña tomguk, wolonda wɪnasɪ endi bo Kamaikamai gwɪlatta Jelusalem ñambi, Yesuli nepek nek wolok tiŋguk wɪn gɪtik kaŋgɪliŋda tɪmbi enda not tɪŋmiŋgɪliŋ.

⁴⁶ Yesuli Galili kwelan kuŋipi, Kana it kwet wolok damaŋgan tuk tɪmbim wain indaŋguk, wandiŋ kandaŋ endi bɪndambo ñam pakuk. Tɪmbi Kapaneam it kwet wali Kana ñasiŋgan pakuk, wandiŋ ama wapmaŋdok kena ama noli kuŋguk. Endok niŋaŋdi jɪmbat tɪŋgukta tɪmbi, ⁴⁷ endi Yesuli Judia kwelan nanin pɪmbi, Galili bi tomguk wolok gɪŋgɪt nandiɪmbi, wolongan endoŋ bɪŋguk. Bɪmbi, ni-gɪŋgɪnembi, ñɪndiŋ eŋguk, “Wandingan, dik nakita Kapaneam ñambi, nokok niŋana sembepi tilak wɪn tɪmbi kɪndem dawɪn.” ⁴⁸ Wɪndiŋ eŋgukta tɪmbi Yesuli ñɪndiŋ niŋguk, “Tɪkap amatam sɪndi jimba kundit ba kundit gɪtikɪnin daut samambi nim kaŋda, sɪndi nak nim nandi-kɪlikti tɪ-namaŋ.” ⁴⁹ Wɪndiŋ eumbi tambane niŋguk, “Wopum, nim kaŋbi niŋana sembekta, plapgan bɪumbi ñanda.” ⁵⁰ Gan Yesuli tambane niŋguk, “Dik ñau. Niŋaŋga ip kɪndem dam kulak.”

Tɪmbi ama wali Yesuli manda niŋguk wɪn nandi-kwambiŋ dambi, ilan ñaupi ñaŋguk. ⁵¹ Ñaŋɪliɪmbi, endok kena gwaŋgwaŋiɪli en telaknan bi tɪmbi indaumbi,

ñĩndĩñ nĩngĩlĩñ, “Dĩkok nĩñañga ip kĩndem dak kulak.”
 52 Eumbi, nain nekta sĩnk kĩndem dañguk wala enĩ-
 nandumbi nĩngĩlĩñ, “Desa 1 kilok timlala tĩmbĩmbi, siñgin
 komba dĩnguktĩ busukñeñguk.” 53 Eumbi, beulĩ ka-nandĩ-
 dakleñguk, wĩn 1 kilok timlala sĩnk Yesulĩ “Nĩñañga kĩndem
 dam kulak” wĩndĩñ nĩnguk. Tĩmbi en gĩta amatam endok
 ilnan kuñgĩlĩñ endĩ gĩtĩktĩ Yesu nandĩ-kĩlĩktĩ tĩñmĩngĩlĩñ.

54 Yesulĩ Judia kwelan nanin Galili kwelan undane bĩ
 tombi, bĩndambo jimba kundit wĩn tĩmbĩmbi, nain tĩpet
 indañguk.

5

Yesulĩ tuk ban balilĩñnan ama no tĩmbĩ kĩndem dañguk

1 Nain nĩtepek ñaumbi, Juda amatamdok gwĩlat no tĩmbĩ
 dumalaumbi, Yesulĩ Galili kwet bimbi, Jelusalem undane
 ñam pakuk. 2 Jelusalem it kwettok sañ yama nolok koi wĩn
 Sipsiplok Yama, * tĩmbi yama wolok ñasiñgan tuk ban no
 patak, wolok koi wĩn Judalok mandanjĩ plon Betesta kitĩañ.
 Tuk ban walĩ palanda kit tambongot, † 3-4 tĩmbi palanda
 wolok plon amatam jĩmbatsiat asup, wĩn amatam dausĩ
 sipsipmĩn, ba kesĩsĩ kolan ba piñgĩpsi dalandañguk endĩ
 pakĩlĩñ. ‡

5 Ama no gwĩlat 38 gĩtik jĩmbat tĩkeñgukta endĩ bo wolok
 pakuk. 6 Yesulĩ tuk bannan ña tombi, ama wĩn kañbi
 ka-nandĩñguk, wĩn endĩ nain ombapgan wolok pakañguk.
 Wĩndĩñda endĩ ñĩndĩñ nĩ-nandĩmbi eñguk, “Dĩk kĩndem
 dauñdok nandĩ-galk tĩlañ ba?” 7 Eumbi, ama jĩmbalattĩ
 tambane nĩnguk, “Wopum, tuktĩ sasĩk tĩmbĩmbi, notna nolĩ
 nepmu plaptaumbi, tuk gĩnañ piut ñak! Nĩmda tĩmbi,
 natnañgan piĩmbĩlok gliñgliñ tĩmbambi, diwĩn nolĩ napma
 klembi, dama pa pañ.” 8 Wĩndĩñ eumbi, Yesulĩ nĩnguk, “Dĩk
 mĩlapi, ipaka tĩkembali ñau.” 9 Tĩmbi wolongan ama walĩ
 kĩndem dambi mĩlapi, ipal tĩkembali ñañguk.

Wĩn Sabat patnandĩ nainda wĩndĩñ indañgukta tĩmbi,
 10 Juda ama biesĩlĩ ama kĩndem dañgukta ñĩndĩñ nĩ-
 gĩngĩnembĩ eñgĩlĩñ, “Man Sabat yañ! Dĩk nĩtek tĩmbi
 endĩkñe manda wĩpi, ipaka tĩkembali ñalañ?” 11 Eumbi

* 5:2: Yama wolok sipsip yanañgĩlim lo-pĩt pa tĩngĩlĩñ. † 5:2: Nandĩ-tale
 amalĩ eañ, wĩn tuk ban wĩn wopum sĩnk, amalĩ tĩndĩn, tĩmbi ban wĩn palandalĩ
 tambĩlĩmbi, tuktĩ tambon tambon pakĩmĩk, tĩmbi palandalĩ tuk ban wĩn ep
 kle-gĩmbut pakuk. ‡ 5:3-4: Nandĩ-tale ama diwĩndĩ manda kusip no
 gamañgot patak eañ. Wĩn ñĩndĩñ, “Endĩ tuk sasĩk tĩmbektok mandĩ-pakañgĩlĩñ.
 Wĩn kusei ñĩndĩñda: nain no ba nola Wopumdok eñalo nolĩ tuknan piĩmbi, tuk
 tĩmbĩ sasĩk tĩnguk, tĩmbi nin endĩ tuk gĩnañ dama piĩlĩnguk endĩngot jĩmbat wĩn
 ba wĩn inda-semguk walĩ tale-semĩñguk.”

tambane enguk, “Ama nep tĩmbi kĩndem dat endi ñĩndiñ nanĩk, “Dĩk ipaka tĩkembali ñau.” ¹² Eumbi ni-nandiñgĩliñ, “Ama nindi ‘Ipaka tĩkembali ñau’ ganĩk?” ¹³ Gan Yesuli kĩmĩn wopum wolok pakĩliñ endok boñgĩpsĩnan paikukta tĩmbi, ama kĩndem dañguktĩ en nin sĩnĩk wĩn nĩm nandiñĩmĩnguk.

¹⁴ Siñgi kandañ Yesuli ama wĩn tapma it sañ jimba gĩnañ tĩmbi indaumbi nĩnguk, “Nandiñlañ, dĩk ip kĩndem dañguñda, yom nombo nĩm tĩmbekañ. Nĩm kañbi, mĩlap wopum sĩnĩk noli gepmek!” ¹⁵ Eumbi, amali walinin pĩm ña Juda ama biesĩloñ ñambi, Yesuli tĩmbi kĩndem dañguk wĩndiñ eumbi nandiñgĩliñ.

Kunum Yambattok Niñañ ba kuñgu sisĩnĩktok kusei wĩn Yesu en wakan

¹⁶ Yesuli kundit wandisi Sabat patnandi nainda pa tĩliñgukta tĩmbi, Juda ama biesili kusei kĩmĩpi, mĩlap pa mĩñgĩliñ. ¹⁷ Tĩmbi Yesuli enlok ep tĩndĩn kasopmeuktok ama biesila ñĩndiñ enguk, “Bepnali yousiyousiñgan kena tĩta-kulakta tĩmbi nak bo wĩndiñgangot tĩta-kuutat.” ¹⁸ Kusei wala tĩmbi Juda ama biesili Yesu wili kĩmbektok telak lonjĩsĩnĩk tañgĩliñ. Wĩn endi Sabbatok endikĩe manda lapĩkuk walañgot nĩm. Wĩn endi Kunum Yambatta “Bepna” eñguk, wali en tĩmbĩmbi, endi Kunum Yambat gĩt tuopset noñgan tĩñgukta tĩmbi wili kĩmbektok telak lonjĩñgĩliñ.

¹⁹ Tĩmbi Yesuli ñĩndiñ tambane enguk, “Manda et wali biañgan sĩnĩk. Tĩmbi ñĩndiñgot sanba: nak Kunum Yambattok Niñañdi natnalok nanandĩnala nepek no tĩmbettok tuop nĩm. Tambo nokok Bepnali nepek nek tĩmbĩmbi kalet, wĩngot gumañ tĩmbet. Wĩn Bepĩ nepek nek pa tĩlak, wĩndiñgangot nak endok Niñañdi pa tĩlet. ²⁰ Tĩmbi endi gĩnañli nep kasĩlemi, enlok ep tĩndĩn gĩtik wĩn daut namum kañbi pa tĩlet. Tĩmbi sĩndi ka-silĩkĩemi, nanandi kena tĩnelĩñdok, endi kundit gĩtikĩn daut namum kañbi tĩmbetat, tĩmbi wali kundit damañgan tĩngut wĩn makle tĩnekalĩñ.

²¹ Wĩn ñĩndiñ: Bepnali ama kĩmnan nanin ep tĩmbi mĩlalĩmbi, kuñgu emlak, wĩndiñgangot nak endok Niñañli bo ama ninda kuñgu emepi nandiñlet enda emlet. ²² Tĩmbi wĩngot nĩm. Bepĩ ama no nĩm yambi-danlak. Tambo amali kuñgulok ba kĩmkĩmlok wĩn eu taletale kena wĩn Bepĩ nokok kĩtnanan kĩmĩt-taleñguk. ²³ Wĩn kusei ñĩndiñda: endi enda kot gĩñgĩt mañ gĩtĩkti nak Niñañda wĩndiñgangot kot gĩñgĩt namnelĩñdok nandiñlak. No en gĩñgĩnemi, nak Niñan kot gĩñgĩt nĩm namlak, endi Bep nani-mukuk enda bo kot gĩñgĩt nĩm pa mĩlak. ²⁴ Wĩn biañgan sĩnĩk.

Timbi ñindiñ sanba nandiwit: nin endi nokok mandana kimit-klembi, Bep nani-mukuk en nandi-kilikti tinmilak, endi kuñgu taletalen nimnat win ikan palmilak. Win endi damañgan kimalok giñgit kuñguk, gan kuñgu sisinik wolok giñgit ikan indambi kulak, timbi yominlok kinjan tambon nim ombi-tikeukak. ²⁵ Manda wali biañgan sinik.

Timbi nak ñindiñ sanlet: nain indaup tilak wolonda amatam endok ginañji tip kinkimin endi nak Kunum Yambattok Ninañ nokok mandana nandinekalin. Biañgan ñak, nain win ikan indak, timbi mandana nandi-dasiañdi papat kwambiñgan kunekalin. ²⁶ Win kusei ñindiñda: nokok Bepna en kuñgu molomdi amatam ep timbi kaik-taumbi, kuñgu ememlok gembin palmilakta, timbi nak endok Ninañdi windiñgangot timbettok endi gembin win naka bo namguk. ²⁷ Timbi nak Ama Sisinikta timbi endi nak amatam yambi-danbettok ikan nanbi taleumbi, endi kuñgulok ba kinkimlok manda win nak ewa taleukak.

²⁸ Sindi wala nanandi kena nombo nim tinekalin, win kusei ñindiñda: nain indaukak wolonda sembsembin gitik endi nokok mana malap nandimbi, ²⁹ sumji binekalin, win kindem tindi endi mlapi, kuñgu kwambiñ kunekalin, timbi kolan tindi endi mlapi, nak mandanji ewa taleumbi, endi kolanjilok tambon ombi-tikenekalin. ³⁰ Nak natnalok nanandinala nepek no timbeptok tuop nim. Win Bepnali nittek nanlak, wolok tuopgan nak amatam pa yambidanit tilet. Timbi nak telak dindim plon yambi-danit tilet, win kusei ñindiñda: nak natnalok nanandina nim kimit-klelet, tambo Bep nani-mukuk endok man tañgonembi kimit-klelet.”

Yesulok kusal timbi inda-dakleuktok asup patak

³¹ Timbi Yesuli yousimbi, ama biesila enguk, “Tikap nak noñganliñgot natnalok kusatna e-daklewamda, sindi wala nandum biañgan nim tilak. ³² Gan kusatna e-daklelok no patak, win Bepna en wakan. Timbi nak ñindiñ nandi-daklelet: endi manda nokok plon elak wali biañgan sinik tilak.

³³ Timbi sinik nokok kusatna timbi inda-daklenelindok ama eni-mulimbi, endi Yoane tuk i-sem-i-semloñ nam ninandiniñgilin, wolonda Yoaneli kusatna sisinik win sanidakleñguk. ³⁴ Natna kusatna inda-dakleuktok endok ba ama nolok mandan plon nim panjañganelet, ganmek sindi Yoanelok mandan nandi-dasiumbi, Kunum Yambatti kolanjilok kinjannan nanin sapma tikeuktok nak Yoanelok mandan win sani-kaikta tilet. ³⁵ Sipalakti duapi kolit salelak, windiñgan Yoaneli nokok kusatna timbi sale-samumbi, sinik

nain dumangan endok mandanla tĩmbi nandi-koñgomnat silisili wopungan tiñgĩliñ.

³⁶ Kusatna tĩmba inda-dakleuktok nepek no pat-namlak, tĩmbi wali Yoanelok mandan maklelak. Wĩn nokok Bepnali nak kena tĩmba taleuktok namguk, wĩn nak kundit pa tĩlet, wali wakan endi nak nani-mulĩmbi indaĩgut wĩn tĩmbi inda-daklelak.

³⁷ Tĩmbi wĩngot nĩm. Bepna nani-mukuk endi bo kusatna tĩmbi inda-daklelak. Sĩndi nain nola endok man malap nĩm nandi-ñgĩliñ, ba endok walan nĩm kañgĩliñ. ³⁸ Tĩmbi endok mandan sĩndok gĩnañji gĩnañ nĩm nandi-dasium patak, wĩn kusei ñĩndiĩda: endi nak wakan nani-mulĩmbi indaĩgut, ganmek sĩndi nokok mandana nĩm nandi-kwambiñ dañ.

³⁹ Sĩndi kuĩngu taletalen nĩmnat wolok telak wĩn manda youyoulin gĩnañ tĩmbi inda-samektok nandaĩda tĩmbi manda wĩn pinat-lonji kena pa ti-kĩliñ eañ, tĩmbi manda wali wakan nokok kusatna eu daklelak, ⁴⁰ gaĩngan sĩndi gĩñgĩnembi, nak sep tĩmba paĩngĩtaumbi, kuĩngu sisĩnik wĩn kasĩleneliĩndok nokoñ nĩm pa bañ.

⁴¹ Amali kot gĩngĩt namañ ba nĩm namañ, nak wala nandi-koñgom nĩm pa tĩlet. ⁴² Gan sĩndok kandañla wĩndiñ nĩm. Nak nandi-kĩliñ ti-sambi, sambi-nandi-daklelet, wĩn sĩndok gĩnañjili Kunum Yambat nĩm kasĩleañ. ⁴³ Neta, nokok Bepnali nani-mulĩmbi, endok kĩnjannan sĩndoñ biĩngut, ganmek sĩndi siĩgi wĩwit pa ti-namañ. Gan tĩkap ama noli enlok nanandiĩla sĩndoñ bilakta, sĩndi not pa tĩñmañ.

⁴⁴ Sĩndi nosiili kot gĩngĩt samañ wala nandi-koñgom pa tañ, gan Kunum Yambat noĩngan sĩĩkti kot gĩngĩt samektok sĩn gembĩ nĩm pa kokañ. Wĩndiĩda tĩmbi sĩndi nĩtek nokok mandana nandi-kwambiñ daneliñ?

⁴⁵ Bepnalok dainan nĩndi sĩnik mandali sep youpi sani-kolaukak? Wĩn nak nĩm! Sĩndi wĩndiñ nĩm nandi-namnekalĩñ. Wĩn ama sĩndi sep kĩmĩlektok nandi-kwambiñ dañ, wĩn Mose en wakan mandali sep youlekak!

⁴⁶ Endi nokok plon manda youkuk, wala tĩmbi tĩkap sĩndi endok mandan nandi-kwambiñ daumda, nokok mandana bo nandi-kwambiñ daneliñ. ⁴⁷ Gan tĩkap sĩndi Moseli manda youkuk wĩn nĩm nandi-kwambiñ dañda, nokok mandana nĩtek nandi-kwambiñ daneliñ?"

6

Yesuli ama 5,000 wakĩt tam gĩt gwaĩngwa bisat nanañ ep towiĩnguk

(Matayo 14:13-21, Maleko 6:30-44, Luka 9:10-17)

¹ Tĩmbi Yesuli Galili kwelan undanem bi pakap, nain nola kĩkeñ tĩkemi, Galili tuk guañ, wolok koi no Taibelias, wĩn

dikñembi, tombon kandañ gwañgwañii gita wandiñ ñañguk. ² Tĩmbi amatam kĩmĩn wopumdi Yesuli jimba kundit ama jimbatsiatta ti-semliñguk wĩn pa kayañgĩliñda tĩmbi, en kle-gĩmgĩm embi ñañgĩliñ. ³ Tĩmbi Yesuli tambon kandañ ña tombi, kwet jañgĩn nolok lombi, gwañgwañii gita pip pakuk. ⁴ (Nain wolonda Juda amatamdok gwĩlat wopum no, koi Kamaikamai gwĩlat, wali dumalañguk.)

⁵ Tĩmbi Yesuli deium ñaumbi, amatam kĩmĩn wopum endoñ bĩmbi yambĩmbi, Filipa ni-nandiĩmbi eñguk, “Nĩndi nanañ denanin tuambi, amatam ñandin sĩnik ep towineñ?” ⁶ (Endi amatam ep towiuktok nandi-sambat ikan tĩnguk, gan Filiptok nanandi-kĩliktĩn ka-nanduktok wĩndiñ eñguk.) ⁷ Tĩmbi Filipti tambane nĩnguk, “Tĩkap nĩndi kena tĩmbi, sandap 200 wolok tuan pat-nĩmumda, mĩnem wali plaua nanañ tuambi, amatam noñgan noñganli lakatgot naneliñda, wali gama tuop nĩm ti-semek.” ⁸ Tĩmbi Yesulok gwañgwa no koi Andlu, Simon Petlolok kwayañ, endi Yesu ñĩndiñ nĩnguk, ⁹ “Gwañgwa no ñĩn patak, endok plaua nanañ wĩn bali kwĩlanli tĩndĩn kit tambongot git mĩkbalak sinjin tĩpet palmĩlak. Gan plaua git mĩkbalak wandin wali amatam asupgan pakañ nĩtek tuop ti-semek?”

¹⁰ Tĩmbi Yesuli gwañgwañii enbĩmbi, endi amatamdi pip patneliñdok enbĩmbi pipakĩliñ. (Kwet wolok kli asup pakuk.) Tĩmbi ama endok kwĩnakwĩnatsi wĩn 5,000 ba nĩtepek. ¹¹ Tĩmbi Yesuli plaua nanañ wĩn epbi, Kunum Yambat weĩmĩmbi, amatam wolok pipakĩliñ enda danisemneliñdok gwañgwañiila emguk. Emu taleumbi, mĩkbalak tĩpetta wĩndiñgangot tĩnguk. Tĩmbi amatamdi nandi-galksiłok tuop epbi nañgĩliñ. ¹² Na tokñeumbi, Yesuli gwañgwañiila enguk, “Nanañ nambĩmbi, dip pat-ta-ñalak wĩn kiulit! Nĩm kañbi, binam pap kolauk.” ¹³ Wĩndiñda endi amatamdi nanañ na-tĩlap biñgĩliñ wĩn kiukĩliñ, wĩn plaua nanañ kit tambongot wolok dipdipli sandiñ lił 12 tokñeñgĩliñ.

¹⁴ Amatamdi Yesuli jimba kundit wĩn tĩmbim kañgĩliñda tĩmbi manda ñĩndiñ eu satañguk, “Biañgan sĩnik, Kunum Yambatti plofet ni-mulĩm kwelan indauktok een [☆] wĩn ama ip ñakan sĩnik!” ¹⁵ Endi wĩndiñ eumbi, Yesuli yambinandiñguk, wĩn amatamdi en kaikgan tĩkembĩ, ama wapmañji wĩndiñ mambĩ ilektok nandi-sambat tĩngĩliñ, wala tĩmbi endi yambik bimbi, bĩndambo engan kwet jañgĩnnan loñguk.

*Yesuli tuk guañ plon yalimbi ñañguk
(Matayo 14:22-27, Maleko 6:45-52)*

16 Timlala tĩmbĩmbi, Yesulok gwañgwañiili kwet jañgĩnnan nanin tuk gwañnan pĩmbi pakĩlĩñ. 17 Pakap, kwet kĩlĩm eumbi, Yesulĩ endoñ gama nĩm bĩñgukta tĩmbi endĩ kĩkeñ plon lombi, tuk gwañ dĩkĩnembĩ, ña Kapaneam kandañ ñanepi ñañgĩlĩñ. 18 Ñañĩlĩmbi, sasale wopum bĩmbi, tuk pendĩlĩmbi, tuktok gembĩndĩ wopungan mĩlakuk. 19 Endĩ 5 ba 6 kilomita wolok tuop kĩndit ñambi kañgĩlĩñ, wĩn Yesu kesĩktĩ tuk plon yaliyali bĩmbi, kĩkeñ tĩmbĩ dumalaum kañbi mĩsĩñgĩlĩñ. 20 Gan Yesulĩ enguk, “Ñĩn natna sĩnĩk, nĩm mĩsĩnelĩñ.” Wĩndĩñ eumbi, 21 gwañgwañiili kĩkeñ gĩnañ nañgĩp lonelĩñdok nandĩ-koñgom tĩñgĩlĩñ, tĩmbi wolongan kĩkeñdĩ kwet ñanepi ñañgĩlĩñ wandĩñ ña suañguk.

Kuñgulok nanañ biañgan sĩsĩnĩk wĩn Yesu en wakan

22 Kwet salaumbi, amatam tuk gwañ tambon kandañ gamañgot pakĩlĩñ endĩ ka-nandĩ-tomgĩlĩñ, wĩn “Desa kĩkeñ noñganlĩñgot ñolok pakuk, gan Yesulĩ wolok plon nĩm loñguk. Wĩn gwañgwañiili nĩsĩñgot wolok plon lombi ña-taleñgĩlĩñ.” 23 Tĩmbi kĩkeñ dĩwĩndĩ Taibelias it kwelan nanin bĩmbi, Yesulĩ Kunum Yambat weñmĩmbi, amatam nanañ ep towiñguk kwet wolok ñasiñgan bĩ tomgĩlĩñ.

24 Tĩmbi amatamdĩ ka-nandĩ-tomgĩlĩñ, wĩn Yesu gĩt gwañgwañiili kwet wolok nombo nĩm pakĩlĩñ, wala tĩmbi endĩ kĩkeñ wandĩñ bĩ tomgĩlĩñ wolok plon lombi, Yesu lonjĩnepi Kapaneam it kwelan ñañgĩlĩñ. 25 Ñambi, Yesu en tuk gwañ tambon kandañ tĩmbi indaumbi, nĩ-nandĩmbi eñgĩlĩñ, “Endaut, dĩk dawanda ñandĩñ bĩñ?” 26 Tĩmbi Yesulĩ e-nandĩnjĩ wĩn nandĩ-kĩmnembĩ, ñĩndĩñ tambane enguk, “Ba sĩndĩ nak jimba kundit asup tĩmbam kañbi, kusatna nandĩ-dakleñgĩlĩñda tĩmbi nep lonjañ ba? Wĩn biañgan nĩm! Nak sanlet, wĩn sĩndĩ nandĩ-galksĩlok tuop nanañ na tokĩñeñgĩlĩñ, walañgot tĩmbi nep lonjañ.

27 Sĩndĩ nanañ kolalak wandin kasĩlenelĩñdok kena boñgĩt nĩm tĩnekalĩñ. Tambo sĩndĩ nanañ walĩ sep tĩmbi kaik-taumbi, kuñgu taletalen nĩmnat samlak wĩn kasĩlenelĩñdok gĩñgĩnembĩ, kena boñgĩt tĩnekalĩñ. Tĩmbi nak Ama Sĩsĩnĩktĩ nanañ wakan sametat, wĩn kusei ñĩndĩñda: Bep Yambattĩ nak wĩndĩñ tĩmbettok nanbĩ taleñguk.” 28 Wĩndĩñ eumbi, endĩ nĩ-nandĩñgĩlĩñ, “Ale, nĩndĩ Kunum Yambattok kenan tĩneñdok nĩtek sĩnĩk tĩlok?” 29 Eumbi tambane enguk, “Kunum Yambat endĩ ñĩndĩñ tĩnelĩñdok nandĩ-samlak: sĩndĩ endĩ ama nin nĩ-mulĩm pĩ indañguk, wĩn natna nandĩ-kĩlĩktĩ tĩ-nam-ta-kunekalĩñ.”

30-31 Amatamdĩ manda wĩn nandĩmbi, ñĩndĩñ nĩ-nandĩñgĩlĩñ, “Ale, dĩk jimba kundit nek sĩnĩk no tĩmbĩm

kañmek, dik manda biañgan elañ wïn gumañ nandikwambiñ daneñ? Wïn ñïndiñ youyoulin patak, 'Endi nanañ kunum gïnañ nanin emum nayañgïliñ,'[☆] wala tïmbi Mose endïla nïndok bep pañniila nanañ koi mana wïn kwet sïlaninnan emumbi nayañgïliñ. Wïndiñda ditna kundit engano nek sïnik daut nïmetañ?"³² Eumbi tambane enguk, "Endi nanañ wïn nayañgïliñ wïn biañgan sïnik, gan nak ñïndiñ sanba: nanañ kunum gïnañ nanin emguk wïn Mose nïm. Tambo nokok Bepna en wakan nanañ sïsinik wïn kunum gïnañ nanin pa samlak."³³ Wïn kusei ñïndiñda: nek ñali kunum gïnañ nanin pïmbi, kwelalok amatam kuñgu sïsinik emlak, wali nanañ biañgan sïsinik Kunum Yambat en pa samlak wakan."³⁴ Eumbi nïngïliñ, "Wopum, dik nain tuop nanañ wïn nïmekañ."³⁵ Eumbi enguk, "Kuñgu sïsinik wolok nanañ wïn natna wakan. No en nokoñ bïmbi, nep yousïmbi, nandi-kïlikti ti-namlakta, endok gïnan tipmïnlï nanañ tukta nombi nïm kïmbekak.

³⁶ Gan nak sangut wolok tuop sïndi nokok kusatna ikan nambi-nandañ, gañgan nïm nandi-kïlikti tañ. ³⁷ Bepnalï amatam nokok kïtnanan yapïtak, endi gïtikti nokok kandañ bi-talenekaliñ. Tïmbi nokok kandañ bañ wïn nak endoñnan nanin no nïm ep kleutat. Nïm sïnik. ³⁸ Wïn kusei ñïndiñda: nak natnalok mana tañgoneupi kunum gïnañ nanin kwelan ñin nïm piñgut. Tambo Bepnalï nani-mukuk endok man mandan tañgoneuttok indañgut. ³⁹ Tïmbi endok man mandan wïn ñïndiñ: amatam nokok kïtnanan yapït-taleñguk, endoñnan nanin wali no nïm pait-talenekaliñ. Tambo nak endi gïtik ep kamaimbi, nain taletalennan kïmnan nanin epma mïlat-talenekaliñ. ⁴⁰ Wïn Bepnalï ñïndiñ indauptok nandi-galk talak: amatam nin endok Nïñañ nokok kusatna nambi-daklembi, nandi-kïlikti ti-namañ, endi gïtik kuñgu taletalen nïmnat wïn kasïlenekaliñ, tïmbi nain taletalennan natna mek kïmnan nanin epma mïlatnekalïñ."

⁴¹ Yesulï "Nanañ kunum gïnañ nanin piñguk wïn natna" wïndiñ eñgukta tïmbi, Juda ama biesïli kusei kïmïpi, endok plon e-balep tïmbi, ⁴² nïsiñgan e-nandi tïmbi eñgïliñ, "En Yesu yañ, Joseptok nïñañ wïn, tïmbi nïndi endok meñ beu nandi-semamïñ! Nïtekta tïmbi ama wandin wali kunum gïnañ nanin kwelan piñguk wïndiñ pa elak?" ⁴³ Eumbi tambane enguk, "Sïndi sïnllok boñgïpsïnan e-balembalep nombi nïm tïmbït. ⁴⁴ Bep nin nak nani-mukuk en amatam nokoñ nïm yanañgïliñda, ama nolï nokoñ bïmbi, nep kle kuneliñdok tuop nïm. Tïmbi nain taletalennan natna mek kïmnan nanin ep tïmba mïlatnekalïñ. ⁴⁵ Plofet amalï manda youkïliñ wolok gïnañ ñïndiñ youyoulin patak,

☆ 6:30-31: Naimaia 9:15, Kap 78:24, 105:40

'Kunum Yambatti amatam g'itik eni-daut ti-sembi, nanandi emekak.' ☆ W'indiñda t'mbi amatam Bepti nanandi emlak w'in nandi'mbi nandi-dasiañ, endi g'it'kti nokoñ b'mbi, nep kle kuañ.

⁴⁶ Ama noli Bep daili kañguk w'indiñ n'im sanlet. W'in nak Bep g'it kukap kwelan p'i indañgut, nak noñgandiñgot en kañgut. ⁴⁷ W'in biañgan s'inik. T'mbi ñ'ndiñ sanlet: nin endi nandi-kil'kti ti-nam-kulakta, endi Bep g'it papat kwambiñgan kulak. ⁴⁸ Kuñgu s'is'inik wolok nanañ w'in natna wakan. ⁴⁹ S'indok bep pañjiili kwet s'ılaninnan kuñ'pi, nanañ koi mana kunum g'inañ nanin p'iñguk w'in nayañg'il'iñ, gañgan endi sembi-taleñg'il'iñ. ⁵⁰ Gan nanañ s'is'inik kunum g'inañ nanin p'iñguk wali mana wandin n'im. Tambo nin endi nanañ wakan nalak, endi n'im sembekak."

⁵¹ Yesuli yous'mbi enguk, "Nanañ kunum g'inañ nanin p'mbi, kuñgu s'is'inik w'in pa samlak w'in natna wakan. No en nanañ w'in pa nalakta, endi papat kwambiñgan kuukak. Nanañ w'in nokok p'iñg'ipna, t'mbi kwelalok amatamdi papat kwambiñgan kuneliñdok nak tapma ti-semetat."

⁵² Yesuli w'indiñ eñgukta t'mbi Juda ama biesili g'inañji komba d'umbi, kusei k'im'pi, n'is'iñgan e-tañan t'mbi, ñ'ndiñ eñg'il'iñ, "Ama wandin wali enlok p'iñg'u n'nda n'imum naneñdok telak no n'im patak!" ⁵³ Eumbi enguk, "Manda et wali biañgan s'inik. T'mbi ñ'ndiñgot sanlet: t'ikap s'indi Ama S'is'inik nokok p'iñg'ipna g'it wekatna n'im nanekaliñda, kuñgu s'is'inik wali n'im pat-samekak. ⁵⁴ Gan nokok p'iñg'ipna g'it wekatna na-ta-kulakti kuñgu taletalen n'imnat w'in ip palm'lak, t'mbi nain taletalennan natna en k'imnan nanin t'imba m'lalekak. ⁵⁵ W'in kusei ñ'ndiñda: nokok p'iñg'ipna g'it wekatna wali nanañ tuk s'is'inik. ⁵⁶ W'indiñda t'mbi nin endi nokok p'iñg'ipna g'it wekatna na-ta-kulak, endi nak'ita gali-kwambiñ dambi kulak, t'mbi nak en g'ita gali-kwambiñ dambi kulet. ⁵⁷ Bep kuñgu molomdi nani-mupi, kuñgu namgukta t'mbi kulet. W'indiñgangot nin endi nak nep na-ta-kulakta, nak kuñgu s'is'inik w'in ip pa m'letta t'mbi endi papat kwambiñgan kuukak. ⁵⁸ Nanañ kunum g'inañ nanin p'iñguk w'in natna wakan. Nanañ ñ'ali bep pañdi nanañ koi mana w'in nambi, kukap sembiñg'il'iñ wandin n'im. Tambo nin endi nanañ ñ'n pa nalakta, endi papat kwambiñgan kuukak."

⁵⁹ Yesuli Kapaneam it kwelan papi, it kiyau g'inañ amatam eni-daut ti-semguk, wolonda endi manda w'indiñ eñguk.

Manda kuñgu taletalen n'imnat w'in t'mbi inda-nimlak wolok kusei w'in Yesu en wakan

⁶⁰ Amatamdi Yesuli enlok piñgiu git wekai nanala manda eum nandi+mbi, en kle-kuñg+liñ, endoñnan nanin asupti ñ+indiñ eñg+liñ, “Manda ñ+n mlap s+n+ik yañ. Nindi s+n+ik k+ndem nandi+dasiuk?” ⁶¹ Gan endi e-balep w+indiñ t+ñg+liñ w+n Yesuli enlok g+nan g+nañ ikan nandi+daklembi enguk, “Manda wal+ s+ndok nanandi+k+likt+inj+ t+mb+ kolalak ba?” ⁶² W+indiñda t+mbi t+kap s+nd+ nak Ama Sis+n+ikti dama pakutnan undane lowambi namb+nel+ñda, n+tek nandi+namnel+ñ? ⁶³ W+n Kunum Yambattok Woñ+n wal+ wakan kuñgu s+s+n+ik w+n samlak, t+mbi kwelan ama nol+ wolok sep plaptauktok tuop n+m. W+n natna manda sani+talelet wal+ sep t+mb+ pañg+taumbi, s+nd+ Woñ wak+it kuñgu s+s+n+ik w+n gumañ kas+leañ. ⁶⁴ Ganmek s+ndoñnan nanin d+w+indi nokok mandana n+m nandi+dasiañ.” (Yesuli manda w+n eñguk w+n kusei ñ+indiñda: endi kenan kusei k+m+kuknan ikan yambi+nandi+dakleñguk, w+n ama nindi en n+m nandi+k+likt+ t+ñm+ñg+liñ, ba nin s+n+ikti en kanj+kñiilok k+s+nan k+m+lekak.) ⁶⁵ T+mbi yous+mbi enguk, “Amatam d+w+indi nokok mandana n+m nandi+dasiañda t+mbi nak ñ+indiñ ikan sanit: t+kap Bept+ ama no n+m nandi+taleñmekta, endi nokoñ b+mbi, nep kle-kuuktok tuop n+m.”

⁶⁶ Yesuli manda w+indiñ eu taleumbi, en kle-kuñg+liñnan nanin asupti en siñgi w+ilm ñambi, en g+ta nombo n+m kuñg+liñ. ⁶⁷ W+indiñda t+mbi Yesuli gwañgwañii 12 en+nandi+mbi eñguk, “Ba s+nd+ bo nak namb+ik b+mbi, ñanepi nandañ ba?” ⁶⁸ Eumbi, Simon Petlol+ tambane n+ñguk, “Wopum, n+nd+ d+ik gambineñda, nindoñ s+n+ik ñaneñ? Neta, manda kuñgu taletalen n+mnat w+n t+mb+ inda+n+mlak w+n d+ik noñgand+ñgot pa n+n+lañ. ⁶⁹ T+mbi n+nd+ila ikan gambi+nandi+daklembi, nandi+kwamb+ñ dam+ñ, w+n d+ik wakan Kunum Yambatt+ gep danbi gan+mukuk.”

⁷⁰ T+mbi Yesuli tambane enguk, “Natnañgan gwañgwa 12 sep kas+leñgut. Ganmek s+ndoñnan nanin nol+ kolan molomdok g+ñg+it kulak.” ⁷¹ W+indiñ eñguk w+n Simon Iskaliottok n+ñañ Judas enda eñguk. W+n kusei ñ+indiñda: Judas endi gwañgwa 12 endoñnan nanin no, ganmek endi Yesu kanj+kñiilok k+s+nan k+m+lepi t+ñguk.

7

Yesulok kwayañiili en n+m nandi+k+likt+ t+ñm+ñg+liñ

¹ Wolok siñgi kandañ Juda ama bies+li+ Yesu w+li+ k+mmnel+ñdok telak lonj+ñg+liñda t+mbi, endi Judia kwelan nombo n+m kuñgulok nandi+mbi, Galili kwet wand+ñ kandañ kle-g+mbut ñambi kuñguk.

² Tĩmbi Juda amatamdok gwılat no, wın gonjala it gınañ papattok gwılat * walı dumalañguk. Gwılat wın Jelusalem indauptok tĩngukta tĩmbi, ³ Yesulok kwayańiilı ñındıñ nıñgılıñ, “Dık ñalinin pımbi, gwılatta Judia kwelan ñambi, kundit engano pa tılañ wın wolok tımbekañ. Wındıñda amatam gep kle-kuañ endı wın gumañ kaneliñ. ⁴ Neta, kot gıñgıt tıkeuktok nandılaktı kena pat-sembin nım pa tılak. Dık kundit wandin pa tılañda tĩmbi, kwelan kuañ gıtık endı dıkok kusaka tĩmbi inda-dakle-semun.” ⁵ (Yesulok kwayańiilı bo en Mesia sınık wın nım nandı-kwambiñ dañgılıñda tĩmbi manda wındıñ eñgılıñ.) ⁶ Wındıñda Yesulı tambane enguk, “Nokok nainna gama nım indañguk, gan sındıla gwılatta nain no ba nola ñanepi ñaneliñ, walı bo kındemgot. ⁷ Wın kwelalok gıñgıtıilı kusei nımnat nıtek tĩmbi sambı-kunjıt tı-samneliñ, gan nakta endok kunditsı kolan wın ewa dakle-ta-kuletta tĩmbi, endı nambi-kunjıtta pa tı-namañ. ⁸ Sındı sıngan gwılatta Jelusalem ñanekalıñ, gan nakta nainna gama nım indañgukta tĩmbi nım ñautat.” ⁹ Wındıñ embi, Galili kwelan wıñgan pakuk.

Yesulok mandan ba kundil wın Kunum Yambattoñnan nanin

¹⁰ Yesulok kwayańiilı Jelusalem gwılatta ña-taleumbi, endı bo ñañguk, gan endı indañgan nım ñañguk, endı pat-sembin gitañgitak ñañguk. ¹¹ Tĩmbi gwılat wolonda Juda ama biesılı en lonjımbi, “Ama wın dek?” embi, e-nandı-takuñgılıñ. ¹² Tĩmbi kımın wopumdok boñgıpsınan asuptı Yesulok plon manda janjat eñgılıñ. Dıwındı “Endı ama kındem” wındıñ eumbi, dıwındı ñındıñ eñgılıñ, “Nım, endı amatam nanandınjı tĩmbi kamalalak.” ¹³ Gan Juda ama biesıla mısıñgılıñda tĩmbi ama nolı Yesulok plon manda indañgan no nım eñgılıñ.

¹⁴ Gwılat ip palım boñgıptaumbi, Yesulı tapma it sañ jimba gınañ lombi, kusei kımıpi, amatam enı-daut tı-semguk. ¹⁵ Tĩmbi Juda ama biesılı endok mandan nandımbi, nanandı kena tĩmbi eñgılıñ, “Endıkñe manda nandı-tale ama nolı en nım nı-daulımıñguk, gan nıtek tĩmbi nandınanđı wopum wandin palmılak?” ¹⁶ Wındıñ eumbi, Yesulı tambane enguk, “Nak nanandı emlet wın natnaloñnan nanin nım, wın Kunum Yambat nındı nanı-mukuk endoñnan nanin. ¹⁷ Tĩmbi no endı Kunum Yambattok man kımıt-kleuptok nandımbi kımıt-klelak, endı ka-nandı-dakleukak, wın nanandı walı denanin sınık, wın Kunum Yambattoñnan

* 7:2: Bep pañjiilı kwet sılaninnan kuñıpi, sel isi gınañ dou-mılat tıñgılıñ, nain wın nandı-kaiktanelıñdok Juda amalı gonjala it gınañ papattok gwılat wolonda gonjala it kındipi, wolok dou mılat tıñgılıñ (Wok Pris 23:33-36,39-43, Lo 16:13-16).

nanin, ba ama sɪlanin no nomik natnalok nanandɪnala pa elet. ¹⁸ Enlok nanandɪnala manda elakti enlok koi giŋgit tike-louptok wiŋdiñ pa tɪlak. Gan nin endi ni-mukuk endok koi giŋgit tike-louptok kena tɪlak, endi biaŋgan molom, juluñt endok kandañ no ni-m palmɪlak.

¹⁹ Moselɪ Kunum Yambattok endikñe mandan sɪndok bep pañjiila eni-daut ti-semguk wiŋ pat-samlak, gaŋgan sɪndoñnan nanin noli manda gitik wiŋ no ni-m kimɪt-kleañ. Wiŋdiñda tɪmbi sɪndi kusei nekta nak sɪnik nepbi, niɪm kimbettok telak lonjañ?” ²⁰ Eumbi, kimɪn gitiktɪ tambane niŋgiliñ, “Nindi gwɪli kimbeñdok telak lonjɪlak? Yal kolandi pi-gamumbi, e-kamakama tɪlañ!” ²¹ Eumbi enguk, “Nak Sabat patnandi nainnan kundit engano noŋgan tiŋgutta tɪmbi, sɪndi gitik wala nandum pi-umbi, nanandi kena tañ. ²² Sɪndok kandañ, sɪndi niñañjiilok siŋginjɪ dɪp gwɪlap wiŋ Sabat patnandi nainnan bo pa dombañ, Moselɪ bep pañjiila enguk wolok tuop. (Gan dombi kundit telak wiŋ Moseloni nanin ni-m, wiŋ sɪndok bep pañjiiloñ nanin.) ²³ Tikap sɪndi Moselok endikñe mandan wiŋ ni-m wiŋneliñdok niñañjiilok siŋginjɪ dɪp gwɪlap wiŋ Sabat patnandi nainnan bo kindem pa dombaña, nittek tɪmbi sɪndi nak Sabat patnandi nainnan ama nolok siŋgin gitik tɪmba kindem da-taleŋguk, wala gimbit ti-namañ? ²⁴ Sɪndi yop tambi, ama dausiñgot yambi-danbi, yom plon nombo ni-m yapɪtnekalñ. Tambo sɪndi nek walɪ Kunum Yambattok dainan dɪndim sɪnik wolok tuop ama yambi-danbi, dɪndimgan tɪnekalñ.”

Amatamdi Yesu en Mesia ba ni-m wala gɪnañ tɪpet tiŋgiliñ

²⁵ Wolonda Jerusalem nasi di-wiŋdi kusei kimɪpi, nisɪŋgan Yesulok plon niŋdiñ e-nandi tɪmbi eŋgiliñ, “Niŋdok ama biesɪli ama wi-wittok nandañ wiŋ ñakan bek. ²⁶ Nittek tɪmbi endi ñolok indaŋgan ipi, manda samakgan elak, tɪmbi ama biesɪli enda manda no ni-m niñañ? Ba endi en Mesia sɪnik wiŋdiñ biaŋgan nandi-ñimañ bek? ²⁷ Gan nittek? Mesia en indaume, endi denanin wiŋ no ni-m nandiñmamekalñ, gan niŋdiɪla ama ñolok il kusei wiŋ nandiñmamaiñ.”

²⁸ Wiŋdiñda tɪmbi Yesulɪ tapma it sañ jimba gɪnañ amatam eni-daut ti-semñipi, manda tambon niŋdiñ wopumgan eu piŋguk, “Sɪndi nokok kusatna nandi-nambi, nak denanin wiŋ biaŋgan nandi-namañ ba? Gan nak natnalok nanandɪnala ni-m bi indaŋgut. Tambo nin nak nani-mukuk, endi biaŋgan molom sɪnik. Sɪndiɪla en ni-m nandiñmañ, ²⁹ gan nakta en nandi-kiliñ tiñmilet, wiŋ kusei niŋdiñda: nak en gɪta palambi nani-mulɪmbi, pi indaŋgut.”

³⁰ Yesulɪ Kunum Yambattoknan nanin piŋguk wiŋdiñ eŋgukta tɪmbi ama di-wiŋdi en tikenepi ti-tɪlakiliñ, gan endok kimkɪmlok nainñin gama ni-m indaŋgukta tɪmbi,

amalí en tikeneliñdok tuop ním. ³¹ Ganmek kímín gítik endok boñgípsinan amatam asupti Yesu en Mesia sínik wín nandi-kwambiñ dambi, nisíñgan ñíndíñ eñgíliñ, “Ama ñalí Mesia wandin indambi, jimba kundit asup pa tilak! Ama nolí indam, en makleuktok tuop ním bek ya.”

³² Kímín gítikti Yesulok plon manda janjat wíndíñ eumbi, Falisi amalí wín nandímbi, tapma ama biesíla enbímbi, endí tapma ittok kamaikamai ama díwín yakan ení-mulímbi, Yesu tikenepi ñañgíliñ. ³³ Tímbi Yesulí eñguk, “Nak nain dumangangot sín gíta gama paletat. Pakap, nani-mukuk endoñ undane ñawambi, ³⁴ síndí nak nep lonjímbi, ním nambínekalíñ, tímbi nak paletatnan síndí ñanelíñdok tuop ním.” ³⁵ Wíndíñ eumbi, Juda ama biesíli nisíñgan ñíndíñ e-nandíñgíliñ, “Níndí en lonjímbi ním kanekamíñ, wíndíñ elakta tímbi endí dendíñ ñaupi elak? Ba endí níndok notnii díwín papusenem papi, Grik amalok boñgípsinan kuañ endoñ ñambi, Grik ama ení-daut tí-semepi elak ba? ³⁶ Tímbi níndí lonjínekamíñ, gan ním kanekamíñ, tímbi níndí endí palekakan ñaneñdok tuop ním wíndíñ elak, manda wolok kusei wín nítek?”

Kuñgulok tuk biañgan sínik wolok kusei wín Yesu en wakan

³⁷ Gonjala it gwílat wolok nain taletalen walí loloñ sínik. Sandap wolonda Yesulí tapma it sañ jimba gíñañ mílap ipi, kítí-kolí pímbi eñguk, “No en tukta kímlakta, endí nokoñ bímbi nambín! ³⁸ Kunum Yambattok mandan youyoulín patak, wolok tuop nin endí naka nandí-kílikti tí-namlakta, ‘tuk en tímbi kaiktauktok walí endok gínan gíñañ tokñe map píne-ta-ñaukak.’ ” ³⁹ Yesulí tuktok plon eñguk, wín endí Díndím Woñlok plon eñguk. (Wín Yesu nandí-kílikti tí-ñímañdí Woñ wín kasílenepi tíñgíliñ, gan nain wolonda Kunum Yambattí Yesulok pipapal engano patak wolok undane louktok gama ním tíke-loñgukta tímbi Díndím Woñ gama ním ní-mulímbi, kwelan píñguk.)

⁴⁰ Yesulí wíndíñ eumbi nandíñgíliñ, wolonda díwíndí ñíndíñ eñgíliñ, “Biañgan sínik, ama ñalí plofet indaindalok een ip en wakan.” ⁴¹ Tímbi díwíndí eñgíliñ, “Endí Mesia sínik.” Gan díwíndí ñíndíñ eñgíliñ, “Ním ya! Mesialí Galilí kwelan ním indauktok een! ⁴² Manda youyoulín patak walí ñíndíñ elak: Mesialí Devittok komblin, tímbi endok il kusei Betleem wandíñ indaukak.” ⁴³ Wíndíñda tímbi amatamdí Yesu en nin wala embi tambíkíliñ. ⁴⁴ Tímbi díwíndí en tikeneliñdok nandí-galk tíñgíliñ, gan ama nolí en ním tíke-kañgíliñ.

Juda ama biesli g'ñg'nembi, Yesu nim nandi-kilikti t'ñm'ñgil'ñ

⁴⁵ T'imbi tapma it kamaikamai amali undanembi, tapma ama biesi git Falisi amaloñ ña tomb'imbi, endi eni-kañbi eñg'il'ñ, "Kusei nekta sindi en nim tike nañg'ipi bañ?" ⁴⁶ Eumbi tambane eng'il'ñ, "Manda elak wandin ama noli no nim eumbi nandiñg'im'ñ!" ⁴⁷ Eumbi, Falisi amali enomb'imbi eñg'il'ñ, "Nim kañbi, endi sinda bo juluñit ti-samek. ⁴⁸ Ba kandi'kñe ama git Falisi ama n'indoñnan nanin noli Yesu win nandi-kilikti t'ñm'ñguk ba? Nim yañ! ⁴⁹ Win kim'in git'ik, nindi Moselok endi'kñe manda nim nandi-dakleañda timbi j'imbi'ñdok g'ñg'it kuneli'ñdok nandi-semamiñ, endi wakan Yesu nandi-kilikti t'ñmañ."

⁵⁰ T'imbi ama biesi endoñnan nanin no koi Nikodemus, ama nindi damañgan tim no Yesu kauptok ñañguk, endi ñ'ndiñ enguk, ⁵¹ "N'ndok endi'kñe mandanli ñ'ndiñ t'neñdok elak: n'ndi yop tamba, ama kit yout tam'ñ tambon manda ena taleumbi, w'ndiñ nim t'ñm'lok. Tambo n'ndi endok ep t'ndin win eu inda-dakleuktok nain m'imbi, endok kusal win ka-nandi-daklembi, wolok siñgi kandañmek endok mandan ena talelak." ⁵² Eumbi, noliil' tambane n'ñg'il'ñ, "Nim kañbi, d'itna bo endok nol no Galili nanin! Tikap dik manda youyoulin patak win pinat-lonj'lonj' timbeñda, dik ka-dakleuñ, win Galili kwelan plofet ama no nim indaneli'ñdok een." ⁵³ W'ndiñ eumbi, endi walinin p'im ñambi, isinan ña-taleñg'il'ñ.

8

¹ Gan Yesu endila Oliv kwet jañg'nnan ñambi loñguk.

Tam telak joñgo kuñguk no Yesuloñ nañg'ipi b'ñgil'ñ

² Kwet salawa salawa t'imb'imbi, Yesuli tapma it sañ jimba g'nañ b'ndambo undane loumbi, amatam git'ikti endoñ b'im kle-g'imbul'imbi, endi pip papi, kusei kim'ipi eni-daut ti-semguk. ³ T'ñ'li'mbi, endi'kñe manda nandi-tale ama git Falisi ama d'win endi tam wapaiat no telak joñgo kuum kañbi tikeñg'il'ñ win nañg'ip b'imbi, amatam Yesulok mandan nandi-pak'il'ñ endok boñg'ipsinan kim'ilim il'imbi, ⁴ Yesula nimbi eñg'il'ñ, "Endaut, tam ñ'n telak joñgo kuñ'li'mbi tikeumbi, nañg'ipi bam'ñ. ⁵ Moselok endi'kñe mandal' tam wandisi win kawatt' yandip kim t'nd'lok n'nlak. Ale, dikta nitek ti-ñ'im'neñdok ewiñ?" ⁶ Endi Yesu manda plon kim'tneli'ñdok kusei lonj'imbi, mandanjil'

sisoñ tiñm+nep nand+mbi, w+ndiñ ni-nandiñg+liñ. * Gan Yesul+ nandi-k+imn+embi, mumuñan+embi, kwet kw+liñ plon kii niñan+li kundit youkuk. ⁷ Tiñ+li+mbi, nombo nombo ni-nand+mbi, m+lap ipi enguk, “S+ndoñnan nanin nindi yom no niñm tiñguk, wandin wal+ k+ndem telak dama ti-sambi, kawat ti+ke kopi w+lin.”

⁸ Ti+mbi Yesul+ b+ndambo mumuñan+embi, kwet kw+liñ plon kii niñan+li kundit youkuk. ⁹ Ti+mbi amal+ manda w+in nand+mbi, end+ kusei k+m+ipi, noñgan noñgand+ walinin p+m ñañg+liñ, w+in ama gw+lats+ wopum end+ dama ñaumbi, di+w+ndi bo ep klem ña-taleumbi, Yesu g+ta tam endiñgot pak+m+ik. ¹⁰ Ti+mbi+mbi Yesul+ m+lap deimbi, tam ni-nand+mbi eñguk, “Tam, ama kit yout ti-gamliñ end+ dek? Ba di+kok yomgalok tambon ombi-ti+keuñdok ama noli nombo niñm elak ba?” ¹¹ Eumbi niñguk, “Wopum, no niñm.” Ti+mbi Yesul+ niñguk, “Nak bo di+k tamboñga ombi-ti+keuñdok niñm elet. K+ndem a, ñau, ti+mbi yom nombo niñm ti-ta-kuukañ.”

Kolsalen nindi kuñgu sis+n+ik niñmlak w+in Yesu en wakan

¹² Ti+mbi Yesul+ b+ndambo amatamda manda enbi eñguk, “Kwelan kuañdok kolsalen w+in natna. No en nak nep kle-kulakta, end+ nain no ba nola k+lim g+nañ niñm kuukak. Tambo end+ kolsalen kuñgu sis+n+ik m+lak wal+ palmekak.” ¹³ Ti+mbi Falisi amal+ manda wala nandum p+umbi niñg+liñ, “Di+tnalok kusaka e-daklelañda ti+mbi manda elañ wal+ biañgan niñm ti+lak.” ¹⁴ Eumbi tambane enguk, “W+ndiñ niñm. Nak natnalok kusatna e-daklelet, ganmek nokok mandanali biañgan ti+lak, w+in kusei niñndiñda: nak denanin biñgut ba dend+ñ ñautat w+in nandi-talelet. Gan s+nd+la nak denanin biñgut ba dend+ñ ñautat w+in niñm nandañ. ¹⁵ Ti+mbi s+nllok nanand+nj+llok tuop ama pa yambi-dani ti-semañ, gan nakta w+ndiñ niñm pa ti+let. ¹⁶ Gan ti+kak nak ka-dani kena ti+mbetta, nak w+in natnañgan niñm ti+mbet, tambo Bep nak nani-mukuk en ni+ti ka-dani kena w+in yakan tam+ik, wala ti+mbi wal+ di+nd+im euk. ¹⁷ Ti+mbi s+nllok end+ikñe mandanji g+nañ manda no niñndiñ youyoul+n patak: ti+kak ama ti+petti nepek nolok plon gemb+ ipi, manda noñgan eam+ikta, endok mandanjet wal+ biañgan. ¹⁸ Ale, s+nd+ nokok mandanala w+ndiñgangot nandum biañgan ti+mbekak. Neta, natnalok

* **8:6:** Nain wolonda Juda amatamdi end+ikñe manda ti+pet kim+it-klembi, kapmainan kuñg+liñ. Moselok end+ikñe mandanli tam telak joñgo kuañ w+in kawatti yand+p k+imneliñdok eñguk, gan Roma nasilok end+ikñe mandanli wala k+im+isip tiñguk. Tikap Yesul+ tam w+in w+li k+imbektok eukta, end+ Romalok end+ikñe mandan w+in w+lek, gan tikap end+ niñm w+li k+imbektok eukta, end+ Moselok end+ikñe mandan w+in w+lek, ti+mbi amatam en kle-kuñg+liñ asupti siñgi w+li+mneliñ.

kusatna e-daklelet, tĩmbi Bep nani-mukuk endi bo gembĩ it-nambi, nokok kusatna e-daklelak.”

¹⁹ Yesulĩ wĩndĩñ eumbi, endi ni-nandiĩmbi eñgĩliñ, “Tĩmbi dikok bepka gembĩ it-gamlak endi dek?” Eumbi enguk, “Sĩndĩ nak nĩm nandi-namañ, ba nokok Bepna bo nĩm nandi-ñĩmañ. Neta, tĩkap sĩndĩ nak nin sĩnik wĩn nandi-namumda, nokok Bepna en bo ip nandi-ñĩmĩneliñ.”

²⁰ Yesulĩ tapma it sañ jimba gĩnañ papi, tapĩkot mĩnem dasiyañgĩliñ kandañ wolok pipapi, amatam enĩ-daut tĩ-semĩpi, manda wĩn eñguk. Ganmek en wĩli kĩmnelĩndok nain walĩ gama nĩm indañgukta tĩmbi, ama nolĩ en nĩm tĩkeñgĩliñ.

Yesu en kunum gĩnañ nanin wĩn eu inda-dakleñguk

²¹ Tĩmbi Yesulĩ yousĩmbi, ñĩndĩñ enguk, “Nain nĩm ombat-aumbi, nak sambim ñautat, tĩmbi sĩndĩ Mesia lonjĩ-tĩlapi, sĩndok yomjĩ gama pat-samumbi kĩmnekalĩñ. Tĩmbi natna ñautatnan sĩndĩ ñanelĩndok tuop nĩm.” † ²² Wĩndĩñ eñgukta tĩmbi Juda ama biesĩli nĩsĩngan ñĩndĩñ eñgĩliñ, “Endĩ elak, wĩn endĩ ñaukakan nĩndĩ ñaneñdok tuop nĩm. Wĩndĩñ elakta tĩmbi endĩ enlok kuñgun tĩmbi kolauktok elak ba nĩtek?”

²³ Tĩmbi Yesulĩ yousĩmbi enguk, “Sĩndĩla kwelan nanin, gan nakta kunum gĩnañ nanin. Sĩndĩla kwet ñolok gĩngĩt, gan nakta kwet ñolok gĩngĩt nĩm. ²⁴ Kusei wala tĩmbi nak ñĩndĩñ sanĩ: sĩndok yomjĩ gama pat-samumbi kĩmnekalĩñ. Wĩn tĩkap sĩndĩ nokok kusatna papat kwambĩñ ‡ wĩn nĩm nandi-kwambĩñ dañda, sĩndok yomjĩ biañgan pat-samumbi kĩmnekalĩñ ñak.” ²⁵ Eumbi ni-nandiñgĩliñ, “Dik nin sĩnik wĩn nĩnbĩ nandi-na.” Eumbi tambane enguk, “Nak nin? Wĩn nak kena kusei kĩmĩkĩmĩlinan eñgut ip wakan. ²⁶ Nak sĩndok kusasi tĩmba inda-dakleumbi sani-danbettok manda asupgan gumañ ewĩt. Tĩmbi manda elet walĩ biañgan sĩnik. Neta, nani-mukukta biañgan molom sĩnik, tĩmbi nak endĩ manda nanbĩmbi nandi-let, wĩndĩñgangot kwelan kuañda pa enlet.”

²⁷ Yesulĩ Bep Yambattok plon manda enguk wĩn nĩm nandi-dakleñgĩliñda tĩmbi ²⁸ Yesulĩ yousĩmbi enguk, “Sĩndĩ nak Ama Sĩsĩnik kloñbat plon nep lomek, ñĩndĩñ nambi-nandi-nekalĩñ: kusatna sangut wĩn natna, tĩmbi natnalok nanandi-nala nepek no nĩm pa tĩlet, tambo Beptĩ nanandi

† **8:21:** Manda wolok walan wĩn ñĩndĩñ: Yesulĩ kĩmbi, kunum gĩnañ loukak, gan nin endĩ Yesu en Mesia sĩnik wĩn nĩm nandi-kwambĩñ dañ, endĩ ep kĩmĩlektok Mesia nola lonjĩ-ta-kuñpi, nĩsĩlok yomjĩla tĩmbi kunum gĩnañ loneliñdok tuop nĩm. ‡ **8:24:** Grik mandali nĩm inda-daklelak, gan nandi-tale ama asuptĩ nandañ, wĩn Yesulĩ enlok kusal plon e-yout tĩnguk, endĩ Kunum Yambat wĩndĩñ eñguk.

namguk wolok tuopgangot nak manda pa elet. ²⁹ Tĩmbi nani-mukuk en wakan nakita pat-ta-kulak, wĩn endi nokok ep tĩndina gĩtik wĩn kau kindem dalakta tĩmbi nain nola nak nim nambiĩnguk.” ³⁰ Manda wĩndiĩn eĩnĩlĩmbi, amatam asupti en Mesia sĩnik wĩn nandi-kwambiĩn daĩngĩlĩn.

Yesuli nin yomjĩnan nanin ep pisatak endi Kunum Yambattok sambalii sĩnik samaktangan kuaĩ

³¹ Tĩmbi Yesuli Juda ama nin ip nandi-kĩlĩkti tĩnmiĩngĩlĩn enda ñĩndiĩn enguk, “Tĩkap sĩndi nokok mandana kĩmitkle ti-ta-kuaĩnda, sĩndi nokok gwaĩngwanai biaĩngan sisĩnik, ³² tĩmbi Kunum Yambattok kusal sisĩnik wĩn ka-nandi-talenekaliĩn. Tĩmbi wali sep pisalĩmbi, sĩndi samaktangan kunekaliĩn.” ³³ Eumbi, endi manda wala nandum piĩmbi, tambane niĩngĩlĩn, “Nĩndi Ablaamdok kombliĩnii, nain nola ama nolok kapmainan kena gwaĩngwa sĩlanin no nim kuĩngĩmiĩn. Nĩtek tĩmbi dik elaiĩ, wĩn wali niĩ pisalĩmbi, samaktangan kunekamiĩn?” ³⁴ Eumbi tambane enguk, “Sĩndi Ablaamdok kombliĩnii wĩn biaĩngan sĩnik. Gan nak ñĩndiĩn sanba: amatam yom ti-kuaĩ gĩtik endi yomjĩli ep topmumbi, kena gwaĩngwa sĩlanin wandin wolok kapmainan kuaĩ.

³⁵ Tĩmbi sĩndi yomlok kena gwaĩngwa sĩlanin kuaĩnda tĩmbi Kunum Yambattok ilan pipapat kwambiĩn nim pat-samlak, gan nak Molomdok Niĩñaĩndi Bepnalok ilan papat kwambiĩngan kulet. ³⁶ Wĩndiĩnda tĩmbi tĩkap sĩndi nak nandi-tale-namneliĩnda, nak Molomdok Niĩñaĩndi yomdok toptopnan nanin sep pisalambi, sĩndi biaĩngan Kunum Yambattok sambalii samaktangan kunekaliĩn.”

Amalok ep tĩndinjĩli bepsi sisĩniktok kusal wĩn tĩmbi indadaklelak

³⁷ Tĩmbi Yesuli yousiĩmbi enguk, “Sĩndi Ablaamdok sambalii wĩn nandi-samlet, ganmek sĩndi nokok mandana nim nandi-dasiaĩnda tĩmbi niĩli kimbettok telak lonjaĩ. ³⁸ Nakta Bepnalok kandaĩ nek kaĩngut wala manda elet, gan sĩndi la sĩnlok bepsiĩli sanguk wolok tuopkan pa taĩ.” ³⁹ Eumbi tambane niĩngĩlĩn, “Nĩnĩlok bep paĩni wĩn Ablaam en wakan.” Eumbi enguk, “Tĩkap Ablaamdi sĩndok bep paĩji sisĩnik palĩmda, sĩndi endok telak kindem wĩn ikan kĩmit-klembi kuneliĩn. ⁴⁰ Gan nĩtek? Nak Kunum Yambattok kusal sisĩnik wĩn endoĩnan nanin kasĩleĩngut wakangot pa sanlet, gaĩngan sĩndi niĩli kimbettok telak lonjaĩ wĩn! Ablaamdi kundit wandin no nim tĩĩnguk, ⁴¹ wala tĩmbi endi sĩndok bep paĩji sisĩnik nim. Sĩndok bepsi sisĩnik no patak, tĩmbi sĩndi endok wekai pa kleaiĩ.” Wĩndiĩn eĩngukta tĩmbi niĩngĩlĩn, “Nĩnĩlok meni patni Salali telak joĩgo wandin no nim

kuñipi nıpguk. Nım sınık. Nındi Ablaamdok komblinñii, wala timbi Kunum Yambat en noñgandı nındok Bepni sısınik.” ⁴² Wındıñ eumbi enguk, “Tıkap Kunum Yambatti biañgan sindok Bepsi sısınik palımda, sindı gınañjılı nep kasılenelıñ. Wın kusei ñındıñda: wın Kunum Yambat enlok kandañnan nanin nak pımbi, kwelan ñolok indañgut patet. Tımbi natnalok nanandınala wındıñ nım tıñgut. Tambo endı nak nanı-mulımbi pı indañgut.

⁴³ Nak manda elet wın sindı kusei nekta nım nandı-dakleañ? Wın kusei ñındıñda: sindı nokok mandana nandı-dasindasila kunjıt pa tañ. ⁴⁴ Sındı wın bepsi Satan endok komblinñii, timbi endok wekai klembi, endı nıtek timbep nandı-galk talak wın sindı tınep nandañ. Nain kusei kımıkımılınan nanin endı amatam ep timbi kola tı-ta-bılak. Tımbi julıñıt molom sısınıkta timbi endı kusei sısınik wın nain no ba nola nım pa kımıt-klelak. Tambo endı julıñıt molom gıtıktok kusei, wala timbi julıñ manda elak wın enlok gınañ nanandın klembi pa elak. ⁴⁵ Gan nakta Kunum Yambattok kusal sısınik wın sanletta timbi, sindı nokok mandana nım nandı-kwambıñ dañ. ⁴⁶ Sındoñnan nanin nolı nak kolan tıñgut wın timbi inda-dakleuktok tuop nım. Wındıñda timbi nak endok kusal sısınik wın sanletta, sindı nıtektı timbi mandana nım nandı-kwambıñ dañ? ⁴⁷ Kunum Yambattok gıñgıtıñıl endok mandan pa nandı-dasiañ, gan sindıla endok gıñgıtıñii nım kuañda timbi wındıñ nım pa tañ.”

Yesu papat kwambıñgan kulaktı Ablaam maklelak

⁴⁸ Tımbi Juda ama Yesulok mandan nandı pakılıñ endı ñındıñ nıñgılıñ, “Dık Samalia ama pımbıñen yal kolannat wındıñ eñgımıñ, wın nındı manda biañgan eñgımıñ yañ!” ⁴⁹ Eumbi tambane enguk, “Nak yal kolanna nımnat. Tambo nokok kuñgunalı ba mandanalı Bepnalok koi gıñgıt timba wopum dalak, ganmek sindıla nokok kotna gıñgıt timbi kolalak. ⁵⁰ Natna kotna gıñgıt tıke-louptok kena nım pa tılet. Tambo no patak nokok kotnalı gıñgıt tıkeuptok nandılak, timbi endı wakan amatam gıtık yambı-danbekak. ⁵¹ Wın biañgan sınık.

Tımbi nak ñındıñ sanba: no en nokok mandana kımıt-klembi kulakta, endok plon kım nım indañmekak. Nım sınık.” ⁵² Wındıñ eumbi, Juda amalı amalok pıñgıpsı sılanin wala eumbi, wındıñ nandıñıpi nıñgılıñ, “Dık yal kolanganat wın ip gambı-nandı-dakleamıñ! Ablaam gıta plofet ama endı sembi-taleñgılıñ, gañgan dık wın ñındıñ elañ, ‘No en nokok mandana kımıt-klembi kulakta, endok plon kım nım indañmekak.’ ⁵³ Dıkı nındok bep pañnı Ablaam maklelañ ba? Nım ya! En gıt plofet amalı sembi-taleñgılıñ, wala

tĩmbi dĩa wandin walĩ dĩa nala nandum nin sĩak tĩmbĩmbi, manda wandin elañ?” ⁵⁴ Eumbi, Yesulĩ tambane enguk, “Natna kotna gĩaĩgĩt tĩke-lowamda, walĩ tlal tĩmbek. Wĩn nokok Bepnalĩ wakan kotna gĩaĩgĩt pa tĩke-lolak. Sĩandĩ en sĩandok Yambatsĩ kĩaĩaĩ, ⁵⁵ gan en nĩm nandĩ-kĩliĩ eañ. Natna en nandĩ-kĩliĩ tĩaĩmĩlet. Tĩkap nak ‘en nĩm nandĩ-kĩliĩ elet’ wĩndĩĩ ewamda, sĩandĩ nomĩk manda julũĩgan eut. Gan nak en nandĩ-kĩliĩ tĩaĩmĩmbi, endok mandan kĩaĩt-kĩlembi kulet.

⁵⁶ Sĩandok bep paĩjĩ Ablaam endĩla nandĩĩnguk, wĩn nak kwelan indam kuwambi kauktok, tĩmbi wala sĩaĩsĩa wopum tĩaĩnguk. Tĩmbi endĩ wĩndĩĩ indaumbi kaĩnguk, wolonda sĩambai kĩaĩndem daĩnguk.” ⁵⁷ Wĩndĩĩ eumbi nĩaĩgĩaĩĩ, “Akae! dĩa gama gwĩlat 50 nĩm maklelaĩndĩ nĩtek tĩmbi ‘nak Ablaam kaĩngut’ wĩndĩĩ elañ?” ⁵⁸ Eumbi tambane enguk, “Wĩn biaĩĩgan sĩaĩk. Tĩmbi nak nĩaĩndĩĩ sanlet: Ablaamdĩ gama nĩm indaĩĩlĩmbi, nak papat kwambĩĩngan kulettĩ ikan pakut.” Yesulĩ enla wĩndĩĩ eumbi, ⁵⁹ Juda amalĩ endĩ Kunum Yambat nĩaĩke-pĩaĩlalak wĩndĩĩ nandĩmbi, wĩtnelĩĩndok kawat mekĩaĩĩ, gan endĩ yambĩ-semĩmbi, tapma it saĩ jimba gĩaĩnaĩ nanin pĩaĩ nĩaĩnguk.

9

Yesulĩ dausĩ sisipmĩn kuaĩ endok dausĩ tĩmbĩ tombektok indaĩnguk

¹ Nain nola Yesulĩ telaknan nĩaĩĩpi, ama no meĩ simbai gĩaĩnaĩ nanin dai sisipmĩn indaĩnguk wĩn kaĩnguk. ² Tĩmbi endok gwaĩngwaĩĩlĩ nĩaĩkaĩbi eĩgĩaĩĩ, “Nĩaĩndaut, wĩn enlok yomda ba meĩ beulok yomjetta tĩmbi dai sisipmĩn indaĩnguk?” ³ Eumbi enguk, “Wĩn enlok ba meĩ beulok yomla tĩmbi nĩaĩm, wĩn Kunum Yambattĩ tĩke-kĩaĩlĩlĩmbi, amatamdĩ endok kundil engano sĩaĩk wĩn ka-daklenelĩĩndok dai sisipmĩn indaĩnguk. ⁴ Tĩmbi nĩaĩndĩ Bep nak nanĩ-mukuk endok kundil engano wĩn gama sala palĩĩlĩmbi tĩlok. Nain nĩaĩm ombataumbi, kĩaĩm eumbi, ama nolĩ kena no tĩmbektok tuop nĩaĩm. ⁵ Gan kwelan kulet tuop nak kwelan kuaĩ endok kolsalenjĩ wakan.”

⁶ Wĩndĩĩ eu taleumbi, kwet plon iwĩt suambi, kwet gĩaĩ tambaneumbi, ganjĩ indaumbi, ama dai sipsipmĩn dai gwĩlap plon saplembi, ⁷ nĩaĩndĩĩ nĩaĩnguk, “Dĩa Siloam tuk guaĩnan nĩaĩmbi, timaĩĩga daut wĩlit.” (Kot Siloam wĩn nĩaĩnlok mandanĩnan ‘nĩaĩ-mumulĩn’) Tĩmbi ama walĩ nĩaĩmbi, timan daut wĩlĩlĩmbi, dai tombĩmbi, kĩaĩndem deĩmbi, ilan undane nĩaĩnguk.

8 Tĩmbi endok nolii gĩt ama dĩwĩn nin endĩ dama mĩnemda kĩtĩnat tĩ-semĩĩlĩmbi kaĩgĩlĩĩ, endĩ en kaĩbi, nĩsĩĩngan e-nandĩ tĩmbi eĩgĩlĩĩ, “Ama kwelan pipapi, mĩnemda kĩtĩnat tĩlĩnguk en wakan bek.” 9 Eumbi, dĩwĩndĩ eĩgĩlĩĩ, “En ñak,” tĩmbi dĩwĩndĩ ñĩndĩ pa eĩgĩlĩĩ, “Nĩm yaĩ, ama no en nomĩk.” Tĩmbi endĩ enguk, “Wĩn natna ñakan.” 10 Eumbi nĩ-nandĩmbi eĩgĩlĩĩ, “Wĩndĩĩnda dĩk nĩtek tĩmbi dauka tombĩmbi deilaĩ?” 11 Eumbi tambane enguk, “Ama koi Yesu kĩtĩaĩ endĩ kwet tĩke ganji tĩmbi, nokok dautna gwĩlap plon saplembi, ñĩndĩ nanĩk, ‘Dĩk Siloam tuk guaĩnan ñambi, timaĩga daut wĩlit.’ Wolok tuop nak ñambi, wĩlĩlambi, dautna tomĩk.” 12 Wĩndĩ eumbi, endok nolilĩ “Ama wĩn dek?” nĩ-kaumbi, “Nak en nĩm nandĩĩmĩlet” enguk.

13 Tĩmbi endĩ ama dama dai sisipmĩn kuĩnguk wĩn naĩgĩpi, Falisi amaloi ñaĩgĩlĩĩ. 14 Wĩn Sabat patnandĩ nainnan Yesulĩ kiilĩ ganji tĩmbi, ama wolok dai plon sapleumbi, dai tomguk, 15 wala tĩmbi Falisi amalĩ wala nandum pĩumbi, endĩ bo kusei kĩmĩpi, telak nĩtek plon dai tomguk wala nĩ-kaumbi, ñĩndĩ tambane enguk, “Endĩ ganji nokok dautna plon sapleumbi, nak timana daut wĩlĩpi deilet.”

16 Wĩndĩĩnda Falisi ama dĩwĩndĩ Yesula ñĩndĩ eĩgĩlĩĩ, “Ama walĩ Sabat patnandĩ naindok endĩkĩe manda maklembi, kena pa tĩlak, wala tĩmbi Kunum Yambattĩ en nĩm nĩ-mulĩm bĩm indaĩnguk.” Gan dĩwĩndĩ ñĩndĩ eĩgĩlĩĩ, “Nĩtek tĩmbi yom amalĩ jimba kundit wandin gumaĩ pa tĩmbek?” Wĩndĩ embi, nĩsĩĩngan tambĩkĩlĩĩ. 17 Wĩndĩĩnda endĩ ama dai sisipmĩn indaĩnguk enda bĩnda nĩ-nandĩmbi eĩgĩlĩĩ, “Wĩn endĩ dĩtnalok dauka tĩmbĩ tomguk, wala tĩmbi dĩtna ama wala nĩtek sĩnĩk elai?” Eumbi enguk, “Nak enda nandĩwam endĩ plofet ama no tĩlak.”

18 Gan ama walĩ dai sisipmĩn kuumbi, endok dai tomguk, wĩn Juda ama biesĩlĩ gama nĩm nandĩ-kwambĩĩ daĩgĩlĩĩ, wala tĩmbi endĩ ama wolok meĩ beu kĩtĩ-semum bĩumbi 19 enĩ-nandĩĩngĩlĩĩ, “Ñĩne sĩtok nĩñaĩjet ba? Tĩmbi sĩtĩ dai sisipmĩn indaĩnguk wĩndĩ eamĩk ba? Wĩndĩĩnda nĩtek tĩmbi endĩ man ñĩndĩĩngĩt deilak?” 20 Eumbi tambane engĩmĩk, “En nĩtok nĩñanet, dai sisipmĩn indaĩndan wĩn nandĩĩmamĩk. 21 Gan nĩtek tĩmbi man ñĩndĩĩngĩt deilak, ba nĩndĩ sĩnĩk endok dai tĩmbĩ tomguk, wĩnda mek nĩtĩla nĩm nandĩ-dakleamĩk. Wĩn enla nĩ-kawĩt! Endĩ ip bendĩmbi, ama tĩlakta tĩmbi kĩndem enlok kusei e-dakleutak.” 22 Juda ama biesĩlĩ ikan e-toptopmĩn, wĩn tĩkap ama nolĩ Yesula en Mesia sĩnĩk wĩn indaĩngan eukta, ama biesĩlĩ en it kiyau gĩnaĩ nanin kle-kolĩmbi, pawan pa kuuk. Kusei wala tĩmbi

ama wolok meñ beulí Juda ama biesíla mísímbi, ²³ ñíndíñ eñgímík, “Endí ip bendímbi, ama tìlakta tìmbi enla ní-kawít!”

²⁴ Tìmbi ama biesíli ama dai sisipmín kuñguk wín bíndambo kíttíñmum bíumbi níñgíliñ, “Ñíndí ama wala yom ama síník wíndíñ nandíñmamíñ, wala tìmbi dík manda biañgan embi, díkok daukalí tomguk, wala Kunum Yambat en wakan ní-kíndem daukañ, ama wín ní-m.” ²⁵ Eumbi tambane enguk, “Endí yom ama ba ní-m, wín nak ní-m nandílet. Gan nak nepek no nandí-kíliñ elet wín ñíndíñ: nak dautna sisipmín kuñgutti man deilet.” ²⁶ Eumbi yousímbi ní-kañgíliñ, “Nítek tí-gamguk? Ba nítek tìmbi dauka tìmbi tomguk?” ²⁷ Eumbi tambane enguk, “Nak wín ikan sanítalet, gan síndí nandínepi kunjít tìlíñ. Nékta manda kílik wíngan bíndambo sanbam nandínepi eañ? Ním kañbí síndí bo endok gwañgwañii indanelíñdok nandínelíñ?”

²⁸ Tìmbi ama biesíli ní-suambapi eñgíliñ, “Díkta ama wolok gwañgwan, gan níndíla Moselok gwañgwañii. ²⁹ Tìmbi níndíla ka-nandí-dakleamíñ, wín Kunum Yambattí Mosela kena manda níñguk, gan ama wolok kena tìndílok gembín wín denanín wín ní-m nandíñmamíñ.” ³⁰ Eumbi tambane enguk, “Akai! Ñín nepek gítikíin síník yañ! Síndí endok gembín wín denanín wín ní-m nandíñmañ, ganmek endí nokok dautna tìmbi tomguk! ³¹ Níndí gítík nandí-dakleamíñ, wín Kunum Yambattí yom ama ní-m nandí-semalak. Tambo ní-n endí Kunum Yambat kí-mít-klembi, man tañgone-kulakta, Kunum Yambattí endok ní-molo wín nandímbi nandíñmílak. ³² Ba kwet kusei kí-míkí-míli-nan nanín bíkap man ñíndíñgít, ama no dai sisipmín indaíndan endok dai tìmbi tomguk, wolok kasat no ip nandíñgímíñ ba? Ním ya! ³³ Wíndíñda tíkap ama ñalí Kunum Yambattoknan nanín ní-m bí-umda, nepek wandín no tìmbektok tuop ní-m.” ³⁴ Wíndíñ eumbi, ama biesíli tambane níñgíliñ, “Dík meñgalok simbai gí-nañ nanín yom ama indañguñdí kulañ wandín walí nínda nítek tìmbi nanandí ní-meñdok nandílañ?” Wíndíñ embi kle-kokíliñ.

³⁵ Tìmbi Yesulí ama wín kle-kokíliñ wolok kasat wín nandímbi, ama wín kauptok ñambi, tìmbi indaumbi, ní-nandímbi eñguk, “Dík Ama Sí-síník enda nandí-kílikítí tíñmílañ ba?” ³⁶ Eumbi tambane nínguk, “Ama wopum, nak en nandí-kílikítí tíñmettok Ama Sí-síník wín ní-n, wín dík nanbím nandíwa.” ³⁷ Eumbi níñguk, “Dík en ip kalañ ñak. Biañgan síník, nak manda ganlet natna Ama Sí-síník wakan.” ³⁸ Wíndíñ eumbi níñguk, “Wopum. Nak nandí-kílikítí tí-gamlet.” Wíndíñ eñpi, mílelem tíñmíñguk.

39 Tĩmbi Yesulĩ ñĩndĩñ eñguk, “Nak kusei ñĩndĩñda tĩmbi kwelan indañgut: naka tĩmbi dausi sisipmĩn kuañ endok dausi tombĩmbi, deimbi ka-daklenekaliñ, tĩmbi nin endĩ ñĩndĩñ nandañ, ‘nĩndĩ dautni deimbi ka-dakleamĩñ,’ endĩ dausi sisipmĩn papat kwambĩñgan kunekaliñ. Tĩmbi endĩ ka-dakleañ ba nĩm, wolok tuopgan Kunum Yambattĩ yambi-danbekak.” * 40 Tĩmbi Falisi ama diwĩn Yesu gĩta pakiliñ endĩ manda wĩn nandĩmbi nĩngĩliñ, “Nĩtek? Nĩndĩ dautni sisipmĩn nĩme!” 41 Eumbi enguk, “Tĩkap sĩndĩ ‘Nĩm ka-dakleamĩñ’ wĩndĩñ eumda, sĩndok yomjĩlok mĩlap nĩm pat-samum, gan sĩndĩ ‘Ka-dakleamĩñ’ wĩndĩñ julũñgan eañda tĩmbi, sĩndok yomjĩlok mĩlap wĩn kĩmĩlim pat-samlak.”

10

Sipsip kandĩkñenji kĩndem wĩn Yesu en wakan

1 Yesulĩ yousĩmbi, Falisi amala enguk, “Manda elet wali biañgan sĩnĩk. Tĩmbi ñĩndĩñ sanlet: nin endĩ sipsip sañ gĩnañ loupĩ, yamanan nĩm loñĩpi, nolok joñgo lapĩpi pũuk, endĩ kumbu ama ba tĩ-piñpiñen. 2 Gan nin endĩ yamanan lolak, endĩ sipsiplok kandĩkñenji en wakan. 3 Ama endĩ yamanan bĩumbi, yama kandĩkñe amali yama pa pĩsalĩmlak, tĩmbi sipsiptĩ endok man pa kĩmĩt-kleañ, wĩn endĩ enlok sipsipĩilok kosi kĩtĩ-semum bĩumbi, yanañgĩlĩmbi, kwelan pĩmbi ñañ. 4 Kwelan pĩ ña-taleumbi, kandĩkñenjĩli telak dama tĩ-semak, tĩmbi sipsiptĩ endok man malap nandĩñmañda tĩmbi en pa kle ñañ. 5 Gan endĩ ama gĩtikĩnĩn no nĩm kle ñanelĩñ. Tambo endĩ man malap walan no nandañda tĩmbi mĩsĩmbi pi ñanelĩñ.”

6 Yesulĩ Falisi amala eyout manda wĩndĩñ enguk, gan endĩ manda wolok kusei wĩn nĩm nandĩ-dakleñgĩliñ. 7 Wĩndĩñda tĩmbi Yesulĩ bĩndambo enbi eñguk, “Manda wali biañgan sĩnĩk. Tĩmbi ñĩndĩñ sanlet: sipsiptĩ Bep Yambattoñ lololok yama wĩn natna. 8 Nak gama nĩm indañĩlambi, ama nĩndĩ sipsiploñ bĩmbi, julũñgan yambi-dĩkñeñgĩliñ, endĩ kumbu ama ba tĩ-piñpiñen ama, gan sipsiptĩ endok mandanjĩ nĩm nandĩ-dasĩmbi kĩmĩt-kleñgĩliñ. 9 Nak noñgandĩ yama wakan. No en nokoñ bĩmbi, Bep Yambattok sañ gĩnañ lolakta, en nĩm kolauktok nak en tĩke-kamaiutat, tĩmbi endĩ mĩsĩmĩsĩ nĩmnat kumbi, nepek nola nĩm lonjukak. 10 Kumbu amali sipsip kumbu tĩndĩlok ba yandĩp kĩmlok ba ep tĩmbi kolanelĩñdok walañgot pa bĩlak. Gan natna

* 9:39: Yesulĩ gĩnañ tiplik daila manda wandĩn embi, ñĩndĩñ eñguk: no en Yesulok kusal sĩsĩnĩk wĩn nĩm ka-daklembi, nĩm nandĩ-kĩlĩkĩtĩ tĩñmĩlak, endĩ ama dai sisipmĩn wandĩn, tĩmbi Kunum Yambattĩ endok tombon ombĩñmekak.

indañgut, wɪn nokok gɪŋgɪtnaili kuŋgu sɪsɪnik wakɪt bɪsɪk tokŋetokŋen wali endok pat-semektok indañgut.”

¹¹ Tɪmbi Yesuli yousɪmbi eŋguk, “Natna wɪn sipsiplok kandɪkŋenjɪ kɪndem. Kandɪkŋe kɪndem endɪ sipsipŋiila tɪmbi nandɪ-koŋgomnat kɪm-semek. ¹² Gan ama nin mɪnem kenaŋgot pa tɪlak, endɪla sipsiplok kandɪkŋenjɪ ba bepsɪ nɪm. Endɪ kamot moyendɪ bɪumbi kalakta, mɪsɪmbi, sipsip yambimbi pim ñaumbi, kamottɪ sipsip ep sɪ kleumbi papuse-neañ. ¹³ Ama wali mɪnem kenaŋgot tɪmbi, sipsip nɪm nandɪ-semelakta tɪmbi wɪndɪñ pa tɪlak. ¹⁴⁻¹⁵ Gan natnala sipsiplok kandɪkŋenjɪ kɪndem. Beptɪ nandɪ-kɪliñ tɪ-namumbi, nak nandɪ-kɪliñ tɪñmɪlet, wɪndɪñgangot nokok gɪŋgɪtnaila nandɪ-kɪliñ tɪ-semambi, endɪ naka nandɪ-kɪliñ tɪ-namañ. Tɪmbi wɪngot nɪm. Nokok sipsipnaila tɪmbi nandɪ-koŋgomnat kɪm-semetat. ¹⁶ Tɪmbi sipsip ñalaŋgot nɪm a. Sipsip dɪwɪn no wakɪt pat-namañ. Endɪ sañ ñolok gɪnañ nanin nɪm, gan nak endɪ wakɪt yanaŋgɪt bɪmbɪlok. Endɪ nokok mana malapna nandɪmbi, nep kɪmɪt-kleumbi, nokok sipsipnai gɪtɪktɪ kɪkesɪmɪn noŋgan indaumbi, nak noŋgandɪ endok kandɪkŋenjɪ kuutat.

¹⁷ Bepnalɪ nep kasɪlembi, gɪnañli nandɪ-koŋgom pa tɪ-namlak wɪn kusei ñɪndɪñda: nak kɪmnan nanin bɪndambo mɪlalettok nandɪ-koŋgomnat kɪmbetat. ¹⁸ Nak nɪm nandɪ-tale-semamda, ama noli ñli kɪmneliñdok tuop nɪm, gan nak nandɪ-tale-sembi, nandɪ-koŋgomnat kɪmbetat. Wɪn Bepnalɪ nokok kuŋguna bimbi, bɪndambo tɪketɪkelok gembɪ nambi, wɪndɪñ tɪmbettok nani-dɪkŋeŋguk.”

¹⁹ Yesuli wɪndɪñ eŋgukta tɪmbi Juda amatamdɪ ñisɪŋgan bɪndambo tambɪpi, ²⁰ asuptɪ ñɪndɪñ eŋgɪliñ, “Yal kolan noli endok gɪnan gɪnañ pɪumbi, kamakama tɪlak. Endok mandan slakan neta nandɪlok?” ²¹ Tɪmbi dɪwɪndɪ eŋgɪliñ, “Ama yal kolannat noli manda wandin nɪm euk. Tɪmbi wɪngot nɪm. Yal kolan noli dai sisipmɪn endok dai tɪmbi tombektok tuop nɪm ya!”

Juda amatam asuptɪ Yesu en Kunum Yambattok Nɪñañ wɪn nɪm nandɪ-kwambiñ daŋgɪliñ

²² Tɪmbi gwɪlat no Jerusalem indañguk wolonda Juda amatamdɪ bep paŋjiilɪ tapma it tɪmbɪ kaiktaŋguk * nain wɪn nandɪ-kaikta pa tañ. Gwi sasale nain tɪmbɪmbi, ²³ Yesuli tapma it sañ jimba gɪnañ Solomondok palanda plon ñañambɪt tɪñliɪmbi, ²⁴ Juda amatamdɪ bɪmbi, en klem

* **10:22:** Damaŋgan nain nola Silia nasili mikta Jerusalem lombi, tapma ilan ñisɪlok yambatsɪla bit ep tapma tɪñmɪŋgɪliñ, kusei wala tɪmbi itti kolaŋguk. Juda amalɪ Silia nasi ep kle-kot-talembi, tapma it wɪn bɪndambo tɪmbɪ kaiktaŋguk.

gimbup papi niñgilañ, “Dikok kusaka nain nitek gamañgot kimit-sembumbi, nindi dika nin sinik wala ginañ tipet tamañ? Tikap dik Mesia sinikta, kusaka indangan nindakleukañ.”²⁵ Eumbi tambane enguk, “Nak win ikan sangut, gan sindi nim nandi-kwambiñ da-namañ. Nak Bepnalok koi plon kundit engano pa tilet wali mek kusatna timbi inda-daklelak,²⁶ gan sindi sipsipnai nmda timbi win nim nandi-kwambiñ dañ.²⁷ Nokok sipsipnaili mandana nandi-dasimbi kimit-kleañ. Win nak nandi-kiliñ ti-semlet, timbi endi nak nep kimit-klembi kuañ.²⁸ Timbi nak kuñgu taletalen nimnat emlet, timbi endi kolandok giñgit nombo nim tinekalañ, timbi ama noli nokok kitnanan nanin no nim kiwilaip timbi epmekak.²⁹ Win nokok Bepna, nin endi giñgitnai kitnanan yapikuk, endi mek nepek gitikgan yapma kle-talelak, wala timbi ama noli Bepnalok kiinan nanin giñgitnai kiwilaip timbi, epneliñdok tuop nim.³⁰ Bep niti noñgan tamik.”

³¹ Manda wala timbi amatamdi bindambo kawatti wili kinneliñdok kawat mekilañ,³² gan Yesuli enguk, “Nak kundit kindem kusei kusei Bepton nanin sindok dausnan timbambi kañgilañ. Sindi kundit nek sinikta timbi kawatti nitnepi tañ?”³³ Eumbi tambane niñgilañ, “Win kundit kindem nola timbi windiñ nim tamañ. Win dik kwelan ama silanin wandin wali ditnala Kunum Yambat eñipi, en nitike-pi-yalilañda timbi nindi kawatti gwitnepi tamañ.”³⁴ Windiñ eumbi, Yesuli enlok kusal kasopmeuktok Kunum Yambattok mandan nolok plon e-yout timbi, ñindiñ tambane enguk, “Sindok endikñe mandanj ginañ youyoulin patak, win Kunum Yambatti ama diwinda ñindiñ enguk, ‘Nak sangut win sindi yambat’.”³⁵ Timbi nindi nandamñ, manda youyoulin patak wali nain tuop biañgan sinik. Ale, tikap Kunum Yambat en wakan ama silaninda manda embi, endok kosi ‘yambat’ kititngukta,³⁶ nitek timbi sindi nak kit yout ti-namañ, timbi ‘Nak Kunum Yambattok Niñañ’ windiñ eñgukta timbi nak en nitike-pi-yalilet windiñ eañ? Win Bepti en wakan nak enlok kenan tindilok nak nep kasilembi, nani-mulimbi, kwelan pi indañgut.

³⁷ Kindem a, tikap nak Bepnalok kenan nim pa tiletta, kak, nak endok Niñañ win nim nandi-kwambiñ danekalañ.³⁸ Gan tikap nak Bepnalok kenan win tiletta, nak endok Niñañ win nandi-kwambiñ danekalañ. Win sindi nokok mandanala timbi win nim nandi-kwambiñ daneliñ bek, ganmek nokok kunditnala timbi win nandi-kwambiñ dawit. Windiñ tineliñda, sindi ka-daklembi nandi-daklenekalañ, win Bepti nokok ginañ patak, timbi nak endok ginañ patet.”

39 Yesulí wíndiñ eñgukta tímbi amatamdi bîndambo tíke ñanep nandiñgíliñ, gan endí kisiñan nanin jílop paipi ñañguk.

40 Tímbi Yesulí Jodan tuk dikñembi, maim lambílak kandañnan undane ñambi, Yoanelí damañgan tuk i-sem-i-sem kena tínguknan wandíñ ña kuñguk. Kuñílimbi, ⁴¹ amatam asuptí endoñ bímbi, nisíñgan ñíndíñ eñgíliñ, “Yoanelí jimba kundit engano no ním tínguk, ganmek endí ama ñolok plon manda eñguk gítik walí biañgan sínik.” ⁴² Wíndiñ eñípi, wolok pakíliñ asuptí Yesu en Mesia wín nandi-kwambiñ dañgíliñ.

11

Mílamilat ba kuñgu molom wín Yesu en wakan

¹⁻² Ama no koi Lasalos endí jímbat wopum tí-pakuk. Lasalosí wiwiit Malia gít Mata en gíta Betani it kwelan kuñguk, tímbi Malia wín tam nin endí siñgimek Wopum-dok kesí piñgíp sapple míliñnattí wílipi, kumbam saktí tímbi kalandañguk. ✧ Lasalosí jímbat tí-paliñílimbi, ³ endok wiwiittí Yesuloñ manda ñíndíñ kímiím loñguk, “Wopum, dik nandí: noka gínañgalí kasílelañ endí jímbat tílak.” ⁴ Tímbi Yesulí kasat wín nandiñmbi, ñíndíñ eñguk, “Jímbat indañmínguk walí endí kímbektok ním. Tambo walí Kunum Yambattok koi gíngít wopum dauktok ba nak Kunum Yambattok Níñañ nokok kusatna engano wín tímbi inda-dakleuktok indañmínguk.”

⁵ Tímbi Yesulí Mata wakít dalañ Malia ba wiu Lasalos wín ep galk tañguk. ⁶ Wíndínda tímbi endí ‘Lasalosí jímbat tílak’ gíngít wín nandiñmbi, kwet pakuk wolok sandap típet nombo yousím pakuk. ⁷ Pakap, gwañgwañiila enguk, “Bíumbi, Judia kwelan bîndambo undane ñana.” ⁸ Eumbi níngíliñ, “Níníndaut, Judia nasíli kawattí gwítnep tíngíliñ, nain ním ombataumbi, dik bîndambo wandíñ undane ñauñdok elañ ba?” ⁹ Eumbi tambane enguk, “Sandap noñgan gínañ aua 12got kwettí sala patak. Wala tímbi sandap kulaktí kwet ñolok kolsalen kalakta tímbi yout-kasalam ním pa tílak. ¹⁰ Gan tim kulaktí kolsalen ním palmílakta tímbi yout-kasalam pa tílak.”

¹¹ Yesulí wíndiñ eñípi, yousímbi enguk, “Notní Lasalosí dou patak, gan nak ñambi, tímba sílikñem mílalekak.” ¹² Eumbi, gwañgwañiilí níngíliñ, “Wopum, tíkap endí dou patakta, jímbalí taleumbi, kíndem daukak.” ¹³ Wín Yesulí Lasaloslok kímdok plon e-yout tínguk, gan gwañgwañiilí endí dou sílanin wala elak wíndíñ

nandiñgılıñ. ¹⁴ Wındiñda tımbi Yesulı indañgan en-daklembi eñguk, “Lasaloslı ip sembık, ¹⁵ gan sında tımbi nak en gıta nım pakut wala sımbatnalı kındem dalak. Wın kusei ñındiñda: nain ñolonda nokok kusatna nandi-kwambiñ dasıñ taneliñdok nainji indalak. Gan man ñın endoñ ñana.” ¹⁶ Eumbi, wolongan Tomas koi no Didimus endi gwañgwa diwında ñındiñ enguk, “Ale, wındiñda nındi bo ñambi, ninındaut en gıta kımna.”

¹⁷ Tımbi Yesulı Betani it kwet kandañ ña tombi, Lasaloslı nain tıpet tıpet ikan sum gınañ taplıum pakuk wolok kasat nandiñguk. ¹⁸ Betani wın mayañgan nım, 3 kilomita ba nıtek Jelusalem tımbi dumalaum patak, ¹⁹ wala tımbi amatam asuptı Jelusalem bimbi, Malia gıt Matalok wiset sembıñgukta tımbi en-kılıkti tınepi endoñ bi taleñgılıñ. ²⁰ Tımbi nimbek nolı Matala “Yesu bılak” wındiñ nımbi nandiñmbi, endi telak plon ña tımbi indañguk, gan Malialı ilan pipakuk. ²¹ Tımbi Matalı Yesula nıñguk, “Wopum, dik ñolok palımda, witnalı nım sembek. ²² Ganmek man ñındiñgıtañgan ñındiñ nandiñlet: dik Kunum Yambatta nıtek tımbektok ni-nandutañda, nandi-gametak.” ²³ Eumbi nıñguk, “Dikok wikalı bındambo kımnan nanin mılapı kuukak.” ²⁴ Eumbi, Matalı nıñguk, “Kunum Yambatti nain taletalennan amatam gıtık ep tımbi mılatnekalıñ, wolondamek nokok witnalı bo mılalekak wında nak nandi-daklelet ñak.” ²⁵ Eumbi nıñguk, “Amatam ep mılamılat ba kuñgu ememlok molom wın natna ñakan. Wala tımbi naka nandi-kılıkti tı-namlaktı kimbek bek, ganmek kuñgun sısinık walı gama palmekak. ²⁶ Wın amatam kaik papi, naka nandi-kılıkti tı-namañ gıtık endi sembınelıñ, ganmek kım biañgan walı nain no ba nola nım inda-semekak. Dik wın nandi-kwambiñ dalañ ba?” ²⁷ Eumbi, Matalı nıñguk, “Wopum, biañgan ñak! Tımbi nak manda ñın bo nandi-kwambiñ dalet: Mesia, Kunum Yambattok Nıñañ, nin kwelan ñolok indaıptok een, wın dıtna wakan.”

²⁸ Matalı wındiñ eu taleumbi, ilan undane ñambi, dalañ Malia kıtıñmımbi, manda janjat tımbi, ñındiñ nıñguk, “Nıñındauttı bı tombi, kıtı-gamlak.” ²⁹ Eu nandiñmbi, wolongan platik mılapı, Yesuloñ ñañguk. ³⁰ (Yesulı it kwet gınañ gama nım loñguk, tambo endi Matalı en tımbi indañguk wolok pakuk.) ³¹ Tımbi Jelusalem nasi, nındi Malia gıta it gınañ papi, ni-kılıkti tıñgılıñ, endi Malia platik sınik mılapı, pawan pım ñaumbi kañgılıñ. Kañbi, “Endi sumnan kut-blamban eup ñalak” wındiñ nandiñmbi, kle ñañgılıñ.

³² Tımbi Malialı Yesu pakuknan ña tombi kañguk, wolonda endi kesınan mılelem tımbi nıñguk, “Wopum, dik ñolok palımda, witnalı nım sembek!” ³³ Wındiñ eu taleumbi,

kut-blamblan eñguk, tĩmbi Jelusalem nasi en gĩta bĩngĩlĩĩ endĩ bo mano tĩngĩlĩĩ. Tĩmbi Yesulĩ wĩn yambĩñguk, wolonda endok gĩnañlĩ mĩlata-sĩnk taumbi, blan ba gimbit walan wandin deiñguk. ³⁴ Tĩmbi enĩ-nandiñguk, “Delok kĩmĩlĩm patak?” Eumbi nĩngĩlĩĩ, “Wopum, ñĩn bĩ ka.” ³⁵ Tĩmbi Yesulĩ sumdok telaknan ñaĩpi, dai tullĩ piñguk. ³⁶ Wĩndĩĩnda Jelusalem nasilĩ nisĩngan ñĩndĩĩ eñgĩlĩĩ, “Wĩ kawĩt! Endĩ Lasalos gĩnañlĩ sĩnk tĩke-kasileñguk yaĩ.” ³⁷ Gan endoñnan nanin dĩwĩndĩ ñĩndĩĩ eñgĩlĩĩ, “Nĩtek tĩmbi ama dai sipsipmĩn endok dai tĩmbi tomguktĩ ama ñĩn nĩm tĩke-kĩmĩlĩmbi sembĩñguk?”

³⁸ Tĩmbi Yesulĩ bĩndambo gĩnañ mĩlata sĩnk taumbi, sumnan ña tomguk. Lasalos wĩn kawat tombaĩ nolok gĩnañ kĩmĩpi, yama wĩn kawat wopumdĩ masip bimbĩn. ³⁹ Tĩmbi Yesulĩ enguk, “Kawat tĩke ñawĩt!” Eumbi, ama sembĩsembĩndok wiu Mata endĩ tambane nĩnguk, “Wopum, nain tĩpet tĩpet ikan sembĩ-pakukta tĩmbi ip mĩlĩĩ tĩlak yaĩ!” ⁴⁰ Eumbi, Yesulĩ nĩnguk, “Nak ikan ñĩndĩĩ ganĩt: tĩkap dĩk naka nandi-kĩlĩktĩ tĩ-namlaĩnda, Kunum Yambatok kusal engano wĩn inda-dakleumbi kautaĩ.” ⁴¹ Wĩndĩĩnda ama dĩwĩndĩ kawat wĩn tĩke ñaumbi, Yesulĩ deium loumbi, ñĩndĩĩ eñguk, “Bep, dĩk nokok nĩmolona ikan nandi-namlaĩ, wala tĩmbi nak we ganlet. ⁴² Dĩk nain tuop nandi-namlaĩ, wĩn natna nandi-talelet. Gan nak amatam ñolok ikaĩ enda nandi-sembi, endĩ dĩtna wakan nani-mulĩm indaĩngut wĩn nandi-kwambĩĩ danelĩĩndok wĩndĩĩ et.” ⁴³ Wĩndĩĩ eu taleumbi, wopumgan kĩtĩmbi eñguk, “Lasalos, dĩk pi!” ⁴⁴ Eumbi, kĩmguktĩ kaiktambi piñguk. Tĩmbi kii kesĩ ba kumbam wĩn sandumdĩ tapli imimĩnda tĩmbi Yesulĩ enguk, “Sandum piĩsalĩm, samakgan kuwĩn.”

Yesu amatamdok kĩnjan wĩlĩ kĩmnelĩĩndok telak lonjĩngĩlĩĩ (Matayo 26:1-5, Maleko 14:1-2, Luka 22:1-2)

⁴⁵ Wĩndĩĩnda Jelusalem nasi Malia kanep bĩngĩlĩĩ endoñnan nanin asuptĩ Yesulĩ Lasalos nĩtek tĩĩmĩñguk wĩn kandiñgĩlĩĩnda tĩmbi en Mesia sĩnk wĩn nandi-kwambĩĩ daĩngĩlĩĩ. ⁴⁶ Gan dĩwĩndĩ Falisi amaloiñ ñambi, Yesulĩ nĩtek tĩñguk wolok kasat tĩ-semgĩlĩĩ.

⁴⁷ Wĩndĩĩnda tapma ama biesĩ gĩt Falisi ama endĩ Judalok it kiyau wopumdok ama gĩtĩk kĩtĩ-semum bĩumbi, kĩmĩn tĩmbi, nisĩngan Yesulok plon ñĩndĩĩ e-nandi tĩngĩlĩĩ, “Nĩtek tĩlok? Ama walĩ jimba kundit asupgan sĩnk pa tĩlak wĩn! ⁴⁸ Tĩkap nĩndĩ binambi, wĩndĩĩngot tĩ-kuukta, amatam gĩtĩkgandĩ en Mesia wĩndĩĩ nandi-kwambĩĩ dambi, enda

tĩmbi kusei kĩmĩpi, nĩndok kandĩkĩnenii Roma nasi mik tĩsemumbi, endĩ bĩmbi, nĩndok tapma it wakĩt ama sambat ñĩn nĩpma tĩkeumbi kolanekamĩñ.”

49 Tĩmbi ama biesĩ endoñnan nanin no, wĩn Kaiafas, endĩ gwĩlat wolonda tapma amalok telak damanjĩ kuñguk, tĩmbi endĩ ñĩndĩñ enguk, “Sĩndĩ ka-nandĩ-daklenjĩ nĩmnat yañ! 50 Nĩm kañbi Juda ama nĩn gĩtik kola-taleneñ, wala tĩmbi wĩn sĩndok kandañ kĩndem, tĩkap ama noñganlĩñgot amatam gĩtiktok kĩnjannĩ kĩm-nĩmek. Sĩndĩ wĩn nĩm ka-nandĩ-dakleañ bek.” 51 Kaiafaslĩ wĩndĩñ eñguk, gan endĩ manda wĩn enlok nanandĩnla nĩm eñguk. Tambo endĩ gwĩlat wolonda tapma amalok telak damanjĩ pakukta, plofet manda eñĩpi, ñĩndĩñ eñguk: Yesulĩ Juda amatamdok kĩnjan kĩm-semepi tĩñguk. 52 Tĩmbi endokgot nĩm. Endĩ Kunum Yambattok gĩñgĩtĩnii kwet nolok nolok papusenem pakañ ep kiulĩmbi, sambat noñgan tĩnelĩñdok kĩmbepi tĩñguk. 53 Kaiafaslĩ wĩndĩñ eñgukta tĩmbi Juda ama biesĩlĩ sandap wolondañgan kusei kĩmĩpi, nĩsĩñgan e-sambat tĩ-kumbi, Yesu wĩlĩ kĩmnelĩñdok telak lonjĩñgĩlĩñ.

54 Wĩndĩñda tĩmbi Yesulĩ Jelusalem nasi endok boñgĩpsĩnan indañgan nombó nĩm kuñguk. Tambo endĩ walinin pĩm ñambĩ, kwet no kwet sĩlanin ñasĩñgan patak wolok ñambĩ, it kwet no koi Eflaim wolok gwañgwañii gĩta kuñguk.

55 Tĩmbi Juda amatamdok Kamaikamai gwĩlat dumalaumbi, amatam asuptĩ isĩ kwesĩ bimbĩ, Kunum Yambattok dainan jamilan indanelĩñdok itañgan tapma ilan tĩ-pañgĩpañgĩle tĩnepi Jelusalem lo ñañgĩlĩñ. 56 Ñambĩ, Yesu lonjĩmbi, tapma it sañ jimba gĩnañ ipi, nĩsĩñgan ñĩndĩñ eñgĩlĩñ, “Sĩndĩ nĩtek nandañ? Endĩ gwĩlatta nĩm bĩukak bek.” 57 Wĩndĩñ eñgĩlĩñ wĩn kusei ñĩndĩñda: tapma ama biesĩ gĩt Falisi amalĩ Yesu tĩkenelĩñdok manda kwambĩñ no ñĩndĩñ eu satañguk, “Tĩkap ama nolĩ Yesu delok patak wĩn nandĩlakta, wĩn nĩnbĩ nandĩmbi, en tĩkeneñdok.”

12

*Malialĩ Yesu kĩmkĩmlók tĩ-pañgĩpañgĩle tĩñmĩñguk
(Matayo 26:6-13, Maleko 14:3-9)*

1 Kamaikamai gwĩlat gama nĩm indañlĩmbi, sandap kĩt tambon noñgan gama palĩmbi, Yesulĩ nolii gĩt Betani it kwelan ña tomguk. Betani wĩn Lasalos, nin Yesulĩ kĩmnan nanin tĩmbĩ mĩlakuk, endok il kwel. 2 Yesulĩ wolok tombĩmbi, nanañ sina tĩ-ñĩmĩmbi, Yesu gĩta nanañ nañgĩlĩñ endoñnan nanin no wĩn Lasalos, tĩmbi Matalĩ yambĩ-dĩkĩñeñguk. Nanañ na-palĩñlĩmbi, 3 Malialĩ wĩlĩñgĩlo

no tìkembali, Yesuloñ ña indambi, piñgip saple mliñ kindem tuan loloñ sìn+k endok kesì plon yalimipi, kumbam sakti tìmbi kalandañguk. Tìmbi piñgip saplelok mliñ kindem wali it gítik wìn tokñeñguk.*

⁴ Tìmbi Yesulok gwañgwañii endoñnan nanin no koi Judas Iskaliot, ama nin endi siñgi kandañ Yesu kanjikñiilok kisinan kìm+kuk, endi Maliali kundit tìnguk wala nandum piumbi eñguk, ⁵ “Yakai! Nìndi piñgip saple wìn tuatualok kìm+tnem tuaumda, gwilat noñgandok kena naindok tuan walinin ephi, gumañ pìmbiñesila emneñ!” ⁶ Gan endi ama pìmbiñesila nìm nandi-semguk, tambo endi kumbu pa tìngukta tìmbi wìndiñ eñguk. Wìn amatamdi Yesu gít gwañgwañiila mìnem emgìlìñ wìn Judasli ka-dìkñembi, walinin gitakan enlok pa eplìnguk.

⁷ Tìmbi Yesuli Judasla nìmbi eñguk, “Maliala mìlap nìm mìwìñ! Wìn nak kimbambi, nep kindit taplinekaliñ, wolok itañgan nokok piñgipna ti-pañgipañgile ti-namektok endi piñgip saple wìn tuatualok nìm kìm+kuk. ⁸ Pìmbiñesilì nain tuop sìn gita kuumbi, kindem ep kìm+tnekaliñ, gan nakta kwelan ñolok sìn gita papat kwambiñgan nìm kuutat.”

Tapma ama biesilì Lasalos bo wìlì kìmneliñdok e-sambat tìngìlìñ

⁹ Tìmbi Jerusalem nasi asupgan sìn+k endi Yesu Betani it kwelan pakuk wolok gìngit nandi-mbi, kanepi bìngìlìñ. Tìmbi engot nìm. Endi Yesuli Lasalos kìmnan nanin tìmbi mìlakuk en bo kanepi bìngìlìñ. ¹⁰⁻¹¹ Wìn Lasalosla tìmbi amatam asupti Yesulok kandañ ña-talembi, nandi-kìlìkti tìñmìngìlìñ, wala tìmbi tapma ama biesilì Lasalos bo wìlì kìmneliñdok e-sambat tìngìlìñ.

*Yesuli ama wapmañ wandin Jerusalem loñguk
(Matayo 21:1-11, Maleko 11:1-11, Luka 19:28-40)*

¹² Kwet salaumbi, amatam kìm+n gítik gwìlatta Jerusalem bìngìlìñ endi Yesuli wolok loupì tìnguk manda wìn nandiñgìlìñ. ¹³ Nandi-mbi, Yesulok koi gìngit tìke-lonelìñdok komba gandua wandin wolok kii gayam ombim ephi, it kwet bimbi, telaknan tìmbi indauktok ñambi, ñìndiñ kítìmbi eñgìlìñ,

“Hosana! Nì-ta-lona!

Ama ñìn Wopumdok koi plon bumbi,

Kunum Yambattì gwìlam tìñmìn!

Endi Israèl nìndok Ama Wapmañi! ✨

* **12:3:** Wìn wìtna tìpet ba nìtek wolok tuop Maliali piñgip saple koi ‘nad’ kitiñ wìn Yesulok kesì plon yalim+kuk. ✨ **12:13:** Kap 118:25-26

¹⁴ Tĩmbi Yesulĩ doñki sim no tĩmbi indaumbi, wolok plon pipapi ñañguk. Wĩn plofet manda ñĩndĩñ youyoulĩn patak wolok tuop indañguk,

¹⁵ “Saion nasi sĩndĩ nĩm mĩsĩnelĩñ! Wĩ kawĩt! Sĩndok ama wapmañjĩ doñki nĩñañ plon pipapi bĩlak.” ✧

¹⁶ (Nain wolonda Yesulok gwañgwañiilĩ nek indañguk wolok walan gama nĩm nandĩ-dakleñgĩlĩñ. Wĩn Kunum Yambattĩ Yesu kĩmnan nanin tĩmbi mĩlapi, endok pipapal engano wolok undane loñguk, wolok siñgi kandañmek endĩ nandĩ-tomgĩlĩñ, wĩn plofet amalĩ Yesulok plon wĩndĩñ indauktok youyoulĩn, tĩmbi wolok tuopgan indañmĩñguk.)

¹⁷ Tĩmbi kĩmĩn wopum Yesulĩ Lasalos kĩtĩñmĩmbi, kĩmnan nanin tĩmbi mĩlapi, sum gĩnañnan nanin lambumbi kañgĩlĩñ, endĩ yousĩmbi, nek indañguk wĩn e-saktañgĩlĩñ.

¹⁸ Kĩmĩn gĩtĩk Kamaikamai gwĩlatta Jelusalem bĩñgĩlĩñ, endĩ Yesu telak plon tĩmbi indanelĩñdok ñañgĩlĩñ, wĩn kusei ñĩndĩñda: Yesulĩ jimba kundit wandin tĩñguk wolok gĩñgĩt sapakñeumbi, endĩ nandĩmbi, telak plon tĩmbi indanelĩñdok ñañgĩlĩñ. Ñaumbi, ¹⁹ Falisi amalĩ wĩn kañbi, nandum tuop nĩm tĩmbĩmbi, nĩsĩñgan ñĩndĩñ eñgĩlĩñ, “Wĩ kawĩt! Kwelan kuañ gĩtĩkti en ip klem kunepi ñañ! Nĩndĩ nek kusei kusei tamĩñ, walĩ bien nĩmnat wandin inda-daklelak!”

Yesulĩ enlok kĩmkĩmĩñĩla plofet manda enguk

²⁰ Amatam gwĩlatta Kunum Yambat mĩlelem tĩñmĩnelĩñdok Jelusalem bĩñgĩlĩñ endok boñgĩpsĩnan Grik ama dĩwĩn pakĩlĩñ. ²¹ Filip endĩ Betsaida it kwet Galili kwelan nanin, tĩmbi sambat walĩ endoñ bĩmbi nĩñgĩlĩñ, “Ama wopum, nĩndĩ Yesu kanep nandamĩñ.” ²² Eumbi, Filiptĩ ñambi, Andlu nĩmbi nandumbi, yakan Yesuloñ ñambi, eñgĩlĩñ wolok tuop nĩñgĩmĩk.

²³ Tĩmbi Yesulĩ ñĩndĩñ tambane enguk, “Nak Ama Sĩsĩnik nokok pipatna engano wolok undane louttok nain walĩ ip inda-talelak. ²⁴ Wĩn biañgan sĩnik. Tĩmbi ñĩndĩñ sanlet: tĩkap nanañ mĩnjĩptĩ kwelan nĩm pĩmbi kĩmbekta, en noñgangot palek. Gan tĩkap endĩ kĩmbekta, endĩ bien asup laliuk. ²⁵ Nin endĩ enlok kuñgun tĩke-kĩmbĩñ dalakta, endok kuñgun papat kwambĩñgan nĩm palmekak. Gan nin endĩ kwelan ñolok kumbi, naka tĩmbi kuñgun enlok nĩm tĩke-kĩmbĩñ dalakta, walĩ wakan kuñgun wĩn tĩke kamaimbi, papat kwambĩñgan palmekak. ²⁶ Wĩn no en nokok kena gwañgwana kulakta, endĩ nak nep kle kuwĩn. Nak nep kle kuñpi, natna patetnan endĩ bo palekak. Tĩmbi nokok Bepnali kena gwañgwana kuañ gĩtĩkta kot gĩñgĩt emekak.”

27 Tĩmbi Yesulĩ enlok kĩmla kĩmĩt-nandĩmbi yousĩmbi eĩnguk, “Man nokok gĩnaĩna mĩlataumbi, nĩtek ewĩt? ‘Bep, dĩk mĩlap inda-namep tĩlak ñĩn napma tĩke’ wĩndĩñ ewĩt ba? Nĩm a. Wĩn nak mĩlap wĩn bemettok indaĩngutta tĩmbi wĩndĩñ nĩm eutet. 28 Tambo nak ñĩndĩñ elet, ‘Bep, dĩkok kusaka engano wĩn tĩmbĩ inda-dakleumbi, kokalĩ wopum dawĩn.’”

Yesulĩ wĩndĩñ eumbi, kunum gĩnaĩ nanin manda nolĩ ñĩndĩñ eu pĩĩnguk, “Nokok kusatna engano wĩn ikan tĩmba inda-dakleumbi, kotnalĩ wopum daĩnguk, tĩmbi wĩndĩñgangot bĩndambo tĩmbetat.” 29 Kĩmĩn gĩtĩk wolok pakĩlĩñ endĩ kĩtĩkĩtĩ wĩn nandĩmbi, dĩwĩndĩ “Dĩlĩmat kĩtĩlak” eumbi, dĩwĩndĩ “Eĩñalo nolĩ manda nĩlak” wĩndĩñ eĩngĩlĩñ. 30 Tĩmbi Yesulĩ tambane enguk, “Manda walĩ nak nep tĩmbĩ plaptauktok nĩm, walĩ sindĩ sep tĩmbĩ plaptauktok pĩlak. 31 Man ñĩndĩñgĩt nain inda-taleumbi, ñĩndĩñ indaukuk: Kunum Yambattĩ kwelalok amatam gĩtĩk yambĩdanbi, tambonjĩ ombĩ-tĩkenelĩñdok eu taleukak, tĩmbi kwet ñolok kandĩkĩe Satan en wakan wĩlĩ pĩukak. 32 Gan natalok kandañ wĩn ñĩndĩñ: nak kwelan nanin nep loumek, nak amatam gĩtĩktĩ nokoñ bĩmbĩlok telak dĩlĩ-tom-semetat.” 33 Yesulĩ wĩndĩñ eĩnguk, wĩn endĩ kĩmkĩm nĩtein kĩmbektok wĩn e-dakleĩnguk.

34 Tĩmbi amatamdĩ tambane nĩĩngĩlĩñ, “Manda youyoulĩn patak walĩ Mesia papat kwambĩĩngan kuuktok eumbi pa nandĩĩngĩmĩñ. Nĩtek tĩmbi dĩk Ama Sĩsĩnĩk kloĩbat plon tĩke-loumbi kĩmbektok elañ? Dĩk Ama Sĩsĩnĩk nĩtein wandĩn ñala manda wĩn elañ?” 35 Tĩmbi Yesulĩ enlok plon manda embi, ñĩndĩñ enguk, “Kolsalenĩ nain dumangangot gama sindok boĩngĩpsĩnan pat-samekak. Nĩm kaĩbi kĩlĩmdĩ sapma kleuk, wala tĩmbi sindĩ kolsalen gama pat-samlak tuop wolok gĩnaĩ yousĩmbi kunekalĩñ. Neta, kĩlĩm gĩnaĩ kulaktĩ dendĩñ ñalok wala nĩm nandĩdaklelak. 36 Wĩndĩñda tĩmbi kolsalendok kuseilĩ sĩn gĩta gama palĩñĩlĩmbi, sindĩ kolsalen molom indanelĩñdok en nandĩ-kĩlĩktĩ tĩñmĩnekalĩñ.”

Yesulĩ wĩndĩñ eu taleumbi, amatam yambĩk bim ñambi, yambĩ-sembĩm pa kuĩnguk.

Yesu nĩm nandĩ-kĩlĩktĩ tĩñmaĩndĩ tuanjĩ ombĩ-tĩkenekalĩñ

37 Yesulĩ jimba kundit asupgan amatamdok dausĩnan ip tĩĩnguk, gan asuptĩ wandĩngan embi gĩĩngĩnembĩ, en Mesia wĩn nĩm nandĩ-kwambĩñ daĩngĩlĩñ. 38 Wĩn plofet Aisaialĩ manda no youkuk patak walĩ bien tĩmbektok wĩndĩñ indaĩnguk. Manda wĩn ñĩndĩñ,
“Wopum, nĩndĩ gĩĩngĩt manda eĩngĩmĩñ

win amatam tıpet sinıkti nandi-kwambiñ dañgılıñ, ba dıkok gembıñga daut semguñ win ka-dakleñgılıñ.” ☆

³⁹ Endı Yesu nandi-kılıkti tıñmineliñdok tuop nım. Wolok kusei win Aisaialı ñındıñ youkuk,

⁴⁰ “Nak Kunum Yambattı endok dausı masıpbı, gınañjı tımba kwambiñ dañguk.

Nım kañbi, endı dausılı nokok kunditna kañbi, gınañjılı nandi-kılıñ embı,

tambanem, nokoñ bıumbı,

natna ep tımba kaıkta-talenekalıñ.” ☆

⁴¹ Aisaialı wındıñ youkuk, win kusei ñındıñda: Kunum Yambattı Mesialok kusal engano win Aisaia itañgan daulımıum kañbi, endı nepek eukak ba tımbekak wolok plon youkuk.

⁴² Ganmek nain wolongan Juda ama biesılok boñgıpsınan bo asuptı Yesu nandi-kılıkti tıñmıñgılıñ, gan endı Falisi amala mısıñgılıñda tımbı win nım e-ındañgılıñ. Nım kañbi, endı it kiyau gınañ nanin ep kle-kolımbı, pawan kuneliñ.

⁴³ Ama walı amatam enı-kındem dañ wala nandi-galk wopum tıñgılıñ, ganmek Kunum Yambattok kandañ nandi-galk wopum wandin nım tımbı, nandi-kılıktınjı kımıtsembıñgılıñ.

⁴⁴ Tımbı Yesulı wopungan kıtımbı, ñındıñ eu pıñguk, “Nak nandi-kılıkti tı-namlaktı nakgot nım nandi-kılıkti tı-namlak, tambo endı Bep nak nani-mukuk en bo nandi-kılıkti tıñmılak. ⁴⁵ Wındıñgangot nak nambılaktı nani-mukuk en bo kalak. ⁴⁶ Amatam nak nandi-kılıkti tı-namañ, endı kılım gınañ nombo nım kuneliñdok nak kol-salen wandin kwelan pı ındañgut. ⁴⁷ Nak kwelan kuañ yambi-danbi, endok kolanjılok tambon ewa taleuktok nım ındañgut. Tambo nak kolanjılok tambonnan nanin yapma tıkeuttok ındañgut. Kusei wala tımbı tıkap ama nolı nokok mandana nandi-kımkımmelakta, natna en ka-danbi, endok tambon ewa talelak wındıñ nım tılet. ⁴⁸ Tambo nin endı nak sıñgi wıt-nambi, nokok mandana nım nandi-dasilak en ka-danbi, tambon eu taleuktok no patak, win nak manda eñgut walı wakan en kwet nain taletalenan ka-danbi, tambon ombı-tıkeuttok eu taleukak. ⁴⁹ Win kusei ñındıñda: nak natnalok nanandıñala manda nım eñgut. Tambo Bep nak nani-mukuk en wakan nak manda nek ba nıtek eelok win nani-dıkñeñguk. ⁵⁰ Tımbı nak ñındıñ nandi-kılıñ elet: endı manda euttok nani-dıkñeñguk, manda walı amatam ep tımbımbı, kuñgu taletalen nımnat kunekalıñ. Wındıñda tımbı nak endı manda nıtek eelok nanguk, wolok tuopgangot pa elet.”

Yesulí kimbepi, gwañgwañii ti-pañgipañgile ti-semguk

13

Yesulí gwañgwañiilok kesisi wilit-semguk

¹ Kamaikamai gwilat indaup timbimbi, Yesulí kwelan ñolok bimbi, Beuloñ undane lololok nain indañguk w+n kanandí-dakleñguk. Endí ama nin kwelan ñolok en kimit-kle kuñgíliñ w+n ep galk ti-ta-bañguk, tímbe yousimbi, kwelan gama kuñguk tuop ep galkta tiñguk w+n daut semguk.

² Yesu gít gwañgwañii endí tim nanañ na-paliññimbi, ñindíñ indañguk: Satandí Judas, Simon Iskaliottok nñañ, enda ikan gñan gñañ nanandí mímbe, Yesu kanjikñiilok kisinan kímilektok nñguk. ³ Gañgan Yesulí nandíñguk, w+n Beptí nepek gítik endok kiinan kímilímbe ka-dikñeñguk, tímbe endí Kunum Yambattoñnan nanin piñguktí endoñ undane luptok tiñguk. Wíndíñ nandíñpi, ⁴ nanañ napakíliñnan nanin mlapi, dasindasin ombap kiundip kímipi, tímbeikalanda no tikembi, boñg+unan temguk. ⁵ Tiñpi, tuk jawañ gñañ wili piumbi, kusei kímipi, gwañgwañii kesisi wilit-sembi, tímbeikalanda boñg+unan temguk walí tímbeikalandañguk.

⁶ Wíndíñ ti-sem-ta-ñakap, Simon Petloloñ bí tombimbi nñguk, “Wopum, ním kañbi dikí nokok kesitna wílelep tímbeñ a.” ⁷ Eumbi tambane nñguk, “Natna nek ti-samlet wolok kusei w+n dik man ñindíñgíta ním nandí-daklelañ, gan gamamek nandí-tombekañ.” ⁸ Eumbi, Petlolí kímisip tiñmímbe nñguk, “Dík nain no ba nola nokok kesitna no ním wílit-namekañ.” Eumbi, Yesulí nñguk, “Tíkap nak ním wílit-gametetta, dik nokok giñgít yousim kuuñdok tuop ním.” ⁹ Eumbi, Simon Petlolí nñguk, “Wopum, tíkap wíndíñda, dik nandí-nambi, kesitnañgot ním wílit-nameñ, tambo dik nokok kitna ba kumbana wakít wílit-namekañ!” ¹⁰ Eumbi, Yesulí nñguk, “Nin endí tuk ikan ik, endí jamilan sisinik, gan kesíñgot wíliwílitok. Tímbe gñañjlok kandañ sándí jamilan sinik, gan gítik sinik ním.” ¹¹ Yesulí nin sániktí en kanjikñiilok kisinan kímipi tiñguk w+n ikan kanandíñgukta tímbe ñindíñ eñguk, “sándí gítik sinik jamilan ním.”

¹² Yesulí gwañgwañiilok kesisi wílit-talembi, dasindasin ombap bñdambo dasimbi, kwel kñnjannan undane ña pip papi ení-nandíñguk, “Sándí nak nek ti-samít wolok kusei ka-nandí-tomañ ba ním? W+n ñindíñ: ¹³ nak sñndok Sanñdautsí ba Wopumjí kuletta tímbe sándí ‘Nínñdaut’ ba ‘Wopum’ naniñ w+n dñndím eañ. ¹⁴ Wíndíñda tíkap nak

sindok Wopumji ba Sanindautsili sindok kesisi wilit-sam-taleletta, singan kesisi tambo wiliim ti-ta-kulok. ¹⁵ Nak telak win daut samit, win sindi bo nak nomik kosi giñgit win biu pumbi, nak ti-samit windiñgan sindi tambo tike-kimti ti-kunekaliñ. ¹⁶ Biañgan ñak. Nak ñindiñ sanlet: kena gwañgwa sılanindi molomjilok kapmainan kuañ, tĩmbi ama kena tĩndilok eni-mulim ñañ endi bo nin eni-mukuk endok kapmainan kuañ. * ¹⁷ Sindi nepek sanit wolok walan ip nandi-dakleañda, tikap sindi wolok tuop ti-kunekaliñda, sindi Kunum Yambattok dainan amatam diwin yapma kle-patnekalñ.”

Ama nin Yesu kanjikñiilok kisinan kimipi tiñguk win inda-dakleñguk

(Matayo 26:20-25, Maleko 14:17-21, Luka 22:21-23)

¹⁸ Tĩmbi Yesuli yousimbi enguk, “Nak sindi gitik amatam diwin yapma kle-patnekalñ windiñ nim elet. Nak ama nitein nokok gwañgwanai kuneliñdok ep kasileñgut win nandi-dakle-samlet, tĩmbi nak nin kasileñgut win plofet manda no youyoulin patak wali bien tĩmbektok kasileñgut. Win ñindiñ, ‘Ama no notna wandin nakita yakan nanañ nalak, endi kanjik ti-namlak.’ * ¹⁹ Nak man ñin wolok plon itañgan kasat ti-samlet, win kusei ñindiñda: windiñ inda-namumek, sindi nokok kusatna papat kwambiñ win nandi-kwambiñ danekaliñ. ²⁰ Nak kusatnala elet wali biañgan sinik. Tĩmbi ñindiñ sanlet: nin endi nak ama ni-mukuk enda not tiñmilak, endi Kunum Yambattok dainan nak wakan not ti-namlak, tĩmbi nin endi not ti-namlak, endi nak nani-mukuk enda bo not tiñmilak.”

²¹ Yesuli windiñ e-talembi, ginañ mlata-sinik taumbi, indañgan e-daklembi enguk, “Manda et wali biañgan sinik, win nak ñindiñ sanlet: sindoñnan nanin noli bola ti-nambi, kanjiknailok kisinan napiletak.” ²² Tĩmbi gwañgwañiili Yesuli ninda sinik eñguk wala gama nim nandi-daklembi, nandi-bendi wopum tĩmbi, tambo ka tiñgiliñ. ²³ Tĩmbi endoñnan nanin no, win gwañgwa nin Yesuli ginañli kasileñguk † endi Yesulok ñasiñgan kii dindim kandañ pakuk, ²⁴ wala tĩmbi Petlol† enda kiili walawala tĩmbi niñguk, “Ninda sinik elak win dik ni-ka!” ²⁵ Windiñ tĩmbimbi, gwañgwa wali Yesulok kandañ ñaña embi ninandñguk, “Wopum, win nin?” ²⁶ Eumbi, Yesuli tambane niñguk, “Nak plaua nanañ dip ñin wina ginañ wisimbi,

* **13:16:** Manda wolok walan win ñindiñ: tikap Yesuli siñgin tike-pĩmbi, gwañgwañiili ep kimikukta, endok gwañgwañiili tambo windiñgangot tĩlok.

† **13:18:** Kap 41:9 † **13:23:** Yoaneli enlok plon e-yout tiñguk, gan enlok koi tike-louktok nim nandimbi, eu inda-dakleñguk.

m+iwam nambetak en wakan.” W+ndiñ eñ+pi, plaua nanañ dip w+n w+i+mbi, Judas Simon Iskaliottok n+ñañda m+umbi ²⁷ t+keumbi, wolongan Satandi Judaslok g+inañ p+i-ñ+m+iñguk. T+mbi Yesuli n+ñguk, “D+ik nepek t+mbep t+lañ w+n platik s+i+ñk t+.”

²⁸ Endi w+ndiñ eñguk, gan nanañ na-pak+i+ñ d+iw+n nol+i end+i kusei nekta w+ndiñ n+ñguk w+n n+i+m nandi-dakleñg+i+ñ. N+i+m nandi-daklembi, ²⁹ Judasli endok m+i+nemji ka-d+i+kñeñgukta t+mbi d+iw+ndi Yesuli Judasla ñ+i+nd+iñ ba nek n+ñguk w+ndiñ nandiñg+i+ñ, “D+ik ñambi, gw+i+latta nek nanalok t+i+p+kamiñ w+n tua,” ba “P+i+mb+iñes+ila m+i+nem em.” ³⁰ T+mbi Judasli nanañ dip w+n t+ke-taleumbi, wolongan walinin k+i+l+i+m g+inañ p+i+m ñañguk.

Yesuli gwañgwañii tambo t+ke-galk t+nel+iñdok e+i-d+i+kñeñguk

³¹ Judasli walinin ip p+i+m ñaumbi, Yesuli gwañgwañii d+iw+n ñ+i+nd+iñ enguk, “Ama S+i+s+i+ñk nokok kusatna engano wali man inda-dakleupi t+lak, t+mbi nek inda-namepi t+lak, wali Kunum Yambattok kusal engano w+n t+mbi inda-dakleukak. ³² T+ikap nak endok kusal engano w+n t+mba inda-daklelakta, nain n+i+m ombataumbi, end+i bo nokok kusatna engano w+n t+mbi inda-dakleukak.

³³ Gwañgwanai, nak nain dumangot gama s+i+n g+ita ku-utat. Kukap ñawambi, s+i+nd+i nep lonj+i+nekal+iñ, gan nak Juda ama bies+ila engut w+ndiñgangot s+i+nda ñ+i+nd+iñ sanlet, ‘Nak ñautatnan s+i+nd+i ñanel+iñdok tuop n+i+m.’ ³⁴ W+ndiñda t+mbi nak end+i+kñe manda komblin sanbi, s+i+nd+i g+inañj+i+ñ tambo t+ke-galk t+nel+iñdok sani-d+i+kñelet, w+n nak sep galk t+i-samgutti t+i-samlet, telak wolok tuopgan s+i+nd+i bo tambo t+ke-galk t+i+nekal+iñ. ³⁵ T+ikap s+i+nd+i w+ndiñ t+i-kunekaliñda, amatam g+i+t+i+k+i s+i+nd+i nokok gwañgwanai kuañ w+n samb+i-nandi-tomnekal+iñ.”

Yesuli Petlolok e-semb+iñ w+n eu indañguk

(Matayo 26:31-35, Maleko 14:27-31, Luka 22:31-34)

³⁶ T+mbi Simon Petloli Yesu n+i-nandiñguk, “Wopum, d+ik dend+iñ ñaukañ?” Eumbi tambane n+ñguk, “Nak ñautatnan d+ik man ñ+i+n nep klem ñauñdok tuop n+i+m, gan gamamek d+ik nep klembi ñaukañ.” ³⁷ Eumbi n+i-nandi+mbi eñguk, “Wopum, n+itek t+mbi nak man ñ+i+n gep klem ñauttok tuop n+i+m? Nak kuñguna bimbi, k+i+m-gamettok pañg+i+am patet.” ³⁸ W+ndiñ eumbi, Yesuli n+ñguk, “Ba d+ikok kuñguña bimbi, k+i+m-nametañ ba? W+n biañgan n+i+m! Nak ñ+i+nd+iñ ganlet: puputti gamañ n+i+m k+i+t+iñ+i+mbi, d+ik naka nain t+i+pet g+i+t no e-semb+i t+i-nametañ.”

14

Kunum Yambattoñ lololok telak noñgangot wïn Yesu en wakan

¹ Tĩmbi Yesulĩ yousĩmbi, gwañgwañiila ñĩndĩñ enguk, “Gĩnañjĩ mĩlataumbi, nandĩ-bendĩ wopum tañ wĩndĩñ nombo nĩm tĩnekalĩñ. Tambo sĩndĩ Kunum Yambattok plon panjañganembi, wĩndĩñgangot nokok plon panjañgane-takunekalĩñ. ² Nokok Bepnalok il kuseinan it gĩnañ asup patak. Nĩm palĩmda, nak ñĩndĩñ nĩm sanbet, ‘Nak ñambi, it tĩwĩlĩ dĩkĩne tĩ-sametata.’ ³ Tĩmbi nak ñambi, it tĩwĩlĩ dĩkĩne tĩ-sam-talemek, undane bĩmbi, sanañgĩlambĩ, sĩndĩ bo natna kuutatnan kunelĩñdok ñanekamĩñ. ⁴ Tĩmbi nak kwet delok ñautat, wolok telak wĩn sĩndĩ ip nandĩ-taleañ.”

⁵ Tĩmbi Tomaslĩ nĩñguk, “Wopum, dĩk dendĩñ ñaukañ wĩn nĩndĩ nĩm nandĩ-dakleamĩñ, wala tĩmbi telak wĩn nĩtek nandĩ-dakleneñ?” ⁶ Eumbi nĩñguk, “Natna telaktok kusei, manda biañgan sĩsĩnĩktok kusei, ba kuñgu sĩsĩnĩktok kusei.

* Nak napma klembi, Beptoñ tomtom wĩn no nĩm sĩnĩk patak. ⁷ Sĩndĩ nak nandĩ-kĩliñe tĩ-namumda, Bepna bo nandĩñmĩnelĩñ. Tĩmbi sĩndĩ man kusei kĩmĩpi, en nandĩ-kĩliñ tĩñmañ. Biañgan ñak, sĩndĩ en ikan kañgĩlĩñ.”

⁸ Tĩmbi Filiptĩ nĩñguk, “Wopum, dĩk Bep daut nĩmumbi, nandĩna tuop tĩ-nĩmek.” ⁹ Eumbi nĩñguk, “Filip, nak nain ombapgan sĩn gĩta ip kuñgut, ganmek dĩk nokok kusatna gama nĩm nambĩ-nandĩ-tomlañ ba? No en nak nambĩñguktĩ Bep ip kañguk. Wĩndĩñda dĩk nekta ‘Bep daut nĩmekañ’ elañ? ¹⁰ Beptĩ nokok gĩnañ palĩmbi, nak endok gĩnañ patet. Dĩk wĩn nĩm nandĩ-kwambĩñ dalañ ba? Nĩtĩ noñgan tamĩkta tĩmbi nak manda sanlet wĩn natnalok nanandĩnala nĩm pa elet. Tambo Bep nokok gĩnañ pataktĩ enlok kenan pa tĩlak. ¹¹ Beptĩ nokok gĩnañ palĩmbi, nak endok gĩnañ patet, sĩndĩ manda wĩn nandĩ-kwambĩñ da-kunekalĩñ. Tĩkap sĩndĩ nak wĩndĩñ eletta tĩmbi wĩn nandĩ-kwambĩñ danelĩñdok tuop nĩmda, kundit ep tĩmbambi kañgĩlĩñda tĩmbi wĩndĩñ tĩnekalĩñ. ¹² Biañgan sĩnĩk, sĩndĩ kunditnala tĩmbi wĩndĩñ tĩnekalĩñ.

Tĩmbi kundit tĩndĩlok kandañ nak ñĩndĩñ sanlet: nin endĩ nak nandĩ-kĩlĩktĩ tĩ-nam tĩ-kulakta, endĩ bo kena ba kundit natna tĩlet wĩndĩñgangot tĩmbekak. Tĩmbi endok kenan ba kundil walĩ natna kena ba kundit tĩñgut wĩn makleukak. Wĩn kusei ñĩndĩñda: nak Bepnalolĩ loutat. ¹³ Lowambi, sĩndĩ nokok kotnalok plon kĩtĩ-nambĩ, nek ba nek tĩ-samettok nani-nandĩañ, wolok tuop nak Nĩñañdĩ Bepnalok kusal engano wĩn tĩmba inda-dakleuktok tĩ-sametata.

* **14:6:** Yesu en wakan telak Kunum Yambattoñ ñalak wĩn daut nĩmlak, endok kusal wĩn tĩmbi inda-dakle-nĩmlak, tĩmbi kuñgu sĩsĩnĩk nĩmlak.

14 Wɪn tɪkap sɪndɪ nokok gɪŋgɪtnai kuañda tɪmbi nek ba nek tɪ-samettok nani-nandɪnekalɪñda, natna wɪn tɪ-sametat.”

Yesulɪ Dɪndɪm Woñ nɪ-mulɪm pɪuptok e-kwambiñ dañguk

15 Tɪmbi Yesulɪ yousɪmbi, gwañgwañiila ñɪndɪñ enguk, “Tɪkap sɪndɪ gɪnañjɪlɪ nep galk tañda, nak sɪndɪ nek tɪnelɪñdok sani-dikñelet wolok tuop tɪ-kunekalɪñ. 16 Tɪmbi nak Bepta nɪ-nandɪwambi, endɪ sɪndok Pañgembɪlanjɪ no nɪ-mulɪm pɪumbi, nokok kɪnjan sɪn gɪta papat kwambiñgan kuukak. 17 Nak Dɪndɪm Woñ Beptok kusal sɪsɪnɪk wɪn tɪmbɪ inda-daklelak enla elet. Kwelalok gɪŋgɪtɪnɪi endɪla en nɪm ka-nandañ ba en nɪm nandɪñmañ, wala tɪmbi endɪ en kasɪlenelɪñdok tuop nɪm. Gan Woñ walɪ sɪn gɪta kulak, tɪmbi sɪndok gɪnañjɪ gɪnañ pɪmbi, palekakta tɪmbi sɪndɪla en nandɪ-kɪliñ tɪñmañ.

18 Nak sambiwambi, pañgembɪlanjɪ nɪmnat nomɪk nɪm kunekalɪñ. Nɪm. Nak sɪndoñ undane bɪutat. 19 Wɪn nain nɪm ombataumbi, kwelalok gɪŋgɪtɪnɪilɪ nombo nɪm nambɪnekalɪñ, gan sɪndɪla bɪndambo nambɪnekalɪñ. Tɪmbi nak papat kwambiñgan kuletta tɪmbi sɪndɪ bo kunekalɪñ. 20 Sɪndɪ bɪndambo nambɪmek, ñɪndɪñ ka-nandɪ-daklenekalɪñ: nak Beptok gɪnañ patet, tɪmbi sɪndɪ nokok gɪnañ palɪmbi, nak sɪndok gɪnañ patet. 21 Nin endɪ nokok endɪkñe mandana nandɪ-dasɪmbi kɪmɪt-kle-kulakta, endɪ wakan gɪnañlɪ nep galk tambɪ, nep kasɪlelak. Tɪmbi nin endɪ wɪndɪñ tɪ-namlak, en wakan Bepnalɪ tɪke-galk taukak, tɪmbi natna bo en tɪke-galk tambɪ, nokok kusatna tɪmba inda-dakle-ñɪmekak.”

22 Tɪmbi Judas no, wɪn Judas Iskaliot en nɪm, walɪ Yesu nɪ-nandɪmbi eñguk, “Wopum, nɪtek tɪmbi dikok kusaka wɪn nɪndañgot tɪmbɪ inda-dakle-nɪmep elañ, gan kwelalok amatam dɪwɪnda nɪm?” 23 Tɪmbi Yesulɪ tambane nɪñguk, “Tɪkap nolɪ gɪnañlɪ nep kasɪle-kulakta, endɪ nokok mandana kɪmɪt-kle-kulak. Tɪmbi Bepnalɪ ama wandin wɪn tɪke-galk tambɪ, Bep nɪtɪ endoñ bɪmbi, en gɪta yakan papat kwambiñgan kundekamɪk. 24 Gan nin endɪ gɪnañlɪ nɪm nep kasɪle-kulakta, endɪ nokok mandana nɪm kɪmɪt-klelak. Tɪmbi manda sanbambi nandañ wolok kandañ wɪn ñɪndɪñ: wɪn natnalok manda nɪm, wɪn Bep nin nak kwelan nani-mukuk enlok mandan.

25 Nak gama sɪn gɪta kuñipi, nepek gɪtɪk wɪn sani-ta-bɪlet. 26 Gan gamanda Beptɪ sɪndok Pañgembɪlanjɪ, wɪn Dɪndɪm Woñ, nɪ-mulɪm pɪmbi, nokok kɪnjannan sɪn gɪta kuukak. Tɪmbi endɪ wakan nepenepek gɪtɪk sani-daut tɪ-sambi, natna manda sangut gɪtɪk wɪn tɪmbɪ kaikta-samumbi, bɪnda nandɪ-tomnekalɪñ.

27 Nak sambik bimbi, nokok busukna bisikñat pat-samektok samlet. Busuk samettok pat-namlak wali busuk kwelan nanin wandin nim. Nak busuk win samletta timbi sindok ginañjil milataumbi, misimis nim tinekaliñ. 28 Nak manda ñndiñ ikan sanbambi nandilñ, 'Nak sambik bimbi, ñakap, sindoñ bindambo undane butat.' Sindi ginañjil biañgan nep galk tambi, nep kasile-kuumda, nak Beptoñ ñautat wala sindi naka timbi nandi-silisili tneliñ. Neta, Bepnali nak napma klembi, loloñ sinik patakta. 29 Nepek gamamek indaukak win nak man ñin itañgan sani-talelet, win kusei ñndiñda: nak sanit wolok tuop indaukak, wolondamek sindi nak manda biañgan elet win gumañ nandikwambiñ danekaliñ.

30 Nak sin gita manda nombo yousim sansanlok nain lakatgot pat-namlak, win kusei ñndiñda: kwettok kandikñe ama Satan endi nep timbi kolauttok biupi tilak. Endi nepek no ti-namektok gemb nim palmalak, 31 gan nak wandingan embi nim kim+sip tñmilet. Tambo nak Bepna ginañnali kasilelet win kwelan kuañdi nambi-nandi-dakleneliñdok Bepnali nani-dikñeñguk wolok tuopgan tilet.

Ale, ip mlapi, pim ñana."

15

Wain komba sisinik win Yesu en wakan

1 Timbi Yesuli yousimbi, gwañgwañiila enbi eñguk, "Natna wain komba sisinik, timbi nokok Bepnali wain kenalok kandikñe ama. 2 Endi nokok kitna gayam bien nim laliañ gitik win dombimbi, ep kolim ñalak. Timbi nokok kitna gayam bien laliañ wali bien lali-sinik taneliñdok endi tidingime kena pa tilak. 3 Timbi komba kii gayam bien lalilalilok ti-dindim eañ, wandin nak manda sanbambi nandi-dasiñgaliñ wali ikan sep ti-dindim eumbi, Kunum Yambattok dainan dindim indañgaliñ.

4 Tikap kii gayamdi komba plon nim yousim patakta, wali engan bien laliuktok tuop nim, wandiñgangot tikap sindi natnalok plon nim yousim pakañda, bienji lalinelñdok tuop nim. Wandiñda timbi sindi natnalok plon yousimbi pat-ta-kunekaliñ, timbi natna sindok plon yousimbi pat-ta-kuutat. 5 Natna wain komba, timbi sindi nokok kitna gayam. Nin endi nokoñ yousimbi, nak bo endoñ yousiletta, wali wakan bien asup pa lalilak. Win kusei ñndiñda: nak napma klembi, bien lalilalilok telak no nim patak. 6 Tikap ama noli nokoñ nim yousimbi patakta, endi komba gayam dombi kokottok wandin: win tike kolimbi, yañetaumbi, kii gayam diwin gita ep kiupi, komba ginañ ep siu dindilok.

7 Tikap sindi nokoñ yousim pakañ, timbi nokok mandana

nandi-dasiañgılıñ wın kimit-kle-kuañda, sindi Kunum Yambatti wındiñ ba wındiñ ti-samektok nandañ wala kindem ni-nandumbi, nandi-samekak. ⁸ Nandi-samumbi, sindi telak wındiñ plon bien asup laliumbi, nokok gwañgwanai kuañ wındiñ inda-daklelak, timbi nokok Bepnali kot giñgıt tikelak.”

⁹ Yesuli yousimbi, gwañgwañiila enguk, “Bepti nep galk tañguk, wındiñgangot nak sep galk tañgut. Timbi nak yousimbi, sep galk ta-ñauttok sindi nokoñ yousim patnekalıñ. ¹⁰ Wın natna Bepnalok endikñe mandan kimit-kle-talembi, endoñ yousim patet, timbi endi yousiyousiñgan nep galk talak, wındiñgangot tıkap sindi nokok endikñe mandana kimit-kleañda, sindi nokoñ yousim patnekalıñ, timbi nak yousiyousiñgan sep galk tautat. ¹¹ Wın nak simba sasat nandi let wın sindi bo nandimbi, ginanjı gınañ tokñeumbi pat-samektok nandi let, wala timbi nokok mandana kimit-kleneliñdok sanıt. ¹² Timbi endikñe mandana wın ñındiñ: nak sep galk tañgut, wındiñgangot sindi gınañjılı tambo tıke-galk ti-ta-kunekalıñ.

¹³ Tıkap ama nolı nolıila ep galk tambı kim-semekta, endi ep galk tındılok telak dıwın gitik patak wın makle-sın tauk. ¹⁴ Timbi tıkap sindi nokok endikñe mandana kimit-kle-kuañda, sindi nokok notnai sınık inda-dakleañ. ¹⁵ Nak sinda kena gwañgwa nombo nım sanlet, tambo nak sinda nokok notnai sani-talelet. Wın kusei ñındiñda: kena gwañgwalı molomdı nek nandi-sambat tilak wın nım nandılak, gan nokok Bepnali nepek gitıñgıtik nanguk wın nak sinda sandakle-talewambi, sindi ikan nandi-taleañ. ¹⁶ Sindi nak nım nep kasileñgılıñ. Tambo natna sep kasilembi, ñındiñ tıneliñdok sep dangut: sindi ñambi, bienji timbi indaukak, wın bien papat kwambıñgan palekak wandin. Wındiñ indaumeke, sindi nokok kotna plon Bep kitiñmımbi, nepek no ba no ti-samektok ni-nandañ, endi wolok tuop sınık ti-samekak. ¹⁷ Nak endikñe manda ñın bındambo sanba nandi wıt: sindi gınañjılı tambo tıke-galk ti-ta-kunekalıñ.”

Gwañgwañiilok mılap inda-semekak wala Yesuli eu inda-semguk

¹⁸ Yesuli bındambo yousimbi, ñındiñ enguk, “Amatam kwelalok giñgıt kuañdı nandi-kunjitta ti-samumbi, wolonda sindi nım nandi-kamalanekalıñ, wın kwelalok giñgıt kuañdı dama naka ip nandi-kunjitta ti-namgılıñ. ¹⁹ Sindi kwelalok giñgıt kuumda, endi sinda nandum endok nosii timbımbi, sep galk tanelıñ. Gan nak endok boñgıpsınan nanin sep kasilewambi, sindi natnalok giñgıtınai kumbi, kwelalok giñgıt nombo nım kuañ. Kusei wala timbi endi sinda nandi-kunjitta ti-samañ. ²⁰ Sindi

manda ñin dama sangut win nandi-tombit, 'Kena gwañgwa silanindi molomjilok kapmainan kuañ.' * Kusei wala timbi tikap kwelalok gingitñiili nak nep timbi kolauttok nep kle-gimgim eñgilitnda, windiñgangot sindi bo sep timbi kolaneliñdok sep kle-gimgim enekaliñ, timbi tikap endi nokok mandana nandi-dasimbi kimik-kleñgilitnda, windiñgangot endi sindok mandanji bo nandi-dasimbi kimik-klenekaliñ. ²¹ Endi Bep nani-mukuk en nim nandikiliñ tiñmañ, wala timbi sindi nokok gingitnai kuañda timbi endi kolan wandin win ti-samnekalin.

²² Nak indambi, Bepnalok mandan engut win ikan nim enbamba, yomjilok mlap nim pat-semek. Gan nak indambi, endok mandan engutta timbi endi yom tindilok etembit manda no nim pat-semek. ²³ Naka nandi-kunjitta tinamlakti Bepnala bo nandi-kunjitta tiñmilak. ²⁴ Ba nak kundit gembinat gitikñin amal nim tindin endok boñgipsinan nim pa timbamba, yomjilok mlap nim pat-semek. Gan endi kundit win kañgilitñ, ganmek Bep nita nandi-kunjitta tinimgilitñ, wala timbi yomjilok mlap kimilim pat-semek. ²⁵ Endok endikñe mandanji ginañ ñindiñ youyoulin patak, 'Endi naka slakan nandi-kunjitta tinamgilitñ,' ✧ timbi manda wali bien timbektok endi windiñ tinamgilitñ."

Yesuli Dindim Woñdi gwañgwañii ep timbi pañgitauktok e-kwambiñ dañguk

²⁶ Yesuli yousimbi enguk, "Siñgimek nak sindok Pañgembilanji win Beptok kandañ nanin ni-muletat. Woñ wali Beptoñnan nanin pimbi, endok kusal sisinik win timbi inda-daklelak. Pimek, nokok kusatna e-dakle timbekak, ²⁷ timbi sini bo nokok kusatna e-dakle ti-ta-kunekaliñ. Win kusei ñindiñda: sindi nak kena kusei kimikut naningan nakita ku-ta-bañ.

16

¹ Nepek kolan sanit wandin wali inda-samumek, sindok nandikilitinji wolonda nim pi puktok nak manda gitik win sanit. ² Endi it kiyaunji ginañ nanin sep kle-kolimbi, pawan kunekaliñ. Timbi windiñgot nim. Nain indaumbi, nin endi sindoñnan nanin no wali kimbekakta, endi 'telak woloK plon Kunum Yambat kimik-klelet' em nandukak, gan endi timbi kamalaukak. ³ Endi Bep nit nim nandikiliñ tinimañda timbi windiñ ti-samnekalin. ⁴ Nepek gamamek indaukak, win nak man ñin itañgan sani-talelet. Win

* **15:20:** Manda woloK walan win ñindiñ: kena molomda nittek indañmilak, woloK tuopgan endok kena gwañgwanla indañmilak. ✧ **15:25:** Kap 35:19, 69:4

kusei ñĩndĩñda: nak sanĩt wolok tuop ti-samnekalĩñ, wolondamek nak endok plon manda sangut wĩn sĩndĩ nandĩtomnekalĩñ.

Nak sĩn gĩta kuñgutta tĩmbi kena kusei kĩmĩkut wolonda nepek wolok kasat gama nĩm ti-samgut. ⁵ Gan man ñĩndĩñgĩt nak Bep nani-mukuk endoñnan ñaupi tĩlet, gañgan sĩndoñnan nanin noli ‘Dĩk dendĩñ ñaukañ?’ wĩndĩñ no nĩm nani-nandañ. ⁶ Tambo nak ñañalok manda mĩlap wandin sanletta tĩmbi, sĩmba gawattĩ sĩndok gĩnanjĩ tokĩelak. ⁷ Gan nak manda ñĩndĩñ elet wali biañgan tĩlak: nak sambi ñautat wolok bien wali sĩndoñ inda-samekak. Neta, tĩkap nak nĩm sambi ñautta, Pañgembĩlali sĩndoñ nĩm bĩwik. Tĩkap nak sambi ñautatta, nak en nĩ-mulambi, sĩndoñ bĩukak. ⁸ Bĩmek, kwelalok gĩñgĩtĩiila tĩmbi dakle-semumbi, nandĩ-kwambĩñ danekalĩñ, wĩn yom wĩn nek sĩnĩk, ba nin endĩ wĩn dĩndĩm sĩnĩk, ba Kunum Yambattĩ nĩtek sĩnĩk yambĩ-danbekak wĩn endĩ nĩm nandĩ-daklembi, nandum kamalalak. ⁹ Wĩn ñĩndĩñ: endĩ nak nĩm nandĩ-kĩlĩktĩ tĩnamañ, wali yom biañgan sĩsĩnĩk. ¹⁰ Tĩmbi dĩndĩm kuñgulok kandañ wĩn ñĩndĩñ: nak Beptoñ undane ñawambi, sĩndĩ nombo nĩm nambĩnekalĩñ, wali nak dĩndĩm sĩnĩk wĩn tĩmbi inda-dakleukak. ¹¹ Tĩmbi ka-dani kenalok kandañ wĩn ñĩndĩñ: Kunum Yambattĩ kwet ñolok kandĩkĩe ama Satan ikan ka-danbi, tambon ombi-tĩkeuktok eu taleñgukta tĩmbi amatam bo yambĩ-danbekak.

¹² Manda sansanlok gama asup patak, gan man ñĩndĩñgĩt sĩndĩ wĩn gĩtik nandĩ-daklembi, nandĩ-dasineliñdok tuop nĩm. ¹³ Gan Woñdĩ Kunum Yambattok kusal sĩsĩnĩk wĩn tĩmbi inda-daklelak. Endĩ pĩmek, sĩndok nanandĩnjĩ ep tĩmbi pañgĩtaumbi, Yambattok kusal sĩsĩnĩk wĩn nandĩ-daklenekalĩñ. Wĩn kusei ñĩndĩñda: Woñdĩ enlok nanandĩnla manda no nĩm eukak, tambo manda nĩtek nĩmbĩmbi nandĩlak wolok tuop endĩ eukak, ba nepek nek siñgimek indaukak wĩn sanbĩ indaukak. ¹⁴ Tĩmbi endĩ nak manda nĩmbambi nandĩlak wĩn sanbĩ indaukakta tĩmbi, endĩ nokok kusatna engano wĩn tĩmbi inda-dakleukak. ¹⁵ Bep nĩtok nanandĩnet wĩn noñganda tĩmbi nak ñĩndĩñ sanĩt, ‘Nak manda Woñda nĩmbambi nandĩlak wĩn sĩnda sanĩ-dakleukak.’”

Mĩlapsĩlok kĩnjannan sĩlisĩlĩ gwañgwañiiloñ inda-semekak

¹⁶ Yesulĩ yousĩmbi enguk, “Nain nĩm ombataumbi, sĩndĩ nombo nĩm nambĩnekalĩñ, tĩmbi nain nĩm ombataumbi, bĩndambo nambĩnekalĩñ.” ¹⁷ Wĩndĩñ eumbi, endok gwañgwañii dĩwĩndĩ nĩsĩñgan ñĩndĩñ eñgĩlĩñ, “Endĩ ñĩndĩñ elak, ‘Nain nĩm ombataumbi, nĩndĩ nombo nĩm kanekamĩñ, tĩmbi nain nĩm ombataumbi, bĩndambo en kanekamĩñ,’”

tĩmbi ‘Endi Bep-ton undane ñaukakta tĩmbi wĩndi-ñ in-daukak.’ Manda wolok walan wali nek plon e-yout tĩlak?”¹⁸ Wĩndi-ñ eĩpi, ni-sĩngan e-nandi-ñgĩli-ñ, “‘Nain ni-m ombat-alak’ manda wolok walan wi ni-tek? Nek elak wi-n ni-ndi ni-m nandi-dakleam-ñ.”

¹⁹ Tĩmbi endi wala ni-nandi-neli-ñdok nandumbi, Yesuli yambi-nandi-daklembi enguk, “Nak ñĩndi-ñ san-it, ‘Nain ni-m ombataumbi, sĩndi nombo ni-m nambi-nekali-ñ, tĩmbi nain ni-m ombataumbi, bĩndambo nambi-nekali-ñ.’ Wi-n manda wolok kuseila sĩngan e-nandi tañ ba?”²⁰ Manda et wali biañgan sĩnk. Tĩmbi nak ñĩndi-ñ sanlet: nak kĩmbambi, sĩndi kut-blamblan embi, mano tĩnekali-ñ, gan kwelalok gĩngĩtĩiili sili-sili tĩnekali-ñ. Tĩmbi sĩndok gĩnañji mĩlata sĩnk taumbi patnekali-ñ, gan sĩndi bĩndambo nambi-ñbi, sĩndok nandi-mĩlapsilok kĩnjannan sili-silili inda-samekak.

²¹ Wi-n tamdi gwañgwa tĩkelak wandin inda-samekak. Endok piñgip gawat tĩndilok nain-ñin indalakta tĩmbi gĩnan mĩlata sĩnk taumbi patak, gan endi gwañgwa tĩkemek, gwañgwan inda-ñmĩlak wali sili-sili mĩumbi, mĩlap wi-n ip kamalalak.²² Wĩndi-ñgangot nain ñolonda sĩndok gĩnañji mĩlatalak, gan nak bĩndambo bi sambambi nambi-nekali-ñ, wolonda walenjili bo kĩndem daumbi, sili-silili gĩnañji tokñeukak, tĩmbi ama noli sĩndok sili-silini-ñ solom tĩkeneli-ñdok tuop ni-m.²³ Nain wi-n indaumek, sĩndi nepek nolok plon nombo ni-m nak nani-nandi-nekali-ñ. Wi-n biañgan sĩnk. Tĩmbi nak ñĩndi-ñ sanlet: sĩndi nepek no ba nola nokok Bepnala ni-nandi-nekali-ñ, wolok tuop endi nokok kotna plon samekak.²⁴ Sĩndi nokok kotna plon enda nepek nola ni-m ni-nandi-ta-bi-ñgĩli-ñ. Ale, man ñin sĩndi kĩndem gĩngĩnembi, ni-nandi-ti-ta-kunekali-ñ, tĩmbi wolok tuopgan inda-samumbi, nandi-sili-silili gĩnañji tokñeukak.”

Mĩlap kusei kusei indaukak, gan Yesuli kwettok gembĩn kolan wi-n ip wili pi-ñguk

²⁵ Yesuli yousimbi, ñĩndi-ñ enguk, “Nak manda sani-ta-bilet wi-n eyout mandali-ñgot sanli-ñgut, gan nain indaumbi, nak manda eĩpi, eyout manda nombo ni-m sanbetat. Tambo nokok Bepnalok plon indañgan kasat ti-sametat.²⁶ Nain wolonda sĩndi nokok kotna plon Bep ni-nandi-nekali-ñ. Nak Bep-ti sep kĩmĩlektok ni-nandutat wĩndi-ñ ni-m sanlet, tambo ñĩndi-ñ sanlet: wi-n sĩn en ni-nandi-nekali-ñ.²⁷ Wi-n kusei ñĩndi-ñda: sĩndi gĩnañjili nak nep galk tambi, nak Bep-tonnan nanin piñgut wi-n nandi-kwambi-ñ da-kuañda tĩmbi endi sep galk tambi, ni-nandi-ñji nandi-samekak.²⁸ Nak en gĩta pakap kwelan pi-ñbi inda-ñgutta, man ñin kwet ñin bimbi, endoñ undane loupi tilet.”²⁹ Wĩndi-ñ eumbi,

gwañgwañiili niñgilañ, “Ei! man ip dik eyout manda bimbi, manda indañgan niñlañ w+n! ³⁰ Man ñ+n n+ndi gambi-nandamiñ, w+n dik nepek gitñgitiik nandi-talelañ, timbi n+ndi gama n+m gani-nand+nambi, dik ikan n+ndok nanand+n+ ka-nandi-daklelañ. Kusei wala timbi n+ndi dik Kunum Yambattoñnan nanin piñguñ w+n nandi-kwambiñ damiñ.”

³¹ Timbi Yesuli tambane enguk, “Ba s+ndi biañgan ip nandi-kwambiñ da-namañ ba? ³² Nandañ! N+m ombat-aumbi, nain ñ+n ip inda-talelak: nokok kanj+knaili sep kleumbi, s+ndi nak nambium, natnañgan palambi, s+ndi noñgan noñgandi papusenembi, is+nan pi ña-talenetañ, ganmek nokok Bepnali nak+ta patakta timbi nak natnañgan n+m paletet. ³³ S+ndi nokok g+nañ kuañda timbi busuk bis+kiat w+n kasileumbi pat-samektok nak manda w+n sanit. Kwelan ñolok m+lap kusei kusei pat-samlak, gan nak kwelalok gemb+n kolan w+n ip w+la piñgukta timbi s+ndok simbatsi saleun.”

17

Yesuli enla ba gwañgwañiila nimolo tiñguk

¹ Yesuli manda w+n eu taleumbi, kunum g+nañ deium loubi, Beula n+molo ñ+ndiñ tiñmiñguk, “Ambep, nak m+lap bemi, k+mbettok nain ip indalak. Dik nandi-namumbi, nak dikok Niñañgali kusaka engano w+n timba inda-dakleuktok dik bo nokok kusatna engano w+n timbi inda-dakleukañ.

² Dik ama nep k+mit-kleneliñdok namguñ, timbi nak kuñgu taletalen n+mnat enda emettok nandiñguñ, wala timbi dik nak amatam gitik yambi-dikñeuttok nap+kuñ. ³ Timbi kuñgu taletalen n+mnat wolok walan w+n ñ+ndiñ: endi Kunum Yambat sis+n+ik noñgangot dik nandi-k+liñ ti-gamañ, timbi Yesu Mesia dik nani-mukuñ naka nandi-k+liñ ti-namañ. ⁴ Dik naka kena timbettok namguñ w+n gitik timba taleñguk, timbi telak wolok plon d+nalok kusaka engano w+n kwelan ñolok timba inda-dakleñguk. ⁵ Ale, Bep, man ñ+n dik nandi-nambi, natnalok kusatna engano w+n ñ+ndiñ timbi inda-daklew+n: kwet gama n+m indañ+l+mbi, nak dik+ta kuñ+pi, nokok pipapatna engano pat-namguk w+n dik b+ndambo naka namumbi pat-namun.

⁶ Dik kwelan kuañ endoñnan nanin diw+n ep danbi, nokok gwañgwanai kuneliñdok yap+kuñ, timbi nak dikok kusaka enda en+dakle-semambi, endi dik nandi-k+liñ ti-gamañ. W+n endi dikok giñgiti+kai, gan dik nak+ta kuneliñdok yap+kuñ, timbi nak yambi-dikñewambi, endi dikok mandaña k+mit-kle-kumbi, ⁷ man ñ+ndiñgit nambi-nandi-dakleañ, w+n dik nepek gitñgiti+kai namumbi pat-namlak

wali biañgan dikoñnan nanin. Endi wíndiñ nandi-dakleañ, ⁸ wín kusei ñíndiñda: dik manda naka nanguñ wín nak enda enba taleñguk. Ewambi, endi nandi-dasimbi, nak dikoñnan nanin pí indañgut wín biañgan ka-nandi-dakleañ, tímbi dik nani-mukuñ wín ip nandi-kwambiñ da-taleañ.

⁹ Nak enda tímbi nímolo tí-gamlet. Nak man ñíndiñgít kwelan kuañ gítikta nímolo ním tí-gamlet. Tambo nak ama nin dik nokok gwañgwanai kuneliñdok yapíkuñ endañgot nímolo tí-gamlet, wín kusei ñíndiñda: endi dikok gíñgítikai sínik. ¹⁰ Wín nokok gíñgít kuañ endi gítik dikok gíñgítikai, tímbi dikok gíñgítikai gítik endi nokok gíñgítnai. Tímbi endok kuñgunjílí nokok kusatna engano wín tímbi inda-daklelak. ¹¹ Nak kombíkan dikoñ bútat, tímbi kwelan ñolok nombo ním yousímbi kuutat, gan endíla kwelan yousímbi kunekaliñ.

Bep Gíngi Sínik níti noñgan tamík, wíndiñgangot endi bo noñgan tìneliñdok dik nandi-nambi, dikok gembínga naka namguñ wali ep kamaiukañ. ¹² Nak en gíta kuñpí, dik gembí namguñ wali ep kamaimbi yambí-díkñe-ta-bíñgut. Tímbi endoñnan nanin no kolandok gíñgít kuñguk en noñgandíñgot kolañguk, nolii díwínlí ním. Wín manda youyoulín patak wali bien tímbektok wíndiñ indañguk. ¹³ Ale, nak dikoñ búpí tílet, gan nak nandi-sílísílí tílet wolok tuopgan endi bo nandi-sílísílí tìneliñdok nak kwelan ñolok gamañgot patetta manda gítik ñín enbambi nandañ.

¹⁴ Dik manda nanguñ wín nak enda ení-talewambi, endi nandi-dasiñgíliñ, tímbi natna kwet ñolok gíñgít ním kulet, wíndiñgangot endi bo kwet ñolok gíñgít nombo ním kuañ, wala tímbi kwelalok gíñgít kuañdí nandi-kunjítta tí-semañ. ¹⁵ Dik kwet ñálinin yapma tíkeuñdok nímolo ním tí-gamlet. Tambo nak ñíndiñ nímolo tí-gamlet: dik ep kamaiumbi, kolan molomdí ep tímbi kolaneliñdok tuop ním. ¹⁶ Natna kwet ñolok gíñgít ním, wíndiñgangot endi bo kwet ñolok gíñgít ním kuañ. ¹⁷ Wíndiñda tímbi dikok mandañgalí kusaka sísiník wín e-daklelak, wali ep tímbi pañgítaumbi, endi dítnalok gíñgítikaiñgot kunekaliñ. ¹⁸ Dik nak kwelan nani-mulímbi indañgut, wín dikok kenañga tímbebtok. Wíndiñgangot nak bo endi kwelan ení-mut-talelet. ¹⁹ Tímbi endi bo biañgan kuñgunjí dikok bí-gamneliñdok nak dikok kenañga tímbebtok kuñguna dikok bí-gam-talelet.”

Nin endi Yesu nandi-kílikí tíñmínekalíñ enda nímolo tíñguk

²⁰ Tímbi Yesulí nímolo yousím tímbi eñguk, “Bep, nak gwañgwanai 11 endañgot nímolo ním tí-gamlet. Tambo nak amatam nin endi gwañgwanailok mandanjí nandímbi,

nandi-kilikti ti-namnekalin, enda bo nimolo ti-gamlet. ²¹ W'in Bep dik nokok ginañ palambi, nak dikok ginañ palambi, niti noñgan tamik, w'indiñgangot endi bo noñgan tineliñdok nak nimolo tilet. Timbi kwelan kuañ gitikti dik wakan nak nani-mukuñ w'in nandi-kwambiñ daneliñdok nak nandi-kilikti ti-namnekalin Bep nitok ginañ patneliñdok nimolo tilet. ²² Niti noñgan tamik, w'indiñgangot endi bo noñgan tineliñdok nak nandi-sembi, dik pipapat engano naka namguñ pat-namlak w'in emambi pat-semalak. ²³ W'in endi noñgan sinik inda-talembi, noñgan tineliñdok nak endok ginañ palambi, dik nokok ginañ patañ. Endi w'indiñgan noñgan tinekalin, wolonda kwelan kuañ gitikti ka-nandi-daklenekalin, w'in dik wakan nani-mukuñ, timbi dik nak nep galk tañguñ, w'indiñgangot nak nandi-kilikti tinamañ w'in ep galk tañguñ.

²⁴ Kunum kwet gama nim indañilimbi, dik nak nep galk tañguñda timbi pipapat engano w'in namguñ pat-namlak. Bep, nak ñindiñ indauktok nandi-galk talet: amatam nakita kuneliñdok namguñ, endi bo natna kuutatnan nakita kumbi, nokok pipapat engano w'in kanekalin. ²⁵ Bep ep tindin dindim molom, kwelalok g'ingitñiili dika nim nandigamañ, gan nakta nandi-kilin ti-gamlet, timbi dik nani-mulimbi indağut w'in nokok gwañgwanai ñali ka-nandi-tom-taleañ. ²⁶ Nak dikok kusaka engano w'in daut semgut, timbi yousimbi daut sem-tañautat. W'in dik nak nep galk talañ, w'indiñgan endi bo tambo ep galk taneliñdok ba nak en gita kuuttok w'indiñgan ti-semetat."

Yesuli enlok kusal timbi inda-dakleuktok kim milapi, gwañgwañiiloñ inda-semguk

18

Yesu tikeñgiliñ

(Matayo 26:47-57, Maleko 14:43-53, Luka 22:47-54)

¹ Yesuli nimolo timbi taleumbi, gwañgwañiili git pakilinan nanin pim ñambi, tuk no koi Kitlon w'in dikñembi, oliv komba kena no wandin pakuknan ña tomgiliñ. ² Endi wolok nain asup kimin tañgiliñda timbi Judas Yesu endok kanjikñiilok kisinan kimilepi tñguk endi bo kwet w'in nandiñguk. ³ W'indiñda tapma ama biesi git Falisi amali tapma ittok kamaikamai ama diw'in eni-mukilin en wakit Romalok mik ama diw'in Judasli ep kiulimbi, endi tou git sipalak ep pindopi, miktok nepenepek epmumbi, Judasli yanañgiliimbi, kwet wolok biñgiliñ. ⁴ B'umbi, Yesuli nitok

indañmektok wɨn ikan nandi-taleñipi, ña ep tɨmbi indaumbi enguk, “Sɨndi nin lonjañ?” ⁵ Eumbi tambane nɨñgɨlɨñ, “Yesu Nasalet nanin.” Eumbi enguk, “Wɨn nak ñakan.” (Tɨmbi Judas Yesu kanjɨkñiilok kisɨnan kimɨkuk endi ama wolok boñgɨpsɨnan ikuk.)

⁶ Yesulɨ “Wɨn nak ñakan” wɨndɨñ eumbi, wolongan amalɨ nandi-sɨlɨkñembi, siñgisiñgilok ñambi, pi pɨ-taleñgɨlɨñ. ⁷ Wɨndɨñ tɨmbɨmbi, bɨndambo enɨ-nandiɨmbi eñguk, “Sɨndi nin lonjañ?” Eumbi, “Yesu Nasalet nanin” wɨndɨñ nɨñgɨlɨñ. ⁸ Eumbi, Yesulɨ tambane enguk, “Wɨn nak ñakan wɨn ikan sanɨt. Wɨndɨñda tɨkap sɨndɨ nak nep lonjañda, notnai ñɨn yambiumbi ñawɨt.” ⁹ Yesulɨ manda wɨndɨñ eñguk, wɨn endi dama Beula ñɨndɨñ nɨñguk walɨ bien tɨmbektok eñguk, “Dɨk ama nakɨta kunelɨñdok namguñ wɨn nak yambidɨkñewambi, no nɨm paikɨlɨñ.”

¹⁰ Tɨmbi Simon Petlolɨ kakit tɨke bɨñguk wɨn tiañeum lambumbi, tapma amalok telak damanjɨ endok kena gwañgwa sɨlanin no koi Malkus endok pawan kit dɨndɨm kandañ nanin wɨlalm pi pɨñguk. ¹¹ Wɨndɨñ tɨmbɨmbi, Yesulɨ Petlola nɨñguk, “Dɨkok kakitka kwelnan suaum pɨwɨn. Bepnalɨ engan mɨlap ñɨn kimɨt-namguk wɨn nɨtekta tɨmbi nɨm bembet?”

¹² Tɨmbi mik ama wakɨt endok telak damanjɨ ba tapma ittok kamaikamai ama endi Yesu tɨkembi, kii imbi ¹³ nañgɨpi, ama no koi Anas endoñ dama ñañgɨlɨñ. Anas endok wembanlok wapai koi Kaiafas endi gwɨlat wolonda tapma amalok telak damanjɨ kuñguk. ¹⁴ Wɨn Kaiafas en wakan Juda ama biesɨla nanandɨ dama ñɨndɨñ emguk, “Ama noñganlɨñgot amatam gɨtɨktok kɨnjanjɨ kimbek wɨn kɨndem.”

Petlolɨ Yesula “Nɨm nandiñmɨlet” eñguk

(Matayo 26:58,69-70, Maleko 14:54,66-68, Luka 22:55-57)

¹⁵ Yesu nañgɨp ñañɨlɨmbi, Simon Petlo gɨt Yesulok gwañgwa no * endi siñgi klem ñañgɨmɨk. Tapma amalok telak damanjɨ endok sambaliilɨ gwañgwa no wɨn nandiñmɨñgɨlɨñ, wala tɨmbi endi telak damalok il sañ jimba gɨnañ Yesu kɨndem klem loñguk, ¹⁶ gan Petlolɨ telak yama pawan ikuk. Tɨmbi gwañgwa nin telak damanjɨlok sambaliilɨ nandiñmɨñgɨlɨñ endi pɨ ñambi, telak yama kandɨkñe wembela Petlolok plon manda nɨmbɨmbi, yama pɨsalɨmbi, gwañgwa walɨ Petlo nañgɨlɨmbi, gɨnañ loñgɨmɨk. ¹⁷ Loumbi, yama kandɨkñe wembe walɨ Petlo nɨ-kañbi

* 18:15: Yoanelɨ gwañgwa ninda youkuk endi enla eñguk.

eñguk, “Nim kañbi, dik bo ama wolok gwañgwa no?” Eumbi niñguk, “E, nak nim.”

¹⁸ Sasale tiñgukta timbi tapma amalok telak damanji endok kena gwañgwa git tapma ittok kamaikamai ama endi komba sim ipi, sei-palimbi, Petlo endi bo boñgippsinan ña ipi, komba sei-pakuk.

Tapma amalok telak damanji Yesu ni-nandinandi tiñguk (Matayo 26:59-66, Maleko 14:55-64, Luka 22:66-71)

¹⁹ Timbi Anas tapma amalok telak damanji damañgan pakuk endi Yesu ni-kañbi, endok gwañgwañiilok plon ba manda e-daut tilinñguk wolok plon ni-nandinandi tiñguk.

²⁰ Timbi Yesuli ñindiñ tambane niñguk, “Nak amatam gitikta indañgan manda engut, win Juda amatam gitikti it kiyaunji ginañ ba tapma ilan kimin tañ wolok nain tuop manda eni-daut ti-sem-ta-kuñgut, timbi nak kwet sembinnan nepek no nim eñgut. ²¹ Wala timbi nekta naka nani-nandiñ? Manda enbambi nandiñgilañ enda eni-kaukañ; endi mek nak nek engut win nandañ.” ²² Windiñ eumbi, kamaikamai ama ñasiñgan ikilañ endoñnan nanin noli Yesu timan dai plon wipi niñguk, “Dik tapma amalok telak damanji enda nitakta manda windiñ tambane nilañ?”

²³ Eumbi tambane niñguk, “Manda ewa kamalalakta, win kusei nani-dakleumbi nandiwa, ba dindim eletta, dik nekta slakan nitañ?” ²⁴ Timbi Anasli eumbi, Yesu kii im-bimbin nañgip ñambi, tapma amalok telak damanji Kaiafas endoñ ñañgilañ.

Petloli Yesula ‘Nim nandiñmilet’ bindambo eñguk (Matayo 26:71-75, Maleko 14:69-72, Luka 22:58-62)

²⁵ Timbi Simon Petloli komba sei-paliniñimbi, ninandimbi eñgilañ, “Nim kañbi, dik bo ama wolok gwañgwa no?” Eumbi, e-kimit-semibimbi enguk, “E, nak nim.”

²⁶ Timbi tapma amalok telak damanji endok kena gwañgwa no, win ama nindok pawan Petloli wili dikneñguk endok wekai dipti Petlola ñindiñ niñguk, “Dik oliv komba kena ginañ en gita kuumbi gambit win!” ²⁷ Eumbi, bindambo “Win nak nim” eumbi, wolongan puputti kitinñguk.

Pilatoli Yesu ama wapmañ kuñgunla ni-nandi tiñguk (Matayo 27:1-2,11-14, Maleko 15:1-5, Luka 23:1-5)

²⁸ Kwet salaumbi, Juda ama biesili Kaiafaslok il bimbi, pim ñambi, Yesu nañgipi, kandikne ama Pilatolok ilan ñañgilañ, gan il ginañ nim loñgilañ, win kusei ñindiñda: endi Roma ama Pilatolok il ginañ loumda, Kunum Yambattok dainan kolambi, Kamaikamai gwilattok nanañ sandap wolonda nanelindok tuop nim. It ginañ nim lombi,

sañ jimba ginañ palimbi, ²⁹ Pilatoli pim, endoñ ñambi, eni-nandimbi eñguk, “Sindi ama ñala manda nitek embi, kit yout tiñmañ?” ³⁰ Eumbi tambane niñgilañ, “Endi kolan tindi ama nim palimda, dikok kikanan slakan nim kimitneñ.” ³¹ Eumbi, Pilatoli enguk, “Tikap windinda, sin en tikembi, sinlok endikne mandanji kimiklembi, manda plon kimilit.” Eumbi, ama biesili niñgilañ, “Juda nindok endikne mandanili en kimikmlok elak, ☆ gan Roma sindok endikne mandanili nindi sep lapipi, windiñ tineñdok kimsip patak.” ³² Juda ama biesili Pilatola windiñ niñgilañ, wali timbi inda-dakleñguk, win Yesuli damañgan kimikim nitein kimbektok e-dakleñguk, manda wali bien timbep tiñguk. ☆

³³ Timbi kandikne Pilatoli ama bieslok mandanji nanditalembe, kandikne amalok it ginañ undane lombi, Yesu kititnum bumbi ni-nandimbi eñguk, “Ba dik ñakan Juda amatamdok ama wapmañji ba?” ³⁴ Eumbi tambane ni-nanditnguk, “Ba dik manda win ditnalok nananditngala elañ, ba diwindok manji klembi elañ?” ³⁵ Eumbi niñguk, “Natna Juda ama nim, wala timbi dikok kusaka nitek nandigamet? Win ditnalok amatamgai git tapma ama biesili gepbi, nokok kitnanan gapikañ. Dik nitek sinik tiñguñ?” ³⁶ Eumbi tambane niñguk, “Nokok ama wapmañ kuñguna win kwet ñolok nim. Win kwet ñolok palimda, nokok kena gwañwanaili kanjiknai mik ti-semumbi, endi nitek plon nepbi, Juda ama bieslok kisinan napitneliñ? Gan nokok ama wapmañ kuñguna win kwet ñolok nim.”

³⁷ Timbi Pilatoli niñguk, “Windinda ditna ama wapmañ windiñ elañ ba?” Eumbi tambane niñguk, “Naka ama wapmañ nanlañ win dindim elañ. Win kusei biañgan sisinik win e-dakle kena timbettok menali napmumbi, kwelan indañgut. Timbi nin endi kusei biañgan sisinik win tikekwambiñ dalok nandi-galk tañ gitik endi nokok mandana nandimbi nandi-dasiañ.” ³⁸ Eumbi, Pilatoli niñguk, “Kusei biañgan sisinik win nek sinik?”

Pilatoli Yesulok kolan no nim timbi indañguk, ganmek kimbektok eu taleñguk

(Matayo 27:15-31, Maleko 15:6-20, Luka 23:13-25)

Timbi Pilatoli bindambo pimbi, Juda amatamdoñ ñambi enguk, “Nakta endok kolan no nim timba indalak. ³⁹ Gan nak sindok ep tindinji no kimiklembi, Kamaikamai gwilat tuop ama no it kwambiñ ginañ nanin sindok pa pisat-samlet, wala timbi sindi nak ama ñin Juda amatamdok ama

wapmañji n+n+n en p̄sat-samettok nandañ ba?” ⁴⁰ W̄indiñ eumbi, endi kwawañganembi, tambane niñḡil̄iñ, “N̄im yañ! Barabas kak p̄sat-n̄im̄iñ!” Barabas w̄in endi ama piñpiñen nin Roma ama mik t̄i-semliñguk. ✱

19

¹ Wolongan Pilatoli eumbi, mik amal̄i toa p̄sik asupnat gaut gw̄ilapti t̄ind̄in wal̄i Yesu waipḡil̄iñ. ² T̄imbi ama wapmañ walan es̄il̄im̄iñ̄pi, toa no p̄sik̄nat wal̄i bond̄inembi, kumbannan k̄im̄il̄i p̄iumbi, sauloñ ḡim̄in dasi-m̄iñḡil̄iñ. ³ W̄indiñ t̄iñ̄pi, ama noñgan noñgan endoñ biñḡil̄iñ tuop endi walan noñgangot t̄imbi, “Judalok ama wapmañji, we!” w̄indiñ n̄imbi, timan dai plon k̄it p̄ind̄im w̄ik̄il̄iñ.

⁴ T̄imbi Pilatoli b̄indambo p̄imbi, k̄im̄in ḡit̄iktoñ ñambi enguk, “Nand̄iw̄it: nak en s̄indoñ nañḡip b̄iwambi, s̄indi ñ̄indiñ ka-nand̄iw̄it: nakta endok yom̄inlok bien lonji n̄im kañ bilet.” ⁵ T̄imbi Yesu en toa p̄sik̄nat bond̄inen ḡit sauloñ ḡim̄innat wak̄it p̄i il̄imbi, Pilatoli daut sembi enguk, “Ama ñ̄in kaw̄it!” ⁶ W̄indiñ eumbi, tapma ama biesi ḡit tapma ittok kamaikamai amal̄i Yesu kañḡil̄iñ, wolongan endi wopungan k̄it̄imbi eñḡil̄iñ, “Kloñbat plon w̄il̄i k̄imb̄in!” Eumbi, Pilatoli manj̄inan t̄ikembi enguk, “Nakta endok yom̄in yolonj̄letta t̄imbi s̄indi en t̄ikembi, kloñbat plon w̄il̄it.” ⁷ T̄imbi Juda ama biesil̄i tambane niñḡil̄iñ, “Endi enla ‘Nak Kunum Yambattok N̄iñañ’ w̄indiñ pa elak, t̄imbi endik̄ne manda pat-n̄imlak walinin noli ama wandisi w̄in yand̄ip k̄imneliñdok elak.”

⁸ T̄imbi Pilatoli Yesulok plon manda wandin w̄in nand̄iñguk wolonda endi w̄il̄i k̄imneliñdok eu taletalela mis̄i s̄in̄ik tambi, ⁹ Yesu it ḡinañ nañḡip lombi, ni-kañbi eñguk, “D̄ik denanin s̄in̄ik?” Gan Yesuli tambon no n̄im tambane niñguk, ¹⁰ wala t̄imbi Pilatoli niñguk, “N̄itek? Ba d̄ik manda tambon no n̄im nanlañ ba? Nak d̄ik slak gambiwam kuuñdok ba ewa kloñbat plon k̄imbeñdok gemb̄i pat-namlak, w̄in d̄ik n̄im nand̄i-daklelañ ba?” ¹¹ T̄imbi Yesuli tambane niñguk, “Kunum Yambatti gemb̄i n̄im gamumda, nepek no t̄i-nameñdok gemb̄i no n̄im pakamek. Kusei wala t̄imbi ama nin nak d̄ikok k̄ikanan nap̄ikuk endok yom̄inli d̄ikok yomga maklelak.” ✱

¹² Pilatoli manda wala t̄imbi Yesu kañbiuktok telak lonjiñguk, gan Juda ama biesil̄i kwawa t̄imbi k̄it̄imbi, Pilatola niñḡil̄iñ, “No en enla ama wapmañ elak, endi Roma ama wapmañ Sisala kanjik̄ t̄iñm̄imbi e-ta-pi t̄iñmilak. W̄indiñda

✱ **18:40:** Maleko 15:7 ✱ **19:11:** Yesuli tapma amalok telak damanji Kaiafas endok plon e-yout t̄iñguk bek.

tikap dik ama ñin kañbiutaña, dik bo Sisalok nol nim indalañ.”¹³ Pilatoli manda wɨndiñ nandiñbi, wolongan endi Yesulok mandan eu taleuktok en nañgip pɨmbi, ka-dani amalok pitit plon pipakuk, kwet kawat pɨndimli galgalin wolok. (Juda amalok mandanjnan kwet wolok koi win Gabata.)

¹⁴Sandap wolondañgan Juda amali Kamaikamai gwɨlattok nepek gitik tɨ-jumit tiñliñbi, kwet boñgip taumbi, Pilatoli pitit plon pipapi, Juda amatamda e-sasale manda enbi eñguk, “Ale, sɨndok ama wapmañji ñin kawit!”¹⁵ Eumbi, endi kitimbi eñgiliñ, “Nañgip ñawit! Nañgip ñawit! Nañgip ñambi, kloñbat plon wɨli kɨmbin!” Timbi Pilatoli enguk, “Nitek? Sɨndok ama wapmañji ñakan ñak! Ba nak en kloñbat plon wɨli kɨmneliñdok eut ba?” Eumbi, tapma ama biesli ñandiñ tambane niñgiliñ, “Nimbek no en nɨndok ama wapmañni nim, Sisa en noñgan.”¹⁶ Wolongan Pilatoli nandi-sembi, Yesu kloñbat plon wɨli kɨmneliñdok kisinan kɨmikuk.

Yesu kloñbat plon wɨli kɨmiñguk

(Matayo 27:32-56, Maleko 15:21-41, Luka 23:26-49)

¹⁷Wɨndiñda mik amali Yesu walinin nañgip ñambi, enlok kloñbat miɨm bembimbi, kwet no koi Kumba Kwan-dat, Judalok mandanjnan Golgata, wandiñ nañgip ñambi,¹⁸ kloñbat plon wikiliñ. Timbi kolan tɨndi ama tɨpet wakita yandiɨbi, no tombon no tombon, tɨm Yesu en endok boñgipsetnan ep samba embi, mambi ikiliñ.

¹⁹Timbi Pilatoli eu taleumbi, Yesulok kumbam mɨndiñ plon kundit ñandiñ youp kɨmikiliñ, “Yesu Nasalet nanin, Juda amalok ama wapmañji.”²⁰ Kundit win Juda wakit Roma ba Grik endok mandanji plon youp kɨmikiliñ, timbi Yesu wikiliñ win it kwet ñasiñgan pakukta timbi Juda ama asupgandi manda win kañbi pinakiliñ.²¹ Timbi Juda amalok tapma ama biesli kundit wala kañ nandum tuop nim timbimbi, Pilato nɨmbi eñgiliñ, “Dik ‘Juda amalok ama wapmañji’ wɨndiñ nim yout. Tambo ñandiñ yout, ‘Ama ñali en ‘Nak Juda amalok ama wapmañji’ eñguk.’” Wɨndiñ eumbi,²² Pilatoli tambane enguk, “Ewam youlaliñ wɨndiñgan palin.”

²³Timbi mik amali Yesu kloñbat plon wit-talembi, endok dasindasin tɨpet tɨpet win ep danbi, molom tuop tuop epgiliñ. Timbi endi wɨndiñgot endok kiupin ombap tikembi kañgiliñ, win kiup win sandum noñgandiñgot tɨndin, dɨmbo nɨmnat,²⁴ wala timbi endi wala kau kɨndem daumbi, nisñgan ñandiñ eñgiliñ, “Win wilapnambi kolauk, wala timbi molom nin sɨnik win indauktok nɨndi timbi-indalok

sañala tina!” Wɨndiñ embi, tɨmbi-inda sañala tɨmbɨmbi, kiupi wolok molom indaumbi, manda ñɨndiñ youyoulin patak wali bien tiñguk,

“Endi nokok dasindasina ep danbi, sandumnala tɨmbi tɨmbi-inda sañala tiñgiliñ.” ✧

Wolok tuopgan mik amali tiñgiliñ.

²⁵ Tɨmbi Yesulok meñ wakıt meñlok dalañ, ba Klopas tamɨn koi Malia, tɨmbi Malia Makdala nanin endi Yesulok kloñbalı kuseinan ikilıñ. ²⁶ Tɨmbi Yesuli enlok meñ gıt gwañgwan nin gınañlı kasıleñguk wɨn endi ñasiñgan ilımbi kañbi, gwañgwa wolok plon meñla ñɨndiñ niñguk, “Tam, ñɨn dikok niñañga wakan.” ²⁷ Wɨndiñ em tambanembi, gwañgwa wala ñɨndiñ niñguk, “Ñɨn dikok meñga wakan.” Tɨmbi nain wolonda gwañgwa wali Yesulok meñ nañgiliñbi, endok ilnan ñaumbi ka-dikñeñguk.

²⁸ Wolok siñgi kandañ Yesuli nandiñguk, wɨn endi kena nek tɨmbektok indañguk wɨn gıtık ip tɨmbi taleñguk. Tɨmbi manda enlok plon youyoulin patak wali bien tɨmbektok endi ñɨndiñ eñguk, “Tukta kımlet.” ✧ ²⁹ Tɨmbi kwet kambot nolok gınañ wain tuk kimbıñ wımbi, wolok pakuk. Wɨndiñda ama nolı nepek busukñanen tuk tiañelok no tikembi, wali wain tuk gınañ wımbi, komba koi hisop wolok bem kusip bañak gınañ kımipi, man plon kımilim loubi nañguk. ³⁰ Wain tuk kimbıñ wɨn nañbi eñguk, “Ip tɨmba talelak.” Wɨndiñ eñipi, kumbam bium gwasei pımbi, kuñgun Kunum Yambattok kiinan kımipi kımıñguk.

³¹ Sandap wolonda Sabat patnandi nain wopum indaup tɨmbımbi, Juda amatamdi wolok ti-pañgıpañgıle tiñgiliñ. Tɨmbi Juda ama biesıli ama kloñbat plon yandiıpmıum pakıliñ endok piñgıpsıli Sabat nainnan yousım papatta nandum tuop nım tɨmbımbi, Pilatoloñ ñambi niñgiliñ, “Dik kindem nandi-nımbi, mik amala enbımbi, endi endok kesısi kwandat wıli gılo-semum platikan kimbımbi, piñgıpsı ep pımbi, ep ñawıt.” Wɨndiñ eumbi, Pilatoli mik amala enbımbi, ³² endi ama tıpet Yesu gıt yandiıpgıliñ endoñ ñambi, dama nolok kesi kwandai wıli gıloumbi, siñgi nolok wɨndiñgot tiñgiliñ. ³³ Tɨmbi Yesuloñ bım kañgiliñ, wɨn en ikan kımıñguk. Wɨndiñ kañbi, endok kesıi kwandai nım wıli gıloñguk. ³⁴ Gan mik ama nolı bambau kandañ basamdi youli tombımbi, wolongan wekat gıt tuktı yalımulımbi, Yesuli biañgan kımıñguk wɨn inda-dakleñguk.

³⁵ Wɨn sındi bo nandi-kılikti tınelıñdok nepek wɨn dailıñgan indaum kañguktı wolok gembın ipi elak. Endok e-dakle mandan wali biañgan tılak, tɨmbi endi manda

biañgan elak w+n ikan nandi-talelak. ³⁶ Nepek nek indañguk walí manda youyoul+n patak walí bien tímbehtok indañguk. Neta, manda nolí ñíndíñ elak, “Kwandai no n+m wílí gílolok,” ✱ ³⁷ tímbi no w+n ñíndíñ, “Endí ama youlí tomtom+n enda daut deinekalíñ.” ✱

Yesu sum gíñañ kímikilíñ

(Matayo 27:57-61, Maleko 15:42-47, Luka 23:50-56)

³⁸ Josep Alimatia nanin † endí Yesulok gwañgwa no kuñguk, gan Juda ama biesíla mísíñgukta tímbi gitañgitak pat-sembsíñguk. Yesu kímíñgukta endí Pilatoloñ ñambi, ñíndíñ ní-nandíñguk, “Nak Yesulok dalandan kíndem tíke ñawít ba?” Eumbi nandí-ñímumbi, ñam Yesu kloñbat plon nanin bíndípi, tíke ñañguk. ³⁹ Tímbi Nikodemus † damañgan tim nola Yesu ña kañguk endí bo bíñguk. Endí gwasap mílín kíndem walan típet 30 kilo ba nítek kiukiul+n w+n ep bíñguk. ⁴⁰ Ama típet endí Yesulok dalandan tíkembali, Juda amalí dalandanjíllok plon pa tañ telak w+n klembi, gwasap endok plon kímípi, sandum satnindí tímíp imgímik.

⁴¹ Yesu kloñbat plon wíkíñ kwet wolok ñasíñgan gwatnam kena no pakuk, tímbi kena wolok gíñañ sum kawat tombañ gítikín no pakuk, wolok ama dalandan gama no ním kímíkiímílin. ⁴² Sabat patnandí nain w+n indaup tímbsímbi, sum ñasíñgan pakukta tímbi endí Yesulok dalandan wolok tíke ña kímípi, sum telak yama masipgímik.

20

Yesulok dalandan sum gíñañ ním pakuk

(Matayo 28:1-10, Maleko 16:1-8, Luka 24:1-12)

¹ Kena nain kusei kímíkiímílinan kwet gama ním salañlímbi, Malia Makdala nanin endí Yesulok sumnan ñambi kañguk, w+n kawat sum telak yama masimasipm+n w+n tíke lo tambon kímílim pakuk. ² Wíndíñ kañbi, woñep ñambi, Simon Petlo gít gwañgwa no Yesulí gíñañlí tíkekasílelíñguk endoñ ñambi enguk, “Wopumdok dalandan sumnan nanin tíke ñambi, delok kímílim patak w+n nindí ním nandamíñ.”

³ Wolongan Petlo gít nol endí iset bimbi, sumnan ñandepi ⁴ yakan woñep ñañgímik, gan nol walí Petlo maklembi, dama sumnan tomguk. ⁵ Tombi, telak yama pawan

✱ 19:36: Kisim Bek 12:46, Namba 9:12, Kap 34:20 ✱ 19:37: Sekeraia 12:10

† 19:38: Josep Alimatia nanin endí Juda amatamdok kandíkñenji ba ama wopum no. (Matayo 27:57, Maleko 15:42, Luka 23:50-51) † 19:39: Nikodemus endí Juda amatamdok kandíkñenji ba ama wopum no. (Yoane 3:1-10, 7:50)

mumuñembi, ginañ deium loumbi, sandum Yesulok dalandan timitimilín wín kañguk, gan ginañ ním loñguk. ⁶ Timbi Simon Petlolí siñgi klem bí tombi, sum ginañ lombi kañguk, wín Yesulok kwel kijnannan sandumliñgot pakuk. ⁷ Sandum no endok kumbam imimín walí dîwín no gít ním pakuk. Tambo sandum wín engan kwasanembi, giñgiñgan kímilím pakuk. ⁸ Timbi gwañgwa dama sumnan tomguk endí wíndiñgot ginañ lombi, nepenepek gítik wín kañbi, Yesu milakuk wín nandi-kwambiñ dañguk. ⁹ (Nain wolonda endí Kunum Yambattok mandanlí Mesialí kímnan nanin milalektok elak wín gama ním nandi-tomgíliñ.)

Yesulí Malia Makdala nanin endoñ indañguk
(Maleko 16:9-11)

¹⁰ Timbi gwañgwa típet endí isetnan undane ñañgímik, ¹¹ gan Malia Makdala nanin endí sumnan undane bí tom papi, pawan ipi, kut-blamblan eñguk. Tíñipi mumuñembi, sum ginañ deium loumbi, ¹² eñalo típet dasindasinjet satnin wín yambiñguk. Endí Yesulok kwel kijnannan pipakímik, nolí kumbam kandañ pilímbi, nolí kesíi kandañ pipakuk. ¹³ Pipapi níñgímik, “Tam, dík neta kut-blamblan elañ?” Eumbi enguk, “Nokok Wopumnalok dalandan tíke ñam, delok kímilím patak wín ním nandiílet.” ¹⁴ Wíndiñ eñipi undanembi, Yesu siñgi kandañ ilímbi kañguk, gan endí en gama ním ka-nandi-tomguk. ¹⁵ Timbi Yesulí níkañbi eñguk, “Tam, dík neta kut-blamblan elañ? Ba ninda lonjilañ?” Níkaumbi, Malialí “Kena kandíkñe ama kalet” wíndiñ nandiímbi níñguk, “Ama wopum. Tíkap dík ñalí tíke ñañañda, nanbí nandiímbi, dík kwet delok kímilañnan ñambi, natna tíke ñam kíndit tapliutet.”

¹⁶ Timbi Yesulí Malialok koi kítímbi, endí tíkíle ka-nandi-tombi, Juda mandanjinan “Rabonai” níñguk. (Wín nínílok mandaninan ‘Nokok nandautna’.) ¹⁷ Malialí Yesula wíndiñ kítímbi, tíke-kaumbi, Yesulí níñguk, “Nambík bí! Nak gama Bepnalóñ ním undane loñgut, wala tímbi nombo ním nep kawíñ. Dík nokok kwayanailóñ * ñambi, ñíndiñ enbekañ, ‘Wín nokok Betna gít síndok Bepsi, nokok Yambatna gít síndok Yambatsí, nak endoñ undane loupí tílet.’” ¹⁸ Timbi Malia Makdala nanin endí Yesulok gwañgwañiiloñ ña tombi enguk, “Nak Wopum íp kat” embi, Yesulí manda níñguk wín wakan kasat tí-semumbi nandiñgíliñ.

Yesulí gwañgwañiiloñ inda sembí tí-semguk
(Matayo 28:16-20, Maleko 16:14-18, Luka 24:36-49)

* **20:17:** Yesulí enlok kwayañiila eñguk, wín endí gwañgwañiilok plon e-yout tíñguk.

19 Kena nain kusei kımıkımılınan sandap wolonda kwet kılım eumbi, Yesulok gwañgwañiili kımın tı-pakılıñ. Endı Juda ama biesıla mısıñgılıñda tımbi it yama kekak tı sip kwambiñ da-talembi pakılıñ. Paliñlımbi, Yesu en boñgıpsınan indam ipi enguk, “Busuk pat-samun.”
 20 Wındiñ e-talembi, enlok kii bim tıpet wakıt bambau gilın daut semumbi, endı Wopum en wakan wın ka-nandı-tom sınık tambı, sılısılılı tokñe-semguk. 21 Tımbi Yesulı bındambo enguk, “Busuk pat-samun. Beptı nak nanı-mukuk, wındiñgangot nak bo sındı sani-mutet.” 22 Wındiñ e-talembi, man woñlı ep pendıpi enguk, “Sındok gınañjı gınañ Dındım Woñ kasılewıt! Kasıle-talemek, 23 Woñ walı daut samlak, wın Kunum Yambattı ama nolok yomın bıñmıñguk ba nım, tımbi wolok tuop sındı amatamda kındem ñındiñ enı-dakle-semnekalıñ, ‘Yomjılok mılap wın wıat-taletalen,’ ba ‘Yomjılok mılap wın kımılım pat-samlak.’”

24 Yesulı inda-semguk wolonda endok gwañgwañii 12 endoñnan nanın no koi Tomas (koi no Didimus) endı nolii gıt nım pakuk. 25 Nım pakukta, endok nolıılı ñındiñ nıñgılıñ, “Ñındı Wopum kañgımıñ!” Gan endı enguk, “Tıkap nak dautnalı bıliñdok gil endok kii bim plon nım kautat, tımbi kıtna nıñañlı kii bim wandan gınañnan nım suaetut, tımbi bambau wanda wın nım tıke-kautatta, sındı nek eañ wın nak nım sınık nandı-kwambiñ dautat.”

26 Sande noñgan taleumbi, gwañgwalı bındambo it gınañnan kımın tımbımbi, Tomaslı en gıta yakan pakılıñ. Endı yama kekak tı sip kwambiñ da-talembi pakılıñ, ganmek Yesulı bındambo boñgıpsınan bı indam ipi enguk, “Busuk pat-samun.” 27 Wındiñ eñıpi, Tomasla kii bim daulımımbi nıñguk, “Kıka nıñañ kıtna gil plon kımıpi, kıtna ka! Tımbi kıka kot suapi, nokok bambatna tıke-nandı! Dık nandı-bendı nombo nım tımbekañ, tambo nak kaik patet wın nandı-kwambiñ daukañ!” 28 Eumbi tambane nıñguk, “Dık nokok Wopumna gıt Yambatna.” 29 Eumbi, Yesulı nıñguk, “Ba dık nambılañda tımbi nandı-kılıktı tı-namlañ ba? Nin endı nım nambañ, gan wandıngan embi nandı-kılıktı tı-namañ, endı Bepnalok dainan amatam dıwın yapma kle pakañ.”

Kusei nekta pepa ñın youyoulın patak

30 Yesulı gwañgwañiilok dausınan jimba kundit dıwın asupgan tıñguk, gan wın pepa ñolok gınañnan nım youyoulın patak. 31 Gan kundit youyoulın patak walı kusei ñındiñda youyoulın: sındı manda ñın pınat nandı tımbi,

Yesu en Mesia, Kunum Yambattok Nĩñañ, wĩn nandĩkwambĩñ danekalĩñ, tĩmbi nandĩkwambĩñ dañĩpi, endok gĩngĩtĩii kuañda tĩmbi kuñgu sĩsĩnik wĩn kasĩlenekalĩñ.

21

Yesulĩ tuk guañ baliliñnan gwañgwañiiloñ inda-semguk

¹ Yesulĩ gwañgwañiiloñ dama Jelusalem inda-semguk, wolok siñgi kandañ endĩ bĩndambo Galili kwelan tuk guañ koi Taibelias wolok inda-semguk. Wĩn ñĩndĩñ: ² Simon Petlo, Tomas (endok koi no Didimus) gĩt Natanael Kana it kwet Galili kwelan nanin, wakĩt Sebedilok nĩñañiit tĩpet ba Yesulok gwañgwañiit tĩpet no yakan kĩmĩn tĩ-pakĩlĩñ. ³ Palĩñlĩmbi, Simon Petlolĩ noliila enguk, “Nak mĩkbalak lolonjĩla ñautet.” Eumbi nĩñgĩlĩñ, “Nĩndĩ dikĩta yakan ñanetamĩñ.” Wĩndĩñ embi, walinin pĩm ñambi, kĩkeñ plon lom ñambi, mĩkbalak lĩk tiatia kena tĩñgĩlĩñ, gan tim ombap wolonda mĩkbalak no nĩm epgĩlĩñ.

⁴ Kwet salaup tĩmbĩmbi, gwañgwañiilĩ Yesu kĩnanjatnan palĩmbi kañgĩlĩñ, gan endĩ en Yesu wĩn nĩm ka-nandĩtomgĩlĩñ. ⁵ Tĩmbi Yesulĩ kĩtĩ-sembi enguk, “Notnai! Ba sĩndĩ mĩkbalak no nĩm epmĩlĩñ ba?” Eumbi, “Nĩm epmamĩñ” wĩndĩñ nĩmbĩmbi, ⁶ endĩ enguk, “Ale. Lĩksi kĩkeñ kĩt dĩndĩm kandañ kolĩ pĩmbi epnetañ.” Eumbi, endĩ bĩndambo lĩk wĩn kolĩ pĩmbi, mĩkbalak asup epgĩlĩñda tĩmbi lĩk wĩn tiañeum kĩkeñ plon lambĩlambĩlok tuop nĩm.

⁷ Wolongan Yesulĩ gwañgwa gĩnañlĩ tĩke-kasĩleañguk endĩ Petlola ñĩndĩñ nĩnguk, “Wĩn Wopum engan!” Simon Petlolĩ manda “Wopum” wĩndĩñ nandĩmbi, dasindasin kiundĩp biñguk wĩn tĩke dasimbi, Yesuloñ ñaupi, tuk guañ gĩnañ dikokuk. ⁸ Tĩmbi gwañgwa dĩwĩndĩ Petlo kĩkeñ plon klembi, mĩkbalak lĩk tokñetokñen wĩn tiañembi, kĩnanjatnan bĩ tomgĩlĩñ. Kwet wĩn mayañgan sĩnik nĩm, 100 mita ba nĩtek wolok tuop. ⁹ Kĩnanjatnan pĩmbi, komba dĩ-papal kañgĩlĩñ, tĩmbi komba galk plon mĩkbalak wakĩt plaua nanañ dĩwĩn palĩmbi kañgĩlĩñ. ¹⁰ Tĩmbi Yesulĩ enguk, “Mĩkbalak kombĩkan epmĩlĩñ dĩwĩn ep bĩwĩt!” ¹¹ Eumbi, Simon Petlolĩ kĩkeñ plon lombi, mĩkbalak lĩk tiañeumbi, tuk pawan kĩnanjatnan lambĩñguk. Mĩkbalak wopum sĩnik 153 gĩtĩk walĩ pĩ lĩk tĩmbi tokñeñgĩlĩñ, ganmek lĩk walĩ nĩm blañganeñguk.

¹² Tĩmbi Yesulĩ bĩm, nanañ nanelĩñdok enguk. Gwañgwañiilĩ en Wopum wĩn ip nandĩñmĩñgĩlĩñda tĩmbi, endĩ gĩtĩk walĩ “Dĩk nin?” wĩndĩñ nĩ-nandĩnep mĩsĩñgĩlĩñ. ¹³ Tĩmbi Yesulĩ bĩmbi, plaua wakĩt mĩkbalak epbi, emumbi nañgĩlĩñ.

14 Yesulí kímnan nanin mílakuk wolok siñgi kandañ endí gwañgwañiiloñ wíndíñ inda-semumbi, nain típet gít no tíñguk.

Yesulí Petlola endok gíñgítñii yambi-díkñeuktok níñguk

15 Nanañ nanbí taleumbi, Yesulí Simon Petlo ní-nandímbi eñguk, “Simon Yoanelok níñañ, dík nokok gwañgwanai díwín ñín yapma klembi, gíñañgalí nak nep kasíle-síník talañ ba?” Eumbi níñguk, “Tímbi, Wopum, nak gíñañnalí dík gep kasílelet wín dík ip nandílañ.” Wíndíñ eumbi, Yesulí enlok gíñgítñiilok plon Petlola ñíndíñ níñguk, “Nokok sipsip níñanai ep towi tí-ta-kuukañ.”

16 Tímbi bíndambo ní-nandumbi, nain típet tíñguk, “Simon Yoanelok níñañ, dík gíñañgalí nak nep kasíle-síník talañ ba?” Eumbi níñguk, “Tímbi, Wopum, nak gíñañnalí dík gep kasílelet wín dík ip nandílañ.” Wíndíñ eumbi níñguk, “Nokok sipsipnai yambi-díkñe tí-ta-kuukañ.”

17 Tímbi bíndambo ní-nandumbi, nain típet gít no tíñguk, “Simon Yoanelok níñañ, dík gíñañgalí nak nep kasílelañ ba?” Yesulí “Dík gíñañgalí nak nep kasílelañ ba?” wíndíñ eumbi, nain típet gít no tíñgukta tímbi, Petlolí gíñañ kolaumbi níñguk, “Wopum, dík nepek gítík ip nandí-talembi, nak gíñañnalí dík gep kasílelet wín nambí-nandílañ.” Eumbi, Yesulí níñguk, “Nokok sipsipnai ep towi tí-ta-kuukañ. 18 Wín biañgan tímbekañ.

Tímbi nak ñíndíñ ganba nandí. Dík sim plon papi, dítnañgan bíñgwílap tembi, delok ñaupí nandílíñguñ wolok tuopkan samasamakgan ñalíñguñ, gan dík gílík tímbekañ nain wolonda dík kíkka tíke-loumbi, nimbek nolí gep topmbi, kwet níñm ñañalok nandí-galk talañnan ganañgílímbi ñaukañ.” 19 (Yesulí wíndíñ embi, Petlolí Kunum Yambattok koi gíñgít míuktok telak nítek plon kímbekak wín tímbi inda-dakleñguk.) Tímbi yousímbi, ñíndíñ níñguk, “Dík nak nep kle-kuukañ.”

Pepa ñín youkuk endok mandan

20 Tímbi Petlolí tambanem kañguk, wín Yesulí gwañgwa nin gíñañlí tíke-kasíleñguk endí ep klem bíñguk. (Endí gwílattok nanañ yakan na-pakílíñ, wolonda gwañgwa walí wakan Yesulok plon panjañganembi ní-nandímbi eñguk, “Wopum, wín nindí síník dík kanjíkkaílok kísinan gapílekak?”) 21 Petlolí gwañgwa wín kañbi, Yesu ní-nandímbi eñguk, “Wopum, ama ñolok kandañ nítek indañmekak?” 22 Eumbi níñguk, “Tíkáp nak undanem bí tombetat, endí wolok tuop yousímbi kuuktok nandíñmetta, walí díkok nepek níñm. Díkta nak nep kle-kuukañ.”

²³ Tĩmbi manda wali Yesu kĩmĩt-kle-kuañgĩliñ endok boñgĩpsĩnan sapaķĩeumbi, ama wali nĩm kĩmbekak wĩndĩñ nandĩñgĩliñ. Gan Yesulĩ Petlola ñĩndĩñ nĩm nĩmbi eñguk, “Gwañgwa wali nĩm kĩmbekak.” Tambo endĩ ñĩndĩñgot eñguk, “Tĩkap nak undanem bĩ tombetat, endĩ wolok tuop yousĩmbi kuuktok nandĩñmetta, wali dĩkok nepek nĩm.”

²⁴ Gwañgwa wali wakan nepek gĩtĩk wolok gembĩn ipi, ñolok yout-talelak. Tĩmbi nĩndĩ mandan youkuk wala nandĩna biañgan sĩnĩk tĩlak.

²⁵ Yesulĩ kundit kusei kusei asup dĩwĩn no wakĩt tĩñguk. Tĩmbi nak ñĩndĩñ nandĩlet: nĩndĩ kundit gĩtĩñgĩtĩk wĩn youtnamda, pepa asup sĩnĩk indaumbi, nĩndĩ kwet tuop tuop pepa gĩtĩk wĩn kĩmĩtneñdok kwet lonjĩneñ.